

Új partnerség a kohézió érdekében

konvergencia versenyképesség együttműködés

Harmadik jelentés a gazdasági és társadalmi kohézióról

***A „Europe Direct” szolgáltatása segít Önnek választ találni az Európai
Unióval kapcsolatos kérdéseire.***

A szolgáltatás új, ingyenesen hívható telefonszáma:

00 800 6 7 8 9 10 11

Jelentős mennyiségű további információt talál az Európai Unióról az Interneten. Az információk az EUROPA szerveren, a következő címen állnak rendelkezésre (<http://europa.eu.int>).

Katalogizáló adatokat a kiadvány végén talál.

Luxemburg: Az Európai Közösségek Hivatalos Kiadványainak Hivatala, 2004

ISBN 92-894-4928-4

© Európai Közösségek, 2004

Sokszorosítása a forrás megjelölése esetén engedélyezett.

Printed in Belgium

FEHÉR KLÓRMENTES PAPÍRRRA NYOMTATVA

Előszó

Ennek a jelentésnek, amely az elmúlt három év munkájának a gyümölcse, az a célja, hogy bemutassa az Európai Bizottságnak az egyenlőtlenségek csökkentésére és a gazdasági, társadalmi és területi kohézió fejlesztésére vonatkozó jövőképét.

A jelentés elkészítése nemcsak szakmai feladatot jelentett, hanem széles körű konzultációt európai, nemzeti, regionális és helyi szinten, amivel azt igyekeztünk biztosítani, hogy az új jövőkép eleget tegyen Európa polgárai jogos elvárásainak és igényeinek.

A konzultációk folyamán sok olyan kérdést kaptam, amely az Európai Unió ezen a területen végzett beavatkozásainak a hatását, az „hozzáadott értéket” firtatta. Példának okáért azt is megkérdezték tőlem, hogy sikeres volt-e a kohéziós politika az életszínvonal és az esélyegyenlőség gazdasági, társadalmi és területi különbségeinek csökkentése tekintetében.

A jelentés részletes választ ad ezekre a fontos kérdésekre. Bemutatja, hogy több szempontból is jelentős hozzáadott érték keletkezett. A kohéziós politika elősegítette a szegények és gazdagok közötti jövedelemkülönbség rohamos mérséklődését, új lehetőségek teremtését, gyakran innovatív tevékenységi területeken, és olyan hálózatok létrehozását, amelyek kontinens-szerte összeköttetést biztosítanak a régiók, a vállalkozások és az emberek között.

A jelentés arra is rámutat, hogy hasonló mértékben megváltozott az a módszer, ahogyan Európában a gazdasági problémákat kezeljük. Az európai kohéziós politika katalizátorként hatott a partnerség új formáira a közös fejlesztési stratégiák tervezése és kivitelezése terén, amelyek kistérségi és önkormányzati hivatalokat, nemzeti kormányokat és az Uniót egyaránt érintve, mind nemzeti, mind határokon átnyúló keretek közt valósultak meg.

Ez a fontos munka azonban korántsem ér véget akkor, amikor a programok jelenlegi nemzedéke 2006-ban lezárul. Új kihívásokkal kell szembenéznünk a jövőben: a bővítésből adódóan az Unión belüli társadalmi és gazdasági egyenlőtlenségek növekedésével, a globalizációból eredő élesebb verseny miatt várhatóan felgyorsuló gazdasági változással, a technológiai forradalom hatásaival és a tudásalapú gazdaság fejlődésével. Ezekhez az általános gazdasági változásokhoz még hozzájárulnak az idősödő népesség és az Unió városaiba az Unió kívülről érkező migráció okozta hatások által kiváltott változások. Az EU állam- és kormányfői 2000 márciusában Lisszabonban tartott ülésükön azt a nagyratörő célt tűzték ki,

hogy Európa váljon *a világ legsikeresebb és legversenyképesebb tudásalapú gazdaságává*.

Ahhoz, meg tudjunk felelni ezeknek a gazdasági és politikai kihívásoknak, a Bizottság a 2007-től 2013-ig terjedő időszakra új kohéziós politikára tesz javaslatot, amely lehetővé teszi minden tagállam és régió partneri együttműködését a fenntartható növekedés és nagyobb versenyképesség elérése érdekében. A jövőben csakúgy, mint most, arra kell összpontosítanunk erőinket, hogy segítsük az Unió legszegényebb régióinak a felzárkózását, különösen az új tagállamokban. A Bizottság javaslata szerint azonban az Unió egyéb területein jelentkező komoly problémákat, mint például a gazdasági változások következményeit, a városok hanyatlását vagy a tartós természeti hátrányokat is kezelni szükséges.

A kohéziós politikák új nemzedékét egyszerűbb és decentralizáltabb ügyintézési rendszeren keresztül kell végrehajtani. Európa csak abban az esetben lehet sikeres, ha minden érintettet bevon, ha minden régiójának és állampolgárának lehetőségét és erőforrásait mozgósítani tudja. Ez a célja az általunk javasolt *Új partnerség a kohézió érdekében* címet viselő jelentésnek.

Michel Barnier

Tartalomjegyzék

Előszó	iii
Vezetői összefoglaló	vii
Következtetések: a kohéziós politika reform javaslata	xxvii
1. rész. — Kohézió, versenyképesség, a foglalkoztatottság és a növekedés helyzete és várható alakulása	
A gazdasági és társadalmi kohézió	2
Területi kohézió	27
A növekedést, foglalkoztatottságot és a versenyképességet meghatározó tényezők.	36
1. rész statisztikai melléklete.	65
2. rész. — A tagállamok politikájának hatása a kohézióra	
Bevezető	84
A közkiadások szempontja a nemzeti politikákban	84
A kormányzati ráfordítások regionális megjelenése	87
Az adópolitika és a regionális GDP	91
A regionális fejlesztési politika a tagállamokban.	96
2. rész statisztikai melléklete	101
3. rész — A közösségi politikák hatása: versenyképesség, foglalkoztatottság és kohézió	
Bevezetés.	114
A közösségi politikák hozzájárulása a kohézióhoz a Lisszabonban és a Göteborgban megfogalmazott stratégia fényében	114
A közös politikák reformja: a Közös Agrárpolitika és a halászati politika.	125
Az állami támogatás és a kohéziós politika komplementaritása	128
Az igazságszolgáltatás és a belügyek: a fejlődés feltételeinek javítása	131
A Közöségi politikák érzékelése regionális szinten	132
4. rész — A strukturális politikák hatása és hozzáadott értéke	
Bevezetés.	138
A strukturális intervenció az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban: növekedés, konvergencia és integráció	140
Az intervenció a 2. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban: szerkezetváltás és munkahelyteremtés	150
A mezőgazdaság, a vidékfejlesztés és a halászat támogatása	152
A foglalkoztatás, az oktatás és képzés előmozdítása az Európai Szociális Alapon keresztül	154
A közösségi kezdeményezések: az együttműködés és a hálózatépítés előmozdítása	156
Az irányítási módszerek hatékonyságának javítása	162
A bővítés és a kohéziós politika: az EU előtt álló feladatok	170
A kohéziós politika jövőjéről szóló vita	176
4. rész statisztikai melléklete	179
Főbb regionális mutatók	187
Ábrák, térképek és táblázatok listája	206

Vezetői összefoglaló

Bevezetés: a politikai kontextus és a kohéziós célkitűzések

Az EU gazdasági növekedése érezhetően lelassult az utolsó kohéziós jelentés nyilvánosságra hozatala óta eltelt három évben. Ennek megfelelően a munkanélküliség — a vele együtt járó szociális problémákkal együtt — az EU sok részén újra megnőtt. Az EU gazdaságának hosszútávon lanya teljesítménye azt mutatja, hogy a problémák ennél fundamentálisabbak, s ezeket le kell győzni, ha az EU a jövőben elfogadható növekedést akar fenntartani.

E problémákat az EU termelékenységének utóbbi években tapasztalható — főként az Egyesült Államokéhoz képest — lassú növekedése is tükrözi. Az EU-val ellentétben az innováció növekedésének és az információs és kommunikációs technológiák (ICT) terjedésének hatására az USA-ban gyorsult a növekedés. A 2001-ben kezdődött recesszióig a foglalkoztatottság általában jobban nőtt, mint az EU-ban, és a gazdaságilag aktív népesség aránya is nagyobb volt, aminek következtében az egy főre jutó jövedelmek az Egyesült Államokban mintegy 30%-kal meghaladták az EU szintjét.

Ha az EU a gazdasági talpra állás után fenntartható növekedési pályára kíván állni, növelnie kell a fizikai és humántőke beruházásait, gyorsítania kell az innovációt és elterjedtebbé kell tenni az ICT használatát, hogy a termelékenység felpörögjön és a foglalkoztatottság növekedjen. Ez viszont az egész Unióban kell hogy megtörténjen, nem csak a központi területeken, ahol a termelékenység és a foglalkoztatottság már egyébként is magas és az innovációs kapacitás fejlett.

Ugyan tanulságos az EU egészének a gazdasági teljesítményét vizsgálni, de nem szabad figyelmen

kívül hagynunk az egyes országok és régiók terméke, termelékenysége és foglalkoztatási szintje közötti különbségeket. Ezek az eltérések a versenyképesség kulcs-faktorainak — úgy mint a fizikai és humántőke (infrastruktúra és a munkaerő képzettsége) elégtelensége, az innovációs kapacitás és a hatékony vállalkozás-támogatás hiánya, valamint a környezeti tőke alacsony szintje (elsorvadt természeti és/vagy városi környezet) — hiányosságaiból fakadnak.

Az országoknak és a régióknak segítségre van szükségük strukturális hiányosságaik felszámolásához és komparatív előnyeik fejlesztéséhez ahhoz, hogy versenyezni tudjanak a belső piacon és azon kívül egyaránt¹. Az embereknek pedig ahhoz, hogy képességeiket kibontakoztassák, hozzá kell férniük az oktatáshoz és a képzéshez, függetlenül attól, hol élnek. Az EU kohéziós politikáját mintegy 15 évvel ezelőtt erősítették meg, ugyanakkor, amikor elindult az egységes piac projekt éppen e párhuzamos szükségletek kielégítésére. Ez a segítség most még fontosabb, amikor a bővítés következtében a különbségek éleződésére számíthatunk.

A kohéziós politika hozzájárulása az EU gazdasági növekedéséhez

Ha az EU realizálni akarja gazdasági potenciálját, akkor minden régióját, legyen bár jelenlegi tagállamban vagy az új, csatlakozás előtt álló országokban, be kell vonni a növekedésre tett erőfeszítésekbe, és az EU-ban lakó minden embernek meg kell adnia az esélyt, hogy ehhez hozzájáruljon. Annak a költsége, ha az EU nem a különbségek kiküszöbölését célzó lendületes kohéziós politikát követi tehát nem csak abban mérhető, hogy a személyes és társadalmi jólét

mekkora csorbát szenved, hanem gazdaságilag is, vagyis hogy mennyire csökkennek a potenciális reáljövedelmek és mennyivel lesz alacsonyabb az életszínvonal. Az integrált gazdaságban inherensen jelenlévő összefüggésekre való tekintettel, e veszteségek nem csak a kevésbé versenyképes régiókat, vagy a munkahellyel nem rendelkező, illetve improduktív állásokban dolgozó személyeket fogják sújtani, hanem az Unióban mindenkit.

A régiók versenyképességének megerősítése, és az emberek támogatása abban, hogy teljesen kihasználhassák képességeiket serkenteni fogja az egész EU gazdasági potenciáljának növekedését, s ez mindenki javát szolgálja. És ha a gazdasági tevékenységek kiegyensúlyozottabban oszlanak meg az Unióban, az csökkenti a szűk keresztmetszetek kialakulásának veszélyét és annak valószínűségét, hogy az inflációs nyomás idő előtt véget vet a növekedésnek. Megkönnyíti a társadalom európai modelljének fenntartását és az egyre nagyobb számú nyugdíjas korú ellátását, valamint a társadalmi kohézió fenntartását².

A jelenlegi helyzet és a trendek

Az EU tagállamai közti különbségek csökkennek, de a legfőbb feladatok maradnak

Az EU-n belül a jövedelmek és a foglalkoztatottság különbségei csökkentek az elmúlt évtizedben, főként az 1990-es évek közepe óta. 1994 és 2001 között a kohéziós országokban az egy főre jutó GDP növekedése, még ha Írországot ki is hagyjuk, évente 1%-kal meghaladta az EU átlagát, és Görögország kivételével a foglalkoztatottak hányada a munkavállalási korú népességben belül az átlagnál sokkal jobban emelkedett.

Görögországban, Írországhoz hasonlóan, a munkatermelékenység növekedése ebben az időszakban több mint kétszerese volt az EU átlagának, és Portugáliában is jóval meghaladta az átlagot. E két országban tehát a termelési bázis megerősödött, s ez növeli a jövedelmi konvergencia folytatódásának esélyét.

Az egyenlőtlenségek csökkenése ellenére a különbségek továbbra is nagyok. Görögországban és Portugáliában az egy főre jutó GDP az EU átlagának még most is csak 70%-a, vagy még azt sem éri el, és Görögországban és Spanyolországban a munkavállalási korúak közül 6–8%-kal kevesebbnek van munkája, mint az EU-ban átlagban.

A jövedelem és a foglalkoztatottság különbségei jócskán megnövekszenek az új tagállamok néhány hónap múlva esedékes csatlakozásával. E 10 országban az átlagos egy főre jutó GDP nem éri el a jelenlegi EU átlagának felét, és a munkavállalási korúaknak mindössze 56% dolgozik, szemben a Tizenötök 64%-ával.

Jóllehet a növekedés ezekben az országokban együttesen az 1990-es évek közepe óta évente mintegy 1,5%-kal magasabb mint az EU átlag, 2001 óta ez a növekedés is lassult, ahogy az EU piacai, amelyektől ezek az országok is függnek, szűkültek. Az, hogy az elkövetkezendő években el tudják-e érni a fejlődéshez szükséges nagy ütemű növekedést, attól függ, hogy a jelenlegi tagállamok fenn tudják-e tartani növekedésüket. A kölcsönös függőség miatt azonban, ha az új tagállamok nagy növekedési ütemet tudnak elérni, az jelentősen serkentheti a kibővített EU többi részének gazdaságát. Ám ennek eléréséhez számottevő segítségre lesz szükségük az elkövetkezendő években, hogy strukturális problémáikat meg tudják oldani és növekedési potenciáljukkal élni tudjanak.

A regionális szintű egyenlőtlenségek

Általában azokban a régiókban alacsony a termelékenység és a foglalkoztatottság, és tapasztalható társadalmi kirekesztés, amelyekben a strukturális gyengeségek korlátozzák a versenyképességet és megakadályozzák, hogy teljes erejükkel hozzájáruljanak az EU fenntartható gazdasági fejlődéséhez.

Versenyképességi problémákkal küszködő régiók azonban nem csak a jelenlegi EU kohéziós országokban és az új tagállamokban találhatók. Több régióban, annak ellenére, hogy infrastruktúrával és humántőkével megfelelően el vannak látva, nem elegendő az innovációs kapacitás és nehezen tudják fenntartani a gazdasági növekedésüket.

A leszakadó régiók erősödő konvergálódása

A fejlődési problémák égetőbbek a leszakadó régiókban, amelyek a szükséges infrastruktúra, a szakképzett munkaerő és a társadalmi tőke hiánya miatt nem képesek azonos feltételek mellett versenyezni az Unió más részeivel. Ezek a régiók, amelyek vagy már élvezik is a Strukturális Alapok 1. Célkitűzésének támogatását, vagy fogják a jövőben, jórészt a kohéziós országokban és az új tagállamokban koncentrálódnak.

1994 óta, amikor a Strukturális Alapok összegét megemelték, az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban az egy főre jutó GDP az EU átlaghoz konvergál. 1994 és 2001 között ezekben a régiókban együttesen az egy főre jutó GDP növekedése átlagban majdnem elérte az évi 3%-os reálnövekedést, szemben az EU többi részének alig több mint évi 2%-os növekedésével.

A konvergencia mértéke azonban markánsan eltér az egyes régiókban, ami nagyrészt attól függ, hogy az adott régió az országban viszonylagosan milyen fontos szerepet tölt be. A négy kohéziós ország azon régióiban, amelyek a számottevő támogatás és a nemzeti szintű növekedés-orientált politika előnyeit élvezték, az egy főre jutó GDP növekedése sokkal nagyobb volt, mint az EU többi részén.

Az 1990-es évek közepe óta a foglalkoztatottak száma is jelentősen nőtt a kohéziós országokban. A növekedés különösen nagy volt Írországból és még nagyobb Spanyolországban, bár a foglalkoztatás szintje így is jóval elmarad az EU átlagától. Portugáliában és Görögországban már szerényebb volt a növekedés.

A kohéziós országokon kívüli 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban a növekedés kevésbé volt látványos, mert a lassú nemzeti növekedés ezeket a régiókat is visszafogta. 1994 és 2001 között az új német tartományokban az egy főre jutó GDP nagyjából annyival nőtt, mint az EU átlag, de az olasz Mezzogiornóban el sem érte el az átlagot. A termelékenység viszont mindkét esetben jobban nőtt, mint az EU többi részén, ami a versenyképességüket talán javította is, de ezt a foglalkoztatottsági szintjük csekély növekedése kísérte, már ha volt ilyen egyáltalán. 2002-ben Dél-Olaszországban a

munkavállalási korú népességnek mindössze 43%-ának volt munkája, ami mélyen alatta marad bármelyik Unió régióénak, s az új német tartományokban továbbra is magas a munkanélküliségi ráta.

A versenyképesség javítása és a munkahelyteremtés

Az EU-ban több olyan terület is található, ahol a strukturális problémák elriasztják a befektetőket és akadályozzák az új gazdasági tevékenységek növekedését, annak ellenére, hogy az infrastruktúra szintje elfogadható és a munkaerő szakképzettsége is megfelelő. Ezek többnyire a régi ipari régiók, amelyekben az állandó földrajzi és egyéb jellemzők korlátozzák a fejlődést.

Ilyen például a Tizenötökben található 11 NUTS 2 régió, ahol a GDP növekedése 1994 és 2001 között az átlag fele körül vagy az alatt volt (évi mindössze 1% körüli), és amelyekben a vásárlóerő paritáson mért egy főre jutó GDP ugyan meghaladta az 1. Célkitűzés támogatására jogosító 75%-os küszöböt, de azért jóval az EU átlag alatt maradt. Ezek a régiók az EU-ban elszórtan helyezkednek el Észak-Kelet-Angliában, Németország északi részein és Svédország gyéren lakott északi területein. Mindegyikük esetében a termelékenység és az egy főre jutó GDP is lassan nőtt. Sok régió belül van olyan terület, ahol az egy főre jutó GDP nem éri el az EU átlag 75%-át.

Ezekben az esetekben a kohéziós politika feladata, hogy hatékony támogatást nyújtson a gazdasági szerkezetváltáshoz és az innovációs kapacitás kiépítéséhez, mert a versenyképesség romlását, a jövedelmek és a foglalkoztatottság relatív csökkenését és az elköltözést is így lehet megállítani. Ha ez nem történik meg most, akkor a problémák a későbbiekben csak nagyobbak lesznek.

A bővítéssel jelentősen növekedni fognak a regionális különbségek

Az új tagállamokban a lakosság mintegy 92%-a olyan régióban él, ahol az egy főre jutó GDP nem éri el a 25 tagállamból álló EU átlagának 75%-át és több mint kétharmaduk olyan régióban, ahol az átlag felét sem.

Ha Bulgária és Románia, ahol az egy főre jutó GDP nem éri el a 25 tagállamból álló EU átlagának 30%-át, csatlakozik az Unióhoz, akkor az olyan régiókban élő népesség, ahol az egy főre jutó GDP nem éri el az EU átlagának 75%-át, több mint a kétszeresére nő (a jelenlegi körülbelül 73 millióról több mint 153 millióra). Ezen országok átlagos egy főre jutó GDP-je és az EU átlag közötti különbség is megduplázódik (30% körüli lemaradás mintegy 60%-ra emelkedik).

Ugyanakkor az új tagállamokban a gazdasági szerkezetváltás következtében csökkent a foglalkoztatottak száma, s ennek eredményeképpen a munkavállalási korúakból a foglalkoztatottak hányada jóval a Tizenötök átlaga alatt van.

A bővítéssel az EU GDP-je nem egészen 5%-kal fog csak nőni, míg népessége majdnem 20%-kal. Ennek eredményeképpen a 25 tagállamból álló EU-ban az egy főre jutó GDP átlagosan mintegy 12,5%-kal lesz alacsonyabb, mint a Tizenötök átlaga. Ez azt jelenti, hogy 18 régióban, ahol jelenleg az egy főre jutó GDP a Tizenötök átlagának 75%-a alatt van, s amelyek népessége összesen — ideértve Máltát, az egyik új tagállamot — 19 millió körüli, az egy főre jutó jövedelem már nem lesz a 75%-os küszöb alatt.

Mivel az érintett régiókban pontosan ugyanazok lesznek a strukturális gyengeségek a bővítés után, mint előtte, vitathatatlan érv szól támogatásuk folytatása mellett.

A társadalmi kohézió és a szegénységi kockázat

A jelenlegi és az új tagállamokban egyaránt jelentős számú ember él olyan jövedelmi szinten, ami szegénységi kockázatot jelent, vagyis relatíve nélkülöz (a jelentésben úgy definiáljuk, hogy jövedelmük az adott ország medián jövedelmének kevesebb, mint 60%-a). 2000-ben körülbelül 55 millióan, a teljes népesség mintegy 15%-a volt kitéve a szegénység kockázatának, s több mint felüknek három egymást követő évben volt ilyen alacsony a jövedelme. Az arányuk viszonylag magas volt a dél-európai országokban és Írországbán, és sok csatlakozás előtt álló országban is

meghaladta a Tizenötök átlagát. (A csatlakozás előtt álló ország kifejezést a jelentésben a 10 új tagállamra plusz Bulgáriára és Romániára értjük.)

A szegénység kockázatának kitett háztartások leginkább azok, amelyekben 65 éves vagy annál idősebb személy él, főként ha egyedülállóként, valamint a gyermeküket egyedül nevelő szülők (dominánsan nők), különösen az Egyesült Királyságban.

A szegénység kockázata szorosan összefügg a munkanélküliséggel és inaktivitással. 2000-ben a munkanélküliek majdnem 40%-a élt a szegénységi küszöb alatt. A fogyatékkal élők, a tartósan munkanélküliek és az etnikai kisebbségek foglalkoztatási integrációja az egyik kulcsfeladat, ha a szegénység kockázatát és a társadalmi kirekesztést enyhíteni akarjuk.

A népesség öregedése és az eltartottak arányának növekedése

A négy déli tagállamban, Németországban és a legtöbb csatlakozás előtt álló országban ebben az évtizedben csökkenni kezd a munkavállalási korú lakosság. A következő évtizedben a csökkenés áttérjed minden országra Írország, Luxemburg és Ciprus kivételével. A legutóbbi előrejelzések szerint 2025-ben a 15–64 évesek száma a Tizenötökben 4%-kal lesz kevesebb, mint 2000-ben, a csatlakozás előtt álló országokban pedig 10%-kal.

E fogyatkozás mellett a 65 évesek vagy annál idősebbek száma jelentős növekszik. 2025-re a jelenleginél 40%-kal többen lesznek nyugdíjas korúak mind a mostani Tizenötökben, mind a csatlakozás előtt álló országokban, ami azt jelenti, hogy kevesebb mint három munkavállalási korúra jut egy 65 éves vagy annál idősebb, szemben a jelenlegi több mint négy / egy arányhoz. Ha más tényezők nem változnak, akkor a népesség öregedésével az EU munkaereje fokozatosan zsugorodni fog, ami valószínűleg befolyásolja növekedési potenciálját is.

Ennek a súlyossága az elkövetkezendő években a reáljövedelmek és foglalkoztatottság növekedésétől függ, ami meghatározza, hogy a nyugdíjas korúakat könnyű vagy nehéz lesz támogatni. A gyakorlatban jelenleg a Tizenötökben a munkavállalási

korúaknak csak 64%-a dolgozik és termel jövedelmet, a csatlakozás előtt álló országokban pedig 56%-a. A kibővített EU-ban a tényleges arány máris az, hogy csak mintegy 2,5 foglalkoztatott jut egy nyugdíjasra. 2025-ben, ha a foglalkoztatottsági ráta nem változik, kevesebb mint két foglalkoztatott fog jutni egy nyugdíjasra.

E kilátások még inkább aláhúzzák annak fontosságát, hogy a gazdasági növekedést fenn kell tartani az egész EU-ban, növelni kell a foglalkoztatási rátákat és mérsékelni kell az idő előtti nyugdíjba vonulást. A bevándorlás egyes esetekben a munkaerő utánpótlás fontos forrása lehet, ehhez viszont nagyobb súlyt kell fektetni az integrációs politikák hatékonyságára.

A regionális versenyképesség tényezői közti különbségek csökkennek

Mint feljebb jeleztük, az Unió régióinak két feltétel-rendszert kell kielégíteniük ahhoz, hogy fenn tudják tartani gazdasági fejlődésüket és foglalkoztatottságukat a versenyben. Az első az, hogy megfelelő szintű fizikai infrastruktúrával (hatékony közlekedés, telekommunikációs- és energiahálózatok, jó környezeti körülmények stb.) és humántőkével (megfelelő szakképzettséggel rendelkező munkaerő-állomány) rendelkezzenek. A második, hogy az új tudás-alapú gazdaságban a régióknak ki kell építeniük innovációs kapacitásukat, tudniuk kell alkalmazni egyrészt a meglévő know-how-t és az új technológiákat, másrészt olyan fejlődési pályát kell követniük, amely környezetileg is fenntartható. E két feltétel-rendszer megteremtéséhez a fejlődést segítő hatékony intézményi és adminisztrációs keretre van szükség.

Az infrastrukturális ellátottság javítása

Az elmúlt évtizedben a közlekedési összeköttetés a kohéziós országokon belül és eme országok és az EU többi része között egyaránt jelentősen javult. Míg 1991-ben a kohéziós országokban az autópálya hálózat sűrűsége a Tizenötök átlaga alatt volt 20%-kal, a Strukturális Alapok által finanszírozott építkezéseknek köszönhetően 2001-ben 10%-kal meghaladta az EU átlagot. A növekedés azonban jórészt Spanyolországban és

Portugáliában koncentrálódott. Az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban együttesen a sűrűség nagyobb volt, mint 10 évvel korábban, de még mindig csak a Tizenötök átlagának 80%-a körüli értéket ért el. A csatlakozás előtt álló országokban az autópálya sűrűség még most is jóval kisebb (nem éri el a Tizenötök átlagának 20%-át). A negatív környezeti hatások ellenére az építkezések nagy ütemben folynak, de főként a fővárosok körül vagy a jelenlegi tagállamok ba vezető tranzitutakon.

Az elmúlt évtizedben valamelyest modernizálták az EU vasúthálózatát, de a vonalak villamosítása és a kétvágányúvá alakítás ugyanolyan ütemben haladt az EU leszakadó részein mint másutt, így a szakadékok ugyanakkora. A csatlakozás előtt álló országokban a vasút állapotán jól látszik a több évtizedes elhanyagoltság, és számottevő beruházásra van szükség a modernizáláshoz és az elhasznált sínek cseréjéhez. De a közúti beruházások is épp ilyen mértékben szükségesek. Az autópálya-építés növekedése azonban csak még inkább gyorsítja az áru- és utasszállítás vasútról közútra való áttérését.

A telekommunikáció terén a népességre vetített vezetékes telefonvonalak száma sokkal alacsonyabb mind a kohéziós, mind a csatlakozás előtt álló országokban. Ezt a mobiltelefonok gyors terjedése ellensúlyozza, bár Görögországban és a csatlakozás előtt álló országokban ezek használata még mindig elmarad a Tizenötök átlagától, az utóbbiak zömében mégpedig jóval. Ugyanakkor a szélessávú vonalakhoz való hozzáférés, ami az internet használat és a különféle ICT alkalmazások és szolgáltatások fejlesztése szempontjából fontos, jelentősen eltér az Unión belül, nagyjából az adott régió viszonylagos prosperitásának megfelelően. A hozzáférés még most is nagyon korlátozott a Tizenötök területének sok részén és szinte mindegyik csatlakozás előtt álló országban.

Az egyéb típusú infrastruktúrák — iskolák, főiskolák, egészségügyi ellátás és a különféle szociális szolgáltatások — ugyanilyen fontosak, mivel valószínűleg egyre nagyobb befolyásuk lesz arra, hogy hova áramlanak a beruházások és hová települnek az új vállalkozások. Ez kiváltképp igaz a tudás-alapú tevékenységek esetében, amelyek nem

kötődnek a nyersanyagok vagy nagy felvevő piacok közeli helyszínekhez.

Nagy környezetvédelmi beruházásokra van szükség a kohéziós országokban, és még inkább a csatlakozás előtt álló országokban, amit például az is jelez, hogy ezekben az országokban a lakosság sokkal kisebb részének a szennyvize kerül szennyvíztisztító telepre, mint az EU más részein. És építési fontos a hulladékkezelés, valamint a szennyezőanyag-kibocsátás visszaszorítása tekintettel a csatlakozás előtt álló országokban a közút-használat gyors növekedésére.

A humántőke fejlesztése

Az 1997-ben indított Európai Foglalkoztatási Stratégia segítségével ugyan rugalmasabbá vált a foglalkoztatás a gazdasági növekedés lassulásának időszakában, de a jelentős strukturális gyengeségek megmaradtak mind a jelenlegi, mind az új tagállamokban.

A munkanélküliség kialakulásának megelőzéséhez és a munkanélküliek integrálásához a munka világába az álláskeresőknél személyre szabott szolgáltatásokat kell nyújtani orientálás, képzés és új munkalehetőségek formájában. Az új tagállamokban kiváltképp fontosak a prevenciós és aktív munkaerő-piaci politikák, hogy végbe tudjon menni a gazdasági szerkezetváltás.

A magas szintű iskolai végzettség és szakképzettség egyre fontosabb mind az egyéni előmenetel, mind a gazdasági versenyképesség szempontjából. Az elemi szintűnél magasabb végzettséggel rendelkezők viszonylagos száma továbbra is sokkal alacsonyabb az 1. Célkitűzés keretébe tartozó, főként spanyol, olasz és portugál régiókban, mint a Tizenötök többi részén, és ez alól kivételt csak az új német tartományok képeznek. Ezekben a relatív szám inkább a csatlakozás előtt álló országokéhoz áll közelebb, ami jóval meghaladja a Tizenötök átlagát (80% vagy még magasabb, szemben a Tizenötök átlagos 64%-ával).

A csatlakozás előtt álló országokban azonban a továbbtanulás során szerzett szaktudás és a szakképzés nem mindig felel meg a munkaerő-piaci igényeknek, és a tantervek és az oktatási

struktúrák nem igazodnak kellően a modern gazdasághoz. Sőt, a Tizenötök átlagánál sokkal kevesebb fiatal végez egyetemi szintű oktatási intézményben, ami pedig elengedhetetlen követelmény ahhoz, hogy jelentősen hozzájáruljanak a tudás-alapú gazdaság fejlődéséhez. Ez igaz az Unió jelenlegi 1. Célkitűzés keretébe tartozó régióira is, amelyeknek az elmúlt évtizedben vagy még hosszabb ideje tapasztalható növekedés ellenére sem sikerült behozniuk az EU többi részét.

A kohéziós és a csatlakozás előtt álló országokban sokkal kevesebben vesznek részt továbbképzésben mint az Unió többi részén (1999-ben Görögországban, Portugáliában, valamint a Cseh Köztársaság és Szlovénia kivételével mindegyik csatlakozás előtt álló országban a vállalati szférában foglalkoztatottak kevesebb mint 20%-a), annak ellenére, hogy alkalmazkodniuk kell a gazdaság változásához.

A társadalmi kohézió megerősítése

A gazdasági, foglalkoztatási politikák és a szociálpolitikák egymást kölcsönösen erősítik. A gazdasági fejlődés együtt kell járjon a szegénység csökkentésére és a kirekesztés megszüntetésére irányuló erőfeszítésekkel. A társadalmi integráció előmozdítása és a diszkrimináció kiküszöbölése kulcsfontosságú a társadalmi kirekesztés megelőzéséhez, továbbá a nagyobb arányú foglalkoztatás és a gyorsabb gazdasági növekedés eléréséhez.

Épp ilyen fontos lehet a leghátrányosabb helyzetűeknek, például az etnikai kisebbségeknek és az iskolából korán kimaradóknak nyújtott átfogó támogatás ahhoz, hogy az egész EU gyarapodni tudjon gazdasági és társadalmi értelemben.

Az innovációs kapacitás különbségei fennmaradnak

Az egyre inkább tudáson alapuló gazdaságban az innováció a regionális versenyképesség kulcsa. Az innovációs kapacitás, a tudáshoz való hozzájutás és annak kiaknázása azonban régióként más és más a jelenlegi és az új tagállamokban egyaránt. A politikának ugyan nem az a célja, hogy minden régió számára biztosítsa azokat az eszközöket, amelyek

segítségével egyformán hozzá tudnak járulni az új technológiák fejlesztéséhez, az viszont igen, hogy a régiók egyformán ki tudják aknázni e fejlesztéseket és azokat produktívan fel tudják használni

A különféle mutatók — elsősorban a kutatási-fejlesztési ráfordítások viszonylagos nagyságrendje, a kutatási területeken foglalkoztatottak aránya és a szabadalmi beadványok száma — azt mutatják, hogy az Unió központi területein található erősebb régiók és a többi innovációs kapacitása között óriási a különbség. (A legfrissebb adatok szerint a jelenlegi EU 213 NUTS 2 régiójából 8-ba koncentrálódik az Unió teljes kutatási-fejlesztési ráfordításainak körülbelül egynegyede, és 31-be a fele.) Hasonlóan óriási az egyenlőtlenség a csatlakozás előtt álló országok és a Tizenötök átlaga között, valamint az előbbieken belül a fővárosi régiók és az egyéb régiók között.

Egyre nagyobb az egyetértés a tekintetben, hogy a jó kormányzás — ami alatt a hatékony intézményeket, a fejlődési folyamatban érintett szereplők gyümölcsöző kapcsolatát és a vállalkozásokkal és a gazdasági tevékenységgel szembeni pozitív attitűdöket értjük — javítja a regionális versenyképességet. Csakhogy a régiók ebben nem állnak azonos szinten, és abban sem, hogy a rendelkezésükre álló szakértelemmel mennyire képesek kifejleszteni saját komparatív előnyeiket.

A tagállamok politikáinak hatása a kohézióra

A tagállamokban a közkiadások nagyságrendje az EU kohéziós politikai ráfordításainak a sokszorososa. Az előbbi átlagban a GDP 47%-a körül van, a kohéziós politikára alokált költségvetés az EU GDP-jének kicsit kevesebb mint 0,4%-a. A ráfordítások viszonylagos csekélyisége ellenére az EU kohéziós politikája értékes szerepet játszik az Unión belül a jövedelmi és foglalkoztatási különbségeket okozó tényezők kezelésében. A tagállamok közkiadásokat is jelentő politikái főként az alapvető szolgáltatások biztosítására és a transzferek nyújtására irányulnak, az EU kohéziós politikája pedig azon strukturális egyenlőtlenségek csökkentésére fókuszál, amelyek közvetlenül befolyásolják a régiók gazdasági versenyképességét és az emberek foglalkoztathatóságát.

A közkiadások főként az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítására összpontosulnak...

A tagállamok közkiadásainak zöme tehát azt finanszírozza, hogy egy sor szolgáltatás — többek között az oktatás, az egészségügyi ellátás és a szociális védelem — mindenki számára elérhető legyen. Az EU-ban e három funkció együttesen a teljes kormányzati kiadások majdnem kétharmadát teszik ki. Ezzel szemben a humán- és fizikai tőkébe való beruházás a GDP-nek átlagban alig több mint 2%-át teszi ki, és Írország és Luxemburg kivételével egy országban sem haladja meg a GDP 4%-át. A nemzeti kormányok keveset költenek a vállalkozást támogató szolgáltatásokra, a felsőoktatásra, innovációra és kutatásra és fejlesztésre (az utóbbira átlagban a GDP-nek körülbelül 0,3%-át).

A tagállamok strukturális kiadásaira alokált összegekhez viszonyítva tehát a kohéziós politika költségvetésének nagyságrendje nem is tűnik olyan kicsinek. Sőt, szemben az előzővel, az EU strukturális kiadásai a támogatásokra leginkább rászoruló régiókban koncentrálódnak (az EU strukturális alokációi Görögországban és Portugáliában egyaránt a GDP körülbelül 2,5%-át teszik ki).

És jelentősen hozzájárulnak a jövedelmek regionális különbségeinek csökkentéséhez...

A tagállamok régiói a GNP-hez mérten nagyjából azonos egy főre jutó összeget költenek az alapvető szolgáltatásokra, mint például az oktatás és egészségügyi ellátás, ami azt az elvárást tükrözi, hogy az embereknek egyforma szintű ellátás jár attól függetlenül, hogy hol élnek. Ami régióként leginkább változó, hogy mennyit költenek szociális védelemre, mert a munkanélküliség nagysága és a nyugdíjas korúak száma eltérő, s az adminisztrációra fordított költségek is eltérőek, mivel a kormányzat részét jelentő minisztériumok a fővárosokban koncentrálódnak.

E tendenciák együttes hatása, hogy a közkiadások hozzájárulása a jövedelmekhez általában sokkal nagyobb a szegényebb régiókban, mint a

gazdagabbakban, de főként a jövedelmek alacsonyabb szintje, s nem a nagyobb kiadások miatt.

A kormányzati bevételek azonban a jövedelmekkel arányosak

A kormányzati bevételek nagyjából arányosak a jövedelmekkel, főként azért, mert minden tagállamban a legtöbb adófajtát központilag vetik ki vagy a jövedelmekre vagy a kiadásokra. Ez tehát nem fogja ellensúlyozni a kiadások pozitív hozzájárulását a regionális jövedelmek különbségeinek csökkentéséhez. Sőt, azokban az országokban, ahol a bevételek jelentős része helyben képződik, újraelosztási mechanizmusok is működnek, hogy csökkentsék a kiadások finanszírozására rendelkezésre álló jövedelmek regionális különbsége.

A mindinkább kirajzolódó trendet, hogy a közszolgáltatások ellátását a regionális és helyi szintre adják át, nem kísérte a szolgáltatások biztosításához szükséges források megteremtésének hasonló trendje. A legkirívóbb példája ennek Olaszország, ahol a bevételek megteremtésének feladata egyre inkább a régiókra hárul, de ezzel egyidejűleg nem növekednek a regionális transzferek.

A külföldi közvetlen beruházás: a regionális fejlődés egyik kulcstényezője

A külföldi közvetlen beruházás (FDI) potenciálisan kulcsszerepet játszhat a régiók gazdasági teljesítménye különbségeinek csökkentésében, nem csak mint jövedelem- és munkahely forrás, hanem mint a technológia és know-how átadásának eszköze a leszákadó régiókban. Az FDI kiváltképp fontos a csatlakozás előtt álló országokban, amelyekben jelentős gazdasági szerkezetváltásnak kell végbemennie és ugrásszerűen növekednie kellene a termelékenységnek és a versenyképességnek. A pénzügyi ösztönzők ellenére a külföldi beruházókat — csakúgy mint a hazaiakat — azonban nem feltétlenül éppen a legrászorultabb hely vonzza (hiányos infrastruktúra, nem megfelelően szakképzett munkaerő stb.).

Az FDI tehát aránytalanul nagy hányadban az Unió erősebb részeibe áramlik, s nem a gyengébbekbe. Az 1999–2001 időszakban Írországban — ahol az EU-ban a második legmagasabb az egy főre jutó GDP

— a beáramló beruházás jelentette a GDP 21%-át, Dániában 15%-át (a harmadik legmagasabb egy főre jutó GDP-vel rendelkező ország) és Hollandiában 13% (a negyedik ország a sorban). Ezzel szemben a Portugáliába áramló beruházás a GDP-nek alig haladta meg a 4%-át, míg a legkisebb arányt Spanyolországban (1,5%), Olaszországban (1%) és Görögországban jegyezték (nem érte el az 1%-ot).

Az egyes országokon belül az FDI általában a nagyvárosokban és azok környékén — s főként a fővárosokban — koncentrálódik, és nagyon kevés jut a leszakadó régiókba. 1998 és 2000 között az új német tartományoknak, Kelet-Berlint leszámítva, a németországi beáramló beruházásoknak csak alig több mint 2%-a jutott, és 2000-ben a spanyol 1. Célkitűzés keretébe tartozó régióknak az ország teljes beruházásának kevesebb mint 10%-a. Olaszországban hasonlóképpen a külföldi tulajdonban lévő vállalatokban foglalkoztatottaknak kevesebb mint 4%-a dolgozott az ország déli részén.

Ez az általános minta érvényesül a csatlakozás előtt álló országokban is. 2001-ben a Magyarországra beáramló FDI több mint kétharmada a budapesti régióba került, a Cseh Köztársaságban 60%-a a prágai régióba és Szlovákiában ugyanekkora hányada Pozsonyba.

A közösségi politikák hatása: versenyképesség, foglalkoztatottság és kohézió

A strukturális politikával szemben az EU egyéb politikái nem elsősorban a regionális különbségek vagy az emberek közti egyenlőtlenségek csökkentésére irányulnak. Ám jelentőségük azért van a kohézió szempontjából, és sok esetben konkrétan a különbségeket is figyelembe veszik.

A tudás-alapú gazdaság felépítése

A Közöségi vállalkozással, iparral és innovációval foglalkozó politikájának célja, hogy erősítse az EU termelőinek versenyképességét oly módon, hogy ösztönzi a versenyt, biztosítja a piacokra való eljutást és olyan környezetet teremt, ami kedvez a kutatási és fejlesztési tevékenységeknek az Unió minden részén.

A regionális szintű innovációs kapacitás hiánya nem csak a kutatói bázis elégtelenségéből és a kutatásra és fejlesztésre szánt források szűkösségéből fakad, hanem a kutatóközpontok és a vállalatok közti kapcsolatok gyengeségéből és az információs és kommunikációs technológiák átvételének lassúságából is. A létrehozott Innovation Relay Centres és Innovating Regions in Europe hálózat azt a célt szolgálja, hogy innovációs politika kidolgozására ösztönözze a régiókat és technikai segítséget nyújtson a vállalkozásoknak.

A közösségi kutatási-program finanszírozásához való hozzájárulás különbségei még ma is nyilvánvalóak, különösen regionális szinten, bár a Hatodik Keretprogram célja részben az, hogy javítsa az EU központi területein, illetve a perifériális területeken található tudományos központok közti kapcsolatokat.

Az oktatás és képzés erősítése

A munkaerő-állomány szakképzettsége az EU elsődleges komparatív előnye a globális versenyben. Az emberek számára munkavállalói éveik során elérhető magas szintű végzettség és magas színvonalú képzés a kulcsa az innovációs kapacitás megerősítésének az egész EU-ban, csakúgy, mint a lisszaboni célkitűzés elérésének, nevezetesen hogy az Unió váljon a világ legdinamikusabban fejlődő tudás-alapú gazdaságává. A 'Education and Training 2010' (Oktatás és képzés) elnevezésű programot e cél elérése érdekében indították, s kiegészítő célja az volt, hogy az európai oktatás és képzés '2010-re világszínvonalúvá' váljon.

Több és jobb munkahely a befogadó társadalomban

Az Európai Tanács lisszaboni ülésén az EU meghatározta átfogó stratégiáját a hosszútávú gazdasági növekedés, a teljes foglalkoztatottság, a társadalmi kohézió és a fenntartható fejlődés megteremtésére a tudás-alapú társadalomban. Az Európai Foglalkoztatási Stratégiát (EES) 2003-ban módosították, hogy jobban megfeleljen a kibővített Unió Lisszabonban lefektetett célkitűzéseinek, és hogy támogassa a tagállamokban a munkaerő-piacok megreformálására, a teljes foglalkoztatottság elérésére, a munka

minőségének és termelékenységének javítására és a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentésére tett erőfeszítéseket.

Az EES megvalósításának sikere attól függ, hogy a tagállamok határozottan elkötelezik-e magukat aziránt, hogy segítik a munkavállalókat és a vállalkozásokat alkalmazkodóképességük javításában és hogy vonzóbbá tegyék a munkavállalást; hogy többet és hatékonyabban ruháznak be a humántőkébe és javítják a kormányzást. A társadalmi befogadás növelésére tett lépések segítenek csökkenteni a munkához jutás egyenlőtlenségeit és javítják a gazdaság növekedési potenciálját. Lisszabon után, 2001-ben az EU egy közös társadalmi befogadási stratégiát fogadott el. A tagállamok által 2003-ban készített nemzeti cselekvési tervek második generációja elismeri a társadalmi kirekesztés több-dimenziós természetét, és hogy ellene egy sor eszközzel kell fellépni, aminek során a gazdasági, foglalkoztatási és szociális politikáknak egymást kölcsönösen támogatniuk kell.

Az Unió a férfiak és nők közötti egyenlőség iránti elkötelezettségéből kiindulva egy átfogó, az egyenjogúsági politikát a döntéshozatal minden szintjén érvényesítő módszert kell kialakítson, és biztosítania kell, hogy minden politika figyelembe vegye a terveknek és azok végrehajtásának hatását a nemek közti egyenlőségre. Ha el akarjuk érni a foglalkoztatás 2010-re Lisszabonban kitűzött célját, akkor a foglalkoztatásban, munkanélküliségben és fizetésekben megnyilvánuló nemek közti egyenlőtlenségeket erőteljesen csökkenteni kell. E tekintetben további olyan intézkedéseket kell hozni, amelyek vonzóvá teszik a nők számára a munkavállalást, arra ösztönzik őket, hogy tovább maradjanak a munkaerő-piacon és megkönnyítik a karrier és a családi feladatok összeegyeztetését.

A környezetvédelem a fenntartható fejlődés és a munkahelyteremtés érdekében

A gazdasági fejlődés fenntartása és tartós, stabil munkahelyek teremtése azon múlik, megvédjük-e a környezetet a növekedés potenciális károkozásától, és megelőzzük-e a véges erőforrások túlzott kimerítését. *A mi jövőnk a mi választásunk* elnevezésű Hatodik Környezetvédelmi Akcióprogram megfogalmazza milyen környezetvédelmi lépésekre van szükség az EU

gazdasági és társadalmi célkitűzéseinek eléréséhez. Ilyen az éghajlatváltozás korlátozása, a természeti környezet és a biodiverzitás megóvása, az egészségre ártalmas anyagok kibocsátásának csökkentése és a természetes erőforrások felhasználásának csökkentése a hulladéktermelés visszafogásával. A program azt is kimondja, hogy a strukturális politika beruházási döntéseinek végrehajtásakor figyelembe kell venni a környezetvédelmi megfontolásokat.

Jóllehet a környezetvédelem pénzbe kerül, nem utolsósorban a leszakadó régiókban, ahol pedig a legnagyobb a szükség az infrastruktúra fejlesztésére, jelentős hasznokat is várhatunk az egészségi állapotok javulásától, a munkahelyteremtéstől az öko-iparágakban, valamint a fenntarthatóbb fejlődéstől.

A belső piac és az általános gazdasági érdeket szolgáló szolgáltatások

A közlekedési, telekommunikációs és energia-piacok liberalizálásával nőtt a hatékonyság és csökkentek az árak. A liberalizálás azonban azzal a veszéllyel is jár, hogy adott társadalmi csoportok vagy régiók kirekesztődnek az elemi szolgáltatásokból. A közszolgáltatási kötelezettségek megállapítására azért került sor, hogy mindenki számára biztosítani lehessen a megfelelő minőségű és megfizethető árú alapvető szolgáltatásokat — avagy 'az általános gazdasági érdekű szolgáltatásokat' — amint az EU Szerződés (16. Cikk) előírja. A Közösség forrásokat biztosít, hogy e kötelezettségvállalásoknak az EU minden részén eleget tegyenek.

Ugyanakkor a transzeurópai közlekedési hálózatok révén javult a távolabbi régiók megközelíthetősége és bővült a kereskedelem, és azoknak a közlekedési hálózatoknak, amelyek a tervek szerint az új és a jelenlegi tagállamokat fogják összekötni, minden bizonnyal hasonló hatása lesz. A 2003-ban elfogadott transzeurópai energiahálózatra vonatkozó iránymutatások nagyobb hangsúlyt helyeznek a jövőben a gázvezetékek és az áram-elosztó rendszerek beruházásaira a tengerparttal nem rendelkező, perifériális és ultra-perifériális régiókban. A transzeurópai telekommunikációs hálózati program (eTEN) szándéka pedig nem csak a távolabbi régiók és az EU többi része közti kommunikáció javítása, hanem az ICT alkalmazások és szolgáltatások hiányosságainak pótlása is.

A közös politikák reformja: a mezőgazdaság és a halászat

Noha a Közös Agrárpolitika (KAP) ráfordításai az idők során fokozatosan csökkentek, a Közösség Költségvetésének még így is majdnem 47%-át teszik ki. A reform-folyamat 1992-es megkezdése óta a termelőknek juttatott közvetlen támogatások a teljes ráfordítások 70%-ára emelkedtek, de a kohéziós országok közül egyedül Spanyolországban még elmaradnak az EU átlagtól. Átlagban a kifizetések a jövedelmekhez képest a nagy és közepes méretű gazdaságokban nagyobbak, mint a kisgazdaságokban.

A 2000–2006 időszakban a vidékfejlesztési támogatás nagyobb az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban (a teljes ráfordítások 56%-a), mint az EU más részein, bár ennek csak mintegy 10%-át költik a vidék nem agrártípusú gazdaságának erősítését célzó intézkedésekre. A következő programozási időszakban, 2007 és 2013 között, a KAP ráfordításai reálértékben csökkennek, és a közvetlen kifizetéseket elválasztják a termeléstől, a nagygazdaságok kevesebb támogatást fognak kapni, alacsonyabbak lesznek az árak és nagyobb hangsúlyt helyeznek a vidékfejlesztésre és a környezetvédelemre.

A bővítéssel a mezőgazdasági foglalkoztatottság az EU-ban mintegy 60%-kal fog nőni és a kisgazdaságok száma jelentősen megemelkedik. A KAP teljes ráfordításainak az új és jelenlegi tagállamok 1. Célkitűzés keretébe tartozó régióknak juttatott hányada a becslések szerint mintegy 10 százalékponttal fog nőni és eléri a teljes összeg kétharmadát.

A Közös Halászati Politika célja a halállomány megvédése és az iparág szerkezetváltásának végrehajtása a fenntarthatósága érdekében. A nemrégiben bevezetett sürgősségi intézkedéseknek jelentős hatása lesz néhány regionális gazdaságra, főként Spanyolországban és Portugáliában. Hosszabb távon a karcsúsított iparág várhatóan újra jövedelmezővé válik, amikor a sürgősségi intézkedések véget érnek, rövidtávon viszont főként a tagállamok felelőssége, hogy enyhítsék a negatív társadalmi és gazdasági következményeket.

A csatlakozás előtt álló országok közül csak Lengyelországban és a három balti államban van említésre méltó halászat, és már ezekben az országokban is hanyatlik az iparág. Ezek együttes halfogása a jelenlegi tagállamokénak a 7%-át sem éri el.

Az állami támogatások és a kohéziós politika

Mivel a jelenlegi rendszer lehetővé teszi a problémás régiók javára történő diszkriminációt, az állami támogatások ellenőrzése részben elősegíti, részben támogatja a kohéziós politikát. A Tanács stockholmi ülésén elfogadott kötelezettségvállalásoknak megfelelően, 1997 és 2001 között a teljes állami támogatások jelentősen csökkentek a pénzüsszegek tekintetében, és a 15 tagállamból 12-ben a GDP-hez viszonyítva is. Ugyanakkor a tagállamok a ráfordításokat egyre inkább a horizontális célkitűzésekre csoportosítják át. E ráfordítások a gazdagabb tagállamokban továbbra is magasabbak, mint a kohéziós országokban.

2001-ben az EU-ban a teljes állami támogatásoknak csak mintegy 9%-a volt az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régióknak juttatott támogatás, és ez az összeg kevesebb mint egyharmadát tette ki a csúcsevnek számító 1993-as szintnek, főképp azért, mert jelentősen csökkentek az új német tartományoknak és Dél-Olaszországnak nyújtott támogatások. A 2. Célkitűzés keretébe tartozó területeknek adott regionális támogatások az állami támogatásoknak mintegy 6%-át teszik ki.

Tekintettel arra, milyen hatása van az állami támogatásoknak a gazdasági tevékenységek és jövedelmek regionális elosztására, kontrollálásuk továbbra is rendkívül fontos a bővítés kontextusában. A 2006 utáni időszakban folytatni kell az állami támogatások elosztási szabályainak modernizálását, egyszerűsítését és egyértelművé tételét a kohéziós politika változásainak figyelembe vételével, aminek célja, hogy kevesebb, de célzottabb támogatás kerüljön szétosztásra.

Az igazságszolgáltatás és a belügyek: a fejlődés feltételeinek javítása

A magas bűnözési ráta, a szervezett bűnözés és a korrupció jelenléte akadályozza a gazdasági fejlődést, mert elriasztja a potenciális befektetőket. A bűnözés elleni fellépés fokozása, a határokon átnyúló együttműködés erősítése, a külső határok jobb ellenőrzése és a harmadik országbeli bevándorlók eredményesebb integrálása a társadalomba tehát segítik a regionális fejlődést. Ez különösen igaz a csatlakozás előtt álló országokra.

Hogyan érzékelik a közösségi politikákat a régiókban?

Az EU több részén készített felmérések azt mutatják, hogy a regionális tisztségviselők a Közösség politikáit a közösségi támogatással azonosítják, és hogy a Strukturális Alapokból finanszírozott projekteket tartják a leglátványosabbaknak és a leghatásosabbaknak. Ez főként igaz az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókra, elsősorban a kohéziós országokban. A Közösség INTERREG Kezdeményezésének pozitív hatását is elismerték, mint az együttműködésre koncentráló, azt ösztönző és előtérbe állító tevékenységet.

Míg a KAP kohéziós hatását általában pozitívnak tekintették azokban a régiókban, ahol a mezőgazdaság volt a legfontosabb tevékenység, a mediterrán régiókban úgy látták, e támogatások nem igazán méltányosak, más esetekben pedig úgy vélték, ezek a már amúgy is legnyereségesebb gazdaságoknak és a legfejlettebb területeknek kedveznek. Bíralták, hogy nincs összefüggés a KAP és a környezetvédelmi politika között, a környezetvédelmi megfontolásoknak a regionális fejlesztési politikába való integrálását pedig üdvözölték, csakúgy mint a kutatási-fejlesztési infrastruktúrális beruházások utóbbiba való beemelését, amit elsősorban az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban tartottak fontosnak.

Ugyanakkor széles körben hangoztatott bírálat, hogy a jelenlegi időszakban nagyon magas a Strukturális Alapok programjainak irányítási költsége és egyre bonyolultabbak az eljárások. Ezzel szemben a vállalkozások és a társadalmi partnerek fokozottabb bevonását jelentős előrelépésnek tekintették, amit folytatni kell.

A strukturális politikák hatása és hozzáadott értéke

Az intervenció nagyságrendje és iránya az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban

A Strukturális Alapok és a Kohéziós Alap, amelyek az EU GDP-jének mindössze körülbelül 0,4%-át teszik ki, az Unió legszegényebb részeinek támogatására koncentrálnak. A 2000–2006 időszakban az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régióknak juttatott transzferek Spanyolországban a GDP 0,9%-ának feleltek

meg, Görögországban és Portugáliában pedig a GDP több mint 2,5%-ának. Ennél jelentősebb, hogy ezek a transferek a becslések szerint mintegy 3%-kal növelik a beruházást Spanyolországban, és 8–9%-kal Görögországban és Portugáliában, valamint 7%-kal az olaszországi Mezzogiornóban és 4%-kal az új német tartományokban.

Az 1994–1999 időszakban a Strukturális Alapok intervencióit kiegészítő nemzeti közkiadások a legtöbb esetben reálértékben meghaladták a korábbi időszakét, s a beruházásra fordítható összegek 40–50 százalékkal nőttek. Ehhez jött még a magánfinanszírozás, amely kiváltképp jelentős volt Ausztriában, Németországban, Hollandiában és Belgiumban, de az ily módon “kiegyenlített” összegek relatíve csekélyek voltak a kohéziós országokban, Franciaországban és az Egyesült Királyságban. A jelen időszakban a magánbefektetések kiegyenlítő hatása nagyjából változatlan, bár Németországban erőteljesen csökken.

A strukturális ráfordításokhoz az Európai Beruházási Bank (EIB) hitelei is hozzájárultak. 2000 és 2002 között a Tizenötök támogatott területeinek folyósított hitelek évi 20 milliárd eurót tettek ki, aminek több mint a felét az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók kapták, a csatlakozás előtt álló országok pedig évi 3 milliárd eurón osztozhattak. A hitelek több mint egyharmadát a jelenlegi 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók közlekedési beruházásaira fordították, a csatlakozás előtt álló országokban pedig a hitelek 90%-a ment közlekedési, környezetvédelmi és energetikai beruházásokra.

A Strukturális Alapok kihelyezései elsősorban az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók és az EU többi része közötti infrastruktúrával és humántőkével való ellátottságbeli különbségek csökkentését szolgálták. Az elmúlt évtized során jelentősen fejlesztették a régiók közlekedési rendszereit, úgy a transzeurópai összeköttetéseiket, mint belső másodlagos hálózataikat. A munkanélküliek és a munkahelyük elvesztése kockázatának kitettek tanácsadásban és képzésben részesültek, hogy javuljon foglalkoztathatóságuk és jobb legyen a szakképzettségük. Ugyanakkor támogatást kaptak a kutatási-fejlesztési és innovációs tevékenységek, egyrészt, hogy új kutatási kapacitás épüljön ki, másrészt, ami legalább ilyen fontos, hogy kialakuljanak a regionális stratégiák arra, hogyan lehet a kutatási-fejlesztési tevékenységeket a

helyi fejlődési lehetőségek szolgálatába állítani, valamint az ICT és az új technológiák használatához szükséges elemi szaktudás terjesztését előmozdítani.

Ezen kívül a Strukturális Alapok jelentős hányada (a 2000–2006 időszakban 14%-a) a környezet minőségét javító, valamint hulladékkezelési és főként szennyvízkezelési beruházásokat támogat, s a strukturális intervenciókról hozott döntésekben explicit módon figyelembe veszik a környezetvédelmi megfontolásokat.

Az intervenció hatása a reál értelemben vett konvergenciára és a gazdasági integrációra

Az empirikus elemzés nem csak azt mutatja ki, hogy az 1990-es évek közepe óta az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban a GDP, a foglalkoztatottság és a termelékenység jobban nőtt, mint az EU többi részén, de azt is, hogy a konvergencia a legerőteljesebben a legszegényebb régiókban valósult meg. (Meg kell jegyeznünk, hogy ez az elemzés kifejezetten e jelentés számára összeállított összefüggő adatsoron alapszik). Azt is jelzi, hogy a strukturális intervenciók lendületet adtak a növekedésnek a kohéziós országokban, egyrészt azzal, hogy növelték a keresletet, másrészt azzal, hogy erősítették a gazdaság kínálati oldalát. A becslések szerint 1999-ben Spanyolországban a GDP mintegy 1,5%-kal volt magasabb, mint lett volna az intervenció nélkül, Görögországban 2%-kal, Írországban majdnem 3%-kal és Portugáliában több mint 4,5%-kal. Továbbá a becslések szerint az új német tartományokban a GDP körülbelül 4%-kal nőtt az intervenciónak köszönhetően.

A strukturális intervenció a kohéziós országok és az Unió egyéb részei közti kereskedelem bővülését — a kereskedelem az elmúlt évtizedben több mint kétszeresére nőtt — és a szorosabb integrációt is ösztönözte. A bizonyítékok arra utalnak, hogy átlagban a strukturális ráfordítások mintegy egynegyede visszakerül az Unió nem támogatott részeibe az onnan való — elsősorban gép és berendezés — import növekedésének formájában. Az ‘átszivárgás’ kiváltképp erőteljes Görögország (a ráfordítások 42%-a kerül vissza az EU-ba) és Portugália (35%) esetében.

Mivel az új tagállamok megnövekedett kiadásainak nagy részét importra fordítják, s a behozott áru 60%-a

a jelenlegi tagállamokból származik, a csatlakozás előtt álló országokban elköltött strukturális támogatások minden bizonnyal hasonlóan nagy átszivárgási hatással fognak járni, ami az Unió többi részén is segíti a növekedést. A kohéziós országokhoz hasonlóan, e ráfordítások aránytalanul nagy része a gépek és berendezések importját szolgálja, ami elsősorban Németországnak kedvez, hiszen a Tizenötökben vásárolt áru 45%-a innen származik.

Intervenció a 2. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban: szerkezetváltás és munkahelyteremtés

Az 1994–1999 időszakban 12 tagállam 82 olyan régiója részesült a 2. Célkitűzés évi 2,4 milliárd euró körüli (a jelenlegi időszakban pedig évi 3,3 milliárd euró) támogatásában, amelyeken belül hanyatló ipari területek találhatók. Ezt egészítette ki hasonló összegű költségvetési és magán forrás aminek köszönhetően e területeken a teljes strukturális ráfordítások elérték az évi 7 milliárd eurót. Az összegeket elsősorban a régi ipartelepek átalakítására és vállalkozás támogatási szolgáltatásokra fordították (e kettő együtt a teljes összeg felét emésztette fel), s mintegy 20%-a ment a humán erőforrás fejlesztésére és 10% a kutatási-fejlesztési tevékenységekre és az ICT-re.

Az értékelések azt mutatják, hogy e területeken ebben az időszakban a strukturális intervenció révén 700 ezer új munkahely létesült, ami csaknem 500 ezer nettó új munkahelyet jelent, s mintegy 300 ezer kis- és közepes méretű vállalkozás részesült támogatásban termelési módszerük javítására és új piacok felkutatására. Ugyanakkor mintegy 115 millió négyzetméter elhagyott iparterületet tisztítottak meg és alakítottak át, így azok most újfajta, többek között szabadidős és kulturális tevékenységekre váltak alkalmassá. Részben eme intézkedéseknek köszönhetően ezeken a területeken a munkanélküliség némileg jobban csökkent, mint az EU többi részén, bár az egy főre jutó GDP kicsit kevésbé nőtt.

A részletesebb elemzések azt jelzik, hogy a kutatási-fejlesztési tevékenységek, valamint az innováció és a technológia-átadás támogatása különösen alkalmas munkahelyek teremtésére vagy a meglévők megőrzésére, bár általában a 2. Célkitűzés keretébe tartozó területek innovációs kapacitása fejletlenebb,

mint a sikereesebb régióké. Ezzel szemben e területek infrastrukturális és humántőke ellátottsága megfelel a más régiókra jellemző szinteknek.

Az intervenciók pozitív hatása ugyan tagadhatatlan, de még nagyobb lehetett volna, ha a támogatásra jogosult területek mérete és a finanszírozott műveletek nagyságrendje nagyobb lett volna, és ha a projektek időintervalluma (három év) hosszabb lett volna. E változtatások lehetővé tennék, hogy a programok fontosabb stratégiai szerepet játszanak a regionális fejlődés támogatása során.

A mezőgazdaság, a vidékfejlesztés és a halászat támogatása

Az 5a Célkitűzés keretében az 1994–1999 időszakban végrehajtott intervenciók célja a mezőgazdaság hatékonyságának növelése, valamint a vidék megőrzése volt; úgy tűnik viszonylag sikeresen támogatták az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók kisgazdaságainak szerkezetváltását.

Az 5b Célkitűzés keretében végrehajtott intervenciók éves összege 1,2 milliárd euró volt és ezeket az EU népességének körülbelül 9%-ának otthont adó területeken hajtották végre. E támogatások segítségével némileg diverzifikálódott a mezőgazdasági termelés és bővültek az olyan tevékenységek, mint például az agrárturizmus, környezetvédelmi szolgáltatások, és megvalósult a falvak rehabilitációja és a közszolgáltatások fejlesztése.

A jelenlegi programozási időszakban a vidékfejlesztésre szánt támogatásokat egyetlen átfogó stratégia alá integrálták, de két program között osztották meg, amelyek közül az egyik a Strukturális Alapok szabályozása alá tartozik, a másik pedig az EAGGF Garancia szekciójához. Ez utóbbi a mezőgazdasági piacpolitikát irányítja, és nem igazán alkalmas a többéves cselekvési programok támogatására.

A halászati szektor az EU perifériális részeinek néhány régiójára koncentrálódik, amelyeket erősen sújtanak a halállomány megőrzése érdekében hozott intézkedések; ennek megfelelően a Közös Halászati Program keretében végrehajtott intervenciók jelentősen segíthetik a másfajta gazdasági tevékenységek kialakítását ezeken a területeken.

A foglalkoztatás, az oktatás és a képzés előmozdítása az ESF segítségével

Az 1994–1999 időszakban az Európai Szociális Alap (ESF) a Strukturális Alapok teljes intervenciós ráfordításainak egyharmadával támogatta a humán erőforrások fejlesztését, s e támogatások mintegy fele az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókba került.

A 3. Célkitűzés intervenciói a fiatalok, a tartósan munkanélküliek és a kirekesztés kockázatának kitétek foglalkoztatásba való integrációját, valamint az egyenlő esélyek megteremtését célozták. A 4. Célkitűzés keretében végrehajtott intervenciók a munkavállalókat segítették, hogy alkalmazkodni tudjanak az iparszerkezet változásaihoz. Bizonyított tény, hogy a legsikeresebb intézkedések azok voltak, amelyek vegyítették a támogatási formákat, mint amilyen például az egyénre szabott tanácsadás, képzés és álláskeresés.

Ezen kívül az ESF pénzügyileg támogatja a foglalkoztatást, az oktatási és képzési rendszereket nemzeti és regionális szinten. Az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban az ESF segítségével növelték a közberuházások szintjét az oktatásban és képzésben. Noha az Európai Foglalkoztatási Stratégiát (EES) akkor indították, amikor a programozási időszak már megkezdődött, az ESF 1997-től kezdve jelentősen támogatta a Nemzeti Cselekvési Tervek foglalkoztatási céljait, főként a déli tagállamokban.

A 2000–2006 időszakban az ESF és az EES közötti kapcsolat számottevően szorosabbá vált. Az ESF összesen mintegy 60 milliárd eurós költségvetése lett a Közösség legfontosabb pénzügyi eszköze az EES támogatására, az EES pedig szilárdabb politikai keretet biztosít az ESF intervenciók és a foglalkoztatás bővítés számára.

Az együttműködés és a hálózatépítés előmozdítása

A Községi Kezdeményezések célja, hogy támogassák az innovációt, a partnerséget és az országok és régiók közti olyan együttműködési tevékenységek fejlesztését, amelyek a Strukturális Alapok Célkitűzéseinek keretében végrehajtott főáramot képviselő programokban gyakran nem kapnak helyet.

Az 1994–1999 időszakban az INTERREG II három tágabb programfajta támogatott: a határokon átnyúló együttműködést (A irányvonal), az energia-hálózatok építését (B irányvonal) és a regionális és területi tervezési együttműködést (C irányvonal). A legtöbb támogatást az A irányvonal programjai kapták a környezet minőségének javítására, kulturális események finanszírozására, turizmusra és a kis- és közepes méretű vállalkozások számára szervezett szolgáltatásokra és a közlekedési összeköttetések, elsősorban a határátkelő utak fejlesztésére. Jelentős javulást értek el különösen a határátkelő esetében a görög, német és finn 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban. A legnagyobb nyereség azonban az volt, hogy a határ két oldalán lévő állami hatóságok és a magán és fél-állami szervezetek egymással jobban szót értettek és közöttük szorosabb kapcsolatok alakultak ki.

A 2000–2006 időszakban a mintegy 5 milliárd eurós költségvetésű INTERREG III megerősítette a határokon átnyúló elemet (A irányvonal), előmozdította a stratégiai együttműködést transznacionális szinten a területi tervezési témákat illetően (B irányvonal), és támogatta a régiók közötti együttműködést és a tapasztalatcserét (C irányvonal).

A jövőben az INTERREG-nek figyelembe kell vennie azt az új kontextust, hogy az EU-ban — mind a népesség lélekszáma, mind a földterület értelmében — nagyobb területek lesznek határ mentiek.

Az URBAN Kezdeményezés az EU 50.000 lakosnál nagyobb városi területen élő népességének 44%-át fedi le. Az 1994–1999 időszakban az éves támogatás elérte a 148 millió eurót, ami 118 város között oszlott meg. A jelenlegi időszakban a támogatás összege évi 104 millió euróra csökkent és 70 város projektjei osztoznak rajta. Az URBAN fókuszában a kis városi negyedek állnak, és célja a helyiek részvételének ösztönzése volt az életüket közvetlenül befolyásoló tervekben. Ez az EU strukturális politikájának egészét is előtérbe helyezte. Ezen kívül segített a magánberuházások odavonzásában. Másfelől a támogatások kis területekre való koncentrálása miatt kimaradnak hatóköréből azok a projektek, amelyek tágabb kérdésekkel foglalkoznak, mint például a város és a város környéki vidéki területek kapcsolata.

Az EMPLOYMENT és az ADAPT Kezdeményezés az 1994–1999 időszakban körülbelül 9.300 projektet

támogatott, amelyben mintegy 1,8 millió embert érintő, helyi szintű munkaerő-piaci integrációs és munkahely-teremtési programok zajlottak. A finanszírozott projektek például segítettek a munkához és képzéshez jutást, támogatták a foglalkoztatás új formáit, segítséget nyújtottak a kis- és közepes méretű vállalkozásoknak, hogy előre lássák a változásokat, és segítettek gyermeknevelési támogatás biztosításában, hogy a nők dolgozni tudjanak.

A 2000–2006 időszakban az EQUAL a munkaerő-piaci egyenlőtlenség és a diszkrimináció elleni fellépés innovatív módszereit helyezte előtérbe, s erős hangsúlyt fektetett a transznacionális együttműködésre, partnerségre és a tapasztalatok és jó gyakorlatok cseréjére.

A LEADER II az 1994–1999 időszakban mintegy 900 helyi akciócsoportot támogatott évi 300 millió euróval, amit a társfinanszírozás 700 millió euróra növelt. A turizmus volt a fő támogatott tevékenység, de kaptak még támogatást a kis- és közepes méretű vállalkozások és a helyi termékek kifejlesztésére tett erőfeszítések is.

A LEADER+ (2000–2006), amelynek éves költségvetése megegyezik a LEADER II-ével, nagyobb hangsúlyt helyez a projektek kísérleti jellegére és megkönnyíti a köztük lévő együttműködést.

Kísérleti innovációs tevékenységek

A Tizenötökben közel minden harmadik regionális hatóság kialakított egy Regional Innovation Strategy-t (RIS) (Regionális innovációs stratégia) vagy Regional Information Society Initiative-t (RISI) (Regionális kezdeményezés az információs társadalom megteremtésére). A két kezdeményezés leglátványosabb hatása az állami-és magánszektor közti partnerségek kialakítása és a kis- és közepes méretű vállalkozások támogatása abban, hogy új technológiákhoz jussanak.

Az innovációs tevékenységek új rendszerét, amelyet a Strukturális Alapok összesen körülbelül 400 millió euróval támogatnak 2001-ben vezették be, hogy a régiókat olyan a regionális versenyképességet javító programok kialakítására ösztönözzék, amelyek a technológia és az innováció fejlesztését (a lisszaboni

célkitűzés), az ICT új formáinak alkalmazását (az eEurope Cselekvési Terv) és a fenntartható fejlődés előmozdítását (Göteborg) tűzik ki elérendő célként. Eddig az Unióban négy régióból három pályázott támogatásra e három téma valamelyikét célzó programmal.

A Strukturális Alapok irányítási hatékonyságának javítása

A Strukturális Alapok szabályozásának legutóbbi 1999-es áttekintése során kísérlet történt arra, hogy egyszerűsítsék a rendszert és a napi irányítást átadják a tagállamoknak. Jóllehet a tagállamoknak egyre nagyobb a felelőssége abban, hogyan költik el az Alapokból származó forrásokat, továbbra is a Bizottság tartozik végleges elszámolással a költségvetést készítő hatóságnak. Az új finanszírozási időszak előtt át kell tekinteni a szabályozást és azt úgy kell átalakítani, hogy javuljon a rendszer hatékonysága és egyszerűsödjének a folyamatok.

Az alapelvek

Az 1988-as reform óta a programozás, a partnerség, a koncentráció és az addicionalitás jelentik a Strukturális Alapok alapelveit. A programozás révén — ami azt jelenti, hogy a kiadásokat bizonyos stratégiai célkitűzések elérése érdekében több évre tervezik — a megvalósított politika és a finanszírozott projektek kiszámíthatóbbak, stabilabbak és következetesebbek lettek. A megnövekedett tervezési kapacitással a programozási időszak is meghosszabbodott, és a célkitűzések mindinkább számszerűsítettek, ám egyre inkább nőnek azok az aggodalmak azzal kapcsolatban, hogy a programozási dokumentumok jóváhagyása túl bonyodalmas és túl sok időt vesz igénybe, valamint hogyan lehet biztosítani, hogy a programok elég rugalmasak legyenek ahhoz, hogy alkalmazkodni tudjanak a változásokhoz.

Erősebbé vált a partnerség a programok megtervezésében és végrehajtásában, s több szereplőt fog össze, többek között számos magánszektorbeli entitást, a társadalmi partnereket, valamint a regionális és helyi hatóságokat. Ezzel a projektek célzottabbá és innovatívabbá váltak, javult a teljesítmény figyelemmel kísérése és értékelése, s az eredményekről szóló információk szélesebb körben terjednek, bár a

partnerség miatt a programok irányításának komplexitása nőtt.

A koncentráció pedig — ami azt jelenti, hogy a forrásokat a legrászorultabb területek kapják — javult, bár az értékelések szerint a forrásokat olykor még most is túl széles körben és túl vékonyan terítik. A jelenlegi programozási időszakban a Tizenötök népességének 41%-a él 1. vagy 2. Célkitűzés keretébe tartozó régióban, de az utóbbit olyan bonyolult eljárással jelölik ki, hogy a régiók felaprózódnak és a források túlságosan szétszóródnak.

Az adicionalitás elvét az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók többnyire tiszteletben tartják, s így a Strukturális Alapok inkább kiegészítik semmint helyettesítik a közkiadásokat. Ám azt már nehezebb igazolni, hogy ez igaz volna a 2. és 3. Célkitűzés programjaira is, főként az utóbbiak esetében.

A hatékonyság növelésére tett erőfeszítések

Noha az idők során az Alapok irányítása egyre szakszerűbbé vált, a programok hatékonyságának növelése továbbra is az egyik legfőbb feladat. A szükséges ellenőrzési folyamatokat a tagállamok gyakran indokolatlannak tartják, mert sokba kerülnek és csak a nemzeti rendszereket kétszerezik meg. Konkrét bírálat az, hogy a jelenlegi előírásokról olyan későn döntöttek, hogy emiatt a programok végrehajtása szenvedett késedelmet, s a forrásokat gyorsan kellett elkölteni, ami gyakran a minőség rovására ment. A pénzügyi irányítás költségei különösen magasak a 2. Célkitűzés programjai esetében.

Bár az állami források irányítása javult, az elmúlt programozási időszakban az 1. Célkitűzés kiértékelt projektjeinek még mindig csak az egyharmada fejeződött be időre, s egyharmada pedig több mint egy évet késett. Továbbá a projektek kétharmada túllépte a költségvetést. A jelenlegi időszakban bevezetett N+2 szabály jelentősen javította a strukturális források felhasználását. 2003-ban a Strukturális Alapok pénzügyi keretét szinte 100%-ban elköltötték.

A monitoring a rendszer alapvető eleme, de az értékelések arra mutatnak rá, hogy hatékonysága nem felelt meg a várakozásoknak, részben azért, mert nehéz érdemi információt gyűjteni. S amiatt, hogy a monitoring nem annyira a stratégiai kérdésekre, hanem inkább a

pénzügyiekre összpontosít, a forrásokat inkább oda helyezik ki, ahol azok abszorpciója biztos, s nem ahol esetleg a leghatékonyabb segítséget jelentik. Bár a jelenlegi időszakban javult a mutatók és célok meghatározása, az előbbieket gyakran nincsenek megfelelően definiálva, az utóbbiak pedig túl tágak.

Az idők folyamán az értékelés is javult, de a végrehajtás módja még most is jelentősen eltér az egyes tagállamokban. A jelenlegi előírások szerint a programokat a tagállamok a Bizottsággal együttműködésben félidőben ex ante értékelik, vagyis akkor, amikor az értékelés eredményei még felhasználhatóak a hátralévő programidőszakra vonatkozó döntésekben, majd a Bizottság ex post, igaz csak két évvel a program befejezése után. A régiók és a tagállamok erőteljesebb bevonásával a folyamat hasznosabb és relevánsabb lenne.

Az irányítás javításának céljából a jelenlegi időszakban bevezettek egy pénzügyi ösztönzőt: a Strukturális Alapok forrásainak 4%-át teljesítéshez kötött tartalék címén visszatartják, s csak 2004-ben folyósítják az eredetileg meghatározott programcélok elérésének függvényében.

Az irányítási rendszerek több esetben is decentralizálódtak, ami az értékelések szerint javította a hatékonyságukat, mert így jobban tudtak reagálni a regionális szükségletekre.

A bővítéssel járó kihívások

A Strukturális Alapok támogatása gyakran nélkülözhetetlen az új tagállamok számára ahhoz, hogy javítani tudják versenyképességüket. A 2000–2006 időszakban a csatlakozás előtt álló országok évente mintegy 3 milliárd eurót kapnak az ISPA-tól (közlekedési és környezetvédelmi projektekre), a SAPARD-tól (mezőgazdaság- és vidékfejlesztésre), valamint a PHARE-től (a gazdasági és társadalmi kohézió, továbbá az adminisztratív és intézményi kapacitás erősítésére). Miután a 10 új tagállam belép az EU-ba, Bulgáriával és Romániával egyetemben még három évig jogosultak lesznek a PHARE támogatásra (évente összesen 1,6 milliárd euró értékben).

Az ISPA keretében 324 projektet hagytak jóvá 2003 végén, amelyek nagyjából egyenlően oszlanak meg a

közlekedés és a környezetvédelem között, s az előbbin belül a közúti és a vasúti projektek között. A SAPARD évi 500 millió eurós forrást biztosít olyan a mezőgazdasági és vidékfejlesztési tervek támogatására, amelyeket maguk az országok készítettek.

Az új tagállamok 2004 és 2006 között jogosultak lesznek a Strukturális Alapok támogatására. E három év alatt a támogatások mintegy 21,8 milliárd eurót fognak kitenni, s korlátozott számú prioritásra fognak koncentrálni a legnagyobb hatás elérése és a végrehajtásban jelentkező problémák minimalizálása érdekében. Az egyes országok által prioritásként kiválasztott területek jelentősen eltérnek abban, hogy az országok mennyire tartják fontosnak, hogy beruházzanak az infrastruktúrába, humánerőforrásokba és a termelési feltételekbe, ami részben azt tükrözi, hogy milyen állapotban vannak meglévő tőke-eszközök ezeken a területeken.

A stratégiai megközelítés kidolgozását és a csekély számú prioritásra való koncentrációt, ami már a tárgyalásoknak is fő szempontja volt, a megvalósítási szakaszban is szem előtt kell tartani. Továbbá kiemelt figyelmet kell szentelni a Strukturális Alapok és a nemzeti politikák lehető legjobb összehangolásának, továbbá a környezetvédelmi megfontolásoknak és az egyenlő esélyek biztosításának. Ugyanakkor az adminisztratív kapacitás megteremtése továbbra is feladat marad, annak ellenére, hogy mind a nemzeti kormányokban, mind regionális szinten történt előrelépés. A kapacitást végső soron a programok tényleges megvalósítása során szerzett tapasztalatok fogják megerősíteni.

Ebből és egyéb szempontokból a 2004–2006 időszak átmeneti időszaknak tekinthető, ami alatt az érintett új tagállamok felkészülhetnek a következő, jóval hosszabb programozási időszakra.

Az új tagállamok előtt álló strukturális politikai feladatok a következők:

- minden egyes régióban meg kell határozniuk azokat a strukturális hiányosságokat, amelyek a legkárosabban befolyásolják versenyképességüket és növekedési potenciáljukat, és e problémákat prioritásként kell kezelniük;
- minden egyes régióban ki kell alakítani egy olyan hosszútávú fejlesztési stratégiát az adott régió komparatív erősségeivel és gyengeségeivel összhangban, amely figyelembe veszi, hogy nem lehet minden igényt egyszerre kielégíteni, és ezért sorrendbe állítja a beruházási projekteket azon megfontolás alapján, hogy hogyan hatnak egymásra, és hogy hosszútávon a régió milyen növekedési pályát kíván követni;
- megfelelő súlyt kell helyezni a környezetvédelmi megfontolásokra a beruházási döntések meghozatalakor annak érdekében, hogy a választott növekedési pálya fenntartható legyen;
- el kell kerülni, hogy a beruházások túlzottan a jelenlegi növekedési központokban koncentrálódjanak, ahol a gazdasági tevékenységekre gyakorolt hatásuk rövidtávon esetleg a legnagyobb, de hosszútávon a kiegyensúlyozott fejlődést ássák alá;
- meg kell erősíteni a regionális szintű adminisztratív kapacitást, hogy jobban tudják tervezni, végrehajtani és irányítani a fejlesztési programokat.

1 ¹ Ld. pl. T. Padoa-Schioppa, Efficiency, stability and equity - A strategy for the evolution of the economic system of the European Community (Hatékonyság, stabilitás és méltányosság. Az Európai Közösség gazdasági rendszere értékelésének stratégiája), Oxford University Press 1987, amely hangsúlyozza, hogy "komolyan fennáll a kockázata annak, hogy a piac liberalizálása során súlyos regionális egyensúlyvesztés áll be ... (és) ezért kiegészítő intézkedéseket kell hozni, hogy a strukturálisan gyenge régiók és országok alkalmazkodását felgyorsítsuk.... és ehhez a közösségi strukturális alapok reformjára és továbbfejlesztésére van szükség (5-6 o.)

2 Erről és a korábban említett problémákról ld. az André Sapir elnöklétével készült Agenda for a growing Europe, report of an independent high-level study group (A növekvő Európa menetrendje, egy magasszintű független tanulmány-író csoport jelentése), 2003 július.

Következtetések: a kohéziós politika reform javaslata

A Bizottság 2004 február 10-én elfogadta a kibővített, 27 tagállamból álló Európai Unió¹ 2007–2013 időszakra vonatkozó költségvetését.

Ez a fontos döntés arról tanúskodik, hogy a Bizottság erősíteni kívánja az Unió intervenciókat bizonyos politikai kulcs-területeken. A Bizottság úgy döntött, hogy az ambiciózus kohéziós politika a teljes csomagnak alapvető eleme kell legyen. Ami még lényeges, hogy a Bizottság fenntartja a véleményét, hogy az új költségvetési struktúrában a kohéziós politikára egy külön, átlátható költségvetési fejezetet kell elirányozni, mert ez elengedhetetlen a nemzeti és regionális többéves programok következő generációjának kiszámítható és stabil tervezéséhez.

Ez döntés a Második kohéziós jelentés 2001-es publikálása óta végzett munkának végeredménye, a kibővített Unióban a 2007-es évvel kezdődő időszakban végzendő kohéziós politika jövőjéről szóló vita lezárása. A Harmadik kohéziós jelentés itt következő konklúziói részletes javaslatokat tartalmaznak arra nézve, melyek legyenek a prioritásai a kohéziós politika keretében megvalósított programok új generációjának, és milyen legyen a megvalósítási rendszer, amely összhangban van a pénzügyi szempontok alapján meghatározott tágabb iránymutatással. A bevezető megjegyzések után az 1. rész vázolja a kohéziós politika új prioritásait, a 2. rész leírja a megvalósítási rendszer főbb elemeit, a 3. rész pedig vázolja a forrás-igényeket.

Érdemes felidézni, hogy a kohéziós politika — ami az egységes piac és a pénzügyi unió mellett az európai építmény egyik pillére — az egyetlen olyan politikája az Európai Uniónak, amely kifejezetten a gazdasági és társadalmi egyenlőtlenségekkel foglalkozik. Ez tehát egy nagyon is konkrét politika, amelynek

keretében a tagállamok között forrásokat utalnak át az Európai Unió költségvetésén keresztül a humán és a fizikai tőkébe való beruházások finanszírozására azzal a céllal, hogy támogassák a gazdasági növekedést és a fenntartható fejlődést.

Ez azt is jelenti, hogy az európai szinten alkalmazott kohézió koncepciója nem egy passzív, jövedelem újraelosztó, hanem éppenséggel egy dinamikus politika, amely forrásokat igyekszik teremteni a gazdasági versenyképességet és a foglalkoztatást befolyásoló tényezők célzott javításával, főként azokon a helyeken, ahol nagy a kihasználatlan potenciál.

A jövő négy feladata

A kibővített Unióban erősebb kohézióra van szükség

Az Unió 25, majd 27 vagy még több tagállamra való bővítése eddig példanélküli feladatot ró az Unió versenyképességére és belső kohéziójára. Mint a jelentés is bemutatja, a bővítéssel szélesedik az egyes régiók gazdasági fejlődése közötti szakadék, az egyenlőtlenség problémája földrajzilag kelet felé tolódik, s súlyosbodik a foglalkoztatási helyzet: a társadalmi-gazdasági különbségek megkétszereződnek, s az Unió átlagos GDP-je 12,5%-kal csökkenni fog.

Ugyanakkor az egész Uniónak szembe kell néznie azokkal a kihívásokkal, amelyeket a globalizációnak, a kereskedelem felszabadulásának, a technológiai forradalomnak, a tudás-alapú gazdaság és társadalom fejlődésének, a népesség öregedésének és a bevándorlás erősödésének köszönhető gazdasági szerkezetváltás várható gyorsulása okoz.

Európában különösen nagy gondot jelent a népesség öregedése. A regionális különbségek e tekintetben jelentősek a gyermekvállalás és a halandóság, valamint az el- és bevándorlás trendjeitől függően. E problémák kezelése nem egyszerűen abból áll, hogy egyre nagyobb számú eltartottról kell gondoskodni. Azt is biztosítani kell, hogy a nemzeti és regionális fejlesztési stratégiák alkalmazkodjanak a demográfiai körülményekhez és támogassák az idősokkal foglalkozó aktív politikákat és aknázzák ki az idősebb népesség gyakran kihasználatlan potenciálját.

Végezetül, az EU-ban a legutolsó kohéziós jelentés nyilvánosságra hozatala óta eltelt három évben érezhetően lassult a gazdasági növekedés. Ennek eredményeképpen a munkanélküliség az Unió sok részén megint nőtt, az ahhoz kapcsolódó összes szociális problémával együtt. Az Uniónak a jelenlegi konjunktúrát kihasználva neki kell rugaszkodnia, hogy teljes mértékben ki tudja aknázni a gazdasági lendület lehetőségeit.

Az Unió prioritásainak megerősítése

Az EU gazdasági teljesítményének javítására tett erőfeszítésként az Unió Állam- és Kormányfői a 2000 márciusában Lisszabonban tartott ülésen egy olyan stratégiát dolgoztak ki, amely Európát 2010-re a világ legsikeresebb és legversenyképesebb tudás-alapú gazdaságává hivatott tenni. 2000 decemberében a Tanács nizzai ülése a szegénység csökkentésének Lisszabonban kihirdetett célkitűzéseit egy összehangolt, a társadalmi befogadást célzó EU stratégiává fejlesztette. 2001 júniusában a Tanács göteborgi ülésén a lisszaboni stratégiát kiegészítette a környezetvédelem és a fejlődés fenntarthatóbb mintája kialakításának követelményével.

A kohéziós politika jelentős mértékben hozzájárul e célok eléréséhez. A növekedés és a kohézió egymást kölcsönösen támogatják. Az egyenlőtlenségek csökkentésével az Unió lehetővé teszi, hogy minden régió és társadalmi csoport hozzájárulhasson az Unió egészének gazdasági fejlődéséhez, és élvezhesse annak gyümölcseit. A szerződés 3. és 158. cikke ezt a jövőképet tükrözi, s ezt az Alkotmány-tervezet is megerősíti azzal, hogy világosabban megfogalmazza a kohézió területi dimenzióit.

A kohéziós politika abban az esetben fontos még, ha valamilyen más közösségi politika jelentős hasznokat hajt, viszont költségei, bár limitáltak, lokálisan jelentkeznek. A kohéziós politika egyfelől segít szétteríteni a hasznokat, másfelől a változások előrejelzésével és az alkalmazkodás segítségével enyhíti a negatív hatásokat.

Ezen oknál fogva a kohéziós politika minden dimenzióját úgy kell tekinteni, mint a lisszaboni stratégia integráns részét, még akkor is ha ma — mint a Bizottság a pénzügyi perspektívákat taglaló részben rámutatott — a Lisszabonban megfogalmazott célok értelmében megtervezett politikát ki kell egészíteni és frissíteni kell. Másként fogalmazva, a kohéziós politikának fel kell ölelnie a lisszaboni és a göteborgi célkitűzéseket, és ezek elérésének legfőbb eszközévé kell válnia a nemzeti és regionális fejlesztési programok megvalósítása során.

A minőség javítása a kiegyensúlyozottabb és fenntartható fejlődés érdekében

E jelentés rámutat, hogy az országok és a régiók között az output, a termelékenység és a munkához való hozzájutás terén tapasztalható különbségek a versenyképességet befolyásoló kulcstényezők strukturális hiányosságaiból fakadnak, mint például a fizikai és humántőke elégtelensége, az innovációs kapacitás és a jó regionális kormányzás hiánya, valamint a környezeti tőke alacsony szintje.

Annak a költségét tehát, ha az Unió nem folytatja erélyesen kohéziós politikáját a növekedés és a különbségek csökkentésének érdekében, nem csak abban mérhetjük, hogy az egyéni és a kollektív jólét mekkora csorbát szenved, hanem gazdaságilag is, nevezetesen, hogy a potenciális reáljövedelmek és magasabb életszínvonal nem lesz elérhető. Tekintettel az integrált gazdaság inherens összefüggéseire, e veszteségek nem csak a kevésbé versenyképes régiókat vagy a munkanélkülieket illetve a nem produktív állásokban dolgozókat fogják érinteni, hanem az Unió minden lakosát.

Ha a kohéziós politika jól célzott beruházások segítségével erősíti a regionális versenyképességet, valamint biztosítja azokat a gazdasági lehetőségeket, amelyek hozzásegítik az embereket, hogy

kiteljesítsék képességeiket, azzal az egész EU gazdaságának növekedési potenciálját erősíti, ami mindenki javát szolgálja. Ha a regionális politikával sikerül a gazdasági tevékenységeket az EU-n belül egyenletesebben elosztani, csökkenni fog a túlzott koncentrálódásból, torlódásból és “szűk keresztmetszetekből” fakadó nyomás.

Új partnerség a kohézió megteremtése érdekében

A kohéziós politika reformjának a nagyobb hatékonyságot, átláthatóságot és a jobb elszámoltathatóságot is biztosítani kell. Ehhez elsősorban meg kell határozni a politikát szolgáló stratégiát, meg kell állapítani a stratégia prioritásait, biztosítani kell a gazdasági és társadalmi kormányzati rendszer összehangoltságát, és lehetővé kell tenni az elért haladás rendszeres és nyílt áttekintését.

A fentiekből következően meg kell erősíteni az intézményi kapacitást az EU minden kormányzati szintjén, ami a kohéziós politika egyik legfőbb erőssége kell legyen.

Az EU kohéziós politikájának 2006 utáni új építménye

Célzottabb intervenciók

A kohéziós politika jövőjéről szóló nyilvános vitában, amelyre korábban utaltunk, az egyik általános következtetés az volt, hogy van néhány olyan ügy, amely az egész Unió kohéziója szempontjából fontos (...”a versenyképesség, a fenntartható fejlődés és a gazdasági és társadalmi szerkezetváltás minden tagállamban releváns kérdés”²). Ezek a kulcsfogalmak a jövőbeli prioritásokra tett, alább következő javaslatok megértéséhez.

A Bizottság azt javasolja, hogy a kohéziós politika által támogatott tevékenységeknek néhány, a lisszaboni és a göteborgi menetrend alapján a Közösség által meghatározott prioritási területen való beruházásra kellene összpontosítaniuk, ahol a közösségi intervenciók várhatóan kiegyenlítő hatással fognak járni és jelentős hozzáadott értéket teremtenek. Ennek értelmében a Bizottság egy néhány kulcstémát felsoroló

listát dolgozott ki a regionális programokhoz: **innováció és a tudás-alapú gazdaság, környezetvédelem és kockázat megelőzés, megközelíthetőség és az általános gazdasági érdekű szolgáltatások**. A foglalkoztatással kapcsolatos programok esetében, az **Európai Foglalkoztatási Stratégia** iránymutatásai-val és ajánlásaival összhangban, a fókusz azokra a reformokra helyeződik, amelyekre a teljes foglalkoztatottság, a munka minősége és termelékenysége javítása, és a társadalmi befogadás és kohézió előmozdítása érdekében van szükség.

Ezeket az Unióra érvényes általános prioritásokat a kevésbé fejlett régiók és tagállamok — ahol például további infrastruktúrára és intézményi kapacitásépítésre van szükség — sajátos igényeinek megfelelően ki kell egészíteni és bővíteni. Ezekkel az aspektusokkal alább foglalkozunk (ld. még részletesebben az 1. keretes részt a szakasz végén).

A Közösség három prioritása

A jövőben a prioritásként meghatározott témákhoz tartozó tevékenységek egy egyszerűsített és átláthatóbb keretbe szerveződve zajlanak, azaz a következő program-generációt három csoportba sorolják: *konvergencia; regionális versenyképesség és foglalkoztatás; területi együttműködés*.

A konvergencia: a növekedés és a munkahelyteremtés támogatása a legkevesbé fejlett tagállamokban és régiókban

A konvergencia-programok a legkevesbé fejlett tagállamokra és régiókra vonatkoznak, amelyek a Szerződéssel összhangban a Közösség kohéziós politikájának legfőbb prioritásait képezik. A Szerződés előírja, hogy csökkenteni kell “a különböző régiók fejlettségi szintje közti különbségeket, valamint a leghátrányosabb helyzetű régiók vagy szigetek, beleértve a vidéki területek, elmaradottságát” (158. Cikk). A bővítés eddig soha nem tapasztalt módon fogja fokozni az egyenlőtlenségeket az Unión belül, s ennek csökkentésén huzamosabb ideig és kitartóan kell munkálkodni.

Ez a célkitűzés először is elsősorban azokat a régiókat³ fogja érinteni, ahol az egy főre jutó GDP kevesebb, mint a Közösség átlagának 75%-a⁴.

E kontextusban a kohéziós politika központi célkitűzése az, hogy megteremtse azokat a növekedést serkentő feltételeket és tényezőket, amelyek a valódi konvergenciához vezetnek. A stratégiáknak a hosszútávú versenyképesség és a foglalkoztatás megteremtését kell szolgálniuk.

A Bizottság azt javasolja, hogy e költségvetési fejezetben átmeneti támogatást kell allokálni azoknak a régióknak, ahol az egy főre jutó GDP elmaradna a Közösség átlagának 75%-ától, ha az átlagot a Tizenötökre számolnák (ez a bővítés úgynevezett statisztikai hatása). Ezek olyan régiók, amelyekben az objektív körülmények nem változtak, de egy főre jutó GDP-jük viszonylag magas lesz a kibővített Unióban. A méltányosság kedvéért, és hogy az érintett régiók befejezhessék a konvergencia folyamatát, a támogatás nagyobb lesz, mint amit 1999-ben Berlinben a jelenleg „csökkenő támogatásban” részesülő régiók számára meghatároztak.

Meg kell jegyeznünk, hogy e javaslat megtételekor a Bizottság a Második kohéziós jelentésben vázolt négy lehetőség közül a szigorúbbat választotta a koncentrálás és az általános értelemben hatékonyabb kohéziós politika érdekében. Szem előtt kell tartani, hogy ez a fajta támogatás 2013-ban véget ér és nem követi újabb a támogatásból „fokozatos kilépési” időszak.

A programok pénzügyi forrásait az Európai Területfejlesztési Alap (ERDF), az Európai Szociális Alap (ESF) és a Kohéziós Alap⁵ biztosítja a Szerződésben foglalt alapelvek szerint.

Az **ERDF** például az alábbi tevékenységeket fogja támogatni:

- a tagállamok és a régiók gazdaságszerkezetének modernizálása és diverzifikálása, aminek során kiemelt figyelmet kap az innováció és a vállalkozás, nevezetesen a kutató intézetek és az ipar közti szorosabb kapcsolatok kialakítása, az információs és kommunikációs technológiákhoz (ICT) való hozzáférés és azok használata, a kutatásnak és fejlesztésnek kedvező körülmények kialakítása, a finanszírozáshoz és know-how-hoz való hozzájutás javítása és az új vállalkozások létrehozásának ösztönzése;

- az alapvető infrastruktúrák — úgy mint közlekedés, telekommunikációs és energiahálózatok, vízszolgáltatás és környezetvédelmi létesítmények — bővítése és felújítása;
- a környezet védelem, nevezetesen oly módon, hogy segít a tagállamoknak tökéletesen megfelelni az EU jogszabályoknak, támogatja az öko-iparágak fejlesztését és a pusztuló ipartelek rehabilitációját, támogatja a természeti és technológia kockázat-megelőzést, finanszírozza a Natura 2000 programhoz kapcsolódó, a fenntartható gazdasági fejlődést segítő infrastrukturális beruházást, előnyben részesíti a tisztább közlekedési módok fejlesztését és a megújuló energiaforrások fejlesztését és felhasználását;
- erősíti a nemzeti és regionális közigazgatás intézményi kapacitását a Strukturális Alapok és a Kohéziós Alap irányításában.

Megerősödik az **ESF** szerepe, mint a Közösség legfőbb pénzügyi eszköze az Európai Foglalkoztatási Stratégia (EES) támogatására. A következő tevékenységeket fogja finanszírozni:

- a munkaerő-piaci intézmények, az oktatási és képzési rendszerek és a szociális és ellátó szolgáltatások minőségének és reakcióképességének javítása;
- a humántőkébe való beruházás növelése, az iskolai végzettségi szint javítása, az állampolgárok szakképzettségének a kereslethez való igazítása és a munkaerő-piac mindenki számára elérhetővé tétele; és
- a közigazgatásnak a változásokhoz való alkalmazkodóképességének előmozdítása az adminisztratív kapacitás kiépítésével

A foglalkoztatással kapcsolatos programok új generációjának figyelembe kell vennie a jelenlegi EQUAL kezdeményezés keretében az EU-ban folyó tevékenységek (innováció, az önérvényesítés képességének fejlesztése, partnerségek, transznacionális együttműködés és foglalkoztatás) eddigi tapasztalatait.

A Kohéziós Alap támogatására az olyan tagállamok lesznek jogosultak, amelyek GNI-je elmarad a

Közösség átlagának 90%-ától⁶. A jelenlegi időszakra a Bizottság azt javasolja, hogy ahogy eddig is, a Kohéziós Alap támogatására való jogosultságot féldőben újra kelljen értékelni.

A pénzügyi perspektívák keretében meghatározott prioritásokkal összhangban a Kohéziós Alapnak erőteljesebben kell hozzájárulnia a fenntartható fejlődéshez. E szempontból a transzeurópai közlekedési hálózatok és főként az európai érdekű projektek, valamint a környezeti infrastruktúra képezik továbbra is a legfőbb prioritásokat. A megfelelő egyensúly megteremtése érdekében, az új tagállamok sajátos szükségleteinek figyelembevételével a Kohéziós Alapból támogatni kell a transzeurópai hálózatokon kívüli vasúti, tengeri, belső vízi és multimodális közlekedési programokat, a fenntartható városi közlekedést és a környezetvédelmi szempontból fontos beruházásokat az olyan kulcs-területeken, mint az energiahatékonyság és a megújuló energiaforrások.

A regionális versenyképesség és a foglalkoztatás: a változások előrejelzése és elősegítése

Noha a kohéziós politika prioritása továbbra is a kevésbé fejlett tagállamokban végrehajtott intervenció, a Harmadik jelentés hangsúlyozza, hogy — bár eltérő mértékben — jelentősek az összes EU tagállamot érintő feladatok.

Az egyik legfontosabb feladat, hogy a tagállamoknak, a régióknak és a polgároknak alkalmazkodniuk kell a világban tapasztalható gyors gazdasági és társadalmi változásokhoz és a szerkezetváltáshoz, a kereskedelem globalizálódásához, a tudás-alapú gazdaság és társadalom felé való elmozduláshoz. Ezen kívül szembe kell nézniük azzal a konkrét kihívással, amelyet a népesség öregedése, a növekvő bevándorlás, a legfontosabb szektorokban jelentkező munkaerő hiány és a társadalmi befogadással kapcsolatos problémák jelentenek.

E kontextusban az Uniónak fontos szerepet kell játszania. Először is a lisszaboni menetrend eddigi megvalósítása kiábrándító. Ilyen körülmények közepette a Közösség pénzügyi támogatása katalizátorként működhet, amely segít a nemzeti és regionális

politikákat mobilizálni és azokat határozottabban az Unió célkitűzéseinek szolgálatába állítani.

Másodszor, az, hogy a kohéziós intervenciók láthatóak legyenek az egész EU-ban elengedhetetlen feltétele az Unió politikai, gazdasági és társadalmi integrációjának és az állami és magánszféra erőteljesebb bevonásának, valamint az uniós célkitűzések elérésére iránti elkötelezettségük megnyerésének.

A legkevésbé fejlett tagállamokon és régiókon kívüli kohéziós politikához a Bizottság egy kettős módszert javasol:

- 1) Először, *regionális* programokkal a kohéziós politika segít a régióknak és a regionális hatóságoknak az ipari, városi és falusi területeken várható gazdasági változások előrejelzésében és előmozdításában oly módon, hogy erősíti versenyképességüket és vonzerejüket a meglévő gazdasági, társadalmi és területi különbségek figyelembe vételével.
- 2) Másodszor, a *nemzeti* programokkal a kohéziós politika segít az embereknek előre látni a gazdasági változásokat és azokhoz alkalmazkodni az EES politikai prioritásaival összhangban oly módon, hogy támogatja a teljes foglalkoztatottságot, a munka minőségének és termelékenységének javítását és a társadalmi befogadást célzó politikákat.

A regionális változások előrejelzése és előmozdítása

A regionális programok segítenek megoldani azokat a problémákat, amelyekkel a szerkezetváltással és egyéb hátrányokkal küzdő városi és vidéki területek néznek szembe. A jelentés ismerteti az egyes problémás terület-fajtákat, mint például a hagyományos iparágaktól függő terület, a pusztuló városi terület, olyan vidéki területek, amelyeken a népesség nagyon elszórtan él vagy nagyon öregszik, vagy amelynek rossz a megközelíthetősége.

A Bizottság azt javasolja, hogy az új programok az intervenciókat szigorúbban koncentrálják a fent említett három prioritásra (ld. keretes rész).

Az új programok finanszírozásának egyetlen forrása az ERDF lesz. A források elosztásának szempontjából kétféle régiót különböztethetünk meg:

- Az Unió azon régiói⁷, amelyekre sem a konvergencia programok, sem az “átmeneti csökkenő támogatás” nem vonatkozik.
- A jelenleg 1. Célkitűzés támogatására jogosult régiók, amelyek nem felelnek meg a konvergencia program kritériumainak még a bővítés statisztikai hatása nélkül sem. Ezek a régiók egy magasabb szintű támogatást fognak élvezni (“átmeneti csökkenő támogatás” címén) egy átmeneti időre (a támogatás csökkentése egy olyan pályát fog követni, mint amilyen az 1. Célkitűzés támogatására már nem jogosult régiókra vonatkozik a 2000–2006 időszakban).

Segítség az embereknek abban, hogy előre lássák és reagálni tudjanak a változásokra

Ezeket a tevékenységeket nemzeti programok keretében fogják végrehajtani, s céljuk, hogy megerősítsék a strukturális reformok megindítását és végrehajtását a munkaerő-piacon, s erősebbé tegyék a társadalmi befogadást az EES célkitűzéseivel és iránymutatásaival összhangban.

E célból a támogatás három politikai prioritásra fog összpontosítani, amelyek az EES végrehajtása szempontjából kulcsfontosságúak, s amelyek esetében a közösségi finanszírozás hozzáadott értéket teremt:

- a munkavállalók és a vállalkozások alkalmazkodóképességének javítása a szakképzettségbe és vállalati házon belüli képzésbe való beruházással, valamint az élethosszig tartó tanulással kapcsolatos hatékony stratégiák kidolgozásának támogatásával;
- több ember számára kell vonzóvá tenni a munkavállalást, s megelőzni a munkaerő-piacról való korai kilépést, elsősorban aktív öregedési politikákkal és a nők részvételét támogató intézkedésekkel;
- azoknak az embereknek a foglalkoztatási potenciáljának növelése, akik számára nehéz

a munkaerő-piacra jutni és munkahelyüket megtartani, mint például a fogyatékosok, etnikai kisebbségek és migránsok.

Az új programokat egységesen egyedül az ESF finanszírozza.

Az európai területi együttműködés: a harmonikus és kiegyensúlyozott fejlődés elősegítése az Unió területén

A gazdasági kohézió előrehaladásáról szóló Második jelentésben⁸ a Bizottság rámutatott, hogy “az Unió nagy mértékben teremtett hozzáadott értéket az együttműködést, a tapasztalat- és a jó gyakorlatok cseréjét elősegítő intézkedések terén, és a Közösségi Kezdeményezések programjainak szerepét az érintettek széles körben elismerték. A leggyakrabban említett aspektusok a transznacionális, határokon átnyúló és régiók közti együttműködés eszközeinek erősítése és az Unió külső határainál nyújtott segítség voltak.”

A jelenlegi INTERREG Kezdeményezés tapasztalataiból kiindulva a Bizottság azt javasolja, hogy új célkitűzést kell megfogalmazni, amely az Unió területének harmonikus és kiegyensúlyozott integrációjára vonatkozik, s amelynek elérését a különféle összetevőknek a Közösség szempontjából fontos kérdésekben határokon átnyúló, transznacionális és régiók közti szinten kifejtett együttműködésének támogatása biztosítja.

A tevékenységeket az ERDF fogja finanszírozni, és ezek fókuszában az egyetlen hatóság által irányított integrált programok fognak állni, amelyek a lisszaboni és göteborgi menetrendhez kapcsolódó legfontosabb közösségi prioritások megvalósítását szolgálják.

Elvileg a külső és a belső, szárazföldi és tengeri határok⁹ mentén minden (NUTS III szintű) régiót érinteni fog a *határokon átnyúló együttműködés*. Ennek célja, hogy az egymással szomszédos hatóságok dolgozzák ki közös problémák közös megoldását, mint például a város-, vidék- és tengerpart fejlesztése, továbbá a gazdasági kapcsolatok és a kis- és közepes méretű vállalkozások közti hálózatok kialakítása.

E kontextusban a Bizottság egy új jogi eszközt szándékozik javasolni, nevezetesen egy európai együttműködési struktúra létrehozását (“határokon

átnyúló regionális hatóság”) annak érdekében, hogy a tagállamok, régiók és helyi hatóságok megoldhassák — a közösségi programokon kívül és belül egyaránt — a hagyományos jogi és adminisztratív problémákat, amelyekkel a határokon átnyúló programok és projektek irányítása során találják szembe magukat. A cél az, hogy ez az új szervezet elegendő kapacitással rendelkezzen ahhoz, hogy a hatóságok nevében képes legyen megvalósítani az együttműködést.

Annak érdekében, hogy a kibővített Unió külső határainál hatékonyabb tevékenységekre kerülhessen sor, a Bizottság egy Új Szomszédsági Eszköz (NNI, New Neighbourhood Instrument) létrehozását javasolja az Európai Szomszédsági Stratégia kontextusán belül. Az NNI a külső határ két oldalán fog működni, amennyiben alkalmazható, a tengeri határoknál is. Az NNI támogatja többek között a fenntartható gazdasági és társadalmi fejlődést, figyelembe veszi a korábbi határokon átnyúló — főként a partnerségekkel, a többéves programozással és a társfinanszírozással kapcsolatos — együttműködés tapasztalatait.

Ami a *transznacionális együttműködés* támogatására irányuló átfogóbb tevékenységeket illeti, le kell vonni a tanulságokat a jelenlegi tevékenységekből. Ennek érdekében a tagállamok és a régiók felkérést kapnak, hogy értékeljék a jelenlegi 13 transznacionális együttműködési övezet (melyeket az INTERREG IIIB határozott meg) hasznosságát és hatékonyságát a bővítés fényében. A cél az, hogy a Bizottsággal együtt döntsenek egy adott számú transznacionális együttműködési övezetről, amelyek megfelelő mértékben koherensek és meghatározhatóak a közös érdekeik és lehetőségeik. Az elképzelés szerint ez az együttműködés az olyan transznacionális jellegű stratégiai prioritásokra fog koncentrálni, mint a kutatás és fejlesztés, az információs társadalom, környezet, kockázat megelőzés és integrált vízgazdálkodás.

Végezetül a Bizottság azt javasolja, hogy a régiók a jövőben illesszék be a *régiók közti együttműködés* keretében végzett tevékenységeiket regionális programjaikba. Ennek elérése érdekében a regionális programokból bizonyos összegű forrásokat a más tagállamok régióival való tapasztalatcserére, együttműködésre és hálózatépítésre kell fordítani. Ezen

kívül a Bizottság igyekszik elősegíteni a tapasztalat- és a jó gyakorlatok európai szintű cseréjét oly módon, hogy régiókat és városokat felölelő hálózatokat szervez.

Integrált válasz a sajátos területi jellegzetességekre

A hatékony kohéziós politika egyik kulcs-jellemzője az, hogy képes alkalmazkodni a területek sajátos szükségleteihez és tulajdonságaihoz.

E jelentés rámutat, hogy adott földrajzi vagy természeti hátrányok felerősíthetik a fejlődési problémákat, főként az Unió legkülső régióiban, amelyek főképp szigetek, hegyvidékek és az Unió távoli északi részén található ritkán lakott területek.

A jelentés azt is megállapítja, hogy milyen szerepet játszanak a városok az Unióban mint a gazdasági fejlődés központjai, miközben ők maguk is a környezeti károk, a társadalmi kirekesztés és a gazdasági szerkezetváltás problémáival küszködnek. Az elemzésből az is kiderül, hogy a vidéki területek nagymérvű változásoknak néznek elébe. Revitalizációjuk attól függ, sikerül-e diverzifikálni gazdasági tevékenységeiket és megerősíteni kapcsolataikat a városi területekkel.

A Bizottság elismeri, hogy a körülmények és a feladatok az egyes régiókban eltérnek, ugyanakkor úgy gondolja, hogy a programok következő generációjának kialakításakor a különféle területi problémákkal (és lehetőségekkel) a programok vagy eszközök számának megsokszorozása nélkül kell foglalkozni. Bármelyik adott program olyan keretben kell működjön, amely alkalmazható a különböző helyzetekre és egy integrált és holisztikus megoldást kínál a problémákra.

Hátrányos helyzetű városi területek problémája és a rehabilitáció integrálása a regionális programokba: URBAN+

Az alább következők a városfejlesztési politika szempontjából fontosak. Az URBAN kezdeményezés erősségeire építve a Bizottság meg kívánja erősíteni a városokkal kapcsolatos kérdések szerepét oly módon, hogy teljes mértékben integrálja az e téren folytatott tevékenységeket a programokba.

Ennek megvalósítása érdekében a következő programozási időszak elején minden tagállam összeállít egy listát olyan városi területekről, amelyek a leginkább profitálnának a programokon belül végzett valamilyen konkrét tevékenységből. A városok problémáinak mértéke és a városok szerepe a regionális fejlődés előmozdításában azt sugallja, hogy több várost kellene bevonni, mint az a 70, amelyet jelenleg a Tizenötökben az URBAN kezdeményezés lefed.

A városfejlesztési tevékenységek eredményességének kulcsa, hogy sikerül-e bevonni a városi hatóságokat a programok megtervezésébe és irányításába. Ezért az elképzelések szerint olyan megoldásra van szükség, amelynek értelmében a regionális programokon belül bizonyos feladatokat átadnának e hatóságoknak. Az ily módon szervezett intervenciók nagyságrendjéről a programok tervezésekor születik majd döntés, de annyit érdemes megemlíteni, hogy ma az 1. és 2. Célkitűzésre fordított teljes EU hozzájárulás több mint 10%-át közvetve vagy közvetlenül a városokkal kapcsolatos intézkedésekre fordítják.

Mint korábban jeleztük, a városok közti együttműködés — ami az európai tevékenységekből származó hozzáadott érték jelentős elemét képviseli — a területi együttműködés fejezetbe fog tartozni.

A legkülső régiók

A konvergencia megteremtésére vonatkozó célkitűzés keretében a Bizottság az Európai Tanács 2002 június 21–22-i sevillei ülésén megfogalmazottak értelmében egy konkrét programot kíván létrehozni a legkülső régiók a Szerződés 299.2 Cikke által is elismert konkrét hátrányainak kompenzálására. Ezen felül a „Grand Voisinage” (erős szomszédság) elnevezésű programot, amelynek célja a szomszédos országok közti együttműködés elősegítése, beillesztik az új „európai területi együttműködési” programokba. A Tanács felkérésére a Bizottság hamarosan elkészíti jelentését a legkülső régiók számára készített átfogó stratégiáról.

A földrajzilag hátrányos helyzetű régiók fejlődését akadályozó állandó problémák megoldása

A megközelíthetőség és a nagy piacoktól való távolság főként a szigeteken, egyes hegyvidékeken

és az — elsősorban az Unió északi részén található — ritkán lakott területeken jelentésető problémát.

A prioritásként kezelt regionális versenyképesség és foglalkoztatottság javítására szánt források allokálásakor ezt a problémát a földrajzilag hátrányos helyzetű régiók viszonylagos hátrányát tükröző „területi” kritérium alkalmazásával figyelembe kell venni. A tagállamoknak e régiók sajátosságait figyelembe kell venniük a források regionális programokon belüli célirányos elosztásakor.

Annak érdekében, hogy ezeken a gyakran elhanyagolt területeken megélné a tevékenységek, valamint tekintettel arra, hogy a közberuházásoknak ezeken a helyeken nagyobb az egy főre jutó költsége, a Bizottság azt javasolja, hogy a következő időszakban növeljék meg az állandó földrajzi hátránytól szenvedő területeknek maximálisan adható közösségi hozzájárulás szintjét.

A vidékfejlesztési eszközök szervezésének javítása és a halászati szektor szerkezetváltásának javára történő átcsoportosítása

A Bizottság a pénzügyi perspektívák tervezeténél azt javasolja, hogy egyszerűbbé és egyértelműbbé kell tenni a vidékfejlesztést és a halászati szektort támogató különféle eszközöket.

A vidékfejlesztési politikához kapcsolódó jelenlegi eszközök egyetlen eszközzé alakulnak, amely a Közös Agrárpolitika keretén belül fog működni az alábbi célokkal:

- a mezőgazdasági szektor versenyképességének javítása a szerkezetváltás támogatásával (például beruházási segély fiatal gazdáknak, információs és promóciós intézkedések);
- a környezet és a vidék állapotának javítása a földgazdálkodás támogatásával, ideértve a Natura 2000 természetvédelmi területekkel kapcsolatos vidékfejlesztési tevékenységek társfinanszírozását (pl. agrár-környezet, erdészet, és a Leghátrányosabb Helyzetű Területekre vonatkozó intézkedések);

- az életminőség javítása a vidéki területeken és a gazdasági tevékenységek diverzifikálásának elősegítése a gazdálkodó szektort és egyéb vidéki szereplőket célzó intézkedésekkel (például a termelés kvalitatív átcsoportosítása, élelmiszer minőség, falu rehabilitáció).

A LEADER+ elnevezésű jelenleg futó Községi Kezdeményezést integrálják a főáramot képviselő programozásba.

A halászati szektor szerkezetváltását elősegítő tevékenységeket is egyetlen eszközbe vonják össze, amely egyrészt azokra a tevékenységekre fókuszál, amelyek a halászati szektor szerkezetváltási szükségleteit elégítik ki, másrészt amelyek a munka- és életkörülmények javítását célozzák azokon a területeken, ahol a halászati szektor, beleértve az akvakultúrát, fontos szerepet játszik.

E javaslatok fontos része, hogy a kohéziós politikából az új eszközökre átcsoportosított pénzügyi forrásokat olyan módon helyezik ki, hogy a mainak megfelelő fokú koncentrációt érjenek el a konvergencia programok keretébe tartozó kevésbé fejlett régiók és országok támogatásában.

Eme intervenciókon túlmenően a kohéziós politika támogatja a vidéki gazdaság diverzifikációját, valamint a halászáttól függő területek gazdaságának elmozdulását a hagyományostól más tevékenységek felé a keretes részben felsorolt prioritási témákkal összhangban.

Az egyéb közösségi politikákkal való összhangolás és a komplementaritás

A kohéziós politika az egyéb közösségi ráfordítások lényeges kiegészítő eleme olyan területeken mint az innováció (kutatás és fejlesztés, vállalkozás, információs társadalom és környezetileg tiszta technológiák), hálózatok (közlekedés, energia, kommunikáció), valamint az oktatás és a kultúra. Tulajdonképpen a kohéziós politika segít abban, hogy a szükséges fizikai és intézményi kapacitások a Község minden tagállamában és régiójában kiépüljenek, ami lehetővé teszi számukra, hogy az egyéb politikákat is kihasználják. A későbbi politikák irányítása és a kohéziós politika javulhatna a jövőben a kettő közötti

dialógussal, az információcsere folyamatossá tételével és a tevékenységek jobb koordinálásával.

A komplementaritás kérdése több politikai területet érint. Kiemelt figyelmet fog kapni a férfiak és nők esélyegyenlőségét szolgáló tevékenységek integrálása a nemzeti és regionális programokba.

A kohéziós politika végrehajtása segíteni fogja a belső piac szabályainak való megfelelést is, elsősorban a közbeszerzési törvények betartását. A közbeszerzésekre vonatkozó új törvénycsomag gyors és hatékony végrehajtása a tagállamokban hozzá fog járulni az eljárások egyszerűsítéséhez és ezáltal a kohéziós politika hatékonyságához.

Egy másik szinten pedig, az Átfogó Gazdaságpolitikai Iránymutatásokkal és az Európai Foglalkoztatási Stratégiával való összhang teszi hatékonyabbá a kohéziós politikát.

A kulcskérdés az, hogy mennyire konzisztens a kohéziós és a versenypolitika. Az átlag 75%-ánál alacsonyabb egy főre jutó GDP-vel rendelkező régiók továbbra is jogosultak kell legyenek az állami támogatási rendszerre, amelyet a Szerződés 87.3(a) Cikkével összhangban határoztak meg. A "statisztikai hatást" elszenvedő régiók esetében az állami támogatás korlátozott lesz, hasonlóan ahhoz, amit a 87.3(a) Cikk az időszak elején megfogalmazott. Ezeket a régiókat bevonják a 87.3(c) Cikkben meghatározott állami támogatási rendszerbe, de rájuk vonatkozni fog a támogatások intenzitásának korlátozása, amelyet a 87.3(c) Cikk értelmében legkésőbb 2013 végével be kell vezetni.

A Szerződés 299. Cikkében meghatározott legkülső régiók, amelyekre nem fog vonatkozni a konvergenciát célzó új célkitűzés, szintén egy konkrét átmeneti, a támogatást limitáló, állami támogatási rendszerbe fognak tartozni. Eleinte a támogatási limit a 87.3(a) Cikkben meghatározottak szerint fog működni, ezt pedig a támogatások fokozatos csökkenése követi.

A többi regionális programra nézve a Bizottság azt javasolja, hogy el kell hagyni a jelenlegi rendszert, amely részletesen felsorolja, hogy mely szubregionális szintű területek jogosultak a támogatásra (ld. később). A konzisztenciát a finanszírozandó prioritások szintjén kell biztosítani, s nem azon földrajzi

területek szintjén, ahol a támogatott tevékenységeket folytatják. Ez azt jelenti, hogy a konvergencia célkitűzésén kívül a különböző területeken az intervenciókat úgy kell végrehajtani, hogy azok összhangban legyenek a vonatkozó állami támogatási szabályozással. Ugyanakkor a Bizottság e prioritások figyelembe vételével felül kívánja vizsgálni a releváns állami támogatási szabályokat.

A Bizottság egyszerűsíteni szándékozik azoknak az egyéb állami támogatásoknak a szabályait is, amelyekre nem vonatkoznak explicit módon a meglévő keretek, iránymutatások vagy szabályozások. Ez olyan eseteket érint, amikor korlátozott összegű állami támogatás odaítéléséről van szó. Ilyenkor az úgynevezett „jelentős hatás próba” alapelvet kell alkalmazni. Ennek eredménye, hogy a jelenlegi *de minimis* szabály szerintinél jóval nagyobb jogi biztonságot és rugalmasságot kell biztosítani a tagállamoknak és régióknak a helyi fejlődési és foglalkoztatási problémák megoldásában.

A megvalósítási rendszer reformja

A politikák végrehajtási módjának döntő hatása van hatékonyságukra. A kohéziós politika megvalósítási mechanizmusa demonstrálta, hogy megvan a kapacitása ahhoz, hogy a terepen európai érdekű jó minőségű programokat valósítson meg, s eközben fenntartsa a közkiadások irányításának és ellenőrzésének magas normáit:

- lehetővé teszi, hogy az intervenciót egy stabil, középtávú (többéves) kereten belül tervezzék, ami a nagyobb beruházások végrehajtásához szükséges;
- az integrált fejlődési stratégiák révén egységes koherens keretbe egyesíti a berendezésbe, infrastruktúrába, innovációba és humánerőforrásokba való célzott beruházást, miközben figyelembe veszi az adott régió sajátos körülményeit;
- a szorosabb állami-magán partnerségek segítségével előmozdítja a jó kormányzást;
- a társfinanszírozási konstrukciók eredményeképpen további nemzeti állami és magán források bevonását teszi lehetővé;

- ösztönzi a közkiadások pontosabb célzását, amivel az költséghatékonyabb lesz, ugyanakkor összefér az egységes belső piaccal.

E jelentés azonban kiemeli, hogy a jelenlegi programok megvalósítása során felmerült nehézségeket kezelni kell. Bár a kohéziós politika alapelveitől — programozás, partnerség, társfinanszírozás és értékelés — nem szabad eltérni, a politika hatékonyságát a kibővített Unióban növelni lehet néhány reform bevezetésével, amelyek először is ösztönzik a stratégiaibb programozási megközelítést; másodsorban még jobban decentralizálják a feladatokat a tagállamokban, régiókban és helyi hatóságok keretében működő partnerségek révén; harmadszor, erősítik a társfinanszírozási támogatással futó programok teljesítményét és minőségét az erősebb és átláthatóbb partnerségek és a világosabb és szigorúbb monitoring segítségével; negyedszer egyszerűsítik a rendszerek irányítását oly módon, hogy átláthatóbbá, differenciáltabbá és proporcionálisabbá teszik, s ezzel egyidejűleg biztosítják a stabil pénzügyi irányítást.

Meg kell jegyeznünk, hogy az egyszerűsítéssel járó decentralizációnak az szab határt, hogy a Bizottság számol el a költségvetést készítő hatóság és a közvélemény felé a stabil pénzügyi kezelésről és a társfinanszírozásban részesülő tevékenységek eredményeiről. A megvalósítási rendszer reformjának minden aspektusát, mint később bemutatjuk, a Szerződés és az új pénzügyi szabályozásra (155. Cikk)¹⁰ vonatkozó alapelvek teljes tiszteletben tartása mellett kell bevezetni.

Az új kohéziós politika törvényeit egy időben fogják nyilvánosságra hozni és elfogadni azért, hogy már a programozási időszak elejétől biztosítani lehessen a nagyobb koherenciát és hatékonyságot.

Az Unió prioritásainak stratégiaibb kezelése

A Bizottság javasolja, hogy a Tanács fogadjon el egy általános stratégiai dokumentumot a kohéziós politikáról, amelyet a Bizottság javaslata alapján a Parlament véleményez az új programozási időszak előtt; e dokumentumban világosan lefektetik a tagállamok és a régiók számára követendő prioritásokat.

Ez a stratégia vezérelné a politika végrehajtását és biztosítaná a politikai értelemben vett elszámoltathatóságot. Segítené konkrétabban megállapítani a kohéziós politika és a lisszaboni és göteborgi menetrendek közötti szinergia kívánt szintjét, valamint növelni az Átfogó Gazdaságpolitikai Iránymutatókkal és az Európai Foglalkoztatási Stratégiával való konzisztenciáját.

Az európai intézmények minden évben megvizsgálják a stratégiai prioritások megvalósításának előrehaladását és eredményeit annak a jelentésnek az alapján, amelyben a Bizottság összegzi az egyes tagállamokban a megvalósítás előrehaladását.

E munkához újra kell definiálni az értékelési feladatokat oly módon, hogy az a stratégiaibb és eredmény-orientáltabb legyen.

Az erőteljesebb szubszidiaritáson alapuló egyszerűsítés

A Bizottság már a jelenlegi időszakban nekifogott annak, hogy alaposan megvizsgálja a kohéziós politika racionalizálásának lehetőségeit. A következő időszakra a Bizottság azt javasolja, hogy a rendszer néhány fő aspektusa még tovább egyszerűsödjön.

A programozás

A programozási rendszer az alábbi módon egyszerűsödne:

- *Politikai szinten:* a Tanács által elfogadott stratégia dokumentum alapján minden tagállam elkészíti a saját politikai dokumentumát a fejlesztési stratégiájáról. Ezt a dokumentumot a Bizottsággal tárgyalja meg, és az fogja adni a keretet a tematikus és regionális programok elkészítéséhez, de — szemben a jelenlegi Közösségi Támogatási Kerettel — nem fogja az irányítási eszköz szerepét betölteni;
- *Operatív szinten:* a politikai dokumentum alapján a Bizottság elfogadja minden tagállam nemzeti és regionális programjait. A programokat csak egy aggregált szinten, vagy a fő prioritások szintjén fogják meghatározni, s csak a legfontosabb

intézkedésekre világítanak rá. A mostani úgynevezett “program kiegészítők” megszűnnek, és az intézkedések szerinti irányítás is.

Az Alapok közti összehangolás és koherencia mind politikai, mind operatív szinten biztosítva lesz.

A jelenlegi hat alapot (ld. a keretet a fejezet végén) háromra szűkítik (ERDF, ESF és a Kohéziós Alap).

A jelenlegi rendszer helyett, amikor is a programokat több alapról finanszírozzák, a jövőben egy programot vagy csak az ERDF vagy az ESF intervenciók finanszíroznak. E tekintetben mindegyik alap tevékenysége koherensebbé válik azáltal, hogy az ERDF és ESF külön-külön még finanszírozhatnak a humán- és fizikai tőkéhez kapcsolódó maradvány tevékenységeket. E tevékenységek számára biztosítható források korlátozottak lesznek és közvetlenül az adott Alap fő intervenció területéhez kell kapcsolódjanak. Ez lehetővé teszi a programozás egyszerűsítését és hatékonyságának növelését.

A Kohéziós Alap és az ERDF a közlekedési és környezetvédelmi infrastruktúrát illetően egy egységes programozási rendszert fog követni. A nagy projekteket a Bizottság külön fogadja el, de megvalósításuk az ahhoz kapcsolódó programokon belül fog történni.

A pénzügyi irányítás és a társfinanszírozás

A kifizetések a fő prioritások szintjén fognak történni, s nem az alacsonyabb szintű “intézkedési” szinten, mint ma. A kifizetés rendszere (előleg és visszatérítés), valamint a kötelezettségvállalás automatikus visszavonásának alapelve (az “N+2” szabály) megmarad.

A támogatásokra való jogosultságot javarészt nemzeti szabályok fogják meghatározni, ami alól csak néhány terület fog kivételt képezni, mint például az ÁFA, a technikai segítségnyújtás és a passzív kamatok¹¹, amelyek esetében a közösségi szabályozás érvényes.

A pénzügyi ellenőrzés

Az ellenőrzési rendszerek esetében a proporcionalitás elve alkalmazandó, s a Bizottság

intervenciójának a szintje a közösségi társfinanszírozás szintjétől és a nemzeti vagy regionális ellenőrzési rendszerek adekvátságától függ. Egy bizonyos küszöb alatt a tagállamok választhatják azt, hogy az adott program esetében a saját nemzeti ellenőrzési rendszerüket alkalmazzák, és a Bizottság alapvetően a független nemzeti ellenőrző testület garancia-nyilatkozatára hagyatkozik. A Bizottság továbbra is alkalmazza a számla-lezárási eljárásokat és a pénzügyi korrekciós mechanizmusokat, amelyek lehetővé teszik számára, hogy felelősséget vállaljon a költségvetés végrehajtásáért.

A proporcionalitás és a pénzügyi irányítás és ellenőrzés további egyszerűsítését szigorúbb szankcióknak kell kísérniük és szabálytalanság vagy csalás esetében a támogatásokat azonnal vissza kell fizetni.

Az adicionalitás

Az adicionalitás, vagyis, hogy az EU forrásainak nem helyettesíteniük, hanem inkább kiegészíteniük kell a nemzeti forrásokat, a kohéziós politika egyik legfőbb alapelve marad. A proporcionalitás elvével összhangban azonban a Bizottság csak a "konvergencia" célkitűzésére irányuló tevékenységek esetében ellenőrzi az adicionalitás elvének alkalmazását. A tagállamok lesznek felelősek azért, hogy a "regionális versenyképesség és foglalkoztatás javítását" és az "európai területi együttműködést" szolgáló programok esetében az adicionalitás elve érvényesüljön.

A partnerség és az összehangolás

A partnerség a tagállamok, a régiók és a helyi hatóságok közti komplementaritást és együttműködést fogja erősíteni, mind a programozás; mind a megvalósítás szintjén. E tekintetben az adott tagállam intézményi rendszerétől függően, a tagállamnak kell gondoskodnia háromoldalú szervezetek kialakításával a kormányzat különböző szintjei közti koordinációról.

A jobb kormányzás megteremtése érdekében a társadalmi partnereket és a civil társadalom képviselőit a megfelelő mechanizmusok segítségével egyre inkább be kell vonni az intervenciók tervezésébe, megvalósításába és nyomon követésébe.

A kiegyenlítő hatás növelése érdekében nagyobb hangsúlyt kell helyezni a finanszírozás modern formáira. A reformok egyik iránya az Európai Beruházási Bankkal és az Európai Beruházási Alappal való partnerség megerősítése lenne, például oly módon, hogy a társfinanszírozás rátáját szorosabban a programok és projektek gazdasági megvalósíthatóságához kötik.

A javasolt változtatások átláthatóbbá teszik a politika működését, ami megkönnyíti a polgároknak és a vállalatoknak a támogatásokhoz való hozzáférést; ennek az lesz az eredménye, hogy több projekt fog pályázni és a támogatásért folyó nagyobb versenynek köszönhetően a finanszírozók a "pénzükéért jobbat kapnak".

Erőteljesebb koncentráció

A forrásokat továbbra is elsősorban a legszegényebb tagállamokba és régiókba kell koncentrálni, s ennek során különös hangsúlyt kell fektetni az új tagállamokra. Az egyéni fejlesztési programok szintjén a koncentrációt a lisszaboni és göteborgi prioritásokra, a "konvergencia" régiókban pedig az intézményi kapacitás bővítésre való fókuszálással lehet elérni.

A regionális versenyképesség javítását célzó programok esetében a jogosult területek övezeti besorolására helyezett jelenlegi hangsúly (a 2. Célkitűzés keretében) a közigazgatási terület, település és kerület szintjén azt jelentette, hogy a koncentrációt szinte kivétel nélkül mikro-földrajzi értelemben vették. Noha a források földrajzi koncentrációja a legsúlyosabb helyzetű környékeken vagy területeken a jövőben is az erőfeszítések egyik lényeges eleme kell maradjon, azt is fel kell ismerni, hogy az ilyen területek kilátásai szorosan az egész régió eredményességétől függenek.

Mint sok régió felismerte, az egész régióra vonatkozó koherens stratégia kidolgozása szükséges ahhoz, hogy a leggyengébb részek szükségleteit is ki lehessen elégíteni. A jövőre nézve tehát az a javaslat született, hogy fel kell hagyni a mikro-övezetek jelenlegi rendszerével, és megfelelő egyensúlyt kell találni a koncentráció földrajzi és egyéb formái között, amelyeket a Bizottsággal

együttműködve a regionális versenyképesség erősítését célzó programok tervezésekor kell meghatározni.

Ez azonban semmiképp nem jelentheti azt, hogy az EU pénzügyi forrásainak koncentrátsági szintjének fel kellene hígulnia. A "regionális versenyképesség" irányvonalon belül a koncentráció két szinten kell folyjon:

- A tematikus koncentráció a "konvergencia" régiókon kívül lesz erősebb abban az értelemben, hogy a programok maximum három témára irányulhatnak (ld. a keretes részt).
- A koncentráció második szintjét a programok és prioritások minimális finanszírozási volumenére vonatkozó szabályok biztosítják.

A partnerség kontextusában elsősorban a régiók feladata lesz, hogy a pénzügyi forrásokat a regionális gazdasági, társadalmi és területi különbségek csökkentésére irányuló témákra koncentrálják. A Bizottság a programokról való döntéssel egyidejűleg ellenőrzi, hogy a kihelyezések konzisztensek-e az elvárásokkal és azokat jóváhagyja.

Végezetül a fel nem használt forrásokra vonatkozóan a kötelezettségvállalás automatikus visszavonásának alapelvét (az "N+2 szabály"), mint a regionális és kohéziós politikában eddig egyedülálló pénzügyi fegyelmet ösztönző eszközt továbbra is alkalmazzák a programok hatékony és gyors megvalósítása érdekében.

A teljesítmény és a minőség erőteljesebb hangsúlyozása

A hatékonyság érdekében a programok hatását és a teljesítményét jobban szem előtt kell tartani, továbbá jobban meg kell határozni, milyen eredményeket akarunk elérni. Általánosságban, a kohéziós politika hatékonyságát növeli az európai intézményekkel folytatott éves párbeszéd (ld. feljebb), amelynek keretében megvitatják — a Bizottság éves jelentése és javaslatai alapján — a nemzeti és regionális programok haladását és eredményeit, aminek révén nő az átláthatóság és az intézmények és a polgárok felé való elszámoltathatóság.

A programok előtt, közben (folyamatos) és befejezésük után végzett értékelés továbbra is a jó minőség elérésére tett erőfeszítések lényegi eleme. A programok indításakor fel kell mérni a régiók erősségeit és gyengeségeit, s ennek során többek között minden tagállamon és régión belül előre kell jelezni, milyen változások várhatóak a kereskedelem liberalizálásából és a globalizációból kifolyólag. Továbbá a Bizottság azt javasolja, hogy a kereskedelmi hatás-felmérésnek a jövőben szisztematikusan ki kelljen térnie a hatások EU-ra vonatkozó területi dimenziójára.

Ezen kívül a Bizottság javasolja egy közösségi teljesítéshez kötött tartalék létrehozását, amelynek fő célkitűzése, hogy jutalmazza azokat a tagállamokat és régiókat, amelyek a leginkább előre haladnak a megállapított célkitűzések elérésében. Később a tartalék folyósításának szabályait a teljesítéshez kötött tartalék jelenlegi programozási időszak alatti működéséből nyert tapasztalatok alapján fejlesztik és egyszerűsítik.

E kontextusban a Strukturális Alapok, az EIB és az EIF között erősebb komplementaritást és partnerséget lehetne kialakítani.

Végezetül a Bizottság azt javasolja, hogy a tagállamok hozzanak létre egy kisebb tartalékot saját nemzeti allokációjukon belül, aminek segítségével gyorsan reagálhatnak az ipar szerkezetváltásából vagy a kereskedelmi megállapodások hatásából fakadó váratlan szektorális és helyi zökkenőkre. E tartalékból kiegészítő támogatást lehet nyújtani a leghátrányosabban érintett munkavállalók átképzésére és a gazdaság érintett területeinek diverzifikálására. E támogatások kiegészítenék azokat a nemzeti és regionális programokat, amelyek a gazdasági változásokra való tekintettel végrehajtott szerkezetváltás legfőbb eszközei. A tartalék mozgósítását a Bizottsággal kell megvitatni és felhasználásáról a Bizottsággal kell megállapodni.

Fontos emlékeztetünkbe idézni, hogy a Bizottság az új pénzügyi perspektívák tervezetében javasolta egy sajátos eszköz (Növekedési Korrekciós Alap) létrehozását, amely a növekedési és kohéziós célkitűzéseket egészíti ki az uniós célkitűzések fényében, és amely reagálni képes a nemzetközi gazdasági és kereskedelmi fejleményekből fakadó krízishelyzetekre.

A Bizottság azt javasolja, hogy eme eszközhöz hozzá kell adni az ERDF és az ESF el nem költött kötelezettségvállalásait évi maximum 1 milliárd euró értékben.

A pénzügyi források

A kohéziós politikára szánt pénzügyi forrásoknak tükrözniük kell a kibővített Unió azon célját, hogy elősegítse a növekedést és a munkahelyteremtést a leghátrányosabb helyzetű területeken. A 2007–2013 időszakra a Bizottság azt javasolta a pénzügyi perspektívákról szóló ajánlásban, hogy a 27 tagállamból álló EU GNI-je (bruttó nemzeti jövedelem) 0,41%-ának megfelelő összeget (a javasolt vidékfejlesztési és halászati egységes eszközökre szánt transferekkel együtt 0,46%) a megreformált kohéziós politika három prioritásának támogatására allokáljanak. Ez összegszerűen az időszak egészében 336,3 milliárd eurót jelent (vagy 344,9 milliárd eurót, ha figyelembe vesszük az adminisztratív kiadásokat és a Szolidaritási Alapot). A Szolidaritási Alap kivételével e források a mai helyzethez hasonlóan kiadási célirányzatok, és a kötelezettségvállalás visszavonási szabályai (N+2) hatálya alá tartoznak.

Ez az összeg hozzávetőlegesen az alábbi módon oszlik meg a megreformált politika három prioritása között:

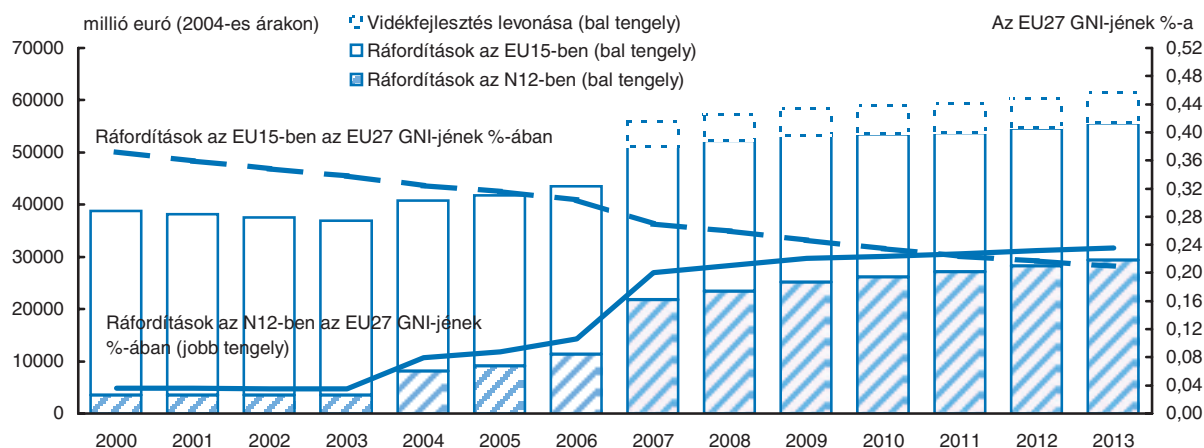
- 1) A “konvergencia” prioritás (fejletlenebb régiók, kohéziós alap, és a “statisztikai hatásnak” kitett régiók) kapja az összeg mintegy 78%-át, s fő hangsúly a tizenkét új tagállam támogatására esik. A kohéziós politika keretében bármelyik tagállamnak utalt pénzügyi források abszorpciók határa (“plafon”) továbbra is a nemzeti GDP 4%-a, a vidékfejlesztési és halászati eszközök összegeinek figyelembevételével.

A Kohéziós Alap relatív jelentősége nő, s az érintett új tagállamoknak szánt pénzügyi allokáció egyharmadát fogja képviselni. Erre azért van szükség, hogy konszolidálódjék a 2004–2006 időszakban az eme országok közlekedési és környezeti infrastruktúra iránti óriási szükségletének kielégítése érdekében megkezdett erőfeszítés. Az országok közti allokáció — akárcsak ma — figyelembe fogja venni az egyes tagállamok szükségleteit, s annak alapján állapítják meg a felső és az alsó határokat (a pénzügyi “olló”).

Az úgynevezett statisztikai hatás által érintett régiók egy különálló, csökkenő allokációs rendszerbe tartoznak a konvergencia célkitűzés keretében, hogy megkönnyítsék a “fokozatos kilépésüket”.

- 2) A “regionális versenyképesség és a foglalkoztatás javításának” prioritására a teljes összeg körülbelül 18%-a jut. A csökkenő átmeneti támogatásban részesülő régiókon kívül az ERDF-ből támogatott regionális programok és az ESF-ből

I A kohéziós politika ráfordításai, 2000-2013

Forrás: DG REGIO

támogatott nemzeti programok 50–50 százalékban osztoznak.

Az átmeneti csökkenő támogatásban részesülő régiókban a regionális programok egyetlen forrásból (ERDF) kapnak támogatást. E régiókon belül az EES megvalósítását célzó intervenciókat az ESF-ből finanszírozott nemzeti programok keretében hajtják végre, aminek során az ESF forrásokat annak megfelelően címkézik, hogy a régiókat az átmenetre teljes mértékben előkészítsék, az ERDF-t és az ESF-t illetően egyaránt. Az érintett régiókban mindkét Alap hozzájárulása általában olyan arányú lesz, mint a jelenlegi több alapból finanszírozott programok esetében.

- 3) A “területi együttműködés” prioritására körülbelül 4% jut.

A pénzügyi források tagállamok közti elosztására a Bizottság azt javasolja, hogy a “konvergencia” prioritás esetében a Tanács berlini ülésén (1999) is használt célkitűzési kritériumokon alapuló módszert kell alkalmazni, s ennek során méltányosságot kell gyakorolni a bővítés statisztikai hatása által érintett régiókkal szemben.

A “regionális versenyképesség és a foglalkoztatás javításának” célkitűzésére szánt forrásokat a Bizottság a tagállamok között a közösség gazdasági, társadalmi és területi kritériumai alapján osztja szét.

Végezetül “az európai területi együttműködés” célkitűzés keretében rendelkezésre álló források elosztását az adott régiók népességének nagysága és a viszonylagos társadalmi és gazdasági körülményeik vezérik.

* * * * *

A Bizottság 2004 május 10–11-én fórumot szervez, még az új törvényalkotási javaslatok benyújtása előtt. Ezen a fórumon a kohéziós politika minden érintettje részt vesz, hogy megvitassa az e jelentésben megfogalmazott javaslatokat.

A prioritási témák		
	A "konvergencia" prioritása	A "regionális versenyképesség és foglalkoztatás" prioritása A regionális foglalkoztatás irányvonal
ERDF	1. Innováció és a tudás-alapú gazdaság	
	- Beruházás a termelő tevékenységekbe; - Az endogén potenciál fejlesztése. Többek között: - Vállalkozásoknak nyújtott szolgáltatások - Az innováció és a kutatás a fejlesztés előmozdítása - A vállalkozás előmozdítása - Beruházásokra adott közvetlen támogatás - Helyi infrastruktúra - Információs társadalom - Turizmus és kulturális beruházás	- Az innováció és a kutatás a fejlesztés elősegítése, többek között a kis- és közepes méretű vállalkozásoknak a tudásbázissal való kapcsolatának a megerősítésével, a hálózatok és klaszterek támogatásával, vagy a kis- és közepes méretű vállalkozásoknak a fejlett technológiákhoz és az innovatív üzleti szolgáltatásokhoz való hozzájutásának javításával. - A vállalkozás előmozdítása többek között az egyetemektől és meglévő cégekből kiváló új cégek létrehozásának támogatásával, vagy új pénzügyi eszközök és inkubációs létesítmények megteremtésével.
	2. A megközelíthetőség és az általános gazdasági érdekű szolgáltatások	
	- Közlekedési, telekommunikációs és energetikai hálózatok, beleértve a transzeurópai hálózatokat; - Másodlagos hálózatok; - Társadalmi infrastruktúra	- Másodlagos hálózatok, többek között közúti kapcsolatok a transzeurópai közlekedési hálózatokhoz, valamint regionális vasúti csomópontok, repülőterek és kikötők, vagy multimodális platformok, regionális és helyi belső víziutak, és a fővonalakhoz való radiális kapcsolatokat biztosító vasúti pálya szakaszok. - Információs társadalom, többek között a szélessávú ICT hálózatokhoz való egyenlő hozzáférés és azok használata; a kis- és közepes méretű vállalkozások ICT-hez való hozzájutásának elősegítése.
	3. Környezetvédelem és kockázatmegelőzés	
	- A tagállamoknak nyújtott segítség, hogy teljesen meg tudjanak felelni az EU törvényeinek - Az öko-iparágak fejlesztéséhez nyújtott támogatás - A pusztuló ipartelepek rehabilitációja	- A Natura 2000 programhoz kapcsolódó, a fenntartható gazdasági fejlődést segítő infrastruktúrális beruházások - A tisztább technológiáknak és a szennyezés megelőzési intézkedéseknek a kis- és közepes méretű vállalkozásokba történő integrációjának támogatása - A pusztuló ipartelepek rehabilitációja

	– A természeti és technológiai kockázat megelőzési intézkedések támogatása – A tisztább közlekedési módok támogatása – Energiahatékonyság – A megújuló energiahajtók fejlesztése és használata	– A természeti és technológiai kockázat megelőzési intézkedések támogatása – A fenntartható városi tömegközlekedés támogatása – A megújuló energiahajtók fejlesztése és használata
	4. A nemzeti és regionális közigazgatás intézményi kapacitásának megerősítése a Strukturális Alapok és a Kohéziós Alap irányítására	
		A “regionális versenyképesség és foglalkoztatás” prioritása A foglalkoztatási irányvonal
ESF	1. Oktatás, foglalkoztatás és a társadalmi támogatási rendszerek	1. A munkavállalók alkalmazkodóképessége
	– A munkaerő-piaci intézmények megerősítése – Az oktatási és képzési rendszerek fejlesztése – A társadalmi és ellátó szolgáltatások fejlesztése	– Az élethosszig tartó tanulás stratégiáinak fejlesztése, elsősorban a közhatóságok és a társadalmi partnerek segítségével – Vállalati házon belüli képzés a munkavállalók alkalmazkodóképességének javítására
	2. A humántőke és a munkaerő utánpótlás	2a. Munkaerő utánpótlás és 2b. a hátrányos helyzetű emberek
	– Elemi képzési és továbbképzési intézkedések – Aktív munkaerő-piaci intézkedések, hogy mindenki számára biztosítva legyen a munkaerő-piacra jutás – A társadalmi befogadást támogató intézkedések	– Az aktív öregedési stratégiák javítása és a munkaerő-piacról való korai kilépés megelőzése – A nők munkaerő-piaci jelenlétét erősítő intézkedések – A fogyatékosok, migránsok és etnikai kisebbségek foglalkoztatási potenciálját, egyenlő munkához jutását és befogadását segítő intézkedések
	3. A közigazgatási intézmények változásokhoz való alkalmazkodóképességének növelése az adminisztratív kapacitás javításával	

Eszközök és célkitűzések			
2000–2006		2007–2013	
Célkitűzések	Pénzügyi eszközök	Célkitűzések	Pénzügyi eszközök
Kohéziós Alap	Kohéziós Alap	Konvergencia és versenyképesség	Kohéziós Alap
1. Célkitűzés	ERDF ESF EAGGF-Orientáció FIG		ERDF FSEESF
2. Célkitűzés	ERDF ESF	Regionális versenyképesség	
3. Célkitűzés	ESF	– regionális szint – nemzeti szint: Európai Foglalkoztatási Stratégia	ERDF ESF
INTERREG	ERDF	Európai területi együttműködés	ERDF
URBAN	ERDF		
EQUAL	ESF		
LEADER +	EAGGF-Orientáció		
Vidékfejlesztés és a halászati szektor szerkezetváltása az 1. Célkitűzésen kívül	EAGGF-Garancia FIG		
9 célkitűzés	6 eszköz	3 célkitűzés	3 eszköz

- 1 Európai Bizottság, *Building our common future: policy challenges and budgetary means of the enlarged Union, 2007-2013* (Közös jövőnk építése: a kibővített Unió politikai feladatai és költségvetési eszközei, 2007-2013) COM(2004)101
- 2 COM(2003)34 végleges, 2003. január 30. 4. o.
- 3 Szigorúan NUTS II szinten meghatározott régiók.
- 4 Vásárlóerő-paritáson kifejezve és a döntéshozatal pillanatában az azt megelőző három évről rendelkezésre álló közösségi adatok alapján számítva.
- 5 Mindegyik Alapnak lesznek forrásai a technikai segítségnyújtás finanszírozására.
- 6 Vásárlóerő-paritáson kifejezve és a döntéshozatal pillanatában az azt megelőző három évről rendelkezésre álló közösségi adatok alapján számítva.
- 7 NUTS I vagy NUTS II szinten meghatározva, az adott tagállam intézményi rendszerétől függően.
- 8 COM(2003)34 végleges, 2003. január 30. 27. o.
- 9 Csak a tagállamok által javasolt tengeri határok lesznek jogosultak.
- 10 Tanácsi határozat (EC, Euratom), 1605/2002, 2002. június 25.
- 11 Az irányító hatóság vagy a végső kedvezményezett által fizetendő kamatok.

1. rész. — Kohézió, versenyképesség, a foglalkoztatottság és a növekedés helyzete és várható alakulása

Tartalomjegyzék

A gazdasági és társadalmi kohézió	2
Területi kohézió	27
A növekedést, foglalkoztatottságot és a versenyképességet meghatározó tényezők	36
1. rész statisztikai melléklete	65

A gazdasági és társadalmi kohézió

Bevezető

Az elmúlt évtizedben, főként az 1990-es évek közepe óta, csökkentek a jövedelmi és foglalkoztatottsági különbségek az Európai Unióban, mind az országok, mind a régiók között. Ugyanakkor a termelékenység az Unió legszegényebb részein relatíve jobban nőtt, mint másutt, ami azt jelenti, hogy versenyképességük javult. A prosperitás és a gazdasági teljesítmény viszonylagos szintjei közti nagy különbségek azonban megmaradtak, ami a Strukturális Alapból nyújtott támogatásnak köszönhető javulás ellenére nem szűnő strukturális gyengeséget tükrözi.

A jövedelmek és foglalkoztatottság egyenlőtlenségei az országok és a régiók között egyaránt tovább fognak nőni, amikor az új tagállamok 2004 májusában csatlakoznak az EU-hoz. A rendszerváltás utáni kezdeti évek zűrzavara után ezekben az országokban szinte kivétel nélkül nagyobb növekedés volt tapasztalható, mint a 15 EU tagállamban, de az egy főre jutó GDP-jük és — legtöbb esetben — a foglalkoztatási szintjük jóval alatta maradt a 15 EU tagállam átlagának.

Ahhoz, hogy ezek az országok elérjék az EU átlagát megközelítő jövedelmi szinteket növekedési ütemüknek hosszabb időn keresztül jóval meg kell haladnia a jelenlegi Unió-ét. Az új tagállamoknak a gyors ütemű növekedés és a magas foglalkoztatási szintek eléréséhez jelentős segítségre lesz szükségük, hogy megbirkózzanak a szerteágazó strukturális problémáikkal és kiteljesítsék gazdasági potenciáljukat. Ahogy a jelenlegi EU gazdaságilag rosszabbul teljesítő részein is történik, a strukturális gyengeségek leküzdésével nem csak emelkedik az életszínvonal a csatlakozó országokban, hanem versenyképességük is javul, és ennek hatására a növekedés az egész EU gazdaságában is nagyobb lesz.

Itt következő elemzésünk a fent vázolt kérdésekkel fog foglalkozni. Először is megvizsgáljuk, hogyan növekedett a GDP és a foglalkoztatottság a kohéziós országokban az elmúlt években az EU többi részéhez képest; másodsor azt vizsgáljuk — főként a Strukturális Alapból támogatott 1. Célkitűzési programba tartozó régiókra koncentrálva — milyen mértékűek a

különbségek az EU 15 tagállamának régiói között, és hogyan változtak az elmúlt mintegy egy évtizedben; harmadszor azt tárgyaljuk meg, hogyan alakult a csatlakozás előtt álló országok gazdasága a közelmúltban, és mennyiben különbözik eme országok egyes régióinak gazdasági teljesítménye; negyedszer, azt taglaljuk, milyen növekedési ütemre lesz szükségük ahhoz, hogy a jövedelem szintek a jelenlegi EU-éhoz konvergáljanak elfogadható időn belül; ötödször pedig a népesség öregedésének következményeit vesszük sorra. Ezután a társadalmi kohézió két aspektusát, a munkanélküliséget és az alacsony jövedelmet tekintjük át az EU-ban

A gazdasági kohézió

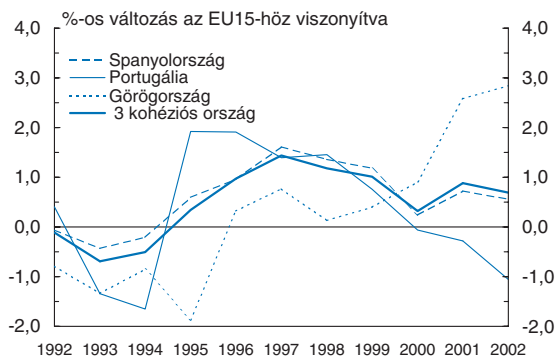
Az egy főre jutó GDP konvergenciája a kohéziós országokban

Mind a négy kohéziós országban¹ — Görögországban, Spanyolországban, Írországban és Portugáliában — 1994 és 2001 között a növekedés jóval meghaladta az EU átlagát. Mivel, Írország kivételével, lélekszámuk növekedése csak enyhén haladta meg az átlagot, az egy főre jutó GDP jelentősen növekedett az EU többi részéhez képest.

Írországban, ahol a népesség évi több, mint 1%-kal nőtt, az egy főre jutó GDP reál növekedése majdnem a négyszerese volt az EU átlagos növekedésének (évi 8% szemben az évi alig több, mint 2%-kal). Ennek eredményeképpen, 2001-ben Írországban a vásárlóerő paritáson (PPS) kifejezett egy főre jutó GDP több mint 17 százalékkal haladta meg az EU15 átlagát, míg az 1990-es évek elején 25 százalékkal elmaradt az átlagtól. Az ír példa egyértelműen bizonyítja, hogy a Strukturális Alapok működése akkor hatékony, ha a támogatásokat növekedés-orientált nemzeti politikával kötik össze.

A másik három kohéziós országban az 1990-es évek közepe óta az egy főre jutó reál GDP növekedés szerényebb volt, de még így is magasabb, mint az EU többi részén. Az 1994-es visszaesés után a mostani lassulásig az egy főre jutó GDP reál növekedése Görögországban, Portugáliában és Spanyolországban következetesen magasabb volt, mint az EU átlag, míg a recesszió éveiben következetesen alacsonyabb (1.1 ábra).

1.1 Egy főre jutó GDP növekedése Spanyolországban, Portugáliában és Görögországban az EU15 átlagához viszonyítva, 1992-2002

Forrás: Eurostat, nemzeti kimutatások

1991 és 1994 között tehát az egy főre jutó GDP mind Görögországban, mind Portugáliában csökkent, Spanyolországban pedig az EU átlagnál lassabban nőtt. 1994 és 2001 között viszont az egy főre jutó GDP növekedése mind három országban hasonlóan alakult, évi 3% felett Spanyolországban és Portugáliában, és picit alatta Görögországban, szemben az EU épp csak évi 2% feletti átlagával. Az Unió gazdasági talpraállásának hét éve során tehát az egy főre jutó GDP e három országban együttesen reál viszonylatban majdnem 1 százalékponttal meghaladta az EU átlagot (ld. a módszertani jegyzeteket a fejezet végén).

Ennek következtében az eltérő ár-szinteket korrigáló vásárlóerő paritáson kifejezett egy főre jutó GDP a három kohéziós országban együttvéve 2001-ben elérte az EU átlagának 79%-t, 2002-ben pedig a 81%-át. 2002-ben Spanyolországban az így kifejezett egy főre jutó GDP kevesebb, mint 15 százalékkal maradt el az EU átlagtól. Görögországban és Portugáliában, azonban, az elmaradás még mindig nagy volt az 1990-es évek közepe óta tartó konvergencia ellenére. 2002-ben mindkét országban az egy főre jutó GDP az EU átlagnak mindössze 71%-át érte el.

A foglalkoztatási konvergencia

Az 1990-es évek közepe óta a foglalkoztatottak száma is markánsan emelkedett a kohéziós országokban. 1996 és 2002 között a 15 EU tagállamban a munkavállalási korú (15–64 éves) népességben az állással rendelkezők aránya — a foglalkoztatottsági ráta — kicsit több, mint 4 százalékponttal nőtt. A négy kohéziós országban együttvéve ez a növekedés kétszer

ekkora volt, 2002-ben az átlagos foglalkoztatottsági ráta elérte a 60%-ot, ami csak 4 százalékponttal maradt el az EU15 átlagától (64%), ami fele a hat évvel korábbi különbségnek (A1.1 táblázat).

Írországban különösen nagy volt az emelkedés (10 százalékpont), ami a gyors gazdasági növekedést tükrözi, s ezzel a foglalkoztatási szint kicsit az EU Tizenötök átlaga fölé emelkedett. Spanyolországban a növekedés még nagyobb volt (majdnem 11 százalékpont), de a foglalkoztatási szint 2002-ben (58,5%) még mindig jóval elmaradt a 15 EU ország átlagától.

Portugáliában, ahol a foglalkoztatottság már amúgy is viszonylag magas volt, a foglalkoztatás szerényebben nőtt (6,5 százalékpont), de így is jóval meghaladta az EU átlagot, s elérte a 68,5%-t, ami alig maradt el a Lisszabonban az EU számára kitűzött 70%-os céltól.

Másfelől ebben a hatéves időszakban Görögországban a foglalkoztatottság jóval kevésbé, csak 2 százalékponttal emelkedett, annak ellenére, hogy itt a gazdasági növekedés jóval meghaladta az átlagot. 2002-ben a foglalkoztatási szint (57%) tehát még inkább elmaradt az EU Tizenötök átlagától, mint az 1990-es évek közepén, s 2002-ben ennél alacsonyabb csak Olaszországban volt. Ennek következtében, az EU politikájának egyik fő célkitűzése továbbra is a foglalkoztatás növelése marad az Unió azon részein, ahol az jóval az átlag alatti.

A termelékenység növekedése

Spanyolországban és — ennél valamivel kevésbé — Portugáliában a foglalkoztatottság növekedése jelentősen hozzájárult a GDP növekedéséhez, csakúgy, mint Írországban, ahol a foglalkoztatottak száma évi mintegy 5 százalékkal nőtt 1996 és 2002 között. Írországban a foglalkoztatás növekedése mellett évi alig kevesebb, mint 4 százalékkal nőtt a munkatermelékenység, ami több, mint háromszorosa az EU átlagos növekedési ütemének. Portugáliában is jobban nőtt a termelékenység, mint az EU átlag, Spanyolországban viszont, ahol a foglalkoztatottság markánsan nőtt, az átlagnak csak körülbelül a felét érte el.

Görögországban 1996 és 2002 között a munkatermelékenység növekedése megközelítette az EU átlagos ütemét jó kétszeresen meghaladó évi 3%-ot, ami a

GDP növekedés domináns forrása volt. Görögországban és Portugáliában, ahol az Unió legszegényebb régiói találhatók, úgy tűnik, az 1990-es évek közepe óta megerősödtek a produktív tevékenységek, s ezzel lehetővé válik a jövedelmek további konvergenciája az elkövetkezendő években.

Az EU gazdasági növekedésének közelmúltbeli lelassulása

Az utolsó Kohéziós jelentés nyilvánosságra hozatala óta eltelt három évben a gazdasági növekedés az EU-ban érezhetően lassult. A lassulás óhatatlanul is kihatott a kohézióra, nem utolsósorban azért, mert az EU több részén újra súlyosbodni kezdett a munkanélküliség (ld. lejjebb), de azért is, mert kedvezőtlen környezetet teremtett a régiók közötti jövedelmi és foglalkoztatottsági egyenlőtlenségek mérséklésének folytatásához. Az Unió gazdasági növekedése 2003-ban is — már a harmadik éve — csekély volt (kevesebb mint 1%). A GDP növekedése 2004-ben elérheti a 2%-ot, és 2005-ben megközelítheti a 2,5%-ot².

A lassulás szinte minden tagállamot érintett. A becslések szerint 2003-ban a növekedés még Írországon is 1,5 százalékra csökkent, és az előrejelzések szerint 2004-ben is 4% alatt marad. Portugáliát kiváltképp sújtotta a lassulás, GDP-je 2003-ban majdnem 1 százalékkal csökkent, miután 2002-ben fél százalékos alatti növekedést produkált, és az előrejelzések szerint 2004-ben is csak 1 százalékkal fog nőni. Ha az előrejelzés valóra válik, akkor az 1990-es évek második felében elért EU átlaghoz való konvergálás folyamata a 2001–2004 közötti három éves időszakban megfordul.

A két másik kohéziós ország jobban teljesített. Spanyolországban 2002-ben és 2003-ban a GDP növekedés éves üteme kicsit több, mint 2% volt, és az előrejelzések szerint 2004-ben csaknem 3%-ra emelkedik. Úgy tűnik Görögországot érintette a lassulás legkevésbé: 2002-ben és 2003-ban is 4% körüli volt a növekedés, és 2004-re az EU többi részénél jóval nagyobb növekedést jósolnak. E két országban a Strukturális Alapokból nyújtott támogatás segítette a gazdasági növekedés fenntartásában.

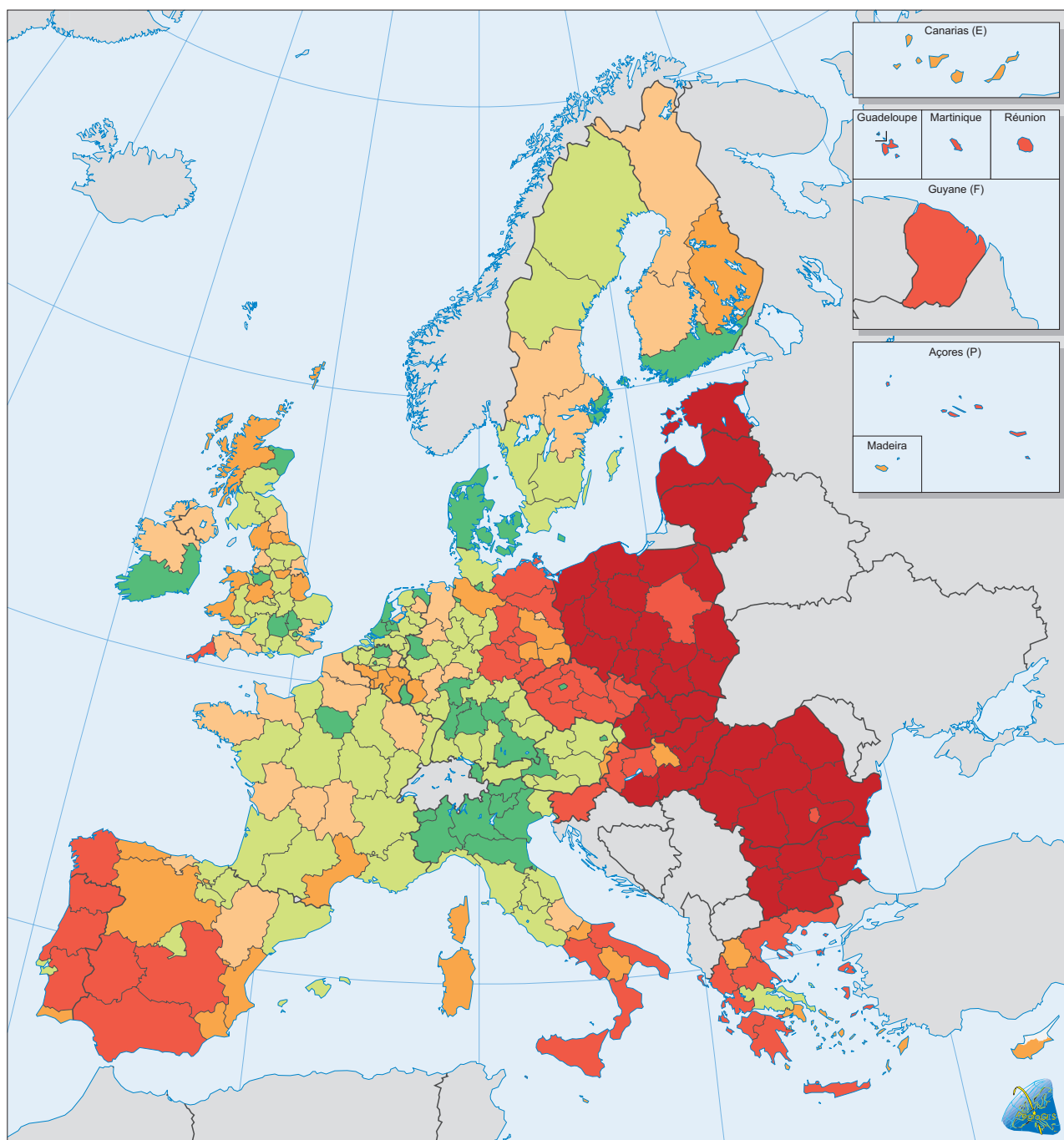
A lassulás a foglalkoztatásra csak viszonylag nagyobb késéssel hatott, részben talán annak

köszönhetően, hogy a foglalkoztatók kezdetben bíztak a lelassulás gyors véget érésében. Ennek ellenére Írországon a foglalkoztatás növekedési üteme 1% alá esett vissza, ami azt jelenti, hogy csökkent a foglalkoztatási ráta (mert relatíve erőteljesen nőtt a munkavállalási korú egyének száma). A lassulásnak depressziós hatása volt Spanyolországban is, bár itt a foglalkoztatottak számának növekedése még így is 1,5% körül volt 2003-ban, ami arra utal, hogy tovább nőtt a foglalkoztatottsági ráta (mintegy 1 százalékponttal). Görögországban a becslések szerint hasonlóképpen nőtt a foglalkoztatási szint. Portugáliában azonban a becslések szerint 2003-ban 1%-kal csökkent a foglalkoztatottak száma, és az előrejelzések szerint ez nagyjából változatlan marad 2004-ben is, vagyis jelentősen csökkenni fog a foglalkoztatottsági szint.

Ami az Unió egyéb részeit illeti, Németország és Olaszország továbbra is rosszul áll. Németországban 2002-ben és 2003-ban gyakorlatilag egyáltalán nem nőtt a GDP, Olaszországban pedig a növekedés egyik évben sem érte el a fél százalékos szintet. Franciaországban, ahol a GDP növekedése 2001 előtt az EU átlaga körül volt, a becslések szerint 2003-ban csak jelentéktelen növekedés tapasztalható. Hollandiában, ahol korábban a növekedés jóval az átlag feletti volt, 2002-ben a GDP csak enyhén nőtt, és a prognózisok szerint 2003-ban csökkent.

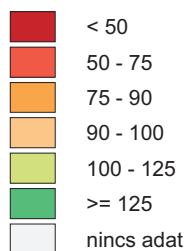
Az egy főre jutó GDP regionális különbségei szintén csökkentek

A 2001-es lassulást megelőző években csökkentek az egy főre jutó GDP különbségei az Unió legszegényebb régiói — amelyek az EU kohéziós politikájának fókuszában állnak — és a többi között. Azonban azt még nem tudjuk megmondani, mi történt 2001 óta³. Meg kell jegyeznünk, hogy itt és a jelentés többi részében szereplő adatok az egy főre jutó GDP reálnövekedését jelzik. Az adatok első ízben alapulnak regionális mutatókon, amelyet egy új, kifejezetten azon célból kiépített adatbázisból származnak, hogy az EU összes NUTS2 régiója konzisztensen bemutatható legyen. Ezek az adatok mások, mint a korábbi empirikus tanulmányokban és elemzésekben tipikusan használt adatok, amelyek a vásárlóerő paritáson kifejezett GDP alakulását mutatják, ami viszont a jelentés céljaira alkalmatlan (ld. e rész végén a módszertani jegyzeteket).

1.1 Egy főre jutó GDP (PPS), 2001

Index, EU25 = 100

FR(DOM): 2000

Forrás: Eurostat

0 100 500 km

© EuroGeographics Association a közigazgatási határokról

Azokban a régiókban, amelyek az 1. Célkitűzés keretébe tartoznak azért, mert egy főre jutó vásárlóerő paritáson kifejezett GDP-jük nem érte el az EU átlag 75%-át, 1998 (a Strukturális Alapok megreformálásának éve) és 2001 között nagyobb volt a növekedés üteme, mint az Unió egyéb részein. Mint a fenti elemzésből kiderült, a növekedés kiváltképp nagy volt a kohéziós országok régióiban (ezek teszik ki az összes 1. Célkitűzés alá tartozó régiók több, mint a felét, és ezekben él az összes ilyen régió lakosságának több, mint a fele).

Az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban együttesen 1994 és 2001 között (az utolsó olyan év, amelyről olyan regionális adatok állnak rendelkezésre, amelyek a megelőző program-időszakot, és a mostaninak az első két évét is felölelik) az egy főre jutó GDP reál növekedése évente majdnem 3% volt, szemben az EU többi részét jellemző 2 % feletti éves növekedéssel. Az előző, 1988 és 1994 közötti hatéves időszakban az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban a növekedés évi 2% alatti volt, de még ez is meghaladta az Unió egyéb részeinek növekedését (évi 1 százalékpont felett).⁴ 1988 óta tehát, amikor a Strukturális Alapok reformja és bővítése megtörtént, az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók együttes egy főre jutó GDP-je konzisztensen közeledett az EU átlaghoz.

De a konvergencia üteme eltérő volt a különböző régiókban

Az 1. Célkitűzés keretébe tartozó különböző régiókban azonban a növekedés üteme jelentősen eltért. A konvergencia nem volt egyforma ütemű az Unióban, hanem sokkal jelentősebb volt a kohéziós országokban, mint máshol, talán annak köszönhetően, hogy ezekben az országokban a jelentős nagyságú strukturális támogatást a hazai növekedés-orientált politikával egyesítették (1.2 táblázat).

Mint azt feljebb leírtuk, a négy kohéziós országban az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban az 1990-es évek közepe óta az egy főre jutó GDP növekedése jóval magasabb volt, mint az EU átlag. Ez éppúgy igaz volt az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókra Spanyolországban, ahol a lakosság körülbelül 40%-a nem ilyen régióban él, mint a másik három országra, ahol minden régió jogosult ezekre a támogatásokra. (Spanyolországban az egy főre jutó GDP éves növekedése az 1. Célkitűzés keretében támogatott

régiókban 1994 és 2001 között átlagban 3% volt, ami csak enyhén maradt el a többi spanyol régiótól).

A kohéziós országokon kívül az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban a növekedés kevésbé volt szembeszökő, láthatólag inkább mérsékelt volt, ami legalábbis részben a nemzeti növekedési ütem lassúságának tudható be. Az új német tartományokban, ahol a GDP az 1990-es évek elején az egyesítés után markánsan nőtt, az 1994 és 2001 közötti hét évben az egy főre jutó GDP nagyjából megfelelt az EU átlagnak (évi kevesebb mint 2,5%). Ez azonban még így is jóval magasabb volt, mint Németország egyéb területein (évi 1,5% alatt). Az olaszországi Mezzogiornóban a növekedés (évi 2%) hasonló volt, mint az ország többi részében, és ugyanúgy elmaradt az EU átlagtól.

Az 1. Célkitűzés keretében támogatott többi EU régióban, amelyekben az egyes országok lakosságának csak egész kicsi hányada él, az egy főre jutó GDP növekedése ebben az időszakban megfelelt az EU átlagának (ld. a módszertani jegyzeteket).

Annak ellenére, hogy az egy főre jutó GDP a leszáradó régiókban általában konvergált az EU átlaghoz, a szakadék még mindig széles. 29 régióban, ahol az EU Tizenötök lakosságának 13%-a él, a vásárlóerő paritáson kifejezett egy főre jutó GDP növekedése 2001-ben alacsonyabb volt, mint az átlag kétharmada. E régiók főként Görögországban, Portugáliában, Dél-Spanyolországban és Dél-Olaszországban találhatók, de közülük tartozik hat kelet-német régió is (Chemnitz, Dessau, Mecklenburg-Vorpommern, Magdeburg Brandenburg-Nordost és Tübingia), valamint Cornwall az Egyesült Királyságban és három a négy francia DOM- ból (tengerentúli megye) (1.1 térképe).

A régiók foglalkoztatási szintje és termelékenysége szintén konvergált

Az egy főre jutó GDP konvergenciája mellett a foglalkoztatottsági szintek regionális különbségei is csökkentek. Az EU-ban az 1990-es évek közepe óta jelentősen nőtt a foglalkoztatás, s a növekedés nagyobb volt az 1. Célkitűzés által támogatott régiókban, mint másutt. 1994 és 2001 között e régiókban a foglalkoztatottak száma évi kicsit kevesebb, mint 1,5 százalékponttal nőtt, ami enyhén meghaladta az EU átlagot, és

2002-ben e régiók foglalkoztatottsági rátája több, mint 5 százalékponttal volt magasabb, mint hat évvel korábban, szemben az Unió többi részén tapasztalható 4 százalékpontos növekedéssel.

A munkatermelékenység szintén jobban növekedett az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban, mint máshol: 1994 és 2001 között átlagosan évi több mint 1,5%-kal nőtt, szemben az egész EU évi 1% körüli növekedésével. A termelékenység növekedése többel járult hozzá a GDP növekedéséhez, mint a foglalkoztatottság javulása.

A foglalkoztatottság növekedése, azonban jelentősen eltért az 1. Célkitűzés keretében támogatott különböző régiókban. Portugáliában kicsit magasabb volt, mint az EU átlag, Görögországban viszont — mint korábban utaltunk rá — jóval kisebb, míg az 1. Célkitűzés keretébe tartozó spanyol régiókban markánsan nőtt (évi 3% körül), vagyis jobban, mint az ország többi részén, és még jobban Írországban (évi 5 százalékkal). A spanyol régiókban ez a munkatermelékenység lassú növekedését eredményezte (évi fél százalékkal).

Ezzel szemben az 1. Célkitűzés alá tartozó német régiókban — az új tartományokban — a foglalkoztatottak száma ebben az időszakban csökkent (évente majdnem fél százalékkal), de a munkatermelékenység jobban nőtt, mint az ország más részein, sőt, mint az EU egészében (évi 2 százalékkal). Hasonlóképpen, az 1. Célkitűzés támogatását élvező olasz régiókban — a Mezzogiornóban — a foglalkoztatottság viszonylag kissé nőtt (kevesebb, mint évi fél százalékkal), míg a termelékenység átlagon felüli mértékben emelkedett, még ha kevésbé is, mint a német tartományokban (évi 1,5 százalékkal, Olaszország többi részén pedig 1 százalékkal).

E két térségben a versenyképesség valamelyest javult, de a munkalehetőségek hiánya továbbra is az egyik legnagyobb probléma. Ez kiváltképp érvényes Dél-Olaszországra, ahol a munkavállalási korú lakosságnak 2002-ben csupán a 43%-a dolgozott, ami jóval kisebb arány, mint az 1. Célkitűzés keretébe tartozó többi régióban, vagy akár az Unió más részein. Az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban az átlagos foglalkoztatottsági szint több, mint 10 százalékponttal maradt el az EU többi részétől (56%, illetve 66,5%) (1.2 térkép). Az elmaradott régiók

foglalkoztatottságának növelése, tehát az EU kohéziós politikájának továbbra is központi eleme.

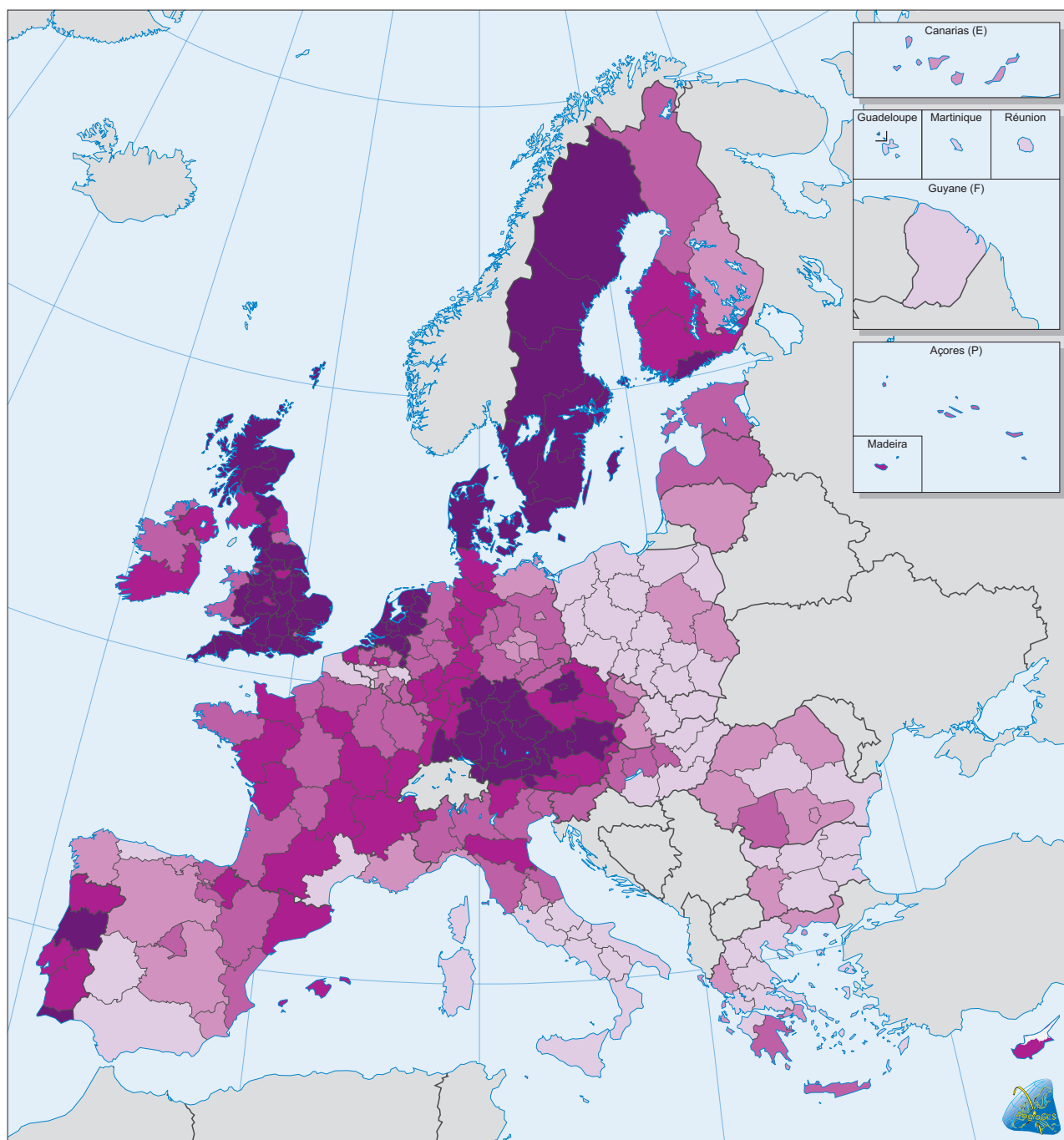
Nem csak azok számítanak problémás régiónak, amelyekben a legalacsonyabb az egy főre jutó GDP

Az EU-ban nem csak azokat a régiókat jellemzi a rossz gazdasági teljesítmény — és az azt okozó strukturális problémák — amelyekben alacsony az egy főre jutó GDP. Problémás régiót találhatunk az Unióban mindenütt, NUTS 2 (megyei), de még inkább a NUTS 3 (kistérségi) szinten. E problémák több forrásból fakadnak, mint például a hagyományos iparágak hanyatlása, földrajzi jellegzetességük, ami korlátozza fejlődésüket, csökkenő foglalkoztatottság és népesség, és az alapvető szolgáltatások romlása vagy az innovációs kapacitás és az ahhoz szükséges támogatási struktúrák hiánya. Ezek, egyenként vagy együttesen, nem kedveznek a beruházásnak és elriasztják az új vállalkozásokat. E problémákat a későbbi fejezetekben tárgyaljuk (ld. a területi kohézióról és a versenyképesség tényezőiről szóló fejezeteket). Ha ezeket a problémákat nem orvosolják, idővel csak súlyosbodnak és a gazdasági teljesítmény folyamatos romlásához vezetnek.

Például 11 NUTS 2 régióban, ahol az egy főre jutó GDP szintje viszonylag alacsony, 1994 és 2001 között a GDP növekedése az akkori EU átlagnak a fele vagy az alatti volt. E régiók mindegyikében a vásárlóerő-paritáson kifejezett GDP szignifikánsan az EU átlag alatt maradt, de meghaladta annak 75%-át, ami az 1. Célkitűzés keretében nyújtott támogatásokra jogosította volna őket.

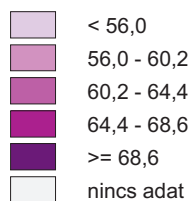
E 11 régióban, amelyek elszórva találhatóak Anglia észak-keleti részén, Németország több részén (például Koblenz és Münster) és Svédországban, az említett időszakban lassan nőtt a termelékenység, átlagban évi fél százalékkal — ami alig haladja meg az EU átlagának harmadát — és lassan nőtt a foglalkoztatás is (évente alig több, mint fél százalékkal, szemben az EU majdnem 1,5 százalékos átlagával).

E régiókban a vásárlóerő-paritáson számolt egy főre jutó GDP 2001-ben az EU átlagának 85%-a körül volt, de majd mindegyiken belül vannak olyan területek, ahol az elmúlt tíz-egynéhány évben alig volt egy kis növekedés, és az egy főre jutó GDP kevesebb volt, mint az EU átlagának 75%-a.

1.2 Foglalkoztatási ráták, 2002

A 15-64 éves foglalkoztatottak a 15-64 éves népesség %-ában

EU27 = 62,4
Standard eltérés = 8,4

Forrás: Eurostat és országos statisztikai hivatalok

0 100 500 km

© EuroGeographics Association a közigazgatási határokról

Ha a gazdasági növekedés ezekben a régiókban továbbra is ilyen visszafogott lesz, nem telik bele sok idő és az egy főre jutó GDP is a 75%-os szint alá fog süllyedni, amikor is jogosultak lesznek az 1. Célkitűzés támogatásaira. Addigra azonban a leküzdendő strukturális problémáik valószínűleg még súlyosabbá válnak, és még drasztikusabb lépéseket tesznek szükségessé. Felmerül a kérdés tehát, hogy a kohéziós politikának mennyire kell előre látnia a helyzet ilyenfajta rosszabbodását, és kell-e közbelépnie már korábban annak érdekében, hogy megállítsa a hanyatlást, amikor az még kisebb ráfordítással megtehető.

A GDP növekedése a csatlakozás előtt álló országokban

1994 és 2001 között a GDP az új tagállamokban átlagosan kicsit több, mint évi 4%-kal nőtt, kivéve Magyarországot (kicsit kevesebbel) és a Cseh Köztársaságot, ahol a növekedés alig haladta meg az évi 2%-ot. Bulgáriában és Romániában (a két csatlakozás előtt álló ország, amely 2004 májusában még nem lép be az EU-ba) alig nőtt a GDP. Mivel a népesség szám alakulása nem volt egyforma ezekben az országokban — szignifikánsan emelkedett Cipruson és Máltán, évi mintegy 1%-kal csökkent a három Balti államban és Bulgáriában, és viszonylag kicsit változott a többi országban — az egy főre jutó GDP növekedése kicsit nagyobb eltéréseket mutat, mint a GDP-é.

Mindent összevetve, ebben az időszakban az egy főre jutó GDP reál növekedése az új tagállamokban évi mintegy 1,5%-kal haladta meg a 15 EU tagállam átlagát.

Az új tagállamokat együtt véve 2001 óta lelassult a növekedés, ami részben a legnagyobb export piacnak számító EU növekedési üteme csökkenésének tudható be. 2001-ben és 2002-ben összességében a növekedés kicsit kisebb volt, mint 2,5%, és a becslések szerint 2003-ban 3% lesz. A lassulás kiváltképp markáns volt Lengyelországban, ahol 2001-ben és 2002-ben a növekedés átlagosan alig haladta meg az 1%-ot, és még alacsonyabb volt Máltán az EU-ból érkező turizmus visszaesése miatt.

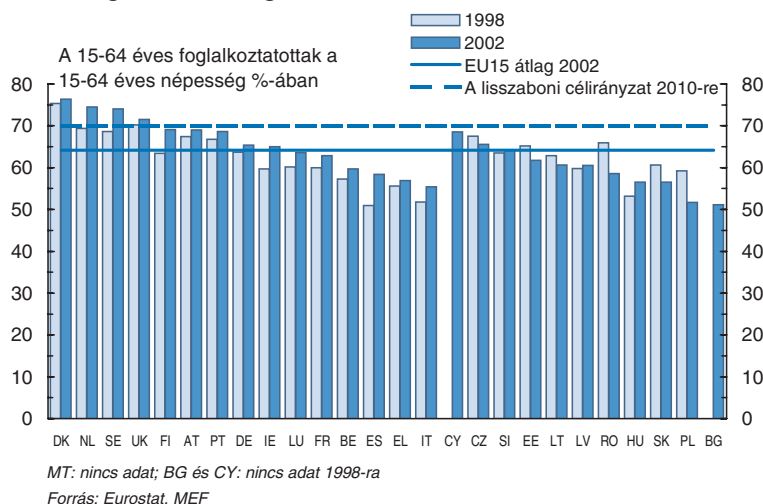
De a folyamatos szerkezetváltás ellenére alig növekszik a foglalkoztatottság

A növekedés még a mostani lassulás előtt is alig enyhített az átmeneti országoknak az 1990-es évek elején jelentkező foglalkoztatási problémáin. Mindegyik nagy növekedési ütemet produkáló országban, Magyarország és Szlovénia kivételével, a munkatermelékenység számottevően nőtt, a foglalkoztatottság pedig vagy kicsit nőtt (Lettország), vagy csökkent (az összes többi esetben), ami azt tükrözi, hogy a gazdasági szerkezetváltás a legtöbb esetben még távolról sem befejezett folyamat.

A csatlakozás előtt álló országokban az átmenet idején produkált növekedés dominánsan az egy foglalkoztatottra jutó termelés növekedésének köszönhető, s nem a nagyobb foglalkoztatottnak. A legtöbb országban még a legutóbbi években is így volt, különösen a legalacsonyabb egy főre jutó GDP-vel rendelkezőkben. (A Csatlakozás előtt álló országok kifejezés e jelentésben a 10 új tagállamot plusz Bulgáriát és Romániát jelenti.)

1998 (amikortól az ezekre az országokra vonatkozó adatok rendelkezésre állnak) és 2002 között Lengyelországban és Romániában a foglalkoztatási ráta több, mint 7 százalékponttal csökkent, Észtországban majdnem 4 százalékponttal, a Cseh Köztársaságban, Szlovákiában és Litvániában pedig 2 százalékponttal. Szlovéniában viszont nőtt a foglalkoztatási szint, igaz, hogy kevesebb, mint 1 százalékponttal;

1.2 Foglalkoztatottsági ráta, 1998 és 2002

Lettországban és Magyarországon szintén nőtt (az utóbbiban több, mint 3 százalékponttal, de — mint lejjebb kitérünk rá — ez a szint is jóval elmarad az EU Tizenötök átlagától) (1.2 ábra).

A lassulás miatt tovább csökkent a foglalkoztatottság, főként Lengyelországban, ahol a munkahellyel rendelkezők száma 2002-ben több mint 2 százalékkal csökkent, és a becslések szerint 2003-ban is csökken. Erre az évre csak két országban, Litvániában és Szlovákiában jeleznek előre fél százalékot meghaladó foglalkoztatás-növekedést.

A foglalkoztatási szint tehát továbbra is alacsony a csatlakozás előtt álló országokban

A csatlakozás előtt álló országokban a foglalkoztatottság lanyha növekedése következtében a munkavállalási korú népességen belül a foglalkoztatottak aránya folyamatosan csökken az átmenet kezdete óta, a 15 EU országban viszont nő. 2002-ben ez az arány — a foglalkoztatottsági ráta — a 10 új tagállamban átlagosan csak 56% volt, ami sokkal alacsonyabb, mint a Tizenötökben (meghaladta a 64%-t), bár nem sokban különbözött az 1. Célkitűzés keretébe tartozó jelenlegi régiókéthől. A ráták hasonlósága azonban elfedi a tényt, hogy — miként korábban megjegyeztük — az 1. Célkitűzés alá tartozó régiókban a foglalkoztatás a nemrégiben bekövetkezett lassulásig jelentősen nőtt, míg az új tagállamokban csökkent.

Ciprus kivételével mindegyik csatlakozás előtt álló országban a foglalkoztatottsági ráta elmaradt a Lisszaboni csúcsertekezleten az EU számára 2005-re előírt 67%-tól, illetve a 2010-re megállapított 70%-tól. A Cseh Köztársaságban viszonylag megközelítette a 67%-os célt (65,5%), és Szlovéniában elérte az EU átlagát, a többi országban viszont számottevően elmaradt. Magyarországon és Szlovákiában a foglalkoztatottság 56% körül volt, hasonlóan Görögországhoz és kicsit magasabb volt mint Olaszorszáé, Lengyelországban pedig 52% alatt maradt, ami alacsonyabb, mint bármelyik jelenlegi tagországban.

A csatlakozás előtt álló országokban az egy főre jutó GDP regionális különbségei óriásiak

A csatlakozás előtt álló országokban a növekedés távolról sem volt regionálisan kiegyensúlyozott. Mindegyik átmeneti országban aránytalanul kevés régióban

koncentrálódott, főként a fővárosokban és a környező területeken. Ennek eredményeképpen az egy főre jutó GDP regionális különbségei szignifikánsan nőttek.

Mind a Cseh Köztársaságban, mind Szlovákiában a lakosság leggazdagabb régiókban élő 20 százaléknak az egy főre jutó GDP-je kicsit több mint kétszerese a legszegényebb régiókban élők 20 százaléknak. Ugyanekkora a szakadék Olaszországban és Németországban is. Magyarországon azokban a régiókban, ahol a lakosság legjobb módú 20%-a él az egy főre jutó GDP szintje mintegy 2,4-szerese a legszegényebb régiók szintjének, ami nagyobb különbség, mint bármelyik jelenlegi EU tagállamban.

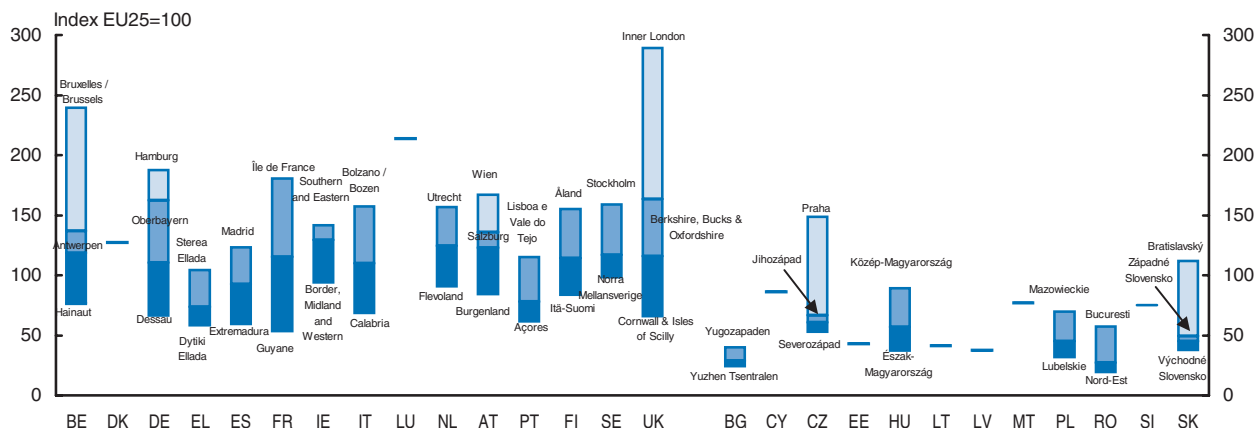
A bővítés markánsan fogja növelni az egy főre jutó GDP különbségeit az EU-n belül

A 10 új tagállam sokkal inkább fogja növelni az EU lakosságát (nem egészen 20%-kal), mint a GDP-jét (euróban számolva 5% körül). Bulgária és Románia együttesen további 8%-kal növeli majd az EU lakosságát, a GDP-jét viszont kevesebb mint 1%-kal. Még ha figyelembe vesszük is az alacsonyabb megélhetési költségeket, mindegyik ország szegényebb, mint a jelenlegi EU tagállamok, bár nagyon eltérő mértékben. Az EU küszöbén álló 25 tagállamra, s később 27-re vagy még többre történő bővítése tehát alapvetően meg fogja változtatni az EU-n belüli különbségek nagyságrendjét. Az EU kohéziós — és egyéb — politikáit úgy kell alakítani, hogy reagálni tudjanak az ezzel kapcsolatos feladatokra.

Miként feljebb megjegyeztük, az új tagállamok az 1990-es évek óta gyorsabban növekedtek mint az EU 15 tagállama, de a régi és az új tagállamok egy főre jutó GDP-jének különbsége továbbra is határozott. 2002-ben a vásárlóerő- paritáson kifejezett egy főre jutó GDP csak Máltán, Cipruson, a Cseh Köztársaságban és Szlovéniában haladta meg a Tizenötök átlagának 60%-t. Lengyelországban, Észtországban és Litvániában az átlagnak csak a 40%-a körüli értéket érte el, Lettországon pedig csak 35%-t. Bulgáriában és Romániában az átlagnak mintegy 26–27 százaléka körül alakult.

Így a bővítés megtörténtekor a leggazdagabb és a legszegényebb tagállamok jövedelme közti szakadék óriásira szélesedik. Még ha az átlagos egy főre jutó

1.3 Egy főre jutó GDP (PPS) országoként és a regionális szélsőségek, 2001

Forrás: Eurostat, regionális kimutatások

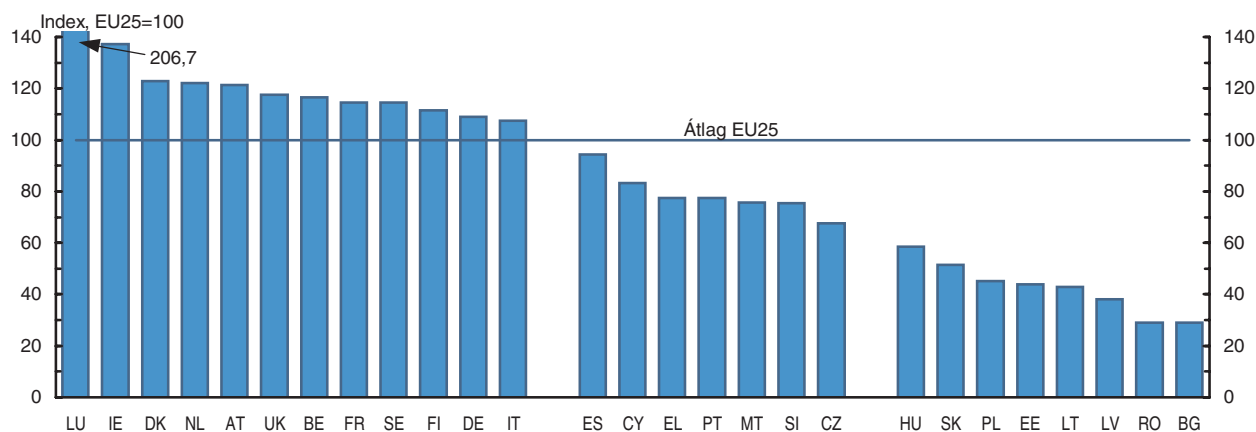
GDP a kibővített EU-ban alacsonyabb lesz is, mint a 15 tagállamból álló EU-ban, csak Cipruson lesz több mint a 25 tagállamból álló EU átlagának 80 százaléka. Lettország a 25 tagállamból álló EU átlagának 38%-át éri el, ami kevesebb mint a görög vagy a portugál szint (77–78 százalék) fele, Románia és Bulgária pedig az átlag 30%-a alatt marad (1.3 ábra).

Másként fogalmazva, a 15 tagállamból álló EU-ban az átlagos egy főre jutó GDP és a legszegényebb tagállamok szintje közötti különbség jelenleg kicsit több mint 30% (vagyis Görögországé és Portugáliáé majdnem 30%-al marad el az átlagtól), és a különbség duplájára nő, amikor az új tagállamok 2004-ben belépnek(vagyis Lettországból az egy főre jutó GDP több

mint 60 százalékkal fog elmaradni a 25 tagállamból álló EU átlagától), és Bulgária és Románia belépésével valószínűleg még tovább fog nőni.

A kibővített EU-ban az országokat a vásárlóerő-paritáson kifejezett egy főre jutó GDP szerint három csoportba lehet sorolni. Az első csoportban, amelybe a jelenlegi 15 tagállamból 12 tartozik, az egy főre jutó GDP jóval meghaladja a 25 tagállamból álló EU átlagát (10%-kal, vagy még többel). A második csoportba 7 ország tartozik, köztük a jelenlegi Tizenötökből három — Spanyolország, Portugália és Görögország — valamint Ciprus, a Cseh Köztársaság, Szlovénia és Málta, ahol az egy főre jutó GDP a 25 tagállamból álló EU átlagának 68 és 94 százaléka között van. A harmadik csoport 8 országból

1.4 Egy főre jutó GDP (PPS), 2002

Forrás: Eurostat, nemzeti kimutatások

áll (ideértve Bulgáriát és Romániát is), amelyek mindegyike új vagy jövőendő tagállam, és az egy főre jutó GDP-jük az átlag 60%-a alatt marad (1.4 ábra).

A bővítéssel tovább fognak nőni a régiók közti különbségek

A bővítés még erőteljesebben hat a régiók közti egyenlőtlenségekre, mint az országok köztire. Míg körülbelül 73 millióan, a Tizenötök népességének mintegy 19%-a, él olyan régióban, ahol az egy főre jutó GDP az 1999 és 2001 közötti időszakban az EU-s átlag 75%-a alatt van, a legutóbbi becslések szerint legalább ennyien, a 2004-ben EU állampolgárrá váló 74,5 millió emberből körülbelül 69 millióan (azaz 92 százalék) élnek olyan régióban, ahol az egy főre jutó GDP a 25 tagállamból álló EU átlag 75%-a alatt marad.

Ez azonban nem jelenti azt — mint azt később még taglaljuk — hogy ez a 69 millió ember egyszerűen növeli azoknak a számát, akik jelenleg olyan régiókban élnek, ahol az egy főre jutó GDP nem éri el az EU átlagának 75%-át, mivel a bővítés eredményeképpen maga az átlag is csökkenni fog (a 15 tagállamról a 25 tagállamra). Ennek hatásaként mintegy 19 millióval csökkenni fog azoknak a száma, akik a jelenlegi Tizenötök ilyen régióiban élnek. A bővítés nettó eredményeképpen tehát 123 millióra fog emelkedni azoknak a száma, akik olyan régiókban élnek, ahol az egy főre jutó GDP nem éri el a 25 tagállamból álló EU átlagának 75 százalékát. Ha pedig Bulgária és Románia is belép, több mint 153 millióra emelkedik az ilyen régiókban élők száma, azaz a 27 tagállamú EU népességének majdnem 32 százalékára, s ezzel megkétszereződik a jelenleg ilyen régiókban élők száma.

A 27 tagállamból álló EU-ban az új tagállamokban él majd azoknak a kétharmada, akik olyan régiókban élnek, amelyekben az egy főre jutó GDP nem éri el a 25 tagállamból álló EU átlag 75 százalékát. És minden hatodik ember fog olyan régióban élni, ahol az egy főre jutó GDP az EU átlagának a felénél is kevesebb. Az érintett 38 régióból egy sem a jelenlegi Tizenötök területén található.

A statisztikai hatás

A bővítés sokkal jobban fogja növelni az EU lakosságát, mint GDP-jét, s az átlagos egy főre jutó GDP szignifikánsan csökkenni fog. A 25 tagállamból álló EU-ban az

átlagos egy főre jutó GDP körülbelül 12,5 százalékkal fog elmaradni a Tizenötök átlagától. 17 régióban ez azt jelenti, hogy az egy főre jutó jövedelem már nem lesz a 75%-os küszöb alatt, mert az alacsonyabb lesz mint korábban. Máltában is, ahol most nem éri el a Tizenötök átlagának 75%-át, meg fogja haladni a 75%-ot.

Mint feljebb megjegyeztük, a becslések szerint majdnem 19 millió ember él ilyen régióban, amelyek többsége jelenleg a Strukturális Alapok 1. Célkitűzése általi támogatottság státuszát élvezzi (és további 400 ezren Máltán). Ha a státusz kritériumai nem változnak, az érintett régiók elveszítik a strukturális támogatásra való jogosultságukat, noha egy főre jutó GDP-jük épp akkora lesz a bővítés után, mint annak előtte, s ugyanazok lesznek a viszonylag alacsony szintet okozó, és a strukturális támogatást eredetileg szükségessé tévő strukturális problémáik is. A jelenlegi becslések szerint négy ilyen régió lesz Németország keleti részén, négy az Egyesült Királyságban, négy Spanyolországban, egy Görögországban és egy Portugáliában (A1.3 táblázat).

Ugyanilyen nagyok lesznek a régiók közti különbségek a foglalkoztatás terén

A foglalkoztatási ráta a csatlakozás előtt álló országok legtöbb régiójában alacsonyabb mint a Tizenötök jelenlegi átlaga, bár egyikben sem olyan alacsony, mint Dél-Olaszországban. Csak négy régióban — Cipruson és a Cseh Köztársaságbeli Střední Čechy -ben, Jihozápad-ban és Prágában — haladta meg a foglalkoztatottsági ráta a Lisszabonban az EU számára 2005-re kitűzött 67%-ot, s csak Prágában volt magasabb a 2010-re kitűzött 70%-nál. Ezzel szemben a jelenlegi tagállamok 53 (NUTS 2) régiójában — főként az északi országokban, az Egyesült Királyságban és Hollandiában — volt ennél magasabb.

A 25 tagállamra bővített EU-ban 14 olyan régió lesz, ahol a foglalkoztatási szint 50% alatt marad, ezek közül a jelenlegi Tizenötökből 6 Olaszországban, 1 Spanyolországban (Ceuta y Melilla) és egy Franciaországban (Korzika (Corse)) van, az új tagállamok közül pedig 5 Lengyelországban és 1 Magyarországon (Észak-Alföld) található. (Bulgáriában további három régióban marad el a foglalkoztatottság ettől a szinttől.)

Az alacsony foglalkoztatási szinttel rendelkező régiók zömében az egy főre jutó GDP is viszonylag alacsony,

jobbára azért mert nem foglalkoztatnak nagy számban munkaerőt a termelő tevékenységekben. A foglalkoztatottsági szint és az egy főre jutó GDP relatív szintje közti összefüggés azonban távolról sem egyforma az egyes régiókban. Egyes csatlakozás előtt álló országokban, elsősorban Lengyelországban, de Romániában is, a foglalkoztatottsági szint nem annyira az egy főre jutó GDP-vel függ össze, mint inkább a mezőgazdasági szektor nagyságával, mivel a mezőgazdaság — jobb híján — mindig kínál valamilyen munkalehetőséget. Ez azt mutatja, hogy az önellátó mezőgazdálkodás itt továbbra is erőteljesen jelen van, szemben a mezőgazdaságnak a jelenlegi EU-ban játszott szerepével, mert az EU mezőgazdasági régióiban általában alacsony a foglalkoztatottsági szint.

Ez arra utal, hogy ezekben a régiókban a gazdasági fejlődés valószínűleg jelentős szerkezetváltással és a foglalkoztatás szektorok közti átcsoportosítással jár, bár a szerkezetváltásra egyáltalán nem csak ezekben a régiókban van szükség.

A szektorok összetétele azt mutatja, hogy a csatlakozás előtt álló országokban valószínűleg jelentős szerkezetváltás fog végbemenni...

A gazdasági fejlődést kísérő foglalkoztatási szerkezet várható változásaiba úgy nyerhetünk betekintést, ha összehasonlítjuk, hogyan oszlik meg a foglalkoztatás a gazdasági ágazatok között a csatlakozás előtt álló országokban és a jelenlegi 15 tagállamból álló EU-ban, s ez utóbbin belül az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban, illetve a többi régiókban (A1.1 térkép). Ez a fajta összehasonlítás akkor a legtanulságosabb, ha explicit módon korrigáljuk az egyes területekre jellemző általános foglalkoztatási szintek különbségével — azaz ha megvizsgáljuk, hogy a munkavállalási korú népesség mekkora része dolgozik az egyes szektorokban — s nem pusztán összehasonlítjuk, hogy a teljes foglalkoztatottság hogyan oszlik meg az egyes szektorok között.

A csatlakozás előtt álló országokban az általános foglalkoztatottsági ráta, az elmúlt évek csökkenése ellenére, 2002-ben még mindig kicsit magasabb volt mint az 1. Célkitűzés keretébe tartozó jelenlegi régiókban. Ez főként annak köszönhető, hogy sokkal többen dolgoznak a mezőgazdaságban és a feldolgozóiparban, főként a textil és ruhaiparban és egyéb iparágakban, amit viszont jórészt ellensúlyoz a szolgáltatásban és

építőiparban tapasztalható alacsonyabb foglalkoztatás (1.4 táblázat).

Az, hogy a csatlakozás előtt álló országokban viszonylag alacsony a foglalkoztatási szint a szolgáltatásokban sokkal szembeötlőbb ha az EU olyan régióival hasonlítjuk össze, amelyek nem tartoznak az 1. Célkitűzés alá, és ahol sokkal többen dolgoznak a szolgáltatási szektorban, mint az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban. A lemaradás minden szolgáltatási tevékenység esetében nagy, de kiváltképp feltűnő a fejlett technikákat alkalmazó és kommunális szolgáltatási területeken (üzleti és pénzügyi szolgáltatások és oktatás, egészségügy és szociális ellátás), amelyekben az 1. Célkitűzés keretébe tartozó és az egyéb régiók közti különbség a legnyilvánvalóbb.

A csatlakozás előtt álló országok foglalkoztatási struktúrája ugyan elmozdult az EU-ra jellemző struktúra felé az átmenet éveiben, de a változás üteme lassú. A mezőgazdaságban és a feldolgozó iparágakban bekövetkezett jelentős munkahely-csökkenést a legtöbb régióban még nem ellensúlyozta az elegendő mennyiségű új munkahely a szolgáltatási szektorokban. Az elkövetkezendő években pedig további jelentős munkahely-vesztésre számíthatunk a mezőgazdaságban.

... a foglalkoztatás főként a szolgáltatási szektor felé fog elmozdulni, ahol a munkahely-teremtés az EU-ban is koncentrálódik

A jelenlegi tagállamok tapasztalata alapján azt jósolhatjuk, hogy a csatlakozás előtt álló országokban — és az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban — a szolgáltatási szektoron belül a munkahelyek számának növekedése valószínűleg a fejlett technikákat alkalmazó és kommunális szolgáltatásokban fog koncentrálni, bár jelentős bővülés várható a hagyományos szolgáltatásokban is (kereskedelem és szállítás, vendéglátóipar, közlekedés, hírközlés és személyi és kommunális szolgáltatások), amelyekben a foglalkoztatottsági szint még most is jóval a Tizenötök szintje alatt van.

Az 1996 és 2002 közötti hat éves időszakban, amikor a foglalkoztatási ráta általános szintje a Tizenötökben alig több mint 4 százalékponttal nőtt, gyakorlatilag minden munkalehetőség-bővülés a szolgáltatásokban történt, s a nettó növekedés 40 százalékát a

fejlett technikákat alkalmazó szolgáltatások tették ki, s további 26 százalékát a kommunális szolgáltatások (1.5 ábra). Tehát e két szektorban kétszer akkora volt az új munkahelyek nettó száma, mint a hagyományos szolgáltatásokban, ami még kicsit több is, ha az összes foglalkoztatott arányában mérjük.

Ezzel szemben a mezőgazdaságban, a könnyű és egyéb iparágakban és a közműellátásban a munkahelyek száma csökkent a munkavállalási korú lakosság nagyságához mérten, és kicsit nőtt a foglalkoztatottság a vegyiparban és a gépipari területeken, és erőteljesen nőtt az építőiparban, amelyre a többi szektornál jobban kihatnak a gazdasági ciklusok. A fejlett technikákat alkalmazó és a kommunális szolgáltatások felé való eltolódás trendje miatt növelni kell az iskolai végzettség szintjét, mert ezek a szolgáltatások — amelyek valószínűleg a a jövőben tovább bővülnek⁵ — jól képzett szakembereket igényelnek.

A csatlakozás előtt álló országok és az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók előtt az a feladat áll, hogy a gyorsütemű gazdasági növekedés érdekében hosszútávon erősítsék a versenyképességüket, s ugyanakkor növeljék a foglalkoztatás szintjét. A versenyképesség erősítése azt jelenti, hogy tovább kell javítaniuk termelékenységüket, ami jelentősen elmarad a 15 EU tagállamtól, és még inkább azok gazdagabb régióitól.

Fontos hangsúlyoznunk, hogy ugyan e célkitűzés hosszútávon nem ütközik a foglalkoztatottság

növelésének céljával — sőt, a tartós, stabil munkahelyek teremtése a versenyképesség javításának függvénye — de ez rövidtávon nem feltétlenül igaz. A versenyképesség javításához elengedhetetlen a foglalkoztatás átcsoportosítása az alacsony termelékenységű szektorokból, főként a mezőgazdaságból, a nagyobb termelékenységűekbe. Ugyanakkor folyamatosan növelni kell a gazdasági ágazatok termelékenységét is, valamint folytatni kell a megkezdett racionalizálást és az átmenet idején kialakult feleslegesen alkalmazott munkaerő leépítését (A1.2 térkép)

A konvergencia feladatai a csatlakozás előtt álló országokban

A csatlakozás előtt álló országok strukturális problémái, amelyek egyben az alacsony GDP és alacsony foglalkoztatási szint okai is, jelentősek és szerteágazóak. A kohéziós politika feladata, hogy segítsen infrastruktúrájukat korszerűsíteni, oktatási és képzési rendszerüket modernizálni és a beruházásoknak kedvező üzleti környezetet kialakítani, hogy ezek az országok képesek legyenek a nagyütemű növekedést fenntartani, ami ahhoz kell, hogy a foglalkoztatási és jövedelem-szintjük megfelelő ütemben az EU-éhoz konvergáljon. Ahhoz, hogy ez megtörténjen, a legtöbb országban a növekedési ütemnek hosszabb időn át évi 5–6 százalékosnak kell lennie (ld. a keretes írást a felzárkózási forgatókönyvekről).

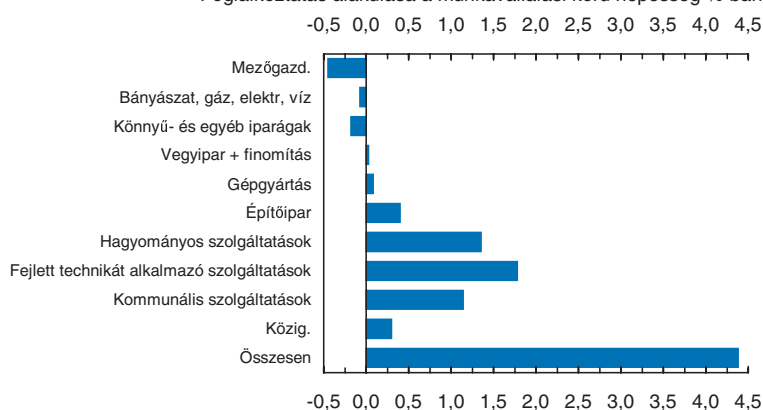
Ez, miként Írország példája is egyértelműen mutatja, nem lehetetlen, de ahhoz, hogy a szóban forgó országok leküzdjék strukturális problémáikat és foglalkoztatási szintjük, valamint versenyképességük jelentősen javuljon egyrészt az EU hatékony támogatására van szükségük, másrészt ki kell alakítaniuk a hatékony hazai politikákat.

A kohéziós politika hatása az EU növekedésére

Az, hogy a csatlakozás előtt álló országok a termelékenység javításával és a foglalkoztatás bővítésével nagyütemű növekedést tudjanak elérni nem csak azért fontos, hogy

1.5 A szektorális foglalkoztatási ráták alakulása az EU15-ben, 1996-2002

Foglalkoztatás alakulása a munkavállalási korú népesség %-ban

Forrás: Eurostat, MEF és regionális kimutatások

az életszínvonaluk emelkedjen, és megteremtsék a forrásokat az infrastruktúra, a kommunális szolgáltatások stb. javításának finanszírozásához, hanem fontos a jelenlegi tagállamok számára is. A kereskedelem és a beruházásokban tapasztalható egyre szorosabb kapcsolatok miatt az új tagállamok gazdasági fejlődése potenciálisan az egész EU számára lendületet adhat a nagyobb növekedés beindításához és fenntartásához.

Az infrastruktúra, valamint a humántőke meglétével kapcsolatos strukturális hiányosságok azt jelentik, hogy ezek az országok és a Tizenötök sok lemaradt és problémás régiója nem képes annyival hozzájárulni az EU egészének versenyképességéhez, amennyivel képes lenne.

Az eredmény az lesz, hogy az EU-ban alacsonyabb jövedelmi és foglalkoztatási szint alakul ki, mint amekkorá potenciálisan elérhető lenne, és alacsonyabb lesz a növekedési potenciál, ami pedig mindenkinek kárt okoz, nem csak a közvetlenül érintett országoknak. A meglévő egyenlőtlenségek csökkentése tehát megerősíthetné az EU gazdasági versenyképességét, és a fenntartható fejlődésre való képességét. Továbbá csökkentené az erősebb régiókban a növekedés miatt a gazdasági folyamatokban jelentkező zavarokat és az inflációs nyomást, ami miatt a növekedésnek idő előtt vége szakadhat.

A csatlakozás előtt álló országok számára pedig lehetővé tenné a gazdaságuk növekedési ütemének gyorsítását, és ennek megfelelően a meglévő tagországokból való importjuk bővítését. Jelenleg az import a csatlakozás előtt álló országok GDP-jének több mint a felét teszi ki — ami sokkal több, mint a kohéziós országokban (Görögországban és Spanyolországban az import a GDP kb. 30%-át jelenti, Portugáliában pedig 38%-át) — és ez növekedés beindulásával rendszerint sokkal jobban nő, mint a GDP. És a trend valószínűleg folytatódni fog még egy ideig, mert ezek az országok a feldolgozó ipar szükségleteinek megfelelően olyan árukat vásárolnak — főként gépeket és berendezéseket — amelyeket maguk nem állítanak elő, de amelyek a folyamatos fejlődéshez elengedhetetlenek.

A GDP bármekkora növekményének tehát aránytalanul nagy hányada a külföldi áruk beszerzésére megy el, melyek forrása elsősorban a jelenlegi EU: innen származik az összes import mintegy 60%-a, és azon

belül főképpen Németországból (az onnan való behozatal az összes import 25%-a) és Olaszországból (majdnem 10%).

Németország és Olaszország tehát kiváltképp sokat nyer abból, ha sikerül az új tagállamok növekedését serkenteni, de ennek a növekedésnek — és az EU piaca ennek köszönhető bővülésének — az összes jelenlegi EU országnak hasznát látja, ahogy a kohéziós országok és az 1. Céltűzés alá tartozó régiók növekedésének is. (ld. a 4. részben a Strukturális Alapokról és a gazdasági integráció eszközeiről szóló fejezetet)

A népesség egész Európában csökken

A Tizenötök lakossága már sok éve csak lassan növekszik. Az 1990-es évek közepe óta a növekedés éves átlaga mindössze 0,3% volt, s ennek is nagy része a bevándorlás eredményeként jött létre. Több tagállamban — főként Németországban, Olaszországban és Svédországban — a népesség e nélkül csökkent volna. A természetes népszaporulat az előrejelzések szerint tovább fog csökkenni és ha a bevándorlás olyan szintű marad, mint a múltban, a legtöbb tagállamban a népesség csökkenésnek indul az elkövetkezendő 20 évben.

A népesség csökkenése sok régióban már az 1990-es évek második felében megkezdődött (A 15 tagállamot számláló EU 211 NUTS 2 régiójából 55-ben). A népesség a csatlakozás előtt álló országok legtöbb régiójában is csökkent ebben az időszakban (az 55 NUTS 2 régióból 35-ben), legalább annyira a természetes csökkenésnek, mint az elvándorlásnak köszönhetően.

És tovább fog csökkenni

A legfrissebb demográfiai előrejelzések⁶, szerint a népesség lassan fog nőni az évtized hátralévő részében az összes jelenlegi EU tagállamban, kivéve Olaszországban és Ausztriában, ahol csökkenni fog. Az előrejelzések szerint a népesség csökkenni kezd 2015 előtt még a három déli kohéziós országban — Görögországban, Spanyolországban és Portugáliában — valamint Németországban, és az elkövetkezendő 10–15 évben csökkenésnek indul Belgiumban, Finnországban és Svédországban is.

A népesség már minden csatlakozás előtt álló országban is elkezdett fogyni, kivéve Cipruson, Máltán és

Mennyi idő alatt tudnak a bővítés előtt álló országok felzárkózni?

Az, hogy a bővítés milyen kohéziós kihívásokat jelent, a "felzárkózási forgatókönyvekkel" illusztrálhatjuk. Ezek a forgatókönyvek úgy készülnek, hogy egyszerűen feltételezik, hogy milyen lesz az új tagállamok, valamint Bulgária és Románia növekedési üteme a Tizenötök átlagához képest, s ennek alapján meghatározzák, hogy mennyi idő alatt éri el az érintett országok GDP-je az EU átlagot.

Itt két forgatókönyvet fogunk megvizsgálni: az első szerint a növekedés ezekben az országokban huzamosabban évi 1,5%-kal haladja meg a Tizenötök átlagát, ami egyébként átlagos eredményük volt az 1995 és 2002 közti hét év során. A második szerint a fenntartott növekedési ütem 2,5%-kal haladja meg a Tizenötök átlagát. Mindkét forgatókönyv az egyes országok egy főre jutó GDP-jének legfrissebb 2004-re vonatkozó előrejelzéséből indul ki.

Ha a növekedés az összes új tagállamban 1,5%-kal folyamatosan meghaladja az EU többi részének növekedési ütemét (azaz 4% lesz, ha a Tizenötök növekedése évi 2,5%), akkor a 12 országban az egy főre jutó GDP 2017-ig a 27 tagállamból álló EU átlagának 60%-a alatt marad (1.6 és 1.7 ábra). Ebben az évben az egy főre jutó GDP az átlag 75%-át csak Szlovéniában, Cipruson, a Cseh Köztársaságban és Magyarországon fogja meghaladni. Ha a növekedés ilyen ütemben folytatódik, Szlovákia az átlag 75%-át 2019-re fogja elérni, de Észtországnak, a küszöböt következőnek elérő országnak, ez csak újabb 10 év múlva sikerül. 2035-ben, vagyis mostantól számítva több, mint harminc év múlva, Lengyelország is megközelíti e szintet, de Lettország csak 2041-ben éri el. Ilyen növekedési ütem mellett

Bulgáriában és Romániában az egy főre jutó GDP még 2050-ben sem éri el az átlag 75%-át.

Ha egy ennél jóval magasabb ütemű, a Tizenötök átlagát 2,5%-kal meghaladó növekedést (vagyis a Tizenötök 2,5%-os növekedési üteme mellett évi több, mint 5%-os növekedést) sikerül fenntartani, akkor a konvergencia természetesen rövidebb időn belül befejeződhet. Ám sok ország esetében ez még így is sok évbe telik. Lengyelországban még az ilyen növekedési ütem mellett is 20 évig vagy még hosszabb ideig tart, amíg az egy főre jutó GDP eléri az EU átlag 75%-át, s még jó néhány évig, amíg eléri, vagy megközelíti az EU átlagot. Bulgária és Románia esetében pedig még ennél is sokkal több idő lesz. A lassúbb növekedési ütemmel szemben azonban így számottevően gyorsabban fog csökkenni a csatlakozás előtt álló országokban azon régiók száma, amelyek most strukturális támogatásra szorulnak, mert az egy főre jutó GDP-jük nem éri el az EU átlag 75%-át. E forgatókönyvekből azonban nem szabad arra a következtetésre jutnunk, hogy ezekben az országokban az évi 4 vagy 5 százalékosnál nagyobb növekedést nem várhatunk. Először is, Írország példája az elmúlt évtizedben megmutatta, mennyire gyors növekedést lehet elérni. Másodszor, az új tagállamok növekedési potenciálját óriási mértékben javítani fogja az állóeszköz-állomány javulása, ami az EU kohéziós politikájának köszönhető.

Még ha hosszútávon fenn is lehet tartani a Tizenötök átlagánál jóval nagyobb növekedési ütemet, a forgatókönyvek azt mutatják, hogy a legtöbb országban az EU átlaghoz való felzárkózás valószínűleg hosszútávú folyamatként képzelhető el.

Szlovákiában, és 2020-ig ez utóbbiban is elkezd csökkenni (1.8 ábra).

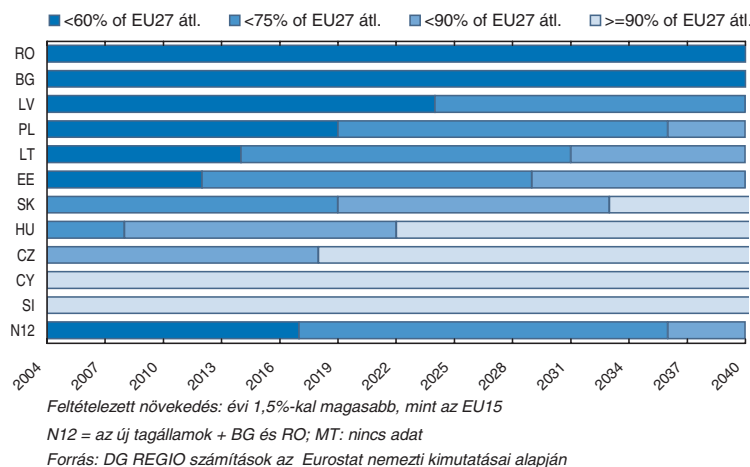
A munkavállalási korú népesség is csökkenni fog

A foglalkoztatottság szempontjából sokkal fontosabb, hogy a munkavállalási korú (15–64 éves) népesség az össznépeségnél valószínűleg hamarabb kezd fogyni. Az előrejelzések szerint az évtized hátralévő részében csökkenni fog Dél-Európában, főként Görögországban, Portugáliában és Olaszországban, de Németországban is. 2010 után a csökkenés néhány éven belül megindul minden országban, kivéve

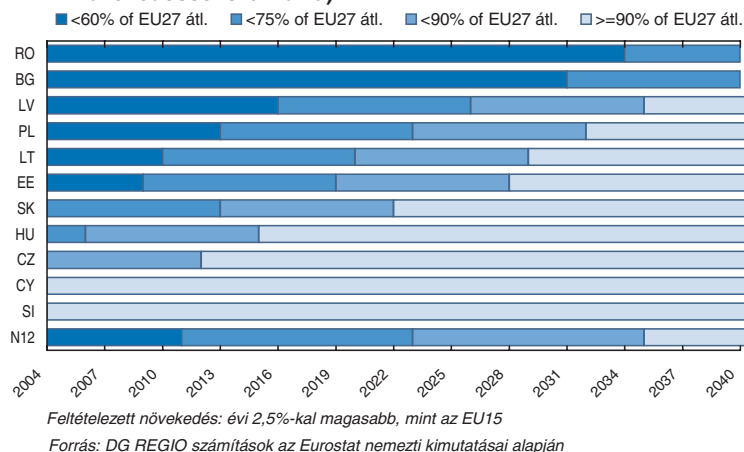
Írországot és Luxemburgot. Az előrejelzések szerint a 15 tagállamból álló EU egészében 2025-re mintegy 4%-kal lesz kevesebb munkavállalási korú, mint 2000-ben, a három déli kohéziós országban 6%-kal és Olaszországban több mint 14%-kal.

Az előrejelzések szerint az évtized hátralévő részében a munkavállalási korú lakosság csökkenni fog a csatlakozás előtt álló országokban, kivéve Cipruson, Máltán, Lengyelországban és Szlovákiában. Az azt követő években Ciprus kivételével mindenhol elkezd majd csökkenni a munkavállalási korú lakosság. A csatlakozás előtt álló országokra vonatkozó legutóbbi előrejelzések szerint 2025-ben a 15–64 évesek

1.6 Az egy főre jutó GDP (PPS) szimulációja a csatlakozás előtt álló országokban, 2004-2040 (1,5%-os feltételezett éves relatív növekedéssel számolva)

1.7 Az egy főre jutó GDP (PPS) szimulációja a csatlakozás előtt álló országokban, 2004-2040 (2,5%-os feltételezett éves relatív növekedéssel számolva)

száma több mint 10%-kal lesz kevesebb mint 2000-ben, Bulgáriában és Lettországon 20%-kal és Észtországban pedig majdnem 30%-kal. (A1.3 térkép).

Több lesznek az 50 év feletti munkavállalási korúak

A munkavállalási korú népesség széles körben jelentkező fogyatkozása mellett markánsan átalakul a korosztályi összetétel. Az 50 és 64 év közöttiek, akik közül sokan már nem aktívak a mostani és a leendő tagállamokban, egyre nagyobb részét fogják kitenni a munkavállalási korú népességnek, míg a munkaerő-piacra belépő fiatalok egyre kisebbet.

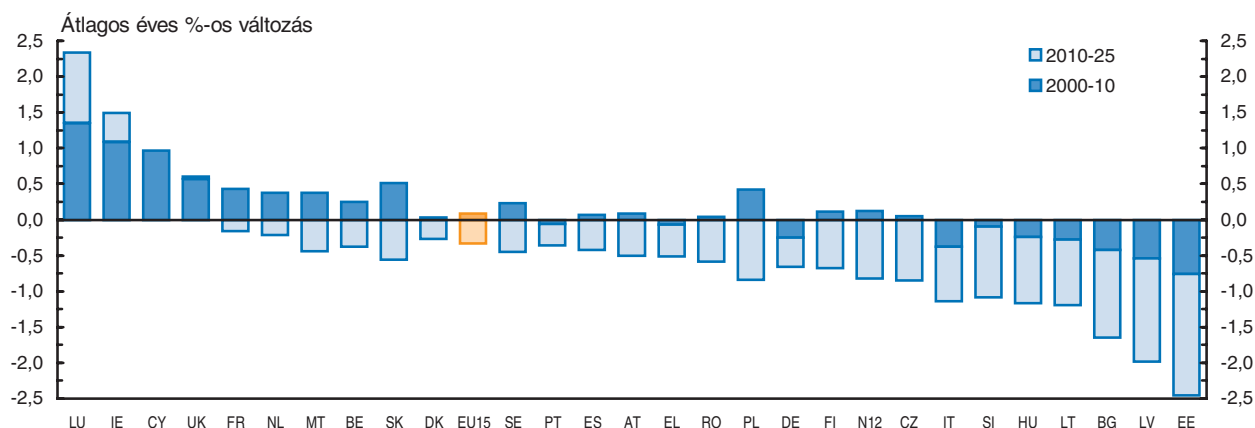
2025-re a Tizenötökben az 50–64 évesek fogják alkotni a munkavállalási korú népesség 35%-át, szemben a 2000 évi 26%-kal. Olaszországban arányuk 40%-ra emelkedik, Németországban, Ausztriában, Görögországban és Spanyolországban pedig 36–37 százalékra. A csatlakozó tagállamokban az előrejelzés szerint arányuk kevésbé, de még így is szignifikánsan nőni fog, s az átlagos 26%-ról mintegy 31%-ra fog emelkedni, a Cseh Köztársaságban 34%-ra, Szlovéniában pedig 36%-ra.

A munkavállalási korúak számának csökkenése mellett erőteljesen és folyamatosan emelkedni fog a 65 évesek és annál idősebbek — a jellemző hivatalos nyugdíjkorhatárt elérők — száma az EU-ban. Az előrejelzések szerint 2025-ig évi mintegy 1,5%-kal fog nőni az ilyen korú népesség mind a Tizenötökben, mind a csatlakozás előtt álló országokban. Ennek eredményeképpen a 65 évesek és annál idősebbek száma mindkét régióban 40%-kal lesz magasabb 2025-re, mint amekkora 2000-ben volt. A 27 tagállamból álló EU-ban csak a három balti államban, valamint Bulgáriában és Romániában lesz a növekedés évi 1% alatt.

Írországon, Hollandiában és Finnországon, valamint Cipruson, Máltán és Szlovéniában a 65 éves és annál idősebb népesség az előrejelzések szerint évi 2%-kal vagy többel fog nőni. (A1.4 térkép).

E trendeket figyelembe véve gazdasági és szociális szempontból egyaránt kulcsfontosságú, hogy növekedjen az e korcsoportba tartozók közül a még dolgozók aránya; az Európai Foglalkoztatási Stratégia fókuszja is ez. Ahhoz, hogy ez a stratégia sikerrel megvalósuljon, meg kell változtatni nem csak a korai nyugdíjazás, hanem az idősok képzésével kapcsolatos politikákat és attitűdöket is.

1.8 A munkavállalási korú népesség előrejelzett csökkenése, 2000-2025

Forrás: ENSZ demográfiai előrejelzések

Az eltartott idők arányának növekedése

Eme szerteágazó demográfia trendek következménye, hogy nagyon megemelkedett az eltartott idősokorúak aránya, azaz a 65 éves vagy annál idősebbek száma a munkavállalási korúakéhoz képest. A Tizenötökben a 65 éves és annál idősebb népesség a munkavállalási korúak 25%-át teszi ki, vagyis minden negyedik 15–64 éves személyre jut egy nyugdíjas korú. 2025-re arányuk 36%-ra fog nőni, ami azt jelenti, hogy egy nyugdíjas jut kevesebb mint három munkavállalási korúra. A csatlakozás előtt álló országokban az előrejelzések szerint arányuk 20%-ról több mint 30%-ra fog nőni ebben az időszakban. Különösen nagy növekedést jósolnak Olaszországban, Finnországban, Svédországban és Németországban, ahol az eltartottak aránya 2025-re várhatóan 40%-ra fog emelkedni. A csatlakozás előtt álló országok közül a növekedés kiváltképp nagy lesz a Cseh Köztársaságban, Máltán és Szlovéniában, ahol az előrejelzések szerint a 2000-es 20% 2025-re 36–38 százalékra emelkedik.

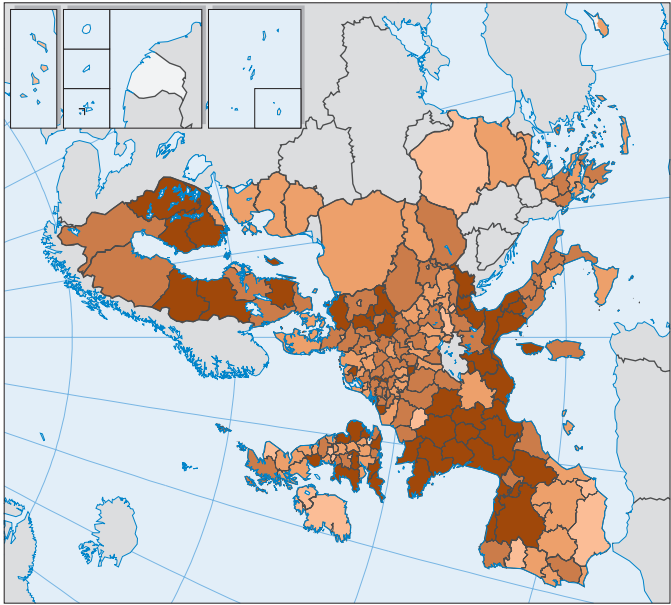
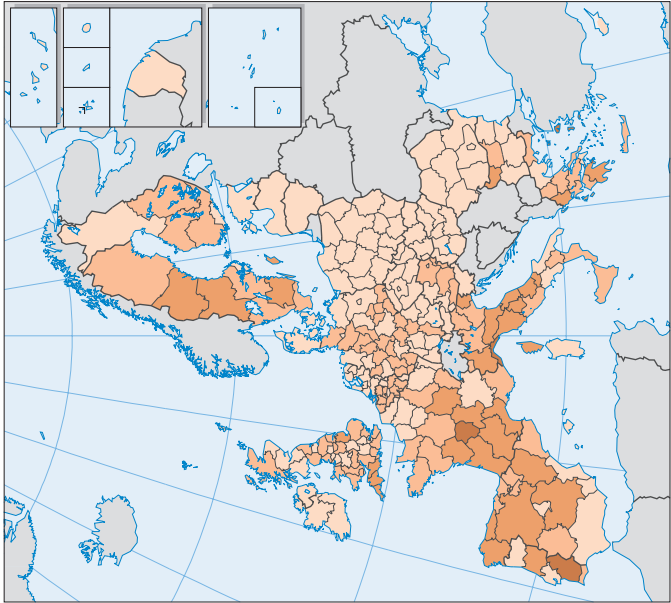
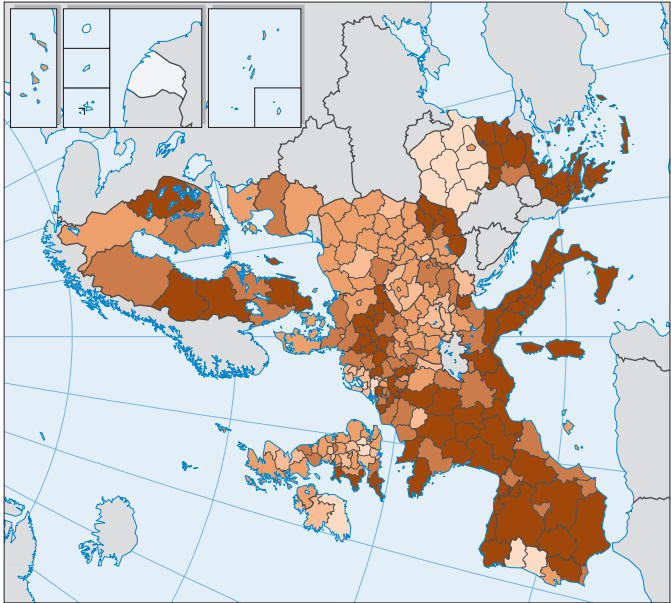
2025-re az eltartottak aránya 42 régióban fogja meghaladni a 40%-ot; ezek közül 12 Franciaországban van, s az ország teljes népességének 42%-a él ott. Az előrejelzések szerint a legalacsonyabb ráták — 25% alattiak — a legkülső régiók némelyikében várhatók, úgymint a kis lélekszámú Azori-szigeteken (Açores), Madeirán, és Ceuta y Melilla-ban, továbbá Ile de France-ban és Londonban (1.3 térkép).

És az eltartottak tényleges aránya?

Az eltartottak fentiek szerint számolt aránya informatív de csak hipotetikus, mert nem derül ki belőle, hogy a munkavállalási korúak közül hánynak lesz valóban munkája, hogy ténylegesen — és ne csak elvileg — eltartsák a 65 éveseket és annál idősebbeket. Mint feljebb megjegyeztük, 2002-ben a tizenöt-tagú EU-ban a munkavállalási korúaknak csak 64%-a dolgozott ténylegesen, a csatlakozás előtt álló országokban pedig csak 56 százalékuk. Továbbá az arányok jelentősen eltérőek országonként és régióként.

Olaszországban és Svédországban például a fenti számítás alapján hasonló az eltartottak aránya, de mivel Olaszországban sokkal alacsonyabb a foglalkoztatottsági szint, valójában ott az eltartottak aránya 30%-kal magasabb, mint Svédországban. Olaszországban csak két foglalkoztatott jut egy eltartandó 65 évesre vagy annál idősebbre, míg a legtöbb tagállamban legalább három. Görögországban és Spanyolországban, valamint Belgiumban egy eltartottra kevesebb mint 2,5 foglalkoztatott jut (az eltartottak tényleges aránya magasabb mint 40%). Még ha a foglalkoztatási szint nem változik is az elkövetkezendő években, a 2025-re vonatkozó előrejelzések szerint az eltartottak tényleges aránya Dániában, Hollandiában, Portugáliában és az Egyesült Királyságban, továbbá Írországban és Luxemburgban alacsonyabb lesz, mint a mostani arány Olaszországban.

1.3 Az eltartott idősek aránya, 2000 és 2025

Bulgária kivételével mindegyik csatlakozás előtt álló országban az eltartottak tényleges aránya az EU-s átlag alatt van, annak ellenére, hogy a munkavállalási korú lakosság viszonylag kis hányadának van munkája. Ha az elkövetkezendő években nem emelkedik jelentősen a foglalkoztatási szint, az eltartottak aránya sok csatlakozás előtt álló országban meghaladhatja a legtöbb mostani tagállamét.

Az adatokból nyilvánvaló, hogy a foglalkoztatásnak a gazdasági növekedéssel elért javulása elengedhetetlen ahhoz, hogy a várható demográfiai trendek ne vezessenek növekvő társadalmi feszültségekhez.

Ahogy változnak a nyugdíjba vonulási minták és javul az idősök egészségi állapota előadódhat, hogy emelkedik a foglalkoztatottság szintje és kevesebb lesz a nyugdíjas. Más szóval könnyen előfordulhat, hogy a jövőben többen döntenek úgy, tovább dolgoznak a jelenlegi nyugdíjkorhatárnál. Ebből a szempontból egyre fontosabb lesz, hogy kihasználjuk az idősebbek termelési potenciálját.

Ennek jelentős regionális dimenziója van, mivel a demográfiai struktúrák és trendek markánsan eltérnek a régiók között a halandóság, gyermekvállalás és migráció különböző mintái miatt. A regionális politikának egyértelműen szerepet kell vállalnia például az idősebb munkavállalók mobilizálásában és vállalkozói vagy egyéb készségeik kihasználásában, valamint számukra képzés biztosításában.

A társadalmi kohézió

A társadalmi kohézió fenntartása nem csak önmagáért fontos, hanem azért is, mert segíti a gazdasági fejlődést; ha pedig a társadalmon belüli szakadékok túl szélesek, az elégedetlenség és a politikai nyugtalanság veszélyezteti a fejlődést. A munkához jutás kulcsfontosságú, mert többnyire ezen múlik, hogy az emberek tisztességes színvonalon élhetnek-e és teljes mértékben hozzá tudnak-e járulni annak a társadalomnak a működéséhez, amelyben élnek. A munkavállalási korúak számára tehát a társadalmi befogadás alapfeltétele, hogy legyen munkájuk vagy elfogadható időn belül munkát tudjanak találni.

Mint feljebb megjegyeztük, az elmúlt években az EU legtöbb részén emelkedett a munkavállalási korúakból

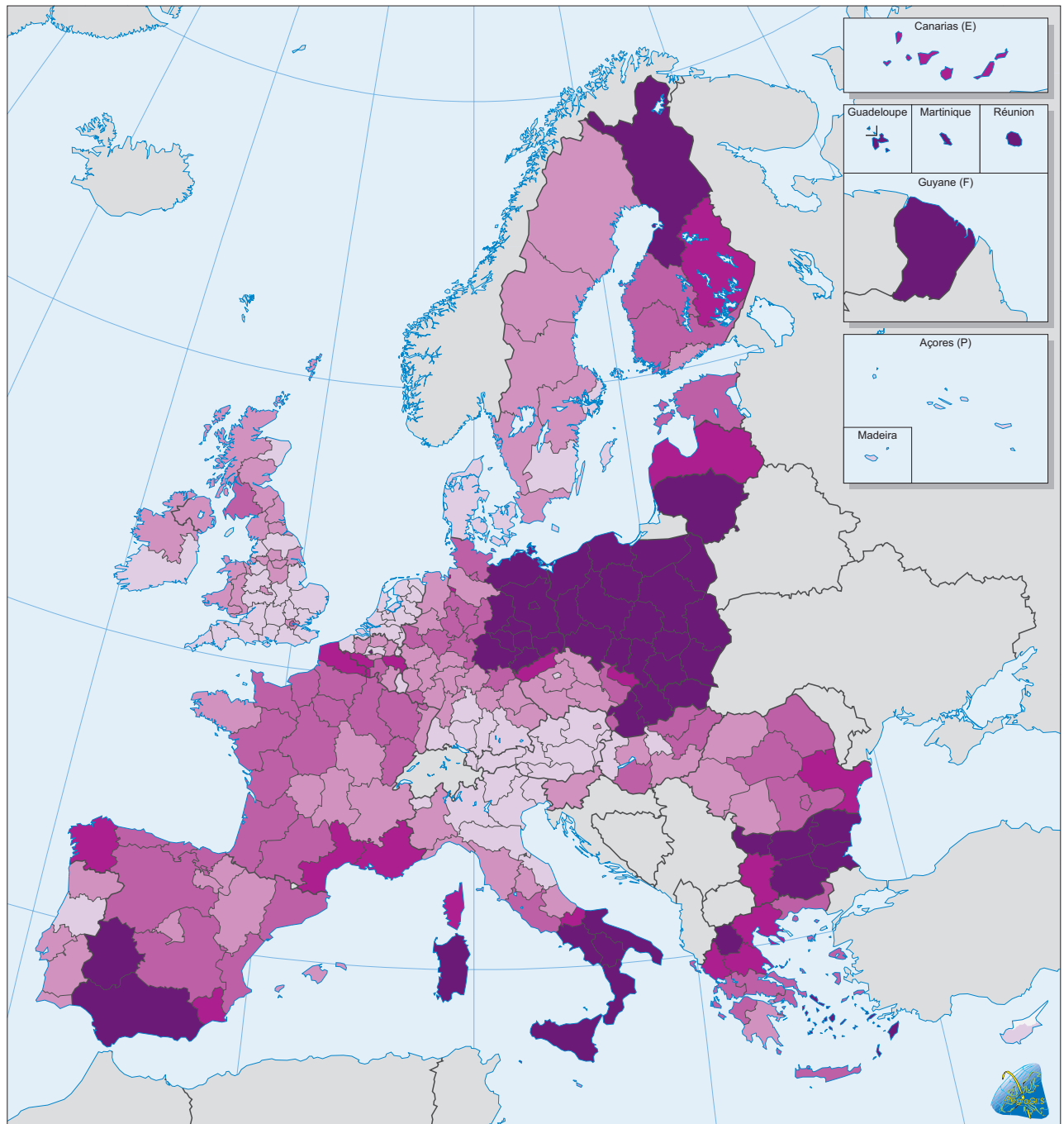
a munkával rendelkezők aránya, ami hozzájárult mind a gazdasági növekedéshez, mind a társadalmi kohézió erősödéséhez. A csatlakozás előtt álló országokban ezzel szemben a munkával rendelkezők aránya inkább csökkent, és ez pont ellentétes hatást váltott ki. Mint az alábbiakban elemezzük, a munkanélküliség ezekben az országokban az egyik legfőbb probléma. De nem szűnő probléma a Tizenötök sok részén sem, annak ellenére, hogy a munkanélküliség mérséklődött az 1990-es évek közepétől a növekedésnek a közelmúltban bekövetkezett lassulásig.

Mint alább szintén tárgyaljuk, mind a jelenlegi tagállamokban, mind az újakban jelentős számú ember él olyan jövedelmi szinten, ami már a szegénységi küszöb alá kerülésnek a kockázatát jelenti, annak ellenére, hogy mindegyik érintett országban kiterjedt szociális védelmi rendszer létezik.

Az EU nagy részén csökkenőben a munkanélküliség, de a különbségek továbbra is nagyok

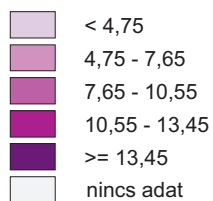
Az EU-ban 1994-től a mostani lassulásig mérséklődött a munkanélküliség, s ezt a munkahelyek számának növekedése kísérte; a folyamat kiváltképp erős volt Spanyolországban és Írországban, a két kohéziós országban, ahol a munkanélküliség szintje éveken át rendkívül magas volt. Spanyolországban a munkanélküliségi ráta 18 százalékról 11,5 százalékra csökkent 1996 és 2003 szeptembere (a legfrissebb hozzáférhető adat) között, míg Írországban hasonló mértékű csökkenés következett be, és a munkanélküliség szintje 5% alá süllyedt. Írországban a munkanélküliség jóval a Tizenötök átlaga alatt marad, Spanyolországban viszont jóval az átlag (8%) fölötti, és a spanyolországi 1. Céltűzés alá tartozó régiókban magasabb, mint máshol (Extremadurában és Andalúziában (Andalucía) 2002-ben 19% fölött volt).

Portugáliában és Görögországban keveset változott a munkanélküliségi helyzet. Portugáliában 1996 és 2002 között 7,5%-ról 5%-ra csökkent a munkanélküliségi ráta, de azóta megint 7%-ra emelkedett a foglalkoztatottság csökkenése következtében. Ez azonban még mindig a 15 EU tagállam átlaga alatt marad. Görögországban a munkanélküliségi ráta az átlagot meghaladó 10%; ugyanennyi volt 1996-ban is, 1999-ben elérte a 12 százalékos csúcspontot, de azóta folyamatosan csökken (A1.5 táblázat).

1.4 Munkanélküliségi ráták, 2002

a teljes munkaerő %-ában

EU27 = 9,1

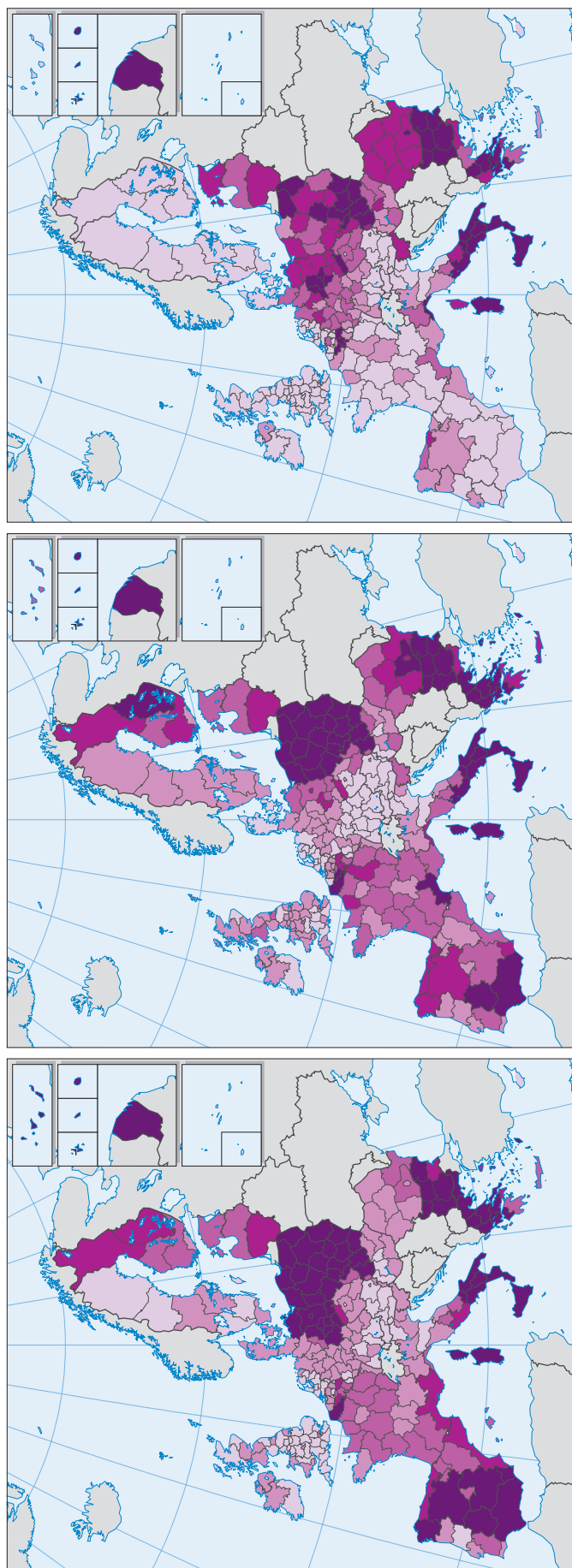
Standard eltérés = 5,86

Forrás: Eurostat és országos statisztikai hivatalok

0 100 500 km

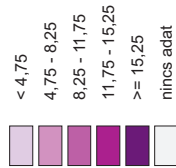
© EuroGeographics Association a közigazgatási határokról

1.5 Munkanélküliség, 2002

Nők munkanélküliségi rátája

A teljes női munkaerő %-ában

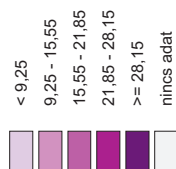

EU27 = 9,8
Standard eltérés = 6,94

Forrás: Eurostat és országos statisztikai hivatalok

Fiatalok munkanélküliségi rátája

Az összes 15-24 éves munkavállaló %-ában

EU27 = 18,6
Standard eltérés = 12,52

Forrás: Eurostat és országos statisztikai hivatalok
0 250 1250 km

Tartós munkanélküliség

Az összes foglalkoztatott %-ában

EU27 = 45,4
Standard eltérés = 15,3

Forrás: Eurostat
© EuroGeographics Association a közigazgatási határokról

Az új német tartományok 1. Célkitűzés keretébe tartozó régióinak többségében 2002-ben a munkanélküliségi ráta 20% felett volt, ami azt mutatja, hogy az 1990-es évek közepe óta a foglalkoztatás csökkent. Olaszországban alig emelkedett a munkahelyek száma; Mezzogiornóban a munkanélküliség majdnem 20 százalékos volt, ami kis híján háromszor akkora, mint az ország más területein és Calabriában majdnem 25%. (1.4 térkép). Olaszországban a munkalehetőségek hiányának problémáját csak részben tárják fel a munkanélküliségi adatok, mert a munkavállalási korúak jelentős része, főként a nők, soha be sem lépnek a munkaerő-piacra.

Azokban a régiókban, ahol magas a munkanélküliség, a fiatalok és a nők kiváltképp hátrányos helyzetben vannak, és a munkanélküliek általában tartósan vannak munka nélkül (vagyis pozitív összefüggés áll fenn az általános munkanélküliségi szint és a tartósan munkanélküliek — a legalább egy éve munkanélküliek — aránya között; 1.5 térkép).

A munkanélküliség a csatlakozás előtt álló országok egyik fő problémája

A csatlakozás előtt álló országok alacsony foglalkoztatottsági szintje, amelyről feljebb már szóltunk, a magas munkanélküliségi rátában tükröződik. A legutóbbi adatok szerint, 2003 szeptemberében Lengyelországban a munkanélküliség 20%-os volt, Szlovákiában 16%-os és Bulgáriában 14%-os, Lettországon és Litvániában pedig szintén meghaladta a 10%-ot. Ezzel szemben Cipruson és Romániában alig volt több mint 4%, ami alacsonyabb, mint Luxemburg és Hollandia kivételével bármelyik jelenlegi tagállamban.

A regionális szintet nézve, 2002-ben négy lengyel és egy bulgár régióban haladta meg a munkanélküliségi ráta a 25%-t, négy további bulgár és két szlovák régióban pedig a 20%-t.

A szegénységi küszöb alá kerülés kockázata országonként és háztartás-típusonként eltérő

Nincs adatunk arról, hogy a kibővített EU-ban hányan élnek abszolút

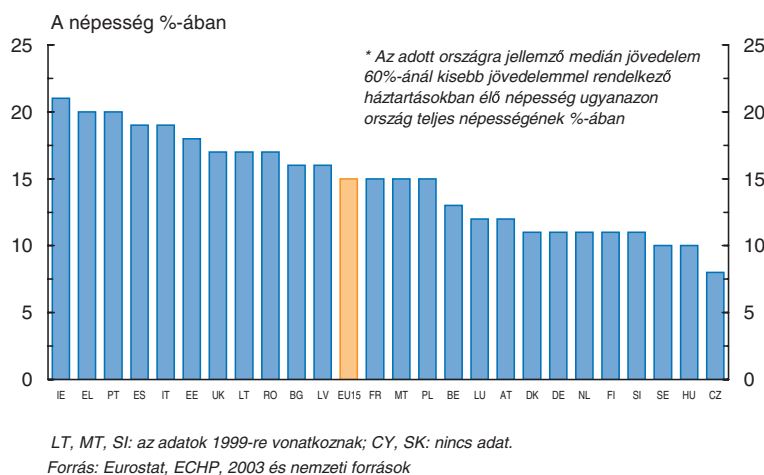
értelemben vett szegénységben, de valamennyire képet nyerhetünk a szegénységről, ha megnézzük, hányan rendelkeznek annyira alacsony jövedelemmel, ami már azzal a kockázattal jár, hogy a relatív értelemben vett hátrányos szociális helyzetbe kerülnek.

A legfrissebb adatok szerint (2000-re vonatkozóak), a lakosság szegénységi küszöb alatt élő — ami alatt azokban a háztartásokban élő embereket értjük, ahol a szociális támogatásokat⁷ is tartalmazó jövedelem nem éri el a nemzeti átlag 60%-át — hányada Írországon 21%, Görögországban és Portugáliában kicsit kevesebb, Hollandiában, Svédországban, Németországban, Dániában és Finnországban pedig 10–11% (1.9 ábra és A1.6 táblázat).

A szegénység szorosan összefügg a munkanélküliséggel. A szegénységi kockázat és a társadalmi kirekesztés leginkább úgy védhető ki, ha az embernek van munkája. 2000-ben az EU-ban a foglalkoztatott népességnek mindössze 7 százalékának volt a jövedelme a szegénységi küszöb alatt, míg a munkanélküliek 38%-a és az inaktívak 25%-a élt a szegénységi küszöb alatt. Ám még ha a foglalkoztatottság véd is a szegénység ellen, a foglalkoztatottak így is az EU-ban a 16 éves vagy annál idősebb szegénységi kockázatnak kitett népesség egynegyedét képviselik.

A legtöbb országban bizonyos háztartás-típusok, elsősorban az egyedülálló idősök és a gyermeküket egyedül nevelők, jobban ki vannak téve a szegénység kockázatának⁸. Az EU tagállamokat összevéve, az

1.9 A szegénységi kockázatnak kitett népesség*, 2000

eltartott gyermeket egyedül nevelőknek átlagban mintegy 35%-a — túlnyomó többségük nő — és a 65 éves vagy annál idősebb egyedül élők majdnem 30%-a él a szegénységi küszöb alatt.

Az Unióban óriásiak a különbségek az alacsony jövedelem problémájának természete és nagyságrendje tekintetében. A déli országokban, Görögországtól eltekintve, a probléma a gyerekekkel van összefüggésben, ahogy Hollandiában és az Egyesült Királyságban is, mégpedig főként az egyedülálló szülők esetében. Az északi országokban viszont az egyedül éléssel függ össze, Írországból és Portugáliából viszont ez a 65 évesekre és az annál idősebbekre koncentrálódik (A1.7 táblázat).

A szegénységi kockázat és a társadalmi kirekesztés a csatlakozás előtt álló országokban is jelentős probléma, ami még súlyosbodhat, ha továbbra is nagy a munkanélküliség.

A szegénység kockázata különösen a munkaerő-piacon hátrányos helyzetben lévő etnikai kisebbségeket érinti. Egyes esetekben e csoportok halmozottan hátrányos helyzetben vannak, mert rosszabbak az oktatáshoz, szociális szolgáltatásokhoz, lakáshoz és egészségügyi ellátáshoz jutási esélyeik. A legtöbb csatlakozás előtt álló országban számottevő etnikai kisebbségek élnek. Az EU-ban a roma közösség mérete például meg fog kétszereződni amikor 2004-ben a 10 új tagállam csatlakozik, és újra megduplázódik Bulgária és Románia felvételével.

Módszertani megjegyzések — Az egy főre jutó GDP időbeni alakulásának mérése

A korábbi Kohéziós Jelentésekben az egy főre jutó GDP konvergenciájának mértékét úgy állapították meg, hogy – az egységnyi GDP-ből megvásárolható javak és szolgáltatások különbségeit korrigálandó – a különböző országok és régiók vásárló-erő paritáson (PPS) kifejezett egy főre jutó GDP-jének egymást követő éves becsléseit vettük alapul. A vásárló-erő paritással való korrekció évente készül, az adott év fogyasztásából és beruházásaiból kiindulva. A két különböző év egy főre jutó GDP adatainak összehasonlításánál azonban óvatosságnak kell lenni, mert a fogyasztás és beruházás szerkezete időben változik. A problémát még növeli, hogy az idők folyamán változott a relatív árszint becslési módszere is, részben e becslés pontosítására tett erőfeszítések következtében. E változások eredményeképpen a vásárló-erő paritáson számolt éves GDP adatai „hivatalosan” nem hasonlíthatók össze.

Az EU statisztikai hivatala (Eurostat) szerint 'a 2000 év előtti adatokat tartalmazó idősorban rengeteg kisebb-nagyobb törés van, amelyek negatívan befolyásolják az időbeli összehasonlíthatóságot, sőt egy adott év esetében az országok adatainak összehasonlíthatóságát is' (Statistics in Focus, Theme 2, 56/2002). Így tehát a vásárló-erő paritáson kifejezett egy főre jutó GDP tekintetében az országok egy adott közelmúltbeli évben még csak összehasonlíthatóak, de az időbeli alakulás összehasonlítható vizsgálatára nincs mód. Ezért itt az országok és a régiók közötti konvergencia számszerűsítése az egy főre jutó reálértéken számba vett GDP idősorának segítségével történt, mely az éves árváltozással került kiigazításra.

A regionális gazdaság mérése

Ahogy azt a Második Kohéziós Jelentés tartalmazza, az árszint különbözetet korrigáló, vásárló-erő paritáson kifejezett egy főre jutó GDP a gazdaságok fejlődése mérésének elsődleges mutatója úgy a nemzetek, mint a régiók szintjén. Ezt nem csak az EU-ban használják a régiók közti egyenlőtlenségek mérésére és annak meghatározására, hogy mely régióknak van szüksége a Strukturális Alapok támogatására, hanem más nemzetközi intézmények (ENSZ, Világbank, Nemzetközi Valutalap, OECD stb.), nemzeti kormányok, központi bankok és kutatóintézetek is alkalmazzák a gazdasági fejlődés mérésére.

Mint ahogy arra a Második Kohéziós Jelentés rávilágít, ez a mérési módszer nem tökéletes, több gyenge pontja is van. Az egyik ilyen fő probléma az ingázás (vagyis az a tény, hogy az ingázók hozzájárulnak egy gazdaság vagy egy régió GDP-jéhez, de nem számítanak bele abba a lakosságszámba, mely az egy főre jutó GDP kiszámításánál az osztó szerepét betölti) és a transzferek figyelmen kívül hagyása, ami növelheti, vagy csökkentheti a jövedelmet. További probléma az átváltási árfolyamokkal nem megragadható árszint-különbségek korrigálása, továbbá a környezeti károk, valamint a nem megújuló erőforrások kimerítése, amit a számítások teljesen figyelmen kívül hagynak. A jelenleg rendelkezésre álló adatok és a még megoldatlan koncepcionális gondok ellenére is a közmegegyezés szerint még mindig ez a rendelkezésre álló legjobb mérce.

E módszertani hiányosságok azonban, nagyon helyesen, arra ösztönzik a közgazdászokat és statisztikusokat, hogy újabb indikátorokat keressenek a jelenlegi mérések javítására. Két, a Második Kohéziós Jelentés elkészülte óta történt fejlemény is figyelembe vehető: az első az Eurostat statisztikusai által végzett előzetes becslések az EU régiók rendelkezésre álló jövedelmeinek nagyságáról, a második pedig a vásárló-erő paritással való korrekció javítására tett erőfeszítések.

A rendelkezésre álló regionális jövedelem

Az Eurostat nemrégiben közzé tette a NUTS 2 régiókra vonatkozóan a rendelkezésre álló jövedelmekről szóló becslését. E becslések egy előzetes számítás eredményei, amelyet azzal a céllal végeztek, hogy összehasonlítsák a régiókat olyan értelemben, hogy 'gazdagok' vagy 'szegények'⁹. A cél tehát, hogy megmérjük az egyes régiókban az ott élők rendelkezésére álló jövedelmet. Ez kicsit más, mint a GDP-t vagy a termelési értéket mérni, amelyek a regionális gazdasági teljesítménynek talán jobb mutatói. Ahogy a Második Kohéziós Jelentés megfogalmazza, abban a régióban, amelyben alacsony a termelés szintje, a végső jövedelem lehet viszonylag magas a nagy társadalombiztosítási transzferek miatt, de attól még az adott régió hátrányos helyzetű. Az EU ezért használja a GDP-t, s nem valamilyen jövedelmi mércét annak megállapítására, hogy melyik régióknak van szüksége strukturális támogatásra.

A rendelkezésre álló jövedelem becslésére tett kísérlet mögött az a további motiváció is meghúzódott, hogy így megoldható az ingázással kapcsolatos módszertani probléma, ami óhatatlanul is gondként jelentkezik az egy

főre jutó GDP regionális szintű számításánál, jóllehet inkább a vetítési alap számbavételének a problémája, s nem magáé a GDP-é. Mivel az eljárás a jövedelemre és nem a termelésre fókuszál, a régiókba irányuló, illetve a régióktól elvont transzfereket figyelembe veszi a rendelkezésre álló jövedelem megállapításánál.

Gyakorlatilag, mint azt az Eurostat eljárása is világosan mutatja, a rendelkezésre álló jövedelem mérésénél is jelentős becslési problémákkal kell számolni a jelenleg rendelkezésre álló adatokból következően. A legfőbb ilyen problémát az elsődleges háztartási jövedelem adata jelenti, mely a mutató egyik alap eleme, de amely több országban a NUTS 2 régiók szintjén még nem áll rendelkezésre. Az adatokkal kapcsolatos problémák kiváltóképp akutak a kormányzati és a vállalati szektorban, amelyek a háztartásokkal egyetemben a regionális gazdaságot alkotják. Mindkét esetben az, hogy nincs információ arról, hogy a régiók között a jövedelem hogyan oszlik meg, azt jelenti, hogy hipotézisekre kell hagyatkoznunk a rendelkezésre álló jövedelmek becslésénél. A legegyszerűbb az volna, ha feltételeznénk, hogy a rendelkezésre álló jövedelem mindkét szektor esetében a régió népességével arányosan képződik, csak hogy ez nem valószínű, hogy fedi a valóságot. (E Jelentés 2. részében az egyes régiók kormányzati szektorának közkiadásairól bemutatott adatok azt mutatják, hogy a gyakorlatban jelentősek a régiók közti eltérések.)

Az Eurostat is elismeri, hogy a becslési eljárás eredményeit óvatosan kell kezelni, de azért elfogadható jelzése lehet a rendelkezésre álló jövedelmek EU régiók közötti különbségének. E becslések, noha nem helyettesíthetik a regionális egy főre jutó GDP-t, azt jól kiegészíthetnék, amennyiben jobb adatokon alapulnának, főként, ha sikerül kiküszöbölniük az ingázás okozta torzító hatást.

A vásárló-erő paritással történő korrekció

Mint feljebb megjegyeztük, a vásárló-erő paritás átszámítási módszere változott, ami azt jelenti, hogy az így kifejezett egy főre jutó GDP adatok időben nem hasonlíthatóak össze. Ez a probléma eleve következik

abból, hogy a kiadási struktúra évről-évre változik, de még fokozottabban jelentkezik, ha a régiók szintjén szeretnénk a vásárló-erő paritás összehasonlítást elvégezni. Jelenleg a paritásos eljárással csak az országok közti árszint különbségeket lehet kiigazítani, pedig egy országon belül a régiók közti különbség ismerete legalább annyira, ha nem még inkább fontos lenne. Egyes árak, főként a lakhatással kapcsolatosak, jelentősen különböznek egyazon ország régiói között is, tükrözve azok relatíve különböző prosperitását, eltérő piaci jellemzőiket. A regionális árkülönbségek figyelembe vétele csökkentheti a vásárló-erő paritáson kifejezett GDP különbségeit a régiók között, de hogy milyen mértékben csökkenti, ahhoz szükség van a regionális vásárló-erő paritás becslő adataira. Annak ellenére, hogy az eljárás potenciálisan fontos, kevés előremozdulás történt a Második Kohéziós Jelentés nyilvánosságra hozatala óta e becslések kidolgozásában.

Változások a NUTS 2 régiók kategóriáiban

2003 májusában az Európai Parlament és a Tanács elfogadta azt az EC 1059/2003 számú, a statisztikai célú területi egységek közös osztályozásával (NUTS) kapcsolatos rendeletet, mely megváltoztatta Finnország, Portugália, Németország, Spanyolország és Olaszország regionális tagozódását, és tartalmazta azt is, hogy 'az érintett tagállamok rendszeresen továbbítják a Bizottságnak az új regionális bontásnak megfelelő idősorokat'. Az Eurostat 2004 elején nyilvánosságra hozta az érintett régiók 2001 évre vonatkozó GDP adatait, de a többi regionális szintű statisztikai mutató még nem készült el.

E Jelentésben az új regionális bontás alapján készült adatokat használjuk a GDP és a népességi adatokhoz, de a többi regionális mutató esetében, amelyeknél még nem állnak ennek megfelelő adatok rendelkezésre, (például a foglalkoztatottnál), a régi bontást használjuk.

Területi kohézió

A Szerződésben (2. Cikk) megfogalmazottak szerint az EU egyik fő célja, hogy 'előmozdítsa a kiegyensúlyozott és fenntartható gazdasági és társadalmi haladást, a foglalkoztatás magas szintjét és a kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődés elérését főként a gazdasági és társadalmi kohézió megerősítésével, továbbá a gazdasági és monetáris unió megteremtésével.' Ez azt jelenti, hogy az embereket nem érheti hátrány amiatt, hogy az Unión belül egy bizonyos helyen élnek és dolgoznak. Ezért került be az Alkotmánytervezetbe (3. Cikk) a területi kohézió elérése a gazdasági és társadalmi kohézióra vonatkozó Unió célkitűzései kiegészítéseként. A területi kohézió fontosságát a Szerződés 16. Cikke is (Alapelvek) is megfogalmazza, miszerint biztosítani kell, hogy az Unió polgárai hozzájussanak az alapvető szolgáltatásokhoz, alapinfrastruktúrához és tudáshoz, és a Cikk rávilágít az általános gazdasági érdekű szolgáltatások jelentőségére, amelyek előmozdítják a társadalmi és területi kohéziót.

A területi kohézió fogalma túlmutat a gazdasági és társadalmi kohézió, azokat kiegészíti és megerősíti. A kohéziós politika célkitűzése a kiegyensúlyozottabb fejlődés elősegítése a meglévő különbségek csökkentésével, a területi egyenlőtlenségek kialakulásának megelőzésével és az egyes területekre is kiható szektorális politikák és a regionális politikák következetesebb összekapcsolásával. Ezen kívül javítani kell a területi integrációt és ösztönözni kell a régiók közti együttműködést.

Az EU területi egyensúlyának több olyan aspektusa van, amely veszélyezteti az Unió gazdaságának jövőbeli harmonikus fejlődését:

- EU szinten — amint azt a második Kohéziós Jelentés megállapította — a gazdasági tevékenységek és a népesség erőteljesen a központi területen avagy az ún. ötszögben koncentrálódik (amely az angliai Észak-Yorkshire, a franciaországi Franche-Comté, az észak-németországi Hamburg és az észak-olasz Milánó között terül el). Ez a terület a Tizenötök területének 18%-t teszi ki, itt él a népesség 41%-a, itt termelik a GDP 48%-át és ide összpontosul a kutatási és fejlesztési ráfordítások (R&D) 75%-a. A bővítéssel

csak fokozódni fog a koncentráció, mert az EU területe és népessége növekedni fog, de a GDP ehhez képest csak viszonylag kevésbé emelkedik;

- az egyes országokban a nagyvárosi területek és az ország többi részének a gazdasági fejlődése nagyon egyenlőtlen s ez különösen jellemző a csatlakozás előtt álló országokra;
- a régiók között növekszik, de legalábbis megmarad több — nem a GDP-vel vagy munkanélküliséggel leírt — területi egyenlőtlenség. Ezek közül a legjellemzőbb, hogy a gazdasági fejlődés egyre nagyobb zsúfoltsággal, környezetszennyezéssel és erőteljes társadalmi kirekesztéssel jár a nagyobb konurbációs területeken, míg a vidéki területek nagy részén a legfőbb gond, hogy nincsenek megfelelő gazdasági kapcsolatok a szomszédos kis- és közepes városokkal, és ezért e területek gazdasága gyakran elszárad. A nagy városi területek kifelé terjeszkednek, gazdaságuk és lakosságuk növekedésével benyomulnak a környező vidékbe, s ezzel kialakul a 'vidék-városi területként' nevezhető jelenség; a vidéki területeken pedig, ahol nincsenek legalább kisebb városok csökken a lakosság és egyre romlik az alapvető szolgáltatásokkal való ellátottság;
- a régiókon és városokon belül az olyan területeken, ahol csak korlátozottan lehet hozzájutni az elemi szolgáltatásokhoz, kialakulnak a szegénység és társadalmi kirekesztődés szigetei;
- bizonyos területeken (szigetek, ritkán lakott területek a távoli északon és egyes hegyvidéki területek), ahol a földrajzi adottságok jelentik az akadályokat, csökken és öregszi a népesség, nehéz a szolgáltatásokhoz hozzáférni, a környezet sérülékeny és veszélyeztetett, például rendszeresen tűzvész, szárazság vagy árvíz pusztít;
- a legkülső területeken, ahol halmozottan jelentkeznek a természeti és földrajzi hátrányok (amint az Európai Szerződés 299.2 Cikke definiálja), nehéz a meglévő súlyos társadalmi és gazdasági problémákat kezelni, mert e területek távol fekszenek, elszigeteltek, kedvezőtlenek a

topológiai jellemzőik és az éghajlatuk, kicsi a piacuk és gazdaságuk túl kevés termékre alapozódik.

E területi egyenlőtlenségeket nem hagyhatjuk figyelmen kívül, mert nem csak a perifériális és legkülső területeken okoznak súlyos nehézségeket — illetve az egyes központi területeken a forgalmi torlódás jelent problémát — hanem az egész EU gazdasági versenyképességét befolyásolják. Ha a torlódások költségeit kell finanszírozni vagy az egyenlőtlenségek társadalmi következményeit kezelni, akkor a forrásokat nem lehet a optimálisan elosztani, továbbá rosszabb lesz a hatékonyság és a gazdasági versenyképesség, mint amilyen potenciálisan lehetne az érintett régiókban, akár központi, vonzó területről legyen szó, akár hátrányos helyzetű, perifériális területéről. E problémák egy kumulatív folyamatot indíthatnak be, amelyben például az, hogy nehéz hozzájutni a kutatási és innovációs központokhoz, vagy az információs és kommunikációs technológiai (ICT) hálózatokhoz tovább csökkenti a már amúgy is leszákadó régiók gazdasági fejlődési potenciálját.

Ahhoz, hogy kiküszöböljük a területi egyenlőtlenségeket és területileg kiegyensúlyozottabb gazdasági fejlődést érjünk el, következetesen össze kell hangolni a fejlesztési politikákat. Az Európai Tanács éppen ezért határozta meg 1999-ben Potsdamban az Európai Területfejlesztési Perspektívát.

A kiegyensúlyozott fejlődés előmozdítása

A városok elhelyezkedésének területi egyenlőtlenségei

A regionális fejlődés motorját a város-hálózatok jelentik, és a központi terület és a perifériák közti egyenlőtlenséget leginkább azzal mérhetjük fel, ha megvizsgáljuk, hogy e városok hogyan oszlanak meg az EU területén. A város-rendszerek potenciáljának és együttműködésük mértékének elemzésével a következő tendenciák mutathatóak ki¹⁰:

- Európa központi részein és a fővárosokban, ahol a vállalatok központjai, a kutatási tevékenységek és a kulturális létesítmények koncentrálnak még mindig tapasztalható növekedés (Londonban, a holland nagy városi területeken és az észak-nyugati német városokban még mindig

jelentős népesség-növekedést regisztrálnak). Ezeket a fő stratégiai funkciókat több mint 70 város vagy konurbáció — amelyek közül 44-ben több, mint egy millióan élnek — biztosítja, és ezeket lehet Európa szempontjából jelentős növekvő "metropoliszoknak" tekinteni. Egy Londontól Milánóig húzódó ív, amelyen fekszik még a Rajna-menti városokból kialakult konurbáció (Essen és Köln) e város-hálózaton belül is kiemelkedő jelentőségű;

- a csatlakozás előtt álló országokban a népesség-fogyatkozás ellenére jelentősen nő a fővárosok lakossága, elsősorban Budapesté, Prágáé, Ljubljanáé és a balti fővárosoké. Az egyetlen kivétel Lengyelország, ahol Varsó mellett még öt nagy metropolisz található;
- új tendenciák indultak meg, amelyek során a fejlődés kevésbé polarizáltan folyik, és elindult az EU perifériáin elhelyezkedő városi területek növekedése, úgymint:
 - egyes városok, mint például Berlin, München és Bécs növekedésével a belső EU mag kelet felé terjeszkedik;
 - a skandináv fővárosok, főként Stockholm és Helsinki, gazdaságilag megerősödött, elsősorban az új technológia terén;
 - az EU perifériáin elhelyezkedő egyes városi területeken, mint például Dublinban, Athénban és Lisszabonban jelentősen nőtt az egy főre jutó GDP az elmúlt évtizedben;
- több olyan, a központi területen kívül eső városi régió is van, amelynek lakossága és gazdasági potenciálja elég erős ahhoz, vonzó helyszín legyen a kutatási tevékenységek számára, és idővel kapcsolatokat alakítson ki a főbb európai, sőt akár nemzetközi döntéshozatali központokkal. Ezek alkalmasnak tűnnek arra, hogy a jövőben serkentsék a növekedést a perifériális területeken és kiegyensúlyozottabbá tegyék az EU gazdaságának fejlődését.

A központi ötszögön kívül mintegy 40 városi régiót jelölhetünk ki és kategorizálhatunk négy, erősségeit és gyengeségeit osztályozó kritérium alapján: a

Jelentősek a városok közti és a városokon belüli különbségek

A II. Települési Audit alapján, amely jelenleg 189 várost ölel fel a Tizenötökben (ebből 65 a központi ötszögben és 124 a perifériális területeken), háromféle egyenlőtlenséget elemezhetünk: a központi és a perifériális területeken található városok közöttit, a nagy és közepes városok közöttit, valamint a belvárosi területek közöttit. Az elemzés főbb eredményei a következők:

- A biztonság hiánya jelentősebb a nagyobb városokban, mint a közepes méretűekben. Az Egyesült Királyságban például kétszer annyi erőszakos támadás történik a nagyvárosokban, mint a közepes nagyságúakban, és háromszor annyi gyilkosság. Hasonlóan markáns különbség található az EU központi része és a perifériák között.
- A szennyezettség világos központ-periféria mintát mutat, a központi területeken található városokban például évente 14 napnyi ózonlúg-sugárzási csúcs van, míg a perifériákon kevesebb, mint egy.
- A munkanélküliség inkább nemzeti szintű tényezőként működik, mint azon, hogy a városok hol helyezkednek el, és mekkorák. Ugyanez igaz a szegénységre (a szegénységi küszöb alatt él a központi területek lakosságának 9%-a és a perifériákon élők 16%-a). Ugyanakkor, hatalmas különbségek vannak a városokon belüli egyes területek között; Portóban például, ahol az átlagos munkanélküliségi ráta alacsony a különbség nyolcszoros, Marseilles-ben pedig, ahol az átlag magas, a különbség ötszörös.

lakosságuk lélekszáma és növekedése, versenyképesség, kommunikációs kapcsolataik és részvételük a tudás-alapú gazdaságban. Lyon jó példa az olyan típusú városra, amely mind a négy kritérium szerint erős, Bilbao viszont csak egyetlen ismerv szerint kap jó osztályzatot (tudás), Porto és Krakkó pedig a négy kritériumot összesítve csak átlagosan erős. 1995 és 2000 között a 40 városi régióban összességében a GDP éves növekedése 3,3 %-ról 4,1%-ra emelkedett, szemben a növekvő metropoliszok 3%-os és néhány gyorsan fejlődő, a periférián elhelyezkedő városi régió 4–5 százalékos növekedésével (ezekről később lesz szó).

A nagyvárosok és a kisebb városok együttműködési hálózatának elemzéséből az derül ki, hogy:

- a metropolisz erős hálózata alakult ki (a kereskedelem, az egyetemek és a kommunikációs kapcsolatok terén) Európa közepén, amelybe beletartozik London, Párizs, Frankfurt, Amszterdam, Milánó, és a közeljövőben csatlakozik Berlin;
- e csoporton kívül nincs a nagyvárosok és a kisebb városok között stratégiai kooperáció, és a csatlakozás előtt álló országokban Cseh Köztársaság és Szlovénia kivételével nem alakult ki a kis- és közepes városok hálózata sem.

A régiókon belüli egyenlőtlenségek

A falusi területek jövője egyre inkább a vidéki gazdaság egészének fejlődésétől függ, amihez egyes esetekben arra van szükség, hogy a gazdasági és a társadalmi bázis, valamint a fizikai infrastruktúra teljesen átalakuljon, az információs és kommunikációs technológia és az egyéb technológiák hozzáférhetővé váljanak, és erősödjenek a foglalkoztatás új forrásai (például a kis- és középvállalati szektorban és a vidéki turizmusban) és a közszolgáltatásokat szinten tartásuk. Ezt a politikát integrálni kell a regionális stratégiába, ami felöleli a városi területekkel való gazdasági kapcsolatok és az együttműködés fejlesztését.

Az, hogy egy adott vidéki területnek mit is kell tennie, attól függ, hogy hol található fent definiált városokhoz képest: Nagy vonalakban háromféle vidéki területet különböztethetünk meg aszerint, hogy milyen mértékben integrálódtak a gazdaság többi részébe, és milyenek a kapcsolataik a nagyobb gazdasági központokkal:

- a globális gazdaságba integrálódott területek, amelyek gazdasága és lakossága növekszik. Általában a városi központokhoz közel helyezkednek el, a munkavállalók a gyáripárban és a szolgáltatásokban dolgoznak, de a terület nagy része mezőgazdasági terület (Franciaországban például a gazdaságok egyharmada ilyen területen található). A nagy népesség-növekedés és az urbanizációs nyomás miatt jobban kell gazdálkodniuk a földekkel, hogy a

környezet ne károsodjon és a különböző földhasználati formák ne ütközzenek. Annak ellenére, hogy az ilyenfajta megközelítés egyre fontosabb, a tagállamok — az Egyesült Királyság és Svédország kivételével — város-politikája általában nem törődik eléggé a városi és vidéki területek kapcsolatával;

- a köztes vidéki területek, amelyek viszonylag távol esnek a városi központoktól, de azokkal jó a közlekedési összeköttetésük és eléggé fejlett az infrastruktúrájuk. Népességük stabil és gazdaságuk diverzifikálódik. Néhány tagállamban a nagygazdaságok ilyen területeken találhatók. Teendők, hogy fenntartsák mezőgazdasági potenciáljukat, növeljék a gazdasági diverzifikáció ütemét és megerősítsék kapcsolataikat a kis és közepes városokkal;
- az elszigetelt vidéki területek ritkán lakottak és gyakran perifériális térségekben találhatóak, messze a városi központoktól és a főbb közlekedési hálózatoktól. Elszigeteltségük gyakran topográfiai jellegzetességüknek köszönhető (például hegylány) és lakosságuk általában öregszik; infrastruktúrával rosszul vannak ellátva, alacsony szintűek az alapvető szolgáltatások, alacsony az egy főre jutó jövedelmük, az ottani munkaerő képzetlen, és nem integrálódtak a globális gazdaságba. Ilyen helyek főként Portugália dél-nyugati részén Spanyolország észak-keleti részén, Közép-Franciaországban, Skóciában, Finnországban és Svédországban találhatóak. Ezeken a területeken revitalizációra van szükség és a gazdasági tevékenységek fenntartására, valamint a megfelelő közszolgáltatások biztosítására. Továbbá kapcsolatokat kell kialakítani a városokkal, még ha azok viszonylag messze vannak is.

A földrajzilag hátrányos helyzetű régiók

Mint feljebb utaltunk rá és amint a Második Kohéziós Jelentés rámutat, az elérhetőség és az EU többi részével való integráció speciális problémát jelent az olyan régiók számára, amelyekben valamilyen állandó földrajzi jellegzetesség gátolja a fejlődésüket, mint például hogy távol vannak, szigetek, hegyvidéki régiók vagy ritkán lakott területek Európa távoli északi részén.

Az EU hét legkülső régiójába 25 sziget és Guyane tartozik, amelyek együttes lakossága 4 millió körül van. Egy csomó természeti hátrány miatt ezeken a helyeken nehéz a gazdasági és társadalmi feltételeket javítani, nem utolsósorban a gazdasági és adminisztratív központoktól, valamint a legközelebbi kontinenstől való távolságuk miatt. Réunion, a legtávolabbi sziget, 9.000 km-re van Párizstól és 1.700 km-re Afrika partjaitól, a Kanári-szigetek (Canarias) pedig, amelyek a legközelebb esik a szárazföldre, még mindig 250 km-re van a partoktól. Távoltságuk problémáját tetézik a természeti jellegzetességeik (sok közülük apró, kis lakosságú szigetekből álló szigetvilág), a nehéz teherviszonyok és az éghajlatuk.

A Kanári-szigetek kivételével (ahol a hét legkülső régió össz-lakosságának majdnem a 45%-a él, és ahol az egy főre jutó GDP a spanyol átlagnál csak mintegy 6%-kal volt kevesebb), ezeken a területeken az egy főre jutó GDP a Tizenötök átlagának mindössze 57%-át éri el, és Réunion, Guyane és az Azori-szigetek (Açores) a 10 legszegényebb régió közé tartozik. Mindenhol halmozottan jelentkeznek a problémák: gazdaságuk fejletlen, túlságosan a mezőgazdaságtól függenek és nagy a munkanélküliség. A francia területeken ugyan jelentősen növekszik népesség, de Madeirán és az Azori-szigeteken fogy a nagyütemű elvándorlás miatt. A Kanári-szigetek problémája a népesség-növekedés, a turizmustól való függés és az ágazati diverzifikáció hiánya.

A fent említett területeken kívül a Tizenötökhöz 284 lakott sziget tartozik, amelyek össznépessége 9,4 millió ember (a Tizenötök lakosságának 3%-a), s amelyek összterülete 95.000 négyzetkilométer (a Tizenötök össz-területének 3%-a). E szigetek viszonylagos elszigeteltségük és az ezzel kapcsolatos többletköltségek miatt képtelenség a gazdasági fejlődését beindítani. Továbbá sok esetben hegyi területen és/vagy leszakadó perifériális régiókban találhatóak, mint például az olaszországi Mezzogiorno, Görögország vagy Skócia. És a szigetvilágok esetében általában még további akadályokat jelent, hogy a szárazfölddel való közlekedési kapcsolatok és a közszolgáltatások a fő szigeten vannak.

A szigetek meglehetősen egyenlően oszlanak el az Atlanti-óceánon, a Balti- és a Földközi-tengeren, bár az utóbbin található 119 szigeten él a szigetvilágok népességének 95%-a, s ebből 85% Szicíliában,

Szardínián (Sardegna), a Baleár-szigeteken (Illes Balears), Krétán (Kriti) és Korzikán (Corse) él. A többi sziget, ezekkel szemben, kisebb és ritkábban lakott. Csak a Svédországhoz tartozó Gotland, Skócia két szigete, Lewis és Harris, valamint Orkney fő szigete említésre méltó méretű. Átlagos egy főre jutó GDP-jük 2001-ben a Tizenötök átlagának 72%-a volt, és többnyire (ebben a Baleár-szigetek jelentik a fő kivételt) alacsonyabb, mint az anyaországoké. A szigetek gazdaságilag sérülékenyek, mert gazdasági tevékenységük két nagyobb szektorra korlátozódik: mezőgazdaságra és halászatra, valamint a turizmusra.

Hegyvidéki területek a Tizenötökből álló EU-ban mindenfele vannak, s a Tizenötök területének 40%-át teszik ki, népességük pedig 67 millió, ami a tizenöt tagállam népességének 18%-a. Az EU 25 tagállamra való bővítése után a népesség nagyjából ugyanekkora részét fogják jelenteni, de a területnek valamivel kisebb hányadát, mert az új tagállamok népsűrűsége a hegyvidékeken kicsit nagyobb, mint más régiókban. A hegyvidékek jobban függnek a mezőgazdaságtól, mint más területek; ez főként a csatlakozás előtt álló országokra igaz, de valamennyire a Tizenötökre is. Egyik-másik hegyvidék ugyan a gazdasági központok és a nagy piacok közelében van, de a terep miatt a közlekedési költségek magasak és számos mezőgazdasági tevékenységre alkalmatlanok.

A perifériális hegyvidékeken — mint például az északi országok északi részein, Skóciában, Észak-Írországban és az Egyesült Királyságban, valamint a déli hegyvonulatok vidékén Spanyolországban, Korzikán, Dél-Olaszországban és Szicíliában — általában magasabb a munkanélküliség. A főbb ipari városi központokhoz közel eső hegyvidékeken — és azokon, amelyeken belül van ilyen központ — viszont alacsony a munkanélküliség szintje. Ilyen például Wales, az Appeninek északi része Olaszországban, az Alpok északi és déli pereme Franciaországban, Németországban és Olaszországban. Vannak azonban kivételek, mint például az Ardennek Belgiumban, vagy az Érc-hegység a Cseh Köztársaságban és Németországban.

Bár további kutatásokra lenne szükség, annyi az elkészült tanulmányok alapján is megállapítható, hogy a gazdasági diverzifikáció, a mezőgazdaságtól a szolgáltatások felé való elmozdulás gyorsabban megy végbe az alföldeken mint a hegyvidékeken, és hogy ha

található nagyváros a hegyvidéken vagy közelében, az jelentősen serkenti az ipari tevékenységet (vagy ennek alternatívájaként, a hegyvidékek gazdag erőforrásai elősegíthetik a közelükben lévő nagyvárosok fejlődését), továbbá, hogy a gazdagabb hegyvidékeken a szolgáltatási szektorban — főként a turizmusban (mint például az Alpokban) — jelentősebb a foglalkoztatottság, míg a ritkán lakott területeken (elsősorban Svédországban és Finnországban) és ez a közszolgáltatásokra is igaz.

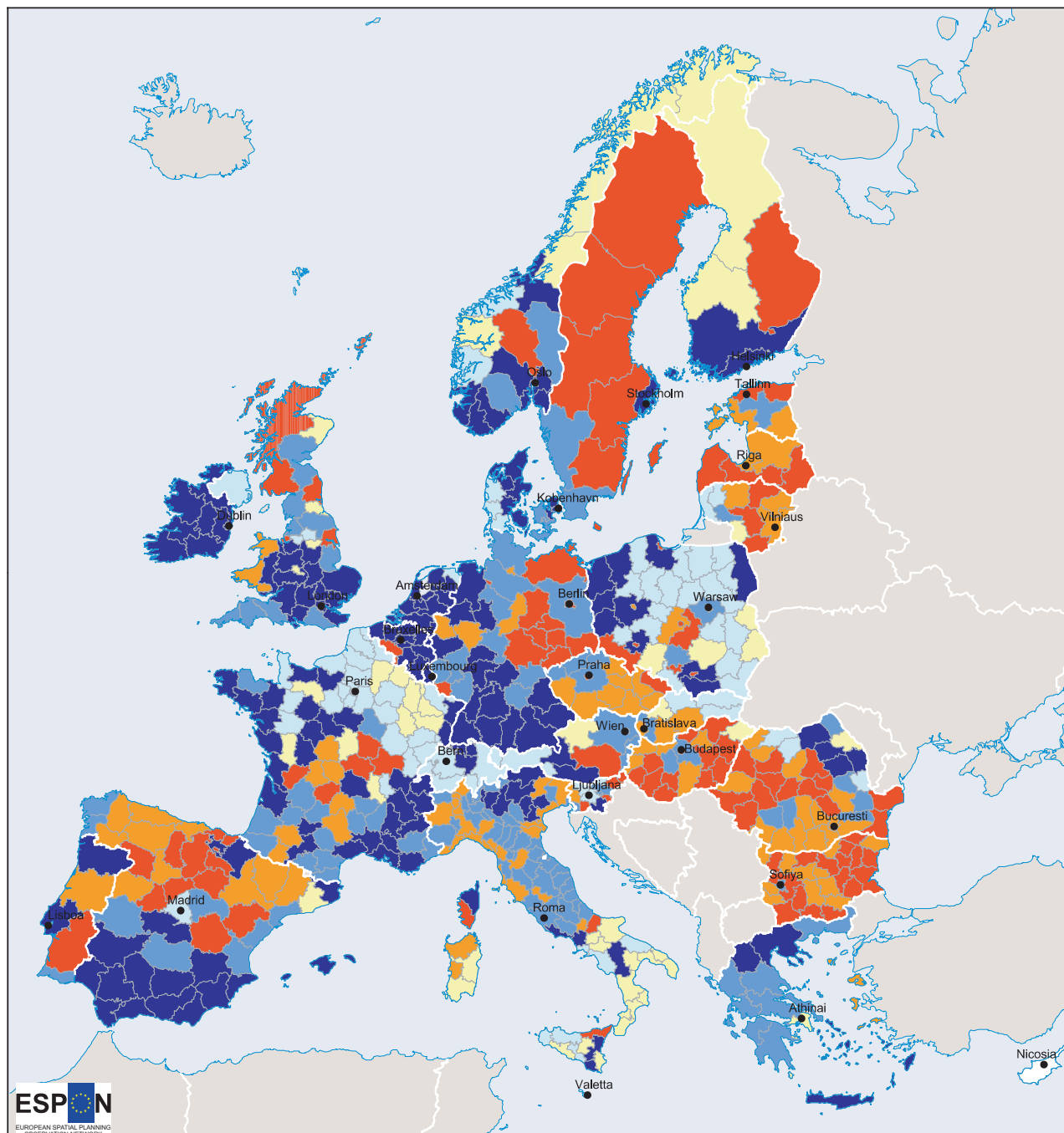
Mióta Finnország és Svédország 1994-ben belépett az EU-ba, a ritkán lakott területek is a kohéziós politika kérdésévé váltak. E két országban a sarkvidéktől délre fekvő és a sarkvidéki területeken az átlagos népsűrűség kisebb mint 5 lakos négyzetkilométerenként, ami jóval elmarad az EU bármelyik részének népsűrűségétől, kivéve a skót Felföldet és szigeteket¹¹.

E területeken az átlagos egy főre jutó GDP az EU átlagának mindössze 87%-a, ami szignifikánsan alacsonyabb, mint az anyaországok egyéb részein. A munkanélküliség magasabb a nemzeti átlagnál. A foglalkoztatottak nagy része a szolgáltatásokban dolgozik, Svédországban főként a közszolgáltatásokban, Finnországban pedig többen dolgoznak a mezőgazdaságban és az iparban, elsősorban a faiparban, a cellulóz- és papírgyártásban.

Főként a svéd régiókban a GDP növekedése az 1990-es évek közepe óta csekély (a növekedési ráta az EU átlaga körüli), és a foglalkoztatás szintje sem emelkedett még meg a korai 1990-es recessziós évek során bekövetkezett jelentős munkahely-vesztés óta. A népesség általában fogy, mégpedig olyan ütemben, ami máshol csak a súlyos strukturális problémával küzdő régiókra jellemző. Az 1990-es évek során a finnországi Kainnu-ban és Lappföldön a lakosság évente átlagosan 1%-kal csökkent, a svédországi Norrbotten-ben pedig évi 0,6%-kal¹² (A1.8 táblázat).

A földrajzilag hátrányos helyzetű területek közös problémái

E régiók mindegyikének közös problémája — attól függetlenül, hogy az EU melyik részén találhatóak —, hogy nehezen megközelíthetők és távol esnek a nagyobb piacoktól, ami növeli mind az utazási, mind a szállítási költségeket és akadályozza gazdasági fejlődésüket. Ugyanakkor mindenfajta infrastruktúra

1.6 A népesség alakulása, 1996-1999: főbb összetevők

A népesség növekedése

- pozitív elvándorlási egyenleggel és pozitív természetes egyenleggel
- pozitív elvándorlási egyenleggel és negatív természetes egyenleggel
- negatív elvándorlási egyenleggel és pozitív természetes egyenleggel

AT, CH, DE, FI, EL, MT, NL, PT, SE, UK: NUTS2

Forrás: ESPON adatbázis

Adatok forrása:

EU15, tagjelölt országok: Eurostat;

Norvégia és Svájc: országos statisztikai hivatalok

A népesség csökkenése

- negatív elvándorlási egyenleggel és pozitív természetes egyenleggel
- pozitív elvándorlási egyenleggel és negatív természetes egyenleggel
- negatív elvándorlási egyenleggel és negatív természetes egyenleggel

nincs adat

Ez a térkép nem feltétlenül tükrözi az ESPON Monitoring Bizottság véleményét

0 100 500 km

© EuroGeographics Association a közigazgatási határokról

kiépítése és az egészségügyi ellátás, az oktatás és egyéb alapvető szolgáltatások biztosítása általában költségesebb a terepviszonyok és a helyek távoliséga miatt, és e költségek nehezebben indokolhatóak, mert csak kevés embert szolgálnak. Sok esetben a lakosság vagy a piac mérete kisebb, mint a "kritikus tömeg", ami gazdasági értelemben indokoltá tenné a beruházást. A problémát súlyosbítja, hogy a lakosság fogy és öregszik, mert a fiatalok elmennek (1.6 térkép).

Szigetek esetében, úgy tűnik, a lakosság kritikus mérete a 4–5 ezer lakos; az ennél nagyobb lélekszámú helyeken a népesség általában nő, viszonylag nagy a fiatalok aránya és jók az oktatási és egészségügyi ellátási lehetőségek. A kisebb lakossággal rendelkező helyekre viszont az jellemző, hogy a népesség-szaporulatnál nagyobb az elvándorlás, a népesség öregszik és elégtelen az ellátás.

A 15 tagállamú EU hegyvidékein a népsűrűség (51 lakos/km²) kisebb, mint az EU átlagának a fele, bár a hegyvidékeket közvetlenül körülvevő területeken általában magasabb, ami azt mutatja, hogy a hegyvidékek mint lakó- és munkahely vonzóak. Átlagban a népesség folyamatosan fogy, de van néhány terület, amelyre már elkezdtek az emberek és új vállalkozások betelepülni. A csatlakozás előtt álló országokban hasonló a kép, bár a népsűrűség az ilyenfajta területeken majdnem kétszer akkora mint a Tizenötökben, és csak alig marad el a többi terület átlagától.

Az általános gazdasági érdeket szolgáló szolgáltatásokhoz való egyenlőbb hozzájutás

A területi kohézió egyik legfőbb előfeltétele, hogy mindenki, függetlenül attól, hol él, egyenlő módon férjen hozzá az 'általános gazdasági érdeket szolgáló szolgáltatásoknak' nevezett ellátási lehetőségekhez, elemi szolgáltatásokhoz és tudáshoz, még akkor is, ha ez egyes régiókban nehezen megoldható.

Az, hogy egy régióban mennyire hozzáférhető a hatékony, az Unió központi területéhez jól kapcsolódó közlekedési rendszer, az adott régió perifériális voltának első meghatározó tényezője. Az olyan régiók, amelyek jobban hozzáférnek a piacokhoz valószínűleg produktívabbak és versenyképesebbek, mint a többi. Az EU központi részein jelenleg fejlettebb a közúthálózat, mint a perifériális régiókban, és az

A hegyvidékek megközelíthetősége

A hegyvidékekről nemrégiben készült tanulmány részeként közöltek egy indexet, amely a hegyvidékeket megközelíthetőségük szempontjából osztályozta. Az osztályozás azt vette figyelembe, hogy a hegyvidékek milyen messze vannak az ország fővárosától és más városoktól, valamint az egyetemektől és egészségügyi létesítményektől repülővel, továbbá a közlekedési hálózatok (közutak, vasút és repülőterek) sűrűségét.

A 'nagyon jól' vagy 'jól' megközelíthető hegyvidékek például az észak-angliaiak, a szicíliaiak és a szlovákiaiak. Ilyenek még az Alpok, a Kárpátok, és a Szudéta-hegység, minden németországi hegyvidék és az Ardennek, valamint a három spanyol és két portugál hegyvidék. 'Elfogadhatóan' megközelíthető hegyvidékek azok, amelyek az első két csoportot veszik körbe, mint például a görögországiak, spanyolországiak, wales-iek és finnek, valamint a 'Massif Central' Franciaországban. "Rossz" osztályzatot kaptak a harmadik csoporttól északra található hegyvidékek, főként a skót felföld és szigetek, és a svéd és finn hegyvidékek nagy része.

utóbbi évek autópálya építkezéseinek ellenére a perifériális régiókból közúton továbbra is sokkal nehezebb eljutni a piacokat koncentráló központi területekre, mint máshonnan. A közúthálózat kiváltképp rossz Portugália, Görögország, Nyugat-Írország és a Balti államok 1. Célkítűzés keretébe tartozó régióiban (A1.5 térkép).

Ez még inkább igaz a vasútra, hiszen a legtöbb perifériális régióban a vasúti hálózat építése meg sem közelítette a közúthálózat fejlesztésének ütemét. Romániából, Bulgáriából, Dél- és Közép-Olaszországból, Dánia északi részéről, Görögországból és Spanyolországnak a Madrid-Sevilla TGV (szupergyors vonat) vonalon kívül eső részeiről nagyon nehéz vonattal eljutni az EU központibb területeire (A1.6 térkép).

A légi-közlekedés a perifériális régiókból a központi régiókba szignifikánsan jobb, mert nemzetközi repülőtér még a legtávolibb területeken is van, de javítani kell a másfajta közlekedési eszközökkel való összeköttetéseket, mert légi úton általában nagyon kevés árut szállítanak (A1.7 térkép).

A transz-európai hálózatok kiépítésével javulni fog a megközelíthetőség, főként a csatlakozás előtt álló országokban — s leginkább Bulgáriában és Romániában — de ennek hatása jelentősen el fog térni az egyes perifériális régiók esetében attól függően, hogy milyen jól közelíthetőek meg onnan a főútvonalak, ami pedig a másodlagos közlekedési hálózatok állapotától függ.

Az új technológiákhoz, elsősorban az információs és kommunikációs technológiákhoz való hozzáférés kiváltképp fontos a perifériákon elhelyezkedő és a földrajzilag hátrányos helyzetű régiók számára. E technológiák nem csak azért fontosak, mert csökkentik a távolság jelentőségét és az EU központi területei eléréséhez szükséges időt, hanem ami még fontosabb, hogy ha a technológiákhoz való hozzáférés bármilyen módon is korlátozott, az szinte biztosan aláássa e régiók fejlődési kilátásait és elriasztja az odatelepülni szándékozó vállalkozásokat.

A fejlesztési prioritások

A földrajzilag hátrányos helyzetű régiók gazdasági és társadalmi feltételei nagyon különbözőek, de tipikusan szegényebbek és nagyobb munkanélküliséggel néznek szembe, mint az ország, ahol találhatók, illetve — a legkülső régiók esetében — amelyhez tartoznak. Az utóbbi régiókat nem számítva, a nemzetgazdaság (amelybe a perifériális területek is beletartoznak) teljesítménye mindenképpen befolyásolja a régiók egy főre jutó GDP-jét és foglalkoztatási szintjét.

A földrajzi hátrányok nem mindig jelentenek kedvezőtlen gazdasági feltételeket. Mint egy sor példa mutatja, a hátrányokat potenciálisan pozitív értéké lehet alakítani, amely új fejlődési pályákat nyit meg. Továbbá e régiók közül nem egy az EU természeti örökségének fontos részét képezi, illetve szabadidős, kulturális és egyéb tevékenységeknek adnak helyet. Már csak pusztán ezért is fontos, hogy e területek megőrizték környezeti állapotukat és megtartsák lakosságukat, s ennek érdekében javítaniuk kell megközelíthetőségüket és fenn kell tartaniuk, illetve fejleszteniük kell az alapvető szolgáltatásokat.

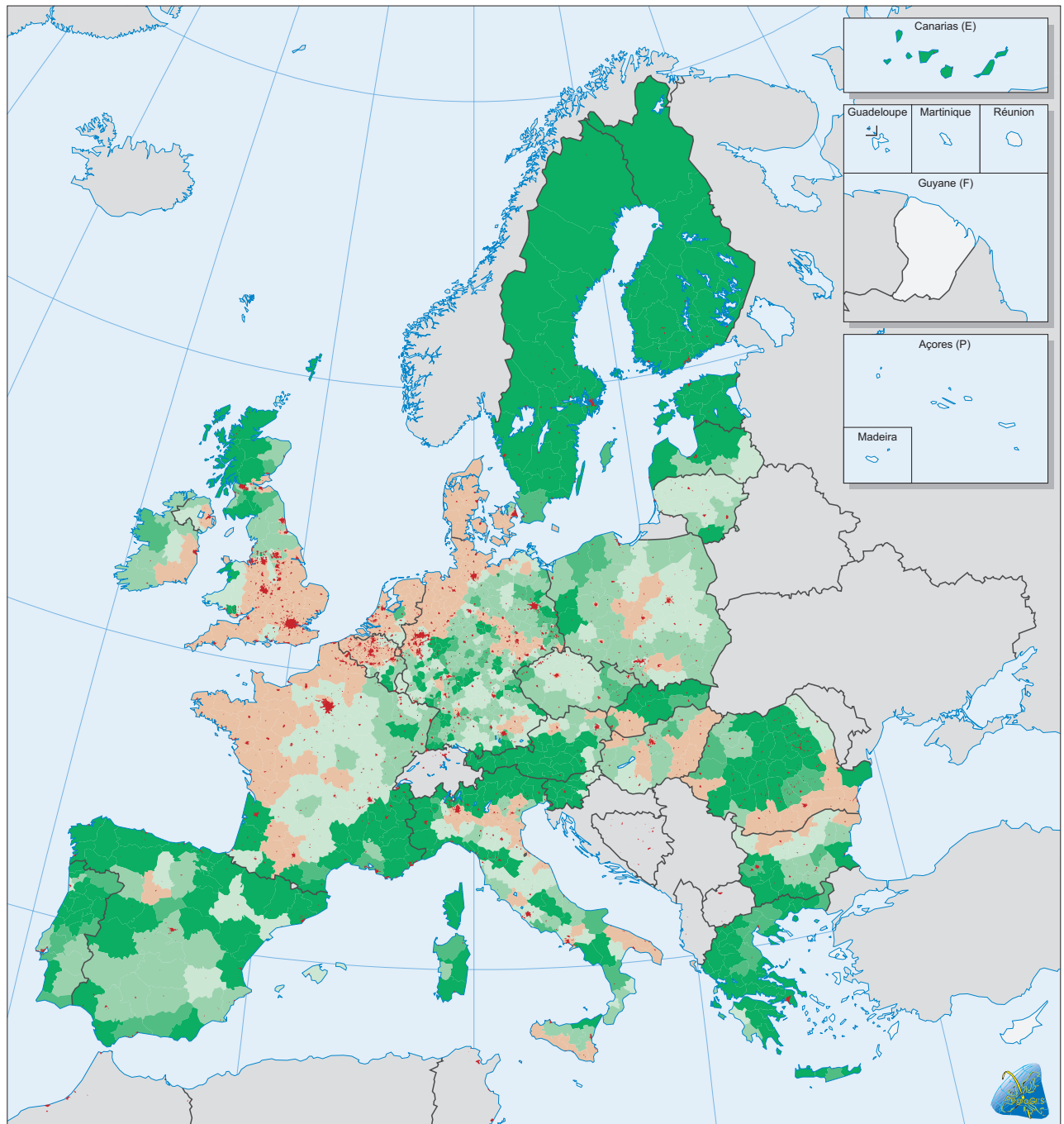
És épp ennyire fontos, hogy gazdasági fejlődésük olyan pályájára álljon, amely tiszteletben tartja a

természeti örökségeket és nem veszélyezteti azokat a földrajzi jellemzőket, amelyek éppen azokat a kulcsfontosságú a komparatív előnyöket jelentik vagy jelenthetik, amelyek révén nem csak mint lakóhely, de mint vállalkozások működésének helyszínei is vonzóak. A tudás-alapú gazdaság fejlődésével a nyersanyagokhoz vagy akár a nagy piacokhoz való közelség kevésbé lesz meghatározó, a természeti és fizikai környezet vonzereje pedig egyre fontosabb lesz, de emellett biztosítani kell a fenti alapvető szolgáltatásokat.

Ezek az érzékeny területeken — még jobban mint másutt — vigyázni kell, hogy a gazdasági fejlődés ne károsítsa a környezetet, vagyis nem csak hogy integrálni kell a környezetvédelmi prioritást a beruházási döntés-hozatali folyamatba, hanem ahol lehetséges olyan megoldásokat kell keresni, amelyek egyszerre javítják a környezetet és erősítik a regionális versenyképességet. Az ilyen "a kecske is jóllakik, a káposzta is megmarad" lehetőségekre példa amikor a korábbi ipari tevékenység miatt szennyezett területet megtisztítják és új üzleti fejlesztésre alkalmas helyszínné alakítják, vagy egy adott terület megközelíthetőségének érdekében nem új autópályákat építenek, hanem a vasúti kapcsolódási pontokat modernizálják, vagy kifejlesztik a tiszta, megújuló energiaforrásokat, hogy kiváltsák velük a szén- vagy olajtüzeléses villamos-erőműveket, amelyek nem csak hogy kimerítik a szűkös természeti forrásokat, de még az atmoszférát is szennyezik.

Noha nem mindig lehet ilyen mindkét szempontból előnyös megoldást találni, a fejlesztési politika alapelve, hogy az érzékeny területeken, de másutt is, a környezetkárosítást minimalizáló stratégiákat kellene követni, mert csak ezek képesek biztosítani hosszútávon a fejlődést, s nem szabad, hogy a fejlesztési stratégia csupán a növekedés serkentésének rövidtávú eszköze legyen.

A környezeti problémák igen kiélezettek az egész EU-ban, mind azokon a területeken, ahol nagy a népesség koncentrációja, következésképpen a különféle gazdasági tevékenységeké, mind azokon, ahol a mezőgazdaság, de a bányászat és egyéb tevékenységek is túlterhelik a természeti erőforrásokat. Ezek a fajta területek távolról sem egyenletesen oszlanak meg az EU területén,

1.7 Területi diverzitás – a természeti területek töredezettségének mértéke

- a természeti területeknek kevesebb, mint 20%-a
- a természeti területeknek 20-50%-a; nagyon töredezett
- a természeti területeknek 20-50%-a; mérsékelten töredezett
- a természeti területeknek 20-50%-a; kevésbé töredezett
- a természeti területeknek 50%-a
- beépített területek
- nincs adat

Természeti területek=összes terület
(NUTS3 szint) mínusz beépített területek
és mezőgazdasági területek

Forrás: CORINE Landcover

0 100 500 km

© EuroGeographics Association a közigazgatási határokról

hanem egyes helyeken koncentrálódnak (1.7 térkép). Ezeken a területeken meg kell tisztítani a környezetet és meg kell akadályozni a további károk okozását. De nem kevésbé fontos az sem, hogy meg kell előzni a környezet állapotának további romlását azokon természeti vagy fél-természeti területeken, ahol az emberi tevékenység fokozatosan teret hódít, vagy amelyeket éppenséggel az emberek magukra hagytak, s ezért egyre jobban fregmentálódtak, illetve természeti erőforrásaik nem kapnak védelmet. E célokat integrálni kell az EU gazdasági fejlődési stratégiájába, hogy a fejlődés fenntarthatóvá váljék.

A növekedést, foglalkoztatottságot és a versenyképességet meghatározó tényezők

2000 márciusában a Lisszaboni Csúcson az Európai Unió azt a célt tűzte ki maga elé, hogy az Európai Uniót a világ legdinamikusabb és legversenyképesebb tudás-alapú gazdaságává tegye, amely képes a tartós és fenntartható gazdasági növekedés elérésére, miközben több és jobb munkát, és erősebb társadalmi kohéziót biztosít a tagállamok népességének. Ennek keretében több prioritást határoztak meg:

- prioritást kell kapjon az innováció és a vállalkozás, mégpedig úgy, hogy szorosabb kapcsolatokat kell kialakítani a kutatási intézmények és az ipari vállalatok között, olyan feltételeket kell teremteni, amelyek kedveznek a kutatásnak és fejlesztésnek, javítani kell a finanszírozáshoz és a know-how-hoz való hozzáférést és ösztönözni kell az új vállalkozások létrehozását;
- biztosítani kell a teljes foglalkoztatottságot, amelynek során nagy hangsúlyt kell fektetni új munka-lehetőségek megteremtésére, növelni kell a munka termelékenységét és minőségét, és elő kell mozdítani az élethosszig tartó tanulást;
- meg kell teremteni a befogadó munkaerő-piacot, amelyben alacsony a munkanélküliség és csökken a foglalkoztatáshoz jutásban jelentkező társadalmi és regionális különbség;

- ki kell alakítani az európai kapcsolati hálót, főként a szorosabb integráció segítségével és a közlekedési, telekommunikációs és energia-szolgáltatási hálózatok javításával;
- védeni kell a környezetet, annál is inkább, mert a környezetvédelem ösztönzi az innovációt, és be kell vezetni az új technológiákat, például az energia-iparba és a közlekedésbe.

Az európai kohéziós politika e célkitűzések elérését szolgálja, különösen azokban a régiókban, amelyekben célzott kohéziós politikai intézkedések segítségével kiaknázható lesz az eddig kihasználatlan gazdasági és foglalkoztatási potenciál, s amelyek így hozzájárulhatnak az egész EU gazdasági növekedéséhez.

Politikai szempontból a regionális fejlesztés fenntartásához nemzeti szinten kell a kedvező feltételeket megteremteni, ami elsősorban olyan makrogazdasági környezetet jelent, amely növekedést, foglalkoztatottságot és stabilitást hoz, továbbá meg kell alkotni a vállalkozást és munkahelyteremtést ösztönző adó- és szabályozási rendszert.

Regionális szinten a feltételek két egymást kiegészítő rendszerét kell kialakítani. Az első a megfelelő színvonalú alapvető infrastruktúra (hatékony közlekedési, távközlési és energiaellátási hálózatok, jó vízellátás és környezetvédelmi létesítmények stb.) és a megfelelő képzettséggel és szaktudással rendelkező munkaerő megléte. A fizikai és a humántőke megerősítése az ezeket támogató intézmények fejlesztésével és az adminisztratív keretek megteremtésével egyetemben kiváltképp fontos az 1. Célkitűzés keretében tartozó régiókban és a csatlakozás előtt álló országokban, mert jelenleg ezek a feltételek egyik típusú régióban sem adóttak.

A másik feltétel-rendszer közvetlenül azokhoz a tényezőkhöz kapcsolódik, amelyek a regionális versenyképességét befolyásolják a tudás-alapú társadalomban. E szerint prioritást kell adni az innovációnak, széles körben hozzáférhetővé kell tenni és hatékonyan kell felhasználni az információs és kommunikációs technológiákat, és a fejlődésnek környezetvédelmi szempontból fenntarthatóan kell folynia. Ez a feltétel-rendszer jobbára azokat a 'nem kézzel fogható' tényezőket tartalmazza,

amelyek az első feltétel-rendszerénél közvetlenebbül kapcsolódnak a vállalati versenyképességhez. Ide tartozik, többek között, a regionális gazdaság azon képessége, hogy tudást termeljen ki, adjon tovább és használjon fel, és ezzel fenntartsa a hatékony regionális innovációs rendszert; a vállalkozást ösztönző üzleti kultúra, valamint bizonyos fajta tevékenységek együttműködési hálózatainak és csoportosulásainak („klaszter”) megléte.

Ez a két feltétel-rendszer egymással összefügg. Mindkettőt integrálni kell valamilyen mértékben a hosszútávú fejlesztési stratégiába, amelynek céljait világosan, közös megállapodással kell fogalmazni, s amelynek megvalósítását a politikai elkötelezettség garantálja. Az, hogy pontosan mely tényezőket, és azok milyen csoportját célozzák meg, attól függ, hogy mi a kiinduló pont, melyek az adott régió jellemzői és az ott uralkodó körülmények, milyen fejlődési pályát követ stb. E tényezők idővel, a fejlődés előrehaladtával és a körülmények változásával szükségszerűen változnak. Ezért nincs egyetlen biztos recept a sikeres regionális fejlesztésre. Minden régióknak meg kell találni a saját fejlődési pályáját szolgáló politikák összességét, amely megfelel sajátos gazdasági, társadalmi, kulturális és intézményi jellegzetességeinek.

Mindkét feltétel-rendszer esetében az állami beavatkozás akkor igazolható, ha a piac nem működik. Ez világos a humántőke, a közlekedés és egyéb infrastruktúrák esetében, amelyek természetüket tekintve közjavak: ezeken a területeken a beruházásnak társadalmi és pénzügyi hatásai vannak, és a megtérülés nem ragadható meg könnyen, vagy gazdaságilag értelmezhető módon a beruházó számára (például ha a foglalkoztató beruház az alkalmazottak képzésébe). De ugyanez érvényes a technológiai know-how-ra is — amely szintén a közjavak egy fajtája — mert annak költsége, hogy sok felhasználó számára hozzáférhető legyen alacsony az előállítási költségekhez képest. Ennek megfelelően, mivel a tudás (új technikák stb.) előállítói nem tudják realizálni az adott innovációból származó összes hasznot, előadódhat, hogy nem invesztálnak eleget ezeken a területeken.

Az EU kohéziós politikájának egyik kulcsfontosságú szerepe, hogy segítsen a régióknak, főként a hátrányosabb helyzetűeknek, hogy kifejlesszék a bennük

rejlő komparatív előnyöknek megfelelő sajátos gazdasági és foglalkoztatási potenciáljukat. Ebben az értelemben a regionális versenyképesség fejlesztése a termelési struktúra modernizálását és diverzifikálását jelenti, ha a fizikai infrastruktúra és a humántőke megfelelő szinten rendelkezésre állása már biztosított. Ez többek között azt jelenti, hogy ösztönözni kell a tudás-alapú gazdasági tevékenységek és az innováció fejlesztését.

Végezetül két dolgot kell kihangsúlyoznunk. Először is, hogy a regionális fejlesztés szempontjából kulcsfontosságú a humántőke, valamint az intézményi és adminisztratív kapacitás fejlesztése, mivel ez határozza meg, hogy az adott régió mennyire vállalkozás-barát, milyen az állami-magán partnerség természete és mértéke, és milyen az együttműködés a fejlesztési folyamat szereplői között. Ezt a pontot később még kifejthetjük.

A második, mint feljebb már hangsúlyosan utaltunk rá, az hogy mennyire fontos expliciten figyelembe venni a környezet védelmét, ha a fejlődési pályát fenntarthatóvá akarjuk tenni. A környezetvédelmi szempont a fejlődés érdekében hozott minden intézkedésben szerepet kell kapjon, de ez elsősorban a fizikai infrastrukturális beruházásokra vonatkozik, mert az infrastrukturális létesítmények — főként közlekedési hálózatok — fejlesztése és a környezet megóvása közti potenciális konfliktus ezen a téren a legélesebb.

A jelentés további részében a fent leírt kétféle feltétel-rendszer meglétében tapasztalható különbségeket vizsgáljuk a kibővített EU-ban.

A közlekedési infrastruktúra

A hatékony közlekedési rendszer a regionális gazdasági fejlődés szükséges feltétele, bár a közlekedés fejlesztése önmagában nem valószínű, hogy elég a növekedéshez, részben azért, mert a közlekedés fejlesztésével nem csak a többi piac válik jobban megközelíthetővé, de a máshol található termelők is könnyebben elérik ki a helyi igényeket.

A 15 tagállamból álló EU egész területén mind a tehermind az utas-szállítás szignifikánsan bővült az elmúlt évtizedben: a teherszállítás (tonna-kilométerben

számolva) majdnem egyharmaddal, s a GDP növekedésének mintegy felével, az utas-szállítás pedig (utas-kilométerben) körülbelül 16%-kal.

A forgalom

Az utazás domináns eszköze az autó. 2000-ben a 15 tagállamból álló EU-ban az összes megtett utazás (az összes utazott kilométerben mérve) 78%-a autós út volt. Noha ez az 1970-ben mért 74%-hoz képest emelkedés, valamelyes mérséklődést jelent az 1990-es adatokhoz képest, s hasonlóképpen csökkent a buszos utazás aránya, amely az összes utazásnak kevesebb mint 9%-a volt. Ezzel szemben a légi közlekedés nőtt, bár a teljes utazásnak még mindig csak 6%-át teszi ki. A vasúti utazás az összes utazásnak szintén alig több mint 6%-t jelentette, ami 1990 óta alig változott, és kevesebb mint az 1970-ben mért 10%.

Az áruszállítás óriási, 32%-os növekedése (a tengeri szállítást figyelmen kívül hagyva) az 1990-es évek során főként a közúti szállítás növekedését jelentette, ami 38 százalékkal emelkedett. A teljes áruszállítás mintegy 75%-a zajlik közúton, s csak 14%-a vasúton, ami 1970-ben még 30%, s 1990-ben 18% volt.

A kohéziós országok mindegyikében az áruszállítás nagyobb hányada történik közúton, mint az EU többi részében: Spanyolországban az arány 85%, Görögországban pedig 98% (meg kell jegyeznünk azonban, hogy az adatok hasonlóak Olaszországban és az Egyesült Királyságban is). Továbbá a közúti áruszállítás aránya gyorsabban emelkedik ezekben az országokban, mint az EU többi részén, ami jelzi egyrészt a GDP gyorsabb növekedését, másrészt viszont a hatékony alternatíva hiányát is, annak ellenére, hogy a Strukturális Alapokból hatalmas beruházási összegeket fordítanak a közlekedési hálózatra.

A csatlakozás előtt álló országok közül Romániában és Bulgáriában az áruszállítás nagysága zuhánásszerűen csökkent az átmeneti időszakban, ami a GDP csökkentését és a gazdasági tevékenységeken belül a nehézipar arányának csökkenését tükrözi. Az áruszállítás Szlovákiában és Szlovéniában szintén csökkent, noha kisebb mértékben, míg a többi országban, főként Lettországon és Észtországban nőtt.

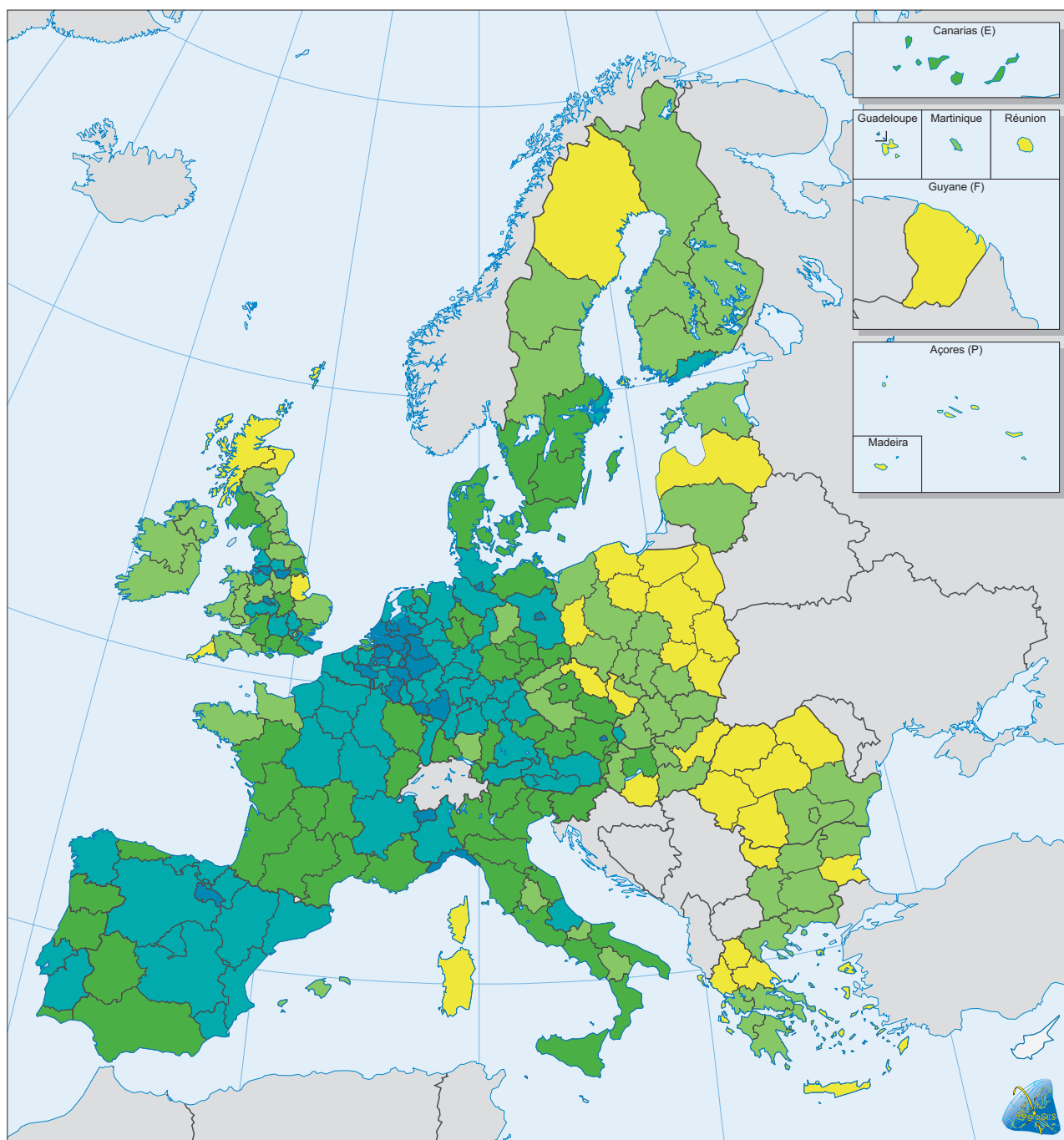
Mindent összevetve azonban, az áruszállítás teljes volumene a GDP-hez képest a csatlakozás előtt álló országokban az EU szintjének csak a fele.

2000-ben a csatlakozás előtt álló országokban az összes árunak majdnem a felét közúton szállították, és 38 százalékat vasúton, ami számottevően több, mint jelenleg az EU-ban. Bulgáriában és a Cseh Köztársaságban, azonban, a közúti áruszállítás megközelíti az EU átlagát, míg a Balti államokban és Szlovákiában annak mindössze egyharmada vagy annál is kevesebb.

A relatív arányok gyorsan változnak, és az áruszállítás a vasútról áttolódik a közutakra: 2000 előtt mindössze négy évvel nagyjából azonos arányban szállítottak árut vasúton és közúton. Hogy ez a tendencia meddig folytatódik a jövőben is, nem csak a gazdasági növekedés ütemétől függ, hanem a növekedés összetételétől is: hogy milyen mértékben növekszik a szolgáltatások iránti kereslet a többi áruéhoz képest, és milyen olyan hatékony alternatív közlekedési eszközök állnak rendelkezésre, mint például a vasút vagy a vízi szállítás.

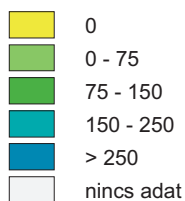
A csatlakozás előtt álló országokból nincs összehasonlítható adatunk az utas-szállításról, de a közutak használatának növekedését jelzi az autótulajdonosok és a buszok a népességhez viszonyított száma. 1996 és 2000 között a csatlakozás előtt álló országokban összesen az autók száma a népesség arányában 20 százalékkal nőtt, s ezen belül Lettországon és Litvániában több mint 50%-kal, és Romániában több mint 30%-kal. Ez a növekedés azonban csak kevésbé haladta meg az EU-ét. 2000-ben az autók száma a népességhez képest még így is alig volt több mint az EU átlagának a fele, ami azt mutatja, hogy a jövedelmek emelkedésével az elkövetkezendő években jelentős növekedésre számíthatunk.

Ugyanakkor az egy főre jutó jövedelem és az autótulajdonosok száma közti összefüggés más tényezőktől is függ, mint például a tömegközlekedés állapota és a települési minták. Portugáliában az autó-állomány nagyobb, mint az EU átlaga, és az elmúlt években különösen erőteljesen nőtt. Olaszországban több autó van, mint az Unió akármelyik országában, Dániában –s hasonlóképpen a Cseh Köztársaságban – viszont jóval kevesebb mint az átlag. Ennek megfelelően az, hogy az autótulajdonosok száma, és ezzel

1.8 Autópályák sűrűsége, 2001

Index, autópályák km terület nagyságra és népességre vetítve

EU15 = 100

LT, LV, EE: NUTS0

Forrás: Eurostat

0 100 500 km

© EuroGeographics Association a közigazgatási határokról

összefüggésben az autó-használat, hogyan növekszik a csatlakozás előtt álló országokban az elkövetkezendő években, nem csak a jövedelmektől függ, hanem a közlekedési rendszerekkel kapcsolatos politikai döntésektől is.

A hálózatok

Közutak

Az egyes országok közúti és vasúti infrastruktúráját óvatosan szabad csak összehasonlítani az eltérő klasszifikációs módszerek miatt.

A Tizenötök területén lévő közúthálózat teljes hosszúsága nagyjából változatlan 1991 óta, de az autópályák hossza 27%-kal nőtt. Az új autópályák nagy része a kohéziós országokban épült, elsősorban Portugáliában és Spanyolországban.

A közúthálózat egészének sűrűsége¹³ Spanyolországban és Görögországban azonban kisebb, mint a 15 tagállam átlagának fele, és Portugáliában is némileg alacsonyabb mint az átlag. Ezzel szemben Írországból jóval meghaladja az átlagot.

Az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban összesen a közúthálózat sűrűsége a Tizenötök átlagának kétharmada körül van. Másfelől az autópályahálózat sűrűsége a kohéziós országokban 1991-ben a Tizenötök átlagának 80%-a volt, míg 2001-ben már 10 százalékkal meghaladta az átlagot. Ez a növekedés, elsődlegesen Spanyolországra és Portugáliára koncentrálódott; Görögországban és Írországból a közúthálózat sűrűsége jóval kisebb mint az átlag. Az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban összességében az autópályahálózat sűrűsége 1991 és 2001 között a Tizenötök átlagának kétharmadáról 80%-a körülire nőtt (1.8 térkép).

A csatlakozás előtt álló országokban a közúthálózat sűrűsége általában alacsonyabb mint a 15 tagállamban, és az autópályahálózat sűrűsége még alacsonyabb. Az autópályahálózat sűrűsége mintegy hat-szor magasabb a Tizenötökben mint a csatlakozás előtt álló országokban összesen, ami mutatja, hogy a nagyobb országokban milyen kevés autópályája van területük nagyságához képest. Lengyelországban 2001-ben még csak mintegy 400 kilométernyi autópályája volt, ami kevesebb, mint Litvániában és

Szlovéniában (435 km), Romániában pedig csak 113 km. Észtországban 100 km-nél is kevesebb autópályája található, Lettországból pedig egyáltalán nincs. Még a Cseh Köztársaságban is alig több mint 500 km-nyi autópályája épült, Magyarországon pedig körülbelül 450 km.

Jóllehet egyes országokban viszonylag gyors ütemben építenek új utakat — Lengyelországban az autópályák hossza az 1998 és 2001 közötti három évben több mint 50%-kal nőtt — ezek néhány területre koncentrálnak: vagy a fővárosok környékén vagy a nyugat felé vezető tranzit útvonalakon. Lengyelországban az autópályák mintegy 75%-a három régióban található: a Németországgal határos Dolnoslaskie-ben, a Dolnoslaskie-val és a Cseh Köztársasággal határos Opolskie-ben, és Mazowieckie-ben, ahol Varsó is fekszik. A Cseh Köztársaságban Prága környéki Stredni-Cechy-ben és az Ausztriával és Szlovákiával határos déli Jihovychod-ban koncentrálnak az autópályák. Romániában gyakorlatilag minden autópályája Bukarest környékén húzódik.

Ugyanakkor a nem-autópályák közutak általában rossz állapotban vannak. Szinte mindegyik út még jó esetben is csak kétsávos, és karbantartásuk elmaradt az átmenet előtti és utáni időszakban is.

Ez részben magyarázatot ad a halálos közúti balesetek riasztó számadataira: 2001-ben egymillió autóra számolva szignifikánsan magasabbak voltak, mint a legtöbb EU tagállamban. Lettországból egymillió autóra 900 halálos áldozat jutott, Litvániában és Lengyelországban több mint 500, és Magyarországon, Észtországban, Bulgáriában és Szlovákiában is csak alig kevesebb, míg Spanyolországban, Portugáliában és Írországból némileg több mint 300, az Egyesült Királyságban pedig körülbelül 150. (Görögországról és Olaszországról nincs adat.) Másfelől néhány 1. Célkitűzés keretébe tartozó régióban hasonló adatokat találunk, elsősorban Spanyolországban: Castilla y Leónban és Castilla-la Manchában egymillió autóra több mint 600 halálos áldozat jutott, Extremadurában pedig több mint 450.

A vasúti infrastruktúra

A 15 tagállam területén a vasútvonalak teljes hossza a vonal-megszüntetések miatt körülbelül 3%-kal

rövidebb mint 1991-ben és 10%-kal rövidebb mint 1970-ben volt. A négy kohéziós országban együttesen a vasúthálózat sűrűsége (vagyis a vonalak hossza a területhez és a népességhez viszonyítva) az EU átlagának csak mintegy 55%-a, bár Írországban nagyobb (az átlag 80%-a), mint a másik háromban. Az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban együttesen a vasúthálózat sűrűsége a Tizenötök átlagának körülbelül 75%-a, és kevés változás történt 1991 óta.

Az elmúlt évtizedben több vonal villamosításával (2001 és 1991 között a teljes hálózat 40 százalékaról 47 százalékra nőtt a villamosított vonalak aránya) valamelyest modernizálták a vasúthálózatot, de kevés haladás történt az egyvágányú vonalak kétvágányúvá történő fejlesztése terén (39%-ról 41%-ra). Nagyon hasonló változások zajlottak le a kohéziós országokban és az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban, mint az EU többi részén, így tehát az előbbiek és az utóbbi közti szakadék megmaradt. Átlagban 2001-re a vonalak 40%-át villamosították a kohéziós országokban és az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban; a kohéziós országokban a vonalnak csak 24%-a volt kétvágányú, és az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban alig több mint 13%-a. A kohéziós országokbeli helyzet, azonban, nagyon eltérő: Görögországban egyetlen villamosított vonal sincs, Írországban a vonalak mindössze 2%-a villamosított, Portugáliában pedig 1991 és 2001 között megduplázódott az arány és meghaladta a 30%-ot.

A vasúthálózat általános minősége a csatlakozás előtt álló országokban rossz annak köszönhetően, hogy a beruházások több évtizeden át igen szórványosak voltak. A villamosított és a kétvágányú vonalak aránya alacsonyabb mint az EU átlag, de megközelíti a kohéziós országokét és magasabb mint az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban.

A vasúthálózat műszakilag elavult, a vasúti terhelési kapacitás elégtelen, a sínek nagy része régi és megrongálódott, a nyomtávok és az áramellátási rendszerek nem azonosak a különböző helyeken, ami a megnehezíti a régiók közti műszaki átjárhatóságot. Ennek következtében, a megengedett maximális sebesség általában 90–110 km/óra, de olykor még a fővonalak hosszú szakaszain is csak 40–60 km/óra.

Az autók száma gyorsabban növekszik, mint a közút-hálózat fejlesztés üteme, amittől egyre

súlyosodik a zsúfoltság és a környezetszennyezés. A politikai döntéshozók azzal a problémával állnak szembe, hogy a közút-hálózat fejlesztése, amelyre kétségkívül szükség van, csak tovább erősíti e folyamatot. Ezenkívül elvonja a forrásokat a vasúthálózat és a tömegközlekedés épp ilyen szükséges fejlesztésétől, pedig az visszafoghatná az autózás terjedését, és ennek megfelelően csökkennének az autózás okozta környezeti problémák.

Bár a vasút mint utas- és áruszállítási eszköz a háttérbe szorult a közút használathoz képest, még mindig jóval nagyobb, mint az EU-ban. A kérdés az, hogy még meddig. A most építés alatt álló, vagy tervezett transz-európai hálózatnak kulcseleme az új vasútvonalak építése vagy a meglévők fejlesztése. A csatlakozás előtt álló országokban, azonban, érthető módon az új közutak építésén van a hangsúly. Ugyanakkor ezekben az országokban a vasúthálózat fejlesztésére egyáltalán nem csak azért van szükség, hogy a jelenlegi EU tagállamokkal új és jobb összeköttetéseket építsenek ki.

A legutóbbi előrejelzések szerint a Tizenötökben 2020-ban 67%-kal több árut fognak közúton szállítani, mint 2000-ben, a csatlakozás előtt álló országokban pedig a bővülés ennek a duplája lesz. Ha ezekben az országokban a GDP gyorsabban nő, mint a jelenlegi tagállamokban, márpedig ez a konvergenciához elengedhetetlen, a közúti áruszállítás akár ennél is jobban bővíülhet.

Rövidebb tengeri utak és a belső vízi utak

Tekintettel az elkövetkezendő években a közúti forgalom várható növekedésére és az ezzel összefüggő forgalmi torlódásra, a rövidebb tengeri utak és a belső vízi utak jobb kihasználása vonzó lehetőségeknek tűnik, már csak azért is, mert ez a fajta közlekedés kevésbé szennyezi a környezetet, sokkal biztonságosabb és kevesebb energiát fogyaszt.

2000-ben a Tizenötökön belüli kereskedelem mintegy 28%-a zajlott tengeren. Az elmúlt évtizedben az európai kikötők teljes áruforgalma, beleértve a harmadik országokét, több mint 20%-kal nőtt, és a konténeres forgalom több mint a duplájára emelkedett. A konténer-kikötők a Földközi-tengeren gyorsabban nőttek, mint az északi kikötők, és 2000-ben

az EU 8 legnagyobb konténeres kikötőjéből 3 itt volt (Gioia Tauro, Algeciras, Genova).

A rövidebb utakon történő tengerhajózás fejlesztése a csatlakozás előtt álló országokban — hetüknek van tengere — segítheti a perifériális régiók kikötőinek revitalizációját és gazdaságuk fejlődését, továbbá enyhítheti a közlekedési problémákat; ehhez viszont javítani kell a kikötők megközelíthetőségét.

A Tizenötök belső vízi útjain zajlik az áruszállítás mintegy 4%-a. E szállítási mód kihasználtsága valamennyit nőtt, ennek ellenére aránya a teljes áruszállításban csökkent az elmúlt 10 évben. A vízi utak jelentősége számottevően különbözik az Unióban. Jelentős mennyiségű árut szállítanak így Hollandiában (az összes áru 43%-át), Németországban és Belgiumban, de a belső vízi utakat egyáltalán nem használják a kohéziós országokban.

A csatlakozás előtt álló országokban ez a közlekedési mód jobbra a több országot átszelő Dunára koncentrálódik. A dunai hajózás bővítése azonban jelentős problémákba ütközik, nem utolsósorban azért, mert sok helyen túl sekély súlyos terhek szállításához, és a teherkikötők elszórtabban helyezkednek el, mint Ausztriában vagy Németországban, és gyakran nem felelnek meg a terhelés-kapacitási követelményeknek.

Összefoglalva, az elkövetkezendő években az alábbi kihívások várnak az EU-ra:

- a csatlakozás előtt álló országokban integrálni és korszerűsíteni kell a közúti és vasúti hálózatokat, hogy a jelenlegi tagországok hálózataival hatékony összeköttetés épüljön ki;
- javítani kell a kapcsolatokat a transz-európai hálózatokkal, hogy azokból minden régió maximálisan profitálni tudjon;
- fejleszteni kell a határon átlépő és a tranzit utakat, elsősorban az új tagállamok között, valamint ezek és a jelenlegi tagállamok között a kereskedelmi forgalom ösztönzése és elősegítése érdekében, mert hosszútávú gazdasági fejlődésük csak így biztosítható;
- fejleszteni kell a rövid utakra való tengeri hajózást, amely kiváltképp fontos a perifériális régiók és a szigetek esetében, ugyanakkor javítani kell a különféle közlekedési ágazatok közötti összeköttetést;
- az EU beruházásait át kell csoportosítani a közútról a vasútra és a hajózásra úgy az utas-, mint a teherszállítás terén, valamint tehermentesíteni kell a zsúfolt közutakat;
- stratégiát kell kidolgozni a legkülső régiók megközelíthetőségének és az európai kontinenssel való összeköttetések javítására, mert ez nem szerepel a transz-európai közlekedési hálózat prioritásai között.

Az energia

A tiszta, megbízható és versenyképes áron vásárolható energia-források fontos tényezőjét képezik a regionális versenyképességnek. Az elsődleges energia-előállítás volumene azonban a legtöbb tagállamban jóval elmarad a fogyasztástól. Ez főként a kohéziós országokra igaz, amelyekben a hazai energia-források csak kis részben fedezik a keresletet, és a fogyasztott energia 80 vagy még több százalékát importálják (1.10 ábra). Az EU-ban csak az Egyesült Királyság és Dánia nettó energia exportőr. A csatlakozás előtt álló országok többé-kevésbé önellátóak energiából, de azért mindegyikük nettó importőr. Lengyelország és Románia energia-szükségletének kevesebb mint 12%-át importálja. Ugyanakkor, a csatlakozás előtt álló országokban az elsődleges energia 60%-át a környezetileg legkárosabb szilárd tüzelőanyagokból nyerik, szemben a Tizenötökre jellemző 13%-kal. Lengyelországban az elsődleges energia majdnem 90%-át szilárd tüzelőanyagból állítják elő, a Cseh Köztársaságban körülbelül 85%-át, Észtországban pedig több mint 75%-át.

Ezzel szemben az EU-ban az elsődleges energia 30%-át az atomenergia teszi ki (Belgiumban és Franciaországban több mint 80%-át), míg a csatlakozás előtt álló országokban csak 16%-át (bár Litvániában és Szlovákiában több mint 70%-át).

Az egyes országok között legalább akkora a különbség az energiaszükségletben, mint az

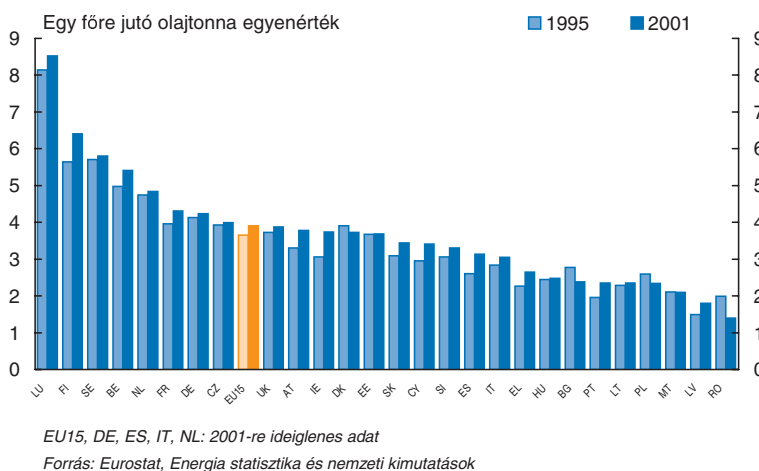
energia-termelésben, ami első sorban a gazdasági tevékenységek ágazati struktúrájában, az éghajlati körülményekben, a szabályozásban, a társadalom magatartásában és az adó- politikai döntésekben meglévő különbségeknek köszönhető. A csatlakozás előtt álló országokban az általános egy főre jutó energiafogyasztás hasonlít a görög vagy a portugál szinthez, és sokkal alacsonyabb, mint az EU átlag.

1995 és 2001 között az egy főre jutó energiafogyasztás általában növekedett az EU-ban, elsősorban a kohéziós országokban, és nőtt a legtöbb csatlakozás előtt álló országban is, Lengyelország. Málta, Bulgária és Románia kivételével.

A kohéziós országokban a viszonylag alacsony egy főre jutó fogyasztás ellenére a GDP-hez viszonyítva a Tizenötök átlagánál 17–35 százalékkal több energiát fogyasztottak, míg a csatlakozás előtt álló országokban összesen majdnem négyszer annyit (hangsúlyozzuk, hogy itt a GDP-t euróban számoltuk, s nem vásárló-erő paritáson). 1995 és 2001 között a GDP-hez viszonyított energia-fogyasztás minden csatlakozás előtt álló országban csökkent, sok esetben jelentősen; az EU-ban a csökkenés viszonylag kicsi volt, Portugáliában és Ausztriában pedig marginális növekedés volt tapasztalható (1.11 ábra).

Az EU-ban a fogyasztott energia elsődleges forrásainak megoszlása számottevően más, mint a termelés forrásainak: a — zömmel importált — olaj mind a jelenlegi, mint az új tagállamokban a fogyasztott energia sokkal nagyobb hányadát teszi ki, mint az előállított energiáé (1.12 ábra). A megújuló energiaforrások (mint például a biomassa, szél- és napenergia, valamint a hidro-elektromosság) felhasználásának

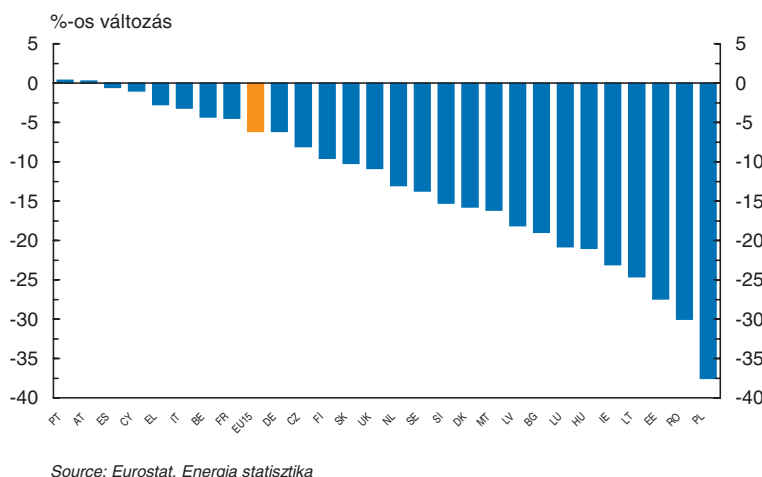
1.10 Bruttó belföldi energiafogyasztás, 1995 és 2001

bővülése az EU országok közös célkitűzése, és a Bizottság úgy döntött, hogy 2010-re az EU-ban meg kell kétszerezni, azaz a teljes energiafogyasztás 12%-ára kell növelni a megújuló energiafajták fogyasztását. A megújuló energiák használata jelenleg országonként nagyon különbözik, egyrészt attól függően, hogy mennyire könnyű előállítani, másrészt a vonatkozó politikáktól.

2001-ben a megújuló energiaforrások az EU-ban az összes felhasznált energiának mindössze 6%-át jelentették, ami alig volt nagyobb arány, mint 1995-ben. E források jelentősége a csatlakozás előtt álló országokban (a teljes fogyasztás 5%-a), alig volt kisebb. Azonban a kibővített EU több

1.11 Az egységnyi GDP-re jutó bruttó belföldi energiafogyasztás változása, 1995-2001

országában is ennél sokkal nagyobb volt az arányuk: Lettországból és Svédországból elérte a 30%-ot, sőt többet, Ausztriában és Finnországból meghaladta a 20%-ot, Észtországból, Romániából és Szlovéniából 11% körül volt, Portugáliából pedig 14%. 1995 és 2001 között a megújuló energiaforrások relatív fogyasztása minden csatlakozás előtt álló országban nőtt, Lettországból, Litvániából és Romániából mégpedig jelentősen. Továbbá e hat év során nőtt még Finnországból és Svédországból, de Ausztriából és Portugáliából csökkent.

Az EU energiapolitikájának négy fő programja — az utánpótlás biztonsága, az egységes belső piac kialakításának befejezése, a környezetvédelmi megfontolások integrációja és a megújuló energiaforrások előtérbe helyezése — pozitívan hathat a kohézióra. Ha csökkentik az egységnyi termelésre jutó energiafogyasztás mennyiségét, és jobban kihasználják a megújuló energiaforrásokat, akkor a tagállamok kevésbé szorulnának importra és így elkerülhetik, hogy gazdaságukban valamilyen esetleges külső kínálati sokk (például az olajár hirtelen megemelkedése) miatt zavar álljon be. A megújuló energiák körültekintő fejlesztése enyhítheti az energia-termelés káros környezeti hatásait (bár a hídros-elektromosság ökológiai kárával kapcsolatosan nőnek az aggodalmak), és ugyanakkor költség-hatékony megoldást jelenthetnek elsősorban a perifériális területeken.

A régiók vonzerejét növelő egyéb infrastruktúrák

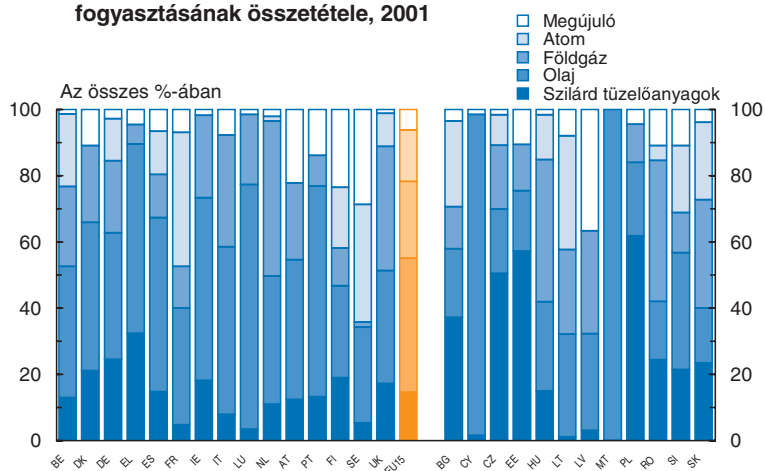
A társadalmi infrastruktúra — ami elsősorban az iskolákból, főiskolákból és kórházakból áll — jelentőségét, mint a regionális versenyképességet befolyásoló tényezőt, nem szabad alábecsülnünk. A jó minőségű társadalmi infrastruktúra befolyásolhatja a beruházási döntéseket és a vállalkozások helyszínének kiválasztását, főként olyan esetekben, amikor az érintettek viszonylag nagy szabadsággal dönthetnek arról, hogy hol élnek és dolgoznak, s így figyelembe vehetik személyes preferenciáikat és családi érdekeiket. Ezért az efféle infrastruktúra egyre nagyobb szerepet kap a regionális fejlesztési politikában, amelynek célja, hogy a nagy hozzáadott értéket teremtő tudás-alapú tevékenységeket vonzza az adott régióba.

A társadalmi infrastruktúra a népesség megtartásában is fontos szerepet játszik. Az emberek lakóhely választását egyre inkább befolyásolja, hogy vannak-e ott jó iskolák, s ezt az ingatlanárak is jól tükrözik. A nappali gyermek-ellátási létesítmények megléte is kulcsfontosságú tényező abban, hogy a kisgyermekes nők mennyire tudnak szakmai karriert építeni. Az ilyen intézmények hiányára, illetve meglétére vezethető vissza, legalábbis részben, hogy az EU egyes, főként szegényebb részein a nők foglalkoztatottsági rátája alacsony, illetve, hogy más régiókban pedig magas a részmunkaidőben dolgozók aránya¹⁴. Ha vannak ilyen gyermek-ellátási lehetőségek, az segíthet megtartani a népességet, mert felismerték azt, hogy épp az ilyen vidékeken az elköltözést leginkább azzal lehet megakadályozni, ha a nők számára teremtenek munkalehetőséget.

Az első Település Audit — amely 58 európai várost ölelt fel, amelyekben összesen átlagban az érintett országok népességének 15%-a él — eredményei azt mutatják, hogy a gazdagabb régiókban egy lakosra több nappali ellátási intézményi hely jut, mint a szegényebb régiókban.

Az idősök szempontjából létfontosságú, hogy jó egészségügyi ellátást kapjanak. Egyes esetekben

1.12 Tüzelőanyagból nyert energia bruttó belföldi fogyasztásának összetétele, 2001

az ellátáshoz való hozzájutás dönti el, hogy nyugdíjas éveiket ott élék-e le ahol addig laktak, vagy máshol. Ugyanakkor a jó egészségügyi létesítmények legalább ilyen fontosak a turisztikai régiókban, főként a meleg éghajlatú dél-európai régiókban, amelyek elsősorban a növekvő számú nyugdíjast célozzák meg. Márpedig azt, hogy a nyugdíjasok melyik helyet választják hosszabb és gyakoribb üdülésükhöz az ottani egészségügyi ellátás befolyásolja.

Ezért ebből a szempontból releváns tény, hogy az EU déli részén ugyan egy főre ugyanannyi orvos, ápolónő és egyéb egészségügyi dolgozó jut, mint északon, de kevesebb kórházi ágy.

Németországban és Franciaországban 1000 emberre 8–9 ágy jut, Görögországban a turista övezetekben átlagban már csak 5 vagy kevesebb, s Kentriki Elladában és Peloponnészoszon kevesebb mint három, Sterea Elladában pedig kevesebb mint kettő. Portugáliában 1000 főre átlagban 4 ágy jut, de Alentejóban már csak 2,5 és Algarvéban 2. Spanyolországban átlagban szint 4 ágy jut 1000 főre, viszont Valenciában és Andalúziában körülbelül 3; Olaszországban kevesebb kórházi ágy van Campaniában, Basilicatában és Szicíliában (1000 főre körülbelül 4 jut), mint az északi régiókban (majdnem mindenhol több mint 5)

Olaszországban ez részben a regionális népesség korosztályi struktúráját tükrözi, és azt a tényt, hogy az idősek — akik aránytalanul nagy terhet rónak az egészségügyi rendszerre — a népesség sokkal kisebb hányadát teszik ki délen, mint északon¹⁵. Másfelől az adatok e tekintetben szinte biztos, hogy kisebbnek mutatják a déli és az északi régiók közti különbséget, mivel az előbbiben az állandó lakosság lélekszáma az év során a hosszabb turisztikai időszakokban felduzzad.

A csatlakozás előtt álló országokban sokkal jobb a helyzet. Az orvosok, ápolónők és egyéb egészségügyi dolgozók népességhez viszonyított száma, nem csak hogy megegyezik, vagy akár meg is haladja a Tizenötökét, de — Ciprus kivételével, ahol 1000 lakosra 4 ágy jut — még a kórházi ágyak száma is viszonylag magas. A Cseh Köztársaságban 1000 főre mintegy 11 ágy jut, ami több, mint a Tizenötökben gyakorlatilag bárhol; Litvániában és Lettországon körülbelül 9, több, mint Németországban és Franciaországban, s a legkevesebb kórházi ágygal rendelkező

országokban, Lengyelországban és Észtországban, még mindig 7, azaz az EU átlagánál több ágy jut 1000 főre.

A társadalmi infrastruktúra a környezeti feltételekkel együtt az adott régió életminőségének kulcs-tényezője, és a regionális versenyképesség szempontjából legalább annyira fontosak, mint a közlekedési rendszerek, vagy az infrastruktúra hagyományosabb formái.

A humán-erőforrások

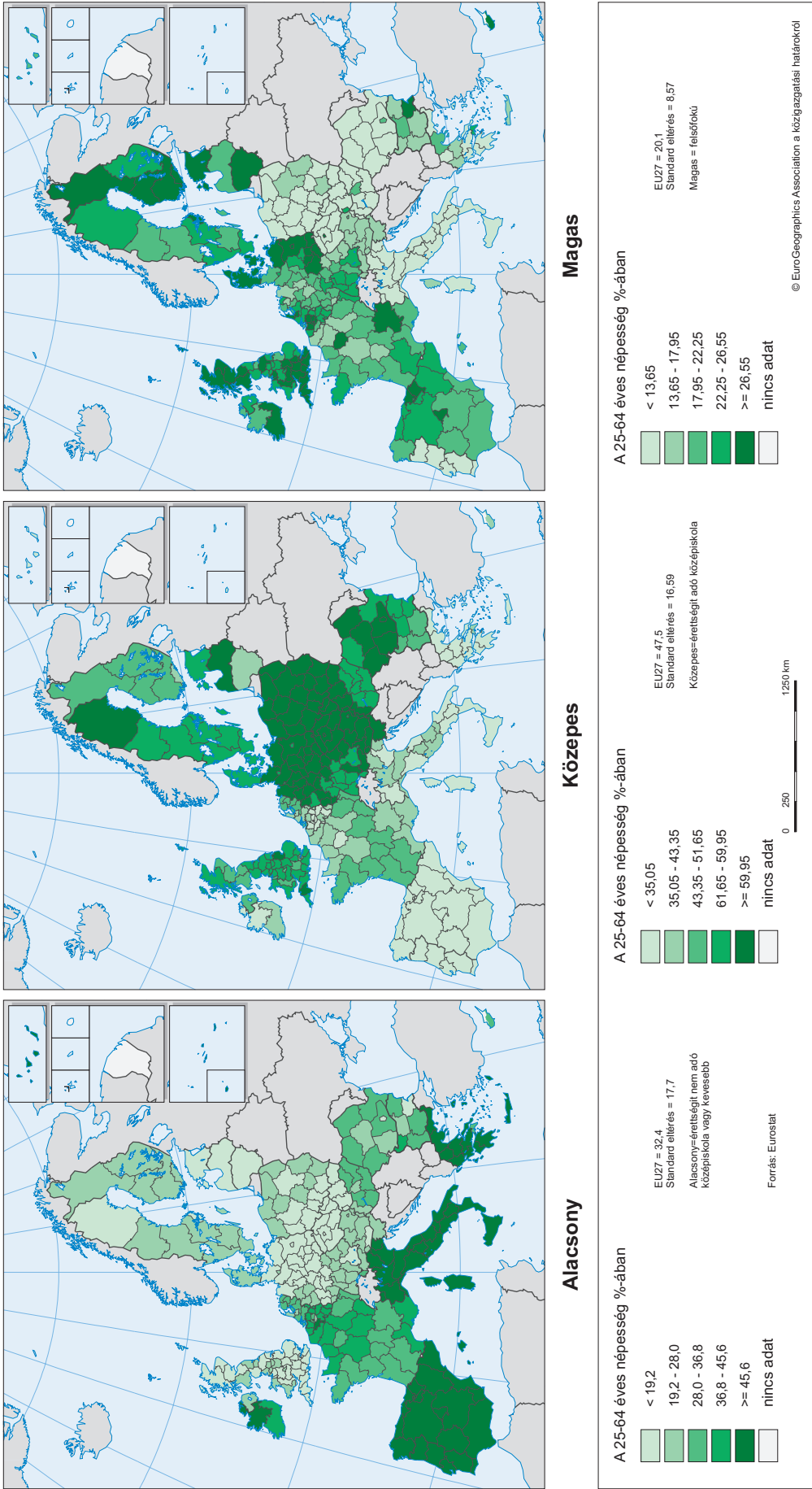
Az 1997-ben indított Európai Foglalkoztatási Stratégia nyomán szemmel láthatóan rugalmasabbá vált a foglalkoztatás még a gazdasági növekedés lassulásának időszakában is. 1999 és 2002 között a foglalkoztatottak száma 6 millióval nőtt, és a tartósan munkanélküliek aránya a teljes munkaerőhöz viszonyítva 4%-ról 3%-ra csökkent. Egyfelől figyelemre méltóan javult az EU munkaerő-piacainak működése, másfelől azonban továbbra is fennállnak a súlyos strukturális gyengeségek mind a jelenlegi, mind a jövőbeli tagállamokban.

Nő az iskolai végzettség jelentősége

Az iskolai végzettség az európai gazdaság teljesítményét és versenyképességét leginkább meghatározó tényező¹⁶, de kulcsfontosságú az emberek előtt megnyíló munka-lehetőségek szempontjából is. És ez nem annyira arra vonatkozik, hogy az emberek milyen fajta állásokat tölthetnek be, hanem alapvetően arra, hogy egyáltalán fognak-e munkát találni. A felsőfokú (tercier) végzettséggel rendelkezők — vagyis az egyetemi diplomások és annak megfelelő fokozatú képzettséggel rendelkezők — nagyobb valószínűséggel találnak munkát, mint az érettségivel rendelkezők, akik viszont foglalkoztatás terén előnyben vannak a csak alapszintű oktatásban részesültekkel szemben. Ez a tendencia, ami az elkövetkezendő években tovább erősödik a tudás-alapú gazdaság fejlődésével, teljesen egyértelműen rajzolódik ki a jelenlegi EU tagállamokban, főként a nők esetében, s még inkább érvényes a csatlakozás előtt álló országokban, de ott a férfiakra és a nőkre egyaránt.

2002-ben az összes csatlakozás előtt álló országot egybevéve, a 25 és 64 év közötti felsőfokú

1.9 Végzettségi szintek, 2002

végzettséggel rendelkező férfiak mintegy 86%-a dolgozott, a középfokú végzettségűeknek már csak 74%-a, s azoknak, akik csak az iskolaköteles korig jártak iskolába csupán 51%-a. A felsőfokú végzettségű nők 79%-ának, az érettségizettek rendelkezők 61%-ának és az ennél képzetlenebbek 38%-ának volt munkája.

Ezek a különbségek regionális szinten is megmutatkoznak, de ott sokkal markánsabban. A felsőfokú és az alacsony képzettségűek foglalkoztatottsági rátájának különbsége nagyobb az olyan régiókban, ahol az általános foglalkoztatási szint viszonylag alacsony, mint az olyanokban, ahol magas a foglalkoztatottság szintje. A rosszul képzett emberek tehát nagyobb valószínűséggel munkanélküliek az alacsony foglalkoztatási rátával rendelkező régiókban, mint a felsőfokú végzettségűek.

A csatlakozás előtt álló országok népességének magas az iskolai végzettsége az EU tagállamokéhoz képest...

A legfrissebb (2002 évi) adatok szerint a csatlakozás előtt álló országokban a 25–64 éves lakosság mintegy 78%-ának van legalább középfokú végzettsége. Ez az arány változó: Bulgáriában és Romániában 70% felett van, a Cseh Köztársaságban és Szlovákiában pedig jóval meghaladja az EU átlagot (64%), és még inkább az 1. Célkitűzés keretébe tartozó jelenlegi régiókat (Spanyolország és Olaszország ilyen régiókban mindössze 40% körül van az érték, és Portugáliában alig több mint 20%). Az egyetlen kivételt az új német tartományok képezik, ahol az ilyen képzettségűek aránya meghaladja a 90%-ot, ami magasabb, mint az ország többi részén, és inkább felel meg a többi csatlakozás előtt álló országnak, mint az EU-nak, ami jól tükrözi a közelmúltbeli közös történelmüket (1.9 térkép).

Kérdés azonban, hogy a csatlakozás előtt álló országokban az érettségit adó és az alsóbb szintű szakképzés mennyire nyújt a munkaerő-piaci igényeknek megfelelő képzettséget, illetve a tanulók mennyire lesznek képesek alkalmazkodni a változó igényekhez. Ezekben az országokban a tantervek és a tanítási struktúrák nem igazán igazodnak a modern gazdasághoz. Néhány kivételtől eltekintve, a tanulók relatíve rossz eredményeket érnek el a nemzetközi írás-olvasás-számolás teszteken.

... de a felsőfokú végzettségre ez már kevésbé áll

Az Unióban, az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban alacsony a felsőfokú végzettséggel rendelkező népesség aránya. Németország kivételével, ahol az új tartományokban rendkívül magas az iskolai végzettség, az egyetemi vagy annak megfelelő diplomával rendelkezők aránya alacsonyabb az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban, mint a többiben. Görögországban és Portugáliában, ahol mindegyik régió az 1. Célkitűzés keretébe tartozik, arányuk nem éri el az EU átlagát. Továbbá, jóllehet úgy tűnik, a legmagasabb végzettség szintjei általában javulnak abban az értelemben, hogy a fiatalok közül többnek van felsőfokú végzettsége, mint az idősebb generációkban, kevés jel mutat arra, hogy az 1. Célkitűzés keretébe tartozó és az egyéb régiók között szűkülne a szakadék.

A legtöbb csatlakozás előtt álló országban is alacsony a felsőfokú végzettséggel rendelkező munkavállalási korú népesség aránya. Mindent összevéve, a 25–64 éveseknek csak 14%-ának van egyetemi diplomája, vagy annak megfelelő végzettsége, ami jóval az EU átlag (22%) alatt van. Csak Észtországban és Lettországon haladta meg arányuk az EU átlagát. A Cseh Köztársaságban és Szlovákiában, valamint Lengyelországban és Romániában ez az arány mintegy 10–12% volt, de persze még így is magasabb, mint Portugáliában vagy Olaszország 1. Célkitűzés keretébe tartozó régióiban.

A csatlakozás előtt álló országokban, a három balti állam kivételével, a 25–64 éves nők kisebb hányadának volt középfokú végzettsége, mint a férfiaknak, de a legtöbb országban több nő volt felsőfokú végzettségű. Az EU-ban ennek a női korosztálynak általában alacsonyabb a végzettsége, mint a férfiaké — kivéve Portugáliában — de negatív helyzetük gyorsan változik, ahogy szignifikánsan több nő, mint férfi megy egyetemre. Noha a csatlakozás előtt álló országokban az idők folyamán egyre többen szereztek felsőfokú diplomát, az egyetemi diplomával vagy annak megfelelő végzettséggel rendelkező 25–29 évesek aránya (17%) még most is jelentősen alacsonyabb, mint az EU-ban (27%).

Az iskolai végzettségi szintek nem csak a csatlakozás előtt álló országokban, hanem a jelenlegi EU-ban is regionálisan különböznek. A végzettségi szintek

átlagban szignifikánsan magasabbak a fővárosi régiókban, mint az ország többi részén, és bizonyos fokok magasabbak a gazdagabb régiókban, mint a szegényebbekben.

A szegényebb régiókban magasabb az oktatásból korán kilépők aránya

Az 1. Céltűzés keretébe tartozó régiókban szignifikánsan több fiatal lép ki az oktatási rendszerből az elemi iskola után, mint az EU más részein. 2002-ben az 1. Céltűzés keretébe tartozó régiókban a 18–24 éveseknek mintegy 26%-ának — kétszer annyinak, mint a nem oda tartozó régiókban — nem volt semmiféle végzettsége az elemi oktatáson kívül, és nem is jártak iskolába, nem vettek részt képzésben. Sokuk ugyan dolgozott, de ahogy öregszenek és ahogy egyre magasabb iskolai végzettség lesz a követelmény, valószínűleg egyre nehezebben fognak munkát találni a tudás-alapú társadalomban. Ha tehát sikerül csökkenteni az ilyen egyének számát az 1. Céltűzés keretébe tartozó régiókban, az nem csak a foglalkoztatás regionális különbségeinek kiküszöböléséhez járulhat hozzá, hanem az 1. Céltűzés keretébe tartozó régiók fejlődési kilátásait is javítja¹⁷ (A1.8 térkép).

A csatlakozás előtt álló országokban a lemorzsolódók aránya általában sokkal alacsonyabb, mint a Tizenötökben. Az EU átlagánál csak Bulgáriában, Lettországon és Romániában nagyobb azon 18–24 évesek aránya, akiknek csak alapszintű végzettsége van és már nem járnak iskolába vagy nem vesznek részt képzésben (mindhárom országban 20%, illetve kicsit afeletti), de még ott is alacsonyabb volt, mint az 1. Céltűzés keretébe tartozó régiók átlaga. Magyarországon arányuk 12% körüli, Lengyelországban 8%, a Cseh Köztársaságban, Szlovákiában és Szlovéniában pedig csak mintegy 5%.

Az élethosszig tartó tanulás

A regionális versenyképesség egyik kulcs-tényezője, hogy a munkaerő és az üzleti szféra képes-e alkalmazkodni a piaci körülmények alakulásához. Ehhez az kell, hogy szaktudásuk frissítése és bővítése

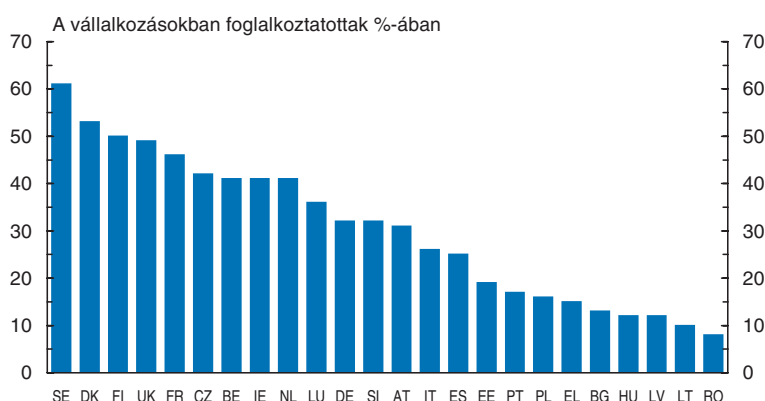
érdekében a munkavállalók képezhessék magukat. A szakmai továbbképzés tehát mind az egyén karrier-lehetőségének, mind a gazdaság versenyképességének szempontjából épp annyira fontos, mint az alapszintű oktatás.

A legfrissebb rendelkezésre álló adatok szerint¹⁸ Írország kivételével a kohéziós országokban sokkal alacsonyabb azoknak a relatív száma, akik dolgoznak és továbbképzésben vesznek részt, mint az EU többi részén. Spanyolországban 1999-ben az arányuk csak 25% körüli volt, szemben az EU 40%-os átlagával, Portugáliában pedig 17%, s Görögországban csak 15%. (Meg kell jegyeznünk, hogy ezek az adatok csak a vállalati szférára vonatkoznak, s nem tartalmazzák az államigazgatást, a kommunális szolgáltatásokat és a mezőgazdaságot) (1.13 ábra).

A csatlakozás előtt álló országokban a továbbképzés kiváltképp fontos egyrészt a gazdasági szerkezetváltás miatt, másrészt azért, mert az alapszintű oktatási és képzési rendszer szemmel láthatóan nem nyújt megfelelő tudást. Annak ellenére, hogy a fiatalok viszonylag nagy hányada szerez középfokú végzettséget, ezek többnyire olyan szakmákat jelentenek, amelyek nem feltétlenül lesznek hosszútávon kelendőek a munkaerő-piacon, mert a szaktudásfajta iránti igény változik.

A csatlakozás előtt álló országok zömében a továbbképzésben való részvétel jelentősen alacsonyabb, mint az EU-ban. 1999-ben a vállalati szférában

1.13 A szakmai továbbképzésben résztvevők aránya, 1999

* PL = csak a Pomorskie régióra vonatkozik

Forrás: Eurostat, Második felmérés a vállalat szakmai továbbképzéséről (CVTS2)

alkalmazottaknak átlagban csak 17%-a vett részt valamilyen formában szakképzésben, ami az EU hasonló értékének kevesebb mint a fele, viszont hasonló Portugáliáéhoz, s enyhén magasabb, mint Görögországban. Csak a Cseh Köztársaságban volt a szakképzésben résztvevők aránya az EU átlagánál magasabb, s ott is csak kicsit (42%). A többi csatlakozás előtt álló országban, Szlovénia kivételével (32%), hányaduk 20% alatt maradt.

Egyértelmű, hogy ezekben az országokban bővíteni kell a továbbképzést és sokkal szélesebb körben hozzáférhetővé kell tenni az élethosszig tartó tanulás lehetőségeit. E cél elérésében a legfőbb akadály a pénzügyi eszközök hiánya.

A nők munkaeo piaci részvétele

Az EU-ban még nem használták ki teljesen a nők potenciális gazdasági aktivitását. Hollandiában, az Egyesült Királyságban, Ausztriában és az északi országokban a nők foglalkoztatási rátája máris meghaladja a Lisszabonban kitűzött 60%-ot, ám Spanyolországban, Görögországban és Olaszországban még jóval elmarad a célirányzattól.

Ugyanazért a munkáért a nők kevesebb pénzt kapnak, mint a férfiak. A nemek közti fizetésbeli különbség 1998 óta változatlanul 16%. A munkaerő-piaci nemi megkülönböztetés továbbra is fennáll, sokkal több férfi dolgozik menedzseri és vezetői beosztásban, mint nő. A nők alacsony szintű részvételének egyik fő oka a munka-rend. Ezen kívül a nőknek majdnem egy harmada részmunkaidőben dolgozik — szemben az 5%-nyi férfival — zömmel azért, mert nem áll rendelkezésre gyermekellátási intézmény.

A leendő tagállamok mindegyikében jelentősen csökkent a nők munkaerő-piaci részvétele a korai átmeneti években. 2002-ben Cipruson és Szlovéniában a nők foglalkoztatottsági rátája alig maradt el a lisszaboni célirányzattól, de Lengyelországban mindössze 47% volt, Máltán pedig 32%.

A munkanélküliség megelőzése és az aktív munkaerő-piaci politikák

A megelőzési intézkedések és az aktív munkaerő-piaci politikák alapvetően fontosak ahhoz, hogy az EU

A bevándorlás és a harmadik országok nemzetiségeinek integrálása

Mivel az EU-ban a munkavállalási korú népesség előre láthatóan csökkenni fog az elkövetkezendő években, s bizonyos tevékenységi területeken munkaerő hiány fog kialakulni, a bevándorlás újfajta jelentőségre tett szert.

A bevándorlók integrálása a társadalomba mind a társadalmi kohézió, mind a gazdasági hatékonyság szempontjából fontos, kiváltképp a Tampere-i és a Lisszaboni program kontextusában. A nem-EU nemzetiségek — akik közül sokan harmadik országból jött bevándorlók, de sokan bevándorlóknak már az EU-ban született gyermekei — körében tapasztalható magas munkanélküliség és a munkaerő-piaci kereszkedés állandó problémái azt mutatják, hogy nagyobb erőfeszítést kell tenni integrálásukra.

A harmadik országból érkező bevándorlók és az etnikai kisebbségek társadalmi integrációjának javítását szolgáló politikáknak nem csak a gazdasági és társadalmi szempontokat kell figyelembe venniük, hanem a bevándorlók kulturális és vallási diverzitását, valamint az állampolgári és politikai jogait. Ezenkívül a bevándorlás következményeit regionális és helyi szinten is figyelembe kell venni. A prioritások országoként eltérőek, de az integrációs politikáknak hosszú távra kell szólniuk és reagálniuk kell az adott csoportok sajátos igényeire.

Nem csak a vonatkozó politikáknak kell koherensebbeknek lenniük minden szinten, hanem szorosabb együttműködést kell kialakítani a kormányzat különböző rétegei, valamint a közhatalóságok és a szociális partnerek, a kutatói társadalom, a helyi szolgáltatás-nyújtók, a nem-kormányzati szervezetek, és mindennek előtt a bevándorlók között.

teljes munkaerő potenciálját ki lehessen aknázni. Sok tagállamban történtek erőfeszítések arra, hogy mindenki, aki elveszti munkáját, egyéni állás-keresési segítséget és iránymutatást kapjon már a munkanélkülisége elején. Általánosnak mondható a tendencia, hogy a támogatásokat egyre inkább személyre szabják és a programok hatékonyságának növelése érdekében egyénileg határozzák meg az álláskeresők igényeit és inkább testre szabott, s nem általános intézkedésekkel segítenek.

További erőfeszítések történtek azért, hogy a fiatalok számára biztosítsák a képzéshez, munka-tapasztalatokhoz, vagy a foglalkoztathatóságukat javító egyéb lehetőségekhez való hozzájutást, fiatalok esetében munkanélkülivé válásuktól számított hat hónapon belül, 24 évnél idősebbek esetében 12 hónapon belül. Ám szemben a regisztrált munkanélküliekkel, kevés figyelmet kapnak az inaktívak, s ez főként a nők munkaerő-piaci programokban való részvételét korlátozza.

Az Unió különböző részein nem egyforma a munkaerő-piaci politikák hatékonysága, s ezeket a politikákat meg kell erősíteni, különösen az olyan régiókban, ahol magas a munkanélküliségi ráta és szerkezetváltásra lenne szükség.

Ezek a feladatok kiterjednek a leendő tagállamokra is, ahol az aktív politikákra való ráfordítás alacsony a nagyarányú munkanélküliséghez — s nagyarányú tartós munkanélküliséghez — képest, még az EU-ban ilyenre legkevesebbet költő Görögországhoz és Portugáliához képest is.

A lisszaboni célirányzat és a termelékenység növelésének eléréséhez az elkövetkezendő időben az alábbi feladatokat kell megoldani:

- elő kell segíteni a munkavállalók és a vállalkozások alkalmazkodóképességét oly módon, hogy javítjuk abbéli képességüket, hogy a változásokat előre lássák, ösztönözzék és feldolgozzák;
- növelni kell a munkaerő részvételét, és a munkát mindenki számára valódi választási lehetőséggé kell tenni, főként annak fényében, hogy a munkavállalási korú népesség feltehetően csökkenni fog. Ennek érdekében le kell rombolni a munkaerő-piac akadályait, növelni kell a foglalkoztathatóságot és meg kell előzni a munkanélküliséget, s a munkarendet vonzóbbá kell tenni, a munkavállalást pedig kifizetődővé;
- többet és hatékonyabban kell beruházni a humántőkébe, annak érdekében, hogy az alul-képzett munkavállalók korszerűsíthessék szaktudásukat, illetve olyan szaktudásra tehessenek szert, amely biztosítja, hogy nem esnek ki a munkaerő-piacról és munkájukban előrehaladnak; továbbá emelni kell az emberek iskolai végzettségi szintjét,

valamint képzésben való részvételét egész munkavállalói életük során, hogy az élethosszig tartó tanulás valóságos lehetőséggé váljon.

Az innováció és a tudás-alapú gazdaság

A fejlett gazdaságokban, mint pl. az EU-ban, a tudás és a tudáshoz való hozzáférés vált a növekedés motorjává. A gazdaság versenyképességét elsősorban már nem a természeti erőforrások vagy a rendelkezésre álló olcsó munkaerő kihasználása határozza meg, hanem a know-how és a szellemi tőke megléte, mivel ezek nem csak a gazdaság termelési hatékonyságát növelik, hanem az új termékek kifejlesztése is ezeken alapul.

Az innováció tehát a versenyképesség fenntartásának és erősítésének kulcsa, márpedig az elengedhetetlen a tartós gazdasági fejlődés eléréséhez. Az EU különböző régióinak más és más az innovációs kapacitása, és a különbségek még nagyobbak lesznek a bővítés után. Ez pedig azt jelenti hogy a tudáshoz való hozzájutásban és annak kihasználásában is hasonlóan nagyok a különbségek. Ha csak nem sikerül ezeket a különbségeket csökkenteni, nehéz — ha nem lehetetlen — lesz azt a lisszaboni célkitűzést elérni, hogy az EU váljon a világ legdinamikusabban fejlődő tudás-alapú gazdaságává.

Az innovációs kapacitásbeli szakadék megszüntetésében a legfőbb nehézség az, hogyan lehetne mérni a különbséget okozó tényezőket, és ezek hatását a versenyképességre. A rendelkezésre álló mutatók csak részlegesek, és kvalitatívabb információkkal kell őket kiegészíteni a regionális körülményekről, az innovációs tevékenység szereplőiről — úgy mint a kutatóintézetek, vállalatok és az állami hatóságok — és a köztük lévő kapcsolatokról.

Az alábbiakban több ilyen mutatót ismertetünk. Az ezekből lesűrhető következtetések nem újak, és megerősítik, hogy a csatlakozás előtt álló országok régiói, valamint a jelenlegi 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók viszonylagos hátrányban vannak.

A kutatási és fejlesztési, valamint a high-tech tevékenységek erőteljesen a jelenlegi EU központi régiókban koncentrálnak. 1999-ben az EU teljes

kutatási-fejlesztési kiadásainak több mint egynegyede a jelenlegi EU 8 régiójában történ, a fele pedig 30-ban koncentrálódott. Miként várható, hasonlóképpen koncentrálódtak a szabadalmak is, ami az innovációs termelésnek egyik, bár csak részleges, mutatója: az EU Szabadalmi Irodájához benyújtott high-tech szabadalmi kérvények fele 13 központi régióból érkezett (A1.9 térkép).

Még nagyobb a regionális különbség a vállalati kutatási-fejlesztési kiadások terén, ami talán a legrelevánsabb adat annak mérésére, mennyiben járul potenciálisan hozzá az innováció a versenyképességhez. Németországban a vállalatok kutatási-fejlesztési kiadásai a GDP 1,7%-át tették ki, Finnországban 2,2%-át és Svédországban 2,7%-át; ezzel szemben Portugália és Görögország minden régiójában — kivéve Lisszabonban, Attikán és Peloponnészoszon — ennek kevesebb mint egy tizede volt, s nem érte el a regionális GDP 0,2%-át. Az EU 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban az ilyen célú vállalati kiadások nem érték el a GDP 0,3%-át, és alig haladták meg az EU átlagos szintjének (1,3%) egy ötödét (1.10 térkép).

A kormányzati kutatási-fejlesztési ráfordítások sokkal egyenlőbben oszlanak meg a régiók között. 1999-ben, azonban, a GDP-hez viszonyítva még így is kicsit alacsonyabb volt az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban, mint a többi területen (Spanyolországban és Görögországban 0,15%, Portugáliában 0,21%, szemben az EU 0,27%-os átlagával), s ezért nem kompenzálják a vállalati ráfordítások nagyságrendjében tapasztalható különbségeket. Ez még nagyobb mértékben érvényes a felsőoktatási ráfordításokra, ami nagyjából ugyanakkora volt az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban, mint a többiben (a GDP mintegy 0,4%-a).

Jóllehet 1995 és 1999 között az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban valamennyit nőtt a vállalatok kutatási-fejlesztési ráfordítása, a GDP-hez viszonyítva ez a növekedés nem volt akkora, mint az 1. Célkitűzés keretébe nem tartozó régiókban (bár a ráfordítások százalékosan jobban növekedtek az előbbieken, mint az utóbbiakban). Ugyanakkor a kormányzati ráfordítások a GDP-hez mérten nőttek az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban, míg a többiben csökkentek.

...az állami támogatás mélyíti a tagállamok közti egyenlőtlenségeket...

Arra is fontos rávilágítanunk, hogy a tagállamok különböző szinten támogatják a vállalkozásokat a kutatási-fejlesztési tevékenységükhöz adott segítség formájában¹⁹. A gazdagabb országok kormányai, néhány kirívó kivételtől eltekintve, jelentősen több támogatást nyújtanak a vállalatok ilyen típusú ráfordításaihoz, mint a szegényebb országoké.

A legfrissebb adatok szerint, a támogatás nagyságrendje eltérő: Finnországban és Ausztriában a feldolgozóiparban foglalkoztatott egy főre jóval több mint 300 euró jut, Portugáliában csak 28 euró és Görögországban mindössze 12 euró. (A1.9 táblázat).

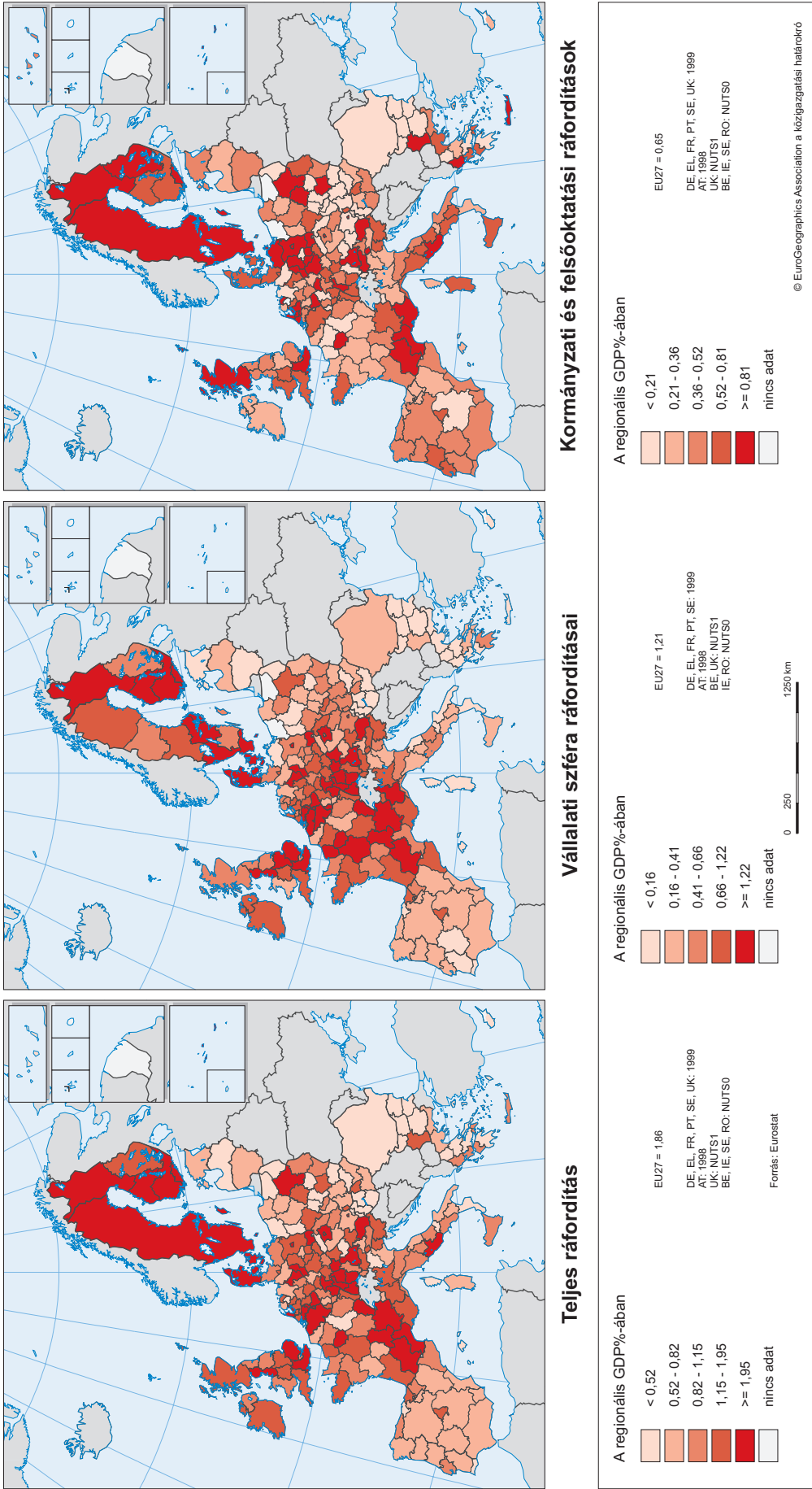
Az, hogy a vállalkozások kicsik, még jobban aláássa az innovációs kapacitást a gyengébb régiókban

A hátrányosabb helyzetű régiókban a vállalkozások el vannak zárva az élenjáró nemzetközi kutatási-fejlesztési hálózatoktól és az új technológiákat kifejlesztő kutatási központoktól²⁰. Ezekben a régiókban főként a kis- és közepes méretű vállalkozások (KKV) számára nehéz információt szerezni és a legfrissebb technológiai fejlesztéseket alkalmazni, valamint felvenni a kapcsolatot a más helyeken található, megfelelő partnerekkel.

Amint az OECD friss empirikus tanulmányai kimutatják, a termék-innováció alapvetően kollektív folyamat, amibe beletartozik a vállalatok közti, valamint a vállalatok és a regionális tudás-bázist jelentő kutató-intézetek közti interakció. A gyengébb régiókban található vállalkozások gyakran el vannak szigetelve a többi vállalatától és a kutató-intézetektől, és ennek következtében kevesebb ott az innováció, mint másutt.²¹

A kutatási-fejlesztési tevékenység általában a vállalkozás méretétől függ, főként a feldolgozóipari ágazatokban. Az olyan régiókban, ahol a feldolgozóipari ágazatokban a foglalkoztatás a kis vállalkozásokban koncentrálódik — ezek dominánsan az EU déli részén találhatóak — keveset költenek kutatási-fejlesztési tevékenységre. 2000-ben Portugáliában a feldolgozóipari ágazatokban foglalkoztatottak 47%-a 50 embernél kevesebbet foglalkoztató vállalkozásokban

1.10 Kutatási és fejlesztési kiadások, 2000

dolgozott; Spanyolországban arányuk 53% volt, Olaszországban 56% (Görögországról nincs adat), szemben az EU 27%-os átlagával. És az említett országokon belül a kisebb vállalkozásokban foglalkoztatottak aránya még nagyobb a gyengébb régiókban: a becslések szerint meghaladja a 60%-ot az olasz 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban és 65% körüli az ilyen spanyol régiókban²².

A vállalkozások mérete terén mutatkozó regionális egyenlőtlenség épp ily nyilvánvaló az EU többi részén. Németországban például az új tartományokban a feldolgozóiparban foglalkoztatottak egyharmada kisvállalkozásokban dolgozik, míg az ország többi részében csak mintegy 20%-uk.

A nagyvállalatokkal ellentétben, amelyeknél általában házon belül van kutatási kapacitás, a kis- és közepes méretű vállalkozásoknak nagyrészt kívülről, elsősorban a közvetlen közelükben lévő más vállalkozásoktól kell, hogy hozzájussanak a technológiához és know-how-hoz. Egy nemrégiben készült felmérésben a kis- és közepes méretű vállalkozások vezetői úgy nyilatkoztak, hogy az új technológiákhoz való hozzájutás két legfontosabb módja — jócskán megelőzve a házon belüli kutatási-fejlesztési tevékenységet — a fejlett berendezésekhez való hozzáférés és a szállítók és vásárlókkal való együttműködés²³. Továbbá, az EU-ban három megkérdezett vállalkozás vezetőből kettő úgy vélte, hogy a hálózat építés — ami ebben az esetben új termékek közös kifejlesztését, a vállalatok egymás közti tudás-megosztását stb. jelenti — fontos vagy nagyon fontos az innovációhoz.

A gazdasági tevékenységek szektorok szerinti összetétele szintén a gyengébb régiók hátrányát jelzi. A high-tech ipar és a tudás-igényes üzleti szolgáltatások többnyire a központi régiókban koncentrálódnak, ami már magában is serkenti az innovációs tevékenységet, mert ezekben az ágazatokban sokkal többet költenek kutatásra és fejlesztésre, mint a hagyományos ágazatokban, amelyek elsősorban a hátrányosabb helyzetű régiókban a fő foglalkoztatók. (1.11 térkép)

Az EU-ban a foglalkoztatás elsősorban a tudás-igényes ágazatokban növekszik, ami azt jelenti, hogy azok a régiók, amelyekben ezek az ágazatok koncentrálódnak nem csak hogy versenyképesebbek, de még az új munkahelyek teremtésében is jobb helyzetben vannak. S így idővel ezek az ágazatok

mindinkább az erősebb régiókban koncentrálódnak és ezzel mélyül a köztük és a többi régió közötti szakadék.²⁴

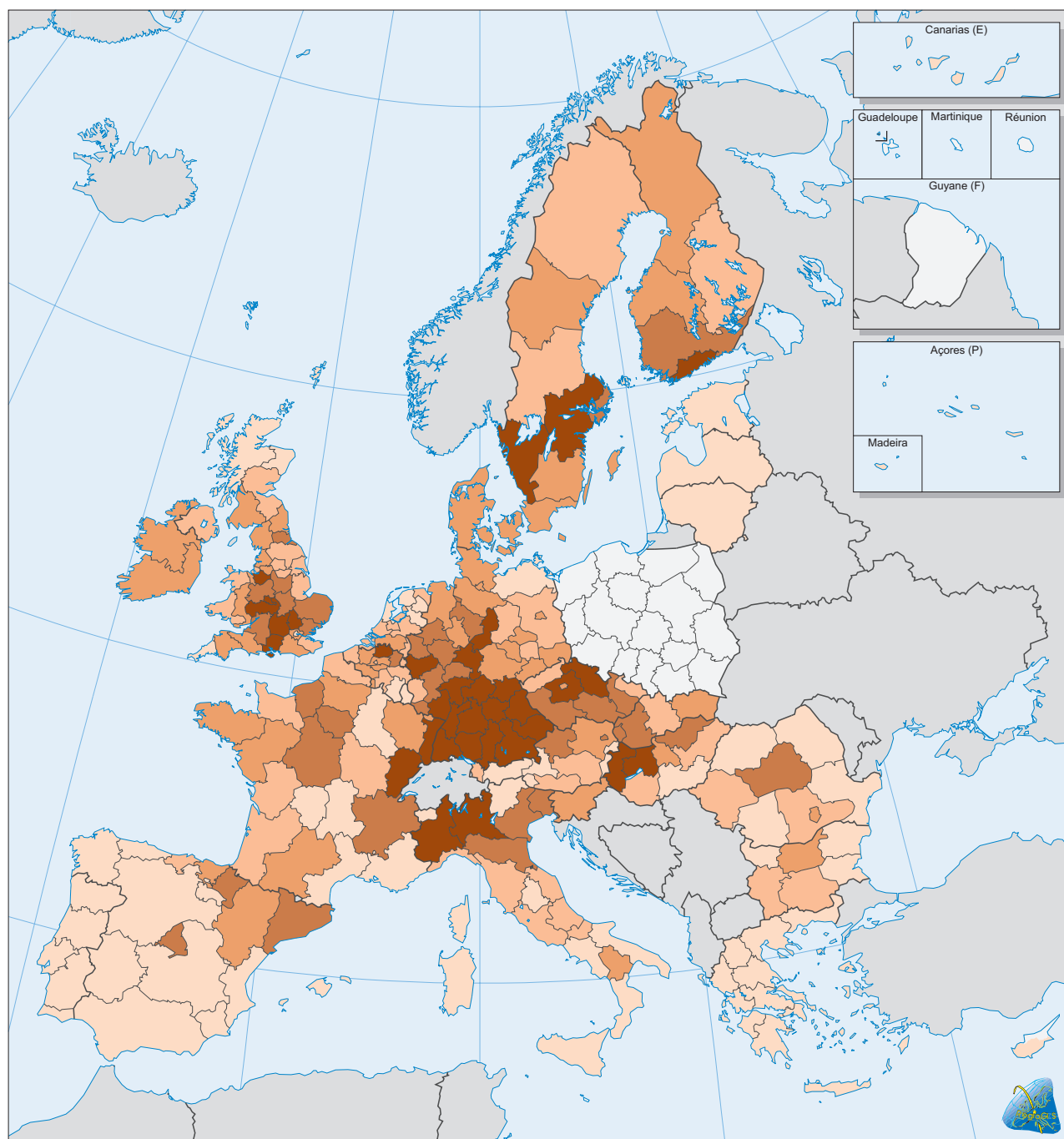
Az innovációs tevékenység a csatlakozás előtt álló országokban

A csatlakozás előtt álló országokban a GDP-hez viszonyítottan sokkal kevesebbet költenek kutatásra és fejlesztésre (K+F), mint a legtöbb jelenlegi EU tagállamban, de csak kicsit kevesebbet, mint az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban. 2001-ben a ráfordítások átlaga nem érte el a GDP 1%-át (0,8%), ami kevesebb mint a Tizenötök átlagának a fele. A vállalatok ilyen célú kiadásai a kutatási-fejlesztési ráfordításoknak alig több mint 45%-át tették ki, ami sokkal kevesebb mint az EU-ban (65%), a maradék pedig egyenlő arányban oszlott meg a kormányzat és a felsőoktatás között.

A csatlakozás előtt álló országokban a vállalatoknak a GDP-hez viszonyított kutatási-fejlesztési ráfordításai az EU átlagos szintjének körülbelül az egy harmadát érték el, és elhanyagolható mértékben meghaladták az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókéét összességében. A kormányzati forráski helyezések a csatlakozás előtt álló országokban a GDP-hez viszonyítva nagyjából ugyanakkorak voltak, mint az EU, illetve az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók átlaga, de a felsőoktatás kutatási-fejlesztési ráfordításai az EU, illetve az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók átlagának csak mintegy a felét tették ki.

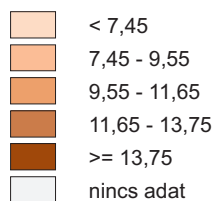
A kiadások tekintetében a csatlakozás előtt álló országok között kisebb volt az eltérés, mint a jelenlegi EU-n belül. A Cseh Köztársaság és Szlovénia viszonylagos prosperitását tükrözi, hogy itt volt a legnagyobb a ráfordítás, de nagysága a GDP-nek csak 1,5%-át tette ki, ami kevesebb, mint a tagállamok többségében, viszont több, mint a négy kohéziós országban és Olaszországban. A ráfordítások a legkisebbek Bulgáriában, Romániában és Lettországon voltak, a GDP 0,5%-a körüli nagyságrendben: ez meg egyezik a portugál szinttel, de kicsit elmarad a görögötől. A többi ország körülbelül annyit költött, mint a jelenlegi 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók, a németeket kivéve.

Csak úgy mint az EU-ban, a kutatási-fejlesztési ráfordítások teljes összegében a különbségeket a vállalati

1.11 Foglalkoztatás a high-tech szektorokban, 2002

A teljes foglalkoztatás %-ában

Átlag = 10,6
Standard eltérés = 4,30

Forrás: Eurostat

0 100 500 km

© EuroGeographics Association a közigazgatási határokról

kiadások eltérései okozzák. A Cseh Köztársaságban és Szlovéniában az ilyen célú vállalati ráfordítások teték ki a teljes kutatási-fejlesztési kiadások 60%-át, a többi nyolc ország közül hatban mindössze 40%-át, vagy még kevesebbet.

Az EU-hoz hasonlóan, az 1990-es évek második felében a csatlakozás előtt álló országokban is keveset változott a kutatási-fejlesztési kiadások GDP-hez viszonyított szintje. Mindent összevéve, az csakúgy, mint az EU-ban, enyhe csökkenés volt tapasztalható annak köszönhetően, hogy a vállalati kiadások inkább csökkentek, mintsem nőttek. 1995 és 2001 között csak a Cseh Köztársaságban, Magyarországon és Litvániában nőtt a teljes kutatási-fejlesztési ráfordítás a GDP-hez mérten. Romániában és Szlovákiában markánsan csökkent.

A kutatási-fejlesztési tevékenység a gazdagabb régiókban koncentráldott, csakúgy mint a Tizenötökben

Az EU-hoz hasonlóan, egyértelmű a tendencia, hogy az egyes csatlakozás előtt álló országokon belül is a kutatási-fejlesztési kiadások aránytalanul nagy arányban a gazdagabb régiókban koncentráldnak. Ez kiváltképp nyilvánvaló Bulgáriában, ahol az összes kiadás 80%-a a Szófiát is magába foglaló Yugoapaden-ben történt. S legalább ilyen látványos Magyarországon és a Cseh Köztársaságban: mindkét országban a kiadások több mint 60%-a a fővárosban és környékén koncentráldott. Prágában és az azt körülvevő Stredny Cechy-ben a kutatási-fejlesztési ráfordítások szintje megközelítette a GDP 2,5%-át, ami szignifikánsan magasabb mint bármelyik spanyol vagy olasz régióban, és — Ile de France és Midi-Pyrénées kivételével — meghaladja a francia régiókéét is. Lengyelországban Mazowieckie-ben, ahol Varsó is található, a kiadások a GDP 1,5%-a körül voltak, ami az összes többi lengyel régió szintjének több mint duplája, kivéve egyetlen régiót (Malopolskie).

Az, hogy a kiadások relatíve a gazdagabb régiókban koncentráldnak nem annyira annak köszönhető, hogy — mint ahogy az EU-ra jellemző — a vállalatok ezeken a helyeken költenek inkább (Az egyetlen kivétel Stredny Cechy a Cseh Köztársaságban, ahol a kiadások magas szintje teljes egészében a vállalati ráfordítások nagyságrendjének tudható be.).

Prágában a vállalatok GDP-hez viszonyított kutatási-fejlesztési ráfordításai a nemzeti átlag alatt maradtak, és a teljes ráfordítás azért volt magas, mert a kormányzat és a felsőoktatási intézmények költöttek sokat. Magyarországon és Lengyelországban a kormány kutatási-fejlesztési ráfordításai számottevően nagyobbak voltak a fővárost magába foglaló régióban, mint az országban másutt, és noha mindkét esetben a vállalatok is sokat költöttek ezekben a régiókban, ezek a ráfordítások nem voltak annyival nagyobbak.

Az információs és kommunikációs technológia új lehetőségeket nyit meg a vállalatok és a régiók előtt

Az információs és kommunikációs technológia (ICT) új lehetőségekkel és új kihívásokkal állította szembe a vállalatokat, és új tényezőként jelent meg a regionális versenyképességben. A régiók számára az információs és kommunikációs technológia felgyorsította azokat a változásokat, amelyek potenciálisan gyökeresen megváltoztathatják az élet- és munkakörülményeket, valamint a gazdasági tevékenységek területi megoszlását.

... de az információs és kommunikációs technológiához való hozzáférés terén megmarad a régiók közti egyenlőtlenség

A kohézió szempontjából úgy tűnik, hogy az információs és kommunikációs technológia nagy lehetőséget kínál a "távolsági súrlódási veszteség" és a távolság problémájának csökkentéséhez, amely sok perifériális régióban — és még annál is inkább a legkülső régiókban — súlyos nehézségeket okoz. Ugyanakkor, egyre aggasztóbb méreteket ölt az úgynevezett "digitális szakadék", és egyre inkább fennáll annak a veszélye, hogy ha egyes helyeken az információs és kommunikációs technológiához való hozzáférés korlátozott, vagy a vállalatok és a háztartások nem tudják teljes mértékben kihasználni az új technológiát, az nemcsak csökken, hanem növeli a regionális teljesítmények különbségeit.

Az információs és kommunikációs technológia különféle aspektusainak a fejlődési mintája ugyan eltérő, de néhány regionális különbség máris világosan körvonalazódott:

- a jelenlegi EU-ban az új technológiák leg többjének fejlődésében kialakult egy észak-dél választóvonal, ami nagyjából megfelel a kohéziós és nem kohéziós országok közti határvonalnak;
- a jelenlegi tagállamokat és a csatlakozás előtt álló országokat az új technológiák térhódítási ütemének tekintetében elválasztja egy nyugat-kelet határvonal. Láthatóak azonban a felzárkózás jelei, mert a csatlakozás előtt álló országokban több kulcsfontosságú új technológia átvétele gyorsabban folyik, mint a Tizenötökben;
- a csatlakozás előtt álló országok nagyon különböznek abban, hogy milyen tempóban fejlődik bennük az információs és kommunikációs technológia, de — csak úgy, mint az EU-ban — ez aspektusonként változik; 2001-ben például az internet-használók száma Észtországban és Szlovéniában alig maradt el az EU átlagtól, Romániában pedig kevesebb volt mint az átlag egyötöde;
- az egyes országokon belül az egyes régiókban általában nem egyforma a fejlődés üteme: a metropolisz-területek, főként a nagyvárosok, általában előrébb járnak, mint a többi régió, a vidéki területek viszont elmaradtak.

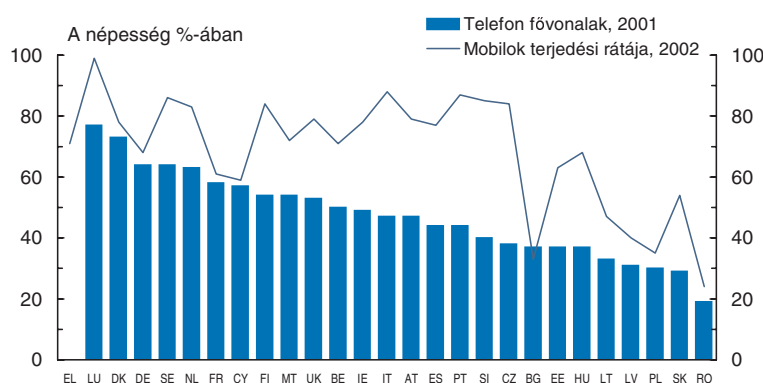
Ami a telekommunikációt illeti, a vezetékes telefonok száma a népesség lélekszámához viszonyítva Görögország kivételével továbbra is alacsonyabb a

kohéziós országokban, mint az EU többi részén, és kevés jele látható, hogy ez a szám relatív értelemben növekedne. 2001-ben Spanyolországban és Portugáliában 100 főre 44 vonal jutott, szemben az EU 55-ös átlagával; Írorszában (49) és Olaszországban (47) szintén az átlag alatt volt.

A csatlakozás előtt álló országokban még ennél is kevesebb vezetékes telefon van. Ciprus és Málta kivételével, ahol a vezetékes telefonok és a népesség aránya az EU átlag körül van, a csatlakozás előtt álló országokban 2001-ben átlagban 100 főre csak 40 vezetékes telefon jutott: Szlovéniában 40, a Cseh Köztársaságban 38, Lengyelországban 30, Szlovákiában 29 és Romániában mindössze 19. Az EU-val ellentétben, 1990-es évek közepe óta a számok emelkedtek, bár a legfrissebb adatok szerint a telefonvonalak számának emelkedése az ISDN és a mobil telefonok fejlődésével egyes országokban megállt (1.14 ábra).

A déli EU tagállamokban a népességhez viszonyított vezetékes telefonok viszonylag alacsony számát bizonyos mértékig ellensúlyozza a mobil telefonok elterjedtsége. Olaszországban és Portugáliában 2001-ben a mobil-telefonos előfizetések száma meghaladta az EU átlagát (84, illetve 78 / 100 fő, szemben az átlagos 74-gyel). Spanyolországban ugyanennyi vezetékes telefon volt, mint az EU átlag, Görögországban viszont az arány elmaradt az átlagtól (68), sőt kevesebb volt, mint a Tizenötökben bárhol, kivéve Franciaországot és Németországot.

1.14 A telefon fővonalak száma és a mobilok elterjedtségi rátája, 2001/2002

Forrás: Eurostat, Telekommunikációs szolgáltatások, telefon fővonalak; DG Information Society, a Telekommunikációs Szabályozási Csomag végrehajtásáról szóló 8. jelentés és az EU tagjelölt országaiban a mobil telefonok terjedésének figyelemmel kísérése

2001-ben a csatlakozás előtt álló országok szinte mindegyikében kevesebb volt a mobiltelefonos előfizetések száma a népességhez viszonyítva, mint az EU-ban. A két kivétel a Cseh Köztársaság, ahol 100 lakosra ugyanannyi mobiltelefonos előfizetés jutott, mint Görögországban (vagy Németországban), valamint Szlovénia, ahol az arány megegyezett a portugáliaival, és meghaladta a tizenöt tagállamból álló EU átlagát. Észtországban 54, Magyarországon 49, Lengyelországban 25 és Bulgáriában valamint Romániában 20 mobiltelefonos előfizetés jutott 100 főre. Ám

mindegyik országban folyamatosan emelkedik az előfizetések száma.

A mobil telefonok és a hozzájuk kapcsolódó szolgáltatások fontosak az üzleti hatékonyság szempontjából, és még az EU legkevésbé fejlett részein is magától értetődő, hogy ezekhez hozzá lehet jutni. De nem ez a helyzet a szélessávú vonallal, amely pedig az üzleti hatékonyság szempontjából még sokkal fontosabb, mert a gyors internet-hozzáférés lehetővé teszi nagy mennyiségű adat továbbítását és lehetőséget nyit az új on-line alkalmazások fejlesztésére. Továbbá a szélessávú vonalak használata drasztikusan csökkenti a kommunikációs költségeket, s így erősíti a versenyképességet. A szélessávú vonalakhoz való hozzáférés jelentősen eltér az EU-n belül, valamint az egyes országokon belül a régiók között, mégpedig úgy, hogy a legszegényebb területeken a legrosszabb a hozzáférés, s ez várhatóan a jövőben is így lesz. A szélessávú vonal ahelyett, hogy szűkítené, máris szélesíti a digitális szakadékot.

A legfrissebb adatok szerint (2002 évi) a népességhez viszonyítva a legtöbb szélessávú vonal Dániában és Belgiumban volt, ahol 7–8 jut 100 főre, a legkevesebb pedig Görögországban és Írországban, ahol 1-nél is kevesebb; Olaszországban és Portugáliában ennél csak kicsit több. Spanyolországban 100 főre 2 szélessávú vonal jutott, csakúgy, mint Franciaországban és az Egyesült Királyságban²⁵.

A csatlakozás előtt álló országokban a szélessávú vonalakhoz való hozzáférés többnyire még korlátozottabb, mint a kohéziós országokban; ez alól Észtország és Szlovénia kivétel. Ezekben az országokban, épp úgy, mint az EU-ban, az, hogy valaki milyen gyorsan tudja beszereltetni a szélessávú vonalat, ha ez egyáltalán lehetséges, attól függ, hogy központi vagy perifériális helyen lakik-e. A távolabbi területek némelyikén a hozzáférés előreláthatólag még egy jó darabig problematikus lesz.²⁶

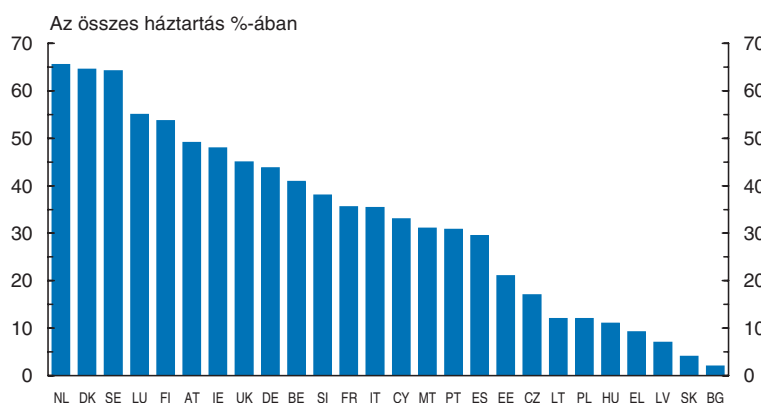
A szélessávú technológia terjedése az internet-használattal függ össze, ami szintén különböző

szintű az EU-ban, jobbra a prosperitásnak megfelelően. 2002-ben a Tizenötökben a háztartások mintegy 40 százalékának volt internet hozzáférése, Dániában, Hollandiában és Svédországban 65 százalékuknak, Spanyolországban és Portugáliában körülbelül 30 százalékuknak, s Görögországban csak 9 százalékuknak.

A csatlakozás előtt álló országokban általában kevesebb háztartásnak van internet-hozzáférése, mint a tizenöt tagállamban. 2002-ben az arány csak Szlovéniában közelítette meg az EU átlagot (38%), bár Cipruson és Máltán (mindkettőben alig több mint 30%). A spanyol és a portugál szintnek megfelelő volt. Ami a többi országot illeti, Észtországban 21%, a Cseh Köztársaságban 17%, Lettországban 7%, Szlovákiában 4% és Bulgáriában 2% az internet-hozzáféréssel rendelkező háztartások aránya (Romániáról nincs adat). A legutóbbi csoporttól eltekintve, a görögországinál mindenhol magasabbak voltak a számok (1.15 ábra).

Az alacsony arányok részben azt tükrözik, hogy ezekben az országokban technikai nehézségbe ütközik az internet-hozzáférés, és mihelyst sikerül e nehézségeket leküzdeni, az adatok kétségkívül javulni fognak. A növekedés mértéke azonban attól fog függni, hogy milyen gyorsan terjed a szélessávú technológia és milyen szolgáltatások lesznek elérhetőek az interneten. Az lehet, hogy az internetes-hozzáféréssel rendelkező háztartások aránya nem közvetlenül befolyásolja a gazdasági teljesítményt, de közvetve tükrözi mind az emberek

1.15 A háztartások internet hozzáférési szintje, 2002

Forrás: Eurostat, Információs társadalom statisztika

technikai tudását, mind fogékonyságukat az új technológiák iránt, s mindkettő nélkülözhetetlen a gazdasági fejlődéshez. A versenyképességre természetesen közvetlenebb hatással az lesz, hogy a vállalkozások mennyire térnek át az internet és az új technológiák használatára.

A várakozásoknak megfelelően a vállalatok internet-használata sokkal nagyobb, mint a háztartásoké: a legtöbb tagállamban a minimális méretűnél nagyobb cégek szinte mindegyikének van internet-hozzáférése. 2002-ben a Tizenötökben a 10 főnél többet foglalkoztató vállalatok majdnem 80%-ának volt internet-kapcsolata, s e tekintetben nagyon kis eltérések mutatkoztak az egyes országok között. Az arány csak kicsit maradt el az EU átlagtól a legrosszabb adatokkal rendelkező Görögországban (74%), és az átlag körüli volt Spanyolországban és Portugáliában. (A csatlakozás előtt álló országokról nincs adat).

A legutóbbi felmérés²⁷ adatai szerint az ekkora méretű vállalatok többségének volt website-ja. Az azonban, hogy milyen arányban használták az internetet termékeik vagy szolgáltatásaik eladására, már jobban eltért, mint az, hogy hányan volt hozzáférése: Spanyolországban, Görögországban és Portugáliában kevesebb mint 10%-uk adott el online, míg Németországban és az Egyesült Királyságban mintegy 30%-uk.

Az elkövetkezendő években kiemelt figyelmet kell fordítani a következőkre:

- ki kell dolgozni az innovációt támogató új politikákat, amelyek célja, hogy a vállalatok adott csoportjának nyújtsanak — az innovációs magatartásukat befolyásolandó — kollektív üzleti és technológiai szolgáltatásokat, szemben a jelenlegi gyakorlattal, amikor az egyes vállalatokat támogatják közvetlenül, ami a vállalatok költségeit csak ideiglenesen csökkenti;
- új politikákat kell kidolgozni a kis- és közepes méretű vállalkozások azon kapacitásának megerősítésére, hogy vállalati hálózatokban és csoportokban (klaszterek) végezzék innovációs tevékenységüket és javítsák kapcsolataikat a tudás-bázisokkal, ideértve az egyetemeket és a kutatási központokat;
- ösztönözni kell a gyengébb régiókban a vállalkozások kutatási-fejlesztési potenciáljának fejlesztését, és azt a képességüket, hogy a máshol készített technológiai újításokat a helyi körülményekhez és szükségletekhez igazítsák;
- segíteni kell a hátrányosabb helyzetű régiókban a kutatók, vállalatok és mások hozzáférését az élő, járó nemzetközi hálózatokhoz, az új technológiai forrásokhoz és a potenciális kutatási-fejlesztési partnerekhez.

A regionális kormányzat és az intézmények teljesítménye a tudás-alapú társadalomban

Széles körben elfogadott az a nézet, hogy a jó kormányzás és a hatékony intézményi struktúra a regionális versenyképesség fontos forrása, mert ezek segítik az állami- és a magánszektor szereplői közti együttműködést. Segíthetik a tanulás kollektív folyamatait, továbbá javíthatják a tudás megteremtését, terjesztését és továbbadását, ami nélkül innováció nem képzelhető el. Továbbá, ezek az intézmények "habarcsojják össze" a hálózatokat és az állami-magán együttműködési partnerségeket, s ezzel ösztönzik a sikeres regionális csoportosulásokat (klasztereket) és a regionális innovációs stratégiákat és politikákat. Az ilyen intézmények működése kiváltképp fontos a hátrányosabb helyzetű régiókban, ahol általában rosszak a kormányzati rendszerek, s nem érzékelik megfelelően a tudományos és technológiai politikai kérdések súlyát, holott jelentős gazdasági, technológiai és társadalmi változásoknak néznek elébe.

A kutatások és a kísérleti jellegű intézkedések²⁸ azt mutatják, hogy a közpolitika segítheti a jó kormányzati működést oly módon, hogy támogatja az állami és magán partnerség és a vállalati hálózatok kialakítását, valamint javítja az innovációért felelős regionális hatóságok intézményi kapacitását.

A vállalatok közti regionális együttműködést segítő keret kialakításának óriási jelentősége van, főként a kis- és közepes méretű vállalkozások innovációs tevékenységének előmozdításában. Az együttműködés és a kialakult hálózatok segítségével válik a tudás gazdasági lehetőséggé, s ezeken keresztül épülnek ki az emberek és a szervezetek

közi kapcsolatok is, amelyek az innováció katalizátorai lehetnek.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a jó kormányzáshoz szakítani kell a kormányzás hagyományos, felülről-lefelé irányuló módszerével és egy nyitottabb kormányzati formát kell választani, amelyben az adott régió minden érintett szereplője részt vehet. Az effajta partnerségnek ki kell terjednie a gazdasági, tudományos és társadalmi fejlődést érintő mindenféle politikára (az integrált módszer), és így ideális esetben kidolgozható a hosszútávú politikai távlat (a stratégiai módszer).

“Nyilvánvaló, hogy a komparatív előnyök, amelyek az innováció és a befektetés motorját jelentik, legalább annyira regionális, mint nemzeti jellegzetességekből fakadnak. Ahhoz, hogy egy régió sikeres legyen, ki kell használnia sajátos értékeit, az ott élők szaktudását és ötleteit, hogy a globális piacon versenyezni tudjon és ki tudja bontakoztatni kihasználatlan potenciálját.”²⁹

Ehhez a regionális hatóságok vannak a megfelelő stratégiai pozícióban: ők tudják kialakítani az állami-magán együttműködés hálózatait, amelyek fontosak a tudás-alapú gazdasági fejlődéshez, és ők tudnak a helyi kis- és közepes méretű vállalkozások igényeihez igazított megfelelő környezetet teremteni a hatékony innovációhoz. Ők vannak a megfelelő helyen ahhoz, hogy koordinálják a regionális innovációs rendszer különféle elemeit (politikákat és intézményeket), kezdve a helyi vállalatok fejlesztési szükségleteinek és az őket gátoló legnagyobb akadályok elemzésétől addig, hogy az érintett szereplőkben tudatosítják az innováció jelentőségét.

A kis- és közepes méretű vállalkozásokat célzó nemzeti innovációs politikát tehát nehéz úgy végrehajtani, hogy ne kapcsolódna szorosan a regionális hatóságokhoz, hiszen azok ismerik részletesen a kutatási-fejlesztési tevékenység kulcs-szereplőit, valamint a helyi ipart és szolgáltatásokat. Ugyanakkor a regionális innovációs politikát koordinálni kell a főbb nemzeti és nemzetközi kutatási-fejlesztési hálózatokban folyó tevékenységekkel, többek között az egyetemekével és kutatási központokéval.

Tovább ezek a politikák akkor sem fognak hatékonyan működni, ha a magánszektor nem vesz részt

közvetlenül tervezésükben és végrehajtásukban, és ha a régióban a kutatási-fejlesztési tevékenység és innováció egyéb résztvevői — a fél-állami hivatalok, technológiai központok, egyetemek és szakszervezetek — nem érteken egyet a politikákkal és azokat nem támogatják aktívan.

Környezetvédelem: a göteborgi célkitűzések elérése

2001-ben Göteborgban az Európai Tanács a Lisszabonban meghatározott gazdasági és társadalmi fejlesztési stratégia harmadik elemeként a környezetvédelmet határozta meg, s ezzel megerősítette a fenntarthatóság iránti elkötelezettségét. Az EU politikája arra irányul, hogy egy ‘üdvös kört’ indítson be, amelyben a regionális fejlődés egyrészt csökkenti a gazdasági és társadalmi különbségeket, másrészt a környezet minőségének javulásához vezet.

A tagállamok és a régiók azonban jelentősen különböznek abban, hogy jelenleg milyen állapotban van a környezetük, milyen a környezetet fenyegető problémák természete és nagyságrendje, és milyen a helyi kapacitásuk, hogy e problémákkal megbirkózzanak.

A regionális szintű adatok nem teljes körűek, de a kialakítható mutatók általában pozitív kapcsolatot mutatnak ki a környezet állapota és a gazdasági és társadalmi teljesítmény között.

A víz

A tiszta vízhez való hozzájutás és az édesvíz készlet megőrzése a regionális versenyképesség egyik fontos tényezője. Sok gazdasági tevékenység, mint például a mezőgazdaság, az áram-termelés és a turizmus nagy mennyiségű vizet használ fel, de e tevékenységek folytatásához elengedhetetlen a vízkészletek fenntartása és a környezet megóvása.

Egyes régiókban azonban kevés a víz, az évente kinyert víz eléri vagy meghaladja a kritikus szintet (a teljes vízforrás 20%-a vagy több), s ez a helyi ökoszisztémákat veszélyezteti. A periodikus aszályok, mint ami például 2003 nyarán volt, még fokozzák a vízhiányt. Ez a probléma a legsúlyosabban az EU déli részén lévő régiókat, főként a szigeteket, érinti, és

sokuk nagy mennyiségű tengerből nyert vízre és importra szorul.

A vízfogyasztás kiváltképp magas Dél-Európában, a kohéziós országokban és Olaszország 1. Célkitűzés keretébe tartozó régióiban. Spanyolország és Görögország sok régiójában meghaladja a napi egy főre jutó 270 litert, és ez óriási feladatokat ró a hatóságokra. A csatlakozás előtt álló országokban a fogyasztás általában a Tizenötök átlaga alatt marad, de Bulgáriában és Romániában kevésbé.

A fenntartható vízgazdálkodásnak a Víz Keretirányelv szellemében az integrált vízgyűjtő gazdálkodás elvén kell alapulnia, ami azt jelenti, hogy a rendelkezésre álló vízmennyiség függvényében korlátozni kell a kinyerést, ésszerű árpolitikát kell kialakítani és be kell vonni a társadalmat a problémák megoldásába.

A Települési Szennyvízkezelési Irányelv 1991-es elfogadását követően az EU-ban jelentős beruházások történtek az infrastruktúra kiépítésében és karbantartásában, aminek eredményeképpen a szennyvíz hasznosítás jelentősen javult az elmúlt évtizedben. Az egyes országok és régiók között azonban még most is nagyok a különbségek. Az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban és a kohéziós országokban a lakosságnak még most is viszonylag kis hányadának, körülbelül 50%-ának — szemben az északi országokban tapasztalható 80–90 százalékkal — vezetik a szennyvizét szennyvíz kezelő telepre. Sok csatlakozás előtt álló országban is viszonylag kicsi a lakosság eme hányada.

Hulladékkezelés

Az EU-ban évente 1,3 milliárd tonna hulladék keletkezik, ami nem csak a forrásokat meríti ki, hanem óriási környezeti problémákat is okoz, amennyiben a hulladék szemétlerakóba vagy égetőbe kerül, s nem hasznosítják újra. Az Közösség politikája az újrahasznosítást szorgalmazza.

A legnagyobb hulladéktermelő a mezőgazdaság és az ipar, de az elmúlt évtizedben a települési hulladék mennyisége is egyre nőtt az EU-ban, bár néhány tagállamban csökkent.

Az EU-ban átlagosan évente egy fő után 480 kg települési hulladékot szednek össze. Az 1. Célkitűzés

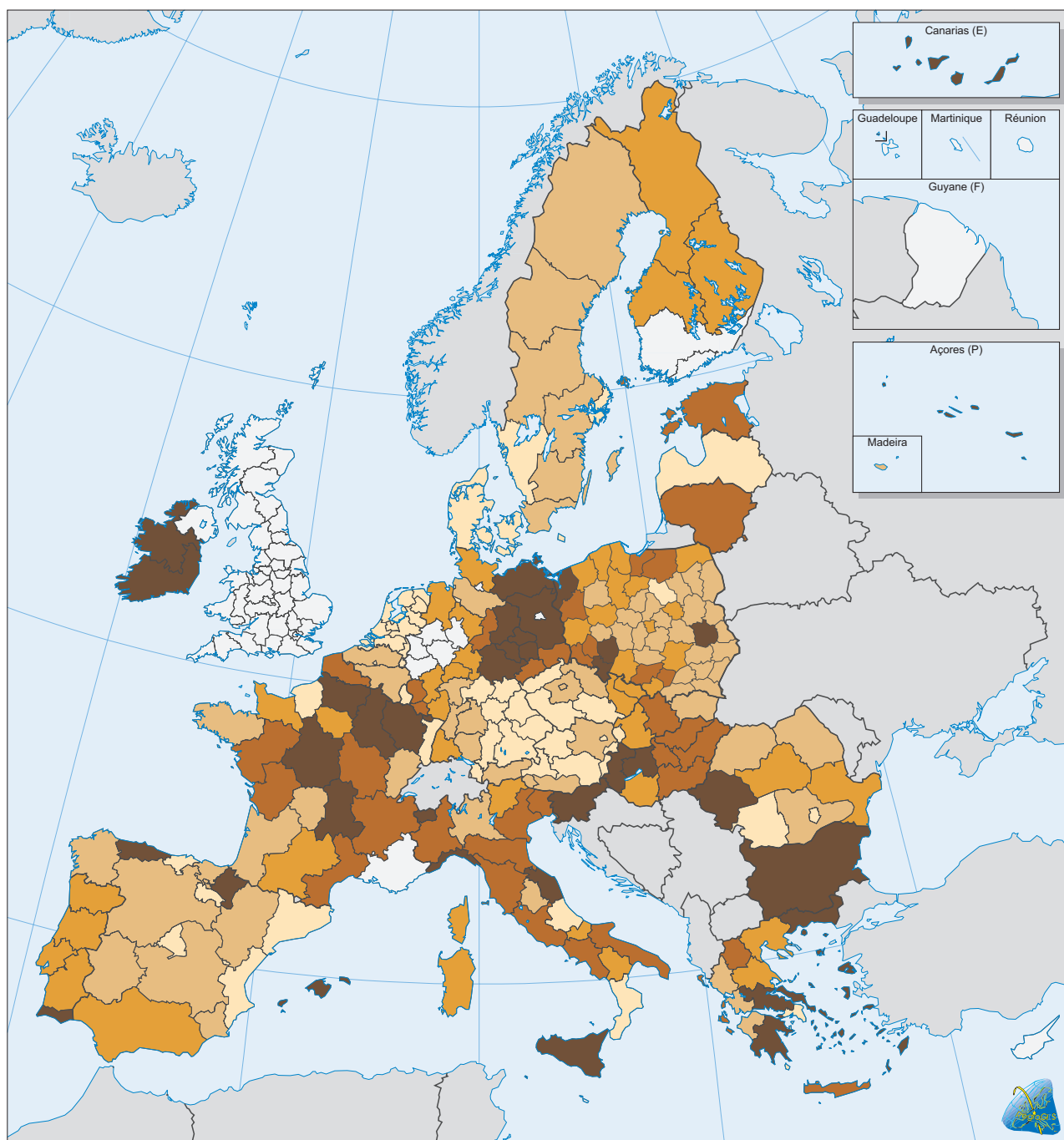
keretébe tartozó régiókat összevéve nagyjából ugyanennyit, de a kohéziós országokban jóval többet (550 kg/fő). A csatlakozás előtt álló országokban, részben az alacsonyabb reáljövedelmek miatt, kevesebbet (400 kg alatt).

A megtermelt hulladék fele az EU-ban lerakókba kerül, s ez növeli az üvegházhatást okozó gázok és egyéb szennyezőanyagok kibocsátását. A Tizenötökben a lerakóba vitt hulladék kevesebb mint 300kg/fő, de a kohéziós országokban már 340 kg és az összes 1. Célkitűzés keretébe tartozó régióban 380 kg, a csatlakozás előtt álló országokban pedig még ennél is több. A reciklálás, ami környezeti szempontból előnyös (és nettó pozitív hatással lehet a foglalkoztatásra és a gazdasági tevékenységekre) és amit több Irányelv is szorgalmaz, még mindig jelentéktelen (1.12 térkép). A települési hulladékkezelési politika a megelőzésre, a reciklálásra és az újra-felhasználásra fekteti a hangsúlyt, szemben a végleges elhelyezéssel.

A klímaváltozás

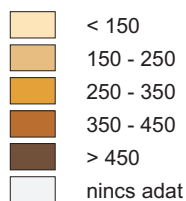
Éghajlatunk az üvegház hatást okozó mesterségesen előállított gázok miatt változik, amelyek közül a legjelentősebb a fosszilis tüzelőanyagok égetéséből származó széndioxid. A klímaváltozás legszembeűnőbb jele például az olyan nyári hőhullám, mint amilyen 2003-ban volt, amikor erdőtűzek pusztítottak, kiégtek a mezőgazdasági földek és nőtt a halandóság. Ezen kívül gyakoribbá válhatnak a szélsőséges időjárási események, mint például aszályok, árvizek és viharok. A Közösségi szinten bevezetett vagy javasolt intézkedések, mint például a Környezetszennyezés integrált megelőzéséről és csökkentéséről szóló irányelv, valamint a nemzeti légköri kibocsátási maximumokról szóló keretszabályozás lehetővé teszi a helyi körülmények figyelembevételét.

A jelenlegi 15 tagállamból 10, köztük a négy kohéziós ország, még távolról sem érte el a számukra a Kiotói Jegyzőkönyvben megállapított kibocsátási célt (2002-re 8%-kal csökkenteni kell a kibocsátások 1990-es szintjét). (Írországban a kibocsátás 2001-ben 31%-kal volt magasabb, mint 1990-ben, miközben az engedélyezett növekedés 1990 és 2008–2012 közöttre 13% — A1.10 táblázat).

1.12 Hulladéklerakóban elhelyezett települési hulladék

kg/fő

UE14* = 291

* BE, DE, FR: 1996; DK, EL, LU, AT, PT, FI: 1999;
ES:2000; IE, IT, SE: 1998; NL:1997 alapján
BG, DK: NUTS0
BE: NUTS1

Forrás: Eurostat

0 100 500 km

© EuroGeographics Association a közigazgatási határokról

A csatlakozás előtt álló országokban az 1990-es években a kibocsátás sokkal jobban csökkent, mint az EU-ban, főként azért, mert a nehézipar nagy része leállt.

Az, hogy a szennyező anyagok az egyes országokban milyen forrásból származnak, nagyon eltérő és sokat mondó. A csatlakozás előtt álló országokban az energiatermelés a teljes szennyezőanyag-kibocsátásnak több mint a felét produkálja, mert jobbára fosszilis tüzelőanyagot használnak, a kohéziós országokban és az EU többi részén viszont kevesebb mint egyharmadát. Másrészt a kohéziós országokban és a Tizenötök egészében a teljes szennyezőanyag-kibocsátás 21%-a a közlekedésnek tulajdonítható (ez a fajta kibocsátás az elmúlt évtizedben nőtt), de a csatlakozás előtt álló országokban a teljes szennyezésnek mindössze 8%-a, bár a közúti szállítással és az autó-használattal ez gyorsan nőni fog (A1.11 táblázat).

A biodiverzitás

Az elmúlt 100 évben az európai vizes élőhelyeknek mintegy kétharmada eltűnt. A biológiai sokféleséget folyamatosan veszélyezteteti egyrészt a városok terjeszkedése, másrészt, hogy a gazdasági szerkezetváltás következtében a perifériális területeken és a csatlakozás előtt álló országokban több helyen abbahagyták a földek művelését.

A Natura 2000 célja az európai természetes élőhelyek és madárvilág megóvása. A Natura 2000 program természetvédelmi területek hálózatát jelenti, több mint 20.000 természetvédelmi területtel, amelyekből sokat már ki is jelöltek, vagy rájuk javaslatot tettek. E területek a 15 tagállam teljes területének majdnem 15%-át teszik ki, és a bővítéssel a természetvédelmi területek száma növekedni fog.

A környezetvédelmi előírások a gazdasági, társadalmi és területi kohézió integráns részét képezik

A környezetvédelmi előírások eltérő volta új határokat ékelhetnek a tiszta és egészséges környezetben lakók és a nem ilyen helyen élők közé. Az előírások megalkotásával és betartatásával a régiók nem csak vonzóbbá válhatnak a befektetők számára, hanem javulhat az ott élők életminősége is.

A Tizenötökben régebben a prioritásokat inkább a gazdasági, s nem a környezeti célkitűzések határozták meg. A környezetvédelemnek tulajdonított jelentőség ugyan markánsan eltért, de a kohéziós politika általában inkább a gazdasági és társadalmi mutatókra hatott, semmint a környezetvédelemre.

A kohéziós politika segített a szegényebb tagállamoknak abban, hogy eleget tegyenek az EU környezeti előírásainak (főként a költséges beruházásokat szükségessé tévő hulladék-kezelési, vízkészlet- és települési szennyvíz-kezelési irányelveknek), és ez folytatódhat az elkövetkezendő években is, amikor a légszennyezés lesz a fókuszban. E szempontból a közlekedés bővülése az egyik legfőbb gond, és ha nem történik elmozdulás a környezet-barát eszközök felé, a gazdasági növekedés továbbra is a szennyezőanyag-kibocsátás súlyosbodásával fog járni.

Ez kiváltképp vonatkozik a csatlakozás előtt álló országokra, ahol az autó-vásárlási roham és a vasutak rossz állapota miatt fennáll a veszély, hogy jelentősen nőni fog a közút-használat, s ennek következtében a légszennyezés.

Az elkövetkezendő években kiemelt figyelmet kell fordítani a fenntartható fejlődésre, különösen az alábbiak szem előtt tartásával:

- segíteni kell az új tagállamokat, hogy teljes mértékben betartsák az közösségi joganyag (acquis) előírásait, főként, ami a jelentős beruházásokat igénylő, a hulladékkezelésre, a vízkészletekre, a települési szennyvízkezelésre és a levegő minőségére vonatkozó irányelveket illeti;
- támogatni kell az ökológiai iparágak fejlesztését és a tisztább technológiák alkalmazását, elsősorban a kis- és közepes méretű vállalkozásokban;
- új zöldmezős fejlesztések helyett az elhagyott ipar-telepeket kell rehabilitálni;
- ösztönözni kell a tisztább közlekedési eszközök és járművek, valamint a megújuló energiák használatát;
- segíteni kell a természeti kockázatoknak leginkább kitett régióknak a megelőző lépések kidolgozásában;

- ösztönözni kell a biodiverzitást és a természetvédelmet elősegítő beruházásokat;
- a földrajzilag hátrányos területeken biztosítani kell a megfelelő vízgazdálkodást és szennyvízkezelést, a természeti erőforrások megfelelő védelmét, hogy vonzóbbak legyenek a terjeszkedő vállalkozásoknak és a beáramló beruházásoknak.

- 1 Azok, amelyekben az 1990-es évek elején az egy főre jutó bruttó nemzeti termék nem érte el az EU-átlag 90 százalékát.
- 2 Ld. az Európai Bizottság 2003 őszi gazdasági előrejelzését.
- 3 A regionális egy főre jutó GDP adatok csak 2001-ig állnak rendelkezésre.
- 4 A számadatok nem veszik figyelembe a német egyesítés hatását és a GDP 1991 és 1994 közötti jelentős növekedését az új tartományokban.
- 5 Ld. az Európai Bizottság *Employment in Europe 2002* (A foglalkoztatottság Európában, 2002) és *European Competitiveness report 2002* (Jelentés az EU versenyképességéről, 2002) c. kiadványait
- 6 United Nations, Demographic projections (ENSZ, Demográfiai előrejelzések), 2002
- 7 A szegénységi kockázatot úgy definiáljuk, hogy azok, akiknek az ekvivalens jövedelme (ami figyelembe veszi a háztartásban élők számát és összetételét) nem éri el a nemzeti medián jövedelem 60 százalékát.
- 8 A relatív szegénységi kockázatot háztartás-típusok szerinti összehasonlításakor nem szabad elfeledkeznünk az adatok használhatóságának korlátaival. A jövedelmi adatok nem tartalmazzák az imputált lakbért – vagy amit az emberek megtakarítanak, ha öröklakásban élnek – vagy a kapott kamatokat. E két tétel csökkenti az idősök relatív szegénységi kockázatát, akik nagyobb valószínűséggel laknak öröklakásban (bár ez országonként változik) és akiknek gyakran vannak kamatozó felhalmozott megtakarításaik.
- 9 Ld. foként Regions: Statistical yearbook, 2003, Európai Bizottság, Luxemburg, 'Household accounts'.
- 10 A kibővített EU 1595 - 50,000-nél nagyobb lélekszámú – városi területét vizsgáltunk meg népesség, üzleti vonzerő és gazdasági tevékenységi szektorok szerint.
- 11 Az EU-ban Svédországon és Finnországon kívül csak a skót felföldön és a szigeteken (9 fő/km²) kisebb a népsűrűség, mint 10 fő/km².
- 12 Ebben az időszakban a GDP növekedése is viszonylag alacsony volt a felföldön és a szigeteken, és mind a foglalkoztatottság szintje, mind a népesség csökkent.
- 13 A sűrűséget egy összetett mutatóval mérjük, ami a régió ellátottságát (a közutak hosszúságának a földterülethez és a népességhez viszonyított hányadának számtani átlaga) mutatja az EU átlagában kifejezve.
- 14 Az Európai Foglalkoztatás-stratégiai Iránymutatások azt ajánlják, hogy elegendő napközis óvoda és iskola-előkészítő hely kell kényelmes távolságban ahhoz, hogy minden nő, aki szeretne, dolgozhasson.
- 15 Ld. a 2. részt.
- 16 Ld. *Employment in Europe*, 2002 pp. 115-133 (A foglalkoztatás Európában, 2002).
- 17 A Lisszaboni Csúcs azt a célt tűzte ki, hogy 2010-re felére kell csökkenteni azon 18-24 évesek arányát, akik iskolai végzettsége alacsony és nem vesznek részt szakképzésben.
- 18 From the Continuing Vocational Training Survey (Szakmai továbbképzési felmérés), Eurostat, 2002.
- 19 Állami támogatásnak tekintjük a vállalatoknak adott közvetlen transzfereket – ami lehet támogatás, adómentesség, törzstőkében részvétel, puha kölcsön, adófizetési halasztás és garanciák – amit úgy számolunk, hogy az állami segítség komponensét beépítjük az országok összehasonlítását lehetővé tévő közös összehasonlító indikátorba.
- 20 COM(2001) 549 végleges, The regional dimension of the European Research Area (Az Európai Kutatási Térség regionális dimenziója), 03.10.2001
- 21 Egy görögországi, spanyolországi és portugáliai vállalati szféráról készült friss felmérés szerint a legtöbb vállalat-vezető úgy gondolta, hogy a fejlett technológiák, amelyekre szükségük van, könnyebben hozzáférhetőek máshol, mint saját országukban.
- 22 A becslések a Munkaerő felmérés a telephelyi méret adatain alapulnak, amelyeket korrigáltunk a vállalatok méretét tartalmazó Structure of Business Statistics (gazdaságszerkezeti felvétel) adataival.
- 23 Innobarometer 200, Flash Eurobarometer 100, 2002).

- 24 Ld. az EU bizottság 2002 közleményét COM(2002) 262 végleges! "Productivity: The Key to Competitiveness of European Economies and Enterprises" (Termelékenység: az európai gazdaság és vállalkozások versenyképességének kulcsa), amely rámutat, hogy 1996 és 2000 között az EU-ban a nettó munkahely teremtés a high-tech és a magasan fejlett oktatási szektorokban koncentrált. 13. o.
- 25 Adatok forrása: European Commission, Telecommunications Regulatory Package - VIII Implementation Report – Annex 1, December 2002 (Az Európai Bizottság Telekommunikációs szabályozási csomagja. A VIII végrehajtási jelentés 1. Melléklete, 2002 december)
- 26 Ahogy egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy a versengő ADSL ajánlatok nem fognak Európa "nem nyereséges" vagy perifériális régióiba terjeszkedni, a kormányok és a regionális hatóságok azzal a problémával állnak szembe, hogyan lehet biztosítani a szélessávú vonalhoz való hozzáférést ezekben a régiókban. Egyes elemzők szerint a vezeték nélküli technológia fogja majd meghozni a megoldást a távolabbi területeken, mert az nem jár magas műszaki költségekkel. Ám ez a technológia sincs ingyen, mert vagy szatellit vagy földi hálózatról működik, s mindkettő folyamatos és kezdeti költségeket jelent. A vezeték nélküli technológia mégis legalább potenciálisan csökkentheti a régiók közti digitális szakadékot.
- 27 Bizottság, COM(2002) 62 végleges, eEurope Benchmarking Report, 2002.
- 28 A Strukturális Alapokból finanszírozott Regionális Innovációs Stratégiák.
- 29 Az elnök záróbeszéde az OECD-nek a svájci Martigny-ben, 2003 júliusában tartott csúcscrtekezletén.

1. rész statisztikai melléklete

A1.1 Foglalkoztatottság az EU15-ben, 1996 és 2002

a munkavállalási korú népesség %-ában

	1996	2002
EU15	59,9	64,2
Egyéb tagállamok	61,7	65,1
Kohéziós országok	51,5	60,2
Görögország	54,9	56,9
Spanyolország	47,6	58,4
Írország	54,9	65,0
Portugália	62,3	68,6

Forrás: Eurostat, MEF

A1.2 A GDP, a foglalkoztatottság, a termelékenység és a népesség alakulása az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiócsoportokban, 1994-2001

Éves átlagos %-os változás

	GDP	Foglalkoztatott	GDP/ foglalkoztatott	Népesség	Egy főre jutó GDP
Összes 1. Célk. keretébe tartozó régió	3,0	1,4	1,6	0,0	2,8
PT és EL	3,5	1,2	2,3	0,4	3,1
IE	9,3	5,0	4,0	1,0	8,2
ES 1. Célk. keretébe tartozó	3,4	2,9	0,5	0,4	3,0
ES nem 1. Célk. keretébe tartozó	3,6	2,6	1,0	0,4	3,2
DE 1. Célk. keretébe tartozó	1,7	-0,3	2,0	-0,5	2,2
DE nem 1. Célk. keretébe tartozó	1,6	0,8	0,8	0,3	1,3
IT 1. Célkitűzés keretébe tartozó	1,9	0,3	1,6	0,0	1,9
IT nem 1. Célkitűzés keretébe tartozó	2,1	1,2	0,9	0,3	1,8
Egyéb 1. Célk. keretébe tartozó régiók	2,4	1,7	0,6	0,1	2,2
EU15	2,5	1,3	1,2	0,3	2,2

Forrás: Eurostat, regionális kimutatások és a DG REGIO számításai

A1.3 A statisztikai hatás az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban (PPS-n kifejezett egy főre jutó GDP alapján, átlag 1999-2001)

	EU15-ben	EU15-ben	N10-ben	EU25-ben
	EU15	EU25	EU25	EU25
Meghatározás szerint az EU15-ben vagy az EU25-ben az átlagos egy főre jutó GDP-re vonatkozó minden változó:				
Azon régiók száma, amelyekben az egy főre jutó GDP az átlag 75%-ánál kevesebb	50	33	36	69
Népesség e régiókban (millió)	73	54	69	123
A népesség az EU15/N10 %-ában	19,2	14,2	92,4	
A népesség az EU25 %-ában		11,9	15,2	27,1
Az átl. GDP/fő (PPS) e régiókban az EU15/EU25 átlagának %-ában	65,1	69,3	46,0	56,2

N10: új tagállamok

Forrás: Eurostat, regionális kimutatások és a DG REGIO számításai

A1.4 A foglalkoztatási ráták struktúrája a csatlakozás előtt álló országokban és az EU-ban, 2002*a 15-64 éves foglalkoztatottak %-ában*

	A. Csatlakozás előtt álló országok	B. Az 1. Célk. keretében tartozó régiók	C. Nem az 1. Célk. keretében tartozó régiók	B-A közti különbség	C-A közti különbség
Mezőgazdaság	10,7	5,2	1,9	-5,5	-8,8
Bányászat, gáz, elektromosság, víz	1,9	0,7	0,7	-1,2	-1,2
Könnyű és egyéb iparágak	8,9	6,5	7,8	-2,4	-1,1
Vegyipar és finomítás	0,6	0,4	1,0	-0,2	0,4
Gépgyártás	2,8	1,7	4,5	-1,1	1,7
Építőipar	3,4	6,4	4,8	3,0	1,4
Hagyományos szolgáltatások	14,2	17,4	20,5	3,2	6,3
Fejlett szolgáltatások	3,3	4,3	9,1	1,0	5,8
Kommunális szolgáltatások	6,9	7,4	11,4	0,5	4,5
Közigazgatás	3,4	4,8	4,9	1,4	1,5
A teljes foglalkoztatottsági ráta	56,2	54,9	66,7	-1,3	10,5
Mezőgazdaság	10,7	5,2	1,9	-5,5	-8,8
Ipar	17,7	15,8	18,8	-1,9	1,1
Szolgáltatások	27,8	34,0	45,9	6,2	18,1

*Forrás: Eurostat, MEF***A1.5 Munkanélküliségi ráták az EU15-ben, 1996 és 2002***a munkaerő %-ában*

	1996	2002
EU15	10,7	7,8
Egyéb tagállamok	9,5	7,5
Kohéziós országok	17,0	9,6
Görögország	9,7	10,0
Spanyolország	22,3	11,4
Írország	11,9	4,3
Portugália	7,4	5,1

Forrás: Eurostat, MEF

A1.6 A szegénységi kockázatnak kitett népesség, 2000*

típusunként az összes háztartás %-ában

		BE	DK	DE	EL	ES	FR	IE	IT	LU	NL	AT	PT	FI	SE	UK	EU15
Gyermektelen	30-64 éves egyedül élő felnőttek	14,6	35,0	18,8	15,0	21,0	17,7	33,0	16,0	10,2	18,9	12,7	28,0	30,7	24,1	21,2	17,8
	64 évesnél idősebb egyedül élő felnőttek	27,0	40,0	19,0	38,0	43,0	27,0	79,0	29,0	7,0	3,0	35,0	46,0	45,0	17,0	35,0	29,0
	Házaspárok - legalább egyikük 64 évesnél idősebb	26,0	22,0	7,0	36,0	24,0	16,0	37,0	14,0	8,0	5,0	18,0	32,0	8,0	4,0	17,0	16,0
	Házaspárok - mindketten 65 évesnél fiatalabbak	8,0	5,0	8,0	17,0	14,0	11,0	14,0	12,0	6,0	4,0	10,0	13,0	5,0	5,0	9,0	10,0
	3 felnőtt	8,0	7,0	5,0	18,0	8,0	12,0	8,0	15,0	5,0	9,0	7,0	10,0	10,0	:	5,0	9,0
Gyermekes	Egyedül élő felnőtt	25,0	10,0	36,0	37,0	42,0	35,0	42,0	23,0	35,0	45,0	23,0	39,0	11,0	16,0	50,0	35,0
	Házaspár	8,9	4,9	11,0	14,0	24,7	14,4	26,2	21,7	16,2	11,2	10,2	20,2	5,0	7,2	15,8	15,7
	3 felnőtt	15,0	4,0	11,0	23,0	18,0	14,0	10,0	24,0	26,0	18,0	9,0	23,0	7,0	:	13,0	16,0
Összes háztartás		13,0	11,0	11,0	20,0	19,0	15,0	21,0	19,0	12,0	11,0	12,0	20,0	11,0	10,0	17,0	15,0

* Az adott ország medián háztartási jövedelem 60%-ánál kisebb egy főre jutó jövedelemmel rendelkező háztartások.

Forrás: Eurostat, ECHP, 2003 november

A1.7 A szegénységi kockázatnak kitett népesség háztartások szerinti összetétele, 2000*

az összes szegénységi kockázatnak kitett háztartás %-ában

	BE	DK	DE	EL	ES	FR	IE	IT	LU	NL	AT	PT	FI	SE	UK	EU15
A szegénységi kockázatnak kitett háztartások																
Gyermektelen	5,0	19,8	16,0	2,0	3,0	6,9	6,0	2,0	5,0	15,0	8,0	1,0	33,0	32,7	8,2	9,0
30-64 éves egyedül élő felnőttek	11,0	16,8	13,0	8,8	6,0	7,8	14,0	7,1	3,0	2,0	17,0	6,1	23,0	10,9	14,3	10,0
64 évesnél idősebb egyedül élő felnőttek																
Házaspárok - legalább egyikük 64 évesnél idősebb	7,0	9,9	8,0	5,9	5,0	7,8	3,0	4,0	7,0	7,0	9,0	4,0	6,0	7,9	8,2	7,0
Házaspárok - mindketten 65 évesnél fiatalabbak	24,0	24,8	6,0	20,6	11,0	11,8	9,0	7,1	6,0	4,0	10,0	12,1	6,0	4,0	11,2	10,0
3 felnőtt	7,0	5,0	8,0	18,6	9,0	8,8	5,0	19,2	7,0	7,0	10,0	10,1	7,0	0,0	4,1	9,0
Gyermekes																
Egyedül élő felnőtt	6,0	2,0	7,0	2,9	3,0	7,8	5,0	1,0	4,0	15,0	5,0	3,0	3,0	12,9	17,3	7,0
Házaspár	30,0	18,8	29,0	24,5	37,0	41,2	45,0	38,4	43,0	39,0	26,0	32,3	18,0	31,7	29,6	34,0
3 felnőtt	10,0	3,0	13,0	16,7	26,0	7,8	13,0	21,2	25,0	11,0	15,0	31,3	4,0	0,0	7,1	14,0
Összes háztartás	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* Az adott ország médian háztartási jövedelem 60%-ánál kisebb egy főre jutó jövedelemmel rendelkező háztartások.

Forrás: Eurostat, ECHP, 2003 november

A1.8 Földrajzilag hátrányos helyzetű területek: főbb mutatók, 2001

	Szigetek (1)	Legkülső régiók	Ritkán lakott régiók (2)	EU15 átlag (2)	Az 1. Céltérítés keretében tartozó régiók (2)	Hegyvidékek (3)
					EU 15 (3, 4)	N12 (5)
Teljes népesség (1000 lakos)	9423	3943	2122	379604	82912	18541
Terület (km ²)	94466	99638	424022	3243415	1027018	240960
Népsűrűség (lakos/km ²)						
Átlag	99,8	39,6	5,0	117,0	80,7	76,9
Minimum	8,5	2,0	3,3	2,0	2,0	:
Maximum	336,5	343,3	9,7	8648,1	4571,0	:
GDP/fő (PPS) (EU-15=100)						
Átlag	71,7	68,4	87,6	100,0	67,1	:
Minimum	60,0	48,2	75,7	48,2	48,2	:
Maximum	141,6	78,4	96,8	263,4	94,7	:
Munkanélküliségi ráta						
Átlag	16,1	16,1	10,4	7,8	14,2	12,1
Minimum	2,9	2,5	5,9	2,5	2,5	:
Maximum	20,1	29,3	14,1	29,3	29,3	:
Foglalkoztatás szektoronként (a teljes foglalkoztatás %-ában)						
Mezőgazdaság	10,5	5,3	6,4	4,0	9,0	15,8
Ipar	20,8	19,4	24,6	28,2	28,2	37,2
Szolgáltatások	68,7	75,3	69,0	67,7	62,8	47,0

(1) NUTS 2 vagy NUTS 3 régióként besorolt szigetek

(2) NUTS 2 szinten meghatározva

(3) a munkanélküliségi adatok nem tartalmazzák EL-t, a foglalkoztatási adatok nem tartalmazzák ES-t és EL-t

(4) a foglalkoztatási adatok nem tartalmazzák a francia tengerentúli megyéket

(5) a munkanélküliségi és foglalkoztatási adatok csak BG, CZ, HU, RO, SI, SK országokat tartalmazzák

Forrás: minden adat az Eurostattól van, kivéve a hegyvidékekre vonatkozókat, amelyek a 'Hegyvidékek' c. tanulmányból (NUTS5 szintre kidolgozva) valók. Ezeket korrigáltuk, hogy az Eurostat adatokkal összehasonlíthatóak legyenek

A1.9 Állami segítség a kutatási és fejlesztési tevékenységekre és a feldolgozóiparnak, átlag 1999-2001

	Állami segítség a feldolgozóiparban	Állami segítség kutatásra és fejlesztésre a feldolgozóiparban	Foglalkoztatás a feldolgozóiparban	Állami segítség a szektorban egy foglalkoztatottra vetítve	Állami segítség kutatásra és fejlesztésre a feldolgozóiparban egy foglalkoztatottra vetítve	Állami segítség kutatásra és fejlesztésre a teljes feldolgozóiparnak juttatott segíélyek %-ában	
EU15	Millió euró	Millió euró	1000	Euró/foglalkoztatott	Index, EU15=100	Index, EU15=100	%
EU15	23460	4513	30077	780	100	100	19,2
BE	639	152	652	979	125	156	23,9
DK	770	81	436	1766	226	124	10,5
DE	8733	1500	8105	1077	138	123	17,2
EL	490	7	605	809	104	8	1,4
ES	1100	286	2914	378	48	65	25,9
FR	3898	830	3779	1032	132	146	21,3
IE	498	18	302	1650	212	40	3,6
IT	3842	710	5161	745	95	92	18,5
LU	35	7	33	1066	137	150	21,1
NL	651	176	1059	615	79	111	27,0
AT	454	219	672	676	87	217	48,2
PT	231	27	966	239	31	19	11,7
FI	391	154	452	865	111	228	39,5
SE	405	67	768	527	68	58	16,5
UK	1323	279	4173	317	41	45	21,1

Forrás: DG COMP, State Aid Scoreboard

Forrás: DG COMP, State Aid Scoreboard

A1.10 Üvegház hatást okozó gázok kibocsátása, 2000

	Index, alapév 1990=100*	A kiotói célirányzat
EU15	96,0	92,0
BE	106,0	92,5
DK	99,0	79,0
DE	81,0	79,0
EL	124,0	125,0
ES	135,0	115,0
FR	98,0	100,0
IE	124,0	113,0
IT	104,0	93,5
LU	55,0	72,0
NL	103,0	94,0
AT	103,0	87,0
PT	130,0	127,0
FI	96,0	100,0
SE	98,0	104,0
UK	87,0	87,5
N10	69,0	:
BG	49,4	92,0
CY	140,0	:
CZ	76,4	92,0
EE	45,4	92,0
HU	82,4	92,0
LT	46,3	92,0
LV	34,1	92,0
MT	129,0	:
PL	68,1	92,0
RO	61,9	94,0
SI	99,3	94,0
SK	66,9	92,0

*A CO₂ ekvivalensen alapul; a dőlttel szedett számok ideiglenes Eurostat becslések

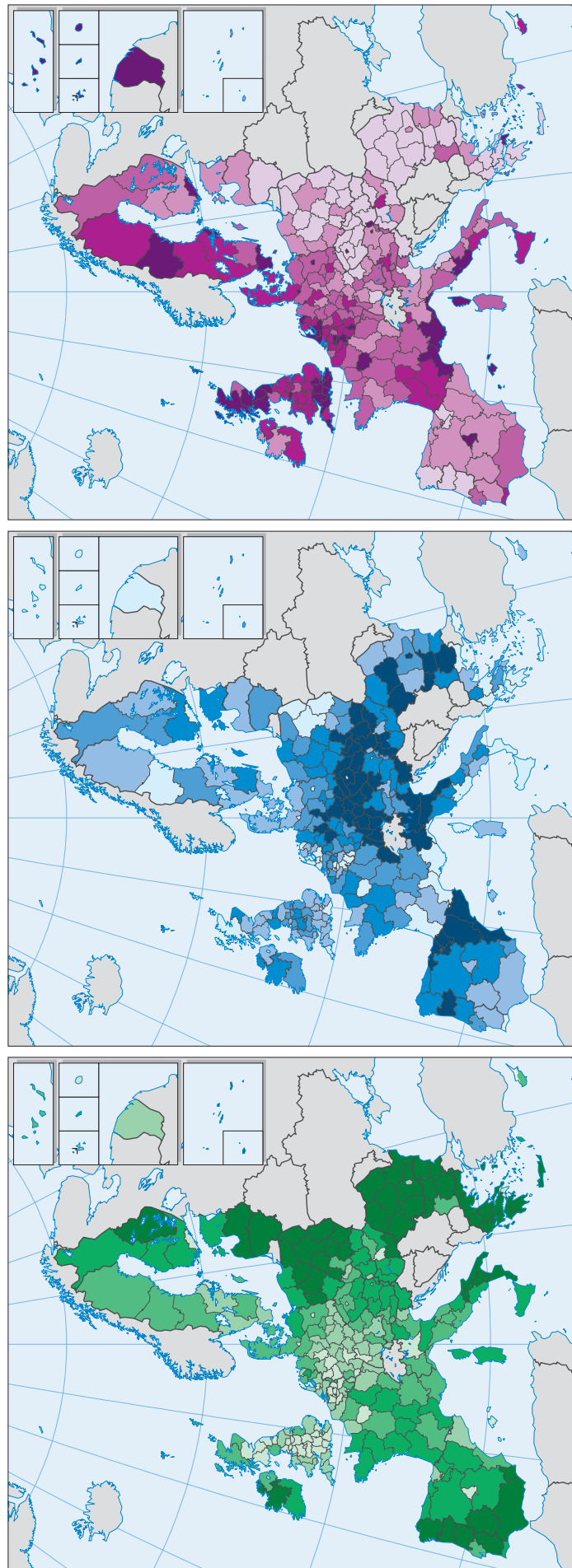
Forrás: Európai Környezetvédelmi Ügynökség (EEA) és Eurostat

A1.11 Üvegház hatást okozó gázok kibocsátása nagyobb szektoronként, 2001

	a teljes kibocsátás %-ában		
	N10	Kohéziós országok	EU15
Energia és a kapcsolódó iparágak	53,0	31,0	29,0
Ipar	17,0	21,0	21,0
Közlekedés	8,0	21,0	21,0
Mezőgazdaság	9,0	13,0	10,0
Hulladék	4,0	4,0	3,0
Egyéb	9,0	10,0	16,0

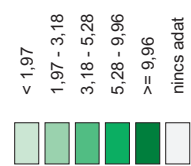
Forrás: Európai Környezetvédelmi Ügynökség (EEA)

A1.1 Foglalkoztatás szektoronként, 2002

Mezőgazdaság

A teljes foglalkoztatás %-ában

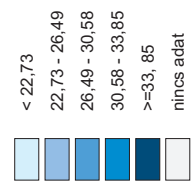

EU27 = 7,0

Forrás: Eurostat

Ipar

A teljes foglalkoztatás %-ában

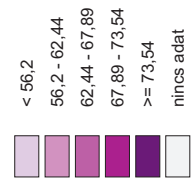

EU27 = 28,9

250 1250 km

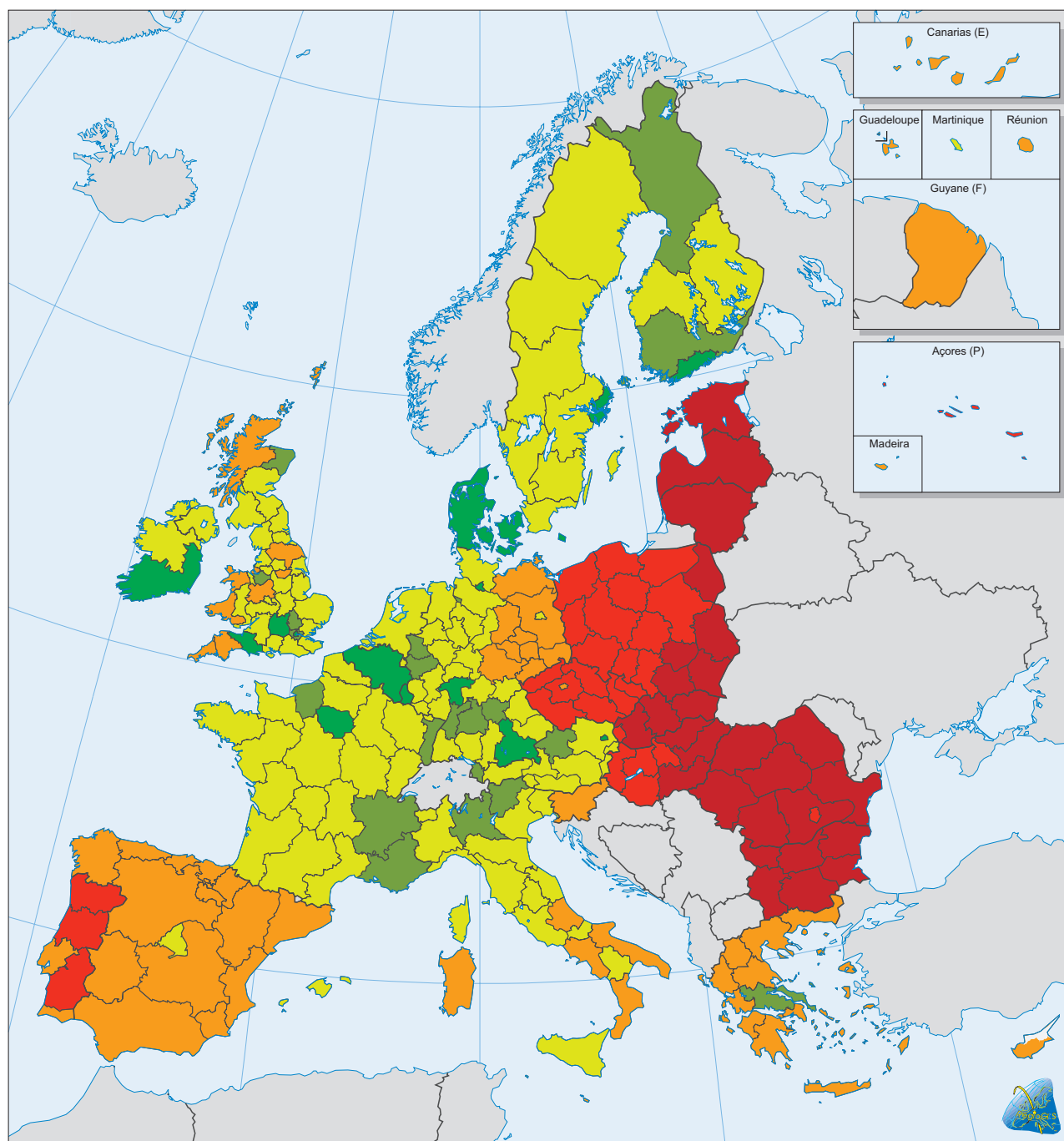
Szolgáltatások

A teljes foglalkoztatás %-ában

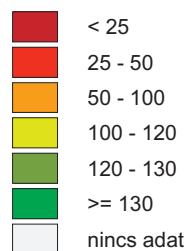
EU27 = 64,1

© EuroGeographics Association a közigazgatási határokról

A1.2 Egy foglalkoztatottra (15-64 éves) jutó GDP (euróban), 2001

Index, EU25 = 100

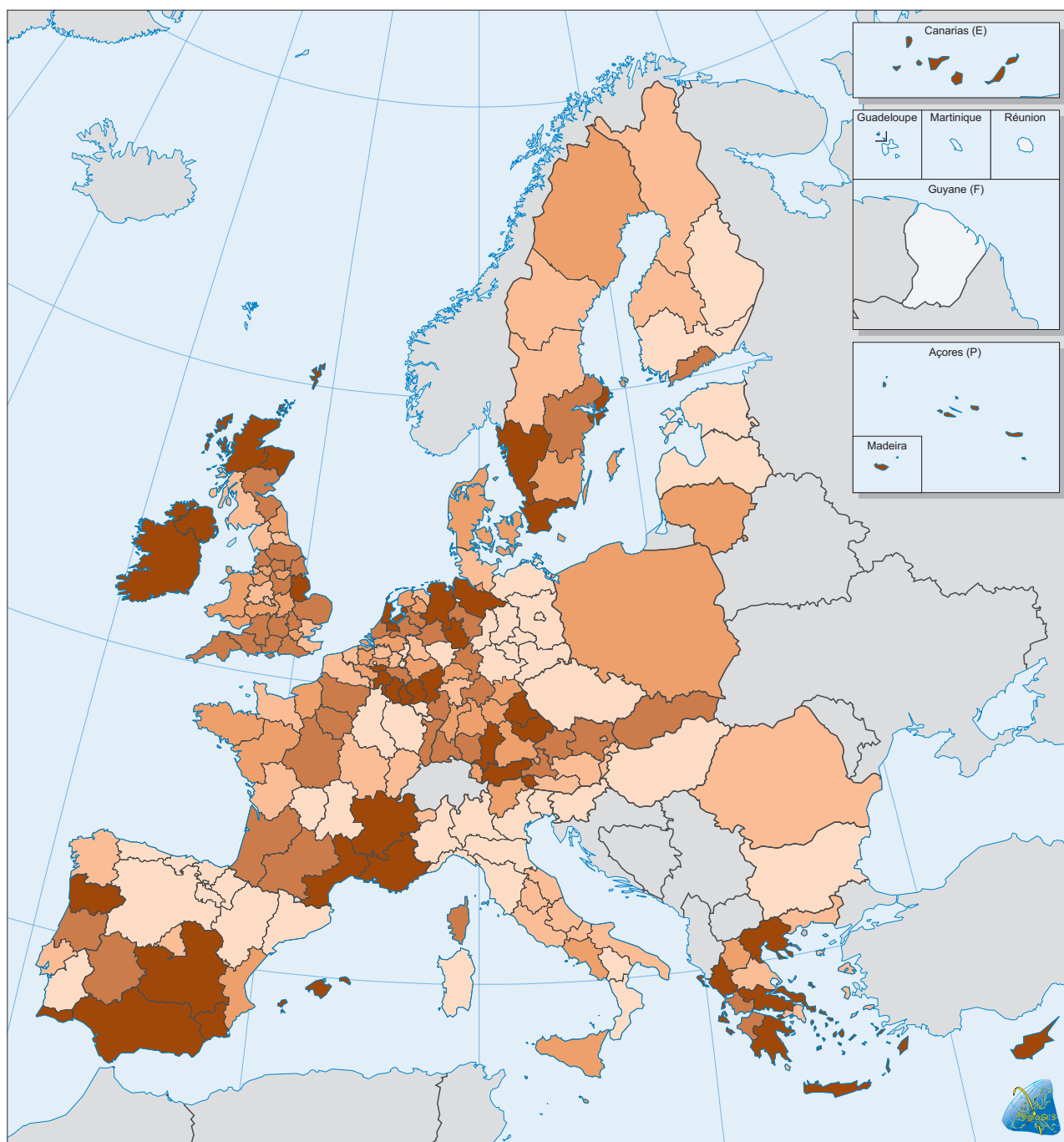

BE, NL: NUTS0

Forrás: Eurostat és országos statisztikai hivatalok

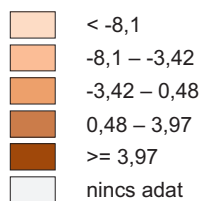
0 100 500 km

© EuroGeographics Association a közigazgatási határokról

A1.3 A munkavállalási korú népesség (15-64 éves) alakulása, 2000-2025

Teljes %-os változás

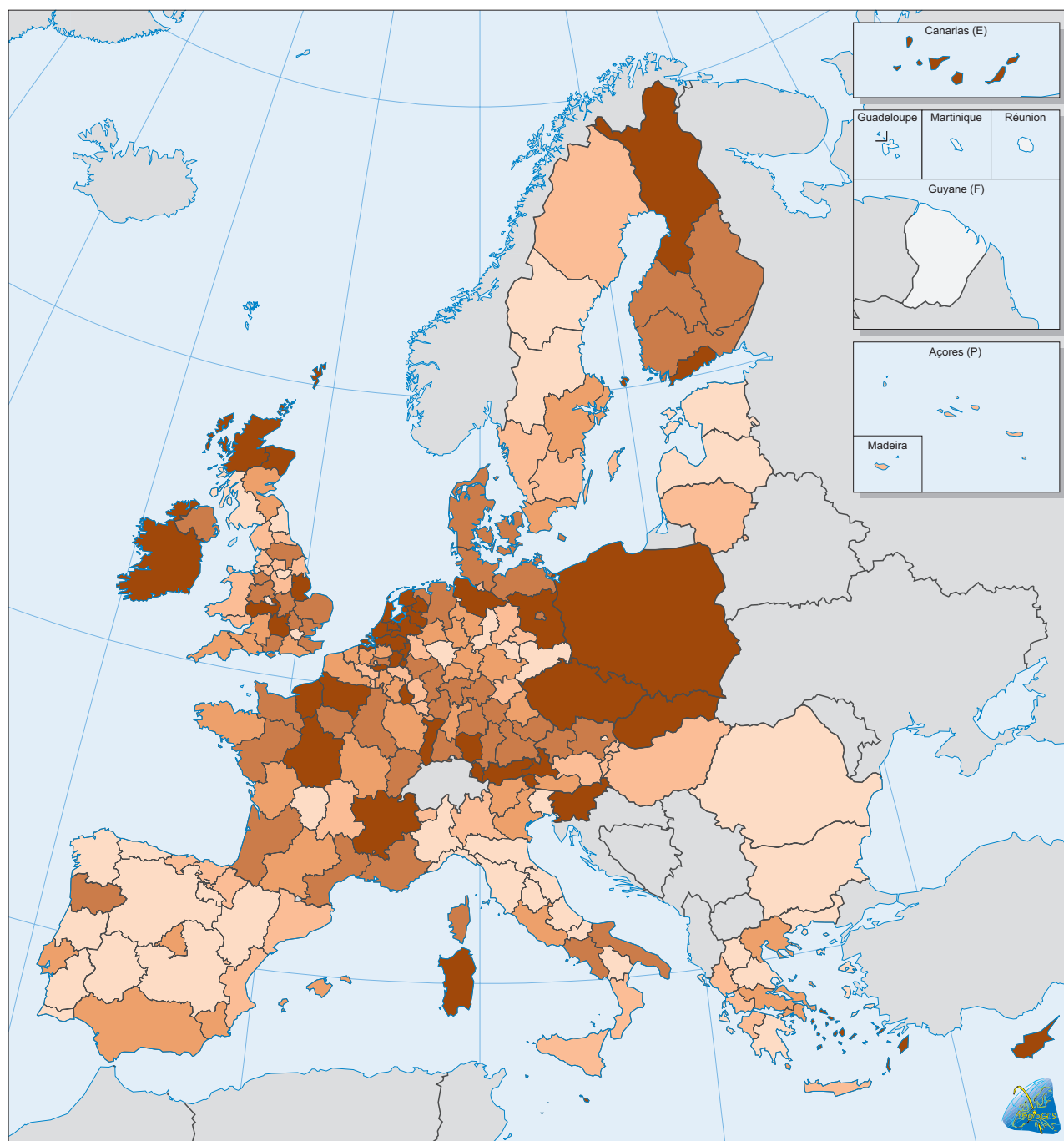
EU27 = -3,5

BG, CZ, HU, PL, RO, SK: NUTS0

Forrás: Eurostat és ENSZ

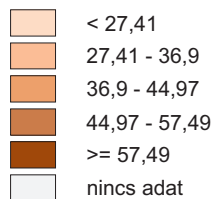
0 100 500 km

© EuroGeographics Association a közigazgatási határokról

A1.4 Az időskorú népesség (65 évesnél idősebb) alakulása, 2000-2025

Teljes %-os változás

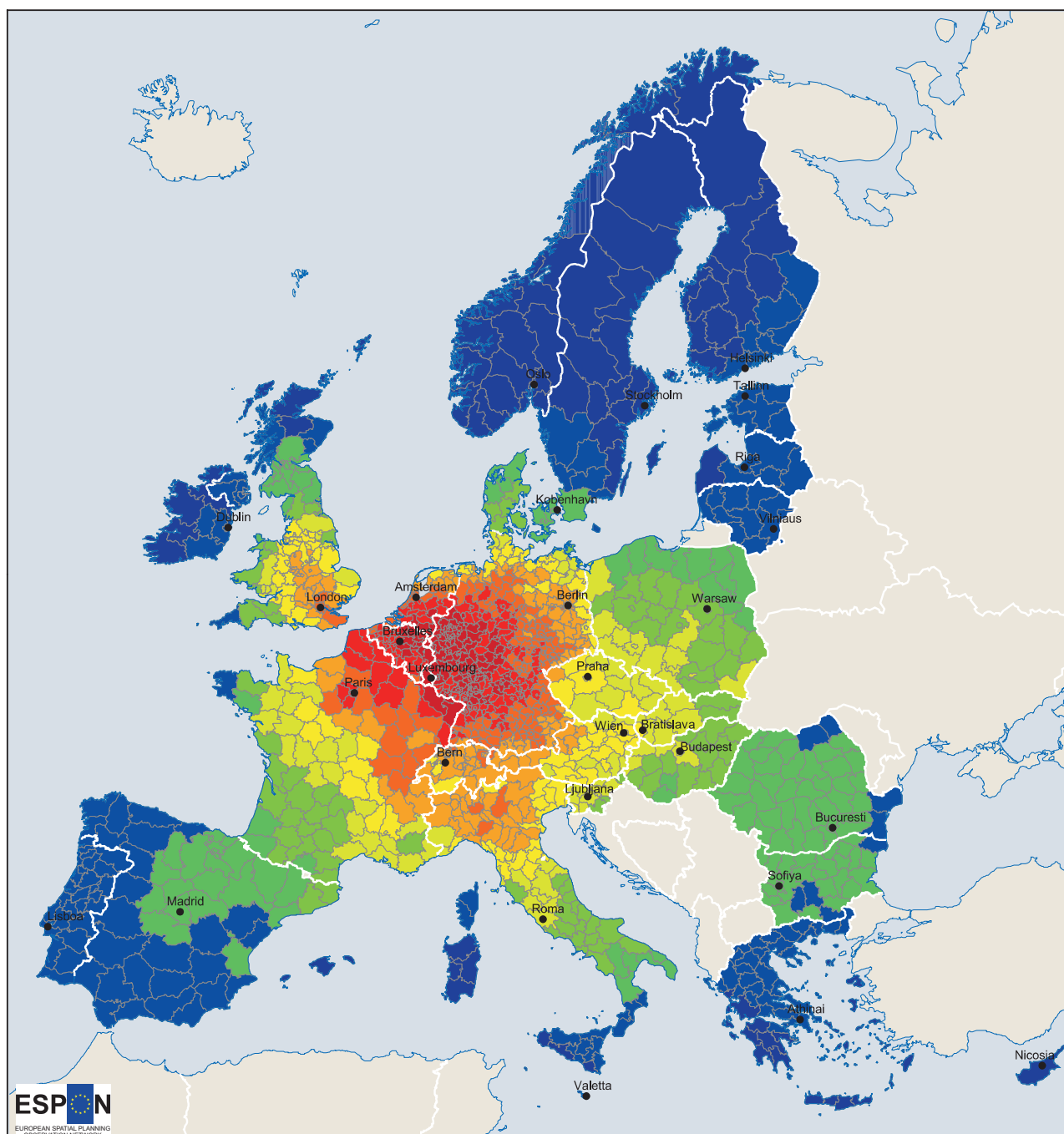
EU27 = 40,5

BG, CZ, HU, PL, RO, SK: NUTS 0

Forrás: Eurostat és ENSZ

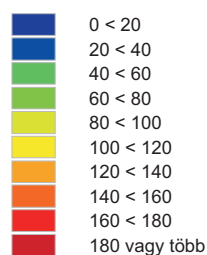
0 100 500 km

© EuroGeographics Association a közigazgatási határokról

A1.5 Közúti potenciális megközelíthetőség, 2001

Megközelíthetőségi index, EU27=100

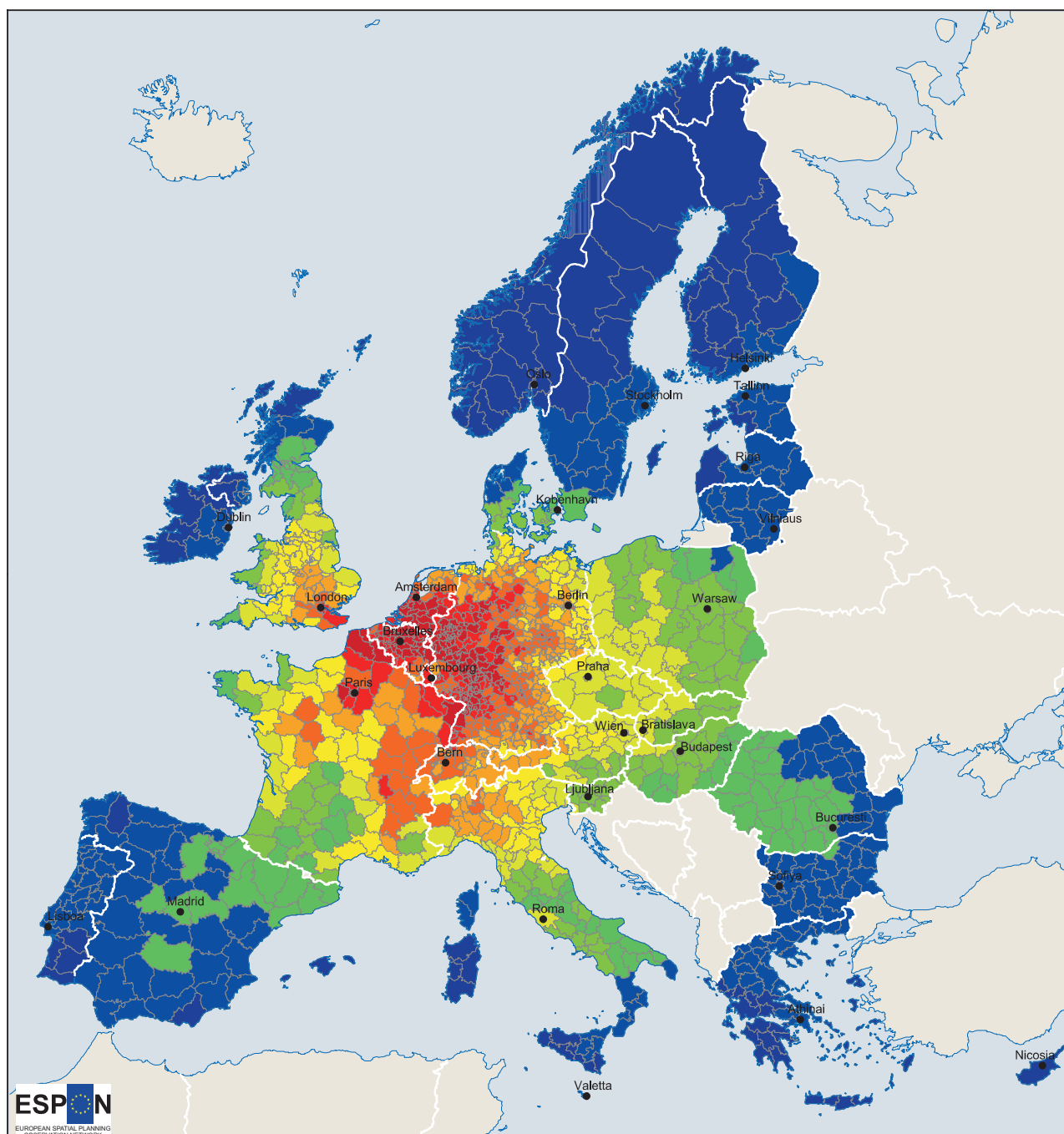

Forrás: ESPON adatbázis
Adat forrása: Spiekermann & Wegener (S&W)

Ez a térkép nem feltétlenül tükrözi az ESPON
Monitoring Bizottság véleményét

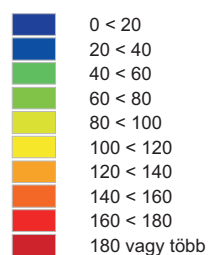
0 100 500 km

© EuroGeographics Association a közigazgatási határokról

A1.6 Vasúti potenciális megközelíthetőség, 2001

Megközelíthetőségi index, EU27=100

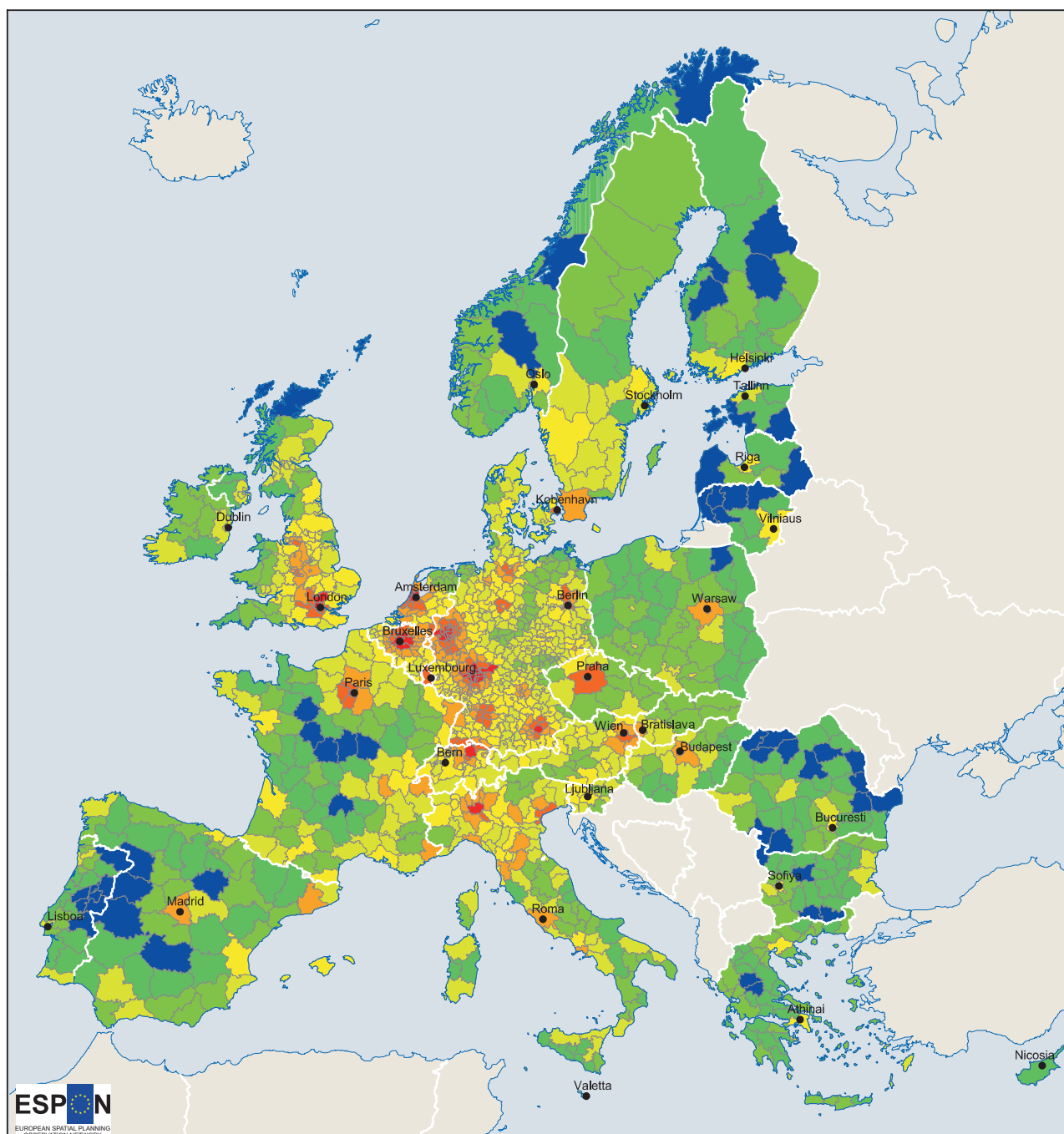

Forrás: ESPON adatbázis
Adat forrása: Spiekermann & Wegener (S&W)

Ez a térkép nem feltétlenül tükrözi az ESPON
Monitoring Bizottság véleményét

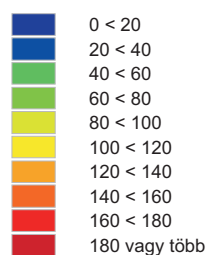
0 100 500 km

© EuroGeographics Association a közigazgatási határokról

A1.7 Légi potenciális megközelíthetőség, 2001

Megközelíthetőségi index, EU27=100

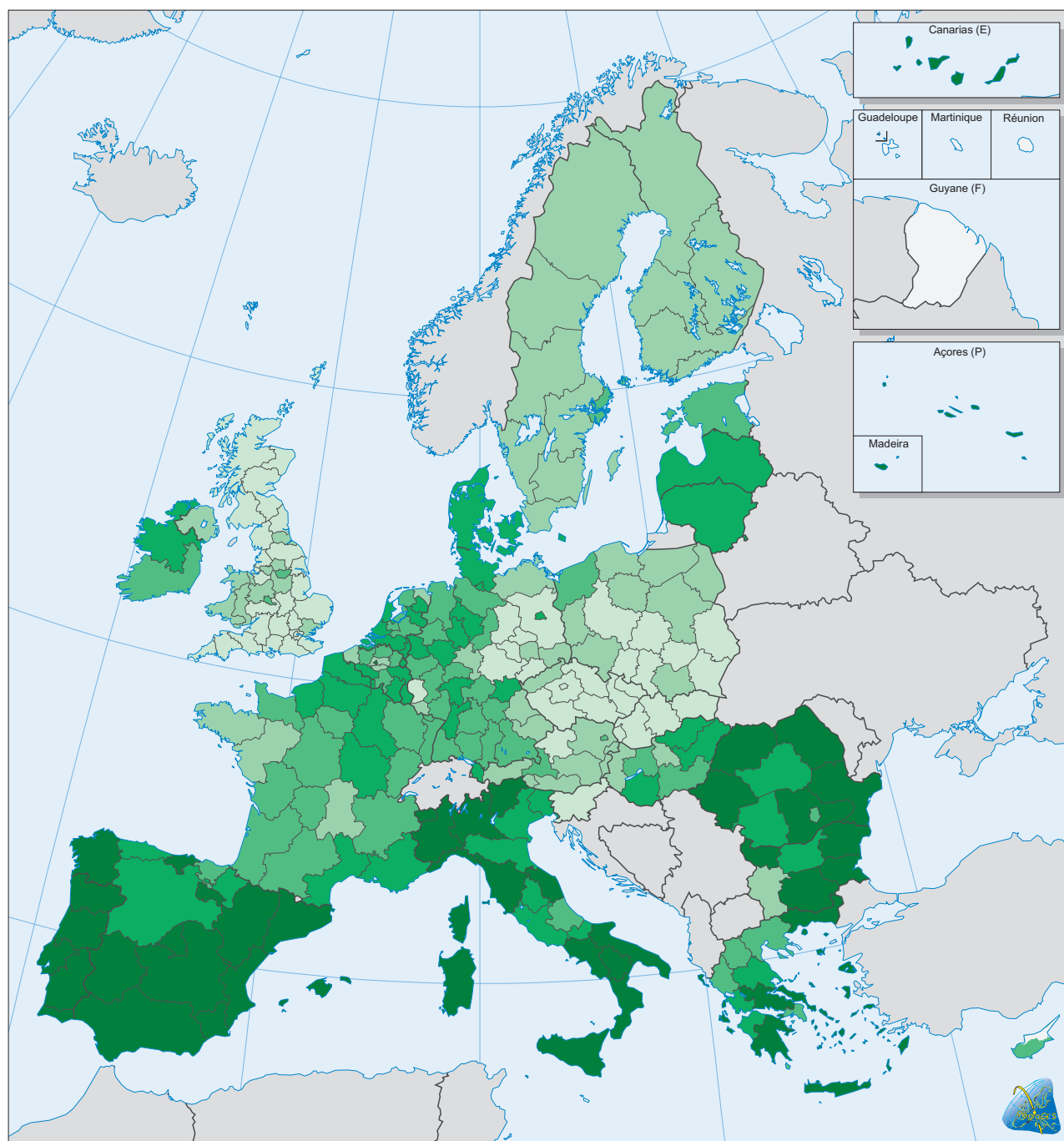

Forrás: ESPON adatbázis
Adat forrása: Spiekermann & Wegener (S&W)

Ez a térkép nem feltétlenül tükrözi az ESPON
Monitoring Bizottság véleményét

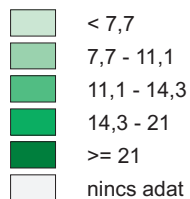
0 100 500 km

© EuroGeographics Association a közigazgatási határokról

A1.8 Korai iskolai lemorzsolódás, 2002

A 18-24 évesek %-ában

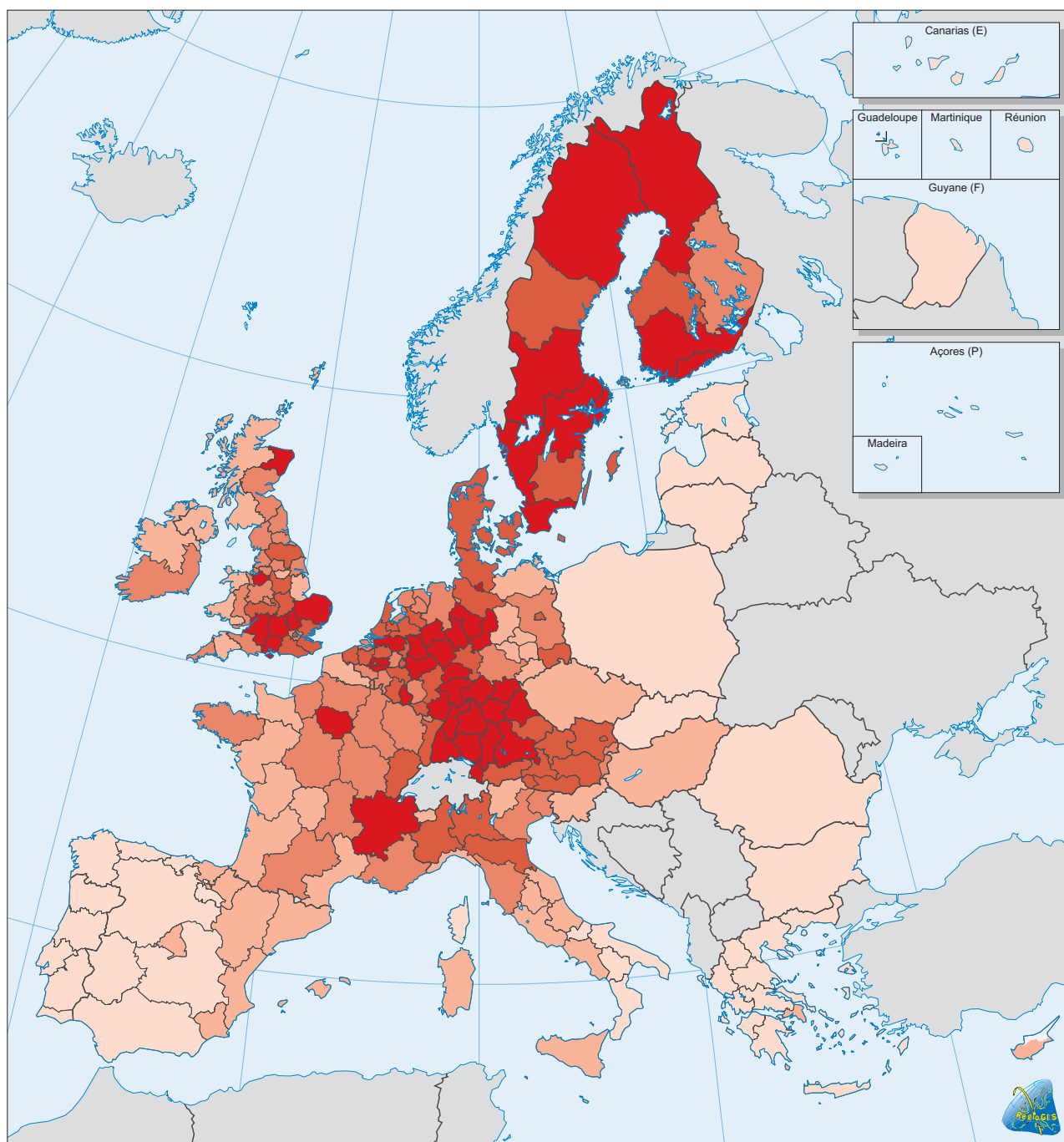
EU27 = 16,4

Lemorzsolódók: érettségit nem adó középfokú végzettséggel rendelkező, már nem tanuló, illetve képzésben részt nem vevő 18-24 éves népesség

Forrás: Eurostat

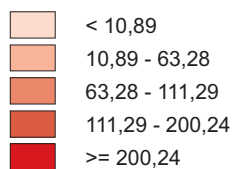
0 100 500 km

© EuroGeographics Association a közigazgatási határokról

A1.9 EPO-hoz benyújtott szabadalmi kérelmek, átlag 1999-2001

Egymillió lakosra jutó kérvények száma

EU27 = 120,5
BG, CZ, HU, PL, RO, SK: NUTS0

EPO: Európai Szabadalmi Hivatal

Forrás: Eurostat

0 100 500 km

© EuroGeographics Association a közigazgatási határokról

2. rész. — A tagállamok politikájának hatása a kohézióra

Tartalomjegyzék

Bevezető	84
A közkiadások szempontja a nemzeti politikákban	84
A kormányzati ráfordítások regionális megjelenése	87
Az adópolitika és a regionális GDP	91
A regionális fejlesztési politika a tagállamokban.	96
2. rész statisztikai melléklete	101

Bevezető

E rész először is azt vizsgálja, hogy a közkiadásokkal járó nemzeti politikákban mennyire jelenik meg a regionális elem, és hogy az Unió különböző területein ezeket hogyan finanszírozzák. Másodszor, azt tekinti át, milyen mechanizmusok működnek az egyes országokban a régiók közti jövedelem újraelosztására, illetve a regionális gazdasági teljesítmény különbségeinek mérséklésére. Harmadszor, a helyi gazdaságok megerősítésében potenciálisan jelentős szerepet játszó külföldi közvetlen beruházást (FDI, *foreign direct investment*) elemezi: áttekintjük az FDI nagyságrendjét az EU egyes részein és a csatlakozás előtt álló országokban, továbbá megvizsgáljuk, milyen mértékben tudják a nemzeti és regionális kormányok befolyásolni azt, hogy mely területekre áramoljon a külföldi közvetlen beruházás.

A közkiadások szempontja a nemzeti politikákban

Gyakorlatilag a kormány minden olyan funkciójának gyakorlása, amely közkiadásokkal jár, kihat a regionális egyensúlyra abban az értelemben, hogy az adott kiadás mindig valamelyik régióban jelentkezik, még ha nincs is szándékos politikai döntés arra vonatkozóan, hogy a ráfordítás egy adott helyen történjen. Hangsúlyoznunk kell, hogy ezek a hatások éppúgy érvényesülnek a régiókon belüli kistérségek viszonylatában is, mivel ezen a szinten is ugyanazok az autonóm mechanizmusok működnek, mint általában az országok között.

Az e célokat szolgáló politikákra költött összeg sokszorosa a Strukturális Alapokból finanszírozott ráfordításokénak, így a tagállamokon belüli gazdasági és a társadalmi kohézióra gyakorolt potenciális hatásuk is számottevően nagyobb. Mint azt majd e fejezetben bemutatjuk, a közkiadásokkal kapcsolatos nemzeti politikák, és a ráfordítások finanszírozásának módja óriási hatással vannak a szegényebb régiók támogatásból származó jövedelmének szintjére. E politikák azonban általában nem közvetlenül célozzák meg a régiókat, még akkor sem, ha szerepet játszanak a régiók közti egyensúly megteremtésében, hanem inkább a közvetlen szociális problémákra és a jövedelmi

támogatásokra összpontosítanak, s nem az ezeket megteremtő versenyképesség megerősítésére.

Tehát e politikák és az EU kohéziós politikája között inkább komplementer viszony áll fenn, semmint konfliktus, mivel az utóbbi az alapvetőbb, strukturális gyengeségeket kívánja orvosolni. A Strukturális Alapok, annak ellenére, hogy támogatásaik viszonylag kis összegűek, kulcsszerepet játszanak a regionális különbségek kiküszöbölésében és a kohézió megerősítésében.

A közkiadások és a kohézió

Még a kiadásokkal közvetlenül nem járó politikák is hatnak közvetve a ráfordításokra, és ezen keresztül a kohézióra. Az EMU-n (Európai Monetáris Unió) belül az Európai Központi Bank felelős a monetáris politikáért, s a nemzeti kormányok a költségvetési politikáért. A költségvetési politika egyik célkitűzése, hogy segítsen fenntartani a gazdasági stabilitást, támogassa a monetáris politikát, hogy az elősegítse a növekedést. A Stabilitási és Növekedési Paktum (Stability and Growth Pact (SGP)) filozófiája, amely a pénzügyi unió megteremtésével került megvalósításra, hogy hagyni kell az automatikus stabilizátorokat szabadon működni a gazdasági ciklus során, ugyanakkor — az EMU állandó feladataként — fenn kell tartani a költségvetési fegyelmet az egyéb területeken.

A költségvetés kiadási oldalán, a bevételek oldallal szemben, az egyetlen olyan tétel van, amely várhatóan automatikusan reagál a gazdaság ciklikus fluktuációira, ez pedig a munkanélküliséggel kapcsolatos kiadás. Az elkövetkezendő néhány évtizedben a népesség gyorsuló öregedése jelentős nyomást fog gyakorolni a közkiadásokra. A pénzügyi fegyelem, ami a kiadások növekedésének általános visszafogásával valósítandó meg, az egyik módja a fenntartható költségvetés biztosításának az elkövetkezendő években.

E részben nem foglalkozunk közvetlenül az általános makrogazdasági teljesítménnyel, habár a közkiadások és bevételek általános alakulásának jelenlegi trendje, valamint a közkiadások összetételének változásai a tagállamokban a makrogazdaságtól függnék. Az az EU minden tagországában érvényesülő szándék, hogy csökkentsék vagy korlátozzák a kormányzati hitelfelvételt, esetleg ellentmond a kohéziós céloknak, bár jelenleg erről nincs elég ismeretünk,

hiszen alig néhány tanulmány készült arról, milyen következményei vannak a fiskális konszolidációnak a különböző régiókra vagy különböző társadalmi csoportokra nézve. Noha a költségvetési konszolidáció keretében megvalósuló hitelfelvétel-korlátozás következtében csökkentek a kamattörlesztési terhek, ami potenciális pénzügyi forrásokat szabadított fel, amelyeket így társadalmilag és gazdaságilag hasznosabb más programokra lehet elkölteni, ugyanakkor ez csökkentette a ráfordítások általános szintjét.

Továbbá, a kiadások GDP-hez viszonyított szintje általában kisebb lett ennek hatására, viszont a szigorodó visszafogás vélhetően egyre erőteljesebben ösztönzi a ráfordítási programok minőségének javítását. Azonban az még kérdéses, hogy ez a folyamat mennyiben tette hatékonyabbá a regionális kohéziós politikákat. A költségvetési korrekció rövidtávon mérsékelhette a gazdasági aktivitást, aminek a gyengébb régiók vallhatják majd kárát. A pénzügyi konszolidáció azonban még akár rövidtávon is elősegítheti a növekedést, ha megfelelő módon, a strukturális reformokkal egyetemben hajtják végre. Hosszabb távon pedig az EMU és az azzal kapcsolatos politikák által megteremtett stabil makrogazdasági környezet valószínűleg kedvez a növekedésnek. Ennek minden régió hasznát fogja látni, még ha mostanáig, a jelenlegi lassulás mellett, ez nem transzformálódott is át magasabb növekedési ütemmé.

Az utóbbi években a teljes kormányzati kiadás az EU szintjén is csökkent. 1995 és 2002 között átlagban a tagállamok GDP-jének alig több, mint 53%-áról alig

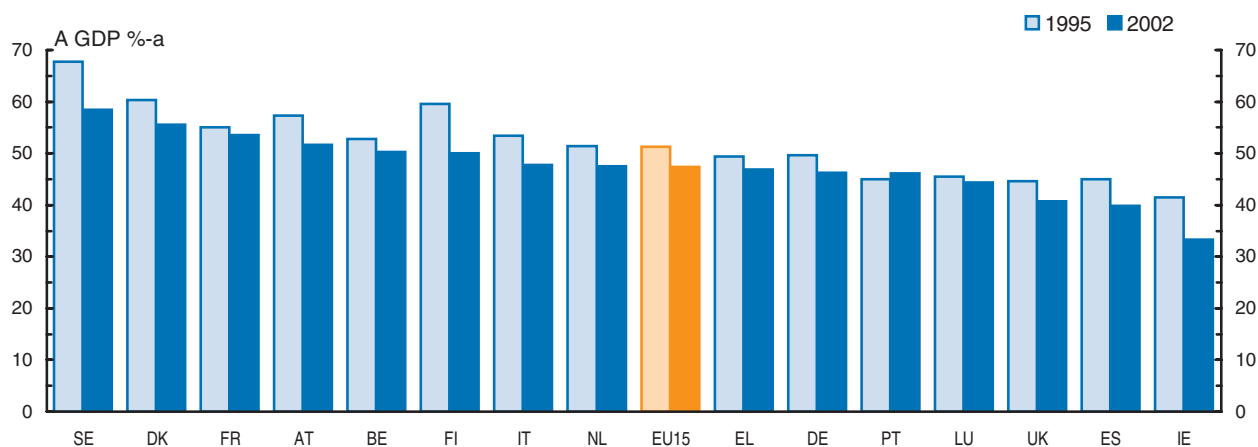
több, mint 47%-ára esett vissza, s csak Portugáliában volt tapasztalható emelkedés (de ott is csak 1 százalékpontnyi) (2.1 ábra/ A2.1 táblázat — Az EU közkiadásai gazdasági kategóriák szerint, 1995–2002 a fejezet végén). Ez a csökkenés az EU egészében messze meghaladta az adósság terhek utáni kamattörlesztés (2 százalékpontos) csökkenését. Olaszországban, ahol a kamattörlesztés 1995-ben elérte a GDP 12%-át, és ahol a csökkenés kiváltképp számottevő volt (majdnem 6 százalékpont), az egész visszaesés kiadás csökkenésként jelentkezett.

A kormányzati ráfordítás jelentősen csökkent az EU minden tagországában, de a kormányzati adóbevételek és egyéb források a GDP-hez mért aránya csak enyhén mérséklődött, ami azt jelentette, hogy az adókulcsok nagyjából változatlanok maradtak. Írország kivételével, ahol a GDP növekedése kivételesen magas volt, egyetlen tagállamban sem csökkentek a GDP-hez viszonyított bevételek 2%-nál többel, és hat országban még nőttek is. A költségvetési deficit tehát az egész Unióban csökkent, s néhány ország esetében még többlet is kialakult.

A kormányzati ráfordítások összetételének változása

Az elmúlt években a hitelek utáni kamattörlesztés csökkenésén kívül a kormányzat egyéneknek és vállalatoknak nyújtott támogatásai is csökkentek a GDP-hez mérten. 1995 és 2002 között, a szociális

2.1 Közkiadások a tagállamokban, 1995 és 2002

Forrás: Eurostat, Kormányzati szektor kimutatások

juttatásokra fordított összeg (amely az EU egészét nézve a GDP 16%-át tette ki) átlagosan csaknem a GDP 1 százalékának megfelelő mértékben csökkent, a népesség öregedése és a nyugdíjasok számának emelkedése ellenére. E csökkenés részben a munkanélküliség enyhülésének tudható be, de tükrözi azt az általános tendenciát is, hogy a szociális juttatások növekedését ahol csak lehet vissza kell fogni. A szociális juttatások csökkenése azonban távolról sem volt általános az egész EU-ban: Németországban, Görögországban és Portugáliában jelentős, míg Olaszországban kisebb növekedés volt tapasztalható.

Az elmúlt években a nyugdíjasok számának növekedése miatt az EU-ban nőtt az öregségi nyugdíjnak a szociális juttatásokon belüli aránya, viszont a munkanélküliségi ellátások aránya csökkent a munkanélküliek számának jelentős visszaesésének köszönhetően. A legfrissebb (2000 évi) rendelkezésre álló adatok szerint, az EU-ban az öregségi nyugdíjak (az itt használt definíció szerint ebbe beletartoznak az özvegyi nyugdíjak) az összes szociális típusú kifizetés kicsit több, mint 46%-t tették ki, s csak az északi országokban — ahol a szociális védelem kiterjedtebb, mint másutt — volt jóval 40% alatt, valamint Írországban, ahol viszonylag kevesen lépték túl a nyugdíjkorhatárt (A2.2 táblázat — Az öregségi nyugdíj és munkanélküliségi segély költségei). Az öregségi nyugdíjak aránya csak Olaszországban haladja meg a szociális juttatások felét (63%). Ezzel szemben a munkanélküliségi segélyek a teljes szociális célú transzfereknek csak alig több mint a 6%-át teszik ki az EU egészében, s kevesebb, mint 10%-át a tagállamokban, kivéve Belgiumot, Spanyolországot és Finnországot — ezekben az országokban viszonylag magas a munkanélküliségi ráta — valamint Dániát, ahol magas az egy főre jutó ráfordítás.

A szociális juttatásokon kívüli transzferek, beleértve a szubvenciókat és a vállalkozásoknak nyújtott támogatásokat, a GDP több, mint 2,5 százalékával csökkentek általában, s a csökkenés kiváltképp nagy volt Németországban (a GDP majdnem 7%-ával), és Hollandiában (a GDP több mint 4%-ával). Az országok többségében e ráfordítások csak szerényebb mértékben csökkentek, vagy alig változtak, Ausztriában és Portugáliában pedig még nőttek is.

Ezzel szemben, a fogyasztási cikkekre és szolgáltatásokra fordított folyó kiadások GDP-hez viszonyított

aránya általában azonos szinten marad (a GDP alig kevesebb, mint 21%-a). Ezen belül a közszféra béreire és kereseteire történő ráfordítások aránya csökkent, részben egyes szolgáltatások szerződéses formában való működtetése — vagy privatizációja — következtében. Noha a GDP-hez viszonyítva a közszféra bérköltségei nem minden tagállamban csökkentek, jelentősen (a GDP 1%-ának megfelelő nagyságrendben) alacsonyabbak lettek Németországban, Spanyolországban, Írországban, Ausztriában és Finnországban. Portugáliában viszont a közszférában a bérköltség GDP-hez viszonyított aránya jelentősen növekedett.

A közszféra bérköltségeihez és az egyéb folyó beszerzések nagyságrendjéhez képest a beruházásra, a különféle infrastruktúrák megvalósítására fordított kiadások az egész EU-ban viszonylag csekélyek. 2002-ben átlagban alig haladták meg a GDP 2%-át, és csak Írországban és Luxemburgban emelkedtek a GDP 4%-a fölé. Sőt, a GDP-hez mérten az összeg még csökkent is az utóbbi években. 1995 és 2002 között jelentősebb mértékben csak Görögországban, Írországban és Hollandiában növekedett. Ebben az időszakban az állóeszköz-felhalmozásra fordított összeg gyakorlatilag változatlan maradt. Ez arra utalhat, hogy az elmúlt években a tagállamokban nem igen bővült az állami szféra infrastruktúrája, és hogy az állami tőke állomány nem a szükséges mértékben növekedett. Ebben az időszakban azonban több tagállamban a közszféra infrastrukturális beruházásainak egyre nagyobb hányadát végezték állami-magán vegyes tulajdonú társaságok, s az állami beruházások magán beruházásokkal ilyen formában történő kiváltása nem feltétlenül tükröződik az állami szektor adataiban.

A közkiadások eme tág kategóriákra való felosztása tükrözi, hogy az adott ország kormánya milyen funkciókat lát el, milyen szolgáltatásokat nyújt és milyen típusú rendszerben működteti a szolgáltatásokat. Az árukra és szolgáltatásokra fordított kiadások nagy részét tehát az oktatási és az egészségügyi szolgáltatások emésztik fel. Az tehát, hogy e szolgáltatásokat milyen módon biztosítják — munkaerő közvetlen alkalmazásával vagy a szolgáltatás megvásárlásával — abban is tükröződik, hogy a közszférában a bérek és keresetek mekkora hányadot tesznek ki a közszféra egyéb kiadásaihoz, azaz a folyó fogyasztási javak és szolgáltatások költségéhez képest.

A kormányzati kiadások és a társadalmi kohézió

Az EU tagállamaiban az állami kiadásokból a szociális védelemre és szociális szolgáltatásokra fordított hányad nagy része elsősorban az Európai Szociális Modellhez kapcsolódik, és tudatosan vagy sem, de nagyban hozzájárul a társadalmi kohézió fenntartásához abban az értelemben, hogy csökkenti a reál jövedelmi szintek és az életszínvonal-esélyek közti különbséget. 2001-ben (a 2002-es adatok még nem állnak rendelkezésre), az EU egészében a teljes kormányzati ráfordításnak mintegy 40%-át költötték szociális védelemre, s egy másik 24%-át oktatásra és egészségügyre. E ráfordítások minden eleme kihat nem csak a társadalmi kohézióra, hanem, mint majd látható, a közkiadások régiók közti hatékony elosztására, mivel az egyes régiókban elköltött összegeket jobbra az ott élők száma, életkor szerinti összetétele és a szociális támogatás iránti szükséglete határozza meg.

Az elmúlt néhány évben, párhuzamosan a közkiadások általános csökkenésével, a legtöbb kormányzati funkcióra és szolgáltatásra — beleértve a szociális programokat is — költött összegek csökkentek. 1995 és 2001 között az EU szociális védelmi kiadásai (ideértve az adminisztratív költségeket és a szociális juttatásokat) átlagban a GDP mintegy 1%-ának megfelelő nagyságban csökkentek, míg az egészségügyi és oktatási kiadások nagyjából változatlanok maradtak (A2.3 táblázat). Ez azonban még így is azt jelenti, hogy az e három tételre fordított kiadások a hat év során 59%-ról 64%-ra emelkedtek, s ezen belül egyedül a szociális védelem aránya 38%-ról 40%-ra nőtt.

Annak ellenére, hogy 1995 és 2001 között a szociális védelemre fordított kiadások a GDP-hez mérten minden téren csökkentek, e kiadások aránya a teljes közkiadásból minden tagállamban nőtt, kivéve Hollandiát, Finnországot és Svédországot, s ebből az utóbbi kettőben a kiadások szintje 1995-ben jóval meghaladta az átlagot.

Az egészségügyi kiadások GDP-hez viszonyított aránya a legtöbb tagállamban nőtt ebben az időszakban, s csak Luxemburgban, Ausztriában és Finnországban volt tapasztalható csökkenés. Ám Ausztria kivételével még ezekben az országokban is nőtt az egészségügyi kiadások aránya.

A vizsgált hat év során az oktatásra fordított kiadások GDP-hez viszonyított aránya az országok szélesebb körében csökkent, részben a kisebb iskoláskorú gyereklétszám miatt, bár a kiadások Dániában, Svédországban, Olaszországban, Portugáliában és az Egyesült Királyságban nőttek. A közkiadások oktatásra fordított része azonban szintén minden tagállamban nőtt ebben az időszakban, s csak Írországban és Finnországban csökkent némileg.

Az oktatási, egészségügyi és szociális szolgáltatásokra fordított kormányzati kiadások arányának növekedésével szemben csökkent az ún. általános kormányzati kiadásoké (pl. adminisztráció) és az olyan egyéb kiadásoké, mint a kamattörlesztés, szubvenciók és nem szociális típusú transferek, amibe beletartoznak az ipari és regionális támogatások, amelyek csökkenését már feljebb említettük.

A kormányzati ráfordítások regionális megjelenése

A regionális vagy helyi szintű kormányzati kiadások zöme a kommunális szolgáltatásokkal vagy a rászorulóknak jövedelem-kiegészítésével kapcsolatos nemzeti szintű politikai döntések közvetlen eredménye. Ez teljesen független az adott kormányzati rendszertől, legyen az szövetségi vagy egységes központi típusú. Noha az Unión belül az egyes országokban a feladat-ellátás regionális vagy helyi hatóságoknak való átadásának mértéke jelentősen eltér a politikai hatalom decentralizációjától függően — ami, részben, de távolról sem teljesen azt tükrözi, hogy az adott kormány szövetségi rendszerű-e vagy központi — a tagállamok egyöntetűen igyekeznek szem előtt tartani azt az elvet, hogy a helyi juttatások szintjében ne legyenek nagy lokális különbségek.

A tagországok a szociális védelmet általában azzal teremtik meg, hogy a juttatások mértékét és a támogatási jogosultsági kritériumokat centralizáltan állapítják meg, még akkor is ha a rendszert helyi szinten működtetik, hogy a valamilyen juttatásra való jogosultság és a kapott összeg ne függjön attól, az illető hol lakik egy adott országban belül.¹

Mint a legtöbb kommunális szolgáltatás esetében, az oktatás, az egészségügy és a rendfenntartás minimum standardjait központilag szokás megállapítani,

még akkor is, ha a működtetési feladatokat és a szolgáltatás nyújtását a helyszínen a helyi vagy regionális hatóságok látják el. Számos tagállam igyekszik figyelembe venni a népesség összetételében jelentkező regionális különbségeket és az egyéb olyan tényezőket, amelyek befolyásolják azt, hogy az adott területnek szüksége van-e az átlagost meghaladó közszolgáltatásra ahhoz, hogy megvalósuljanak a szociális jólét közös standardjai. Ez kiváltképp érvényes az oktatásra, ahol egyértelműen a népesség iskoláskorú /beleértve a felsőoktatást is/ hányada a releváns tényező, továbbá az egészségügyi ellátásra és a szociális szolgáltatásokra, ahol az idősök relatív száma a szükséglet fontos meghatározója.

A kormányzati rendszerek különbözősége

Mind a kormányzati rendszerek, mind az ellátandó feladatokkal kapcsolatos politikák decentralizációjának mértéke számottevően eltér az EU-n belül. A szövetségi államokban, mint Németország, Ausztria és Belgium, a politika végrehajtását sok területen a regionális vagy a szövetségi szintre delegálták. Ezek az országok politikájukat ugyan kevésbé decentralizáltan, vagy pedig a különböző kormányzati szintek között megosztva alakítják, a regionális hatóságok rendszerint több-kevesebb autonómiát élveznek abban, hogy hogyan valósítják meg a közös célkitűzések elérése érdekében hozott intézkedéseket, továbbá bizonyos mértékig saját hatáskörükben dönthetnek, hogy a különféle céloknak milyen szintű prioritást adnak. Ugyanakkor, mint később kifejtjük, ezekben az országokban bizonyos mechanizmusok működnek, hogy az egyes régiók között ne alakulhasson ki nagy eltérés a közszolgáltatási kiadások terén. Ilyen mechanizmus a standardok vagy normák központi meghatározása, illetve a kiegyenlítési mechanizmusok, amelyek biztosítják, hogy a régiók számára rendelkezésre álló pénzügyi források ne különbözzenek túlságosan.

A kormányzati decentralizáció irányába az elmúlt húsz évben tett lépések eredményeként, Spanyolországban és Olaszországban a regionális hatóságoknak egyre nagyobb a felelőssége az egyes politikák területén, s az utóbbiban további nagyszabású változások is történnek. Jelenleg e regionális hatóságok jövedelem-teremtő jogköre korlátozottabb, mint a német tartományoké vagy az északi országoké, de kevésbé, mint Belgiumban, ahol a három régió

kiadásainak csak kicsi részét finanszírozza a helyben képződő jövedelem. A helyi hatóságoknak kiváltképp széleskörű politika-alakítási feladatai vannak a három északi országban, Dániában, Finnországban és Svédországban. A helyi jövedelemadó jelentik a helyi hatóságok bevételeinek nagy részét, de nemzeti szintű konstrukciók is működnek, amelyek segítenek kiegyenlíteni a pénzügyi különbségeket illetve biztosítják azt, hogy további forrásokhoz jussanak.

Franciaországban, az Egyesült Királyságban és más tagállamokban viszont a politikák kialakítása sokkal centralizáltabb, még ha történetek is lépések azok helyi szintre helyezésére. Noha a regionális és helyi hatóságok feladata lehet a politika végrehajtása és a helyi szintű szolgáltatások nyújtása, jövedelem-teremtő jogkörük korlátozott, csakúgy mint döntési jogkörük, hogy milyen módon költik el a szolgáltatások nyújtásához a központi kormánytól kapott költségvetésüket.

Az általános tendencia a feladatok regionális vagy helyi szintre történő decentralizációja, s ezt többnyire azon eszközök megerősítése kíséri, amelyek biztosítják, hogy a szegényebb területek ne szenvedjenek hátrányt amiatt, hogy több szolgáltatást kell nyújtaniuk. Ez alól Olaszország tűnik az egyik kivételnek, ahol a regionális hatóságok egyre nagyobb autonómiát kapnak a ráfordítási döntéseiket illetően, de ehhez eddig még nem társult hasonló mértékű jövedelem-növekedés, amelyből a szegényebb régiók finanszírozhatnák kiadásait.

A regionális eltérések a kormányzati kiadásokban

Noha az EU-ban létező kormányzati rendszerek e különbözőségei kihatnak mind a közkiadások regionális felhasználására, mind a kiadásokat finanszírozó, helyben képződő s nem központi leutalt jövedelmek összegére, az egyes országokon belül az egy főre eső kiadások regionális különbségei csak csekélyek. Mint alább jelezzük, az egyes országok nem térnek el számottevően abban, hogy mekkora adókat és egyéb terheket vetnek ki a különböző régiókban élőkre, illetve dolgozókra.

Az, hogy a politikákról nemzeti szinten döntenek a szükségletek függvényében, azt jelenti, hogy a jövedelmi értelemben szegényebb régiókban

magasabb szintűek a kormányzati ráfordítások mint a gazdagabbakban, s hasonlóképpen, a régiókon belül a szegényebb részekre többet költenek, mint a gazdagokra.

Sajnálatos módon, a rendelkezésre álló forrásokból nem tudjuk minden tagállam esetében megállapítani az egyes régiók közkiadásainak relatív nagyságát. Továbbá nem tudjuk az egyes országok ezen adatait összehasonlítani, mivel a rendelkezésre álló információ csak részleges és csak egy adott országra vonatkozik. Az itt következő részben bemutatjuk, hogy a közkiadások és az adórendszer regionálisan differenciáltan járulnak hozzá a GDP-hez, és ennél fogva kiegyenlítik a szegényebb és a gazdagabb régiók jövedelmi szintjét; továbbá megvizsgáljuk a szóban forgó hozzájárulás nagyságrendjét. Ezt úgy tehetjük meg, hogy megvizsgáljuk a regionális ráfordítások előfordulását azokban az országokban, amelyekről van adat, és a jövedelem-teremtés módjának figyelembe vételével a megállapításokat kiterjesztjük az Únió egészére.

Az Egyesült Királyság

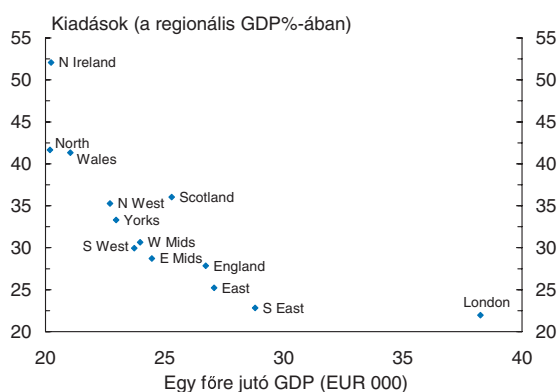
Az Egyesült Királyságban, csakúgy, mint az EU többi országában, a régiókra fordított közkiadások (a teljes összeg mintegy 85%-a) java szociális védelemre, egészségügyre, szociális szolgáltatásokra és oktatásra megy el. A felsorolt regionális kiadások a 2000–01-es költségvetési évben összességében átlagban a kormányzati ráfordítások 75%-át tették ki (2.2 ábra és A2.4 táblázat — A régiónkénti közkiadások az Egyesült Királyságban). Az egy főre jutó

kiadások magasabbak voltak a szegényebb régiókban, mint például Észak-Írország, Skócia, Wales és Észak és –Észak-Nyugat-Anglia, egyrészt a munkanélküliek és nem dolgozók nagyobb száma miatti magasabb szociális védelmi kiadásoknak köszönhetően, másrészt az első három régió egészségügyi és adminisztratív többlet kiadásai miatt is. Az egy főre jutó ráfordítások a nemzeti átlag fölött voltak Londonban is, ami a nagyszámú kormányzati hivatal miatti magasabb adminisztrációs költségeket tükrözi, bár az évek során történtek erőfeszítések a hivatalok decentralizálására.

Ha az egyes régiók között mutatkozik is némi eltérés az egy főre jutó oktatási és egészségügyi kiadásokban, ez — legalábbis az angliai régiókban — viszonylag csekély, s hasonlóan kicsik az különbségek a környezetvédelmi és közlekedési ráfordítások terén is.

Az egy főre jutó kiadási adatokból az következik, hogy a GDP-hez viszonyított kiadások jelentősen különböznek az Egyesült Királyság régióiban. Még ha ki is hagyjuk Észak-Írországot — amit az elmúlt időszak történései és a folyamatos politikai problémák okán speciális esetként kell kezelni — a 2000–01-es kiadások igen nagy mértékben eltértek: Wales-ben és Észak-Angliában a GDP kicsit több, mint 41%-át tették ki, míg Londonban és Dél-kelet — Angliában 21–22 százalékát. Ennek megfelelően a közkiadások majdnem kétszer annyival járulnak hozzá a bevételekhez az első két régióban — amelyek az Egyesült Királyság legszegényebbjai — mint az utóbbi kettőben, elsősorban azért, mert ott sokkal alacsonyabb az egy főre jutó GDP, és kisebb mértékben amiatt, hogy többet kell költeniük szociális célokra.

2.2 Kormányzati kiadások régióként az Egyesült Királyságban, átlag 2000-2001

Forrás: Id. A2.4 táblázat

Ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy e többletkiadások inkább folyó, mintsem tőke-kiadásokból állnak, vagyis fogyasztásra fordítják, s nem beruházásra, és így vélhetően csak korlátozottan fogják erősíteni a versenyképességet. Például átlagban a GDP-nek csupán 1 százalékát költötték útépitésre és közlekedésre, s ezek a költségek egyik régióban sem haladták meg a GDP 1,5 százalékát. Másfelől az is igaz, hogy a folyó költségként elismert ráfordítások egy része, mint pl. az oktatási, képzési, kutatási és fejlesztési (R&D) kiadások és a vállalkozás-fejlesztési támogatások inkább beruházási jellegűek és adott esetben jelentősen hozzájárulnak a kérdéses régió termelési potenciáljának növeléséhez. De még ha ezt

figyelembe vesszük is, a regionális kiadások java részt inkább szociális, mintsem gazdasági célkitűzéseket szolgálnak.

Olaszország

Hasonló a helyzet Olaszországban is, bár a közkiadások relatív nagyságrendjének régiós eltérései valamivel kevésbé szisztematikusan jelentkeznek, mint az Egyesült Királyságban, és a kiadások GDP-hez való hozzájárulásának arányai kevésbé eltérőek annak ellenére, hogy az egy főre jutó GDP regionális különbségei nagyobbak. Azt is meg kell azonban jegyeznünk, hogy a közkiadási adatok teljes körűbbek, mint az Egyesült Királyságban, ahol a teljes ráfordítások 15%-át nem a régiók között osztják szét, s ez befolyásolhatja az összehasonlítást, amennyiben az adott ráfordítások Londonban és a többi gazdagabb régióban koncentrálnak. Ettől eltekintve a két ország esetében nagyjából ugyanazok a tényezők játszanak szerepet.

Olaszországban régióként eltérőek az egy főre jutó szociális védelmi kiadások, de ezeket nem annyira a munkanélküliségi arányok különbségei befolyásolják, mint a nyugdíjas korú lakosságé, mivel a munkanélküliek viszonylag alacsony szintű juttatásban részesülnek, a nyugdíjak pedig viszonylag magasak. Sőt, a nyugdíjas korúak relatív száma szembetűnően magasabb Olaszország gazdagabb északi régióiban, mint a szegényebb déliekben, szemben az Egyesült Királysággal, ahol nincsenek nagy számbeli eltérések a régiók között. Ezen kívül Olaszországban a nyugdíjak inkább függenek a korábbi jövedelemtől, mint az Egyesült Királyságban, ahol az állami alapnyugdíj fix összegű. 2000-ben az egy főre jutó szociális védelmi kiadás majdnem 85%-kal volt magasabb Liguriában, ahol a népesség mintegy 25%-a 65 évnél idősebb, mint Campaniában, ahol csak 14%-a (2.3 ábra és A 2.5 táblázat). Míg az egy főre jutó szociális védelmi kiadások a legtöbb északi régióban meghaladták a nemzeti átlagot, minden déli régióban jóval alatta maradtak (noha, mint lejjebb kifejtjük, a GDP százalékában mérve meghaladták az átlagot ezekben a régiókban).

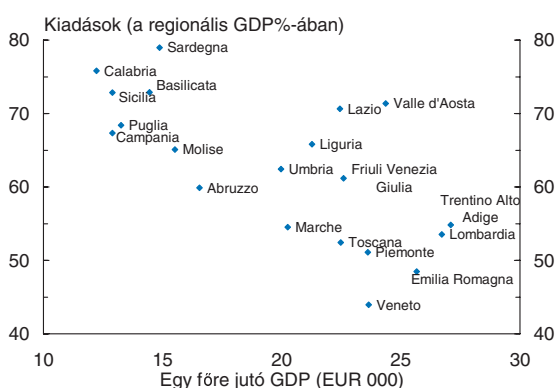
Ami az oktatás- és egészségügyet illeti, az egy főre jutó kiadások kevésbé különböztek, ámbár az azért igaz, hogy Szardínia (Sardegna) kivételével minden déli régióban az egy főre jutó oktatási kiadások

elmaradtak a nemzeti átlagtól, és az egy főre jutó egészségügyi kiadások egyik déli régióban sem érték el az átlagot. E különbségek azonban amiatt is kialakulhattak, hogy délen alacsonyabbak a bér- és egyéb költségek, mint északon, s nem annyira azért, mert más volna a szolgáltatások színvonala.

A közlekedési, környezetvédelmi és egyéb programok egy főre jutó ráfordításai szintén kisebbek a déli régiókban, mint az északiakban. Mindazonáltal a ráfordítások területi különbségei — hasonlóan a szociális védelemhez, egészségügyi ellátáshoz és az oktatáshoz — általában kisebbek, mint az egy főre jutó GDP-é, így a kormányzati összes ráfordítás többnyire — de, mint arra lejjebb utalunk, nem minden esetben — magasabb volt az egy főre jutó GDP viszonylatában Olaszország szegényebb részein, mint a gazdagabbakon. A GDP-hez viszonyított kiadások eltérőek: a nemzeti átlagot 35 százalékkal haladták meg Szardínián és 30 százalékkal Calabriában, amely a legalacsonyabb egy főre jutó GDP-vel rendelkező régió, s 25 százalékkal maradtak el az átlagtól Venetóban, ami valamivel kisebb eltérést jelent, mint az Egyesült Királyság legjobb és legrosszabb régióját jellemzi².

Ugyanakkor minden déli régióban az átlagnál magasabbak a GDP-hez viszonyított közkiadások, de nem mindegyik északi régióban alacsonyabbak, annak ellenére, hogy az egy főre jutó GDP mindegyikben meghaladja az átlagot. Valle d'Aostában és Lazióban a GDP-hez viszonyított kiadások 20%-kal haladták meg az átlagot 2000-ben, ami több, mint Pugliában vagy Campaniában. A GDP-hez mért kiadások

2.3 Közkiadások* régióként Olaszországban, 2000

* beleértve az állami vállalatokat és az összes kormányzati szintet
Forrás: Id. A2.5 táblázat

viszonylag magasak voltak Liguriában is, főként a viszonylag magas szociális védelemi ráfordítások miatt (ugyanis sok a nyugdíjas): 2000-ben meghaladta a regionális GDP 23 százalékát, ami több, mint — Calabria kivételével — akármelyik déli régióban.

Olaszországban, az Egyesült Királysághoz hasonlóan, a kormányzati ráfordítások általában mérséklék az egy főre jutó GDP különbségeit, még ha ez a hatás itt kisebb is (bár a fent jelzett sajátosságokat figyelembe kell venni). Továbbá, az Egyesült Királysághoz hasonlóan, ezeket a kiadásokat inkább a fogyasztásra, s nem beruházásra fordították, például az útépitési és közlekedési kiadások a GDP-nek átlagban alig több, mint 2%-át tették ki, és kevesebb, mint 5%-át minden régióban, ami ugyan több, mint az Egyesült Királyságban, de még mindig viszonylag alacsony.

Spanyolország

Spanyolországban ugyanazok a tényezők határozzák meg a kiadások regionális eltéréseit, mint az Egyesült Királyságban vagy Olaszországban, bár Spanyolországban az adatok kevesebb fajta kiadást ölelnek fel, mint a másik két országban. Itt is, csakúgy, mint Olaszországban, nem találunk szoros (inverz) összefüggést az egy főre jutó kommunális szolgáltatási célú ráfordítások és a regionális prosperitás szintje között, bár a Strukturális Alapokból finanszírozott intervenció, amely jelentős összeg és inkább a szegényebb, az 1. Célkitűzés keretében támogatott régiókra korlátozódik, éppen arra szolgál, hogy ez az összefüggés kialakuljon. A közkiadások

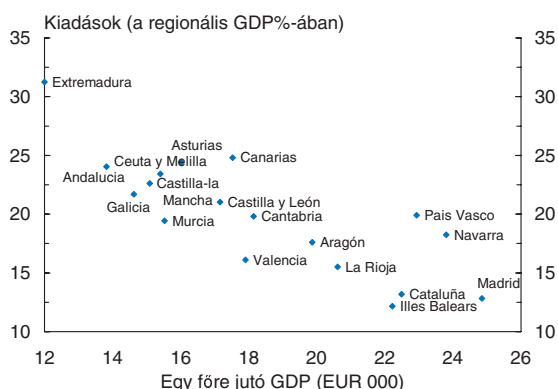
számottevően többel járulnak hozzá a GDP-hez a szegényebb régiókban, mint a gazdagabbakban, ily módon erősítik a kohéziót.

Az egészségügyi és szociális szolgáltatási kiadások tehát az 1992–1999-es időszakban a GDP-hez mérten magasabbak voltak Spanyolországnak az 1. Célkitűzés keretében tartozó régióiban, mint a többiben (2.4 ábra és A2.6 táblázat), ami részben a munkanélküliek magasabb számának köszönhető³. Voltak azonban kivételek: az 1. Célkitűzés keretében tartozó Valenciában az egészségügyi és szociális ráfordítások alacsonyabbak voltak a nemzeti átlagnál, míg Navarrában, a második legmagasabb egy főre jutó GDP-vel rendelkező spanyol régióban, meghaladták az átlagot.

Az 1. Célkitűzés keretében tartozó régiókban az infrastrukturális kiadások is magasak voltak, bár néhány más régióban is meghaladták az átlagot. Spanyolországban — ahogy az Egyesült Királyságban és Olaszországban is — a GDP-hez viszonyított infrastrukturális beruházásra fordított összegek egységesen alacsonyak voltak, csak Extremadurában és Ceuta y Melillában haladták meg, s ott is csak alig, a GDP 3%-át.

Mindent összevetve, figyelembe véve az EU által finanszírozott kiadásokat, ez időszakban a GDP-hez mért átlagos ráfordítások a következőképpen alakultak: 31% Extremadurában (ez a legalacsonyabb egy főre jutó GDP-vel rendelkező régió Spanyolországban), 25% a Kanári-szigeteken (Canarias), 13% Madridban és Katalóniában (Cataluña), és alig több, mint 12% a Baleár-szigeteken (Illes Balears).

**2.4 Kormányzati kiadások régióként
Spanyolországban, átlag 1992-1999**

Forrás: Id. A2.6 táblázat

Az adópolitika és a regionális GDP

A tagállamok kormányzati kiadásainak adatai ugyan nem teljeskörűek, de a rendelkezésre állókból világosan látható, hogy az egyes régiókban a közkiadások differenciáltan járulnak hozzá a GDP-hez, ami segít a különbségek csökkentésében és a társadalmi kohézió fenntartásában.

A kulcskérdés, hogy a szegényebb régiókban a GDP-hez viszonyított nagyobb kiadások mennyiben járnak együtt magasabb adókkal és egyéb terhekkel e magasabb kiadási szint

finanszírozásával, illetve másként fogalmazva, a nagyobb kiadások hatását mennyiben ellensúlyozzák a jövedelem után kiszabott magasabb terhek az adott régiókban.

Jóllehet, tekintettel a rendelkezésre álló adatokra, nehéz erre a kérdésre válaszolni, a központi, regionális és helyi kormányzatok közti adó-megosztási adatokból némi betekintést nyerhetünk a működő finanszírozási rendszer regionális megjelenésébe. Elvileg tehát minél inkább hozzájárulnak a régiók a regionális vagy helyi szintű ráfordítások költségeinek fedezéséhez az ott élő emberek és az ott működő vállalkozások jövedelmének megadóztatásával vagy egyéb terhek kivetésével, annál inkább valószínű, hogy a GDP-hez mért magasabb kiadásoknak jótékony hatása elvész⁴. A magasabb adókat természetesen kompenzálhatja politikai döntés a központi kormányzati transzferek növeléséről, vagy egy kiegyenlítési alap létrehozása, annak érdekében, hogy csökkentsék a régiók közti különbségeket a kiadások finanszírozásához rendelkezésre álló jövedelmek tekintetében.

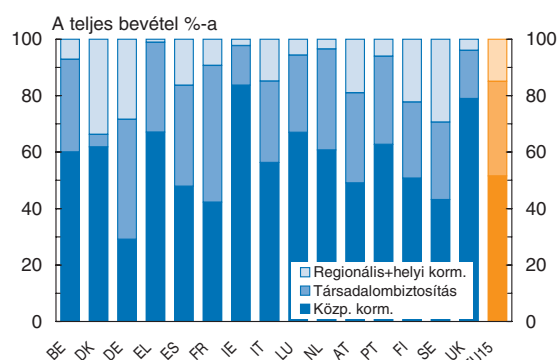
Ahol az adó vagy a társadalmi hozzájárulások mértékét központilag határozzák meg, nem merül fel ilyen probléma mivel a szegényebb régiókban — vagy gazdagabb régiók szegényebb területein — élők automatikusan kevesebb adót fognak fizetni, mint a másutt élők, mert összesített jövedelmük alacsonyabb. Ha a jövedelmekre és kiadásokra közös adó- és hozzájárulási rátákat alkalmaznak, és így a GDP-hez viszonyított adóbevételek ugyanakkorák, mint máshol, az adórendszer neutrális hatást fog gyakorolni a kiadások finanszírozásához rendelkezésre álló jövedelmekre, és ennek megfelelően nem hatástalanítja a kiadások GDP-hez való hozzájárulását. Ha az adókulcsok progresszívak és nem proporcionálisak, vagyis a jövedelemmel együtt emelkednek, az adórendszer erősíti a kiadások differenciáló hatását a regionális szintű GDP-re.

Nehéz megmondani i, hogy az egyes tagállamokban az adórendszer mennyire progresszív, illetve arányos /proporcionális/, mert ez attól függ, hogyan hat egymásra a tipikusan progresszív jövedelemadó-rendszer, a tipikusan proporcionális kiadási típusú adók — még ha ezek változnak is a kiadások összetétele szerint — és a társadalombiztosítási hozzájárulások,

amelyek szintén tipikusan proporcionálisak, legalábbis egy bizonyos szintű keresetig⁵. Az információk arra utalnak, hogy az EU legtöbb országának adórendszere enyhén progresszív, míg másokban nagyjából proporcionális vagy legfeljebb enyhén regresszív⁶. Ekképp, néhány esetben hozzájárulnak a régióknak a közkiadás-politikából fakadó differenciálódásához, más esetekben viszont nem valószínű, hogy ezt jelentős részben — vagy egyáltalán — kompenzálják.

A gyakorlatban az EU országainak zömében az adókat elsődlegesen központilag állapítják meg és a regionális és helyi adókból befolyt bevételek a közkiadások teljes finanszírozásának csak kis részét adják. Az EU egészében 2001-ben a regionális és helyi források a kiadásoknak mindössze 15%-át finanszírozták, s az arányok csak a német szövetségi államokban, Ausztriában, a három északi országban — ahol a helyi hatóságok jelentős szerepet vállaltak a finanszírozásban — és Spanyolországban — ahol viszont a régiók fontosak — magasabbak (2.5 ábra és A2.7 táblázat). Továbbá, néhány ország kivételével, a regionális és helyi forrásokból előteremtett bevételek aránya nagyjából ugyanaz maradt az elmúlt években, és a kormány bevételeinek összetételében a legfőbb változás az volt, hogy eltolódott a társadalombiztosítási hozzájárulásoktól az adók irányába, részben azért, hogy csökkentsék a foglalkoztatással járó költségeket. Csak Dániában, Spanyolországban és Olaszországban kaptak számottevően nagyobb hangsúlyt a regionális és helyi adók, s az utóbbiban 1995 és 2001 között majdnem

2.5 Adó- és társadalmi hozzájárulási bevételek kormányzati szintenként, 2001

Forrás: Eurostat, Kormányzati szektor kimutatások

megkétszereződött eme adók aránya a bevételekben. Ez azt az olasz politikát tükrözi, hogy mind inkább a régiókra hárítják azt a felelősséget, hogy megteremtsék a bevételeket a kormányzati kiadások finanszírozásához. E politika továbbvitelének eredményeképpen nőtt a regionálisan kivetett adók aránya a központiak rovására, s így egyre inkább lehetővé válik, hogy megemeljék a tényleges adókulcsokat a szegényebb régiókban, ahol alacsonyabb az adókapacitás.

Olaszországban és a többi olyan országban, ahol a regionális és helyi szintre hárították az adóbevételek teremtési feladatokat nagy részét, egy külön mechanizmusra van szükség, hogy a transzferek eljussanak a gazdagabb területekről a szegényebbekre, ha nem akarják, hogy ez utóbbiak hátrányt szenvedjenek vagy azért, mert magasabb adókat kell kivetniük, vagy mert meg kell elégedjenek a közkiadások alacsonyabb szintjével, ami pedig azal jár, hogy a szolgáltatások rosszabb minőségűek lesznek.

Az EU legtöbb tagállamában azonban a jövedelmeknek csak viszonylag kis részét teremtik elő regionális vagy helyi szinten, s ez kiegészülve az adórendszer sajátosságaival azt jelenti, hogy a régiók közti különbségeket abban a tekintetben, hogy a közkiadásaik mennyiben járulnak hozzá a GDP-hez, nem küszöböli ki a kiadások finanszírozásának módja.

A régiók jövedelem-átcsoportosításának diszkrecionális mechanizmusa

A fenti megállapítást alátámaszthatjuk, ha megvizsgáljuk azokat az eszközöket, amelyekkel a központi kormány általában befolyásolja a regionális és helyi szinten történő kiadásokat, és amelyekkel meghatározza, milyen bevételek állnak rendelkezésre ezek finanszírozására. Minden tagállamban tudatos erőfeszítéseket tesznek a felhasználható bevételek növelésére az olyan területeken, ahol a helyi adóalap nem fedezi a szükséges kiadásokat, vagy ahol a nyújtandó szolgáltatások költsége nagyobb, mint általában, például a terepviszonyok vagy egyéb okok miatt. Ezenkívül bizonyos régióknak konkrét gazdasági-fejlesztési támogatás is adható.

Országokként kicsit eltérő annak módja, hogyan határozzák meg a különböző régióknak és kistérségeknek szánt kormányzati transzferek nagyságrendjét, bár a közös elvek főként abban nyilvánulnak meg, milyen formában mérik fel a szükségleteket és a helyi adókapacitást. Ezenkívül minden országban a regionális és helyi hatóságoknak, attól függetlenül, hogy a központi kormányzat milyen mértékben biztosítja finanszírozásukat és mennyire pontosan mérik fel a szükségleteket, valamikor saját diszkrecionális döntési jogköre van a tekintetben, hogy ténylegesen hogyan költik el a kapott pénzeket.

Németországban úgy tervezték meg a kiegyenlítés folyamatát, hogy a tartományok számára rendelkezésre álló bevételeket kiigazítsák, bár speciális szükségletekre, például a tartományi jogkörű városoknak, külön pótlékot is adnak. Mivel a tartományok meglehetősen autonómiát élveznek, nem feltétlenül költik azt az összeget olyan nagyságrendben az egyes közszolgáltatásokra, mint amit a kiegyenlített egy főre jutó kiadás-számításában számukra megállapítottak. Ez a megállapítás jobbra Ausztriára is igaz.

A három északi országban, s még néhány tagállamban a rendszer hasonló céllal működik, mint Németországban, de az alsóbb szintű egységek: települési önkormányzatok vagy megyék, s nem a tartományok között.

Svédországban a helyi önkormányzatok fő helyi bevételi forrása a helyi jövedelemadó, és a transzfer rendszer célja, hogy a gazdagabb területekről elvont pénzből növelje azon települési önkormányzatok bevételét, amelyekben a jövedelmek — és így az adókapacitás — viszonylag alacsony. Továbbá, egy politikai döntés értelmében, bizonyos nemzeti kormányzati irodákat szegényebb települési önkormányzatokhoz helyeznek, hogy elősegítsék fejlődésüket, és hozzájáruljanak az ott beszédhető adó növeléséhez.

Hasonló kiegyenlítési rendszer működik Dániában, noha még kisebb területi egységek között. Dániában 14 megye van, két speciális státuszú régió (Koppenhága és Frederiksberg) és 271 települési önkormányzat, amelyek mindegyikének saját

jövedelem- és vagyonadója, következésképpen elég nagy autonómiája van.⁷

Finnországban a települési önkormányzatoknak jelentős adóbevételei alapjuk van, de az adókulcsok megállapítása nem tartozik jogkörükbe. Ennek megfelelően a vagyonosabb régiók több bevételt termelnek, mint amennyire a kormányzat nézete szerint szükségük van ráfordításaik finanszírozására, s egy részét átutalják a kisebb adó-jövedelemmel rendelkező kevésbé vagyonos régiókba.

A regionális és helyi kiadási szükségletek felmérésének kritériumai

A regionális és helyi szintű kiadási szükségleteket minden tagállamban központilag méri fel, s ily módon állapítják meg az érintett hatóságokat illető transzferek összegét. Az alkalmazott módszerek nagyon hasonlóak, többnyire az egy főre jutó szolgáltatás standardizált szintjének becslésén alapulnak, de a becslési módszerek — és a becslés kifinomultsága — eltérőek.

Hollandiában például a központi kormányzati transzferek jelentik a tartományok és a települési önkormányzatok jövedelmének javát, és ezeket a mutatók széles skálája segítségével határozzák meg (mint például méret, népesség sűrűsége, talajminőség, társadalmi struktúra és az urbanizáció foka, valamint a helyi adókapacitás). A rendszer egyetlen célja azonban az, hogy — a szükségleteknek megfelelően — kiegyenlítse az elkölthető jövedelmeket.

Portugáliában egy általános alaptól osztják szét a forrásokat a három NUTS 1 régiónak, nagyjából fejenkénti alapon, de további kritériumok is szerepet játszanak, amelyek a két sziget-regiónak kedveznek (ld. lejjebb). Ez az általános alap egy sor kritériumot alkalmaz arra is, hogy megállapítsák e régiókban belül a településeknek szánt allokációkat. Egy második alap, amely kifejezetten kohéziós célokat szolgál, a kevésbé fejlett településekre korlátozódik, s két további alap pedig azt hivatott biztosítani, hogy a településeknek legyenek megfelelő forrásaik. Nagy vonalakban azt mondhatjuk, hogy a transzferek fordítottan korrelálnak az egy főre jutó jövedelemmel: Lisbon e Vale do Tejo, a leggazdagabb régió, egy főre jutó juttatása kevesebb mint egyharmada a legszegényebb Alentejo-énak. (A GDP-hez viszonyítva, az előbbinek

juttatott transzferek alig 1%-ot tesznek ki, míg a másik esetében 6%-ot.)

Sok tagállamban egyes régiók, vagy helyi területek (például a tartományi jogú városok Németországban) preferenciális elbánásban részesülnek a transzferek allokációjában. Történelmi vagy kulturális okokból Olaszország, Spanyolország és az Egyesült Királyság különleges státuszt biztosít bizonyos régióinak, aminek révén erősödik a közhatalom alsóbb szintre való átruházása, és a legtöbb esetben különböző finanszírozási formák jönnek létre (az Egyesült Királyságban Észak-Írország, Skócia és Wales számára). Ez kisebb mértékben igaz még Finnországra, ahol az Åland régió jutott különleges státuszhoz és elbánáshoz az ország többi részéhez képest, Portugáliában Açores és Madeira, Franciaországban pedig Korzika (Corse) és a 'DOM/TOM'-ok (Tengerentúli megyék és területek). Némelyik különleges státuszú régió nagyobb központi kormányzati transzferekben részesül, mint a többi terület, még ha viszonylag gazdagok is, mint például Trentino Alto Adige Olaszországban, vagy Åland Finnországban. Ezek a kifizetések esetleg ugyan nem tűnnek jogosnak a gazdasági vagy társadalmi kohézió szempontjából, viszont fontosak lehetnek a politikai kohézió megőrzésében.

A francia regionális hatóságok költségvetését főként az állami transzferek finanszírozzák. A francia tengerentúli területeken az egy főre jutó közkiadások körülbelül háromszor nagyobbak, mint Franciaország nagyvárosaiban, Korzikán pedig 3,5-ször nagyobbak. A többi régió zömében a juttatott transzferek viszonylag kevésbé térnek el. A kevésbé gazdagok átlagban a népességhez mérten relatíve többet kapnak, de sok anomáliát is megfigyelhetünk, és az egy főre jutó jövedelem és a közkiadások közti korreláció gyenge. Az Ile de France a nemzeti átlagon fölüli többlet-pénzt kap — a magasabb szolgáltatási költségekre való tekintettel — míg Lotaringiában (Lorraine) az egy főre jutó kiadások jóval az átlag alatt maradnak.

A transzferek hozzáigazítása a Közösségi támogatáshoz

A Strukturális Alapokból jelentős összegekkel támogatott országokban egyes nemzeti politikák szorosan

A pénzügyi kiegyenlítés Németországban

Németországban a pénztranszfer legfőbb csatornája, mind az egyes tartományok, mind a tartományok és a szövetségi kormány között a Länderfinanzausgleich, azaz pénzügyi kiegyenlítési rendszer. Jelenlegi, 1995 óta létező formájában – amikor is a Kelet- és Nyugat-Németország kétféle rendszerét a Solidarpakt keretében egyesítették – a rendszer vegyíti a tisztán horizontális kiegyenlítést és szövetségi feltöltést.

Az egyes tartományok pozíciójának kiszámításakor az adókapacitást veszik figyelembe, amely a tartományban maradó, illetve a tartomány és a szövetségi kormány között megosztott adóbevétel alapszik. Az elsődleges allokáció a megosztott jövedelmi, nyereségi és forgalmi adóból áll. Az ezekből befolyó jövedelem mintegy 75%-át a tartományok között osztják el a népesség nagyságának függvényében, a maradékot pedig a „pénzügyileg gyenge” tartományok kapják. Ily módon biztosított, hogy minden tartomány bevétele elérje az átlagnak legalább a 92 százalékát.

A pénzügyi kiegyenlítés másodlagos lépcsője az elsődleges adóelosztás korrekcióját biztosítja, hogy az egy főre jutó adó-elosztás egyenlő legyen az egyes tartományok között. A tartományi jogú városokat (Berlin, Breéma és Hamburg) úgy kezelik, mint amelyeknek speciális szükségleteik vannak, s ezek a lakosságuk után fejjenként 35 százalékkal többet kapnak. A következő lépcső a szövetségi kormány transzfere az átlag alatti bevétellel rendelkező, illetve speciális nehézségekkel küszködő tartományok bevételeinek növelésére. E transzferek három félék lehetnek:

- Hiánypótló támogatás (*Fehlbedarfsbundesergänzungszuweisungen*), amely a kevésbé vagyonos tartományok bevételeit emeli az átlagnak legalább 99.5%-ra;

- Speciális terhek kompenzálása (*Sonderbedarfsbundesergänzungszuweisungen*): ezek a támogatások fedezik a kis tartományok politikai irányításának, illetve az új tartományok egyesítésének költségeit (teilungsbedingte Sonderkosten), valamint további bevételeket biztosítanak Breémának és Hamburgnak adósság-problémáik megoldására;

- Átmeneti támogatás (*Übergangsbundesergänzungszuweisungen*), amelyet a kevésbé vagyonos nyugat-német tartományok kapnak 1995 óta, bár a tervek szerint évi 10%-os ütemben meg kell szűnniük az idők folyamán.

Ezek a transzferek jelentős mértékűek. 2000-ben a Berlinnek nyújtott támogatások teljes összege elérte a város GDP-jének 6,4%-t, a keleti tartományoknak juttatott nettó transzferek pedig átlagban a GDP 5%-a körül mozgottak. A talpraállást elősegítő speciális kiegészítő programból jelentősen részesülő Breémának nyújtott transzferek elérik a GDP 6,5%-át. Hessenben pedig – a *Finanzausgleich* rendszerébe arányosan legtöbbet befizető tartomány – a transzferek hatása, hogy a pénzügyi kapacitás 126 százalékról 106 százalékra csökken, ami GDP-je 1,5 százalékának felel meg.

A nettó transzfereket azonban nem lehet közvetlenül összehasonlítani az angol, olasz és spanyol régiók közkiadásairól közölt fenti adatokkal, mert figyelmen kívül hagyják a szövetségi kormány közvetlen ráfordításainak nagy részét, illetve a szociális biztonságot szolgáló társadalombiztosítási kiadásokat. Márpedig ezek, miként a vizsgált országok esetében látható, jobbra jelentős mértékben növelik a közkiadások differenciált hozzájárulását a regionális GDP-hez.

kapcsolódnak az EU támogatásokhoz. Így Spanyolországban a területet közti kompenzációs alapról csak az 1. Célkitűzés alá eső régiók kapnak kiegészítő támogatást (van még egy speciális 'Teruel' alap, amely az Aragon Autonóm régióknak ezt a részét támogatja, ámbar Aragon egésze nem tartozik a Közöségi szabályozás alá).

Görögországban a Közberuházási Program (PIP) a gazdasági és társadalmi kohézió legfőbb nemzeti eszköze, ez finanszírozza a nagy infrastrukturális projekteket a közlekedés, oktatás, egészségügy,

kultúra területén és a gazdaság egyéb kulcsfontosságú szektoraiban nemzeti és regionális szinten. A PIP allokációinak nagy része a III. Közöségi Támogatási Kereten (CSF III) keresztül történik. Azok a régiók, amelyek a legtöbb egy főre jutó közöségi támogatást kapják a jelenlegi CSF keretében (Dytiki Makedonia és Voreio Aigaio), 5–6-szor kapnak többet, mint az Attika régió. Írországban a Border, Midlands és West régió arányosan többet kap a nemzeti költségvetésből, mint a Southern és Eastern régiók, hogy kiegészítsék a Strukturális Alap programjaiból kapott támogatást.

A regionális fejlesztési politika a tagállamokban

A tagállamokban minden kormányzati szint a gazdasági fejlesztést elősegítő politikákat folytat, bár eszközeik és céljaik eltérőek. Ezek többek között a technológia és innováció támogatása, a nehézségekkel vagy tartós piac beszűküléssel küszködő iparágak átalakításához nyújtott segítség, támogatás a kis- és középvállalkozásoknak (SME), a belső beruházás ösztönzése. E támogatások némelyike egyértelműen az állami segítségnyújtás kategóriájába tartozik, ezért a tisztességtelen versenyt kizáró EU jogi korlátozás hatálya alá esnek. Ezeket a jelentés más részében taglaljuk (III. rész).

Az egyéb intézkedések, amennyiben nem nyújtanak közvetlen pénzügyi támogatást egy adott vállalatnak, nem tartoznak e korlátozás hatálya alá. Az egyéneknek vagy köztestületeknek juttatott szubvenciók, az általános szubvenciók és egy magántestület által a másoknak nyújtott támogatások sem tartoznak bele e definícióba. Továbbá a magánentitásoknak nyújtott támogatások egyes formáit engedélyezi a Szerződés, nevezetesen az általános érdekeket célzó szolgáltatásokét és a jogosult régiók fejlesztésének ösztönzését.

A területfejlesztési módszerek tagállamonként változnak, részben az intézményi tényezőknek köszönhetően, mint például hogy milyen mértékben decentralizált a gazdaságfejlesztési politikáért való felelősség, továbbá annak, hogy megváltoznak a gazdasági fejlődést meghatározó tényezőkről vallott nézetek.

Noha a hatalom-átruházás az egész EU-ban közös téma, jelentős különbségek vannak az országok között abban, hogy mekkora autonómiát adnak a kormányzat alsóbb szintjeinek. Ausztriában, Dániában és Belgiumban a központi kormányzat valamennyire felügyeli az alsóbb szinteket, s az alsóbb szintű területi igazgatás felelős a regionális politika tervezéséért és finanszírozásáért. Így a kiadások leginkább az egyes tartományi kormányok általános finanszírozási képességétől függenek, tehát a régiók (tartományok, megyék vagy települések) közti különbségek csökkentése nem feltétlenül központi cél.

Ezzel szemben az Egyesült Királyságban és Franciaországban a forrásokat főként központilag osztják el, bár a politika végrehajtását egyre inkább a regionális szervekre hárítják: Angliában a regionális fejlesztési ügynökségekre, és Skóciában, Wales-ben és Észak-Írországban a decentralizált hatóságokra, Franciaországban a régiókra.

A nemzetileg és az EU által kijelölt 'területek' nem mindig felelnek meg pontosan egymásnak a regionális és egyéb fajta gazdaságfejlesztési támogatás szempontjából. Franciaországban a hazai politika által preferált régiók meglehetősen különböznek a Közösségi politika haszonélvezőitől, Németországban viszont szoros a kettő közötti megfelelés. Spanyolországban és a többi kohéziós alapokból támogatott országban a Strukturális Alapok keretét fogadja el a nemzeti politika. De az Egyesült Királyságban és Hollandiában, főként a városi területeket, a Közösségi politikától eltérő kritériumok alapján jelölik ki.

Sőt, Hollandiában a regionális fejlesztési kérdésekkel az ország egészére meghatározott szükségletek szerint foglalkoznak. A regionális politikára, mint olyanra, tehát keveset költenek, mert a fő hangsúly a konkrét gazdasági problémával küszködő kis területekre esik (amelyek főként a nagy munkanélküliséggel rendelkező városi területek).

Az elmúlt években az innováció és az új technológia támogatása több területen is a legfontosabb eszközzé vált. A Flamand régió Belgiumban kiváltképp élen jár e tekintetben, továbbá az osztrák tartományok, ahol egyre inkább az innováció kerül fókuszba, mint az endogén regionális fejlődés ösztönzésének eszköze, és a szövetségi kormány támogatja a kutatást és fejlesztést. Ezek a stratégiák gyakran elsődlegesen a kis- és középvállalkozásokat célozzák és olyan horizontális politikákat ölelnek fel, mint a kutatóintézetek és a vállalati szektor közti együttműködés ösztönzése a direkt szubvencionálás helyett.

Az olyan területekre, ahol nagymértékű a munkanélküliség, az jellemző, hogy a munkahely-teremtésre és a nagy beruházási projektek odavonzására koncentrálnak. Erre Wallonie az egyik példa, és Írország ahol már régóta

elsősorban külföldi közvetlen beruházással segítik elő a gazdasági fejlődést.

Több országban a politika egyik jellemzője a 'koncentráció' (klaszter-szervezés). Az ausztriai Steiermarkban a tartományi kormány 1996-ban teljesen átalakította fejlesztési stratégiáját és az autóipar különböző részeit hálózatba tömörítette, s ez igen hatékonynak bizonyult. Felső-Ausztria követte a példát, s átfogó tartományi stratégiát dolgozott ki a technológia és hálózat-építés fokozatosan növekvő szubvencionálására.

Svédországban az elmúlt években a kormányzati politika áttért a különböző régiókban a növekedési pólusok és koncentrált csoportok (klaszterek) fejlesztésének támogatására, szemben a korábbi gyakorlattal, amikor arra helyezte a hangsúlyt, hogy magas szinten tartsa az állami szektor tevékenységét az északi ritkán lakott régiókban, hogy ezzel elejét vegye az elvándorlásnak.

Olaszországban nemrégiben jelentős reformokat hajtottak végre a területi politikában. Ezeket a központi kormányzat irányítja és finanszírozza, s jelenleg közberuházások segítségével főként a kapacitás-építésre koncentrálnak, míg a múltban a vállalkozásokat próbálták élénkíteni. A vállalatoknak nyújtott regionális ösztönzők még most is aránytalanul nagy részben a déli régiókba irányulnak, a közberuházási programok gyakran az északi régiókat részesítik előnyben, ami még konfliktushoz vezethet a nemzeti politika és az EU-s kohéziós politika között.

A külföldi közvetlen beruházás

A regionális fejlesztési stratégiáknak tipikusan fontos része a külföldi közvetlen beruházást (FDI) adott helyre vonzása. A regionális támogatás egyik jelentős célja éppen a problémás régiók vonzerejének növelése a külföldi befektetők szemében. A külföldi közvetlen beruházás nem csak jövedelmet és munkahelyet teremt a régiókban, hanem sok esetben a technológia és a know-how átadásának közege is. Húzóerőként potenciálisan nagy hatást gyakorolhat az adott régió saját vállalkozásainak termelékenységére és versenyképességére. A külföldi közvetlen beruházás jelentős része tehát a multinacionális beruházások formájában jelentkezik az adott régióban, vagy úgy, hogy a

multinacionális cég felvásárolja a meglévő vállalatokat és termelői létesítményeiket — és ezzel együtt vevőköriket — vagy új létesítményeket épít. Akármelyik módszert választja is a multinacionális cég, főként ha kevésbé fejlett régióba ruház be, általában korszerű termelési technológiát és munkamódszereket hoz magával.

Jóllehet a külföldi közvetlen beruházásnak tulajdonított haszon a kevésbé fejlett régiókban a legnagyobb, a multinacionális cégek számára a komparatív előnyök nem mindig elegendőek ahhoz, hogy ilyen régiót válasszanak telephelyül. E szempontból sok függ attól, hogy a beruházásnak mi az elsődleges oka a multinacionális cég részéről: a helyi vagy a regionális piacra akar-e termelni, értelmezzük azt bármilyen tágan is (egyik póluson ez lehet egy kis terület, a másikon pedig az egész EU), vagy ki akar használni valamilyen ott rendelkezésre álló termelési tényezőt, mint például alacsony munkaerő költséget, adott szakképzettséget vagy valamilyen természeti erőforrást.

Ha a multinacionális cég egy földrajzi értelemben viszonylag nagy piacra akar termelni, akkor esetleg hagyja magát meggyőzni, hogy melyik országba, vagy nagyobb földrajzi régióba telepedjen. Ilyen esetben a nemzeti kormánynak nem lesz nehéz rábeszélni a multinacionális céget, hogy egy hátrányosabb helyzetű területre menjen. Ám ha a cég az adott helyet valamilyen konkrét vonzereje miatt választotta, a nemzeti kormány általában csak nagy nehézségek árán tudja rávenni a multinacionális céget, hogy máshová telepedjen, amennyiben az eredetileg kiválasztott helyszínt nem tartalmazza a kormány általános regionális fejlesztési politikája. Ebben az esetben fennáll annak a kockázata, hogy a multinacionális cég sehol sem ruház be az adott országban. Ez legfőképpen a kohéziós alapokból támogatott országok dilemmája, s még inkább a csatlakozás előtt álló országoké, ahol potenciálisan azon két érdek között kell egyensúlyt teremteni, hogy a kormány a beruházót a kevésbé fejlett, felzárkóztatandó régiókba akarja terelni, miközben a beruházókat természetesen a legdinamikusabb régiók vonzzák.

Az EU-ba irányuló beruházások regionális megoszlásairól nincsenek teljeskörű adatok, de a meglévők arra utalnak, hogy a külföldi közvetlen beruházások

aránytalanul nagy része a gazdaságilag erősebb régiókba áramlik, úgy az egyes országokon belül, mint az EU egészét tekintve. Írország egyfajta kivételt képez azzal, hogy az 1990-es években végig nagymértékű beruházást sikerült területére vonzania annak ellenére, hogy — legalábbis eleinte — alacsony volt az egy főre jutó GDP-je, bár a beruházások aránytalanul nagy része itt is az ország keleti felében, Dublinban és környékén valósul meg. Az egy főre jutó GDP-je növekedése mellett Írország továbbra is a beruházások egyik fő célpontja maradt.

Az 1999–2001 közötti három év során a 15 EU tagországban a külföldi közvetlen beruházások átlagban a GDP mintegy 7 százalékát tették ki, ha az Unió más részeitől beáramló beruházásokat is ideszámítjuk (ha nem, akkor kevesebb, mint a GDP 2%-át). Írországban azonban ezekben az években a külföldi beruházások átlagban meghaladták a GDP 20 százalékát (2.6 ábra). A második legmagasabb szintű külföldi közvetlen beruházást — a GDP több, mint 13 százalékát — Dánia, Hollandia és Svédország érte el: az első kettőben az egy főre jutó GDP Írország és Luxemburg után a harmadik, illetve a negyedik legmagasabb volt az EU-ban, s a külföldi közvetlen beruházások GDP-hez mért szintje Belgiumban is jóval meghaladta az EU átlagát.

A kohéziós országokban, Írország kivételével, az FDI sokkal alacsonyabb volt, Portugáliában ez időszakban a GDP alig több, mint 4%-át érte el, s Spanyolországban csak 1,5%-át és Görögországban 1%-át, ami Olaszországgal együtt a legalacsonyabb az EU-ban.

Az említett országokban és az Unióban másutt is, az adatok azt bizonyítják, hogy a befelé irányuló beruházások aránytalanul nagy része a gazdagabb régiókba áramlott és viszonylag kevés jutott az elmaradott területekre. A regionális adatok megbízhatósága ebből a szempontból nem a legjobb, mert a beáramló beruházást gyakran ahhoz a régióhoz sorolják, amelyben a vállalat központja van, s nem oda, ahol a beruházás ténylegesen megvalósul, de az adatok így is

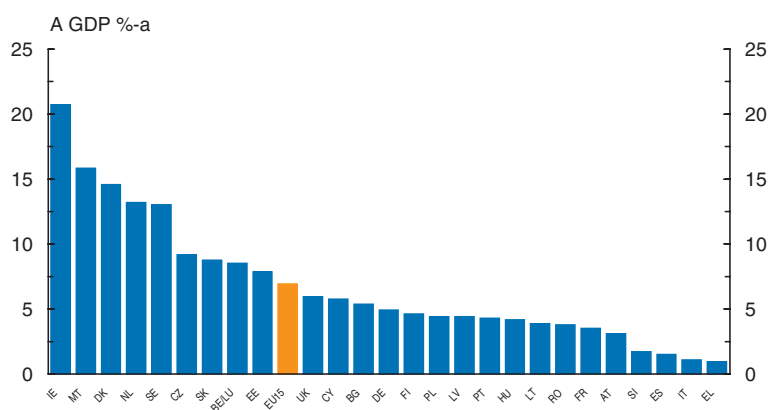
egyértelműek. Németországban a beruházások mindössze néhány tartományban koncentráálódtak: 1998 és 2000 között a teljes külföldi közvetlen beruházás 71 százaléka Észak-Rajna -Vesztfália (Nordrein-Westfalia), Hessen és Baden-Württemberg tartományokba áramlott, 17 százaléka pedig Bajorországba (Bavaria) és Hamburgba (A2.8 táblázat). Ezzel szemben az 1. Célkitűzés alá tartozó 5 régió az ország keleti részében együttesen is csak a teljes külföldi közvetlen beruházás 2%-a jutott.

Spanyolországban 1999 és 2001 között a külföldi közvetlen beruházás 70 százaléka Madridba áramlott, további 14% Katalóniába, s az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókba összesen jóval kevesebb, mint 10 százaléka (és abból is alig jut valami Valencián és a Kanári-szigeteken kívülre). Olaszországban hasonlóképpen — ahol információink inkább a külföldi tulajdonú vállalatok foglalkoztatási adatairól vannak, s nem a külföldi közvetlen beruházásról — a multinacionális cégek északon koncentráálódnak; 2000-ben a külföldi tulajdonú vállalatoknál foglalkoztatottak kevesebb, mint 4 százaléka dolgozott az 1. Célkitűzés alá tartozó déli régiókban.

Az FDI a csatlakozás előtt álló országokban

A csatlakozás előtt álló országokban többnyire ugyanaz a tendencia érvényesül, mint az EU-ban, legalábbis a csatlakozó országokon belüli régiókban, viszont — a megszokottal ellentétben — a beruházások

2.6 FDI a tagállamokban és a csatlakozás előtt álló országokban, átlag 1999-2001

BE/LU: az adatok 1998-ra vonatkoznak; DK: az adatok 1999-2000-re vonatkoznak; ES: az adatok 1998-1999-re vonatkoznak; HU and SK: az adatok 2000-2001-re vonatkoznak; RO: az adatok 1997-1999-re vonatkoznak
Forrás: Eurostat, Fizetési mérleg statisztika

eloszlása az országok között kevésbé követi az egy főre jutó GDP-t, mint az EU-ban. A legfrissebb adatok szerint az ide áramló külföldi közvetlen beruházás majdnem 70 százaléka három országra koncentrálódik: Lengyelországra, amely egyedül a teljes külföldi közvetlen beruházás 35 százalékában részesül, továbbá a Cseh Köztársaságra és Magyarországra (A 2.9 táblázat). (Az említett 70 százalékba belebecsültük Romániát is, amelyről 1999 óta nincs adat.)

A GDP-hez viszonyítva a koncentráció már nem ilyen erős. Lengyelországban a külföldi közvetlen beruházás átlagban a GDP 4,5 százalékát tette ki az 1999 és 2001 közti három éves időszakban, Magyarországon alig több, mint 4 százalékát, ami kisebb arány, mint ami a szóban forgó országok többségére jellemző. A Cseh Köztársaságban a GDP arányában mért külföldi közvetlen beruházás magasabb volt, mint — Málta kivételével (16%) — bárhol másutt (9% fölött), s viszonylag magas volt még Észtországban és Bulgáriában, ahol pedig egy főre jutó GDP alacsonynak számít a régióban. Ugyanakkor viszonylag alacsony volt Szlovéniában, ahol az egy főre jutó GDP pedig elég magas.

Az adatok mindegyik ország esetében azt mutatják, hogy a külföldi közvetlen beruházás viszonylag erőteljesen a fővárosokban és környékükön koncentrálódik, csakúgy, mint a kohéziós országokban. Magyarországon 2001-ben a beruházásoknak több, mint kétharmada a központi régióba áramlott; ugyanebben az évben a Cseh Köztársaságban 60 százaléka Prágába és a környező régióba (Střední Čechy), Szlovákiában pedig mintegy 63 százaléka Pozsonyba (Bratislava) került (A2.10 táblázat). Másfelől Lengyelországban, ahol nem Varsó az egyetlen nagyváros, a külföldi közvetlen beruházás kevésbé koncentrált. 1998-ban a teljes külföldi közvetlen

beruházás mintegy negyede a fővárosi régióba áramlott (Mazowieckie), másik negyede pedig két másik, nagyvárosokkal is rendelkező (Łódź és Poznań), régióba (Łódzkie és Wielkopolskie).

- 1 Meg kell jegyeznünk, hogy a déli országokban a minimális jövedelem-szint biztosítása inkább regionális feladat, ami minden régióban más és más módon történik.
- 2 Az olasz adatok a kisebb méretű NUTS 2 vonatkoznak, s nem a nagyobb NUTS 1 régiókra, ahogyan az Egyesült Királyságbeli adatok, ami önmagában is inkább szélesíti, és nem leszűkíti a különbségeket.
- 3 Olaszországgal ellentétben, itt nem fedezhetünk fel szisztematikus trendet abban, hogy a gazdagabb régiókban viszonylag nagyobb a nyugdíjasok száma, mint a szegényebbekben, vagy akár fordítva.
- 4 Ez természetesen nem veszi figyelembe annak az előnyeit, hogy a helyi kiadásokat helyileg kivetett adókból finanszírozzák, ami ösztönzi a nagyobb költségvetési felelősségvállalást és a kiadások hatékonyabb kihelyezését.
- 5 A gyakorlatban azokban az országokban, ahol a hozzájárulások összege maximalizálva van a rendszer regresszív a keresetek adott szintje felett, és ez kompenzálja a jövedelemadó progresszivitását.
- 6 Ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy a széles körben tapasztalható tendenciának, hogy a jövedelemadóról áttérnek a kiadások megadóztatására általában az a hatása, hogy csökkenti a teljes adórendszer progresszív voltát.
- 7 A dán rendszer átalakítás előtt áll, s valószínűleg nagy változások fognak történni mind a közszektor struktúrájában, mind a különböző kormányzati szintek közötti feladat-megosztásban.

2. rész statisztikai melléklete

A2.1 Állami kiadások gazdasági kategóriánként, 1995 és 2002

	Javak és szolgáltatások				ebből: foglalkoztatottak kompenzációja				Szociális juttatások				Adósság kamata		Egyéb transzferek + szubvenciók		BHÁF*		Teljes ráfordítás		Teljes bevétel		Költségvetési mérleg							
	1995		2002		1995		2002		1995		2002		1995		2002		1995		2002		1995		2002		1995**		2002			
	1995	2002	1995	2002	1995	2002	1995	2002	1995	2002	1995	2002	1995	2002	1995	2002	1995	2002	1995	2002	1995	2002	1995	2002	1995	2002	1995	2002		
EU15	20,7	20,6	11,1	10,4	17,2	16,4	5,4	3,4	6,7	4,2	2,6	2,2	51,3	47,4	46,1	45,5	56,1	52,9	46,1	45,0	51,3	47,4	46,1	45,5	56,1	52,9	46,1	45,0	-5,2	-1,9
BE	21,4	22,3	11,9	12,0	16,6	16,1	9,3	6,1	4,6	4,7	1,8	1,6	52,8	50,3	48,5	50,4	56,1	52,9	48,5	50,4	52,8	50,3	48,5	50,4	52,8	50,3	48,5	50,4	-4,3	0,1
DK	25,8	26,3	17,3	17,6	20,4	17,5	6,4	3,7	5,2	5,2	1,8	1,8	60,3	55,5	58,0	57,4	56,1	52,9	58,0	57,4	60,3	55,5	58,0	57,4	60,3	55,5	58,0	57,4	-2,3	1,9
DE	19,8	19,2	9,0	7,9	18,1	19,4	3,7	3,1	11,5	4,8	2,3	1,6	49,6	46,3	46,1	45,0	56,1	52,9	46,1	45,0	49,6	46,3	46,1	45,0	49,6	46,3	46,1	45,0	-3,5	-1,3
EL	15,3	15,8	11,3	11,9	15,1	16,4	11,7	5,5	3,4	3,4	3,2	3,8	49,4	46,9	39,3	45,6	56,1	52,9	39,3	45,6	49,4	46,9	39,3	45,6	49,4	46,9	39,3	45,6	-10,1	-1,3
ES	18,1	17,6	11,3	10,3	13,9	12,5	5,2	2,8	4,4	3,9	3,7	3,4	45,0	39,8	38,4	39,9	56,1	52,9	38,4	39,9	45,0	39,8	38,4	39,9	45,0	39,8	38,4	39,9	-6,6	0,1
FR	23,9	23,9	13,7	13,7	18,5	18,1	3,6	3,1	4,4	4,0	3,3	3,1	55,1	53,5	49,6	50,3	56,1	52,9	49,6	50,3	55,1	53,5	49,6	50,3	55,1	53,5	49,6	50,3	-5,5	-3,2
IE	16,4	15,1	10,2	8,3	11,8	8,3	5,4	1,4	4,7	3,9	2,3	4,4	41,5	33,3	39,4	33,1	56,1	52,9	39,4	33,1	41,5	33,3	39,4	33,1	41,5	33,3	39,4	33,1	-2,1	-0,2
IT	17,9	18,8	11,2	10,7	16,7	17,1	11,5	5,8	4,9	3,8	2,1	1,8	53,4	47,7	45,8	45,2	56,1	52,9	45,8	45,2	53,4	47,7	45,8	45,2	53,4	47,7	45,8	45,2	-7,6	-2,5
LU	18,4	18,1	9,7	8,6	16,5	15,7	0,4	0,3	6,4	6,2	4,6	4,7	45,5	44,4	47,6	46,8	56,1	52,9	47,6	46,8	45,5	44,4	47,6	46,8	45,5	44,4	47,6	46,8	2,1	2,4
NL	24,0	24,5	10,8	10,5	15,3	11,8	5,9	3,1	8,1	3,8	3,0	3,3	51,4	47,5	47,3	45,9	56,1	52,9	47,3	45,9	51,4	47,5	47,3	45,9	51,4	47,5	47,3	45,9	-4,1	-1,6
AT	20,4	18,6	12,6	9,7	19,5	18,6	4,4	3,6	7,6	8,3	3,1	1,3	57,3	51,7	52,0	51,3	56,1	52,9	52,0	51,3	57,3	51,7	52,0	51,3	57,3	51,7	52,0	51,3	-5,3	-0,4
PT	18,6	21,1	13,6	15,4	11,8	13,0	6,3	3,0	4,4	5,4	3,7	3,4	45,0	46,1	39,6	43,3	56,1	52,9	39,6	43,3	45,0	46,1	39,6	43,3	45,0	46,1	39,6	43,3	-5,4	-2,8
FI	22,8	21,7	15,2	13,5	22,1	16,8	4,0	2,2	5,2	4,0	2,8	2,9	59,6	50,0	55,7	54,2	56,1	52,9	55,7	54,2	59,6	50,0	55,7	54,2	59,6	50,0	55,7	54,2	-3,9	4,2
SE	27,3	28,0	16,7	16,3	20,6	17,6	6,6	3,2	6,4	3,9	4,0	3,2	67,7	58,5	60,3	59,5	56,1	52,9	60,3	59,5	67,7	58,5	60,3	59,5	67,7	58,5	60,3	59,5	-7,4	1,0
UK	19,6	20,0	8,3	7,6	15,4	13,5	3,7	2,1	3,8	3,8	2,0	1,3	44,6	40,7	38,9	39,4	56,1	52,9	38,9	39,4	44,6	40,7	38,9	39,4	44,6	40,7	38,9	39,4	-5,7	-1,3

*BHÁF = Bruttó hazai állóeszköz-felhalmozás

**DE: nem tartalmazza az egyesítéssel kapcsolatos 116,3 milliárd euró értékű, a szövetségi kormány által átvett adósságot és vagyont (Threuhand, keleti lakásépítő vállalatok és a Deutsche Kreditbank);

NL: nem tartalmaz nettó 14,9 milliárd euró a szociális lakástársaságok finanszírozási reformjával kapcsolatos rendkívüli kiadást

Forrás: Eurostat, kormányzati szektor adatok

A2.2 Állami ráfordítások öregségi nyugdíjakra és munkanélküli járadékra, 1995 és 2000

A társadalmi juttatások teljes ráfordításainak %-a

	Öregségi nyugdíjak*			Munkanélküli járadék		
	1995	2000	Százalékpontos változás	1995	2000	Százalékpontos változás
EU15	44,8	46,4	1,6	8,4	6,3	-2,1
BE	43,1	43,8	0,7	13,0	11,9	-1,1
DK	37,7	38,1	0,4	14,8	10,5	-4,2
DE	42,7	42,2	-0,4	9,0	8,4	-0,6
EL	52,1	49,4	-2,7	4,5	6,2	1,6
ES	43,9	46,3	2,4	16,5	12,2	-4,3
FR	43,5	44,1	0,5	7,9	6,9	-1,0
IE	26,5	25,4	-1,1	15,3	9,7	-5,7
IT	63,4	63,4	0,0	3,0	1,7	-1,4
LU	45,1	40,0	-5,1	3,1	3,3	0,2
NL	38,0	42,4	4,4	9,9	5,1	-4,8
AT	48,4	48,3	-0,1	5,6	4,7	-0,9
PT	41,7	45,6	3,9	5,4	3,8	-1,6
FI	32,8	35,8	3,0	14,4	10,4	-3,9
SE	37,5	39,1	1,6	10,9	6,5	-4,4
UK	43,1	47,7	4,5	5,6	3,2	-2,4

* Az öregségi nyugdíjba beleszámít az övegyi nyugdíj

Megjegyzés: DK, IE, LU, AT kivételével minden 2000 évi adat csak előzetes vagy becsült

Forrás: Eurostat, ESSPROS (szociális védelem európai statisztikai rendszere)

A2.3 Állami kiadások feladatonként, 1995 és 2001

	Összesen		Általános szolgáltatások		Környezet		Egészségügy		Oktatás		Szociális védelem		Egyéb	
	1995	2001	1995	2001	1995	2001	1995	2001	1995	2001	1995	2001	1995	2001
EU15	52,9	46,9	8,2	6,8	0,8	0,7	6,2	6,3	5,2	5,0	20,0	18,8	12,5	9,3
BE	52,8	49,5	12,1	10,2	0,7	0,8	6,2	6,6	6,4	6,2	18,6	17,2	8,8	8,5
DK	60,3	55,3	10,8	8,6	0,0	:	5,1	5,4	7,7	8,3	26,8	24,0	9,6	9,0
DE	56,1	48,3	6,7	6,3	1,0	0,6	6,4	6,4	4,5	4,2	21,3	21,8	16,2	9,0
EL	51,0	47,8	16,8	10,9	0,5	0,6	3,4	3,7	3,3	3,1	18,3	19,4	8,7	10,1
ES	:	39,4	:	5,5	:	0,9	:	5,3	:	4,3	:	13,4	:	10,0
FR	55,1	52,5	6,3	6,4	1,1	1,3	7,9	7,9	6,3	6,0	21,5	20,4	12,0	10,5
IE	41,5	33,9	7,3	3,8	0,0	:	6,2	6,3	5,1	4,3	13,6	9,5	9,1	10,1
IT	53,4	48,5	14,1	9,6	0,7	0,9	5,5	6,4	4,9	5,0	18,7	17,8	9,5	8,8
LU	45,5	39,1	4,6	4,7	1,5	1,3	5,6	4,9	5,0	4,7	19,2	17,1	9,6	6,4
NL	56,4	46,6	10,0	8,2	0,8	0,7	3,9	4,1	5,1	4,8	20,7	17,5	15,9	11,3
AT	57,3	51,8	9,3	8,5	1,4	0,4	7,6	6,1	6,5	5,7	22,6	21,5	9,9	9,6
PT	45,0	46,2	8,7	6,7	0,4	0,7	5,3	6,8	6,5	7,0	12,5	13,6	11,6	11,4
FI	59,6	49,1	7,0	6,4	0,3	0,3	6,2	6,0	7,3	6,5	26,0	20,6	12,8	9,3
SE	67,7	57,1	11,9	8,8	0,2	0,3	6,4	6,8	7,1	7,3	27,2	23,8	14,9	10,1
UK	43,5	39,2	5,7	4,3	0,3	0,5	5,6	6,1	4,5	4,6	17,3	16,0	10,1	7,7

Megjegyzés: 1995-re nincs adat ES-re; EU15 tartalmazza az ES-re vonatkozó becslést

Forrás: Eurostat, kormányzati szektor adatok

A2.4 Állami kiadások régióként az Egyesült Királyságban, 2000-01*

	North	N West	Yorks	E Mids	W Mids	S West	East	London	S East	England	Scotland	Wales	N Ireland	UK
	<i>Egy főre jutó ráfordítások (euróban)</i>													
Társadalombiztosítás	3472	3212	2891	2706	2870	2732	2502	2712	2384	2781	3150	3303	3408	2856
Oktatás	1218	1225	1216	1149	1217	1112	1148	1270	1097	1183	1523	1203	1695	1227
Egészségügy	1953	1950	1866	1682	1762	1781	1672	2293	1695	1861	2210	2138	2105	1911
Közutak + közlekedés	281	210	193	232	208	245	262	314	240	243	304	248	222	248
Környezet	324	299	253	232	235	225	196	284	214	249	328	424	272	265
Egyéb	1157	1117	1233	1028	1054	1013	1049	1524	944	1130	1606	1383	2837	1232
Összesen	8406	8012	7653	7028	7346	7108	6829	8397	6575	7446	9120	8698	10539	7740
	<i>A regionális GDP %-a</i>													
Társadalombiztosítás	17,2	14,1	12,6	11,1	12,0	11,5	9,2	7,1	8,3	10,4	12,4	15,7	16,8	10,9
Oktatás	6,0	5,4	5,3	4,7	5,1	4,7	4,2	3,3	3,8	4,4	6,0	5,7	8,4	4,7
Egészségügy	9,7	8,6	8,1	6,9	7,4	7,5	6,2	6,0	5,9	7,0	8,7	10,2	10,4	7,3
Közutak + közlekedés	1,4	0,9	0,8	0,9	0,9	1,0	1,0	0,8	0,8	0,9	1,2	1,2	1,1	0,9
Környezet	1,6	1,3	1,1	0,9	1,0	0,9	0,7	0,7	0,7	0,9	1,3	2,0	1,3	1,0
Egyéb	5,7	4,9	5,4	4,2	4,4	4,3	3,9	4,0	3,3	4,2	6,3	6,6	14,0	4,7
Összesen	41,6	35,3	33,3	28,7	30,6	30,0	25,2	21,9	22,8	27,9	36,0	41,3	52,1	29,6
Egy főre jutó GDP (000 euró)	20,2	22,7	23,0	24,5	24,0	23,7	27,1	38,3	28,8	26,7	25,3	21,0	20,2	26,1

*A 2000-2001 költségvetési év

Forrás: DG REGIO számítások a Public Expenditure Statistical Analysis (PESA) 2002-03 és az Eurostat regionális kimutatásain alapulnak

A2.5 Állami kiadások régióként Olaszországban, 2000

	Piemonte	Valle d'Aosta	Lombardia	Trentino Alto Adige	Veneto	Friuli Venezia Giulia	Liguria	Emilia Romagna	Toscana	Umbria	Marche	Lazio	Abruzzo	Molise	Campania	Puglia	Basilicata	Calabria	Sicilia	Sardegna	Olaszország
Társadalombiztosítás	4302	4413	4070	3265	3530	4678	4976	4546	4216	4327	4009	4550	3601	3420	2713	3054	3200	3100	2920	3276	3769
Oktatás	743	1103	725	1455	730	1009	933	804	939	920	777	1321	802	784	805	751	803	766	743	888	848
Egészségügy	1553	2224	1947	2121	1531	1680	1556	1742	1623	1785	1517	1586	1190	1395	1375	1359	1426	1354	1426	1548	1589
Közutak + közlekedés	558	1056	377	720	399	591	801	414	503	610	423	774	470	631	414	404	538	560	408	469	489
Környezet	267	631	258	526	207	301	340	229	312	529	294	287	266	376	254	221	302	244	256	436	275
Egyéb	4646	7964	6922	6766	3998	5564	5391	4705	4198	4302	4028	7341	3581	3489	3119	3278	4271	3243	3635	5125	4827
Összesen	12070	17391	14299	14854	10395	13823	13997	12440	11791	12473	11049	15858	9910	10096	8680	9067	10540	9267	9389	11742	11797
<i>A regionális GDP %-a</i>																					
Társadalombiztosítás	18,2	18,1	15,2	12,1	14,9	20,7	23,4	17,7	18,8	21,7	19,8	20,3	21,8	22,0	21,0	23,0	22,1	25,4	22,7	22,0	18,7
Oktatás	3,1	4,5	2,7	5,4	3,1	4,5	4,4	3,1	4,2	4,6	3,8	5,9	4,8	5,1	6,2	5,7	5,6	6,3	5,8	6,0	4,2
Egészségügy	6,6	9,1	7,3	7,8	6,5	7,4	7,3	6,8	7,2	8,9	7,5	7,1	7,2	9,0	10,7	10,3	9,9	11,1	11,1	10,4	7,9
Közutak + közlekedés	2,4	4,3	1,4	2,7	1,7	2,6	3,8	1,6	2,2	3,1	2,1	3,4	2,8	4,1	3,2	3,0	3,7	4,6	3,2	3,2	2,4
Környezet	1,1	2,6	1,0	1,9	0,9	1,3	1,6	0,9	1,4	2,6	1,5	1,3	1,6	2,4	2,0	1,7	2,1	2,0	2,0	2,9	1,4
Egyéb	19,7	32,7	25,9	25,0	16,9	24,6	25,4	18,3	18,7	21,5	19,9	32,7	21,6	22,5	24,2	24,7	29,5	26,5	28,2	34,5	23,9
Összesen	51,1	71,4	53,5	54,8	44,0	61,2	65,8	48,5	52,4	62,5	54,5	70,7	59,9	65,1	67,3	68,4	72,9	75,8	72,8	79,0	58,4
Egy főre jutó GDP (000 euró)	23,6	24,4	26,7	27,1	23,6	22,6	21,3	25,7	22,5	20,0	20,3	22,4	16,5	15,5	12,9	13,3	14,5	12,2	12,9	14,9	20,2

Megjegyzés: Az állami ráfordítás tartalmazza az állami vállalatok, valamint a központi kormányzat kiadásait; a vastagon szedett számok az 1. Céltűzés keretébe tartozó régiókra vonatkoznak.

Forrás: A DG REGIO számítások a MEF-DPS (2002), TPA és Eurostat adatokon alapulnak

A2.6 Állami kiadások régióként Spanyolországban, átlag 1992-1999

	Galicia	Asturias	Cantabria	Pais Vasco	Navarra	La Rioja	Aragón	Madrid	Castilla y León	Castilla-La Mancha	Extremadura	Cataluña	Valencia	Illes Balears	Andalucía	Murcia	Ceuta y Melilla	Canarias	Spanyolország
Egy főre jutó ráfordítások (euróban)																			
Egészségügy, szociális szolgáltatások, alapvető területi finanszírozás	1637	1703	1695	2298	2221	1635	1741	1545	1755	1656	1816	1546	1458	1365	1592	1560	1499	1850	1648
Infrastruktúra	172	272	323	183	189	144	267	158	232	287	247	133	187	220	209	240	358	201	196
Rendfenntartás, lakás, közlekedés	187	218	207	358	303	332	278	314	286	242	235	250	193	249	204	171	489	244	246
EU + egyéb regionális támogatások	95	442	48	51	60	36	53	9	95	88	204	24	46	16	164	52	67	611	105
Összesen	2091	2635	2274	2890	2773	2147	2339	2026	2367	2273	2502	1953	1883	1850	2169	2024	2413	2907	2195
A regionális GDP %-a																			
Egészségügy, szociális szolgáltatások, alapvető területi finanszírozás	17,0	15,8	14,8	15,8	14,6	11,8	13,1	9,8	15,6	16,5	22,7	10,4	12,5	9,0	17,7	15,0	14,6	15,8	13,6
Infrastruktúra	1,8	2,5	2,8	1,3	1,2	1,0	2,0	1,0	2,1	2,9	3,1	0,9	1,6	1,4	2,3	2,3	3,5	1,7	1,6
Rendfenntartás, lakás, közlekedés	1,9	2,0	1,8	2,5	2,0	2,4	2,1	2,0	2,5	2,4	2,9	1,7	1,7	1,6	2,3	1,6	4,7	2,1	2,0
EU + egyéb regionális támogatások	1,0	4,1	0,4	0,4	0,4	0,3	0,4	0,1	0,8	0,9	2,5	0,2	0,4	0,1	1,8	0,5	0,7	5,2	0,9
Összesen	21,7	24,4	19,8	19,9	18,2	15,5	17,6	12,8	21,0	22,6	31,2	13,2	16,1	12,2	24,1	19,4	23,4	24,8	18,1
Egy főre jutó GDP (000 euró)	14,6	16,0	18,1	22,9	23,8	20,6	19,9	24,9	17,2	15,1	12,0	22,5	17,9	22,2	13,8	15,5	15,4	17,5	18,6

Megjegyzés: a vastagon szedett számok az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókra vonatkoznak

Forrás: A DG REGIO számítások a Intervención General de la Administración del Estado (IGAE) és Eurostat regionális kimutatásain alapulnak

A2.7 Adó és társadalmi hozzájárulási bevételek kormányzati szintenként, 1995 és 2001

Az összes bevétel %-a

	Központi kormány		Társadalombiztosítás		Regionális + helyi kormányzat	
	1995	2001	1995	2001	1995	2001
EU15	49	52	36	34	15	15
BE	60	60	34	33	7	7
DK	66	62	3	4	31	34
DE	30	29	43	42	27	28
EL	66	67	33	32	1	1
ES	51	48	36	36	13	16
FR	43	42	46	48	10	9
IE	83	84	15	14	3	2
IT	60	56	32	29	8	15
LU	67	67	27	27	6	6
NL	57	61	40	36	3	4
AT	45	49	35	32	20	19
PT	64	63	31	31	5	6
FI	46	51	32	27	22	22
SE	43	43	27	27	30	29
UK	79	79	17	17	4	4

Megjegyzés: a 2001 évi portugál adatok 2000-re vonatkoznak. A központi kormányzat adata tartalmazza az EU adókat.
 Forrás: Eurostat, kormányzati szektor adatok

A2.8 Az FDI megoszlása egyes tagállamokban régióként

az országok teljes összegének %-a

Németország	1998-2000	Spanyolország	1999-2001	Olaszország	2000
Nordrhein-Westfalen	37,5	Madrid	69,5	Lombardia	43,5
Hessen	21,6	Cataluña	13,6	Piemonte	14,9
Baden-Württemberg	11,7	País Vasco	5,5	Lazio	8,4
Bayern	9,0	Egyéb	3,0	Emilia-Romagna	7,8
Hamburg	7,7	Com. Valenciana	2,7	Veneto	4,7
Niedersachsen	3,3	Canarias	2,7	Toscana	4,3
Berlin	2,8	Andalucía	1,2	Friuli-Venezia-Giulia	4,0
Rheinland-Pfalz	1,9	Galicia	0,5	Abruzzo	3,3
Schleswig-Holstein	1,6	Baleares	0,4	Liguria	1,9
Sachsen-Anhalt	1,0	Aragón	0,3	Trentino Alto Adige	1,5
Bremen	0,5	Navarra	0,3	Umbria	1,2
Brandenburg	0,3	Asturias	0,1	Campania	1,2
Sachsen	0,3	Castilla-La Mancha	0,1	Puglia	0,8
Saarland	0,3	Castilla y León	0,1	Sicilia	0,8
Thüringen	0,3	Murcia	0,1	Marche	0,7
Mecklenburg-Vorpommern	0,2	Extremadura	0,0	Sardegna	0,4
		Rioja	0,0	Valle d'Aosta	0,4
		Cantabria	0,0	Basilicata	0,2
		Ceuta y Melilla	0,0	Molise	0,0
				Calabria	0,0

Megjegyzés: Az olaszországi számok a külföldi tulajdonban lévő feldolgozóipari leányvállalatokban foglalkoztatottakra vonatkoznak; hangsúlyoznunk kell, hogy a foglalkoztatási adatok arra a régióra vonatkoznak, amelyben a vállalat központja, s nem a fiókvállalat található. Ezért az adatok nem pontosan mutatják a tényleges regionális elosztást.

A németországi adatok az 1998-2000 időszak átlagát jelzik, a spanyolországiak pedig az 1999-2001 időszak átlagát.

Forrás: DE – Bankgesellschaft Berlin a Deutsche Bundesbank alapján; ES – Foreign Investment Register; IT – CNEL, FDI adatbázis (R&P – Politecnico di Milano)

A2.9 Az FDI az EU15-ben és a csatlakozás előtt álló országokban, átlag 1999-2001

A GDP %-a		A GDP %-a	
EU15	6,9	BG	5,4
BE/LU	8,5	CY	5,8
DK	14,6	CZ*	9,2
DE	4,9	EE	7,8
EL	0,9	HU	4,2
ES	1,5	LT	3,9
FR	3,5	LV	4,4
IE	20,7	MT	15,8
IT	1,1	PL*	4,4
NL	13,2	RO	3,8
AT	3,1	SI	1,7
PT	4,3	SK	8,8
FI	4,6		
SE	13,0		
UK	5,9		

BE/LU: az adatok 1998-ra vonatkoznak; DK: az adatok 1999-2000-re vonatkoznak

ES: az adatok 1998-1999-re vonatkoznak; RO: az adatok 1997-1999-re vonatkoznak

HU, SK: az adatok 2000-2001-re vonatkoznak

* A csatlakozás előtt álló országok teljes FDI-jének 23%-a, illetve 35%-a CZ-ba és PL-ba összpontosul.

Forrás: Eurostat, fizetési mérleg statisztikák; Görögország esetében UNCTAD

A2.10 Az FDI megoszlása egyes tagállamokban NUTS2 régióként

az országok teljes összegének %-a

Cseh Köztársaság	2001	Magyarország	2001	Lengyelország	1998	Szlovákia	2001
Praha	49,3	Közép-Magyarország	67,7	Mazowieckie	24,3	Bratislavský	63,2
Střední Čechy	10,7	Közép-Dunántúl	9,4	Śląskie	13,5	Východné Slovensko	18,8
Jihozápad	7,6	Nyugat-Dunántúl	7,5	Wielkopolskie	11,6	Západné Slovensko	10,3
Severozápad	8,2	Eszak-Magyarország	6,2	Dolnośląskie	8,4	Stredné Slovensko	7,7
Severovýchod	6,6	Dél-Alföld	4,0	Pomorskie	7,3		
Jihovýchod	8,4	Eszak-Alföld	3,5	Łódzkie	5,9		
Střední Morava	5,2	Dél-Dunántúl	1,8	Małopolskie	5,6		
Moravskoslezsko	4,0			Kujawsko-Pomorskie	4,1		
				Zachodniopomorskie	3,9		
				Lubelskie	2,8		
				Podkarpackie	2,5		
				Świętokrzyskie	2,3		
				Warmińsko-Mazurskie	2,3		
				Lubuskie	2,2		
				Opolskie	1,8		
				Podlaskie	1,6		

Forrás: nemzeti statisztikák

3. rész — A közösségi politikák hatása: versenyképesség, foglalkoztatottság és kohézió

Tartalomjegyzék

Bevezetés.	114
A közösségi politikák hozzájárulása a kohézióhoz a Lisszabonban és a Göteborgban megfogalmazott stratégia fényében.	114
A közös politikák reformja: a Közös Agrárpolitika és a halászati politika	125
Az állami támogatás és a kohéziós politika komplementaritása	128
Az igazságszolgáltatás és a belügyek: a fejlődés feltételeinek javítása	131
A Közöségi politikák érzékelése regionális szinten	132

Bevezetés

A második Kohéziós Jelentés már elemezte, hogy a Közöségi politikák mennyiben segítették elő a kohéziót. Itt most nem ezt az elemzést kívánjuk megismételni, hanem a politikák 2001 utáni változásait tekintjük át az EU — legfőképpen a Lisszabonban és Göteborgban megfogalmazott — célkitűzéseinek fényében. Itt két olyan politikai területtel is foglalkozunk, amelyek az előző jelentésben nem szerepeltek, nevezetesen a kereskedelmi politikával, valamint az igazságszolgáltatással és belügyekkel. A utolsó fejezet az EU 28 régiójában a különböző Közöségi politikáknak a regionális szinten érzékelt hatásáról végzett felmérés eredményeit mutatja be.

A közösségi politikák hozzájárulása a kohézióhoz a Lisszabonban és a Göteborgban megfogalmazott stratégia fényében

A tudás-alapú gazdaság kiépítése

A lisszaboni stratégia magvát a tudás alkotja. A vállalkozások működésének és növekedésének a kulcsa a tudás megteremtése, terjesztése és használata. A vállalkozói környezet javítása és az innováció serkentése érdekében pedig támogatni kell a pénzügyi forrásokhoz és a piacokhoz való hozzájutást, elő kell mozdítani a vállalkozást támogató szolgáltatásokat, meg kell erősíteni a vállalatok és a tudományos háttér közti kapcsolatokat, lehetőséget kell teremteni az oktatásban és képzésben való részvételre, hogy az embereknek megfelelő szaktudása legyen, ösztönözni kell az új technológiák átvételét, valamint a kutatásba és fejlesztésbe való beruházást.

A Közöségi vállalkozási, ipari és innovációs politikájának célja, hogy oly módon javítsa az EU iparának és szolgáltatásainak versenyképességét, hogy ösztönzi a vállalkozást, kedvező környezetet teremt az innovációhoz és a gazdasági fejlődéshez és biztosítja a piacokhoz való hozzáférést¹.

A vállalkozás-politika ösztönzi a közösségi- és a magánszféra partnerségét és a cégek közti hálózat-építést² (amilyenek például az 'Innovation Relay Centers'

(IRC) és az 'Innovating Regions in Europe' (IRE) elnevezésű hálózatok), ami serkenti a tudás- és tapasztalatcserét. Az EU-ban az elmúlt évtizedben, többek között a Strukturális Alapok támogatásával mindenfelé felállított információs és szolgáltató központok és az egyéb vállalkozás-támogató szolgáltatások fontos szerepet játszanak a különböző régiókban található cégek közti kapcsolatok kiépítésében és segítenek gyakorlati problémáik megoldásában.

A vállalkozáspolitikai másik célja, hogy ösztönözze a vállalkozásokat és megkönnyítse a gazdasági társaságok beindítását és működtetését, ami kiváltképp a hátrányos helyzetű csoportok és a leszakadó régiók számára fontos³. E cél elérése érdekében, 2005 elejétől⁴ az EU-ban a mikro-, kis- és közepes méretű vállalkozások új definícióját fogják alkalmazni, amely így a jelenlegiek-nél nagyobb cégekre is vonatkozni fog, s így csökkennek azok jelenlegi adminisztratív terhei, ugyanakkor jogosulttá válnak a pénzügyi támogatásra.

Mint az 1. részben jeleztük, a régiók közti különbségek az innovációban nem csak a kutatási-fejlesztési ráfordítások különbségeiből fakadnak, hanem legalább ennyire a vállalkozások, a kutatóközpontok stb. közti kapcsolatok erősségéből, illetve gyengeségéből, amelyek pedig elvileg a regionális innovációs rendszert alkotnák. Az innovációs-politikáknak tehát el kell mozdulnia a kutatási-fejlesztési tevékenységek és a technológiai kapacitás bővítését célzó intézkedésektől a gazdasági társaságok működési környezetének javítását szolgáló stratégiák felé⁵. Három területnek érdemes kiemelt figyelmet szentelni:

- a Strukturális Alapokból finanszírozott úttörő munka (Regionális Innovációs Stratégiák (RIS) tapasztalataira építve a régiókat arra kell ösztönözi, hogy kereslet vezérelte, részvételi elvű innovációs politikákat dolgozzanak ki (ld. lejjebb). Ez kiváltképp a csatlakozás előtt álló országokban fontos, ahol nincsenek következetes regionális szintű politikák: Az Ötödik Keretprogramban 5,25 millió eurós költségvetéssel létrehozták a RIS-NAC-ot (Regionális Innovációs Stratégiák — Újonnan Társult Országok), amelynek keretében 2002 elején 9 ország 16 régiója indított projekteket.
- a meglévő tudás leghatékonyabb kihasználása és elterjedésének maximalizálása érdekében több

és jobb minőségű vállalkozási szolgáltatást kell hozzáférhetővé tenni. Az Innovation Relay Centers hálózata leginkább a fejletlenebb régiók szükségleteit kívánja szolgálni oly módon, hogy segít a helyi gazdasági társaságoknak a technológiához hozzájutni és meghatározni azt, hogy melyek azok a technológiák, amelyeket át lehet adni más régiók vagy szektorok számára;

- a vállalatok fejlődését és növekedését gyakran a finanszírozási lehetőségek hiánya akadályozza, és a vállalkozás-politika fontos eleme, hogy támogassa a banki hitelek alternatíváinak kidolgozását — például a kockázati tőke alapok létrehozását — a korlátozott finanszírozási lehetőségekkel rendelkező régiókban. A kis- és közepes méretű vállalkozások finanszírozásának javítására az Európai Befektetési Alap (EIF) teremtett eszközöket, mint például az SME Guarantee Facility (kis- és közepes méretű vállalkozások garancia alapja), ETF Start-up Scheme (European Technology Facility vállalkozás-indítási inkubáció) és a Seed Capital Action (induló-tőke akció). Az EIF jelenleg azon dolgozik, hogy a finanszírozás megkönnyítése céljából kapcsolatot építsen ki legalább egy pénzügyi intézménnyel minden csatlakozás előtt országban.

Az információs társadalom létrehozásával kapcsolatos közösségi politika fő eleme a 2000 júniusában indított eEurope Initiative (eEurópa Kezdeményezés), amelynek második szakasza, az eEurope 2005 Cselekvési Terv két évvel később kezdődött, s amelynek fő célkitűzése a 'modern online közszolgáltatások (e-kormányzás, e-oktatás, e-egészségügy) kiépítése, az e-vállalkozások számára a dinamikus környezet biztosítása, és — ami ezeket lehetővé teszi — a szélessávú hozzáférés széles körben versenyképes áron való biztosítása, valamint a biztonságos információs infrastruktúra megteremtése'⁶.

A Cselekvési Terv stratégiája, hogy megfizethető áron biztosítsa a szélessávú hozzáférést a gazdasági társaságoknak és a magánembereknek az egész EU-ban. A Cselekvési Terv továbbá felhívja a figyelmet arra, hogy ki kell fejleszteni a megfelelő tartalmat és szolgáltatásokat, különös figyelmet kell fordítani azokra a területekre ahol a kormány differenciálni tudja a támogatásait az EU-val való együttműködés keretében és esetleg a Strukturális Alapok felhasználásával, ki kell

építeni a szélessávú vonalakat a hátrányosabb helyzetű régiókban. Az eredményeket az alábbiakban foglalhatjuk össze:

- a Kezdeményezés segített abban, hogy verseny alakuljon ki az alternatív platformok és operátorok között, és hogy a tagállamok és a Közösség erőfeszítései az EU-ban tapasztalható egyenlőtlenségek megszüntetésére összpontosuljanak. Annak ellenére azonban, hogy a szélessávú vonalak száma az EU-ban 2002 júliusa és 2003 júliusa között megkétszereződött, hozzáférhetőségük területileg rendkívül egyenlőtlen;
- az online tranzakciók teljes volumene továbbra is szerény és megmaradtak a különbségek az egyes tagállamok között, főként az internet hozzáférés eltérő lehetőségének következtében;
- az *eEurope*-ban meghatározott 20 alapvető közszolgáltatás online hozzáférhetősége folyamatosan terjed, 2001 októberében 45%-os volt, 2002 októberében már 60%-os, és noha a tagállamok között van különbség, az elmaradottabbak felzárkózása gyorsan folyik;
- minden csatlakozás előtt álló országban gyorsan fejlődnek az online elérhető kormányzati szolgáltatások, sőt bizonyos területeken némelyikük előrébb is tart, mint az EU tagállamok;
- az online eléréssel rendelkező iskolák aránya az EU-ban 2001 márciusa és 2002 márciusa között 89%-ról 93%-ra emelkedett, és ebben nem is volt jelentős különbség a tagállamok között, kivéve Görögországot, ahol az iskoláknak csak 59%-a rendelkezett online kapcsolattal. Az internetes hozzáférést is biztosító számítógépek száma is nőtt ugyanebben az időszakban, 100 tanulónkénti 4-ről közel 6-ra.

Az Európai Tanács 2002-es barcelonai ülése azt a célt tűzte ki, hogy az EU-ban a 2000. évi nem egészen 2%-ról 2010-re a GDP 3%-ára kell növelni a kutatásba és technológiai fejlesztésbe /RTD/ való beruházások értékét (és a célirányzat kétharmadát a magánszektorban kell teljesíteni). A Közösség hatodik kutatási és a technológiai fejlesztési keretprogramját, amelynek teljes költségvetése 17,5 milliárd euró, e cél elérése érdekében indították⁷; a keretprogrammal együtt indult az

Európai Kutatási Térség elnevezésű kezdeményezés⁸ is, amelynek céljai közé tartozik, hogy csökkenjen az EU-ban folyó kutatási tevékenységek szétaprózottsága, növekedjenek a kutatási beruházások és olyan környezet alakuljon ki, amelyben a kutatásból származó potenciális hasznot ki is lehet aknázni.

A kohéziós országok és a leszakadó régiók részvétele az Ötödik Keretprogramban (1998–2002) az alábbi területeken valósult meg:

- a 2002 januárja és 2003 márciusa között kötött a közösségi kutatási és technológiai fejlesztési szerződések szerződő feleinek 17,8%-a kohéziós országbeli szervezet volt, ami némileg magasabb arány, mint az EU népességén belüli arányuk (17,1%), és növekedést jelentett a 2001. évi 16%-hoz képest. A finanszírozásból azonban ez kisebb részesedést (14,6%-ot) jelent, mint a népességen belüli arányuk, viszont többet, mint 2001-ben (12,2%). Ezen kívül, az EU-ban 2002-ben létrejött együttműködési kapcsolatok több, mint 31%-ának volt kohéziós országbeli résztvevője;
- a régiók közti különbségek markánsabbak, és azt tükrözik, hogy a kutatás viszonylag kis számú területen koncentrálódik. Az Ötödik Keretprogramban résztvevő szervezetek mintegy 14%-ának volt a székhelye 1. Célkitűzés keretébe tartozó régióban, ugyanúgy mint a Negyedik Keretprogramban (1994–1998). A 64 1. Célkitűzés keretébe tartozó régióból 8-ban (Írország, Berlin, Lisboa e Vale do Tejo, Attiki, Kriti, Comunidad Valenciana, Andalucía és Dél-Yorkshire) zajlott, a projekteknek több, mint a fele. Ezek közül az első három régió egyébként már nem is teljesen jogosult az 1. Célkitűzés támogatására;
- ami a kis- és közepes méretű vállalkozások részvételét illeti, közülük több, mint 4.600 írt alá szerződést 2001-ben. A projektek mintegy 77%-a 50 embernél kevesebbet foglalkoztató gazdasági szervezetet érintett, 42%-a pedig 10-nél kevesebb alkalmazottal működő vállalkozást; néhányuk csatlakozás előtt álló vagy társult országban volt található. Noha a kis- és közepes méretű vállalkozásokkal kötött szerződések az Unióban kötött szerződéseknek csak töredékét tették ki, a négy tematikus program résztvevőinek több, mint

23%-át jelentették és a teljes finanszírozási összeg 15%-át ők kapták.

Több kezdeményezés történt, hogy megerősödjön a régiók szerepe az Európai Kutatási Térség létrehozásában:

- az Ötödik Keretprogram (költségvetése 119 millió euró volt) innovációs tevékenységei a gazdasági és egyéb szervezetek regionális szintű hálózat-építését támogatták a Strukturális Alapok innovációs tevékenységével összhangban;
- a Program ezen kívül finanszírozta az "Innovating Regions of Europe" (IRE) elnevezésű hálózati kezdeményezést⁹, amely a tapasztalatcserét és a bevált gyakorlatok átadását segíti a régiók, többek között a fejlettek és a leszakadók között, mind a csatlakozás előtt álló országokban mind a jelenlegi Tizenötökben;
- ugyanezen a téren 2003-ban 2,5 millió eurós költségvetéssel kísérleti kezdeményezés¹⁰ indult, amelynek célja a kísérleti tevékenységek fejlesztése az európai régiók hálózatainak bevonásával (az egyetemek, kutatóközpontok és a vállalkozói közösség aktív részvételével), hogy kialakuljanak a 'tudás-alapú régiók', amelyek modellül szolgálhatnak a lisszaboni stratégia regionális szintű végrehajtásához;
- több, a regionális 'előrelátás' kidolgozását célzó projekt részesült az 'Improving Human Potential (A humánpotenciál javítása, IHP) program (teljes költségvetés 25 millió euró) STRATA támogatásában, hogy előmozdítsák a hosszútávú stratégiai gondolkodást, valamint hogy segítse a regionális politika és a kutatási és technológia-fejlesztési és innovációs politikák közti szakadék áthidalását. Kiemelt figyelmet kaptak a csatlakozás előtt álló országok.

Ami a jövőt illeti, a Hatodik Keretprogramnak (2002–2006) két új iniciatívája van, a Kiválósági Hálózatok és az Integrált Projektek: ezek célja, hogy erősebb kapcsolatok alakuljanak ki minél több központi és perifériális tudományos központ között, növekedjen az EU általános innovációs kapacitása és megálljon a hátrányosabb helyzetű régiókból a gazdagabbakba irányuló agyelszívás.

A Hatodik Keretprogramban a humán-erőforrás fejlesztésére szánt összegek megkétszereződtek, s ennek potenciálisan nagy hatása lesz a hátrányosabb helyzetű régiókra a technológia-átadási konstrukciók révén. Továbbá, a célkitűzések szerint a Tematikus Prioritások költségvetésének legalább 15%-át a kis- és közepes méretű vállalkozásokra kell költeni.

Ezen kívül újfajta együttműködés jött létre a kohéziós politika és a kutatási-fejlesztési politika között, oly módon, hogy a Hatodik Keretprogramra sikeresen pályázó 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók számára lehetővé tették, hogy kiegészítő finanszírozást kérjenek a Strukturális Alapokból az érintett regionális hatóságokon keresztül.

Az oktatás és a képzés kulcsfontosságú

Az emberek szaktudása és képzettsége az EU legfontosabb erőforrása, és a kulcs ahhoz, hogy az EU a világ legdinamikusabb és legversenyképesebb tudás-alapú gazdaságává váljon. Az „Education and Training 2010” (Oktatás és képzés 2010) program épp e cél elérése érdekében indult. A program 13 célkitűzése¹¹ arra irányul, hogy az európai oktatás és képzés *2010-re világszínvonalú legyen*¹². A Bizottság egy nemrégiben kiadott közleménye¹³ felszólítja a tagállamokat, hogy tegyenek nagyobb erőfeszítéseket minden szinten, főként az oktatásba és képzésbe való beruházás terén, hogy sikeresen megvalósuljon a lisszaboni stratégia. Az Európai Tanács 2003 végén tartott brüsszeli ülésén¹⁴ a tagállamok megállapodtak, hogy ‘a humántőke fejlesztését támogatandó megerősítik a strukturált együttműködést’.

Noha sok tagállam tett jelentős erőfeszítést, hogy megreformálja az élethosszig tartó tanulás rendszerét, s azt a tudás-alapú gazdaság igényeihez igazítsa, az eddigi változások még mindig nem elegendők ahhoz, hogy megfeleljenek a kihívásoknak. Komoly bizonyítékok szólnak amellett, hogy a tudás-igényes foglalkoztatás minimális szintjének megteremtéséhez és fenntartásához először is az kell, hogy a régiók megteremtsék a legkülönbözőbb szaktudással rendelkező foglalkoztatottak kritikus tömegét. A Közösség több éve szervezi a régiókon belül és a régiók között az egyetemeket, képzési intézményeket és gazdasági szervezeteket összekötő hálózatokat, és újabban erőfeszítéseket tesz a ‘tanulási régiók’ hálózatának létrehozására.

Ugyanakkor az oktatási és képzési feladatok egyre erőteljesebb regionális szintre való decentralizációja az EU-ban lehetőséget teremt a képzések jobb szervezésére, hogy azok az emberek igényeinek és a regionális fejlesztési terveknek egyaránt jobban megfeleljenek.

Több és jobb munka a befogadó társadalomban

Az Európai Foglalkoztatási Stratégia (EES) 1997 végén indult azzal az elsődleges céllal, hogy preventív módszerekkel és aktív foglalkoztathatósági intézkedésekkel megszüntesse a munkanélküliséget. 2000 óta a stratégia célja a lisszaboni célkitűzések — teljes foglalkoztatottság, jobb munka és előrehaladottabb társadalmi és gazdasági kohézió — elérése.

A Stratégia kiértékelésére 2002-ben került sor, majd a 2003-as tavaszi brüsszeli ülésén a Tanács felülvizsgálta és átdolgozta a Stratégiát, hogy jobban megfeleljen a lisszaboni célkitűzéseknek a kibővített Unióban. Az értékelés egyértelműen kimutatta az EU munkaerőpiacának strukturális javulását. 2002-ben az EU-ban a munkanélküliségi ráta átlaga 7,7% volt, szemben az öt évvel korábbi 10,0%-kal, s — ami hasonlóképpen releváns mutató — a munkavállalási korú népességben a foglalkoztatottak aránya 60,7%-ról 64,3%-ra nőtt. Annak ellenére, hogy a tagállamok között jelentős különbségek tapasztalhatóak, és nehéz megállapítani az okozati összefüggést a foglalkoztatási eredmények és a konkrét politikák között, annyi látható, hogy a nemzeti foglalkoztatási politikák valamelyest közelítették az Európai Foglalkoztatási Stratégiában meghatározott célkitűzésekhez és iránymutatásokhoz.

Ezek az erőfeszítések az EU legtöbb részén folytatódnak, hogy — képzés, átképzés, szakmai gyakorlat, munkahelyteremtés vagy más foglalkozathatóságot célzó intézkedések segítségével — minden munkanélkülinek biztosítsák az újrakezdés lehetőségét: fiatalok esetében a munkanélkülivé válástól számított hat hónapon belül, 24 éven felüliek esetében pedig 12 hónapon belül.

Ahhoz, hogy személyre szabott szolgáltatásokat lehessen kialakítani, valamint támogatni lehessen az aktív munkaerő-piaci intézkedések végrehajtását és a megelőző intézkedéseket, hatékony, elegendő kapacitással ellátott Állami Foglalkoztatási Szolgálatokra van szükség. Ezért a tagállamok vállalták, hogy

A kereskedelmi politikák és hatásuk a foglalkoztatásra és a kohézióra

A kereskedelem liberalizálásával a gazdaságok általában nyernek, mert a termelési tényezők elosztása a produktívabb felhasználás felé tolódik, javul a hatékonyság és a méretgazdaságosság, erőteljesebb lesz a verseny, növekszik a tudás- és technológia-átadás; ezen kívül a fogyasztónak is kedvez, mert szélesedik a választék és alacsonyabbak lesznek az árak.

Ugyanakkor a kereskedelem liberalizációja költségekkel is járhat, amelyek ellensúlyozzák a hasznokat. Bármekkora legyen is a nyereség hosszútávon, a termelési tényezők elosztásában bekövetkező eltolódás az importnövekedés által érintett vállalkozások és foglalkoztatottak számára az átállás rövidtávon költséges lehet.

A felmerülő költségeknek több jellegzetessége nem hagyható figyelmen kívül:

- a költségek általában bizonyos szektorokban és régiókban koncentrálódnak, ami azt jelenti, hogy a népesség bizonyos rétegei számára jelentősek lehetnek, és ennek megfelelően súlyosabb a hatásuk, mintha az egész gazdaságban egyenletesen oszlanának el;
- azok, akik nyernek a piac felszabadításából rendszerint nem fizetnek kompenzációt a folyamat veszteségeinek — részben azért, mert nehéz megbecsülni az összeget — és így egyes emberek (és régiók) szegényebbek lesznek, legalábbis rövid távon (ami az egyik érv mellett, hogy támogatni kell őket);
- a hasznok és a költségek közti különbség idővel nő: a költségek a kezdeti évben magasabbak (a külföldi verseny rendszerint gyorsan hat a versenyképtelen szektorokra), a hasznok nagy része (amelyek a termelési tényezők jobb elosztásából fakadó nagyobb hatékonyságnak köszönhetőek) pedig csak egy idő múltán érezhető. Az empirikus tanulmányok azt mutatják, hogy a kereskedelem megnyitását követő első években a költségek a haszon 10–15 százalékát teszik ki, ami a hosszútávú költségeknek két-háromszorosa;
- a költségek és a hasznok éppígy eltérőek az egyes területek esetében is: a régiókra gyakorolt hatás attól függ, hogy milyen az adott hely gazdasági szektorainak nemzetközi versenyképessége, térben

menynyire koncentráltak a tevékenységek (főként a kereskedelmi javak tekintetében), és hogy a régiók mennyire specializálódtak valamilyen adott termék vagy szolgáltatás előállítására. Egyes régiókat igencsak hátrányosan érint a kereskedelem liberalizálása, másoknak pedig hasznára lesz.

Továbbá az érintettek erőteljesen aszimmetrikusan érzékelik a költségeket és hasznokat, ami óhatatlanul is politikai következményekkel jár. Míg a költségek nagyon is láthatóak és riasztóak, nem csak koncentrációjuk, hanem kézzelfoghatóbb természetük miatt is (gyárak bezárása, elbocsátások stb.), a hasznok kevésbé látványosak, részben azért, mert nem kézzelfoghatóak — vagy legalábbis nehezebben mérhetőek (például a nagyobb választék a fogyasztók számára) — kevésbé szembeszökők és szerteágzóbbak.

Annak ellenére, hogy az átállás költségei jellemzően alacsonyak, a kereskedelem liberalizálását kísérő intézkedések rendkívül fontosak, mind gazdasági, mind politikai szempontból. Annál is inkább, mert a jól célzott kiegészítő politikák lezöríthatják az alkalmazkodás költségeit azzal, hogy azokat amennyire csak lehet, előre látják és így megkönnyítik az alkalmazkodás folyamatát. Ha idejében meghatározzuk, mely szektorokat és kiket fog a váltás érzékenyen érinteni, azzal minimalizálhatjuk a költségeket. Ugyanakkor ha problémák merülnek fel, az érintett személyeknek az alkalmazkodáshoz nyújtott támogatás felgyorsíthatja a változások folyamatát, s ezzel minimálisra csökkenhet az átállás költségeinek nagyságrendje.

Az EU-nak érdeke fűződik ahhoz, hogy megkönnyítse az elengedhetetlen átállást és hozzájáruljon az általa kijelölt politikák költségeinek fedezéséhez. Pontosan ezt tette az Európai Szén- és Acélközösség keretében is. Egy hasonló fajta politika kialakítása a változások segítésére rendkívül fontos az elkövetkezendő években, amikor is sok kereskedelmi egyezmény jár le, vagy igényel megújítást (a Multi-Fibre Textilkereskedelmi egyezmény, az EU-Chile egyezmény), és új egyezményekről kell tárgyalni (DDA, EU-Mercosur), amelyeknek általános következménye minden bizonnyal az lesz, hogy jelentősen növekszik az árváltozásra érzékeny áruk behozatala.

modernizálják állami foglalkoztatási szolgálataikat, s egyesek már elkezdtek kialakítani az együttműködést a magánszektorral. Az új tagállamok zömében szintén folyamatosan reformálják és korszerűsítik az 1990-es évek elején létrehozott Állami Foglalkoztatási Szolgálatokat.

Az Európai Foglalkoztatási Stratégia keretében a tagállamok foglalkoztatási politikáikat a közös célkitűzések és prioritások alapján koordinálják. A Stratégia értelmében be kell vonni a köz- és a magánszféra érintett szereplőit, ideértve a társadalmi partnereket, az adott ország intézményi viszonyainak megfelelően. Az Európai Foglalkoztatási Stratégia iránymutatásai előírják, hogy a stratégiát regionális, helyi, valamint nemzeti szinten hatékonyan kell végrehajtani, és a Bizottság felszólította a tagállamokat, hogy jobban vonja be az érintett szereplőket.

2002-ben és 2003-ban minden csatlakozás előtt álló országban részletesen átvizsgálták a foglalkoztatási helyzetet, hogy megállapítsák, milyen foglalkoztatás-politikára van szükség az Unióba való belépéskor érvénybe lépő Európai Foglalkoztatási Stratégia végrehajtására való felkészüléshez, és kidolgozzák az Európai Szociális Alap támogatásával finanszírozott kiadási terveket a 2004–2006-os időszakra.

Az Európai Foglalkoztatási Stratégia 2003-as felülvizsgálata eredményeképpen egyszerűsödtek az Iránymutatások, s jelenleg három elsődleges fontosságú célkitűzést tartalmaznak:

- a Lisszabonban célként megfogalmazott foglalkoztatottsági ráták elérése;
- a munka minőségének és termelékenységének javítása, ami a több és jobb munkahelyben mutatkozik meg;
- a befogadó munkaerő-piac, ahol csökken a munkanélküliség, és szűkülnek a munkaerő-piacra jutásban jelentkező társadalmi és regionális egyenlőtlenségek.

Továbbá 10 konkrét iránymutatás határozza meg a strukturális reformot. Az Európai Foglalkoztatási Stratégia végrehajtásának sikere azon múlik, hogy alkalmazkodóképesebbek lesznek-e a dolgozók és a vállalatok, több embert sikerül-e a foglalkoztatásba bevonni, több

és célzottabb beruházás történik-e a humántőkébe és jobb lesz-e a kormányzat.

Az új Európai Foglalkoztatási Stratégia szorosan kapcsolódik a gazdasági és a társadalmi kohézió politikáihoz azzal, hogy a három fő cél, valamint a konkrét iránymutatások közös célja, hogy a társadalmi egyenlőtlenségek és a regionális foglalkoztatási különbségek csökkentése megvalósuljon.

A társadalmi befogadás és a nemek közti egyenlőség

Az Amszterdami Szerződés kiterjesztette az EU mandátumát a társadalmi kirekesztés elleni harcra. A Lisszaboni csúcs azt a célt fogalmazta meg, hogy 2010-re az EU-ban döntő előrelépést kell tenni a szegénység és a társadalmi kirekesztés megszüntetésében. Ezt a célt a Nizzai csúcstalálkozó tovább fejlesztette, és azóta életbe lépett a társadalmi befogadás közös stratégiája, amely a foglalkoztatási politikával azonos módon a nyitott együttműködés elvén működik, azzal a különbséggel, hogy a tagállamok részvétele önkéntes, s nem pedig kötelező. A gyakorlatban azonban minden részt vesz a folyamatban, és 2001 júniusában benyújtották az első nemzeti cselekvési terveket a társadalmi kirekesztés kiküszöbölésére, aminek köszönhetően e területek most nagyobb nyilvánosságot kapnak.

A tervek alapján 8 nagyobb feladat körvonalazódott, amelyeket a jövőbeni politikáknak kell végrehajtaniuk: ki kell alakítani a befogadást eredményező munkaerő-piacot és mindenki számára biztosítani kell a munkához való lehetőséget és jogot; biztosítani kell, hogy mindenkinek megfelelő szintű jövedelme legyen ahhoz, hogy tisztességes színvonalon tudjon élni; meg kell szüntetni az oktatásban jelentkező hátrányokat; meg kell óvni a családot és meg kell védeni a gyermekek jogait; mindenki számára biztosítani kell a tisztességes lakhatást; garantálni kell a jó minőségű szolgáltatásokhoz való hozzájutást; javítani kell a szolgáltatásokat és regenerálni kell a halmozottan hátrányos helyzetű területeket.

A nemzeti cselekvési tervek 2003 július végén elkészült második generációja új lendületet adott a folyamatnak. A tagállamok javaslatai alapján 8 az adott politikai témára vonatkozó éves értékelést fognak végezni, amibe be kell vonni 3–6 tagállamot, független szakértőket, a társadalmi partnerek képviselőit, regionális és helyi

hatóságokat, valamint ténylegesen szegénységben, társadalmi kirekesztettségben élő személyeket.

Ezzel párhuzamosan megindult az együttműködés a csatlakozás előtt álló országokkal, hogy felkészüljenek a stratégiában való részvételre a csatlakozásukat követően. A Bizottsággal közösen memorandumokat készítettek a társadalmi befogadásról, meghatározták a főbb problémákat és kihívásokat, és megfogalmazták a legfontosabb politikai intézkedéseket.

A 2001 végén kialakított mutatók lehetővé teszik, hogy minden országban jobban fel lehessen mérni a helyzetet. A listán 7 strukturális mutató szerepel, amelyeket a Bizottság eddig is használt az Unió gazdasági és társadalmi helyzetét elemző éves szintézis jelentésének megírásához, és a következő tervekhez ezeket kell kiegészíteni regionális és nem-pénzügyi indikátorokkal.

A Társadalmi Befogadás Közösségi Programjának részeként végzett egyéb tevékenységek — amelyek 2002–2006-os időszakra szóló költségvetése 75 millió euró — például az országok közti tapasztalatcsere (az első fázisban 64 projekt kap támogatást, és közel 30 a másodikban) és a konkrét intézkedésekről készíthető tanulmányok, amelyek várhatóan erősíteni fogják az együttműködést, javítják az összhangot és ösztönzik az új megközelítési módok kialakítását.

Kialakulóban a társadalmi kirekesztést kiküszöbölni hivatott új stratégia, amelyben a tagállamok, még ha csak önkéntes alapon is, egyre inkább részt vesznek, s ez új dimenziókat ad a konvergenciának, s megerősíti az európai társadalmi modellt, valamint segít jobb egyensúlyt teremteni az EU társadalmi és gazdasági politikái között.

A férfakkal és a nőkkel szembeni egyenlő bánásmód az EU egyik fundamentális alapelve. 1996 óta az egyenjóságpolitika a döntéshozatal minden szintjén érvényesül, és minden közösségi politika figyelembe veszi, hogy a terveknek és azok végrehajtásának milyen hatása van a nemek közti egyenlőségre.

A környezetvédelem a fenntartható fejlődés érdekében

Az elmúlt két év legfőbb környezetvédelmi kezdeményezése az volt, hogy az Európai Parlament és a

Tanács¹⁵ elfogadta a Hatodik Környezetvédelmi Akcióprogramot (6. EAP), melynek címe „A mi jövőnk a mi választásunk”. A program a környezetvédelmet széles alapokra helyezi, s figyelembe veszi a gazdasági és társadalmi feltételeket és hangsúlyozza a lisszaboni és göteborgi célkitűzéseket. A Program négy átfogóbb elem-ből áll: a környezetvédelmi törvények (*acquis*) hatékony végrehajtása és érvényesítése; a környezetvédelmi megfontolások integrálása más politikákba, ideértve az infrastruktúrával kapcsolatos politikát; többféle eszköz együttes alkalmazása a célok leghatékonyabb elérése érdekében; az érintettek szélesebb körű bevonása a politikák kidolgozásába és megvalósításába.

A Program négy cselekvési területet határoz meg: éghajlat változás; természetvédelem és a biodiverzitás megvédése; a környezet és az egészség; természeti erőforrások és hulladékkezelés. Ezen kívül bevezeti a 'tematikus stratégiák' új koncepcióját, mint adott komplex környezetvédelmi kérdések¹⁶ kezelésének és a közösségi beavatkozás prioritásai meghatározásának módját, ideértve a kohéziós politika által támogatott intézkedéseket. Továbbá javasolja, hogy fokozatosan meg kell szüntetni a környezetre negatívan ható szubvenciókat, mert ezek inkompatibilisek a fenntartható fejlődéssel.

Mivel a szegényebb országoknak kezdetben általában kisebb környezetvédelmi infrastruktúrával rendelkeznek, az Irányelvek betartásához szükséges ráfordítások nagyságrendje ennek megfelelően nagyobb és a GDP-nek is nagyobb hányadát teszik ki (mivel az is viszonylag kicsi). A Strukturális Alapok tehát potenciálisan jelentős szerepet játszhatnak abban, hogy ezek az országok képesek legyenek betartani az EU környezetvédelmi politikáját.

Annak ellenére, hogy nagy közvetlen költségekkel jár, e politika hosszútávon csökkenteni fogja mind a pénzügyi, mind a társadalmi költségeket, mert csökkenti az egészséget veszélyeztető hatásokat és a szennyezés következményeit megszüntető intézkedések szükségességét. Az Egészségügyi Világszervezet nemrégiben készült becslése szerint például Európában 100.000 idő előtti elhalálozás írható a légszennyezés számlájára¹⁷. A levegőbe kerülő szennyező anyagok mennyisége a csatlakozás előtt álló országokban várhatóan 1,8 — 3,3 millió tonnával fog csökkenni 2010-re az EU Irányelvek betartása következtében, s ezzel kb. 15.000-rel csökken az idő előtti elhalálozások száma.

Ha a csatlakozás előtt álló országok betartják az EU törvényeket, tisztább lesz az ivóvizük is. Ez főként Bulgáriában és Észtországban (valamint Törökországban) könyvelhető el nagy nyereségként, ahol a háztartások 20–30 százalékában nincs vezetékes víz. A Települési Szennyvízkezelési Irányelv végrehajtásával a tápanyag szennyezés 33% (a Cseh Köztársaságban) és 67% (Lengyelországban) közti arányban fog csökkenni.

A keletkező hulladék mennyiségének előre jelzett 2%-os növekedése ellenére, a becslések szerint a Hulladéklerakó Irányelv megvalósulásával a lerakott hulladék az 1998-as 59 millió tonnáról 2020-ra 20–35 millió tonnára csökken, az irányelv előírásainak betartásával viszont ugyanekkora a csomagolóanyag hulladék újrahasznosított mennyisége 3,7 millió tonnával nő.

A környezetvédelmi beruházások munkahelyet is teremthetnek. Az ökológiai iparágak együttesen a Tizenötök teljes foglalkoztatottságának 1%-át teszik ki, s munkahely-bővülés tapasztalható a hulladékkezelés területén (begyűjtés és reciklálás), s jelenleg e munkahelyek száma 200.000 és 400.000 között van. Ugyanezek a trendek láthatóak a csatlakozás előtt álló országokban.

Az Irányelvekhez kapcsolódó beruházások többsége már megvalósult a Tizenötökben (mintegy 63%-uk már 2001 előtt), bár arányuk környezetvédelmi területenként változó. A hulladék-elhelyezés esetében a beruházások gyakorlatilag befejeződtek, de a vízellátással kapcsolatos beruházásoknak mintegy 72%-a valósult meg 2001 előtt. Az egyetlen terület, ahol a beruházások még váratnak magukra az a légszennyezés, bár a ráfordítások nagyságrendje a szennyvízkezelés terén valószínűleg jelentősebb lesz. A környezetszennyezés integrált megelőzéséről és csökkentéséről szóló irányelv, valamint a Kiotói Jegyzőkönyvben megfogalmazott éghajlatváltozási megállapodások értelmében valószínűleg nagy beruházásokra lesz szükség a levegőbe kerülő szennyezőanyagok kibocsátásának csökkentése érdekében.

Az elmúlt 15 évben megerősítették a kohéziós politika környezetvédelmi rendelkezéseit és a Strukturális Alap jelenlegi szabályai szerint a környezetvédelem horizontális alapelv és a környezetvédelmi acquis betartása pedig elsődleges prioritás¹⁸. Ezért tehát fontos, hogy a strukturális intervenciók lépések az egész EU-ban figyelembe vegyék a Környezetvédelmi Akcióprogram célkitűzéseit és a környezetvédelmi törvények előírásait.

A belső piac és az általános gazdasági érdeket szolgáló szolgáltatások

A transz-európai közlekedési, telekommunikációs és energia-hálózatok fejlesztése egyrészt azt a célt szolgálja, hogy megvalósuljon a belső piac, másrészt, hogy erősödjön a gazdasági és társadalmi kohézió. E tekintetben az EU politikájának célja a nemzeti hálózatok közti kapcsolatok és műszaki átjárhatóság biztosítása, valamint az ezekhez való hozzáférés a nyitott és versenyképes piacok kontextusában. Az EU politika kiemelt figyelmet fordít arra, hogy ki kell alakítani az összeköttetést a szigetek, a tengerparttal nem rendelkező és perifériális régiók valamint az Unió központi területei között. E politikák közvetlenül befolyásolják az EU gazdaságának versenyképességét és a gazdasági tevékenységek helyszínét. Mivel a hálózatok kialakítására vonatkozó politikáknak területi hatása is van, egyik legfőbb célkitűzésük a kohézió kell legyen.

Ez annak fényében is fontos, hogy az említett szektorok megnyílnak a verseny előtt. Ennek eredményeképpen csökkenniük a szolgáltatások költségei és nő a hatékonyságuk, de az is nyilvánvaló, hogy a piaci erők szabadon engedése ahhoz vezethet, hogy az EU bizonyos társadalmi csoportjait vagy területeit kizárják az alapvető szolgáltatásokból. A liberalizáció mellett tehát egyre inkább szükség van a közszolgáltatási kötelezettségek vállalására a gazdasági és társadalmi kohézió megóvása és megerősítése érdekében. A hálózatokra vonatkozó politikák tehát fontos helyet töltenek be az általános gazdasági érdekű szolgáltatások kérdésével foglalkozó politikák között, aminek jelentőségét a Tanács barcelonai és laekeni ülése is kihangsúlyozta.

Változó világunkban az általános érdekű szolgáltatások a társadalom európai modelljének kulcselemét jelentik, mint azt az EU Szerződés 16. Cikke, valamint az EU Alapjogi Kartájának 36. Cikke leszögezi. E jogok értelmében az Unió prioritásainak központi eleme az egyén. A Bizottság 2003 májusában a Zöld Könyvben fogalmazta meg gondolatait e szolgáltatások hatékony biztosításának lehetséges módjairól, főként a nem-kormányzati szervezetek és általában a civil társadalom bevonásával.

Az általános érdekű szolgáltatások természetéből adódik, hogy az érintett szektorok liberalizációjával

3.1 Európai érdekű Transzeurópai Közlekedési Hálózat projektek

— "Essen" vasút projekt	— Belső víziút projekt (2001)
— Vasút projekt (2001)	— Belső víziút projekt (2003)
— Vasút projekt (2003)	— Tengeri autópálya (2003)
— "Essen" közút projekt	Repülőtér projekt
— Közút projekt (2001)	Kikötő projekt
— Közút projekt (2003)	

Forrás: DG TREN

0 250 500 km

© EuroGeographics Association a közigazgatási határokról

egy időben ki kell rájuk terjeszteni a közszolgáltatási kötelezettséget. E kötelezettségvállalások célja, hogy figyelembe véve a fogyasztóvédelem és a készletek megóvásának minden aspektusát, biztosítsák az adott szolgáltatás egyetemes hozzáférhetőségét, a kínált szolgáltatás folyamatosságát és minőségének fenntartását, valamint megfizethetőségét. A Közösség pénzügyi támogatást nyújt a tagállamoknak az előírások betartásához, és a Strukturális Alapok felhasználásával például biztosítja a mobil telefonos és szélessávú hálózatokkal való teljes területi lefedettséget.

A közlekedés-politika

A transz-európai közlekedési hálózatok (TEN-T) politikája a Maastrichti Szerződés óta az európai 'térsg' integrálására és a perifériális területek elszigeteltségének enyhítésére irányul, hogy ezzel elejét vegye a nemzeti hálózatok töredezett fejlődésének. A határokat átszelő utak építése, és a meglévők javítása lehetővé teszi, hogy fokozatosan csökkenjen a 'határhatás', ami akadályozza a kereskedelem fejlődését. Ugyanakkor a transz-európai közlekedési hálózatokkal kapcsolatos iránymutatások értelmében el kell mozdulni a környezetkárosító közlekedési formáktól.

A transz-európai közlekedési hálózatok politikájának hatására 1991 óta érezhetően javult a közlekedési hálózatokhoz való hozzáférés és még nagyobb eredmények várhatóak az elkövetkezendő években, főként a csatlakozás előtt álló országokban. E beruházások mellett azonban jelentős ráfordítással fejlesztetni kell a másodlagos hálózatokat és azok összeköttetéseit a transz-európai közlekedési hálózatokkal. Ez kiváltképp így van az említett országok keleti részeinek nem városi területein, ahol egy autópályához való eljutás ideje akár három óra is lehet.

A 2001-ben kiadott Közlekedéspolitikai Fehér Könyv nyomán 2001 végén átdolgozták a transz-európai közlekedési hálózatokra vonatkozó 1996-os iránymutatásokat és új prioritásokat határoztak meg. Az európai érdekű projektek listáját 2003 októberében kiterjesztették a csatlakozás előtt álló országokra (3.1 térkép — A transz-európai közlekedési hálózatok).

Tekintettel arra, hogy e hálózatok finanszírozása a becslések szerint 2020-ig majdnem 600 milliárd

euróba fog kerülni, a Bizottság 2003 áprilisában Közleményt adott ki a transz-európai közlekedési hálózatok fejlesztésébe bevonható új finanszírozási módokról, a köz- és a magánszféra finanszírozásának jobb koordinációjáról. Ezzel párhuzamosan a Bizottság júliusban javaslatot fogadott el az infrastruktúra árképzését szabályozó 'Eurovignette' Irányelv módosításáról, valamint a valós költségeket jobban tükröző felhasználói tarifákról. A javaslat azonban limitálja a díjszabás szintjeit, hogy a túlzott díjak ne korlátozzák a hozzáférhetőségre és a gazdasági fejlődésre gyakorolt jótékony hatást. A transz-európai közlekedési hálózatok iránymutatásainak módosításáról készült hatás-elemzés azt mutatja ki, hogy a perifériális régiók és a csatlakozás előtt álló országok megközelíthetősége jelentősen javult (20%-kal), valamint az utóbbi országokban számottevően (170%-kal) nőtt a nemzetközi forgalom¹⁹.

A gyakorlatban a liberalizáció hatásai a légiközlekedésben a legmérhetőbbek. A nemzetközi összeköttetéssel rendelkező városok aránya 1992 óta 70%-kal nőtt, a turista osztály jegyárai 1997 és 2000 között átlagban 15%-kal csökkentek (bár a business osztály jegyei drágultak).²⁰ Ezen kívül a közszolgáltatási kötelezettségeket alapítottak meg a perifériális és a kis forgalmú területekre, hogy segítsék gazdasági fejlődésüket. E kötelezettségek gyakran szubvencionálással egészülnek ki.

Az energiapolitika

Az EU energiapolitikája három fő célt szolgál: a kínálat nagyobb biztonságának megteremtése, a belső energiapiac kialakítása és a jobb környezetvédelem. A 2002-ben kiadott Az európai stratégia felé az energiaellátás biztonságáért című Zöld Könyv a keresleti oldalból kiinduló gazdálkodást jelöli meg a jövő kulcs prioritásaként, s hangsúlyozza az energiahatékonyság javításának, a belső energiaforrások, elsősorban a megújuló energiák fejlesztésének szükségességét.

Az 1996-os Villamosenergiái Irányelv és az 1998-as Gáz Irányelv kiadása után liberalizálták az energiapiacokat, s ezzel nagyobb verseny alakult ki, valamint újrastrukturálódott a beszállítói hálózat ami elsősorban a nagy energiafogyasztóknak kedvez, de azzal a kockázattal jár, hogy hátrányos helyzetbe kerülnek a perifériális vagy kisebb népességű régiók. E kockázatokat azonban

enyhítik a közszolgáltatási kötelezettségek előírásai. További szabályozás várható e régiók érdekében, mint például az energia-ellátás fenntartásának kötelezettsége, a végfogyasztók számára megállapítható díjak szabályozása és a minimum minőségi standardok meghatározása.

A Szerződéssel összhangban a transz-európai energia-hálózatok (TEN-E) politikája ugyanazokat a közös célokat szolgálja, mint a közlekedési és egyéb hálózatoké: biztosítani kívánja, hogy a nemzeti elosztó hálózatok az egész EU-ban össze legyenek kapcsolva, és hogy ezekhez minden régió hozzáférjen, valamint, hogy az elosztóhálózatokat európai, s ne nemzeti szinten kezeljék²¹. A transz-európai energia-hálózatokra vonatkozó első közösségi iránymutatások figyelembe vették a gazdasági és társadalmi kohézió regionális dimenzióját és szempontjait²². A Strukturális Alapok támogatásával jelentős előrelépés történt e hálózatok építésében. 2001 vége előtt öt gázvezetéket helyeztek üzembe, és több nagyobb áram-elosztó projekt fejeződött be, amelyek számottevő beruházást jelentettek a perifériális régiókban.

A transz-európai energia-hálózatokkal kapcsolatos legutóbbi, 2003 júniusában elfogadott iránymutatások az áramelosztó hálózatok fejlesztését hangsúlyozzák, továbbá a földgáz bevezetését a tengerparttal nem rendelkező területeken, valamint a perifériális és ultra-perifériális régiókban.

A fenntartható fejlődés előmozdítása a Kiotói Egyezményrel összhangban az energiapolitika egyik fő prioritása. A kitűzött célok értelmében a megújuló energiaforrások aránya 2010-re el kell érje a teljes energiafogyasztásból a 12%-ot, és az áramtermelésből a 22%-ot; a közlekedésben a biológiai eredetű üzemanyagok részaránya pedig az 5,75%-ot. A transz-európai energia-hálózatok kialakítása mellett tehát támogatást kell nyújtani a helyi beruházásokhoz a szél-, nap- és geotermikus forrásokból származó energiatermeléshez²³.

Az új energiaforrások fejlesztése, mint például a megújuló forrásokból előállított földgáz és elektromos áram, lehetővé teszi a perifériális régiók számára, hogy diverzifikálják energiaforrásaikat — s így kevésbé legyenek kitéve a külső energiaforrásból való

ellátás esetleges zavarainak — és javítsák az életminőséget.

A telekommunikációs politika

A hatékony, megfizethető árú telekommunikációs hálózatokhoz való hozzáférés mind a versenyképesség, mind az emberek életminősége javításának fontos tényezője. A technológiai fejlesztések és a piac liberalizációja következtében a hívási díjak markánsan csökkentek, főként a távolsági és nemzetközi hívások esetében, ami főként a távolabbi régióknak kedvezett, még ha ugyanakkor az átalánydíjak nőttek is.

A 2002 márciusában nyilvánosságra hozott Egyetemes Szolgáltatási Irányelv megfogalmazta a szolgáltatási kötelezettségeket, amelyeknek a jövőben az egész régióban eleget kell tenni. A liberalizáció után évekkel nyilvánvalóan még mindig vannak szakadékok a szolgáltatásokkal való földrajzi lefedettségben, még azoknál is, amelyek egyébként fejlett technológiára, például a mobil telefonokra épülnek.

A transz-európai telekommunikációs hálózatok programjának (TEN-Telecom) — amelyet 2002-ben eTEN-nek neveztek el — célja, hogy erősítse a gazdasági és társadalmi kohéziót, összekapcsolja a szigeteket és a távolabbi régiókat az EU központi részeivel²⁴. A program keretében megoldandó fő feladat nem annyira a hálózatokból 'hiányzó összeköttetések' megteremtése, mint a vállalkozások, a kormányzat és az egyének számára használható alkalmazások hiányának felszámolása. A tevékenységek támogatásának fő célkitűzése tehát a mindenki számára nyitott információs társadalom fejlődésének elősegítése, amely segíti például az idősek vagy a fogyatékkal élők társadalmi befogadását.

Mint korábban írtuk, 2002-ben indult az e-Europe 2005 Cselekvési Terv, amelynek része az a stratégia, amelynek értelmében a szélessávú hálózatokat az EU-ban mindenki számára megfizethető áron hozzáférhetővé kell tenni. E célok szerint, 2005-re Európában a hozzáférést ki kell terjeszteni az internet kapcsolatok felére. Nyilvánvaló azonban, hogy mivel ez nem biztosít megfelelő szintű hasznót, az EU egész területének lefedéséhez

szükséges beruházást a piac önmagában nem fogja finanszírozni, hanem állami finanszírozásra is szükség lesz. E célból a Bizottság 2003-ban új iránymutatásokat állapított meg a szélessávú hálózatok fejlesztésére és a mobiltelefon-szolgáltatással még nem ellátott területek lefedésére a Strukturális Alapok bevonásával.

A közös politikák reformja: a Közös Agrárpolitika és a halászléti politika

A Közös Agrárpolitika

A Közös Agrárpolitika (KAP) 2003-ban az EU költségvetésének körülbelül 46,5%-át emésztette fel, az össz-kiadások meghaladták a 47 milliárd eurót, aminek 90%-át a piactámogatást és közvetlen segítséget jelentő első pillérre fordították, 10%-át pedig a második pillért jelentő vidékfejlesztésre.

Az EU GDP-hez mért mezőgazdasági kiadásai fokozatosan csökkentek: 1990–1992-ben a Tizenkettek GDP-jének 0,57%-át tették ki, 2000–2002-ben pedig a Tizenötök GDP-jének 0,47%-át. Az Agenda 2000 elmélyítette és kibővítette a Közös Agrárpolitika 1992-ben megkezdett reformját, a hivatalos árak és a közvetlen támogatások csökkentésével. Továbbá e program segítségével konszolidálódott a vidékfejlesztés, a Közös Agrárpolitika második pillérjén keresztül sikerült kialakítani egy olyan koherens keretet, amelynek segítségével a KAP a csatlakozás előtt álló országok

sajátosságaihoz igazítható. Ezen kívül megfogalmazódtak az EU agrárpolitikájának célkitűzései:

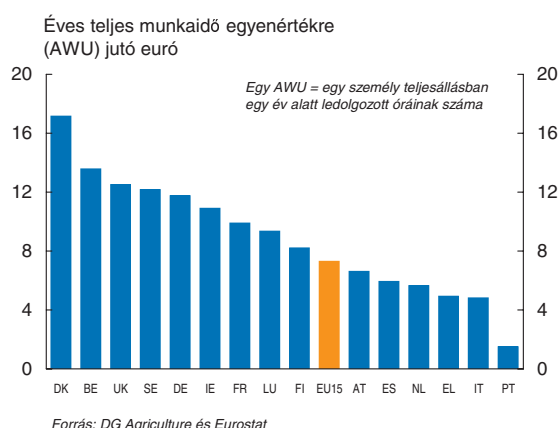
- javítani kell az EU mezőgazdaságának versenyképességét elkerülve a túlzott szubvencionálás veszélyét;
- meg kell védeni a gazdák jövedelmének szintjét és annak stabilitását;
- tiszteletben kell tartani a környezetet és a vidék diverzitását
- javítani kell az agártermékek minőségét;
- egyszerűsíteni és decentralizálni kell a KAP-ot.

A hivatalos piaci árak csökkentése és az ártámogatásokhoz kötött segítség helyett a gazdák közvetlen támogatásának növelése miatt 2000–2002-ben a közvetlen támogatások (a vidékfejlesztésre adott közvetlen támogatásokat nem számítva) a KAP ráfordítások 70%-át tették ki, ami 7 százalékponttal magasabb, mint volt az 1995–1997-es időszakban. Ezzel szemben a hagyományos KAP intézkedések, mint például az exporthoz vagy raktár építéshez nyújtott támogatások, 2000–2002-ben a ráfordításoknak csak 14,5%-át tették ki, szemben az 1995–1997-es időszak 22%-ával.

2001-ben 4 tagállam kapta az EAGGF (Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garanciaalap) Garancia Szekció támogatásának 64%-át, nevezetesen Franciaország (22%), Spanyolország (15%), Németország (14%) és Olaszország (13%). 1990 óta csökkentek a Belgiumnak, Dániának, Görögországnak, Hollandiának, Olaszországnak, Írországnak és Németországnak adott összegek, de az Egyesült Királyság, Spanyolország, Portugália és Franciaország esetében nőttek. Ha a támogatás összegét hektárra vetítjük, a legtöbb támogatásban Belgium, Hollandia és Görögország részesül, bár 1995 óta csak az első két országban jegyezték fel csökkenést. A mezőgazdasági foglalkoztatáshoz viszonyítva a legtöbb támogatást Dánia, az Egyesült Királyság, Svédország és Belgium kapja (3.1 ábra).

Svédországban, Finnországban és Írországnak az EAGGF transferek aránya a bruttó mezőgazdasági

3.1 Az EAGGF Garancia szekciójának kiadásai, 2002

hozzáadott értékhez viszonyítva 2000–2001-ben meghaladta az 50%-ot, és csak Olaszországban, Luxemburgban és Hollandiában maradt 20% alatt. Az 1995–1996 és 2000–2001 közötti időszakban ez az arány folyamatosan növekedett, Belgiumban azonban csökkent. A növekedés kiváltképp nagy volt az Egyesült Királyságban, Ausztriában és Spanyolországban. Továbbá Németországban, Görögországban és Franciaországban a mezőgazdasági hozzáadott értékhez képest nőttek a transzferek, viszont a foglalkoztatotti létszámra és a művelésbe bevont területre vetítve csökkentek.

A Portugáliának és Spanyolországnak juttatott támogatások szintén nőttek, bár az előbbi az egyetlen kohéziós ország, amelyben a támogatás szintje továbbra sem éri el az EU átlagot, akár a foglalkoztatottakra vagy a művelésbe bevont területre, akár a mezőgazdasági hozzáadott értékre vetítjük.

2001-ben a közvetlen KAP támogatások hatása azokban a gazdaságokban volt a legnagyobb, amelyek mérete a középestől a nagyig terjedt (a jövedelmük 40%-át tették ki), s nem a nagy (28%) vagy kisgazdaságokra. Ugyanakkor a legnagyobb méretű gazdaságok mintegy 5%-a kapta a támogatások felét, s a legnagyobb kedvezményezettek a szakosodott gabona-termelők és állattenyésztők voltak.

Az 1. Céltűzés keretében nem tartozó régiókban a vidékfejlesztési intézkedéseket az EAGGF Garancia Szekciója finanszírozza. Az 1. Céltűzés keretében tartozó régiókban ez a szekció finanszírozza egyrészt a KAP 1992-es reformja részeként bevezetett három kiegészítő intézkedést — agrárkörnyezet, gazdák korkedvezményes nyugdíjazása és a mezőgazdasági területek újraerdősítése — valamint a hegyvidékek és hátrányos helyzetű területek támogatását. Mindegyik intézkedés a vidékfejlesztés valamelyik konkrét prioritását célozza, nevezetesen: a környezetet tiszteletben tartó versenyképes mezőgazdasági szektor fejlesztését, az agrártevékenységek diverzifikálását és a multifunkcionális vidéki területek kialakulásának előmozdítását, a vidéki területek egésze versenyképességének támogatását és az európai vidéki tájörökség megőrzését.

Az EAGGF-ből finanszírozott vidékfejlesztési ráfordításokból (összesen mintegy 49,5 milliárd euró a

2000–2006-os időszakra, a LEADER+ kivételével, amely további 2 milliárd eurót jelent), 32 milliárd euró a Garancia Szekcióból származik. Ebből 10,4 milliárd eurót az 1. Céltűzés keretébe tartozó régiók kapnak. A Tanácsadó/ Guidance/ Szekció támogatásait (összesen 17,5 milliárd euró) is beleszámítva az 1. Céltűzés keretébe tartozó régióknak nyújtott összes vidékfejlesztési támogatás 27,9 milliárd euró, azaz az EU egészében szétosztott ilyen célú támogatások 56%-a. Ez azt jelzi, hogy a vidékfejlesztési politika és a gazdasági és társadalmi kohézió legfontosabb célkitűzései között szoros a kapcsolat.

A végrehajtott intézkedések elemzése azonban azt mutatja, hogy a teljes összegből, a 49,5 milliárd euróból, csak mintegy 10%-ot költöttek a vidék gazdasági megerősítését célzó olyan intézkedésekre, amelyek nem kapcsolódnak közvetlenül mezőgazdasági tevékenységekhez (mint például a tevékenységek diverzifikációja, amely felöleli a turizmust, kézműipart, szolgáltatásokat és falufejlesztést). A vidékfejlesztésre szánt pénzek nagy része (23,4 milliárd euró, vagyis a két EAGGF szekció teljes költségvetésének 47%-a, vagy a Garancia szekció 73%-a) a fent említett kiegészítő támogatási intézkedésekre jut.

Ami a KAP jövőjét illeti, a Tanács 2002 októberi brüsszeli ülésén meghatározták a piac-irányítási és a közvetlen támogatási ráfordítások nominális értékét 2007-től 2013-ig minden egyes évre, éves 1%-os növekedést feltételezve. Ez azt jelenti, hogy reál értékben csökkennek az első pillérbe tartozó kiadások. A KAP második pillérének ráfordításait még nem határozták meg, de megerősítették, hogy az Agenda 2000 célkitűzéseivel összhangban a KAP feladata, hogy a jövőben megvédje a termelők érdekeit, elsősorban a jelenlegi EU hátrányos helyzetű régióiban, és az EU minden részén multifunkcionális mezőgazdasági szektort alakítson ki.

2003 júniusában a Mezőgazdasági Miniszterek Tanácsa a Bizottság ajánlásait követve elhatározta a KAP megreformálását a 2004–2006 és 2007–2013 időszakokban. A reform négy fő eleme a következő:

- el kell választani a közvetlen támogatásokat a termeléstől oly módon, hogy bevezetik a gazdaságonkénti egyetlen fajta támogatást, amelynek

feltételei a környezet tiszteletben tartása, az élelmiszerbiztonság és az állatok megfelelő életkörülményeinek biztosítása. Az általános szabály az lesz, hogy a tagállamoknak 2005-től le kell választaniuk a támogatásokat a gabonatermelésről és az állattenyésztésről, de 2006-ig lehetőség lesz még bizonyos szubvenciókat a régi rendszer szerint fizetni;

- progresszíven csökkenteni kell a nagyobb gazdaságoknak fizetett közvetlen támogatásokat (ez az úgynevezett 'moduláció');
- egy sor szektorális intézkedést kell hozni, hogy az agrárpiacok árai csökkenjenek;
- meg kell erősíteni a második pillért olyan új intézkedések meghozatalával, amelyek előmozdítják a környezet megóvását, a termékek minőségének javulását és az állatok megfelelő életkörülményeinek biztosítását, továbbá segíteni kell a gazdáknak, hogy betartsák a közösségi normákat, amit részben a moduláció megtakarításaiból lehet finanszírozni, azaz a nagy gazdaságoknak korábban fizetett közvetlen támogatások egy részének átcsoportosításával.

Az, hogy a jövőben a KAP mennyire lesz képes hatást gyakorolni a kohézióra, az eddigieknél még inkább attól fog függni, hogy milyen célkitűzéseket határoznak meg a tagállamok, illetve — ahol ez lehetséges — a régiók, amelyeknek nagyobb jogköre lesz a közvetlen támogatások formájának meghatározásában. Ugyanakkor a gazdák rugalmasabban határozhatják meg, hogy mit termelnek, ami piac-konformabb módszer, és stabilabb jövedelmet biztosít, valamint hatékonyabbá teszi a jövedelmek transzferét.

Az új KAP-ban a vidékfejlesztés kiemelkedőbb szerephez jut. A finanszírozást átcsoportosítják az első pillérről a másodikra oly módon, hogy 2005-ben 3%-kal csökkentik a közvetlen támogatásokat, 2006-ban 4%-kal és 2007 és 2013 között 5%-kal (mint feljebb írtuk, ezt a folyamatot nevezik 'modulációnak'). Az 5%-os transzfer azt jelenti, hogy évi további 1,2 milliárd euró jut a vidékfejlesztés, a környezetvédelem, a termékminőség-javítás és az állatok jobb életkörülményeinek finanszírozására, valamint a gazdák támogatására, hogy be tudják tartani a

közösségi normákat. A 'moduláció' folyamata révén nyert plusz pénzeket tagállami szinten, a kohéziós kritériumok alapján (mezőgazdasági földterület, agrár foglalkoztatottság és egy főre jutó GDP) osztják el. Ezen kívül az agrárkörnyezeti intézkedések közösségi társfinanszírozásának szintjét az 1. Célkitűzés keretében tartozó régiókban 85%-ra, míg a többi területen 60%-ra emelték.

A bővítéssel markánsan növekedni fognak a különbségek a mezőgazdaságban és még hangsúlyosabbá válik a mezőgazdaság kettős természete, mert a csatlakozás előtt álló országokban igen sok a kisgazdaság, s ezek sokkal nagyobb szerepet töltenek be a foglalkoztatásban, mint a Tizenötökben. Az EU-ban a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma 6,5 millióról 10,5 millióra fog emelkedni, ami a teljes foglalkoztatottságon belüli arány 4%-ról 5,5%-ra való növekedését jelenti, s ez Bulgária és Románia csatlakozásával 7,5%-ra nő. A mezőgazdasági hozzáadott érték nem egészen 8%-kal fog növekedni.

A jelenlegi számadatok alapján a 10 új tagállamból 9-nek mindegyik, vagy szinte mindegyik régiója az 1. Célkitűzés státuszát fogja élvezni, és a becslések szerint az EAGGF két szekciója vidékfejlesztési ráfordításainak mintegy kétharmadát a majdani 25 tagállamból álló EU eme régiói kapják.

Halászat

A Közös Halászlati Politika (KHP) fő célja, hogy javítsa a szektor versenyképességét. E politika négy elemből áll: a halállomány védelme, a halászat és a halgazdálkodás szerkezetváltása, a hal és halászati termékek piacának megszervezése és halászati megállapodások megkötése harmadik országokkal.

A 2002-ben végrehajtott reform lényegében az első két elemre irányult, bevezették a hosszabb távú tervezés rendszerét, amely a halállomány fenntartására irányul, illetve a kritikus mértékben lelhalászott állományok visszapótlását célozza. A sürgősségi intézkedéseket tehát az állományok és a tengeri ökoszisztémák megóvása érdekében hozták.

Ami a KHP szerkezetváltási elemét illeti, új rendszert vezettek be a halászflootta kapacitásának

korlátozására, s nagyobb felelősség terheli a tagállamokat a tekintetben, hogyan alakítják ki az egyensúlyt a halászati kapacitás és a halállomány nagysága között. Ezen kívül, a közösség strukturális intézkedések átorientálásával fokozatosan csökkenni fog a flottájukat modernizálni kívánó magán vállalkozásoknak nyújtott állami támogatás, de fennmaradnak a biztonság és a munkakörülmények javítására biztosított támogatások. E tevékenységeket egy új sürgősség Alap létrehozásával segítik elő, amelynek célja, hogy ösztönözze a halászhajók leselejtezését.

Nemrégiben indult a Bizottság cselekvési terve, amely a szerkezetváltás társadalmi, gazdasági és regionális következményeit hivatott orvosolni. A jelenlegi szakaszban még nehéz megállapítani, mely régiókat és területeket fogják legérzékenyebben érinteni a bevezetett halászati kvóták.

A legveszélyeztetettebb fajok állományának pótlásáról szóló tervek a közeljövőben készülnek el. A tervek tartalmazni fogják e fajok éves kifogási rátájára vonatkozó számításokat, továbbá a halászat csökkentését célzó intézkedéseket, a tevékenységek monitoringját és az ellenőrzést.

Rövidtávon, a halfogás csökkentése óhatatlanul is a halászati jövedelmek visszaesését fogja előidézni, az EU különböző részein más és más mértékben. Az intézkedések az EU különböző részein eltérő mértékben érintik a halászhajókhoz kapcsolódó tevékenységeket (hajóépítés, beszállítás, hal- és haltermékek

feldolgozása és kereskedelme), attól függően, hogy az adott terület mennyire függ ettől a gazdasági ágától.

Hosszabb távon az állományok helyreállításával, a halfogás növelésével és az egy területen működő halászhajók közti verseny mérséklődésével növekedni fog a halászból nyerhető haszon, ami bőséges kompenzációt nyújt azért, hogy az állományok gyarapodásának időszakában vissza kell fogni a halászati tevékenységet. A tagállamoknak tehát fel kell készülniük a szektor számára szükséges szerkezetváltás társadalmi és gazdasági hatásainak kezelésére:

- szubvencionálni kell a halászhajók leselejtezését azokban az esetekben, amikor a halállomány már olyan mértékben veszélyeztetett, hogy halászásuk hosszú távon nem jelenthet elfogadható szintű jövedelmet, és támogatni kell a hajók más célú használatra való átalakítását;
- a halászat ideiglenes felfüggesztése alatt kompenzálni kell a halászok jövedelem-kiesését a KHP által meghatározott keretek között és feltételek mellett.

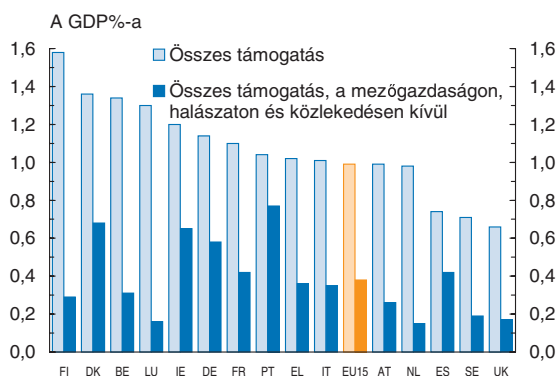
A csatlakozás előtt álló országok közül tíznek van tengerpartja, de csak Lengyelország és a három balti állam rendelkezik jelentős halászati szektorral. E három ország teljes halfogása azonban az EU összes halfogásának kevesebb mint 7%-át teszi ki (s 17%-át, ha hozzá vesszük Törökországot), még akkor is ha a halgazdaságokban kifogott halakat is ideszámítjuk. Ezen országokban a rendszerváltás óta drasztikusan csökkent a halfogás az állományok túlhalászása és a volt Szovjetunió piacainak elvesztése eredményeképpen.

A bővítés tehát csak korlátozottan befolyásolja a Közös Halászati Politikát. Másfelől, azonban, jelentős strukturális intézkedésekre lesz szükség ahhoz, hogy a szektorban végbemenjen a szükséges szerkezetváltás és a modernizáció.

Az állami támogatás és a kohéziós politika komplementaritása

Az Európai Tanács több egymást követő ülésén is megállapította, hogy a lisszaboni célkitűzések elérése érdekében szigorúan vissza kell fogni az állami támogatásokat, és felszólították a tagállamokat, hogy

3.2 Állami támogatás a tagállamokban, 2001

Forrás: DG COMP, State Aid Scoreboard

3.1 Egy főre jutó állami támogatás a tagállamokban, 1997-2001

	Egy főre jutó összes támogatás (PPS)			Egy főre jutó összes támogatás mínusz mezőgazdaság, halászat és közlekedés (PPS)		
	1997-1999	1999-2001	változás %-ban	1997-1999	1999-2001	változás %-ban
EU15	251,0	226,0	-10,0	123,0	97,0	-21,1
BE	322,0	325,0	0,9	83,0	80,0	-3,6
DK	274,0	360,0	31,4	144,0	186,0	29,2
DE	313,0	288,0	-8,0	179,0	157,0	-12,3
EL	185,0	155,0	-16,2	73,0	61,0	-16,4
ES	178,0	154,0	-13,5	112,0	90,0	-19,6
FR	286,0	263,0	-8,0	145,0	109,0	-24,8
IE	320,0	329,0	2,8	226,0	188,0	-16,8
IT	284,0	231,0	-18,7	132,0	84,0	-36,4
LU	450,0	578,0	28,4	108,0	82,0	-24,1
NL	207,0	246,0	18,8	43,0	44,0	2,3
AT	265,0	251,0	-5,3	65,0	61,0	-6,2
PT	252,0	177,0	-29,8	190,0	133,0	-30,0
FI	439,0	396,0	-9,8	89,0	78,0	-12,4
SE	169,0	169,0	0,0	48,0	48,0	0,0
UK	112,0	115,0	2,7	53,0	42,0	-20,8

IE: az adatok az 1998-1999 időszakra vonatkoznak, s nem 1997-1999-re.

Forrás: DG COMP, State Aid Scoreboard

csökkentések a teljes támogatási összegeket, illetve csoportosítsák át a közös érdekeket szolgáló horizontális területekre, többek között a kohéziós célkitűzésekre.

Az állami támogatások csökkentése pozitívan járulhat hozzá a kohéziós folyamathoz. Ha csak azok a régiók és szektorok részesülhetnek támogatásban, amelyek a leginkább rászorulnak és amelyekben a támogatások legkevesbé torzítják versenyt, akkor a csökkentett támogatásokat azokra a régiókra lehet összpontosítani, amelyeknek leginkább fel kell zárkózniuk, és ez elősegíti az Unión belüli különbségek megszüntetését. Ugyanakkor, a visszaszorítással kiváltott fegyelem arra ösztönzi a tagállamokat, hogy olyan tervekre csoportosítsák a pénzeket, amelyek a legkézzelfoghatóbb eredménnyel járnak mind az adott ország, mind az EU egészére nézve, ez pedig javítja az állami intervenció hatékonyságát.

Az EU-ban az állami támogatásokra fordított összegek 1997 és 2001 között 102 milliárd euróról 86 milliárdra csökkentek. E mérséklődés a pénzügyi

szolgáltatásoknak, a széniparnak, a mezőgazdaságnak és a feldolgozóiparnak, valamint a régióknak nyújtott támogatások jelentős csökkentésének köszönhető (3.2 ábra).

1997–1999 és 1999–2001 között az állami támogatások GDP-hez mért szintje a 15 tagállamból 12-ben csökkent a Tanács stockholmi ülésén elfogadott azon kötelezettségvállalásának megfelelően, miszerint a támogatásoknak legkésőbb 2003-ig csökkenniük kell.(3.1 táblázat). A csökkenés mellett a horizontális célkitűzésekre szánt támogatások aránya 10 százalékponttal nőtt a két időszak között.

A State Aid Scoreboard (állami támogatások táblázata) azonban azt mutatja, hogy a tagállamok továbbra is jelentősen eltérő mértékben támogatják a feldolgozóipart, és a leggazdagabb tagállamok és a négy kohéziós ország közti különbség a támogatások szintjének tekintetében alig változott ebben az időszakban. A feldolgozóiparnak juttatott összes állami támogatás 10%-át továbbra is a kohéziós országok (2001-ben ide koncentrálódott az EU GDP-jének 11,5%-a) kapták, a négy nagy gazdaság (Németország,

Franciaország, Olaszország és az Egyesült Királyság, ahol 2001-ben az EU GDP-ének 72%-át állították elő) részesedése pedig az 1997–1999-es 79%-ról 1999–2001-re 76%-ra csökkent.

A leszakadó régiók támogatása

2001-ben az EU-ban mintegy 8 milliárd eurónyi állami támogatást, a teljes összeg körülbelül 9%-át²⁵, 'a' típusba²⁶ sorolt régiók kapták, amelyek majdnem pontosan az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régióknak²⁷ felelnek meg. Ez sokkal alacsonyabb szám, mint a csúcs évnek számító 1993-as 27 milliárd euró, amikor Németország (17 milliárd euró) és Olaszország (7 milliárd euró) a teljes összegnek majdnem a 90%-át kapta. Még 2001-ben is e két ország kapta a regionális támogatásoknak több mint a felét, bár abszolút értékben az összeg sokkal kisebb volt, mint 8 évvel azelőtt (2,5 milliárd euró Németországban és 2,1 milliárd euró Olaszországban). A legnagyobb csökkenés az új német tartományoknak juttatott támogatásokban következett be, amelyek az egyesítés után közvetlenül hatalmas támogatásokban részesültek. 2000 és 2001 között az 'a' típusú támogatás teljes összege nagyjából változatlan volt.

Az egyéb problémás régiók támogatása

2001-ben mintegy 800 millió eurónyi állami támogatást (a mezőgazdasági, halászati és közlekedési támogatásokon kívül) kaptak a teljes egészében támogatott 'c' típusú régiók²⁸, amelyek nagyjából megfelelnek azoknak, amelyek a 2. Célkitűzés támogatására jogosultak. Ezen kívül majdnem 4,5 milliárd euró támogatást kaptak a részlegesen támogatott 'c' típusú NUTS 2 régiók. Sajnálatos módon a NUTS 2 szint alatti adatok hiánya következtében nem lehet megállapítani, hogy e támogatások milyen hányada került a régiók támogatott részeibe²⁹, és ezért nem lehet összehasonlítani az egyes tagállamokat a támogatások mértéke szerint.

Bár a legtöbb tagállam az EU stratégiájának megfelelően csökkentette az állami támogatások összegét és azokat átcsoportosította a horizontális célkitűzésekre, a kohéziós célkitűzésekre való átcsoportosítás kevésbé nyilvánvaló, mert a regionális támogatások is csökkentek.

Az állami támogatás a lisszaboni-götebörgi célkitűzések fényében

A kohéziós politikák és az állami támogatási politikák egymás kiegészítői: mindegyik a Lisszabonban és Götebörgben megfogalmazott, az EU növekedését, versenyképességének javítását és fenntartható fejlődését célzó menetrendet szolgálja. A kevésbé fejlett régiókban a lisszaboni-götebörgi célkitűzések elérése magától értetődően nehezebb feladat, mint másutt. Ezért van szükség több állami támogatásra (a közjavak és az intézményi kapacitás kiépítésébe való beruházásokra) és nagyobb támogatási intenzitásra (a belső beruházások ösztönzése érdekében), továbbá jelentős támogatásra az EU költségvetéséből (a kohéziós politika 'konvergencia'/'szolidaritási' eleme). Mindkét politika közös feladata egy olyan keret létrehozása, amelyen belül a tagállamok és a régiók — az EU-tól kapott megfelelő támogatások segítségével — hatékony stratégiákat tudnak kidolgozni és megvalósítani a növekedés és a versenyképesség javítása érdekében, anélkül azonban, hogy károsan befolyásolnák a gazdasági fejlődést akár regionális, akár nemzeti, akár EU szinten, vagy pazarló módon, helytelenül osztanak szét a szűkös költségvetési forrásokat.

A Bizottság nemrégiben kezdte meg mélyrehatóan elemezni a meglévő regionális támogatási iránymutatásokat, amelyeket át kell dolgozni annak érdekében, hogy a tagállamok előre tudjanak tervezni a 2006 utáni időszakra, amikor a jelenlegi támogatási tervek lejárnak. Az átdolgozás során figyelembe veszik a kohéziós politika alakulását az EU szintjén, valamint a lisszaboni és götebörgi célkitűzések elérését célzó nemzeti és regionális politikákat. Az átdolgozásnak tükröznie kell az állami támogatási politika tágabb célkitűzéseit, amelyeket a lisszaboni menetrendben fektettek le. A fő cél, amelyet a Tanács stockholmi és barcelonai ülésén is megerősített, az, hogy az 'állami támogatások kisebbek és célzottabbak legyenek', ami azt jelenti, hogy a kevésbé fejlett régiókon kívüli területeken egy tematikusabb megközelítési mód kerüljön alkalmazásra, továbbá szigorúan vissza kell fogni a torzító hatású és pazarló támogatási formákat.

2002-ben a Bizottság elfogadott egy új mentesség szabályozási blokkot a foglalkoztatást elősegítő állami támogatással³⁰ kapcsolatban, amelynek értelmében eltörlik a munkahely-teremtési támogatás vagy a

hátrányos helyzetűnek minősülők foglalkoztatása esetében az előzetes bejelentési kötelezettséget, s ez a várakozások szerint egyszerűsíteni fogja a közösségi társfinanszírozási eljárásokat bizonyos támogatások esetében. Továbbá, a szabályozás explicit módon figyelembe veszi a leggyengébb régiók sajátosságait, s növeli a támogatások intenzitását a foglalkoztatás bővítésében.

Ami a jelenlegi keretekben, iránymutatásokban és szabályozásban expliciten nem szereplő állami támogatási intézkedéseket illeti, a Bizottság tovább vizsgálja annak szükségességét, hogy bevezessen-e egy mechanizmust annak megállapítására, hogy torzítják-e ezek az intézkedések a versenyt. Ez az új módszer lehetővé tenné a tagállamoknak, hogy rugalmasan lépjenek közbe minden régióban a foglalkoztatás, a versenyképesség és a kohézió javítása érdekében a lisszaboni célkitűzéseknek megfelelően.

Az igazságszolgáltatás és a belügyek: a fejlődés feltételeinek javítása

A nagymérvű bűnözés, a szervezett bűnözés jelenléte és a korrupció akadályozza a gazdasági fejlődésnek, főként azért, mert ezek a jelenségek elrettentik — az elsősorban külső — befektetőket. Az elrettentő hatást fokozza, ha a befektetők azt látják, hogy a rendvédelmi hatóságok és az igazságszolgáltatás nem képesek megfelelően kezelni a problémákat. A biztonságos környezet, a törvényeket tiszteletben tartása alapvető feltétele a fenntartható gazdasági fejlődésnek.

Az EU igazságszolgáltatási és belügyi politikájának három aspektusa szorosan illeszkedik a kohéziós politikához:

- az igazságszolgáltatási és közigazgatási kapacitás megerősítése, a határokon átnyúló együttműködés és a szervezett bűnözés és a korrupció elleni harc lényeges szerepet játszik a stabil gazdasági és politikai környezet megteremtésében, ami pedig a fejlődés alapja. Ez még inkább így lesz a bővítés után;
- a helyi és regionális hatóságok bevonása a bevándorlási és menedékügyi politikák végrehajtásába. E hatóságok a társadalmi partnerekkel, nem-kormányzati szervezetekkel és egyéb helyi

szereplőkkel egyre jelentősebb szerepet töltenek be a harmadik országból származó bevándorlónak a társadalomba és gazdasági életbe történő integrálásában;

- a külső határokat érintő kérdések kezelése, ami kiegészíti a Strukturális Alapokból támogatott határokon átnyúló intézkedéseket.

Egyfelől jobban meg kell ismerni, hogyan oszlik meg a bűnözés földrajzilag és mennyire vannak kitéve egyes régiók a szervezett bűnözésnek, ugyanakkor már így is azonosíthatóak azok a régiók és területek, ahol a magas bűnözési arány hátráltatja a fejlődést.

Az egyes országok között jelentősek a különbségek, de az elmondható, hogy bizonyos csatlakozás előtt álló országokban a szervezett bűnözés aránya igen magas, és még emelkedik is³¹. A bűnszervezetek működése nem csak az ország gazdasági fejlődésére és lehetőségeire hat közvetlenül, hanem az Unió biztonságára is. Például az a gyakorlat, hogy a szervezett bűnözői csoportok legális vállalkozásokon (szállodákon, vagy a turisztika más elemein, egészségügyi szolgáltatásokon, ingatlanügynökségeken, bankokon) keresztül szállnak meg egy adott régiót, ezekben az országokban már standard módszernek számít. Továbbá, a bűnszervezetek általában kihasználják a jogi és közigazgatási rendszerek gyengeségét, s egyes csatlakozás előtt álló országokban igen elterjedt a korrupció és a befolyásolás gyakorlása. A legérzékenyebb területek a közbeszerzési és tenderezési eljárások, mivel a nagy összegek mozgása gyenge intézményekkel kombinálva kiváltképp jó táptalaja a korrupciónak. Jelentős erőfeszítések történtek PHARE támogatással a csatlakozás előtt álló országokban korrupció-ellenes stratégiák kidolgozására és a rendvédelmi testületek megerősítésére. A korrupciót azonban ezekben az országokban nagyobbnak — mégpedig helyenként sokkal nagyobbak — érzékelik, mint a jelenlegi tagállamokban, s a legtöbb országban még bőven akad tennivaló.

A másik jó példát a városi területek szolgáltatják, főként azok, ahol a legtöbb problémával küszködő, rossz, komfort nélküli lakásokban élő népességi szegmensek koncentrálódnak. A Bizottság által végzett Települési Audit felhívta a figyelmet az

urbanizáció és a bűnözés kapcsolatára. Ahol az összehasonlítás lehetséges, elmondható, hogy szinte mindegyik városban nagyobb a bűnözés, mint az ország többi területén. A legmagasabb bűnözési arány az EU északi városait és a fővárosokat jellemzi. A legfrissebb adatok szerint a legtöbb városban növekszik a bűnözés. Emiatt az EU — főként a városfejlesztésre vonatkozó — strukturális politikáján belül, az egyik allokációs kritérium a bűnözési ráta, és cselekvési iránymutatásai között szerepel a rendőrség és az igazságszolgáltatás együttműködésének megteremtése mellett a bűnözés visszaszorítása is³².

Egy további példát a dél-olaszországi régiók szolgáltatnak, amelyekben 1994 és 1999, valamint 2000 és 2006 között az Európai Regionális Fejlesztési Alapnak két programja fut(ott), melyeknek célja a bűnözés visszaszorítása, biztonságosabb környezet megteremtése, és a jogba vetett bizalom növelése, hogy megtörje az elmaradott fejlődés — magas bűnözési ráták — biztonságihiány ördögi körét.

Ahhoz, hogy az EU hatékonyan szembeszálljon a bűnözéssel, legyen az akár szervezett, akár szervezetlen, ki kell fejlesztenie az eszközöket, amelyekkel támogathatja a régiók és helyi közösségek erőfeszítéseit, hogy kiirtsák a gazdasági fejlődést lassító bűnözés mély gyökereit. Ez különösen igaz a csatlakozás előtt álló országokra, amelyeknek nincsen meg a szervezett bűnözés elleni fellépéshez szükséges pénzügyi forrása.

Mint korábban (az 1. részben) megjegyeztük, össze kell hangolni a különféle módszereket, hogy a bevándorlókat sikeresen integrálni lehessen a társadalomba és a gazdaságba; az integráció részét képezi az oktatáshoz és képzéshez, az egészségügyi és szociális szolgáltatásokhoz, a tisztességes lakhatáshoz stb. való hozzájutás biztosítása.

A Közösségi politikák érzékelése regionális szinten

A Bizottság felkérésére az EU 28 régiójában esettanulmányok készültek annak vizsgálatára, hogyan látják a közösségi politikákat és azok hatásait azok, akik a terepen e politikák végrehajtásáért felelősek. A

tanulmányban szinte mindegyik tagállamból szerepelt régió, ezek között voltak 1. Célkitűzés keretébe tartozók, illetve olyanok, amelyeken belül volt olyan terület, amely jogosult volt a 2. Célkitűzés támogatására, és olyan a régió is, amely nem volt a Strukturális Alap semmilyen támogatására sem jogosult³³. A tanulmány a közösségi politikák közül hangsúlyt helyezett a Közös Agrárpolitikára, a versenypolitikára (állami támogatások) és a kutatási-fejlesztési politikára. Az elemzés az egyes régiók adatainak felhasználásával, valamint a regionális tisztviselőkkel készült interjúk alapján készült. Hangsúlyoznunk kell, hogy az alább közölt nézetek a megkérdezett tisztviselőké és nem feltétlenül egyezik a Bizottság nézeteivel. A tanulmány eredményeit ugyan nem lehet általánosítani, de hasznos következtetések levonhatóak azzal kapcsolatban, hogy hogyan látják az érintettek a közösségi politikák hozzájárulását a gazdasági és társadalmi kohézióhoz.

A legtöbb esetben a 'közösség politikát' úgy értelmezik, mint 'közösségi finanszírozást', és zömmel arra koncentráltak, hogy mekkora összeget kaptak a KAP-ból, a Strukturális Alapokból, valamint állami támogatásként. Amikor más közösségi politika, például a környezetvédelem is szóba került, akkor inkább arról beszéltek, hogy a KAP vagy a Strukturális Alapok mennyiben járultak hozzá az adott politikához, s nem magáról a politikáról.

Az esettanulmányok döntő többségéből az derült ki, hogy a közösségi kohéziós politikát, főként ami a Strukturális Alapokból finanszírozott projekteket illeti, regionális szinten tekintették a leglátványosabbnak és a leghatásosabbnak (ld. a 4. rész keretes írását). Ezt azért is kell kihangsúlyozni, mert a kohéziós politika nem szerepelt az esettanulmányok keretében vizsgálandó prioritások között.

A közös piac és a gazdasági és a monetáris unió pozitív hatását a legtöbb esettanulmányban implicit módon elismerték. Az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban végzett néhány esettanulmányban kisebb mértékben ismerték fel a közös piacnak a konvergenciára és a kohézióra gyakorolt pozitív hatását, ami azt jelzi, hogy olyan tapasztalataik voltak, hogy az egységes piac súlyosbítja a regionális versenyképességben jelentkező hátrányokat — például a kommunikációs kapcsolatok inadekvátságát vagy a terület perifériális voltát.

A radikális ágazati szerkezetváltáson áteső régiókban ((West Midlands, Asturias, Magdeburg és Saar-vidék) úgy látták, hogy a belső piac kialakításának befejezése felgyorsította a strukturális váltás már korábban elkezdett folyamatát, s ez negatív hatással van a foglalkoztatásra. Ugyanakkor felismerték és nagyra becsülték azt a szerepet, amelyet a Strukturális Alapok játszottak e politikák végrehajtásában.

Mindegyik régióban felismerték a Közös Agrárpolitikának (KAP) jelentős hatását, de a következményeivel kapcsolatos álláspontok már eltérőek voltak a régió típusa szerint. Azokban a régiókban, amelyekben a mezőgazdaság fontos szerepet játszik, úgy találták, hogy a politika pozitívan hatott a gazdák életszínvonalára, a szektor szerkezetváltására, modernizálására és diverzifikálására. Ez kevésbé volt jellemző a mediterrán típusú régiókra, vagy erdős régiókra, mert azok úgy látták, hogy a KAP kevésbé volt fontos az ottani művelési formák támogatásában.

Ezzel kapcsolatban több, nem az 1. Célkitűzés keretében tartozó régióban élő interjú-alany (például West Midlands, Írország és Nord-Pas-de-Calais) rámutatott, hogy a KAP támogatások nagy része a nyereségesebb vállalatoknak jutott, a régió legfejlettebb területein, és ezért elmélyítheti az egyenlőtlenséget úgy a régióon belül, mint a régiók között.

A KAP második pillérének, a vidékfejlesztésnek már korlátozottabb hatást tulajdonítottak, mivel ennek keretében csak kisebb összegű támogatásokat lehetett kapni, bár a vidéki területek diverzifikálásában játszott szerepét elismerték. Széles körben pozitívan nyilatkoztak a Leader Kezdeményezésről és az ennek köszönhető regionális szinten kialakított partnerségről.

Néhány vidéki területen (Andalúzia, Kentriki Makedonia) az esettanulmányok főként azt hangsúlyozták ki, az EAGGF Orientációs szekciója és az Európai Területfejlesztési Alap támogatásainak együttes hatásaként sokszorosan javult a mezőgazdasági termelők azon képessége, hogy árujukat a városi piacokra juttassák.

Általában elismerték, hogy a környezetvédelmi megfontolásoknak a regionális fejlesztési politikába való

integrálása pozitív hatású, s azt is belátták, hogy szükség van a szigorúbb normák bevezetésére. Egyes régiókban azonban úgy vélték, hogy az európai normák a nemzeti normáknál kevésbé szigorúak (főként az osztrák, svéd és finn régiókban) és a regionális sajátosságaikhoz rosszul illeszkedő, túl bürokratikus eljárásokat jelentenek.

Szinte mindegyik esetben hangsúlyozták a környezetvédelmi és a kohéziós politika közti szoros kapcsolatot, valamint a kettő közti pozitív szinergiát. Majdnem mindegyik 1. Célkitűzés keretében tartozó régióban úgy tekintették a környezetvédelmi politikát, mind a Strukturális Alapokból finanszírozott környezetvédelmi projekteket, s nem mint az Irányelveket vagy közösségi szabályozást. Ugyanakkor egyes régiókban azt tartották kívánatosnak, hogy a környezetvédelmi politika és a KAP több ponton kapcsolódjon (Nord-Pas-de-Calais, Szardínia és Algarve).

Az állami támogatások helyzetéről főként a nem kohéziós országokban készült esettanulmányokban esett szó. Általában az volt érzékelhető, hogy ez a fajta támogatás nem mindig állt összhangban a fennálló strukturális probléma súlyosságával. Néhány esetben úgy látták, hogy az állami támogatások a hanyatló szektorokat támogatják, s nem az adott régióban a termelő kapacitás modernizálására irányuló erőfeszítéseket.

Más esetekben némi zavart okozott, hogy a kis- és közepes méretű vállalkozások többféle támogatást is kaphattak, különféle pénzügyi mechanizmusok révén. Aggodalmat váltott ki az esetleges „határhátas”, amelyet az állami támogatások okozhatnak a szomszédos régiókban, ha a támogatások nem egyforma intenzitásúak.

Egyes régiókban felismerték a Kutatási és Fejlesztési Keretprogramból való támogatás révén kialakult hasznokat (főként az Egyesült Királyság és Németország régióiban és Kritin). Csakúgy, mint a környezetvédelmi politika esetében, jelentős mértékű szinergiát fedeztek fel a kutatási -fejlesztési és a kohéziós politika között. Az esettanulmányok többsége, főként amelyek az 1. Célkitűzés keretében tartozó régiókban készültek, hangsúlyozták a Strukturális Alapokból finanszírozott kutatási és fejlesztési infrastrukturális beruházások

fontosságát. Egyes esetekben a Strukturális Alap tízszer annyival járult hozzá ezekhez a regionális kiadásokhoz, mint a Keretprogram, ami csökkentette az utóbbi regionális elismertségét.

Az innovációs politikát több esetben említették, különösen a 2. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban. Elismerték a diverzifikációhoz és a termelő és szolgáltató ágazatok modernizálásához való hozzájárulását, s üdvözltek a regionális innovációs hálózatok kialakítását³⁴.

- 1 A piacok megfelelő működéséhez szilárd fogyasztóvédelmi politikára is szükség van.
- 2 Industrial policy in an enlarged Europe (Az iparpolitika a kibővített Európában) COM(2002) 714, végleges.
- 3 'Entrepreneurship in Europe' (Vállalkozások Európában) című Zöld Könyv, COM(2003) 27 végleges. Az Európai Kisvállalkozási Kartát az Európai Tanács a portugáliai Santa Maria da Feira-ban 2000 június 18-19-i ülésén fogadta el, a tagjelölt országok pedig Szlovéniában, Mariborban 2002 áprilisában. Ld. A harmadik végrehajtási jelentést, COM(2003) 21 végleges.
- 4 A Bizottság 2003 május 6-i ajánlása C(2003)1422
- 5 Innovation policy: updating the Union's approach in the context of the Lisbon strategy (Innovációs politika: Az Unió módszerének frissítése a Lisszaboni stratégia kontextusában), COM(2003) 112 végleges)
- 6 eEurópa 2005 Cselekvési Terv, COM(2002) 263 végleges.
- 7 Investing in research: an action plan for Europe, (Kutatási beruházások: cselekvési program Európának, COM(2003) 226 végleges)
- 8 Towards a European Research Area (Az Európai Kutatási Térség felé) COM(2000) 6 végleges
- 9 <http://www.innovating-regions.org>
- 10 Regions of Knowledge (Tudás-alapú régiók) (KnowREG). Ld. még <http://www.cordis.lu/era/regions.htm>
- 11 Detailed work programme on the follow-up of the objectives of education and training systems in Europe (Részletes munkaprogram az európai oktatási és képzési rendszerek célkitűzéseinek ellenőrzésére) (OJ C 142, 14.6.2002).
- 12 Az Európai Tanács 2002 március 15-16-i barcelonai ülésének következtetései.
- 13 "Education & Training 2010": The success of the Lisbon Strategy hinges on urgent reforms. ("Oktatás és képzés 2010": A lisszaboni stratégia sikere az azonnali reformokon múlik) (Közös ideiglenes jelentés az európai oktatási és képzési rendszerek célkitűzéseinek ellenőrzésére készített részletes munkaprogram végrehajtásáról.) COM(2003) 685 végleges
- 14 A Tanács 2003 november 25-i következtetései 'Development of human capital for social cohesion and competitiveness in the knowledge society' (A humántőke fejlesztései a társadalmi kohézió és a versenyképesség elérése érdekében a tudás-alapú társadalomban) (OJ C 295, 5.12.2003).
- 15 1600/2002/EC Döntés, OJ L 242, 10.9.2002).
- 16 Mint például a talajvédelem; a tengeri környezet védelme és állapotának megóvása; a gyomirtók fenntartható használata; légszennyezés; városi környezet; az erőforrások fenntartható használata és az ezekkel való fenntartható gazdálkodás; hulladék újrahasznosítás (1600/2002/EC határozat)
- 17 WHO, World Health Report 2002, Geneva, 2002.
- 18 European Commission, The Structural Funds and their co-ordination with the Cohesion Fund: guidelines for programmes in the period 2000-06 (A Strukturális Alapok és összehangolásuk a Kohéziós Alappal: iránymutatások a 2000-06 időszak programjaihoz), EUROP, Luxembourg 1999 and Further Indicative Guidelines for the Candidate Countries (További iránymutatások a tagjelölt országok számára), COM(2003) 110 final.
- 19 SEC(2003) 106.
- 20 Economic Reform: Report on the functioning of Community product and capital markets (A gazdasági reform: a Közösség termék- és tőke-piacainak működése), COM(2002) 743 végleges ("Cardiff report")
- 21 Például az olaszországi 2003 szeptemberi áramszünet alacsony fogyasztás mellett következett be, s nem a kapacitás hiány vagy valamilyen elszigetelt esemény okozta, hanem a döntéshozatali lánc gyengesége és az európai hálózat nem megfelelő koordinációja.
- 22 1254/96/EC Döntés.
- 23 Az 'intelligens energiát Európának' elnevezésű többéves programot a Tanács 2002 novemberében fogadta el, s az 1997-es Kiotói egyezményrel összhangban négy évre 190 millió eurót irányzott elő a megújuló energia források használatának előmozdítására és az üvegházhatást okozó gázok kibocsátásának csökkentésére
- 24 1336/97/EC Döntés.
- 25 Ez a teljes támogatási összegnek kevesebb mint a fele, ha nem számítjuk ide a mezőgazdasági, halászati és közlekedési támogatásokat, amelyek esetében nem áll rendelkezésre külön-külön regionális bontás.
- 26 A Szerződés 87. Cikkének 3. bekezdése értelmében egyes területek mentesülnek az alapelv alól, hogy az állami támogatás nem egyeztethető össze a közös piac megteremtésével. A bekezdés 'a' pontja kimondja, hogy a gazdasági fejlődés ösztönzését szolgáló támogatás összeegyeztethető a közös piac megteremtésével azokban a régiókban, amelyekben az életszínvonal általában alacsony, vagy jelentős az alulfoglalkoztatottság.

- 27 2000-ben a Lisboa e Vale do Tejo régió státusza 'a'-ról 'c'-re változott. Mivel a jelenleg rendelkezésre álló adatok alapján a két időszak nem különíthető el, e régió összes támogatását 'a' státuszúként kezeltük. A kohéziós országok esetében, bizonyos típusú támogatások nem egy konkrét régiót céloznak, hanem az egész országot.
- 28 A 87. Cikk 3. bekezdés c pont kimondja, hogy a bizonyos tevékenységek vagy gazdasági régiók fejlődését ösztönző támogatás összeegyeztethető a közös piac megteremtésével amennyiben a támogatás nem torzítja a kereskedelmi feltételeket olyan mértékben, ami a közös érdekekkel ellentétes.
- 29 Az állami támogatásokról a NUTS2 szint alatt nem áll rendelkezésre adat, ami nem okoz mérési problémát az 'a' típusú régiókban, amelyek vagy NUTS 1 vagy NUTS 2 régiók. A 'c' típusúak esetében azonban, gyakran az a helyzet, hogy arra egy NUTS2 régiónak csak valamelyik része jogosult. Ezért vannak olyan régiók, amelyek teljes egészében támogatottak, mint például Berlin, vagy csak részben, mint Bajorország.
- 30 OJ L 337, 13.2.2002.
- 31 Források: Europol éves jelentés, Transparency International Global korrupciós jelentések, Világbanki jelentések
- 32 Towards an urban agenda in the European Union (Az Európai Unió városfejlesztési menetrendje felé), COM(1997) 197 végleges.
- 33 A tanulmányban szereplő régiók a következők voltak: Hainault Belgiumban, Oberbayern, Saarland és Magdburg Németországban, Kentriki Makedonia és Kriti Görögországban, Asturias, Cataluña és Andalucía Spanyolországban, Bretagne, Nord-Pas-de-Calais és Limousin Franciaországban, Border, Midland and Western és Southern and eastern Írorságban, Campania, Toscana és Sardegna Olaszországban, Flevoland Hollandiában, Steiermark Ausztriában, Algarve és Açores Portugáliában, Itä-Suomi és Estelä-Suomi Finnországban, Norra Mellansverige és Övre Norrland Svédországban, West Midlands, Highlands & Islands és Észak-Írország az Egyesült Királyságban.
- 34 Eme általános kérdés további taglalását ld. az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 'Exploratory Opinion on The contribution of other Community policies to economic and social cohesion' (Tanulmány a közösségi politikák hozzájárulásáról a gazdasági és társadalmi kohézióhoz) c. 2003 szeptemberében nyilvánosságra hozott tanulmányában, amelynek témái a KAP, a gazdaságpolitika a Növekedési és Stabilitási Paktum keretében, a versenypolitika, az egységes belső piac, a közlekedés, az oktatás és szakképzés.

4. rész — A strukturális politikák hatása és hozzáadott értéke

Tartalomjegyzék

Bevezetés	138
A strukturális intervenció az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban: növekedés, konvergencia és integráció	140
Az intervenció a 2. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban: szerkezetváltás és munkahelyteremtés	150
A mezőgazdaság, a vidékfejlesztés és a halászat támogatása	152
A foglalkoztatás, az oktatás és képzés előmozdítása az Európai Szociális Alapon keresztül	154
A közösségi kezdeményezések: az együttműködés és a hálózatépítés előmozdítása	156
Az irányítási módszerek hatékonyságának javítása	162
A bővítés és a kohéziós politika: az EU előtt álló feladatok	170
A kohéziós politika jövőjéről szóló vita	176
4. rész statisztikai mellékle	179

Bevezetés

A jelentés ezen részében az EU 1994 és 1999 közötti kohéziós politikája keretében történt intervenciók eredményeit és hozzáadott értékét vizsgálja. Továbbá számba veszi a 2000–2006-os időszakban végrehajtott főbb változtatásokat, és az ebben az időszakban indított programok előzetes eredményeit.

Az elemzés elsősorban az 1994–1999 időszakban történt intervenciós intézkedések csaknem minden típusára elvégzett *ex post* értékelésekre épít. Jelentős előrelépés történt az intervenciók hatásának számszerűsítésében, főként a nagy 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban, ahol az általános hatás makrogazdasági modellekkel mérhető. Annak ellenére, hogy nehéz megállapítani a politika hatását a nem 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban, a legfrissebb értékelések kvantitatív bizonyítékkal szolgálnak az EU támogatásának olyan pozitív hatásairól, mint például a megmentett, újonnan teremtetett vagy újra elosztott munkahelyek száma. Mindazonáltal, miként a tapasztalatok mutatják, az intervenció eredményeinek számszerűsítése még jónéhány nehézségbe ütközik, mivel a monitoring rendszerek nem gyűjtöttek szisztematikusan adatot.

A kohéziós politika legtöbb hatását nem lehet kvantitatív módon kifejezni. A politika hozzáadott értéke — a GDP-re vagy a foglalkoztatásra gyakorolt nettó hatásán kívül — olyan aspektusokból is látható, mint például a regionális fejlődéshez való hozzájárulása, amit a stratégiai tervezés, integrált fejlesztési politikák, partnerség, az értékelés, valamint a tapasztalatok, a know-how és a jó gyakorlatok régiók közötti átadása jelent. Itt ezeket a szempontokat is áttekintjük; e vizsgálat során az értékelésekre és a Bizottságnak a Strukturális Alapok céljainak jelenleg zajló megvalósításáról megfogalmazott véleményére támaszkodunk.

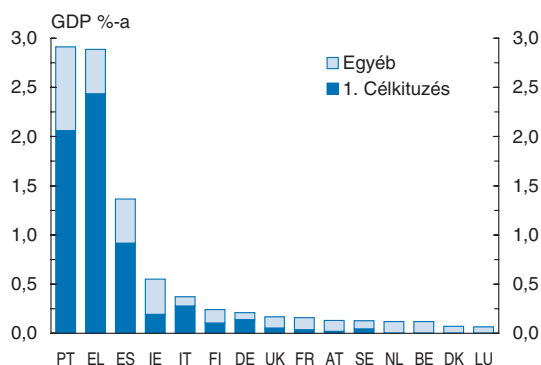
Már az elején hangsúlyoznunk kell, hogy az intervenció hatékonysága attól is függ, hogy sikerült-e a terepen kedvező peremfeltételeket teremteni, úgymint:

- jól működő, szilárd gazdasági keretrendszer;

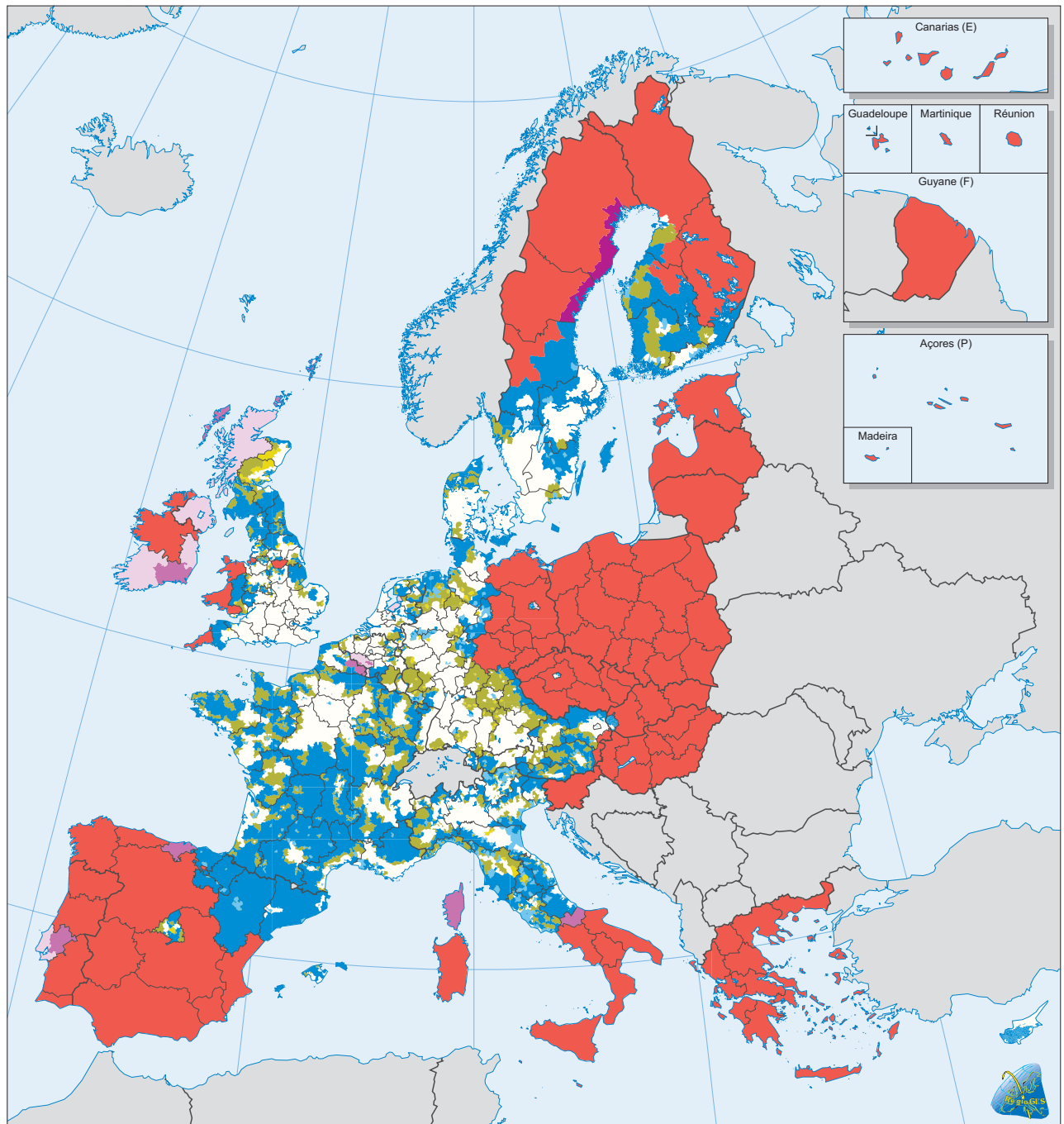
- a stratégiai prioritások alapos megfontoláson alapuló kiválasztása (bizonyos programok, mint például a közlekedési hálózatok, vagy a humántőkébe való beruházás többel járulnak hozzá a kívánt hatások eléréséhez, mint mások);
- a pénzügyi abszorpció üteme, ami az adminisztratív vagy intézményi kapacitáson múlik;
- a projektek minősége, ami azt jelenti, hogy hatékony kiválasztási és megvalósítási rendszerekre van szükség.

Alábbiakban a Közösség kohéziós politikájának hat fő aspektusát vizsgáljuk meg: az első, a strukturális politikák hozzájárulása a növekedéshez a leszakadó régiókban és ezek teljesítményének javítása a gazdasági és társadalmi integráció erősebb összekapcsolásával; a második, a politikák hatása a nem 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban; a harmadik, az Európai Szociális Alap konkrét szerepe a foglalkoztatás, az oktatás és a képzés előmozdításában; negyedik, a strukturális politikák szerepe az együttműködés és a hálózatalkítás ösztönzésében, nem utolsósorban helyi szinten; az ötödik, a Strukturális Alapok végrehajtásánál alkalmazott módszerek és az Alapok hozzájárulása a kormányzati politikák irányításának modernizálásához; és végezetül, az új tagállamok előcsatlakozási támogatása és a 2004–2006 programozási időszakra levonható első tanulságok (4.1 térkép).

4.1 Strukturális Alapok (mindegyik célkitűzés) országoként, 2000-2006

Forrás: DG REGIO

4.1 Strukturális Alapok, 2004-2006: az 1. és a 2. Célkitűzés támogatására jogosult területek

1. Célkitűzés

- 1. Célkitűzés
- Csökkenő támogatás (31/12/2005-ig)
- Csökkenő támogatás (31/12/2006-ig)
- speciális program

2. Célkitűzés

- 2. Célkitűzés
- 2. Célkitűzés (részben)
- Csökkenő támogatás (31/12/2005-ig)
- Csökkenő támogatás (részben) (31/12/2005-ig)

Forrás: DG REGIO

0 100 500 km

© EuroGeographics Association a közigazgatási határokról

A strukturális intervenció az 1. Céltűzés keretébe tartozó régiókban: növekedés, konvergencia és integráció

A transzferek nagyságrendje és mobilizálása

A Strukturális Alapok az EU GDP-jéhez mérten kis összeget tesznek ki (kevesebb, mint 0,5%-át), de e források a legszegényebb, a legalacsonyabb egy főre jutó GDP-vel rendelkező régiók támogatására összpontosulnak. A 2000–2006-os időszakban, a Strukturális Alapok majdnem három negyede tehát olyan régióba kerül, amelyekben az EU népességének egy negyede él.

A 2000–2006-os időszakban a Tizenötökben található 1. Céltűzés keretébe tartozó régióknak nyújtott transzferek 127,5 milliárd eurót tesznek ki (évi 18,2 milliárd eurót), ami Spanyolországban a GDP 0,9%-ának felel meg, Portugáliában 2,1%-ának és Görögországban 2,4%-ának. A leszakadó régiókban az egy főre jutó átlagos támogatás összege ebben az időszakban ugyanakkora, mint 1999-ben, ami az előző programozási időszak utolsó éve volt (4.1 ábra és A4.1 táblázat)

E transzferek segítségével a legszegényebb tagállamok a leszakadó régiókban többet tudnak beruházni a humán- és fizikai tőkébe, mint amennyit egyébként

tudnának, s így javul hosszútávú versenyképességük. 2000 és 2006 között a transzferek a becslések szerint Portugáliában az összes beruházás 9%-át fedezik, Görögországban 8%-át, az olasz Mezzogiornóban 7%-át, az új német tartományokban 4%-át és Spanyolországban 3%-át.

Addicionalitás: a közkiadások teljes összegének mérése

A tagállamok mellett, hogy az 1990-es évek végén az Európai Pénzügyi Unió létrehozására való felkészülésük során megpróbálták konszolidálni államháztartásaikat, tiszteletben tartották az adicionalitás elvét, amelynek szellemében kötelességük fenntartani az állami — vagy annak megfelelő — kiadásokat az érintett régiókban megvalósítandó strukturális politikák finanszírozására, s e ráfordítások teljes összege ugyanolyan szintű kell legyen, mint a megelőző programozási időszak átlaga — a Strukturális Alapokból való hozzájárulást természetesen nem számítva (4.2 ábra).

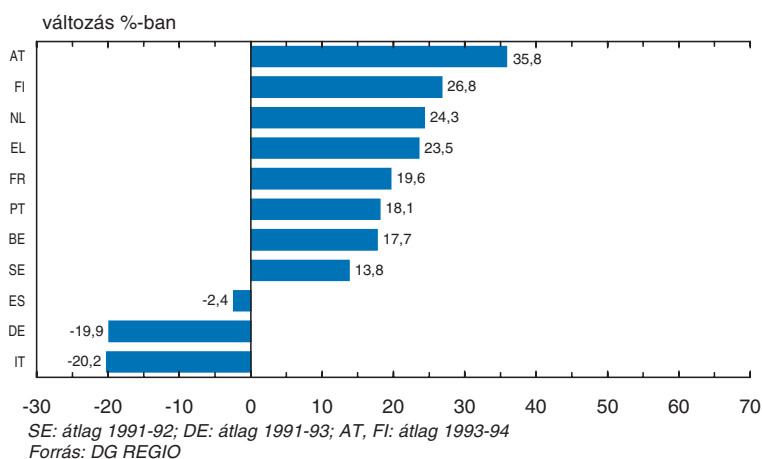
Azokban az országokban, amelyek teljes egészében vagy részben jogosultak az 1. Céltűzés támogatásaira, számottevően nőttek a közberuházások: Írországban 66%-kal, Görögországban 24%-kal és Portugáliában 18%-kal. Más 1. Céltűzés vagy 6. Céltűzés keretébe tartozó régiókban is jelentősen nőttek, Ausztriában 36%-kal és Svédországban 14%-kal¹.

Három esetben — Németországban, Spanyolországban és Olaszországban — 1994 és 1999 között a kiadások a korábbi időszak szintje alatt maradtak. Németországban és Spanyolországban azonban, ahol a közkiadások 20, illetve 2 százalékkal csökkentek a két időszak között, a csökkenés nem sértette az adicionalitás elvét, mert a korábbi időszakban rendkívül magas volt a ráfordítások szintje.

A kiegyenlítő hatás, mint fejlődés bővülő finanszírozási eszköze

Az az előírás, hogy a Közösség támogatásait nemzeti forrásból kell

4.2 Kiegészítő finanszírozás – A Strukturális Alapok programjaihoz kötődő átlagos éves nemzeti ráfordítások alakulása 1989-93 és 1994-99 között

A állami-magán partnerség kiegyenlítő hatása

Az állami-magán partnerség (PPP) akkor lehet a beruházások finanszírozásának megfelelő módja, ha számottevő mozgástér van a magánszektor bevonására annak érdekében, hogy a szolgáltatásokat eredményesebben és költséghatékonyabban lehessen nyújtani. Jóllehet a PPP formák sok országban elég fejlettek, főként az Egyesült Királyságban és Franciaországban, részben a jelenlegi szabályozási keret korlátozásai miatt jelenleg nem áll rendelkezésre elegendő tapasztalat működésükkel kapcsolatban. Ha a projektek várhatóan elfogadható megtérülési rátát produkálnak, akkor egyáltalán nincs is szükség állami beavatkozásra. Egyes esetekben a PPP-nek nyújtott kormánytámogatás a magánszektor tőkebefektetési költségét csökkenti, ami túlzott mértékű beruházást eredményez.

Annak eldöntéséhez, hogy egy adott projektet PPP-val valósítsanak-e meg, alaposan át kell gondolni, hogy potenciálisan milyen költségekkel jár a javak vagy szolgáltatások biztosításának szerződésbe adása. Ha nagyobb fizikai infrastruktúráról van szó, amelynek esetében a jövőbeli kereslet bizonytalan, a hosszútávú szerződésnek, hacsak nem elég rugalmas, esetleg magas a költsége. Ha például az előrejelzés szerint a jövőbeli használat alacsony lesz, akkor a nem megfelelő szerződések miatt a magán üzemeltető nem ruház be eleget a jövőben a tovább kapacitás építésébe.

A jelenlegi programokban, amelyeknél a Strukturális Alapok biztosítják a társfinanszírozást, a PPP többféle formája lehetséges:

1. A közúti és vízi közlekedésben egyre inkább elfogadják, hogy a PPP az építkezés finanszírozásának hatékony eszköze. Az olyan projektek esetében, mint például a Vasco de Gama híd Portugáliában vagy a Drogheda autópálya Írországon, általában a magánszektor felelős a tervezésért, építkezésért, működtetésért és finanszírozásért, és a költségei a felhasználói díjbevételekből térül meg. Az állami szektor szerepe, hogy felügyelje a projektet és megfelelő szerződéses megállapodást kössön.
2. A PPP megoldás alkalmazható, ha konkrét szolgáltatások nyújtására kötnek szerződést a felek, s a kormány közvetlenül a magán-kivitelezőnek fizet térítést és a végfelhasználókra nincs díj terhelve. Ez a koncepció érvényesül egyre inkább a kutatási-fejlesztési projektekben és az egyetemek és vállalkozások közti technológia transzfer esetében. Az Octopus projekt az Oulou régióban — ami egy 2.

Célkitűzés keretébe tartozó program Észak-Finnországban — például egy PPP létrehozásával ösztönözte az innovációt és a vállalkozás-indítást. A kétéves projekt (2002–2004) során a mobil telefon alkalmazások központjaként elismert Oulou városának vezetésével egy együttműködési hálózat alakult ki az ottani high-tech cégek, telekommunikációs operátorok és oktatási és kutatási központok között.

3. A PPP formái ezen kívül alkalmazhatóak olyan helyzetekre, ahol az állami szektor részvétele azon az alapon igazolható, hogy úgy tágabb politikai célkitűzések érhetők el. Az ilyen esetekben a PPP nem csak a források biztosításának eszköze, hanem nagyobb hatékonyságot is jelent, mert például felgyorsítja a megvalósítást. Az Egyesült Királyságban például az új tőke-forrásokhoz való hozzájutás lehetővé tette a projekt támogatók számára, hogy a projekteket gyorsabban valósítsák meg, s ne korlátozza őket a kormány költségvetési ciklusa. Egy ilyen eset az 1995-ben létrehozott 1. Célkitűzés keretébe tartozó program, a Merseyside Special Investment Fund, amely alaptőkéket, 'mezzanine' finanszírozást (speciális fajta áthidaló hitel) és kisebb hiteleket nyújt a kis- és közepes méretű vállalkozásoknak a régióban.

A PPP különösen vonzó megoldásnak tűnik a csatlakozás előtt álló országok számára tekintettel társfinanszírozási igényeikre, költségvetési korlátaikra, a hatékony közszolgáltatások iránti szükségletükre, növekvő piaci stabilitásukra és a privatizációs folyamatra. Az EIB és az EBRD a múltban is ilyen partnerségek keretében biztosítottak kölcsönöket a magánszektorban. A PPP azonban csak akkor működik, ha a nemzeti kormány politikailag egyértelműen elkötelezi magát az iránt, hogy bevonja a magánszektor az állami szektor projektjeibe. Világos keretet kell kialakítani ahhoz, hogy a PPP-t alkalmazni lehessen a különféle politikai területeken, hiszen a konkrét forma minden esetben más, attól függően például, hogy a költségek mennyire nyerhetőek vissza felhasználói díjakból és milyen fokúak a szociális célkitűzések. A Strukturális Alapok kontextusában használt bármilyen PPP keretbe bele kell tartoznia annak a kötelezettségnek, hogy minden, bizonyos méretet meghaladó projekt esetében vizsgálni kell annak a lehetőségét, hogy valamilyen fajta PPP-t használjanak. Az EIB és az EIF ebből fontos szerepet játszhat.

kiegészíteni — s ezt a vizsgálatok szerint tiszteletben is tartják — növeli a beruházásokra rendelkezésre álló forrásokat is. Lehet, hogy ez nem úgy addicionális, mint a közösségi finanszírozás, mert a kérdéses pénzt úgy is ezen a területen költenék el, de a Strukturális Alapok hozzájárultak ahhoz, hogy a beruházások átcsoportosuljanak olyan területekre, ahol a ráfordításoknak a legnagyobb a hatása és a hozzáadott értéke. Az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban az 1994–1999 időszakban a Strukturális Alapokból származó minden eurónak a nemzeti közkiadásra gyakorolt kiegyenlítő hatása átlagban 0,6 euró volt: a legmagasabb Hollandiában, ahol 2,5 és a legalacsonyabb Németországban, ahol 0,4.

Továbbá, a Strukturális Alapok intervenciója bizonyos esetekben jelentős magánszférából származó beruházást is eredményezett, bár ennek a nagyságrendjéhez fűzött eredeti várakozások nem mindig teljesültek az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban. Az 1994–1999 periódusban a kiegyenlítő hatás Ausztriában, Németországban, Hollandiában és Belgiumban volt a legerősebb, ahol minden a Strukturális Alapból származó euróra 3,8–1,2 euró magánráfordítás jutott. A kohéziós országokban, valamint Franciaországban és az Egyesült Királyságban a hatások jelentéktelenebbek voltak (A4.2 táblázat).

A különbségek az intervenció természetét is tükrözik: a kohéziós országokban inkább az infrastruktúrára és a humán erőforrásokra irányult, amelyek kisebb magán-hozzájárulást vonzottak csak, mint a vállalkozás-fejlesztési támogatások. Az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban a magánberuházás átlagosan a teljes ráfordítások 18%-át tette ki, szemben a 2. Célkitűzés keretébe tartozó területekkel, ahol 40%-át, ami az utóbbiak erőteljesebb vállalkozás-fejlesztési orientációját tükrözi (üzleti szolgáltatások támogatása, kis- és közepes méretű vállalkozások beruházásainak finanszírozása stb.).

A 2000–2006-os időszakra tervezett ráfordítások azt jelzik, hogy a közberuházásokra gyakorolt kiegyenlítő hatás hasonló a különböző országok viszonylagos

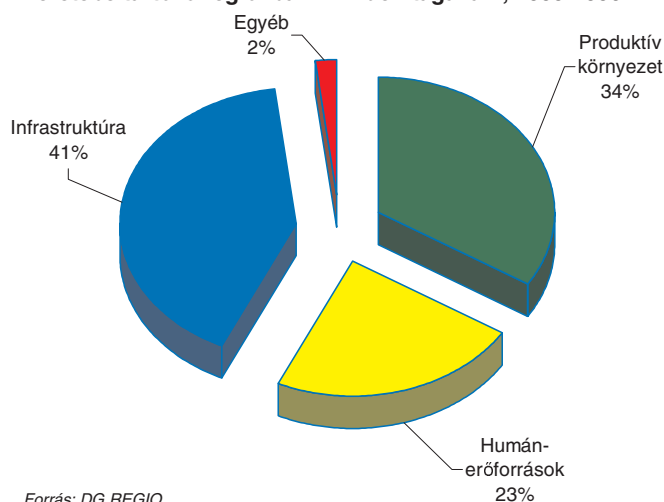
nagyságrendjét illetően mint a korábbi időszakban, bár kisebbnek tűnik a magánberuházások tekintetében.

A Strukturális Alapok és az Európai Beruházási Banki kölcsönök közötti komplementaritás

Az Európai Beruházási Bank (EIB) az elmúlt 15 évben több mint kétszeresére emelte a regionális fejlesztésre adott hiteleit². 2000 és 2002 között ilyen célú hitelei évente átlagosan 20 milliárd euró körül mozogtak, a csatlakozás előtt álló országokban pedig évente 3 milliárd euró körül. E kétfajta hitel a Bank teljes hitelezésének mintegy kétharmadát tette ki. Ezen időszakban az EU támogatott térségeinek juttatott hitelek több mint 50%-a 1. Célkitűzés keretébe tartozó régióba került, beleértve az átmeneti támogatásban részesülőket (A4.3 táblázat).

Az egyedi kölcsönök mintegy 35%-a közlekedési beruházásokra — az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók leginkább finanszírozott területére — ment, és 16%-a ipari, szolgáltatási és mezőgazdasági magánvállalkozásoknak, a maradék pedig megosztott az energia, telekommunikáció, környezetvédelem, az egészségügy és az oktatás között. Noha viszonylag kis összeg jutott a humántőke-beruházások támogatására, 2000 és 2002 között jelentősen nőttek az egészségügynek és az oktatásnak adott hiteleken keresztül a humántőke fejlesztésnek juttatott források, s ezzel valamelyest csökkentek a támogatott

4.3 A Strukturális Alapok allokációinak bontása az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban: minden tagállam, 2000–2006

térségekben az oktatási és képzési lehetőségekben jelentkező hátrányok.

A csatlakozás előtt álló országokban a legtámogatottabb területek a közlekedés, a környezetvédelem és az energia, amelyek együttesen 2000 és 2002 között az egyéni hitelek 90%-át kapták, viszont leginkább az oktatási és képzési célú támogatás nőtt (2002-re 2001-hez képest háromszorosra). Továbbá a hitelek mintegy 14%-át kapják pénzügyi közvetítőkön keresztül kis- és közepes méretű vállalkozások és helyi infrastrukturális projektek.

Az utóbbi években több innovatív működési forma is azt célozta, hogy az EIB hitelek hatékonyabban támogassák a kohéziót, például az egyes projektek közvetlen társ-finanszírozásával. Az EIB továbbá támogatja

a lisszaboni stratégiát is, például hitelt nyújt az oktatási, egészségügyi és a high-tech szektorok beruházásaihoz, főként a csatlakozás előtt álló országokban, hogy segítsen kiküszöbölni a szakképzettségben és az innovációs kapacitásban meglévő különbségeket, valamint javítani a régiók üzleti, beruházási vonzerejét.

A finanszírozási prioritások: lépés az EU célkitűzéseinek elérésére

Mint a jelentés 1. részében jeleztük, az elmúlt 10–15 évben csökkentek a különbségek több olyan főbb strukturális tényező terén, amelyek befolyásolják a régiók hosszútávú versenyképességét. Az infrastrukturális ellátottság terén tapasztalható szakadékok, amelyek megszüntetésére a Strukturális Alapok céljai is irányulnak, jelentősen szűkültek, az iskolai végzettségi szintek pedig az egész EU-ban emelkedtek, de leginkább a leszakadó régiókban, aminek révén

A megközelíthetőség javulása Spanyolországban

Az 1994–1999 időszakban Spanyolországban a kohéziós politikák fő hangsúlya az infrastruktúrára helyeződött, mert annak hiányosságai jelentették a regionális fejlődés legfőbb akadályát. Ez kiváltképp igaz volt a közlekedésre, amely a strukturális támogatások körülbelül 40%-át emésztette fel. A támogatás jelentős javulást hozott a közlekedésben. Ebben az időszakban a Strukturális Alapok (beleértve a Kohéziós Alapot) mintegy 2400 km autópálya és 3400 km elsődleges közút építéséhez nyújtottak társfinanszírozást az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban. A mostani, 2000–2006-os időszakban az autópályák még kb. 2500 km-rel bővülnek, és a többi közút fajta pedig 700km-rel. Ennek eredményeképpen jelentősen javul a megközelíthetőség, 2006-ra az átlagos utazási idő várhatóan mintegy 20%-kal, és a balesetek száma 40%-kal csökken.

A vasúthálózat beruházásainak a célja elsősorban a meglévő vonalak fejlesztése és nem a bővítése. A villamosítás növelése és a kétvágányú vonalak kiépítése 1989 és 1999 között a hálózatnak több mint egyharmadát érintette. E fejlesztések eredményeképpen, az utasok száma 1989 óta folyamatosan növekszik. A jelenlegi programozási időszakban a szuperexpressz vasúthálózat a mostani 623 km-ről 2006-ra 1140 km-re fog nőni, és a Kohéziós Alapból mintegy 6 milliárd eurót fognak költeni a Madridtól Barcelonán át a francia határig érő vonal modernizálására.

Lipcse: egy házban a vállalkozás és a tudomány

2003 májusában Lipcsében megnyílt a "Biocity", az egyedülálló biotechnikai központ, amelyben 20.000 m² modern létesítmény kínál helyet a lipcsei egyetem és vállalatok kutatóinak. Az ERDF 17 millió euróval járult hozzá a 50 milliós teljes beruházási költséghez.

A lipcsei egyetem 6 biotechnológiával foglalkozó professzora költözött be az új komplexumba. A Biocity azonnali sikert hozott, 2003 decemberi megnyitása után nem sokkal területének 60%-át már el is foglalták. A központ kiterjedt tanácsadással és felkészítéssel segíti az új vállalkozásokat olyan területeken is, mint a pénzügyek és szabadalmi jogok. Lipcse négy nagy múltú biotechnológiai vállalkozása is beköltözött a központba, hogy közel legyen a folyó kutatásokhoz és az esetleges együttműködési partnerekhez.

A lipcsei projekt része biotechnológiai "klasztereket" támogató szászországi politikának. A Drezdában 2004 tavaszán nyíló "Bioinnovációs központ" lehet a következő lépés. A hosszabb távú tervek szerint egy biotechnológiai fejlesztési tengely fog létrejönni a Dreza, Lipcse, Halle és Jéna vonalon.

gyarapodott a humántőkékük, s továbbá javulást érték el a környezetvédelem terén is (4.3 ábra és A4.4 táblázat).

Javult a megközelíthetőség

A Strukturális Alapok támogatta a transz-európai közlekedési hálózatok (TEN-T) fejlesztését az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban és a kohéziós országokban. A jelenlegi 2000–2006 programozási időszakban a Kohéziós Alapból évente mintegy 1,3 milliárd eurót és az Európai Területfejlesztési Alapból (ERDF) évente 850 millió –1,4 milliárd eurót fordítanak erre célra az Alapok teljes, évi 4,1 milliárd eurót kitevő közlekedés-finanszírozásából, s az ERDF támogatásnak körülbelül egyharmadát autópálya- vagy közútépítésre szánják (A4.5 táblázat).

A régiók megközelíthetősége javult a legalább 4.100 kilométernyi autópálya és 32.000 kilométernyi egyéb autót út megépítésének, illetve felújításának köszönhetően. Például a Strukturális Alapok járultak hozzá több mint 500 km autópálya megépítéséhez Görögországban az 1990-es években, Spanyolországban

pedig majdnem 400 kilométernyi, Sevillát és Madridot összekötő szuperexpressz vasúti pálya használható már, és további mintegy 1.100 km épül, ami jelentősen csökkenti az utazási időt és javítja a szóban forgó perifériális régiók megközelíthetőségét.

A Strukturális Alapok támogatás-kihelyezése a transz-európai közlekedési hálózatok esetében egy hosszútávú tervezésen alapszik, amely mind a közlekedésre, mind a területfejlesztés egészére alkalmazható koherens stratégiává integrálódik. Ez lehetővé teszi, hogy ezt a stratégiát összehangolják más intézkedésekkel és a másodlagos hálózatok fejlesztésével. Azt is lehetővé teszi, hogy hangsúlyt kapjon a közlekedési módok összekapcsolhatósága és a közutak alternatívái, ami a fenntartható fejlődés érdekét szolgálja.

A közlekedési támogatásokból származó közösségi hozzáadott érték még nagyobb is lehetne, ha javulna a koordináció és több pénz jutna az INTERREG típusú programokra, amelyek a határon átnyúló területi tervezés elvét alkalmazzák, mert ezzel elkerülhető lenne, hogy a transz-európai hálózatok az országhatárhoz érve megtörjenek. A Pireneusokban épített Somport közúti alagút, amelyet 2003 elején nyitottak meg, jó példa a határon átnyúló tervezés hiányára: az új autópálya, amelyet a spanyol oldalon a Kohéziós Alapból finanszíroztak, a francia oldalon egy régi országútba torkollik.

Az európai kutatási térség megerősítése

Az elmúlt évtizedben a strukturális politikák sokban hozzájárultak a kutatási kapacitás növeléséhez, főként az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban. A 2000–2006 időszakra mintegy évi 1,2 milliárd eurót különítettek el kutatási-fejlesztési és innovációs programokra.

A Strukturális Alapok hozzáadott értéke segített új kutatási kapacitást kiépíteni a leszakadó régiókban, s ezzel javultak e régiók kilátásai a tartós növekedésre. Egyes esetekben azonban úgy tűnik eltúlozták a kutatási központokba való beruházást a szükségletekhez és a potenciálhoz képest, s így e központok nincsenek megfelelően kihasználva. Ugyanakkor találkozhatunk egyértelmű sikerekkel is, elsősorban Írországon és az északi országokban.

On-line oktatási közösség Görögországban

Az EU finanszírozással indított görög iskolahálózat (GSN) projekt célja, hogy a legmodernebb információs és kommunikációs technológiák és e-tanulási alkalmazások felhasználásával egy új oktatási hálózatot alakítson ki. A 35 millió eurós támogatással (ennek 75%-át a Strukturális Alapok biztosítják) működő hálózatba alsó- és középfokú iskolák, valamint az oktatásügyi minisztérium közigazgatási hivatalai, összesen 8.000 kapcsolat /egység/ tartozik.

A projekt 4 lépcsőből áll. Az elsőben az iskolák számítógépeket és helyi hálózati hardware-t (az iskolai laboratóriumok) kapnak. A másodikban ezek a laboratóriumok egy kommunikációs hálózatra kapcsolódnak fel. A harmadikban a GSN a felhasználóknak információtechnológiai oktatási, együttműködési és kommunikációs szolgáltatásokat nyújt. A negyedikben a GSN felhasználói oktatási tartalomhoz juthatnak hozzá egy speciálisan a projekthez tervezett portálon keresztül.

Annak felismerése nyomán, hogy az infrastruktúrába és berendezésekbe való beruházás önmagában nem elég a tudás-alapú gazdaság kialakításához, a strukturális politikákat a helyi fejlődés szükségleteire és lehetőségeire szabott regionális kutatási-fejlesztési és innovációs stratégiák megtervezésének is a szolgálatába állították.

A Strukturális Alapok, mint az információs társadalom kialakításának eszköze

Összességében a Strukturális Alapokból évi mintegy 700 millió eurót, a teljes források majdnem 4%-át, különítették el az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók számára az információs társadalom megteremtéséhez, ami egyrészt mutatja, hogy e célt a nemzeti és a regionális hatóságok prioritásként kezelik, másrészt hozzájárul a lisszaboni célkitűzések és az e-Europe Kezdeményezés megvalósításához.

Szélerőműpark a portugál tengerparton

A portugáliai szélerőműpark építésének ötlete 1990-ben merült fel dán üzletemberek körében, miután egyikük korábban ellátogatott Melidesbe. A nyugati szelet kapó tengerpart jó helyszínnek tetszett egy ilyesfajta projekthez. A 100 méter magas, a tengerparti Sines városától 3 km-re lévő Monte Chaos dombon jelöltek ki egy héthektáros területet. A munkálatok 1991 áprilisában kezdődtek és hat hónappal később készen álltak az első szél turbinák.

Ma a park 12 dán gyártmányú Wind World W-2800 turbinából áll, amelyek legalább 20 évig fognak működni. Mindegyik turbina 31 méter magas és rotációs átmérője 28 m. A turbinák négyesével három csoportot alkotnak, amelyeket egy szál optikás rendszer köt össze, lehetővé téve a turbinák távirányítását.

A park 280 voltos áramot termel, amelyet három transzformátor állomás gyűjt, s a feszültséget 15000 volt tá alakítja és viszi fel a nemzeti hálózatra. Az egyes generátorok maximum 150 kWh-t tudnak termelni, akkor, ha a szél eléri a 40 km/órás sebességet. Az éves termelés 2,5 millió kWh körül van, amely Sines háztartási energiafogyasztásának felel meg.

Az Alapok e területre történő ráfordításainak nagyságrendjét olyan tényezők határozzák meg, mint az információs és kommunikációs technológia (ICT) piacának fejlettségi foka, a népsűrűség, a technológia alkalmazásához szükséges szaktudással rendelkező munkaerő elérhetősége és a fejlesztés tervezési kapacitás. Az egy főre jutó ICT ráfordítások nagysága szerint rangsorolva az első 20 régió közé tartozik 6 görög és két spanyol régió; 7 közülük sziget vagy főként szigetből álló terület, és nagy hányaduk 1. Célkitűzés keretébe tartozó régió, amelyek az ICT-t fejlődésükhöz stratégiaileg elengedhetetlennek tartják.

A politika-tervezés szempontjából e területen a regionális prioritások nagyjából összeegyeztethetőek az e-Europe 2000 Cselekvési Tervben lefektetettekkel. Az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók nagyobb hangsúlyt fektettek az ICT szaktudás kifejlesztésére és a kormányzati on-line szolgáltatásokra.

A foglalkoztatás és a szaktudás javítása a humántőke beruházásokon keresztül

Évi mintegy 9 milliárd eurót különítettek el az Európai Szociális Alapon (ESF) keresztül a 2000–2006 programozási időszakra humántőke fejlesztésekre és a foglalkoztatás bővítésére. Ennek kicsit több mint a fele (4,5 milliárd euró) az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régióknak jut, ezen belül Spanyolországnak 28%, az új német tartományoknak 19%, Görögországnak, Portugáliának és Olaszországnak pedig 12–13%. A finanszírozott intézkedések jobbra aktív munkaerő-piaci programok, amelyek célja a hátrányos helyzetű csoportok, a munkaerő-piacra első ízben belépő fiatalok és a tartósan munkanélküliek foglalkoztathatóságának javítása, valamint oktatás és képzés nyújtása mind a munkanélkülieknek, mind a foglalkoztatottaknak, elsősorban a kis- és közepes méretű vállalkozásokban dolgozóknak, akik könnyen elveszíthetik állásukat. Eme intézkedések közé tartozik még a nemzeti oktatási és képzési rendszereknek és az állami foglalkoztatási szolgálatoknak nyújtott támogatás.

Az 1994–1999 időszakban, amikor az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régióknak juttatott teljes támogatás összege évi 3,1 milliárd euró körül mozgott, az ESF jelentős mértékben támogatta az aktív

A regionális konvergencia ökonometriai bizonyítása

Az ökonometriai elemzések azt bizonyítják, hogy az Unióban az egy főre jutó GDP-k valamelyest konvergáltak. Ha 197 (NUTS 2) régió egy főre jutó GDP-jének 1980 és 2001 közötti reálnövekedését három időszakaszra bontva (1980–88, 1988–94 és 1994–2001) vizsgáljuk, szignifikánsan inverz összefüggés rajzolódik ki, a növekedés üteme és az egy főre jutó GDP induló értéke közt. Ez a tendencia, amelyet a szakirodalom béta (a regressziós egyenlet béta paraméteréről) konvergenciának nevez, mindegyik időszakban érvényesült, ami azt jelenti, hogy az bázisévben legalacsonyabb egy főre jutó GDP jellemezte régiókban nőtt átlagban a legjobban az egy főre jutó GDP. A konvergencia így meghatározott üteme (amit a béta koefficiens értéke jelez) időszakra-idoőszakra nőtt, eloször az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók Strukturális Alapokból való támogatásának bevezetésével (1988-ban), majd a támogatás növelésével (1994-ben).

Az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók közül ráadásul azokban nőtt a leggyorsabban a GDP, úgy az 1988-94, mint az 1994–2001 közötti időszakban, ahol az induló

szint a legalacsonyabb volt, (ahogy azt a béta koefficiens értéke jelzi). A béta típusú konvergencia tehát mind az 1. Célkitűzés keretébe tartozók csoportján belül, mind e régiók és az Unió többi része között fennáll. (A béta konvergencia az 1. Célkitűzés keretébe tartozó csoporton belül különösen erős volt az 1988–94 közötti időszakban, ami részben az új német tartományok gyors növekedési ütemének volt köszönhető.)

Ezen időszak elemzése azt is mutatja, hogy az egy főre jutó GDP regionális különbségei 1980 és 2001 között csökkentek (amit a régiók egy főre jutó GDP-jének logaritmusos variációja értéke jelez), így az, amit a szaknyelv sigma konvergenciának nevez, szintén végbement ebben az időszakban. A konvergencia mértéke ebben az értelemben azonban viszonylag kicsi volt az 1994–2001 közötti időszakban. (Meg kell jegyeznünk, hogy a béta konvergencia nem feltétlenül párosul sigma konvergenciával mert lehetséges, hogy a legalacsonyabb egy főre jutó GDP-vel rendelkező régiók az átlagnál gyorsabban nőnek, anélkül, hogy az általános különbségek csökkennének.)

Regionális konvergencia

	Régiók száma	Egy főre jutó GDP (%-os növekedési ráta)	Béta konvergencia éves ráta (%)	R négyzet
1980-88				
EU15 összes régiója	197	2,0	0,5	0,94
Az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók	55	1,9	0,4	0,87
Egyéb régiók	142	2,0	2,1	0,92
1988-94				
EU15 összes régiója	197	1,3	0,7	0,97
Az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók	55	1,4	3,1	0,94
Egyéb régiók	142	1,2	0,8	0,95
1994-2001				
EU15 összes régiója	197	2,3	0,9	0,97
Az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók	55	2,6	1,6	0,92
Egyéb régiók	142	2,1	0,0	0,96

Forrás: DG REGIO

munkaerő-piaci intézkedéseket, például Spanyolországban és Portugáliában 1998-ban az összes ilyen intézkedés 40–50 százalékát finanszírozta. Ezen kívül segítette az állami foglalkoztatási szolgálatok átalakításának és bővítésének finanszírozását Görögországban, Írországban és Portugáliában. Továbbá részben az ESF-nek köszönhető, hogy Portugáliában a felsőfokú oktatásban résztvevő hallgatók aránya 26%-ról 34%-ra emelkedett ebben a programozási időszakban, Spanyolországban pedig az, hogy sok cég első ízben továbbképzést biztosíthatott.

A jelen programozási időszakról készített értékelésekben szereplő becslés szerint az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban megvalósított strukturális intervenciók eredményeképpen valószínűsíthetően 700.000 új munkahely jött létre, ami Portugáliában majdnem 4%-kal növelte a foglalkoztatottsági rátát (187.000 munkahely) és Görögországban 2,5%-kal (100.000 munkahely). A becslések szerint nagy hatása volt még a foglalkoztatásra az új német tartományokban, Dél-Olaszországban és Spanyolországban (mindegyik esetében 1–2%-os emelkedés).

A fenntartható fejlődés segítése

A környezet fenntarthatósága kulcsfontosságú tényezője a hosszútávú regionális fejlődés biztosításának. A Strukturális Alap programjainak jelenlegi generációját akkor fogadták el, amikor még nem indították meg az EU jelenlegi fenntartható fejlődési stratégiáját. A strukturális intervenciók mindezek ellenére a környezetvédelmet horizontális prioritásként kezelik és explicit módon figyelembe veszik a környezetvédelmi megfontolásokat a gazdasági és társadalmi kohézió célkitűzéseinek megvalósítása során. Egy nemrégiben készült értékelés szerint az intervenció hatékonysága sok esetben növelhető lenne, ha e három célkitűzés potenciális kiegyensúlyozása explicitebb módon valósulna meg, és ezeket jobban integrálnák a szektorális és nemzeti politikákba.

A környezet minőségének javítása és a további károk megelőzése a strukturális intervenciók integráns célkitűzései. A Strukturális Alapok nagy részét ezért a környezeti infrastrukturális beruházásokra különítették el, nevezetesen a hulladék- és szennyvíz-kezelésre, főként az EU déli részén.

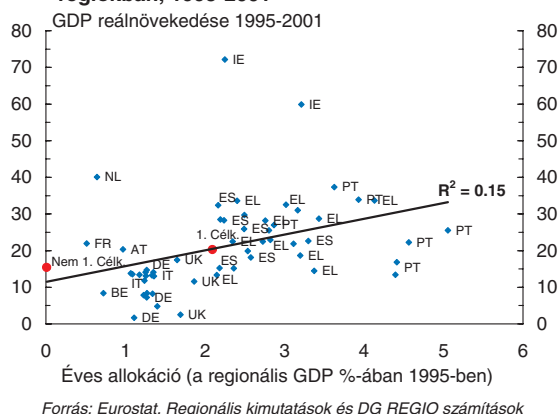
A növekedés és a régiók közti reál értelemben vett konvergencia ...

Mint az 1. részben jeleztük, 1989 óta az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban összességében az egy főre jutó GDP jelentősen nőtt a Tizenötök átlagához képest, és mind a foglalkoztatottság, mind a termelékenység növekedése is meghaladta a más régiókra jellemző növekedést. E kedvező változásokat a legfrissebb, a regionális konvergenciát elemző empirikus tanulmányok is alátámasztják³ (Ld. a keretes részt az ökonometria eredményekről).

Az ökonometria elemzésből levonható fő következtetés az, hogy az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók jelentős mértékben felzárkóztak az egy főre jutó GDP tekintetében, és jelentősen csökkentek a köztük lévő különbségek. Ugyanakkor az elmúlt 20 év során folyamatosan csökkent az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók — főként a kohéziós országok leghátrányosabb helyzetű régiói — és a Tizenötök többi része közötti termelékenységi szakadék, ami arra utal, hogy az egy főre jutó GDP-ben mutatkozó felzárkózásnak szilárd alapja van, s lehetőséget ad a további konvergenciára. A termelékenységi szakadék az 1980-as évtized utolsó éveiben csökkent a legmarkánsabban, részben azért, mert az új belépőknek kedvezett a kereskedelmi határok megszüntetése.

Az elemzések azt is mutatják, hogy van kapcsolat a strukturális támogatás és a reál GDP növekedése között: a legtöbb egy főre jutó támogatást kapó régiók gazdasága jobban nőtt, és fordítva. E régiók nagyrészt Görögországban és Portugáliában találhatók. Ugyanakkor egyes görög és portugál régiókban a GDP kevésbé nőtt, mint amennyire a strukturális támogatások összege alapján — a globális összefüggést figyelembe véve — várható lett volna. Ugyanez volt a helyzet a legtöbb 1. Célkitűzés keretébe tartozó német és olasz régióban, amelyekben, mint az 1. részben megjegyeztük, a növekedést az ország többi részének alacsony növekedési üteme visszafogta. Másfelől a legtöbb spanyol régióban a támogatás összegéhez képest nagyobb volt a növekedés, talán az ország virágzó gazdaságának köszönhetően (4.4. ábra).

4.4 A Strukturális Alap alokációi és a GDP növekedése az 1. Célkitűzés keretében tartozó régiókban, 1995-2001

... és a tagállamok közti konvergencia

Mint az 1. részben megjegyeztük, 1991 és 2002 között a GDP mind a négy kohéziós országban jobban nőtt, mint az EU többi részén. Portugália esetében csak kicsit jobban (évi 2,2% szemben a Tizenötök 2%-os átlagával), Görögországban és Spanyolországban is alig évi 0,5 százalékponttal az átlag felett, de Írország már jóval lehaladta az EU-t (évente átlagban körülbelül 4,5%-kal magasabb).

A szimulációs vizsgálatok⁴ azt mutatják, hogy a strukturális intervenciók⁵ fellendítették a növekedést, mert növelték a keresletet és erősítették a gazdaság kínálati oldalát (amit az infrastruktúra és a humántőke javításával értek el), s ezzel hozzájárultak a konvergenciához. A becslések szerint az intervencióknak köszönhetően Görögországban 1999-ben a GDP reálértékben mintegy 2,2%-kal volt magasabb, mint lett volna az intervenció nélkül, Spanyolországban 1,4%-kal, Írországban 2,8%-kal és Portugáliában 4,7%-kal. E különbségek nagyrészt azt tükrözik, hogy az ír és a portugál gazdaságok nyitottabbak, mint a görög és a spanyol, ami Portugáliában főként a nagyobb belső piacnak köszönhető (A4.6 és A4.7 táblázat).

A GDP növekedése jelentős mértékben a feldolgozóiparhoz kötődik; Portugáliában a feldolgozóiparban erőteljesebb volt az intervenció hatása mint a többi országban, ami közvetve kihatott a piaci szolgáltatásokra, s Portugáliában a külföldi közvetlen beruházások radikálisan átalakították a szektort,

csakúgy mint Írországban az 1980-as évek végén. Az intervencióhoz kapcsolható a beruházások jelentős növekedése, főként az infrastruktúra és a humántőke esetében: a becslések szerint 1999-ben Portugáliában 24%-kal és Görögországban 18%-kal volt magasabb a beruházások volumene az intervenciónak köszönhetően.

A GDP növekedése a munkatermelékenység növekedésével is összefügg. A munkatermelékenység különbségei is csökkentek ebben az időszakban. Portugáliában, ahol a feldolgozóipart még most is a munkaigényes iparágak túlsúlya jellemzi, a strukturális intervencióknak köszönhető termelékenység-javulás a becslések szerint kétszer akkora, mint a foglalkoztatás-bővülés. Spanyolországban a munkatermelékenység (2%) és a foglalkoztatás (1,5%) növekedése nagyjából ugyanannyival járult hozzá a feldolgozóipar termelésének növekedéséhez.

A becslések szerint az új német tartományokban részben azért hatott a Strukturális Alapok intervenciója jelentősen a GDP-re (1999-ben mintegy 4%-kal növelte a GDP szintjét), mert a kiinduló helyzet rosszabb volt. A feldolgozóipar növekedése az egyesítést követő három évben Portugáliához hasonlóan a foglalkoztatás erőteljes bővüléséhez köthető, s ezt követte később a termelékenység javulása, ami az új technológiákba történő — részben a Strukturális Alapokból finanszírozott — beruházásoknak köszönhető.

Észak-Írországban a becslések szerint a strukturális intervencióknak szerény hatása volt: 1999-ben a GDP-t alig több mint 1%-kal növelte. A hatások a piaci szolgáltatások terén látványosabbak (főként az üzleti szolgáltatásokban és a szakképzésben), de a feldolgozóiparra láthatóan semmilyen hatása nem volt.

Összefér a nemzeti és a regionális konvergencia?

Gyakran érvelnek úgy, hogy az egy főre jutó GDP különbségeiben tetten érhető regionális belső egyenlőtlenségek eleinte, a konvergencia korai szakaszában súlyosbodnak addig, amíg a nemzeti szintű növekedés eléri egy viszonylag magas szintet. E nézet szerint az ország gazdaságának

növekedését a néhány területen — elsősorban a nagyvárosokban és konurbációkban — koncentrált gazdasági tevékenységek indítják be. Ennek megfelelően, a felzárkózás elején a nemzeti és a regionális konvergencia között konfliktus áll fenn.

Ez a potenciális konfliktus nem csak a kohéziós országok szempontjából releváns, hanem a közép-európai csatlakozás előtt álló országok fejlesztési stratégiájának szempontjából is. Bulgária kivételével, az egy főre jutó GDP regionális szórása nagyobb a csatlakozás előtt álló országokban, mint a kohéziós országokban. Sőt, az 1990-es évek közepe óta még jelentősen nőttek is, főként a nagyvárosok — a fő növekedési pólusok — magas növekedési üteme következtében. Ezzel szemben, miként az 1. részben megjegyeztük, a kohéziós országokban — amelyek a strukturális támogatások fő kedvezményezettjei — a regionális eltérések nem sokat változtak annak ellenére, hogy az országok növekedése nagyobb volt mint az EU átlaga. Írország az egyetlen kivétel, ahol a gazdasági tevékenységek még erőteljesebben Dublinba összpontosultak.

Mivel a nemzeti és a regionális konvergencia egymásnak ellentmondhat, a csatlakozás előtt álló országoknak rövid távon választaniuk kell a nemzeti egy főre jutó GDP nagyobb növekedése és a regionális egyenlőtlenségek csökkentése között. Egyes esetekben a strukturális segítség a nemzeti konvergenciának kedvezett (Írország), más esetekben viszont ellensúlyozta a gazdaság polarizálódását (Spanyolország). A tapasztalatok azt mutatják, hogy az, hogy ez az ütközés mennyire létezik, részben a gazdasági tevékenységek területi elosztásától és az adott ország településeinek elhelyezkedésétől függ.

A Strukturális Alapok mint a gazdasági integrációt elősegítő eszköz

Az európai gazdaságok integrációja egyre szorosabb, amit a köztük zajló egyre növekvő kereskedelmi és beruházási forgalom is tükröz. Ezt a folyamatot az EU politikái aktívan segítik, főként az egységes belső piac megteremtésével, a közös valuta bevezetésével és az Unió leendő bővítésével. A kereskedelmet serkentő és a gazdasági

tevékenységek helyszínét befolyásoló kohéziós politikákkal elért szorosabb integráció csökkentette a nemzetgazdaságok közti különbségeket.

A kohéziós országok és az EU többi része közti kereskedelem az elmúlt évtized során több mint kétszeresére nőtt. A növekedés egy része azt jelzi, hogy a hátrányosabb helyzetű régióknak nyújtott strukturális támogatás más országok javát is szolgálja. Az input-output táblázatok alapján készített becslések szerint a GDP és a beruházások növekedésével az effajta ráfordítások körülbelül egynegyede visszakerül az EU többi részébe a megnövekedett export — főként gép és berendezés export — révén. Ez az 'átszivárgás' kiváltóképp erőteljes Görögország (a strukturális támogatások 42%-a kerül vissza az EU-ba) és Portugália (35%) esetében (A4.8 táblázat).

A Strukturális Alapok jelentős hányada a közlekedési infrastruktúrát finanszírozza, ami egyrészt növeli az adott régió vonzerejét, s ezzel befolyásolja, hová települ az ipar, másrészt serkenti a gazdasági aktivitást azzal, hogy növeli a kereseteket és a reáljövedelmeket. Egy sor, a Kohéziós Alapból finanszírozott közlekedési projekt hatás-szimulációs értékelése arra mutat rá, hogy a jövedelmek jelentősen növekedhetnek (az Egnathia és a Pathe autópálya projektek például a becslések szerint mintegy 9%-kal emelték meg a jövedelmeket Kelet-Makedóniában). Ha figyelembe vesszük a strukturális intervenció ama szélesebb körű hatásait is, hogy csökkenti a termelési költségeket az adott régióban, mivel egyrészt csökken az utazási idő, másrészt a gazdaság kínálati oldalának megerősítése eredményeképpen magasabb lesz a termelékenység, akkor a GDP-re gyakorolt hatásuk még nagyobb (a becslések szerint a GDP Andalúziában (Andalucía) 3%-kal, Mezzogiornóban 2%-kal lesz magasabb 2006-ban az EU társfinanszírozásával indított programok eredményeképpen).

Egy nemrég készült tanulmány szerint a Strukturális Alapok intervenciója befolyásolja a nagy kutatási-fejlesztési igényű tevékenységek helyszínét, mert arra ösztönzi az ilyen gazdasági tevékenységeket folytatókat, hogy a támogatott régióba telepjenek, s ezáltal egyenlőbben oszlanak el a növekedés lehetőségei az EU-ban.

Rehabilitáció Wolverhamptonban (Egyesült Királyság)

Wolverhampton már évek óta munkálkodik azon, hogy új munkahelyeket teremtsen a megszűnt acél- és egyéb ipariak helyett. Az EU kulcsszerepet játszott a változás elősegítésében. Az 1990-es évek elején az azt tanácsolta a városnak, hogy egy stratégiaibb rehabilitációs módszert alkalmazzon, s ne pusztán egyedi infrastrukturális projekteket finanszírozzon, mint ahogy az 1980-as években tette. Egy mindenre kiterjedő auditot és a helyi közösséggel és vállalkozásokkal folytatott konzultációt követően részletes város-rehabilitációs program készült. Az EU finanszírozás a városban két fő területet célt meg:

- A Kulturális Negyed: a Chubb épület, a hajdani zár- és páncélszekrény-gyár, jelenleg a Negyed legfontosabb pontja, ahol több multimédiás kis- és közepes méretű vállalkozás működik. A Szépművészeti galéria, a Nagyszínház és az Egyetemi színház fejlesztése a képzési és vállalkozás-támogatási kezdeményezésekkel együttesen megteremtik a gazdasági lehetőségeket a kulturális és média tevékenységekhez;
- az All Saints terület: Az Urban Village egy közösségre alapozott projekt, amelynek célja az életkörülmények javítására a régió egyik leghátrányosabb helyzetű területén; ennek érdekében közösségi vállalkozásokat hoztak létre, támogatják a leghátrányosabb helyzetű csoportokat és segítik a kulturális és média-vállalkozásokat.

1993 és 1998 között a rehabilitációs program keretében 1500 munkahely létesült, 75 kis- és közepes méretű vállalkozás indult, amelyek közül 32 kulturális tevékenységekre specializálódott.

Az intervenció a 2. Célkitűzés keretében tartozó régiókban: szerkezetváltás és munkahelyteremtés

A Strukturális Alapok nem csak az 1. Célkitűzés keretében tartozó régiókat támogatják, hanem segítik a gazdasági fejlődést az EU olyan részein is, amelyek strukturális problémával küzdenek, de a

fejlődésük nem elmaradott. Az 1994–1999 időszakban kifejtett hatásokat egy nemrégiben készült értékelés alapján alább vizsgáljuk.

Az 1994–1999 időszakban összesen 82 régió 62 millió lakosa (a Tizenötök népességének 17%-a) kapta a 2. Célkitűzés hanyatló ipari területeket célzó támogatását; ez némi visszaesést jelent az előző időszakhoz képest, amikor a támogatott területek lakossága 73 millió volt. A ráfordítások összege évi 1,2 milliárd euróról évi 2,8 milliárd euróra emelkedett, ami a Strukturális Alapok teljes összegének 11,5%-a, s ezzel e területeken az egy főre jutó támogatás az évi 16 euróról 44 euróra ugrott. A 2000–2006 időszakra a hanyatló vidéki és ipari területek (az 1994–1999 időszakban ezekre az 5b Célkitűzés vonatkozott) támogatására megállapított éves összeg 3,2 milliárd euró (1999-es áron), ami némileg alacsonyabb átlagos egy főre jutó támogatást (41 euró) jelent.

Az 1994–1999 időszakban a támogatás 12 tagállam sok kisebb területe között oszlott meg, s ezen belül az Egyesült Királyság kapta a teljes összeg majdnem egyharmadát, Franciaország majdnem egynegyedét, s e két országban él a 2. Célkitűzés keretébe tartozó régiók lakosságának kis háján 60%-a. Németország és Spanyolország osztozott a teljes összeg másik egynegyedén és nyolc további ország a maradék 20%-on. Az EU Strukturális Alapokból való hozzájárulásából fedezték a 2. Célkitűzés keretébe tartozó programok teljes ráfordításainak majdnem egyharmadát, s a nemzeti kormányok körülbelül ugyanennyit adtak, a magánszektor pedig a hiányzó részt.

A támogatott projektek típusait illetően, az 1994–1999 időszakban az infrastrukturális kiadások tették ki a teljes összeg 27%-át (szemben a korábbi periódus 36%-ával). E ráfordításokat nagyrészt az régi ipartelepek átalakítására és új épületek építésére költötték. További 25% vállalkozás-támogatásra ment, ami az előző időszak támogatásának több mint a duplája, és főként olyan stratégiai intézkedésekre, mint például a kis- és közepes méretű vállalkozásoknak nyújtott segítség abban, hogy hozzájussanak a fejlett technikákat használó üzleti szolgáltatásokhoz és tanácsadáshoz, valamint a pénzügyi terméktervezés elősegítése, a nemzetközi kereskedelemben való

NOVI, Dánia

Észak-Dánia akkor vált jogosulttá a 2. Célkitűzés keretében a strukturális támogatásokra, amikor a halászat és egyéb hagyományos iparágak hanyatlása miatt hatalmas munkanélküliség alakult ki. Azonban az EU forrásokat nem ezekbe a szektorokba helyezték ki, hanem úgy döntöttek, hogy a tudás-alapú tevékenységek fejlesztésére koncentrálnak.

A NOVI egyedülállóan egyesíti a tudományos parkot, az innovációs környezetet és a kockázati tőkét biztosító alapot. Az 1989-ben alapított NOVI az Aalborg egyetemmel szorosan együttműködve katalizátorként működik az észak-dániai tudás-alapú vállalkozások fejlesztésében. Mint technológiai és innovációs központ, fontos szerepet játszik a vállalkozás-fejlesztésben és sokban hozzájárult a környék munkahelyteremtéséhez.

A NOVI Tudományos Park Dánia egyik legnagyobb kutatási-fejlesztési vállalat-klaszterének ad otthont. Ezen kívül a NOVI Innováció ösztönözte a kutatóközpontok, vállalatok és tőkepiacok aktív együttműködését az új elképzelések kereskedelmi kiaknázásának érdekében. A NOVI 1989 óta foglalkozik kockázati tőke biztosításával, s azóta jelentős nemzeti forrássá nőtt, 67 millió eurót meghaladó tőkebázissal. Továbbá közreműködött a NorCOM létrehozásában, ami egy egyre több külföldi beruházást vonzó mobil kommunikációs és navigációs eszközök gyártására specializálódott iparvállalati klaszter a régióban.

A NOVI teljes ráfordításai mára elérték a körülbelül 35 millió eurót, amiből 21,5 millió eurót a magánszektor finanszírozott és mintegy 12,5 millió eurót a Strukturális Alapok.

A Strukturális Alapok támogatása létfontosságú volt a NOVI sikerében, mert az tette lehetővé egy olyan koncepció kidolgozását és kifejlesztését, amely közép- illetve hosszútávon olyan méretűvé tudott válni, ami biztosítja a vállalkozók, az ipar és a kutatóközpontok leghatékonyabb együttműködését.

résztételhez és vállalkozás-indításhoz nyújtott támogatás, valamint cégek egyéni alapon történő támogatása. A támogatásnak majdnem 20%-át a képzésre és a munkaerő szakképzettségének fejlesztésére adott támogatások tették ki, amit főként az ESF finanszírozott. Továbbá a ráfordítások majdnem 10%-ából a kutatási-fejlesztési és az információs és kommunikációs technológiai tevékenységeket támogatták (A4.9 táblázat).

E kiadások hathatósan segítették a hagyományos iparágak szerkezetváltását és a gazdasági tevékenységek diverzifikálását a 2 Célkitűzés keretébe tartozó területeken. A részletes értékelések alapján készített becslések szerint, 1994 és 1999 között a Strukturális Alapok intervenciója eredményeképpen mintegy 700.000 új munkahely létesült a támogatott térségekben, azaz nettó számban majdnem 500.000 ha figyelembe vesszük a kiszorító hatást (vagyis hogy az újonnan létesített munkahelyek korábban létezőket szorítanak ki).⁶ Ezzel egy időben mintegy 300 ezer kis- és közepes méretű vállalkozás részesült támogatásban, hogy javíthassák termelési módszereiket és új piacokra törhessenek be, más támogatások pedig megerősítették az ilyen vállalkozások által igénybe vehető üzleti szolgáltatásokat.

Ezt az is jelzi, hogy ebben a programozási időszakban a munkanélküliség jobban csökkent ezeken a területeken mint az EU többi részén (1996 és 2000 között átlagban az aktívak 3,1 százalékával, míg az egész EU-ban csak 2,3%-kal⁷). A csökkenés különösen szembetűnő volt az olyan területeken, ahol az összes foglalkoztatott majdnem 40%-a a hagyományos, de éppen a szerkezetváltás folyamatában lévő iparágakban dolgozott, s ez azt jelzi, hogy itt — elsősorban a szolgáltatásban — több új munkahely létesült, mint ahány megszűnt. Az egy főre jutó GDP növekedése ebben az időszakban ezeken a területeken ugyan elmaradt az EU egészétől (1995 és 2000 között 2,1% illetve 2,4%), de az eltérés csak kicsi volt, s ez arra utal, hogy régóta tartó hanyatlásukat bizonyos fokig sikerült megállítani. Másfelől a GDP enyhén lassúbb növekedése a foglalkoztatás erőteljesebb bővülésével együttesen azt jelzi, hogy a munkatermelékenység a 2. Célkitűzés keretébe tartozó területeken kevésbé nőtt, mint az EU többi részén.

A részletes elemzések azt mutatják, hogy a kutatási-fejlesztési és innovációs tevékenységek és a technológiai transzfer ráfordításainak támogatása különösen hatékony szerepet játszott az új munkahelyek teremtésében, valamint a meglévők megmentésében. Néhány kivételtől (például az Észak-Rajna — Vesztfália (Nordrhein-Westfalen), vagy Észak-Nyugat-Anglia) eltekintve azonban a legtöbb 2. Célkitűzés keretébe tartozó terület innovációs kapacitásának fejlettsége továbbra is jóval alacsonyabb, mint az EU legsikeresebb régióiban, s kutatási bázisuk nem igazodik a regionális termelési struktúrához. Ennek megfelelően zömükben nem foglalnak el központi helyet az európai technológiai térségben.

Ennek ellentmond infrastruktúrális és humántőke ellátottságuk. A legtöbb 2. Célkitűzés keretébe tartozó régióban a közlekedési és telekommunikációs rendszerek viszonylag magas színvonalúak, amelyek képesek jó összeköttetést biztosítani mind saját területükön belül, mind az EU többi részével, s a munkavállalási korú lakosságuk is viszonylag magas fokon képzett. Továbbá a munkaerő-állomány bővült és szakképzettsége is javult a Strukturális Alapok támogatásainak köszönhetően, ami felgyorsította a szerkezetváltást és lelassította a munkahely-megszűnés folyamatát. Képzési programok indultak a szakképzettség hiányának és a képzettségek gyors elavulásának megszüntetésére. Továbbá konkrét intézkedések történtek, legfőképpen az Egyesült Királyságban, a hátrányos helyzetű csoportok képzési programokban való részvételének és a munkaerő-piacra való belépésük támogatására. A Közöség támogatásának köszönhetően 1994 és 1999 között az EU-ban összességében 3,6 millióan vettek részt képzésben a 2. Célkitűzés keretébe tartozó területeken.

Ezen kívül a Strukturális Alapok támogatásával jelentős erőfeszítéseket tettek az elhagyott ipari területek szennyezettségének megszüntetésére és a régi ipartelepek és épületek új célra való átalakítására (a becslések szerint 115 millió m² ipari területet alakítottak át a 2. Célkitűzés keretében), továbbá, hogy általában, de főként a városi területeken, javítsák a környezet minőségét. Ez radikálisan megváltoztatta sok ipari terület profilját, s azok új felhasználási célokra például szabadidős vagy kulturális tevékenységekre váltak alkalmassá.

A hagyományos iparágak, még ha hanyatlóban vannak is, még most is környezet-szennyezőek, s az olyan területeken pedig, ahol az ipari tevékenység már megszűnt, a kármentesítés feladata még hátra van. A szerkezetváltás tehát az EU sok részén még távolról sem fejeződött be. Az értékelésekből az derül ki, hogy a 2. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban a szerkezetváltás mértéke régióként jelentősen eltér, tükrözve fejlődési potenciáljukat és azt, hogy a közpénzeket — a Községből és nemzeti forrásokból származókat egyaránt — milyen hatékonyan használták fel. A szén- és acélipari területeken a szerkezetváltás és a modernizáció végbement, ám más területeken, ahol továbbra is fontosak a hagyományos iparágak, még hátra vannak a jelentős szerkezeti változtatások, aminek potenciálisan nagy hatása lehet a foglalkoztatásra és a reáljövedelmek szintjére.

Ugyanakkor le kell vonni a tanulságokat a 2. Célkitűzés keretében végrehajtott intervenciók tapasztalataiból. A nyilvánvaló pozitív hatások mellett az alkalmazott módszernek két, a programok hatékonyságát befolyásoló, hátulütőjét is figyelembe kell venni. Először is, sok támogatásra jogosult terület kis méretű, s ez megnehezítette, hogy a pénzügyi forrásokat egy hatékony integrált stratégia alkalmazásával helyezték ki. Mivel a finanszírozott műveletek is kicsik voltak, sok esetben nehéz volt a megfelelő összeget biztosítani olyan projektek finanszírozásához, amelyek pedig döntően befolyásolhatták volna a régió fejlődését. Másodszor, mivel a forrásokat az intervenció keretében csak korlátozott ideig biztosították (az időszakot két hároméves al-szakaszra osztották), a rövidtávú projekteket (például munkahelyteremtés recessziós időszakban) részesítették előnyben a regionális fejlődés szempontjából stratégiailag fontosabbak kárára.

A mezőgazdaság, a vidékfejlesztés és a halászat támogatása

Az 1994–1999 időszakban futó, az 5a Célkitűzés (950/97 és 951/97 számú (EC) rendelet) és az 5b Célkitűzés keretébe tartozó programok kiértékelése nemrégiben történt meg. Az értékelés eredményeit az alábbiakban foglaljuk össze.

Az 5a Célkitűzés keretében megvalósított intervenció

A 950/97 sz. Rendelet értelmében megvalósított intervenció általános célja az agrárgazdaságok általános értelemben vett hatékonyságának és versenyképességének javítása oly módon, hogy közben fennmaradjanak az életképes agrár-közösségek és javuljon a környezet- és a vidék védelme. E célok elérése érdekében több intézkedés is történt:

- a beruházási programban a gazdák több támogatási lehetőség között választhattak. Az EU déli részén, ami zömmel az 1. Célkitűzés keretébe tartozott, a gazdálkodási módszerek hatékonyságának növelését és a strukturális változtatások előmozdítását választották, másutt pedig nagyobb hangsúlyt helyeztek a diverzifikációra, az állatok megfelelő életkörülményeinek biztosítására és a környezetvédelemre. A rendszer hatékonyabbnak bizonyult azokon a területeken, ahol a szerkezetváltás volt a fő elem, például az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók apró gazdaságaiban;
- a fiatal gazdákat célzó program célja az volt, hogy segítsen vállalkozásuk beindításában. Ez az EU-ban többféle módon történt, és akkor volt hatékonyabb, ha képzéssel és/vagy kiegészítő támogatási intézkedésekkel egészült ki. Más tényezőknek azonban, mint például az örökösödési törvények, tejkvóták, kamatok és az adórendszer, gyakran nagyobb volt a hatása a vállalkozás beindításáról hozott döntésekre. Mindazonáltal 10 tagállamban némileg növekedett a 45 évnél fiatalabb gazdaság-vezetők száma;
- A hátrányos helyzetű területek támogatási programja azt a célt szolgálta, hogy ösztönözze a gazdálkodást ezeken a területeken oly módon, hogy kompenzációt nyújt a természeti, szociális, gazdasági és egyéb hátrányokért. E program jobbra változatlan volt az 1970-es évek közepe óta, és nagy része soha nem integrálódott teljesen a vidékfejlesztési stratégiákba. Mivel a támogatások átalány-összegek voltak, a leghátrányosabb területeken (például az 1. Célkitűzés keretébe tartozó hegyvidékek, ahol korlátozott a társfinanszírozási kapacitás) a kompenzáció nem is volt elég.

A 951/97 sz. Rendelet értelmében végrehajtott intervenció közvetlenebbül célozta az agrár — élelmiszer szektor versenyképességének javítását. Az 1994–1999 időszakban finanszírozott beruházások értékelése arra mutat rá, hogy 4 tagállamban némileg javult a hozzáadott érték lánc, a tagállamok felében új elárusítóhelyek létesültek, és öt tagállamban új gépeket szereztek be és hatékonyabb technológiára tértek át — ami csökkentette a kibocsátást és a szennyezést — s javultak a marketing csatornák.

Az elsődleges termelőket célzó program hatása azért volt korlátozott, mert növekedett a marketing és a feldolgozó létesítmények nagyvállalati koncentrációja, valamint a kis- és nagykereskedők piaci ereje. Az elsődleges termelők számára kedvezőbbnek bizonyult, ha a marketinget és a feldolgozást a termelői társulások szervezték.

Az 5b Célkitűzés keretében végrehajtott intervenció

Az 1994–1999 időszakban az 5b Célkitűzés keretébe tartozó területek jelentették az EU földterületének 26%-át, s ott élt a teljes népesség 9%-a (körülbelül 32,7 millió ember). A teljes finanszírozás évente mintegy 1,1 milliárd euró volt (42% az EAGGF-ből, 44% az ERDF-ből és 14% az ESF-ből), ami a nem-mezőgazdasági tevékenységek fejlesztése és a munkahelyteremtés (46%), az agrár-háztartások jövedelem kiegészítése (23%), az érintett területek vonzóbbá tétele és az életminőség javítása (17%) és az erdősítés (4%). között oszlott meg

Az 1994–1999 közötti időszakban az 5b Célkitűzés keretében nyújtott támogatás hatásainak három szintjét különíthetjük el:

- nincs bizonyíték a mezőgazdasági jövedelmekre gyakorolt pozitív hatásra, bár a mezőgazdasági szektor valamekkora erősödése és némi diverzifikáció látható (főként az elmozdulás a nagyobb hozzáadott értéket jelentő termelés felé, valamint az agro-turizmus és a környezetvédelmi szolgáltatások fejlődése);
- a nem-mezőgazdasági tevékenységeket illetően, az 5b Célkitűzés programjai hozzájárultak az

infrastruktúra és a vállalatok termelési potenciáljának modernizálásához, a turizmus erősödéséhez és a foglalkoztatás más régióként meghaladó növekedéséhez;

- a programok segítségével rehabilitálták a falvakat, fejlesztették a közszolgáltatási létesítményeket és erősítették a környezetvédelmet, ami javította a régiók vonzerejét és az életminőségét.

Az 5b Célkitűzés hatása mindent összevetve pozitív, néhány gyengesége mégis tetten érhető:

- A területi megközelítés az ilyenfajta intervenció esetében helyénvaló, de egyes 5b Célkitűzés keretébe tartozó területek nem vágtak egybe az éppen zajló gazdaságfejlesztési folyamattal vagy az alkalmazott stratégiával;
- az intervenciónak nagyobb hangsúlyt kellett volna fektetnie a jó gyakorlatok előmozdítására és terjesztésére annak érdekében, hogy jobban kiaknázzák a támogatott területek potenciálját.

Összességében a programozási időszak alatt a népesség ugyanannyival nőtt az 5b Célkitűzés keretébe tartozó területeken — már amennyire a rendelkezésre álló adatok alapján ezeket el lehet különíteni — mint az EU többi részén (évi 0,3%-kal 1995 és 2000 között), a GDP pedig kicsit kevésbé nőtt (évi 2,4% szemben a 2,7%-kal), és a munkanélküliség kevésbé csökkent (a munkaerő-piacon jelenlévő összlétszámához viszonyítva 1,9%-kal szemben a 2,3%-kal). Mindazonáltal 2000-ben ezeken a területeken az átlagos munkanélküliségi ráta elmaradt az EU átlagtól (6,5%, szemben a 8,3%-kal).

A 2000–2006-os programozási időszak

Az új ((EC) 1257/99 számú) Közösségi Rendelet elfogadása lehetővé tette, hogy egy sor korábban különálló intézkedést egyetlen törvénybe foglaljanak, ami megkönnyíti a különböző vidékfejlesztési intézkedések egyetlen általános stratégiában történő integrációját mind az 1. mind a 2. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban, illetve horizontális alkalmazásukat. A rendelettel az adott intézkedések összehangoltabbak lettek és egymást jobban kiegészítik (A4.10 táblázat).

A két program-rendszer, az irányítás és az ellenőrzés egymás mellett létezését — az előbbi a Strukturális Alapok szabályain az utóbbi az EAGGF Garancia szekciójának szabályozásán alapszik — azonban gyakran úgy tekintették, mint komplikációk és rugalmatlanság forrását, és mint ami a tagállamok számára nehezen áttekinthető, főként azok számára, amelyekben 1. Célkitűzés keretébe tartozó és oda nem tartozó régiók egyaránt megtalálhatóak. Az agrárpiacokra vonatkozó politikákat vezérlő EAGGF Garancia szekciójának szabályait többéves programok bonyolítására gyakran alkalmatlannak találták, mert túl sok korlátot szabtak.

A halászati intervenció

Noha a halászat nagyon kevésbé járul hozzá a tagállamok GDP-jéhez, azokban a régiókban, ahol koncentrálódik, a halászat a jövedelem és a foglalkoztatás fontos forrása. Az érintett régiók döntően az EU perifériális részein találhatók, ahol csak kevés másfajta munkalehetőség kínálkozik. A Közös Halászati Program keretében végrehajtott intervenciók tehát jelentős mértékben hozzájárulhatnak a regionális jövedelem növekedéséhez és más gazdasági tevékenységek, többek között a halgazdaságok fejlődéséhez.

A foglalkoztatás, az oktatás és képzés előmozdítása az Európai Szociális Alapon keresztül

Az ESF hatása a foglalkoztatásra, képzésre és oktatásra

Az 1994–1999 programozási időszakban az ESF, amely a Strukturális Alapok ráfordításainak egyharmadát finanszírozta, 22,1 milliárd euróval — a teljes időszakra biztosított források 49%-ával — támogatta a humán erőforrások fejlesztését az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban. Ugyanakkor a 3. Célkitűzés keretében végrehajtott intervenciók teljes összege 13 milliárd euró volt, s ezek az intervenciók a fiatalok, a tartósan munkanélküliek és a kirekesztés kockázatának kitett emberek foglalkoztatási integrációját, valamint az egyenlő munkaerő-piaci esélyek megteremtését segítették. A 4. Célkitűzés keretében végzett intervenciók 2,2

milliárd euróba kerültek, s ezek célja az volt, hogy segítsenek a munkavállalóknak alkalmazkodni az iparág változásaihoz.

Az ESF jelentős támogatást nyújtott az aktív munkaerő-piaci politikák végrehajtásához, elsősorban a kohéziós országokban. A támogatások az alábbi módon oszlottak meg: képzés (az ESF kiadásainak 46%-a); integrációs pályák és hasonló programok (20%); foglalkoztatási ösztönzők (7%); tanácsadás (4%) és állásba-helyezés (3%). E programok viszonylagos jelentősége számottevően eltért az egyes országok esetében. A támogatás — főként az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban élő — tartósan munkanélküliek (a költségvetés 21%-a), a fiatal munkanélküliek (17%), a társadalmilag kirekesztettek (3%), az idősebb munkavállalók (6%), a kis- és közepes méretű vállalkozásokban foglalkoztatottak (3%) és a fogyatékosok (2%) között oszlott meg.

Az értékelés eredményei azt mutatják, hogy a legsikeresebb intézkedések azok voltak, amelyek egyénre szabott segítségnyújtást valósítottak meg, például az orientációs tanácsadást, a képzéssel és munkahely kereséssel ötvözték.

Az ESF az egyes emberek közvetlen segítésén kívül hozzájárult a tagállamok oktatási és képzési rendszereinek modernizálásához nemzeti és regionális szinten egyaránt, javította a munkáltatók és a munkavállalók hozzáférését a képzéshez, és támogatta a közberuházások bővülését ezeken a területeken.

Az ESF intervenciói a 2. Célkitűzés és a 4. Célkitűzés keretében ráirányította a figyelmet arra, milyen fontos, hogy a munkavállalók alkalmazkodni tudjanak az adott iparág változásaihoz, és támogatta azokat az innovatív lépéseket, amelyek a képzés és az élethosszig tartó tanulás iránti nagyobb elkötelezettséget ösztönözték. Az intervenciók segítettek megerősíteni a képzés iránti igény és a képzés biztosítása közti kapcsolatot oly módon, hogy a foglalkoztatási trendek előrejelzésére tervezett mechanizmusokat alkalmaztak.

Ezek a fajta intervenciók még azt is segítették, hogy megerősödjön a kutatási-fejlesztési humántőke bázis az 1. és a 2. Célkitűzés keretébe tartozó

régiókban, és az utóbbiban az intervenciók egyre inkább a kis- és közepes méretű vállalkozások tudás-alapú tevékenységeit támogatták képzéssel és vállalat-irányítási készségfejlesztéssel, valamint a fejlett és az információs és kommunikációs technológiák használatának szorgalmazásával, hogy ösztönözzék az új munkaszervezeti módszerek használatát és a tudományos és technológiai szakokon végzők átmeneti munkalehetőségének finanszírozását.

Jóllehet a statisztikai adatok gyakran hiányosak, van bizonyíték arra, hogy az ESF programjai hatottak a nemek közti egyenlőség megteremtésével foglalkozó nemzeti politikákra, a 3. Célkitűzés keretében végzett intervenciók pedig különösen sokat segítettek a munkaerő-piacon hátrányos helyzetben lévő nőknek munkát találni.

Ezen kívül az ESF többéves programjai ösztönözték egyrészt a tagállamokban a hosszabb távú munkaerő-piaci intézkedések meghozatalát, másrészt a foglalkoztatási és képzési politikák decentralizációját. Az ESF programjainak mintegy a 30%-át vagy még többet is regionális szinten irányítanak, és a partnerségi elv alkalmazása révén pedig nőtt a társadalmi partnerek és a nem-kormányzati szervezetek, valamint a regionális és helyi hatóságok részvétele mind a Monitoring Bizottságokban mind az operatív programok tervezésében és megvalósításában.

A 2000–2006 programozási időszak: az Európai Szociális Alap és az Európai Foglalkoztatási Stratégia közti szorosabb kapcsolat

A 2000–2006 programozási időszakban erősödik az ESF és az EES közti kapcsolat. A 60 milliárd euró költségvetésű ESF az EES legfőbb pénzügyi támogatási eszköze, s ez utóbbi biztosítja az ESF intervencióinak a politikai keretét.

Az ESF körülbelül 60%-át (34 milliárd eurót az adott időszakban) képzésre és az oktatási és képzési rendszerek modernizálására szánják, hogy az állás-keresők jobban megfeleljenek az új foglalkoztatási lehetőségeknek. Mintegy 14%-a (8 milliárd euró) a vállalkozói készségek fejlesztését, vállalkozás-indítást,

üzleti hálózatok létrehozását stb. támogatja, hogy előmozdítsa a vállalkozást, s ezzel javítsa a versenyképességet; körülbelül 19%-ot (11 milliárd euró) kapnak a cégek és az alkalmazottak, hogy alkalmazkodni tudjanak az új technológiákhoz és az új piaci körülményekhez. A fennmaradt 7%-ot (majdnem 4 milliárd euró) a nemek közti egyenlőség megteremtését szolgáló intézkedésekre fordítják, amelyek ahhoz a tágabb feladathoz kapcsolódnak, hogy az egyenlő lehetőségek elvét minden programba és tevékenységbe be kell építeni.

Az Európai Foglalkoztatási Stratégiát 2003-ban azért reformálták meg, hogy hatékonyabban segítsen elérni a lisszaboni célkitűzéseket a kibővített Unióban. A Foglalkoztatási Iránymutatásokat három stratégiai célkitűzésre egyszerűsítették: teljes foglalkoztatottság, minőség és termelékenység a munkában, és a társadalmi és regionális kohézió és befogadás. A konkrét prioritások közé tartozik a humán erőforrások fejlesztésére helyezett nagyobb hangsúly, a hátrányos helyzetűek integrálása a foglalkoztatásba, a regionális egyenlőtlenségek csökkentése, valamint az alkalmazkodóképesség javítása, az élethosszig tartó tanulás és a férfiak és nők közötti egyenlőség biztosítása.

Ezen kívül nagyobb hangsúlyt kapott a társadalmi partnerek részvétele, valamint az, hogy a tagállamoknak az Európai Foglalkoztatási Stratégiát regionális, helyi és nemzeti szinten kell megvalósítaniuk.

A közösségi kezdeményezések: az együttműködés és a hálózatépítés előmozdítása

A különféle Célkitűzések keretében a kohéziót támogató intézkedéseket több, a partnerségre és a határokon átnyúló együttműködésre épülő közösségi kezdeményes egészíti ki. Ezek többnyire a 2000–2006 időszakban is működnek, olykor módosított formában.

INTERREG

Az országok és a régiók közötti együttműködés az EU kohéziós politikájának alapvető eleme. Az

együttműködést jelentő tevékenységek rendkívül szerteágazóak aszerint, hogy milyen az adott területek fejlettségi szintje, valamint az intézményi és közigazgatási háttere. Ezeket a tevékenységeket nehezebb végrehajtani mint más Strukturális Alap programokat.

A főáramot képviselő programokkal ellentétben, az INTERREG II programok pénzügyi forrása csekély, évi 400 millió euró volt (jóllehet a forrásokat 2000–2006 időszakban a program utódja, az INTERREG III esetében jelentősen növelték).

Az 1994 és 1999 közötti időszakban 75 INTERREG II program kapott támogatást három irányvonal mentén: határon átnyúló együttműködés (A irányvonal), az energia-hálózatok kiépítésének befejezése (B irányvonal) és a regionális és területi tervezési együttműködés (C irányvonal). Az A irányvonal keretében 59 programot hajtottak végre belső és külső határok mentén, összesen több mint 15.000 km hosszúságban. A program támogatására jogosult területek a teljes EU terület mintegy 36%-át fedték le, s az EU népességének 27%-át. 11 INTERREG II A irányvonal alá tartozó program a teljes támogatás több mint kétharmadát kapta.

A nagyobb INTERREG programok jelentős eredményeket produkáltak az úthálózat bővítése, a határátlépők fejlesztése, a vasúti összeköttetések modernizálása és — csak úgy, mint az INTERREG II B irányvonala esetében — a közlekedési kapcsolódási pontok kialakítása és az alternatív energia-ellátás fejlesztése terén. Ezek a projektek az EU szorosabb gazdasági integrációját mozdították elő.

A főbb eredmények és a hozzáadott érték

Az A és a B irányvonalak a rájuk szánt forrásokat, az érintett földrajzi térséget és az orientációt tekintve igen különféle programok nagy csoportját ölelik fel. Az INTERREG II értékelésének eredményei azt mutatják, hogy az A irányvonal, amelyik messze a legnagyobb programcsoport, jelentős hatásokat ért el. A programok, úgy tűnik főként az életminőségre gyakoroltak jótékony hatást azzal, hogy javították a környezet minőségét és támogatták a kulturális tevékenységeket. Továbbá kedvezően hatottak a turizmusra, létrehozták a kis- és

közepes méretű vállalkozásokat segítő szolgáltatásokat, javították az oktatást, képzést és az egészségügyi ellátást valamint a közlekedést. A vállalkozások közvetlen részvétele a programokban és a cégek közti együttműködés azonban sokkal szerényebb volt.

Az elszigeteltség csökkentésében elért eredmények vegyesek voltak. Az elszigeteltebb 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban zajló programok esetében a források nagy részét a közlekedés javítása emésztette fel. Egyes határmenti területek esetében, főként Görögországban, Németországban és Finnországban, jelentősen javultak a közúti kapcsolatok a határnál, továbbá a határátkelők és a kikötői létesítmények esetében, de a spanyol-portugál határon és Ausztriában már sokkal kisebb eredményeket értek el.

Az INTERREG II A programok hozzáadott értékének egy részét az EU-n belüli és az EU és a szomszédos országok közötti határokon átnyúló kulturális együttműködés létrehozása és megerősítése terén elért eredmények képviselik. A fő hasznokat a különféle entitások — ideértve az állami hatóságokat és a magán és fél-állami szervezeteket — közötti erőteljesebb napi szintű kapcsolatok, a kölcsönös bizalom, valamint összhang jelentik.

Számos esetben az INTERREG kiemelkedő hatása az volt, hogy lehetővé vált egyes problémák kezelése, amelyekkel más támogatási programok keretében nem lehetett volna foglalkozni. A kezdeményezés így tehát a kezdő lökést jelentette ahhoz, hogy beinduljon a széleskörű, határokon átnyúló együttműködés, s ezáltal lehetővé váljék más projektek indítása.

A B irányvonal keretében finanszírozott nagyléptékű programok viszonylag kis száma (Görögországban, Olaszországban, Spanyolországban és Portugáliában) a gáz és az elektromos áram hálózatok bővítésére és integrálására irányult, bár ezek az egyes országokon belülre korlátozódtak⁸.

Az INTERREG II másik célja az országok közti hálózatépítés, régiók közti tapasztalatcseré ösztönzése és a tudásátadás volt annak érdekében, hogy az EU-ban elterjedjenek a jó

Példák az INTERREG-ből

Az elszigeteltség csökkentése és az Írország-Észak-Írország közötti határvidék közlekedésének javítása

Az Írország/Észak-Írország program keretében 30 millió eurót allokáltak a Strukturális Alapokból a 'Közutak és Közlekedési Infrastruktúra' tervre, amiből 69 projektet finanszíroztak 110 km-nyi másodlagos közút fejlesztésére az "áteresztőképesség" javítására vagy "hiányzó láncszemek" pótlására. További 104 projekt, amelybe körülbelül 166 km út tartozott, célja az volt, hogy enyhítse a határ menti régiók gazdasága fejlődésének akadályait és hogy nagyobb területeken javítsa a gazdasági lehetőségeket a határ két oldalán. Néhány projekt eredményeképpen javult a nemzetközi közlekedési folyosók, többek között a transzeurópai közlekedési hálózat megközelíthetősége is.

A program javította a tömegközlekedést is. 1994 és 2000 között három buszpályaudvar-fejlesztési projekt révén nőttek a helyiérdekű és határt átlépő szolgáltatások, valamint az utasok száma.

A határon átnyúló vállalkozás-fejlesztés és együttműködés a kis- és közepes méretű vállalkozások között Skandináviában

A Dánia, Svédország és Finnország közti határ menti területeken és a Norvégiával való külső határoknál a hálózatépítést, kiállítás-szervezést, adatbázis építést és vállalkozás-támogatást finanszírozó INTERREG IIA programokat említhetjük, mint például a határokon átnyúló gazdasági tevékenységek fejlesztésére és a kis- és közepes méretű vállalkozások megerősítésére irányuló jó gyakorlatok kialakítására. Az Øresund régióban a dán-svéd határnál, a határokon átnyúló gazdasági tevékenységek támogatása nyomán új ipari klaszterek alakultak ki, például a biotechnológiában (pl. a Medicon-völgy) és az élelmiszerfeldolgozó-iparban (pl. Øresund Food Network). A vállalkozói hálózatok létrehozására irányuló 41 projekt 300 új munkahelyet teremtett a térségben. A svéd-norvég határ mentén folyó programokban több mint ezer, különféle vállalkozás-fejlesztési hálózatokba tartozó — melyek közül az egyik kifejezetten női vállalkozókat tömörít — cég vett részt.

gyakorlatok. A C irányvonal projektjeinek legfontosabb ismérve kísérleti jellegük. Ez az irányvonal tehát olyan tevékenységeket ölelt fel, mint tanulmányok készítése, az adatbázisok és a tervezés fejlesztése, az integrált tervezési módszerek és kísérleti projektek megvalósítása. Noha nehéz kvantitatív módon meghatározni a projektek hatását, annyi látható, hogy segítettek megállapítani, mely együttműködési módszerek és lebonyolítási módok használhatóak.

A tevékenységek folyamatossága és fenntarthatósága azonban külön figyelmet érdemel. Ugyan a legtöbb INTERREG IIA programban vannak nyilvánvaló példák az önfenntartó tevékenységekre, a Község támogatása továbbra is szükséges sok projekt kivitelezhetősége és stabilitása érdekében, főként a hálózat-építés terén.

A hatékonyságok befolyásoló tényezők

Az A irányvonal keretében zajló programok közül a legsikeresebbek azok voltak, amelyeket együttesen alakítottak ki néhány célkitűzés és prioritás köré a hosszútávú stratégiai célok szolgálatában. Ezek általában széleskörű és szoros határokon átnyúló partneri viszonyt is teremtettek mind formális,

intézményes program-megvalósítási és irányítási keretben, mind informális módokon.

Az irányítási kapacitás (beleértve a hatékony titkárságot) kulcsfontosságú, jelentőségét mégis gyakran alábecsülik. A források potenciális kedvezményezettjeinek és a projekt-támogatóknak nyújtott előzetes támogatás a kulcs ahhoz, hogy megfelelő számú jó, valódi együttműködésen alapuló projektet lehessen kialakítani és fenntartani, valamint, hogy az eredményeket maximálisan ki lehessen használni.

Egyes, harmadik országgal határos területeken az alkalmazott komplex módszer a különféle finanszírozó szervezetek (elsősorban a Phare, Tacis, Cards, Meda) eltérő szabályozása következtében aláásta a programok hatékonyságát.

A határokon átnyúló és transznacionális programok irányításának alapvető problémája az, hogy az érintett országokban a nyelvi különbségeken túlmenően gyakran nagyon eltérőek a jogi és adminisztratív szabályok és hagyományok. Az INTERREG céljai közé tartozik az ilyen különbségek kiküszöbölése (például közös irányítási struktúrák kialakításával és közös technikai titkárságok felállításával). A felmerülő nehézségek az érintett tagállamok részéről *ad-hoc* jogi elintézkedést igényelnek. A jogi megoldások némelyike több tagállamot is felölelt, s voltak köztük, amelyek bilaterális vagy multilaterális megállapodásokra épültek, mások pedig az Európai Gazdasági Egyesülés módszerét alkalmazták. Egyik módszer sem jelent azonban az egész Európára érvényes megoldást a határokon átnyúló együttműködési programok megvalósításához.

URBAN

Az URBAN Kezdeményezés az EU 50.000 lakosnál nagyobb városi területen élő népességének 44%-át fedi le. Az URBAN 1994-ben indult több kísérleti projekt és az Európai Bizottságnak a 2000–2006 programozási időszakra kiadott iránymutatásai után, amelyben a Bizottság felszólította a tagállamokat, hogy szenteljenek különös figyelmet a város-politikának az 1. és a 2. Célkitűzés keretébe tartozó programjaikban.

A tevékenységek összehangolásának előnyei a városokban

Magdeburg-Cracauban az URBAN az egészen kicsi vállalkozásokat támogatta egy olyan program finanszírozásával, amely rendes körülmények között nem jogosult az ERDF támogatására. Hasonlóképpen London Hackney kerületében az URBAN olyan problémák — elsősorban a társadalmilag kirekesztett csoportok szükségleteinek — megoldásában vett részt amelyek nem tartoztak a kelet-londoni 2. Célkitűzés keretébe tartozó programba.

Spanyolországban az URBAN programok mintegy felének az 1. és 2. Célkitűzés programjaival párhuzamos céljai voltak, és 6 spanyol városban stratégiaileg kapcsolódtak a Községi Kezdeményezésekhez. Portugáliában mind a hat URBAN program az 1. Célkitűzés keretében végzett, főként a közúti, a környezetvédelmi és társadalmi infrastrukturális beruházásokat támogatta.

Az 1994–1999 időszakban az URBAN évi 148 millió euróval finanszírozta 118 város kísérleti projektjeit, és a 2000–2006 időszakban évi mintegy 104 millió euró áll 70 város rendelkezésére. A Kezdeményezés kicsi, városi negyedekre összpontosul és a forrásokat néhány integrált, a helyi közösségek aktív részvételével megvalósított programra koncentrálja.

Az értékelések arra mutatnak rá, hogy e projektek nyomán a 118 résztvevő városnegyedben valamelyest javult az életminőség a tömegközlekedésbe, oktatási és kulturális létesítményekbe való beruházásoknak, valamint a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés javításának — és ennek következtében a társadalmi kirekesztés csökkenésének — köszönhetően. Továbbá a projektek segítségével sikerült kihasználni az érintett területek gazdasági potenciálját, aminek előnyeit a környező területek is gyakran élvezhetik.

Az URBAN elsősorban a helyi társadalmi tőke megteremtését és javítását célozta, részben azzal, hogy a programok integráns részeként aktív tanulási intézkedéseket valósított meg. A helyi közösségek bevonásával pedig az EU több városában jobban megvalósult az EU strukturális politikája, és a megvalósított projektek közvetlenül hatottak az emberek életére⁹. Az URBAN közreműködésével alakították EU szerte a nemzeti városfejlesztési politikákat is.

Továbbá az URBAN katalizátorként működött a rehabilitációban és néhány esetben jelentős

kiegyenlítő hatása volt a beruházásokra. Németországban, Rostockban például egy tanulmány becslése szerint az URBAN területén minden felújításra fordított euróhoz további 3,9 eurót teremtettek elő az adott területen vagy környékén.

Ugyanakkor a támogatások kis helyre való koncentrációja lehet, hogy korlátozta a Kezdeményezés hatását, mert hatóköréből kimaradnak a nemzeti vagy regionális problémák megoldását célzó projektek, például azok, amelyek a város és a környező falusi területek kapcsolatával foglalkoznak vagy amelyek az adott iparágak csoportjainak ("klaszter") kialakítását célozzák, ha azok a közvetlen területen kívülre is szóródnak.

Mivel az 1. és a 2. Célkitűzés keretébe tartozó programok szintén jelentős forrásokat áldoznak a városi problémákra, az URBAN támogatásait jobban kell ezekkel koordinálni annak érdekében, hogy erősödjön a helyi hatóságok részvétele a városi területeket érintő programok és projektek kialakításában¹⁰ (4.5 ábra).

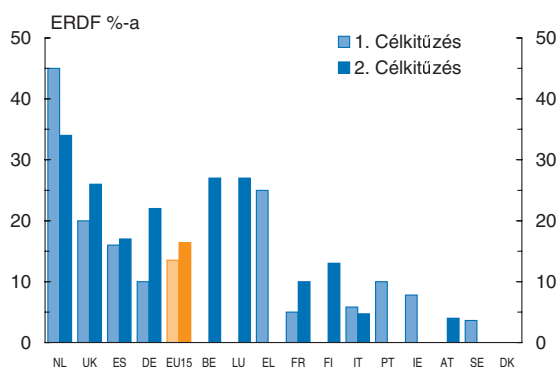
ADAPT, EMPLOYMENT és EQUAL

Két Községi Kezdeményezés, az ADAPT és az EMPLOYMENT 1995-ben indult a humán erőforrás politika támogatására. Az EQUAL, mint új Kezdeményezés, a jelenlegi programozási időszakban indult a munkaerő-piaci hátrányos megkülönböztetés és tisztességtelen bánásmód kiküszöbölésére. Az EMPLOYMENT és az ADAPT a teljes ESF 7,5%-ával gazdálkodhatott. A források zömmel a nemzeti kormányok társfinanszírozásával egészültek ki, de némi magán-finanszírozást is sikerült vonzaniuk, főként az ADAPT-nak. A két Kezdeményezés együttesen mintegy 9.300 egyéni projektet finanszírozott, amelyek összesen 1,6 millió embert érintettek.

Az ADAPT és az EMPLOYMENT célja, hogy a különböző országokban bevonják a helyi lakosságot és szervezeteket az alábbi feladatokra irányuló innovatív programokba:

- helyi és regionális partnerségek kiépítése az állami és magán szektor érintett szereplőinek

4.5 Becsült települési kiadások az 1. és 2. Célkitűzés programok keretében, 2000-2006

Forrás: DG REGIO számítások

bevonásával, továbbá a munkaerő-piaci integráció és munkahelyteremtés előmozdítása;

- a nemzetközi ötlet- és tapasztalatcsere ösztönzése a programok javítása és az innováció serkentése érdekében;
- katalizátor szerep vállalása, hogy az állami és a magánszektorban született új elképzelések a politikába és a gyakorlatba egyaránt bekerüljenek; ezt a program azzal éri el, hogy nyilvánosságra hozza a projektek eredményeit és demonstrálja, hogyan járultak hozzá a munkaerő-piaci igények kielégítéséhez.

A finanszírozott projektek közé tartoztak azok az intézkedések, amelyek egyénre szabott "pálya" programokkal segítették a munkához és tanulási lehetőséghez jutást; foglalkoztatás-támogatás például a szociális gazdaságban; a kis- és közepes vállalkozásoknak nyújtott segítség a piac változásainak előrejelzéséhez és az azokhoz való alkalmazkodáshoz; képzés; a rugalmas munkarendszerek ösztönzése; nők támogatása, hogy munkaerő-piaci potenciáljuk érvényesülhessen, amit a projektek a foglalkozási szegregáció megszüntetésével és a munka és a család összeegyeztetésének megkönnyítésével segítenek elő.

E Kezdeményezések több módon fejtették ki hatásukat. Finnországban az EMPLOYMENT támogatásával kialakított 'Integrált Foglalkoztatási Modellt' jelenleg a 3. Célkitűzés keretében tartozó programokban alkalmazzák. Olaszországban több regionális hatóság az EMPLOYMENT megközelítési módjára alapozott politikákat követ. Belgiumban az EMPLOYMENT 'Youthstart' (Pályakezdés) projekt inspirálta a szakképzés moduláris módszerének bevezetését a flamand oktatási rendszerbe, az Egyesült Királyságban pedig a 'New Start' (Újrakezdés) Kezdeményezés 'mentori' elemének kialakítását. Görögországban több innovatív projekt hatott a fogyatékosokkal kapcsolatos politikák kialakításánál.

Az ADAPT esetében a munkahelyi 'vetésgörgőt' alkalmazó kísérleti projekt vezetett Portugáliában a munkaerő-piaci politika részeként a képzési szabadságon lévő alkalmazottak ideiglenes helyettesítési rendszerének bevezetéséhez.

Svédországban az ADAPT támogatás segítségével kifejlesztett készség- és kompetencia fejlesztési módszereket átvették a nemzeti programok. Ausztriában és Olaszországban is az ADAPT projektek nyomán vállaltak részt a regionális hatóságok a foglalkoztatási kérdések megoldásában, Franciaországban és Írországon pedig a különböző szervezetek hangolták jobban össze tevékenységeiket az ADAPT hatására.

E két Közösségi Kezdeményezés tapasztalataira építve az EQUAL célja a munkaerő-piaci diszkrimináció és az egyenlőtlenség minden fajta formájának a kiküszöbölése, s ennek során nagy hangsúlyt fektet a partnerségek és a transznacionális együttműködés fejlesztésére, valamint az innovatív megoldások politikába való átvételére.

LEADER

A LEADER II az 1994–1999 programozási időszakban az EU területének több mint 36%-át és a népességének 12%-át fedte le. E Kezdeményezés keretében majdnem 1.000 szervezet kapott vidékfejlesztési támogatást, amelyeknek mint 90%-a helyi akciócsoport volt. A Strukturális Alapok évi mintegy 300 millió euróval járultak hozzá a LEADER II kezdeményezéshez, melynek teljes költségvetése évi 700 millió euró volt. A forrásokat a vidéki turizmus (a leginkább támogatott tevékenység), a kis- és közepes méretű vállalkozások támogatására, a helyi termékek kifejlesztésére és a helyi akciócsoportok technikai segítségnyújtására fordították. A közvetlen támogatásokon kívül a LEADER II jótékony hatást fejtett ki az alábbi módokon:

- megteremtette a helyi partnerségeket, főként helyi akciócsoportok formájában, amelyek vagy területileg vagy valamilyen tevékenységi kör szerint koncentráltak;
- megvalósította a helyi fejlődést szolgáló kollektív alulról felfelé építkezést valamilyen innovatív, több szektort felölelő és koordinált stratégián belül;
- előmozdította a területek közti együttműködést és hálózatépítést;

- decentralizálta a rendelkezésre álló (a Strukturális Alapból és nemzeti forrásokból származó) források kezelését.

A LEADER II támogatásban részesülők száma és a lefedett terület egyaránt több mint négyszer akkora volt, mint a LEADER I idején az előző programozási időszakban. A két Kezdeményezés segítette a kulturális partnerkapcsolatok kialakítását, és arra ösztönözte a terepen működő embereket és szervezeteket, hogy a helyi fejlődést saját ügyüknek tekintsék és érezzék felelősséget azért, ami a saját térségükben történik. A LEADER megközelítés lehetővé tette, hogy a helyi fejlesztési stratégiák rugalmasan igazodjanak a különféle területi körülményekhez. A LEADER II keretében a hangsúly még erősebben az innovációra került, amit széles körben alkalmaznak mint a vidékfejlesztési problémák megoldásának közös módszerét.

A Kezdeményezés támogatását élvezők általában pozitívan viszonyultak ahhoz az elváráshoz, hogy vegyenek részt a hálózatépítésben, de tapasztalatcsere főként azok között történt, akik már azelőtt is aktívan együttműködtek. Másfelől az együttműködés szorgalmazása nyomán több vidéki területen is közös projektek indultak, és mintegy 600 ilyen projektben több ország is részt vesz.

A Kezdeményezés informális hálózatok alakítását és a helyi tevékenységeket is ösztönözte, s ezzel segítette új területek megnyitását és a helyi kormányzás jobbítását, s ez utóbbit még inkább ösztönözte a LEADER projektek irányításának decentralizációja. Továbbá a Kezdeményezés szerepet játszott a támogatott területeken a helyi know-how kialakításában oly módon, hogy segített a célkitűzések definiálásában, a tervezési, irányítási és értékelési módszerek kidolgozásában. A pénzügyi irányítást azonban gyakran nehézkesnek és bürokratikusnak ítélték, jobbára a három, külön-külön szabályozás alapján működő Strukturális Alap együttes működése miatt.

A jelenlegi (2000–2006) programozási időszakban évi 300 millió euróval indított LEADER+ a LEADER I és II tapasztalataira épül, de az alapelvek nem változtak: a hangsúly a projektek kísérleti jellegén van, amelyek keretében helyi fejlesztési stratégiákat dolgoznak ki korlátozott számú közösségi

A tudás-alapú gazdaság alapjainak lerakása a spanyolországi Castilla y Leónban a Strukturális Alapok támogatásával

Castilla y León egy 1. Célkitűzés keretébe tartozó régió Spanyolországban, amelyet az Európai Bizottság 1997-ben választott ki a Regionális Technológiai Terv (RTP) terepének. A Strukturális Alapok 1. Célkitűzése keretébe tartozó programját arra használták, hogy finanszírozzák a Tervben lefektetett kutatási-fejlesztési és innovációs politikai prioritásokat és tevékenységeket. A terv szándéka szerint a lehető legtöbb érintett szervezetet be kellett vonni és egy széleskörű konszenzust kellett közöttük kialakítani. A kezdeti sikerek biztatóak: az 1990-es évek második felében a közkiadások évi több mint 11%-kal és a vállalkozások innovációs ráfordításai több mint 15%-kal nőttek; jelenleg majdnem 1.400 vállalkozás (95%-uk kis- vagy közepes méretű) vesz aktívan részt az államilag támogatott innovációs programokban, míg 1995-ben csak 600 ilyen vállalkozás volt.

1995 és 2000 között a teljes kutatási-fejlesztési ráfordítások a régió nem mezőgazdasági bruttó hozzáadott értékének 0,6%-áról 0,9%-ára nőttek, a teljes innovációs ráfordítások pedig ez idő alatt 1,4%-ról 1,7%-ra nőttek. Ugyanakkor az 1000 foglalkoztatott-ra jutó főállású kutatók és a kutatási segéd-személyzet száma 3,5-ről 5-re emelkedett. Ma ebben a régióban a második legmagasabb az egy főre jutó kutatási-fejlesztési ráfordítás a spanyolországi 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók közül, és a nyolcadik az összes spanyol régió közül, annak ellenére, hogy a domináns vállalkozások kis- és közepes méretűek és a mezőgazdaság és az egyéb hagyományos iparágak jelentős szerepet játszanak.

érdekű téma köré csoportosítva azokat. A partnerség-alakítási módszerek jobban definiáltak és az együttműködés feltételei egyszerűsödtek. A közösségi finanszírozást egyedül az EAGGF biztosítja.

A kísérleti innovatív tevékenységek: mik a tanulságok?

A regionális és szociálpolitikában az innovációt támogató első kísérleti tevékenységeket a Bizottság 1993–94-ben indította, s ezzel ténylegesen

megkezdte a tudás-alapú gazdaság regionális szintű fejlesztését. Ma a Tizenötökben szinte minden harmadik regionális hatóság kialakította a maga Regionális Innovációs Stratégiáját (RIS¹¹), vagy a Regionális Információs Társadalom Kezdeményezést (RISI¹²), amelyek célja a hatékony innovációs rendszerek kialakítása és az információs és kommunikációs technológiai know-how regionális szintű terjesztése. A kezdeti kísérleti tevékenységek, amelyek az évek során a legtöbb esetben bővültek, kereslet-vezérelte, alulról felfele építkező folyamaton alapultak, s erős állami-magán partnerségeket alakítottak ki, amelyekben részt vettek az adott régió gazdasági vállalkozásai, egyetemei, technológiai központjai és állami hatóságai.

Cselekvési tervük részeként mintegy 30 régió támogatta a vállalkozás-csoportok (klaszterek) és vállalkozás-hálózatok létrehozását, és kialakítottak egy sor vállalkozás támogatást a kis- és közepes méretű vállalkozások számára. Sok esetben a RIS keretében meghatározott, az innovációt támogató tevékenységi prioritásokat beemelték az 1. és 2. Célkitűzés keretébe tartozó programokba, aminek eredményeképpen javultak a projektek és több forrás jutott a közberuházásokra; a RIS-ek pedig erősítették az információs társadalom társadalmi és gazdasági hatásainak tudatosítását és az információs és kommunikációs technológia elterjedését, továbbá ösztönözték az eEurope Cselekvési Tervhez kapcsolódó projektek kidolgozását.

Az ESF-ből finanszírozott innovációs tevékenységeknek is pozitív hatása volt a foglalkoztatásra és a társadalmi befogadásra. A Helyi Társadalmi Tőke kísérleti projekt (az ESF évi 3,5 millió eurós támogatásából) 3.350 mikro-projektet finanszírozott, amelyek mindegyike átlagban 8.000 euró támogatást kapott, s olyan embereket ért el, akik másfajta támogatáshoz valószínűleg nem jutottak volna hozzá.

2001-ben bevezették az ERDF innovációs tevékenységeinek új rendszerét, amely azokat a közösségi prioritásokat volt hivatva megerősíteni, amelyek a regionális versenyképesség javítását, a technológiát és az innovációt (a 2000-ben Lisszabonban megfogalmazottak értelmében), az információs technológia új formáinak alkalmazását (az eEurope Cselekvési Terv) és a fenntartható fejlődés

előmozdítását célozták. A cél, hogy minden EU régiónak meglegyenek az eszközei a tudás-alapú gazdaság megteremtését segítő új politikák kialakításához, hogy növekedjen az innováció jelentősége az 1. és 2. Célkitűzés keretébe tartozó programokban. E rendszerben a regionális hatóságok az ERDF-nél pályázhattak maximum 3 millió euró társfinanszírozásra olyan kétéves programmal, amely erős állami-magán partnerségre épül, jelentős kiegyenlítő hatása van a magán-finanszírozás bevonására, és magába foglalja az innováció stratégiai megközelítését. Jelenleg az Unióban négy régióból három dolgoz ki ilyen programot, amelyek teljes költségvetése majdnem 1 milliárd euró, amiből körülbelül 400 millió euró az ERDF támogatása. Ezen kívül 40 régió részvételével önálló hálózatok épültek ki a három stratégiai téma mindegyikében, amelyek a Bizottsággal együttműködve mozdítják elő a kollektív tanulást és a jó gyakorlatok cseréjét.

Az irányítási módszerek hatékonyságának javítása

A Strukturális Alapok szabályozásának legutóbbi, 1999-es felülvizsgálata során megkísérelték tisztázni a Bizottság és a tagállamok szerepét és feladatait. A cél az volt, hogy egyszerűsítsék a rendszert, ugyanakkor a feladatokat mindinkább a tagállamoknak adják át. E mellett a Bizottság igyekszik kevésbé aktív szerepet vállalni a napi szintű irányításban.

Feszültségek azonban maradtak. Továbbra is a Bizottság számol el az Európai Parlamentnek és Tanácsnak az Alapok kiadásával, de az, hogy hogyan költik el ezt a pénzt, egyre inkább a tagállamok felelőssége. E feszültség tette nyilvánvalóvá, hogy az Alapok irányítási rendszere nem lett egyszerűbb vagy racionálisabb.

A mostani egyszerűsítésre tett erőfeszítésekkel¹³ egyrészt a Strukturális Alapok jelenlegi szabályozásának komplexitását és ellentmondásosságát próbálták csökkenteni, másrészt javítani a szabályozás koordinációját és a rugalmasságát. A szabályozás megváltoztatására a hatékonyság maximalizálása, az arányosság biztosítása és a szükségtelen bonyolultság csökkentése érdekében van szükség. Az adminisztratív előírások

változtatásainak a jelenlegi rendszer erősségeinek és gyengeségeinek elemzésén kell alapulniuk és jóval az új finanszírozási időszak végrehajtási rendszerének megtervezése előtt kell róluk dönteni. E célból a Bizottság 2003-ban szemináriumot tartott több mint 600 résztvevővel, ami a Bizottság 2001-ben indított politikájának¹⁴ jövőjéről szóló széleskörű vita részét képezte.

Az alapelvek

Az 1988-as reform során a programozást, partneriségek alakítását, koncentrációt és az addicionalitást jelölték meg a Strukturális Alapok egységes elveiként, és ezek maradtak az Alapok hatékonyságának és a befolyásának növelését célzó irányítás kulcsfogalmai. Sokféle irányítási gyakorlat alakult ki, amelyek tiszteletben tartják a központi alapelveket, de figyelembe veszik az egyes tagállamok intézményi kontextusát és adminisztratív kapacitását, amelyek az idők során maguk is változnak.

A programozással elérhető a stabilitás és a koherencia, de racionalizálni kell

A többéves programozás kidolgozása a Strukturális Alapok módszerének egyik legnagyobb sikere, és haszna az idők folyamán egyre nyilvánvalóbb, ahogy a tagállamok kapacitása, hogy több évre szóló programokat tervezzenek, fejlődött. A programozásra 1989 óta jellemző viszonylagos következetesség és koherencia megkönnyítette a hosszabb távú és stratégiaibb tervezést.

A többéves programozás nagyobb fokú biztonságot és stabilitást jelent a pénzügyi tervezés, a források megteremtése és az éves költségvetés-készítés szempontjából. Ez kiváltképp érvényes a nagyobb infrastruktúrális beruházásokra, amelyek több évig is eltartanak.

Az idők folyamán a programozási folyamatnak több aspektusa alakult ki:

- az alapadatok beillesztése a programozási dokumentumokba a társadalmi és gazdasági elemzés és a számszerűsített célkitűzések

alátámasztására, ami növelte a programok végrehajtásának átláthatóságát;

- a programozási időszak meghosszabbítása a többéves programozási kapacitás növekedését jelzi, de ezzel felvetődik az a probléma is, hogy biztosítani kell, hogy az eljárások elég rugalmasak legyenek ahhoz, hogy a programokat az időközben bekövetkezett változásokhoz lehessen igazítani.
- kevésbé pozitív fejlemény, hogy nőnek az aggodalmak azzal kapcsolatban, hogy a programozási dokumentumok elfogadása mennyi időt vesz igénybe és az mennyire komplikált, ami részben a programkiegészítő dokumentumok bevezetéséből fakad.

A kohéziós politika egyik legnehezebb feladata továbbra is az, hogy megfelelő egyensúlyt teremtsen az átláthatóság és a programok elszámoltathatóságának igénye között (amihez részletesebb információra és monitoring mechanizmusra van szükség) annak érdekében, hogy a programokon belüli rugalmasság kialakuljon és, hogy a Bizottsággal való partnerség a mikro irányítás helyett egy stratégiaibb folyamattá váljon.

A partnerség erősebb és befogadóbb lesz

A kohéziós politika 15 éve alatt a partnerség szélesedett és mélyült, és egyes esetekben a Strukturális Alapokon túl kiterjedt a nemzeti és regionális közigazgatás más területeire. Míg 1988-ban a partnerséget elsősorban a Bizottság és a nemzeti, regionális vagy helyi hatóságok közti vertikális viszonyként képzelték el, az idők során erősödött a partnerség horizontális dimenziója, ami felöleli a helyi, regionális és nemzeti szintű érintettek szélesebb spektrumát. A partnerség, ha hatékonyan működik, sok módon teremt hozzáadott értéket:

- a programok tervezésekor segít az adott régió vagy célcsoport igényeire összpontosítani az intervenciót;
- ötleteket ad a projektekhez, mert a partnereknek kommunikációs lehetőséget biztosít a Strukturális Alap előírásaival kapcsolatban;

- információt biztosít a monitoring folyamathoz azzal, hogy a megfigyelést végzők ismerik, hogyan működik a program a terepen, és így könnyebb megoldást találni a megvalósításkor jelentkező problémákra;
- több fajta vélemény vehető figyelembe az értékeléskor;
- segít szélesebb körben elterjeszteni az Alapokkal kapcsolatos információkat, valamint azt, hogy a programoknak milyen eredményei voltak az érintett térségben.

A partnerség továbbra is az Alapok irányításának, monitoringjának és értékelésének alapelve, ami nagy hozzáadott értéket teremthet főként ott, ahol a résztvevők szerepe és felelőssége világosan elhatárolt. A Területi Foglalkoztatási Paktumok jó példák a partnerség működésére. Ezek az alábbi módokon teremtettek hozzáadott értéket a helyi fejlődésben és foglalkoztatásban:

- növelték a kihelyezett forrásokat helyi és regionális szinten
- összekapcsolták a kínálatot a kereslettel;
- csökkentették az adminisztrációs típusú átfedéseket
- világosabban határozták meg a politikákat.

Az idők folyamán a Strukturális Alapok főáramába tartozó programokba is jobban bevonták a társadalmi partnereket a programozás és az irányítás területén. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság 2003 szeptemberében elfogadta a Partnerség a Strukturális Alapok végrehajtásában c. tájékoztatói véleményt, amely azt javasolta, hogy a sikeresség érdekében erősítsék a partnerséget, mert az így megteremtett összehangolás, hatékonyság és átláthatóság legitimálja a programokat. A partnerség haszna különösen nyilvánvaló az ESF programjainak esetében, amelyek sok helyi szintű szereplőt vontak be közvetlenül az EU által finanszírozott programokba.

Széles körű az egyetértés abban, hogy a partnerség növeli a Strukturális Alapok hatékonyságának

és befolyásának hozzáadott értékét, ám ugyanakkor újabb szinteket visz a politikák tervezésének és kivitelezésének bonyolult rendszerébe, ami lelassíthatja a döntéshozatalt. Ezért meg kell találni a helyes egyensúlyt a partnerségből eredő bonyolultság és a tervezés és végrehajtás javítása között.

A koncentráció

A koncentráció egyrészt azt hivatott biztosítani, hogy a Strukturális Alapok hatása ne aprózódjon el azáltal, hogy a forrásokat túl vékonyan terítik szét úgy földrajzilag, pénzügyileg mint a politikai prioritások értelmében, másrészt azt, hogy minden súlyos strukturális problémával küszködő régió segítséget kapjon.

A földrajzilag úgy állapították meg a célterületeket, hogy meghatározták az egyes célkitűzések keretében mely területek jogosultak a Strukturális Alapok támogatására. E tekintetben némi haladás történt amennyiben a 2000–2006 programozási időszakban nagyobb a koncentráció szintje, mint a két korábbi időszakban; jelenleg az 1. és a 2. Célkitűzés az EU népességének 41%-át fedi le. A jelen időszakban a 2. Célkitűzés keretébe tartozó régiók meghatározásának a folyamata azonban túl bonyolult volt és egyes esetekben oda vezetett, hogy a régiók túlzottan felaprózódtak és a források szétszóródtak. A 2004–2006 közötti években a 10 új tagállam minden régiója az 1. Célkitűzés keretébe fog tartozni, kivéve Prágát, Pozsony(Bratislava) és Ciprust, amelyekben együttesen a népesség 31%-át fogja a 2. Célkitűzés lefedni.

A politikai prioritásokat a Bizottságnak a közlekedésre, energia-ügyre, versenyképességre, humán erőforrásokra, vidékfejlesztésre és újabban a környezetvédelemre vonatkozó iránymutatásai tükrözik. Az iránymutatások nem kötelező érvénye és olykor túl tág kerete azonban csökkentette a hatásokat.

Az értékelés szerint minden elért haladás ellenére a Strukturális Alapok támogatásait olykor túl széles körben és túl vékonyan terítik. Az olyan programok, amelyek helyet adnak minden lehetséges jogosult tevékenységnek nemigen lesznek hatékonyak, viszont irányításuk bonyolult és nehézkes, mert

rengeteg végrehajtó testülettel és a mutatók túlnyúló bőséges rendszerével működnek.

Az adicionalitás

Az adicionalitás — az az elv, hogy a Strukturális Alapok nem a meglévő közberuházások kiváltására valók — biztosítja, hogy a Strukturális Alapok valóban növeljék a regionális fejlesztésbe injektált forrásokat. Ezt az elvet az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók demonstrálhatóan tiszteletben tartották, amelyekben minden komplexitás ellenére meg lehet állapítani, hogy milyen összegeket fedettek be. Az adicionalitás megteremtése a 2. és 3. Célkitűzés keretébe tartozó programokban — főként az utóbbiban — már nehezebb, ami aláássa az adicionalitás értékét, mint az Alapok minden Célkitűzésére érvényes alapelvét.

A strukturális politika fejlődése és a hatékonyság vizsgálat

A tapasztalatok bővülésével nőtt a Strukturális Alapok programjainak végrehajtásában szerzett gyakorlat. Az idők folyamán a szabályozás világosabban határozta meg az elvárásokat, s részletesebben definiálta a Bizottság, a nemzeti kormányok és a regionális hatóságok szerepét és feladatait. A jövő egyik fő feladata megteremteni a megfelelő egyensúlyt egyfelől a nagy adminisztratív költséggel járó szigorú irányítás, másfelől a programok hatékonysága között.

A pénzügyi irányítás és az ellenőrzés — mi a megfelelő egyensúly?

A pénzügyi irányításra és ellenőrzésre vonatkozó jogszabályokat az idők során jelentősen megerősítették. Továbbra is a Bizottság számol el a költségvetést készítő hatóságnak és a Strukturális Alapok kiadásait külső szervként ellenőrző Számvévőszéknek, még abban a kontextusban is, hogy a decentralizáció jegyében mind több feladat hárul a tagállamokra, ami némi feszültséget okoz az utóbbiak és a Bizottság szerepmegosztásában.

A Szerződés értelmében a Közösség és a tagállamok közösen felelősek az EU pénzügyeiért és a Bizottságnak van meg a jogköre, hogy üldözze a

csalást, korrupciót és a Közösség érdekeit veszélyeztető törvénytelen cselekedeteket. Az 1994–1999 időszak alatt bevezetett részletesebb ellenőrzési előírások nyomán a tagállamokban általában hatékonyabbá és szigorúbbá vált az ellenőrzési rend, bár — mint azt a programok lezárásakor feltárt problémák mutatják — a tagállamok nehezen tudták kielégítően bizonyítani a teljes végrehajtási időszakra bejelentett kiadások szabályszerűségét.

A 2000–2006 időszakra a Bizottság a tagállamokkal közösen tovább fejlesztette az ellenőrzési előírásokat és világosabban meghatározta egyfelől az irányító hatóságok, másfelől a kifizető hatóságok feladatait. A megfelelő pénzügyi irányítást és ellenőrzést biztosító rendszert, valamint a lefektetett alapelveket széles körben elfogadták, bár az előírásokban még több teret lehetne biztosítani az arányosság szélesebb körű alkalmazásának.

Továbbá az, hogy a Bizottság későn, jóval a programozási időszak megkezdése után fogadta el a szabályozást, és hogy ez egybe esett az előző időszak lezárásával jelentős nehézségeket okozott a szükséges intézkedések hatékony beindításában. Ezek és az elkötelezettségekkel és kifizetésekkel¹⁵ kapcsolatos új szabályok együttesen magyarázzák, miért gyűltek fel hatalmas kifizetendő összegek 2002 végén.

A strukturális intervenciók teljes ráfordításai erőteljesen növekedtek 2003-ban, első ízben meghaladva a 2000 évi szintet, s a teljes kifizetések 28,6 milliárd eurót tettek ki. Ez a következőket tükrözi:

- a 2000–2006 időszakra nézve azt az együttes hatást, amit az 'n+2' szabály által bevezetett pénzügyi fegyelem, az egyszerűsítés érdekében hozott intézkedések és a programoknak a terepen történő tényleges megindítása eredményezett
- az 1994–1999 időszakra nézve a még teljesítendő kötelezettségvállalások jelentős csökkenését.

A kötelezettség-vállaláshoz mért kifizetések a Kohéziós Alap esetében voltak a legmagasabbak, ahol a teljes 100%-ot kifizették, és az Európai

Területfejlesztési Alap esetében, amelynek 96,5%-át fizették ki.

A regionális hatóságok ugyan belátják, hogy a szűrés és ellenőrzés az irányítás és a kormányzás javítását szolgálja, de az előírások számosságát gyakran olyan tehernek látják, amelynek előnyei nem indokolják annak adminisztratív költségeit. Úgy látják, a mostani programozási időszakban nincs meg a kellő rugalmasság, különösen a 'n+2' szabály fényében (amelynek értelmében a költségvetési előirányzatokat két éven belül el kell költeni vagy azok lejárnak). Az is aggodalmat okoz, hogy a nemzeti rendszerek miatt szükségtelenül megkésztetnek az eljárások. Az egyik konkrét bírálat az, hogy az új előírásokról a legutolsó pillanatban döntöttek, arra kényszerítve a régiókat, hogy módosítsák a már kialakított rendszereket. Emiatt késett a programok megvalósítása, és az 'n+2' szabály közvetve azt a hatást váltotta ki, hogy az idő szorítása miatt a minőség és az innováció rovására kellett a pénzeket elkölteni. Egyes tagállamok és régiók szerint minden, a Bizottság által előírt pénzügyi ellenőrzési eljárás végrehajtásának költsége túl magas az azokból fakadó hasznokhoz képest. A költség kiváltképp a 2. Célkitűzés keretébe tartozó intervenciók esetében súlyos kérdés, ahol a végrehajtási költségek a teljes ráfordítások nagy hányadát teszik ki.

A projektek kiválasztása és megvalósítása

A nagy projektek (amelyek teljes költsége a 2000–2006 időszakban meghaladja az 50 millió eurót) kivételével a projektek kiválasztása az érintett tagállam vagy régió feladata. Az elvégzett értékelések szerint a kiválasztási eljárások általában robusztusak és szilárdak, a versenyeztetés és a sorba-állítás rendszerét egyaránt alkalmazzák. Egyes esetekben az derült ki, hogy az eljárások túl összetettek, ami elriaszthatja az esetleges projekt támogatókat. Az 1. Célkitűzés programjai esetében nem mindig volt meg a kellő átláthatóság, a 2. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban viszont bizonyítható a formális kritériumok terjedő használata, továbbá a szakszerűség és az átláthatóság erősödése. A 6. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban azonban a projekt kiválasztás olykor zavaros volt és a résztvevők szűk körét érte el, a rendszer újszerűsége miatt pedig egyes esetekben nem fordítottak kellő figyelmet a projektek alakulására.

Annak ellenére, hogy a közpénzek kezelésének minősége javult, még van mit javítani, főként ami a nagy beruházási projektek kiválasztását és megvalósítását illeti. Az 1. Célkitűzés programjainak ex post értékelése szerint a vizsgált projekteknek csak egyharmadát fejezték be az eredeti határidőre és egyharmadának a befejezése több mint egy évet késett; a vizsgált projektek kétharmada lépte túl a költségvetését, s ezek 20%-a több mint 30%-kal lépte túl az eredetileg tervezett keretet. A költségvetés túllépésének okai a nem megfelelő tervezés — mint például, hogy nem látták előre a földterület tulajdonviszonyaival kapcsolatos problémákat — a rossz költségbecslés és az adminisztratív késedelmek voltak.

A monitoring rendszerek stratégiaibb szerepének kidolgozása

A monitoring ugyan a rendszer létfontosságú eleme, de a tapasztalatok azt mutatják, hogy a monitoring bizottságok fókuszában túlnyomó részt nem a stratégiai irányítás, hanem a pénzügyek kezelése áll, elsősorban az, hogy gondoskodjanak a Strukturális Alapok forrásainak felhasználásáról. Ez a fókusz befolyásolja a döntéshozatali eljárást, s erősíti azt a tendenciát, hogy ott költsék el a forrásokat, ahol abszorpciójukat kipróbálják és tesztelik, és ez az innovatívabb megoldások és irányzatok követése ellen hat. A kohéziós politika működésének javításában az egyik feladat a monitoring bizottságok stratégiaibb szerepének kidolgozása. Ebből a szempontból fontos, hogy a monitoring bizottságok partneri szerepét az irányító hivatalok elfogadják, és ne egy olyan mechanizmusnak tekintsék, ami csak arra szolgál, hogy a máshol hozott döntésekre ráüssék a pecsétet.

A Strukturális Alapok programjainak értékelése felhívta a figyelmet arra, hogy a szemmel látható javulás ellenére a monitoring minősége rossz volt az 1994–1999 időszakban, és kihangsúlyozta, hogy a monitoring bizottságoknak hozzá kell jutniuk az érdemi információhoz a programok megvalósításának előrehaladásáról.

Jóllehet a monitoringot megerősítették a 2000–2006 időszakra, s ennek során a hangsúly a mutatók alkalmazására és a célirányzatok kijelölésére került, a problémák továbbra is fennállnak. A mutatók gyakran nem világosan definiáltak,

és egyes esetekben teljesen elburjánoztak, főként ott, ahol a programok fókusza túl tág. Ezen kívül a monitoring rendszerek gyakran még most, a programozási időszak kezdete után három évvel sem működnek teljesen, és a rendszereket az ERDF, az ESF és az EAGGF eltérő előírásai komplikálják.

Az értékelés

A Strukturális Alapok programjainak értékelését az 1990-es évek során dolgozták ki és fejlesztették tovább annak érdekében, hogy az Alapok irányítása átláthatóbb és elszámoltathatóbb legyen. 1988-ban a fő hangsúly az Alapok működésének átvilágítása volt, s a fókusz az idők folyamán a ráfordítások eredményére került. Míg az összes tagállam tiszteletben tartja azt a követelményt, hogy kiértékelje az Alapok felhasználását, és néhány esetben ezt a gyakorlatot más politikai területen is bevezették, a végrehajtás módja még most is jelentősen eltér az egyes tagállamok között, ami tükrözi különböző kultúrájukat és eltérő hagyományaikat.

Korábban az értékeléseknek kevés hatása volt, mert túl későn készültek ahhoz, hogy befolyásolják a kulcsfontosságú döntéseket, amelyek meghozatalához pedig az információt szolgáltatniuk kellett volna. E probléma leküzdése érdekében a Strukturális Alapok jelenlegi szabályozása konkrét, a teljesítéshez kötött tartalékhoz kapcsolódó határidőket szab az értékelések elkészítésének. A Bizottság közleményt bocsát ki a félidős értékelések eredményeiről és a teljesítményhez kötött tartalékok 2004 folyamán történő kihelyezéséről.

Az értékeléseket jelenleg a tagállamoknak a Bizottsággal együttműködve *ex ante* kell elkészíteniük az időszak félidejében, majd a Bizottság készít *ex post* értékelést. A félidős értékelés, amelynek keretét úgy határozták meg, hogy az eredményeit fel lehetne használni, egyesek szerint túl merev¹⁶. Azt is jelezték, hogy az *ex post* értékelést, amely a programozási időszak vége után két évvel esedékes, már nehéz hatékonyan felhasználni.

A régiók és a tagállamok erőteljesebb bevonása valószínűleg javítja a folyamatot és hasznosabbá, valamint relevánsabbá teszi, ami azt jelenti, hogy jobban oda kell figyelni a regionális és nemzeti igényekhez szabott értékelési programok tervezésére.

A félidős értékelések első eredményei

A 2000–2006 időszakra szóló összes Strukturális Alap programot értékelni kell a félidőben, aminek 2003 vége előtt kellett megtörténnie. Az eredmények előzetes elemzése a következőket jelzi:

- a 2000-ben hozott stratégiai döntések helyesége nagyjából igazolódott, főként a lisszaboni prioritásokra (innováció, információs társadalom és hálózatok) helyezett hangsúly, amelyekre összesen mintegy 60 milliárd eurót, azaz a Strukturális Alapok 30%-át fordították. Azonban még erőteljesebben lehet e prioritásokra koncentrálni, főként ami az innovációt és a hálózatok hiányzó láncszemeit illeti;
- a lassú kezdés ellenére a pénzügyi abszorpció üteme növekedett és az N+2 szabály úgy tűnik ösztönözte a programok gyorsabb végrehajtását. Egyes esetekben, azonban, a szabály túl mechanikus alkalmazása hátrányosan befolyásolta a minőséget és az innovációt;
- a projektek kiválasztásának és végrehajtásának rendszerét a korábbinál jobbnak ítélték, de bizonyos esetekben a túl bürokratikus eljárások alacsony hatékonyságot eredményeztek;
- az adminisztráció modernizálását, amelyet részben a Strukturális Alapok ösztönöztek, az 'intelligens' információs rendszerek bevezetésével kell kiegészíteni, hogy az irányítók és a döntéshozók folyamatosan tudják értékelni az intervenciókat és azokat, ha szükséges, javítani tudják. A mutatók széles skáláját alkalmazó monitoring rendszereket egyszerűsíteni kell, és az információk stratégiaibb felhasználására kell koncentrálni;
- egyes programok esetében, főként a közlekedési infrastruktúrával kapcsolatosaknál, viszonylag nagy mértékben sikerült a célkitűzéseket elérni.

Még túl korai lenne megmondani, milyenek a programok hatásai a 2000–2006 időszak egészében, annyi azonban tudható, hogy Spanyolországban 2000–2002 között a Közösségi Támogatási Keret (a Strukturális Alapok plusz a nemzeti

közkidadások) beruházásai a becslések szerint a GDP 0,4%-át teszik ki (és az előrejelzések szerint 2006-ban 2,4% lesz).

A teljesítéshez kötött tartalék — az eredményesség jutalmazása

A teljesítéshez kötött tartalék a jó irányítási gyakorlat több aspektusát egyesíti, konkrétan a pénzügyi ellenőrzést, a megvalósítás hatékonyságát, a monitoringot és az értékelést. A tartalék egy olyan újítás, amelynek értelmében a jelenlegi programozási időszakban a Strukturális Alap forrásainak 4%-át visszatartják, s azt a programozási dokumentumokban eredetileg meghatározott célkitűzések teljesítésének alapján legkésőbb 2004 március 31-ig osztják el. A célok az eredményességre (output és elért eredmények), pénzügyi kérdésekre és az irányításra vonatkoznak. Jóllehet a tartalék működését még ellenőrizni kell a gyakorlatban, az első lépést jelenti a célkitűzések szerinti irányítás felé, és elsőként vezeti be a jó irányítás pénzügyi ösztönzését, amit a tagállamoknak és a régióknak nyilvánvalóan érdekében áll elérni.

Felmerültek aggodalmak a bevezetett mechanizmust illetően, elsősorban merevsége és

A spanyol 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiók előzetes eredményei a 2000-2002 időszakban

- Javult a megközelíthetőség: 476 km autótutat vagy autópályát és 173 km vasútvonalat építettek vagy fejlesztettek; 810 km áram-elosztó hálózat 250 km gázvezeték épült;
- a termelési környezet támogatása: 4 600 kis- és közepes méretű vállalkozás kapott támogatást, aminek a beruházásokra gyakorolt kiegyenlítő hatása a becslések szerint 12,2 milliárd euró;
- a tudás-alapú társadalom támogatása: 1 503 kutatóközpont és 48 199 kutató részesült támogatásban; 26 864 ADSL vonalat telepítettek;
- humánerőforrások: mintegy 7 millió ember kapott az Európai Szociális Alapból támogatást, akiknek 57%-a képzésben részesült.

Hogyan érzékelik a régiók az EU strukturális politikáját

A 3. részben említett esettanulmányok, amelyek a regionális tisztviselőknek az EU politikájával kapcsolatos nézeteit vizsgálta, arra is rákérdezett, mi a véleményük a Strukturális Alapok működésével kapcsolatban. A megkérdezettek egybehangzóan pozitívan nyilatkoztak az Alapoknak az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókra gyakorolt hatásáról, főként az infrastruktúra területén és elsősorban a kohéziós országokban, ahol az egy főre jutó GDP-nek az EU átlaghoz való konvergenciája a nemzeti politika egyik legfőbb célkitűzése volt.

Más 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban, amelyek kisebb forrásokat kaptak (például Flevoland, a Felföldek és Szízetek), úgy találták, hogy az 1. Célkitűzés támogatására való jogosultság következtében a nemzeti regionális politika is jelentősebb prioritásként kezeli őket.

A 2. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban az esettanulmányok azt erősítették meg, hogy nehéz megfelelő regionális szintű adathoz jutni, amely rávilágítana a fejlődésre, valamint hogy a források nagysága nem volt elegendő ahhoz, hogy az adott régiókban a helyzet romlását visszafordítsa.

A 2. Célkitűzés keretébe tartozó területek azonban gyakran éppen a régió legproblémásabb részei, a demográfiai trendek, az oktatás színvonala, a hagyományos ipar szerkezetváltása, munkanélküliség vagy környezet stb. szempontjából. Az üzleti beruházások inkább a régió más részeiben vagy a szomszédos régiókban koncentrálódnak, s így a Strukturális Alapok támogatása jelenti az egyedüli forrást.

Sok esetben a fókusz inkább a Strukturális Alapok mennyiségi, semmint minőségi hatására esett, kiváltképp az olyan régiókban, ahol a Strukturális Alapokból való részesedés viszonylag kicsi volt, akár a GDP-hez, akár a beruházásokhoz vagy a nemzeti költségvetéshez mérten. Ezekben az esetekben leggyakrabban a partnerséget és a programozást, valamint a regionális szintű integrált stratégia követését jelölték meg a közösségi módszer legfőbb hozadékaként. Úgy látták, hogy ez erősítette az intézményi kapacitást, és konkrétan az értékeléshez szükséges szaktudást,

főként az afféle horizontális témákkal kapcsolatosan, mint például az esélyegyenlőség, a fenntartható fejlődés vagy az innováció.

A nagyfokú autonómiával rendelkező régiók kivételével a közösségi politikák alkalmazását általában nem hangolták formálisan össze. Ugyanakkor az összehangolást akadályozza az erős regionális irányítási struktúra hiánya. A szinte teljesen egybehangzó vélemény az volt, hogy a jelenlegi programozási időszakban az összegyűjtött tapasztalatoknak köszönhetően a korábbi időszakoknál erőteljesebbé vált a koordináció.

Sokan bírálták az irányítás, értékelés és ellenőrzés költségeinek jelentős emelkedését a 2000-2006 programozási időszakban (az egyik tanulmány szerint a költségek a teljes költségben belüli részaránya 5%-ról 20%-ra emelkedett). Széleskörű elégedetlenséget okozott az is, hogy a kohéziós politika irányítási eljárásai nagyon bonyolultak, ami minden programozási időszakkal még fokozódott. Másfelől a társadalmi partnerekkel, vállalkozásokkal és egyéb szervezetekkel való együttműködést általában úgy tekintették, mint jelentős és folytatandó előrelépést.

A Régiók Bizottságának javaslatai a Strukturális Alapok irányításának javítására

A Régiók Bizottsága azt a feladatot kapta, hogy a Strukturális Alapok terepen való irányításáért felelős hatóságok körében készített széleskörű felmérés alapján készítsen jelentést arról, hogyan lehet a

kohéziós politika irányítását 2006 után egyszerűsíteni. A felmérés eredményeit egy Lipcsében tartott konferencián vitatták meg 2003 májusában, és a jelentést 2003 júliusában terjesztették az Európai Bizottság elé. A Bizottság a következőket javasolta:

- erősíteni kell a koherenciát és az összehangoltságot mind belsőleg (a különböző Alapok, Bizottsági szolgáltatások és a kormányzati ügyosztályok között) mind külsőleg (a közösségi, nemzeti és regionális programok között);
- jobban kell alkalmazni a szubszidiaritás és a proporcionalitás elvét, és el kell fogadni, hogy általában a regionális és helyi hatóságok a legmegfelelőbb testületek a politikai döntések meghozatalára és azok hatékony végrehajtására;
- folytatni kell a Közöségi alapú regionális megközelítési módot;
- továbbra is biztosítani kell a forrásokat, mivel a kohéziós politika kevesebb pénzzel elképzelhetetlen;
- növelni kell a szektorális politikák hozzájárulását a kohézióhoz;
- még jobban egyszerűsíteni kell az eljárásokat és erősíteni a közös felelősséget;
- nagyobb szerepet kell biztosítani a regionális együttműködésnek, mint az integráció fontos eszközének.

bonyolultsága miatt, de a tartalék ráirányította a figyelmet a teljesítés olyan fontos kérdéseire, mint például a pénzügyi abszorpció és a monitoringhoz használt adatok minősége. Ugyanakkor az is aggodalomra ad okot, hogy a pénzügyi abszorpcióra való fókuszálás elterelheti a figyelmet a minőségről a pénzek elköltésénél.

Az irányítási gyakorlatok sokfélesége

A Strukturális Alapok eljárásai elvileg olyanok, hogy "egyetlen méret mindenre rámegegy", ám az értékelés eredményei és egyéb tanulmányok azt mutatják, hogy nagyon sokféle gyakorlat létezik, továbbá a hatóságok azon kapacitása, hogy az Alapokat kezeljék, egyre növekszik. A szabályzat tartalmazza a legjobb gyakorlatokra vonatkozó

alapelveket, s ezek minden programozási időszakkal egyértelműbbé és jobbá váltak. Ugyanakkor minden tagállam keresztül ment saját fejlődési ciklusán, s növekvő kapacitásával mind hatékonyabban tudta megvalósítani az Alapok projektjeit.

A Strukturális Alapok irányítási módszerének három fő típusát különböztethetjük meg:

- erősen centralizált módszer, amely főként a szektorális programokra alkalmaztak;
- centralizált és decentralizált programok keveréke;
- decentralizált módszer, amelyet inkább a regionális programokra alkalmaztak.

A rendszerek az idők folyamán fejlődtek, s gyakran a centralizált módszer felől a vegyesen át a decentralizálthoz jutottak. Az értékelési eredmények azt mutatják, hogy mind a centralizált, mind a decentralizált módszer eredményes lehet, bár az utóbbi hatékonyabb, mert könnyebben reagál a regionális szükségletekre.

A centralizált módszer azért hatékony, mert gyorsabb a döntéshozatal és rugalmasabb, de kevésbé érzékenyen reagál a regionális szükségletekre és hagyományosabb eljárásokra épül, ami hátráltatja az innovációt. A legtöbb kohéziós országban és Dél-Olaszországban centralizált rendszerek működtek az első programozási időszakban, de a későbbi időszakokban egyértelműen decentralizáltabbá váltak — bár Portugáliában kevésbé, mint máshol. Olaszország, Spanyolország és Görögország az 1994–1999 időszakban kezdett decentralizálni, Írország pedig a 2000–2006 időszakban.

A kelet-német és a más országok egyes, az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régióiban a rendszerek decentralizáltak, amelyek ugyan néha bonyolultak, de hatékonyan működnek.

A Strukturális Alapok 2. Célkitűzése keretébe tartozó régiók menedzselése általában decentralizált. Még a centralizációs hagyománnyal rendelkező országokban is, mint például Franciaország és az Egyesült Királyság, a döntéshozatali hatalom egyre inkább a 2. Célkitűzés keretébe tartozó régiókhoz kerül és növekszik a közigazgatás autonómiája. Általánosabban fogalmazva, a 2. Célkitűzés programjait egyre inkább a regionális politikai struktúrákba integrálják.

A bővítés és a kohéziós politika: az EU előtt álló feladatok

A Strukturális Alapok támogatása döntő szerepet játszik abban, hogy az új tagállamok meg tudják erősíteni gazdasági versenyképességüket és az egy főre jutó GDP-jük tekintetében utolérjék az EU többi részét. Az alábbiakban áttekintjük a különböző előcsatlakozási alapokkal kapcsolatos eddigi tapasztalatokat, és azt, hogy milyen tanulságok vonhatóak le a Nemzeti Fejlesztési Tervekről és

programokról szóló tárgyalásokból a Strukturális Alapok 2004–2006 időszakban megvalósítandó programjaira nézve.

Az előcsatlakozási alapok tapasztalatai

A 2000–2006 időszakban az EU évi 3 milliárd euróval támogatja a csatlakozás előtt álló országokat. E pénz három különböző forrásból származik: ISPA (Strukturális politikai előcsatlakozási támogatási eszköz), amely a közlekedési és környezetvédelmi projekteket finanszírozza; a SAPARD (Speciális előcsatlakozási mezőgazdasági és vidékfejlesztési intézkedés), aminek elnevezése önmagáért beszél, és a PHARE, amely a csatlakozásra való előkészületként a szükséges közigazgatási és intézményi kapacitás megerősítését finanszírozza.

Az előcsatlakozási támogatás célja részben, hogy az érintett országok megtanulják, hogyan kell hatékonyan felhasználni a forrásokat, mielőtt a csatlakozást követően nagyobb forrásokat kapnának. Ezeknek az országoknak tehát ki kell alakítaniuk azokat az intézményi kereteket, amelyek a legjobban tükrözik a helyi körülményeket és szükségleteket, de ugyanakkor megfelelnek a közpénzek kezelésére vonatkozó EU normáknak.

PHARE

2000 óta a PHARE célja, hogy segítsen a csatlakozás előtt álló országoknak a csatlakozásra való felkészülésben. Költségvetését évi 1,6 milliárd euróra növelték, s három fő prioritásra összpontosít:

- intézmény építés (30%),
- a szabályozási infrastruktúrába való beruházás, amire az *acquis communautaire*-nek való megfelelés érdekében van szükség (35%),
- a gazdasági és társadalmi kohézió támogatása (35%).

Miután 2004 májusában a 10 új tagállam belép az EU-ba még legalább még további három évig kapja a PHARE támogatást, Bulgáriában és Romániában pedig a program még azután is folytatódhat.

ISPA

Az ISPA nagyjából a Kohéziós Alapnak felel meg és a közlekedési rendszerek és a környezetvédelmi infrastruktúra beruházásait támogatja, mert az érintett országokban az átmenet előtt e két területet évtizedeken át elhanyagolták, és egyik sem felel meg a modern gazdaság követelményeinek. Ami a közlekedést illeti, a prioritást azok a Közlekedési Infrastrukturális Szükséglet Felmérésben (TINA) meghatározott főbb közutak képviselik, amelyek a csatlakozás előtt álló országokat összekötik a jelenlegi tagállamokkal. A környezet javítására adott támogatások a vízkészleteket és a szennyvízkezelést, valamint a szilárd hulladékkezelést célozzák.

Az évi kicsit több mint 1 milliárd eurós teljes támogatásból csak az 5 millió eurónál nagyobb költségvetésű projektek részesülhetnek. 2000-ben és 2001-ben, a megvalósítás első két évében, óriási erőfeszítéseket tettek a finanszírozásra jogosult projektek előkészítésére és a megvalósításhoz szükséges adminisztratív infrastruktúra kiépítésére. 2002 végére a Bizottság 249 projektet fogadott el, amelyeket az ISPA összesen 3,2 milliárd euróval fog támogatni, ami egyenlően oszlik meg a közlekedési és környezetvédelmi projektek között, a közlekedésen belül pedig a közutak és a vasút között. E projektek többsége a meglévő infrastruktúra felújítására és modernizálására irányul.

Az országok egyre inkább a nemzeti közlekedési és környezetvédelmi stratégiáknak megfelelő projekteket választanak ki, hogy a legjobban ki tudják használni a korlátozott forrásokat.

Az ISPA a know-how és az adminisztratív kapacitás kiépítéséhez is hozzájárult, amit a képzéssel, beszerzési eljárásokkal, pénzügyi irányítással, projekt előkészítéssel, a technikai dokumentáció előkészítésével, költség-haszon elemzéssel kapcsolatos technikai segítségnyújtással, valamint a Bizottság Kiterjesztett Decentralizált Megvalósítási Rendszerének (EDIS) alkalmazásával is megtámogatott.

SAPARD

A SAPARD évente 500 millió eurót allokál a csatlakozás előtt álló országok részére, hogy azok

végrehajthassák a Közös Agrárpolitikával kapcsolatos *acquis communautaire*-t és átalakíthassák mezőgazdasági szektorukat és vidéki területeiket. A támogatás az országok által készített fejlesztési terven alapszik, amelyekben meg kell jelölniük egy korlátozott számú intézkedést, mint amilyen például a minőség garancia javítása, állatorvosi és növényegészségügyi ellenőrzés vagy termelői csoportok létrehozása és a föld-nyilvántartás. A különböző intézkedésekre adott támogatások részarányai országonként változóak, de nagy részt mindenhol a feldolgozási és marketing beruházásokat (a teljes támogatási összeg 26%-a), valamint mezőgazdasági holdingok és vidéki infrastruktúrát (további mintegy 20%) finanszírozzák.

Végrehajtásának lassúsága¹⁷ ellenére a SAPARD pozitívan hatott a csatlakozás előtt álló országokra azáltal, hogy a jelenlegi tagállamokéhoz hasonló pénzügyi struktúrák és ellenőrző rendszerek létrehozására ösztönözte őket, aminek köszönhetően kiépült az adminisztratív kapacitásuk.

A Nemzeti Fejlesztési Tervek tanulságai

Az átmenet feladatai

A csatlakozás előtt álló országok számára az első programozási időszak, amikor jogosultak lesznek a Strukturális Alapok támogatására viszonylag rövid, 2004-től 2006-ig tart. Ez számukra egyszerre lehetőség, hogy kialakítsanak egy koherens regionális fejlesztési stratégiát és kihívás, hogy az EU strukturális politikájának alapelveit saját nemzeti politikai kereteikbe integrálják és létrehozzák a végrehajtáshoz szükséges mechanizmusokat.

Megegyezés született arról, hogy e rövid programozási időszakban a strukturális intervenciót korlátozott számú prioritásra koncentrálják, hogy maximalizálni lehessen a hatásokat és egyszerűsíteni a végrehajtást. A négy legnagyobb új tagállam (Lengyelország, Magyarország, a Cseh Köztársaság és Szlovákia) a támogatást a Közösségi Támogatási Kereten keresztül kapja, amelyekhez Operatív Programok társulnak, míg más országok az Egységes Programozási Dokumentum alapján kapják a támogatást.

A támogatás teljes összege, amibe beletartozik a Kohéziós Alapból származó forrás, meghaladja — 1999-es árakon számolva — az évi 7,3 milliárd eurót. Ehhez járul még a nemzeti kormányok társfinanszírozása, ami önmagában is jelentős növekedést képvisel a mostani szintekhez képest, s ez egyes országokban újabb terheket ró az utóbbi években a viszonylagos lassú növekedés következtében már amúgy is szűkös költségvetésekre (A4.11 táblázat).

A kialakulóban lévő stratégiák

Minden csatlakozás előtt álló ország elsőrendű célkitűzése az, hogy nagy ütemű gazdasági növekedést érjen el és tartson fent annak érdekében, hogy az adott országban emelkedjen az életszínvonal és növekedjen a foglalkoztatás szintje. A nemzeti fejlesztési tervek jelentősen eltérnek abból a szempontból, hogy hogyan osztják el a támogatást az intervenciós területek között, ami a társadalmi és gazdasági körülményekbeli eltéréseket és a prioritások különbözőségét tükrözi. Az infrastrukturális beruházásoknak juttatott források részaránya például Szlovéniában 19% és Cipruson 78%; az oktatási, képzési és egyéb programokra szánt támogatás Máltán 14% és Szlovéniában 28%, a termelési kapacitás beruházásaira fordított támogatás aránya a Cseh Köztársaságban 14% Szlovéniában pedig 54%, amiből jelentős részt a kis- és közepes méretű vállalkozások kapnak.

Az egyes országok által készített programozási dokumentumok meghatározzák a főbb fejlesztési igényeket, ami azért fontos, mert a rájuk eső Strukturális Alapokból származó források és a nemzeti társfinanszírozás valószínűleg eléri az összes strukturális beruházásokra jutó közkiadás 25%-át. A növekedés elérésének a dokumentumokban lefektetett általános módszere megfelel a lisszaboni stratégiának. Lengyelországban, Magyarországon és a Cseh Köztársaságban Operatív Programok határozzák meg a regionális fejlesztést, aminek során a központi és a regionális hatóságok között megoszlik a végrehajtás felelőssége, és e programok a teljes költségvetés jelentős részét kapják.

E programok azonban a legtöbb országban nagyon sok különböző területet határoznak meg, ahol

szükség van az intervencióra, s gyakran hiányzik belőlük a világos fókusz és a stratégiai jövőkép. A jelenlegi tagállamok tapasztalata azt mutatja, hogy ha ezt nem korrigálják, nehezebb lesz a programokat megvalósítani, és hatásuk és fenntarthatóságuk látja kárát.

A felhasznált analitikus módszereket és információs forrásokat magukat is tovább kell fejleszteni, hogy a programok minősége 2006 után javuljon. Sok program esetében csak korlátozottan elemezték a Strukturális Alapok és a nemzeti politikák közti interakciót, a horizontális témák pedig, úgy mint a környezetvédelem és az egyenlő esélyek kérdése, nincs eléggé integrálva a programokba.

A programok kialakítását minden országban hatásuk *ex ante* értékelése segítette, amit többnyire külső szakember-csapat készített. Az értékelések szerint — ha a multiplikációs hatást figyelembe vesszük (vagyis, hogy a GDP ennyivel többel fog nőni, mint amennyivel egyébként nőne) — a Közöségi Támogatási Keretek Magyarországon a GDP-t körülbelül 4%-kal fogják növelni és Lengyelországban kicsit több mint 3%-kal, s a becslések szerint 2007-ben Magyarországon a beruházások a GDP 8%-ával fognak nőni, míg Lengyelországban a munkanélküliség az összes gazdaságilag aktívhoz mérten majdnem 2%-kal fog csökkenni.

A végrehajtás feladatai

A Strukturális Alapok végrehajtása gondos előkészületeket igényel, aminek során létre kell hozni a szükséges adminisztratív struktúrát és eljárásokat a kapott források kezelésére. Az előkészületek már egy ideje, a csatlakozási szerződések tárgyalásának megkezdése óta folynak.

A felkészülési szakaszban a csatlakozás előtt álló országok látványos haladást értek el azon a téren, hogy különböző közigazgatási hatóságaik hatékonyabban működnek együtt, aminek révén a programok összehangoltabbak és hatékonyabbak lettek. Széles körű erőfeszítéseket tettek a munkatársak képzésére, főként az érintett minisztériumokban és végrehajtó hivatalokban, és javították sok regionális és helyi hatóság működését. A Strukturális Alapok programjainak megvalósítása azonban a csatlakozás előtt álló országokban a közigazgatás

számos részét érinti, kezdve a központi kormányzat stratégiai tervezési egységeitől az egyes projektek kiválasztásáért felelős helyi hatóságokig. Az adminisztratív kapacitás kérdése valószínűleg a 2004–2006 időszakban és utána is az egyik legfontosabb kérdés marad. A kapacitásoknak a részben az összegyűjtött tapasztalatoknak köszönhető megerősítése a program-végrehajtás decentralizációjának szükséges feltétele lesz 2006 után.

Az általánosan levonható következtetés az, hogy a program dokumentumok és a tervezett tevékenységek a 2004–2006 időszak átmenetiségét tükrözik, s előkészítik a talajt a következő programozási időszakban követendő stratégiák számára és a megvalósításukhoz szükséges struktúrák létrehozásához.

Milyen feladatok várnak a csatlakozás előtt álló országokra?

Kézenfekvő volna a csatlakozás előtt álló országokat azonos tulajdonságokkal és problémákkal rendelkező egységes területnek tekinteni, de ez távolról sem felel meg a valóságnak. Szinte mindegyikük égető és szer-teágazó strukturális problémákkal küzd — amelyeket elsősorban az alapvető infrastruktúra elhasználódott, elavult volta, vagy teljes hiánya okoz — de a problémák természete és nagyságrendje jelentősen eltér az egyes országok és régiók esetében. Ezt az egy főre jutó GDP eltérései is tükrözik, amelyek mind az országok, mind az egyes országokon belüli régiók között nagyobbak, mint a jelenlegi tizenöt tagállamból álló EU-ban. S ami még fontosabb, a különféle típusú egyenlőtlenségek is sokkal nagyobbak, mint a jelenlegi 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban. Ez igen lényeges a strukturális politika megtervezése szempontjából. Először is, mindegyik régióknak meg kell állapítania, melyek a versenyképességét korlátozó és a beáramló beruházást elriasztó legfőbb hiányosságai, majd az első feladata e hiányosságok kiküszöbölése kell legyen annak érdekében, hogy a lehető leghamarabb gyors növekedési ütemet tudjon elérni.

Továbbá a regionális különbségek ahelyett, hogy csökkennének egyre növekszenek, mert a fejlődés a nagyvárosokban és azok köré — elsősorban a fővárosokba és környékükre — koncentrálódik, ahol az újfajta tevékenységek, főként a szolgáltatások, leginkább bővülnek. Ezt a tendenciát erősíti, hogy vele párhuzamosan a külföldi közvetlen beruházás is ugyanezekre a helyszínekre áramlik, mert ott találhatóak meg a szükséges szolgáltatások, létesítmények és a szaképzett munkaerő.

A **közlekedési kapcsolatok** többnyire mindegyik országban elégtelenek. Ennek következtében az ingázás, még a fővárosokba is, jelentősen kisebb, mint a jelenlegi tagállamokban (a harmadát sem éri el). A közlekedés javítása kell legyen az egyik legfőbb prioritás, nem csak a fejlődés érdekében, hanem azért is, hogy a szóban forgó régiók és az országok közti kereskedelem bővülni tudjon. Jelenleg az új tagállamok közti kereskedelem szerény, jóllehet természetes kereskedelmi partnerek lennének, s ezért erőteljesen ezt bővíteni kell, mert az segítené az országok közös növekedését. A transz-európai közlekedési hálózatok tervezett bővítése ugyan a csatlakozás előtt álló országok javát is szolgálja, de a tervezett új közutak inkább a jelenlegi tagállamokkal fogják őket összekötni, semmint egymással.

Az **egyenletesebben elosztott növekedés** kialakulását az akadályozza, hogy sok régió népsűrűsége nagyon kicsi, s nincsenek nagyobb, a beruházást vonzani képes városai, amelyek a gazdasági fejlődés központjai lehetnének. Csak Lengyelországban van több nagyváros (250 ezernél nagyobb lakosságú), amelyek a fővároson kívül növekedési pólusként szerepelhetnének. A 41 NUTS 2 régióból 8-ban nincs 100 ezer főnél nagyobb lakosságú város, s a népesség nagy része 20.000-nél kisebb lélekszámú kisvárosokban vagy falvakban él. Az effajta település-minta, amely egy domináns gazdasági aktivitási struktúrával egészül ki, valószínűleg visszafogja a fejlődést, ha csak nincs jó közlekedési kapcsolat a városok között, hogy az emberek könnyen eljuthassanak egyik helyről a másikra, akár azért, hogy munkába járjanak, akár hogy az esetleg több kisváros által közösen használt szolgáltatásokhoz és intézményekhez jussanak.

A közlekedési hálózatok javítása elengedhetetlen a fenntartható fejlődéshez, de azt a **környezet** túlzott károsítása elkerülésével kell megvalósítani, főként azért, mert az ipari tevékenységek által okozott károk több évtizedes elhanyagolása már így is a pusztuló területek súlyos örökségét hagyta hátra. Mivel kevés az autópálya és a közutak általános állapota rossz, a közlekedésfejlesztési politikának tartalmaznia kell egy viszonylag nagy volumenű programot új utak építésére és a jelenlegiek bővítésére. A környezetvédelmi — és a forgalmi torlódással kapcsolatos — megfontolások értelmében ezzel párhuzamosan erősíteni kell a vasúthálózatot, hogy korlátozni lehessen a vasútról a közútra terelődő forgalom nagyságrendjét. Ehhez javítani kell a sínek állapotát, villamosítani kell a vonalakat és bővíteni a két sínpárral ellátott vonalakat, valamint biztosítani kell az országok közti műszaki átjárhatóságot (teljesen standardizálni kell a nyomtávokat és az áram-ellátási rendszereket). Továbbá explicit módon figyelembe kell venni a helyi körülményeket, s ez alapján kell a közlekedés-politikát úgy koordinálni — ami sok jelenlegi tagállamban nem így történik —, hogy a fejlesztési célkitűzések minimális környezeti károkozással legyenek elérhetőek.

A közlekedés javítása azonban önmagában nem elegendő, hanem egy olyan koherens fejlesztési politika részét kell képezze, amely hangsúlyt helyez az **oktatási és képzési rendszerek** reformjára, hogy e rendszerek igazodjanak a munkaerő-piac igényeivel, amelyek a közlekedési követelményekhez hasonlóan régióként változnak az adott gazdasági

tevékenységi minták szerint. Az iskolázottsági szintek ugyan látszólag magasak, abban az értelemben, hogy a Tizenötökre jellemző aránynál több munkavállalási korú embernek van az elemi szintnél magasabb végzettsége, de az oktatási és képzési programok nem készítik fel a fiatalokat a kialakulóban lévő új gazdaságban való munkavállalásra. Sőt, viszonylag kevés embernek van felsőfokú végzettsége, s ha már egyszer elkezdtek dolgozni, a továbbképzési — élethosszig tartó tanulási — lehetőségeik korlátozottak.

Épp ilyen fontos a **produktív tevékenységekbe való beruházás**, különösen annak fényében, hogy a gazdasági szerkezetre milyen óriási változások várnak, ami az uralkodó mintáktól függően megint csak országoként más. (Litvániában és Lengyelországban a mezőgazdaság jelenti a foglalkoztatottság 19%-át, a Cseh Köztársaságban 5%-át; Prágában és Pozsonyban (Bratislava) a foglalkoztatottak 17%-a dolgozik vállalkozásokban és pénzügyi szolgáltatásokban, és 3%-uk Lengyelország bizonyos részein.) A vállalkozási beruházások támogatását azonban nehéz hatékonyan megszervezni, mert a bővülő szolgáltatási szektorokban működő cégek legtöbbször kicsi (10-nél kevesebb embert foglalkoztat), és a legtöbb üzleti szolgáltatás még hiányzik. Ez kiváltképp érvényes azokra a régiókra, ahol a szolgáltatási szektor a legfejletlenebb és ahol a legsürgősebb a szerkezetváltás.

Az **innovációs kapacitás** megerősítése a vállalkozásoknak nyújtott támogatás fontos szempontja kell legyen a tanácsadó szolgáltatások létrehozása és a vállalkozás-fejlesztés pénzügyi támogatás mellett. Az eziránti igény megint csak régióként változó, aszerint, hogy mekkora a kutatási-fejlesztési ráfordítások nagyságrendje, van-e ott kutatóközpont, és milyen fokú a kapcsolat e központok és a helyi vállalkozások között. (A kutatási-fejlesztési ráfordítások például jelentősen eltérnek: Szlovéniában a GDP 1,5% -át teszi ki, míg Stredni Cechy-ben, a Prága környéki régióban majdnem 4%-át, Lettországon, Bulgáriában és Romániában nem egészen 0,5%-át, s több lengyel, magyar és bulgár régióban mindössze 0,2%-át.)

A strukturális szükségletek meghatározása azonban a regionális fejlesztési stratégia kialakításának csak az első lépése. Ezeket az igényeket nem lehet

egyszerre kielégíteni. Ugyanilyen fontos, hogy meghatározzák a cselekvési területek prioritásait, megállapítsák, milyen sorrendben hajtsák végre a beruházási projekteket az adott régió hosszútávú gazdasági fejlődési pályája fényében, és annak figyelembe vételével, hogy a projektek hogyan fognak egymásra hatni, mert így lehet a növekedésre gyakorolt hatásukat maximalizálni.

A politikai döntéshozók központi dilemmája, amely minden országra, de leginkább a nagyokra érvényes, hogy mennyire kell a strukturális támogatást a növekedés főbb központjaiba koncentrálni, ahol a beruházások várhatóan a leghamarabb megtérülnek, és mennyire kell elosztani a régiók között szükségleteik szerint. Lehet, hogy a már így is legversenyképesebb régiók erősítése teremti a legnagyobb esélyt rövidtávon a nagy ütemű növekedéshez, de a források szükségletek szerinti elosztása esetleg nagyobb valószínűséggel javítja a belső kohéziót és biztosítja a kiegyensúlyozott fejlődést hosszú távon. A két megoldás közti választást bonyolítja egyfelől az a tény, hogy a gyengébb régióknak ahhoz, hogy az első fajta stratégiának is jelentősen élvezzék előnyeit, hosszútávon legalább minimális szintű infrastruktúrára és a tőke beruházás egyéb formáira van szükségük, ami azt jelenti, hogy szükségleteiket még rövid távon sem szabad elhanyagolni. Másfelől figyelembe kell venni, hogy a legkevesebbé fejlett régiókban a nagy összegű támogatások injektálásának adminisztratív korlátai vannak.

Ez utóbbi szempontot nem hagyhatjuk figyelmen kívül. Be kell látnunk, hogy a regionális fejlesztési politikát olyan kontextusban hajtják végre, amelyben a tervezési és irányítási **adminisztratív kapacitás** kérdéses, és a strukturális problémák kezelésére vonatkozó tapasztalatok és a szakmai gyakorlat elégtelenek, s a különböző érintett hatóságok működése nem összehangolt. Ez óhatatlanul korlátozza, hogy milyen programokat lehet végrehajtani. Ez azt jelenti, hogy a strukturális beruházásokra szánt forrásokat a terepen működő adminisztráció javításához, a munkatársak kiképzéséhez és a hatékony irányítási eszközök kidolgozásához, a programok koordinálásához, monitoringjához és értékeléséhez nyújtott folyamatos támogatással kell kiegészíteni, különösen regionális szinten.

A kohéziós politika jövőjéről szóló vita

A Bizottság már 2001 elején vitát indított a kohéziós politika jövőjéről, amelybe bevonta a biztosok testületét is. Egy sor konferenciát tartottak a testület elnöke és néhány biztos részvételével. A testület az ezen időszakban elfogadott jelentésekből mindig napra kész információkkal rendelkezett a vita során felmerült kérdésekről.

2001 január 31-én a Bizottság elfogadta a második jelentést a gazdasági és társadalmi kohézióról (COM(2001) 24 végleges). A jelentés első ízben elemezte, milyen kihívásokat jelent a bővítés és vitát indított a 2006 utáni kohéziós politika körvonalazásának érdekében.

2001 május 21–22-én a Bizottság számos résztvevővel (majdnem 2000 regisztrált résztvevő és 1700 egyéb személy volt jelen) megtartotta a második Európai kohéziós fórumot, amelyen jelen voltak a legmagasabb politikai körök képviselői is.

2001 június 11-én az 'Általános Ügyek' Tanácsában a Bizottság tudomásul vette a jelenlegi és jövőbeli tagállamok aggodalmait, főként a spanyol delegáció által benyújtott memorandumot, amely a bővítésnek a gazdasági és társadalmi kohézióra gyakorolt hatásait tárgyalta. A Bizottság azt is bejelentette, hogy folytatja munkáját és rendszeresen beszámol a Tanácsnak. Elkészíti a Harmadik Kohéziós Jelentést annak érdekében, hogy a megfelelő javaslatokat tegyessék a 2006 utáni kohéziós politikára.

Több tagállam, valamint regionális és települési képviselő és a társadalmi partnerek a felmerült kérdésekkel kapcsolatos gyors vélemény-nyilvánítással járultak hozzá a vitához. A 2001 júniusában megfogalmazott kötelezettség-vállalással összhangban a Bizottság 2002 január 30-án (COM(2002) 46 végleges) és 2003 január 30-án (COM(2003) 34 végleges) elfogadta a gazdasági és társadalmi kohézió előrehaladásáról készült két jelentést. Ezek a dokumentumok frissítették a Második Kohéziós Jelentés (2001 január) adatait, főként a régiók közti gazdasági és társadalmi egyenlőtlenségekre vonatkozókat.

A Bizottság több tanácskozást tartott, amelyen a tagállamok régióinak és városainak az e politikai területért felelős képviselői vettek részt:

- 2002 május 26–27, szeminárium mintegy 600 résztvevővel az Unió regionális prioritásairól;
- 2002 július 8–9, szeminárium a városi területekről;
- 2002 szeptember 30, szeminárium a foglalkoztatás és a társadalmi kohézió prioritásairól;
- 2002 október 9, a regionális politikáért felelős miniszterek találkozója, amelyen széleskörű megállapodás született arról, hogy a Strukturális Alapok programjainak végrehajtását egyszerűsíteni kell a 2000–2006 időszakban;
- 2002 október 17–18, szeminárium a hegyvidékekről;
- 2003 március 3–4, szeminárium a Strukturális Alapok irányításának jövőjéről;
- 2003 július 8, "Kohézió és alkotmány: a régiók szerepe és feladatai" c. konferencia, amelyen a tagállamokból és a csatlakozás előtt álló országokból több mint 180 magas rangú regionális végrehajtó tisztviselő és helyi/regionális választott képviselő vett részt;
- 2003 november 13, konferencia Salzburgban a vidékfejlesztési politika jövőjéről.

A Bizottság regionális politikáért felelős főtitkársága nemrégiben feltette internetes oldalára a Közösség intézmények, a jelenlegi és az új tagállamok, régiók, városok, regionális szervezetek, a társadalmi partnerek és a kutatóintézetek összes hozzászólását:

http://europa.eu.int/comm/regional_policy/debate/reflex_en.htm

Ezen a honlapon több mint száz, főként a vitákból, szemináriumokból, minisztérium-közi albizottságok megbeszéléseiből és különböző tanulmányokból vett hozzászólás olvasható, ami egy eddig példa nélküli kollektív erőfeszítés az Unió egy adott politikai területének megvitatására.

A Bizottság képviselői az e témában szerte az Unióban tartott sok száz találkozón, konferencián és szemináriumon vettek részt. A Bizottság több száz delegációt is fogadott a témák megvitatására.

A regionális politikáért felelős miniszterek informális találkozóira is sor került a belga elnökség szervezésében (Namur, 2001 július 13–14.), a görög elnökség szervezésében (Halkidiki, 2003 május 16.) és az olasz elnökség szervezésében (Róma, 2003 október 20.). A következő miniszteriális tanácskozást az ír elnökség kezdeményezésére 2004 február 27–28-án tartják.

Hosszas vita folyt az Európai Parlamentben is, amelyet a kohéziós politikára vonatkozó több határozat meghozatala zárt le:

- 2002 november 7., a Schroedter (Zöld párt, Németország) jelentésről szóló határozat;
- 2003 szeptember 3., a Mastorakis (Európai Szocialista Párt, Görögország) jelentésről és a Pomés Ruiz (Európai Néppárt, Spanyolország) jelentésről szóló határozatok.

A Régiók Bizottsága 2003 május 5–6-án Lipcsében nyilatkozatot adott ki, amelyben felszólítja az európai intézményeket, hogy erősítsék meg az EU regionális

fejlesztési politikáját. A Bizottság 2003 július 2-án két fontos véleményt is kiadott e témával kapcsolatban:

- a Schneider jelentés a Gazdasági és Társadalmi Kohézió Haladásáról szóló második jelentésről;
- Mr. Fitto (európai Néppárt, Olaszország) és Mr Van Cauwenberghe (európai Szocialista Párt, Belgium) közös előretekintési jelentése a Strukturális Alapok irányításáról és egyszerűsítéséről 2006 után.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság is hozzászolt a kohéziós politika jövőjéről szóló vitához, s 2003 szeptember 25-én elfogadta a kohézió haladásáról szóló két jelentést és két tájékoztatói véleményt:

- a “Partnership for the implementation of the Structural Funds” (Partnerség a Strukturális Alapok megvalósításában) c. Barros-Vale jelentés;
- “The contribution of other Community policies to economic and social cohesion” (A többi közösségi politika hozzájárulása a gazdasági és társadalmi kohézióhoz) c. Dassis jelentés.

- 1 Dániát, Luxemburgot és az Egyesült Királyságot kihagytuk, mert kielégítő információ még nem áll rendelkezésre.
- 2 Az EIB legfontosabb eszköze a regionális fejlődés támogatására a nagy projekteknek vagy programoknak nyújtott egyéni kölcsönök, valamint a pénzügyi közvetítőkön keresztül a kisebb tervekhez adott globális kölcsönök. A kis- és közepes méretű vállalkozások fejlesztését szolgáló Európai Beruházási Alap (EIF) kockázati tőkealapokba fektet be és portfólió garanciákat nyújt hitelképesség-növeléssel, hitelbiztosítással vagy strukturált tranzakciókkal. Az EIB hitelezési tevékenysége a Strukturális Alapok támogatásait egészíti ki azzal a céllal, hogy maximalizálja a költségvetési és tőkepiaci források hatását.
- 3 A tanulmányok több magyarázattal is szolgálnak a konvergenciára és egy sor becslést tartalmaznak a kohéziós politikák hatásával kapcsolatban, részben a vizsgált időszakra, országokra és régiókra, részben a rendelkezésre álló adatokra és az alkalmazott modell technikai ismérveire támaszkodva. A legtöbb tanulmány a “közönséges” módszert alkalmazza, amelynek értelmében a regionális konvergenciát az EU átlaghoz mérten állapítja meg.
- 4 A szimuláció a HERMIN makrogazdasági modell felhasználásával készült. A HERMIN-t az 1990-es évek elején építették fel, és azóta főként a közösségi támogatás-politika hatásainak becsléséhez használják.
- 5 Itt a Közöségi Támogatási Keretben (CSF) végzett intervenciókat értjük alatta. A CSF koordinálja a Strukturális Alapok és az állami társfinanszírozás bevonásával végzett regionális EU tevékenységeket.
- 6 Az újonnan létesített munkahelyek bruttó számáról készült becslések elég szilárdan megalapozottak, de a nettó számuk óhatatlanul is bizonytalan, mert nehéz figyelembe venni a kiszorítási és helyettesítési hatásokat. Továbbá nehéz elkülöníteni a közösségi programok hatásait az ugyanakkor hozott nemzeti politikai intézkedésektől.
- 7 Az adatok hiányosságai miatt az 1994-1999 program-időszakra nehéz megbízható számokkal szolgálni.
- 8 A 2000-0226 időszakban a MEDOC (“Méditerranée occidentale”) program a portugál, spanyol, francia, olasz és görög (2003-tól), valamint gibraltári régiókat felölelő INTERREG IIIB keretében indult, az Európai Területfejlesztési Alaptól kapott mintegy 119 millió eurós támogatással. Az általános cél az e régiók közti együttműködés ösztönzése négy tágabb területen (gazdaságfejlesztés, területi tervezés, közlekedés és információs és kommunikációs technológia, és a környezetvédelem) annak érdekében, hogy megerősítsék kapcsolataikat más mediterrán országokkal és azokat bevonják az indított projektekbe.
- 9 Az EU program-területeiből vett mintát elemző tanulmány szerint a válaszolók 68%-a érezte úgy, hogy az elmúlt 10 évben a városi környezet javult vagy nagyon javult, 49%-uk úgy gondolta, hogy az URBAN keretében megcélzott területek kívánatosabb lakhellyé váltak.
- 10 A 2000-2006 időszakban mintegy 16 milliárd euró (a Strukturális Alapok mintegy 14%-a) jut explicit módon a városfejlesztési politika támogatására. Ebből több mint 15 milliárd euró a főáramot képviselő 1. és 2. Célkitűzés keretébe tartozó programokra fordítanak, amelyek fő célja a városközpontok rehabilitációja. E konkrét intézkedéseken túlmenően szinte mindegyik program nagyrészt városokon belül zajlik, csak ezeket nem nevezik “városfejlesztési” programnak. E programok a városfejlesztés minden aspektusát lefedik, úgy mint infrastrukturális beruházások, kis- és közepes méretű vállalkozások támogatása és a társadalmi befogadást elősegítő tevékenységek.

- 11 6 regionális technológiai terv indult 1993-1994-ben, 33 regionális innovációs stratégia (RIS) 1996-ban; ezt követte 25 RIS+ (a RIS megvalósítása) 1999-ben. Ezek a tevékenységek a Bizottság által javasolt módszer szerint történtek. A projektek közül 30-at az Európai Bizottság Regionális Politikai Főigazgatósága "Regional Innovation Strategies under the ERDF Innovative Actions 2000-2002" (Az Európai Területfejlesztési Alap Innovációs Akciók 2000-2002 programjának keretében végrehajtott Regionális Innovációs Stratégiák) c. tanulmánya ír le és elemez.
- 12 6 RISI régió indult 1994-ben, ezt követte 22 RISI kísérleti tevékenység 1996-ban, majd egy tucat RISI+ 1999-ben.
- 13 A "on the simplification, clarification, coordination and flexible management of the structural policies 2000-2006" (A strukturális politika egyszerűsítése, egyértelműsítése, koordinációja és rugalmas irányítása 2000 és 2006 között) c. Közlemény, C (2003) 1255.
- 14 "Managing structural funds in the future: which division of responsibility?" (A strukturális alapok irányítása a jövőben: milyen legyen a felelősség megosztás?), Brüsszel, 2003. március 3-4.
- 15 A 2000-2006 időszakban egy 7%-os előleg után a kifizetéseket csak akkor teljesítik, amikor a költségek ténylegesen felmerülnek, szemben a korábbi időszakokkal, amikor a tagállamok egy bizonyos határig kaphattak előleget amennyiben bizonyítani tudták, hogy a korábbi előlegeket már részben elköltötték.
- 16 Debate at the 5th Conference on Evaluation of the Structural Funds, Budapest, 26/27 June 2003
- 17 A kedvezményezettekkel szerződésben rögzített projektek száma 2002 vége és 2003 áprilisa között 2.100-ról több mint 4.300-ra emelkedett. Az EU e projektekre szánt költségvetése az ezen országoknak az első évben elkülönített összeg 80%-át teszi ki. 2002 végén ennek az összegnek még csak a 40%-át különítették el a végső kedvezményezettek számára. A teljes kifizetés 2003 május végére meghaladta a 201 millió eurót.

Források

- Ex post evaluation of Objective 1 (Az 1. Célkitűzés ex post értékelése) 1994, 1999, 2003
- Ex post evaluation of 1994–99 Objective 2 programmes (A 2. Célkitűzés 1994–99 időszakában megvalósított programjainak ex post értékelése), 2003 június
- Ex post evaluation URBAN Community Initiative (Az URBAN Közösségi Kezdeményezés) (1994–1999) ex post értékelése, 2003 augusztus
- Ex post evaluation of the INTERREG II Community Initiative (Az INTERREG II Közösségi Kezdeményezés) (1994–99) ex post értékelése, 2003
- Efficiency of Structural Funds Implementation Methods (A Strukturális Alapok végrehajtási módszereinek hatékonysága), 2003
- An examination of the ex-post macroeconomic impacts of CSF 1994–99 on Objective 1 countries and regions: Greece, Ireland, Portugal, Spain, East Germany and Northern Ireland (A Közösségi Támogatási Keretnek az 1. Célkitűzés keretébe tartozó országokra és régiókra 1994–99 időszakban gyakorolt ex post makrogazdasági hatásainak vizsgálata: Görögország, Írország, Portugália, Spanyolország, Kelet-Németország és Észak-Írország), 2002 december
- Assessing the Regional Economic Effects of Structural Funds Investments (A Strukturális Alapokból finanszírozott beruházások regionális gazdasági hatásának felmérése), 2003 szeptember
- The Socio Economic Impact of Cohesion Fund Interventions (A Kohéziós Alap intervencióinak társadalmi-gazdasági hatása), 1987 (3 kötet)
- The economic impact of objective 1 interventions for the period 2000–2006 (Az 1. Célkitűzés intervencióinak gazdasági hatása a 2000–2006 időszakra), 2002 május
- Thematic Evaluation of Information Society (Az információs társadalom tematikus értékelése), 2002 október
- The Thematic Evaluation on the Contribution of the Structural Funds to Sustainable Development (A Strukturális Alapoknak a fenntartható fejlődéshez való hozzájárulásának tematikus értékelése), 2002 december
- Thematic Evaluation of the Territorial Employment Pacts (A térségi foglalkoztatási paktumok tematikus értékelése), 2002 október
- Human capital in a global and knowledge based economy (A humántőke a globális és tudás-alapú gazdaságban), Angel de La Fuente and Antonio Ciccone, május 2002
- A study on the impact of Member State policies on social and economic cohesion at regional level (Tanulmány a tagállamok politikáinak a regionális szintű társadalmi és gazdasági kohézióra gyakorolt hatásáról), London School of Economics, december, 2003
- A study on regional factors of competitiveness (A regionális versenyképesség tényezőinek vizsgálata), Cambridge Econometrics, november, 2003
- Impact of Community policies on social and economic cohesion (A közösségi politika társadalmi és gazdasági kohéziós hatása), LABOR, október, 2003
- A study on the needs of regions in current Member States and the candidate countries in areas that are eligible for Structural Funds (Tanulmány a jelenlegi tagállamoknak és a tagjelölt országoknak a Strukturális Alapok támogatására jogosult területein találhatóak régióinak szükségleteiről), Alphametrics, november, 2003
- Relocation and European Integration. Is Structural Spending justified? (Relokáció és az európai integráció. Igazolhatóak a strukturális ráfordítások?) K.Midelfart-Knarvik, H. Overman, Economic Policy Panel Meeting, október, 2002
- Regional Policy in the European Union (Regionális politika az Európai Unióban), R. Leonardi, 2003.

4. rész statisztikai melléklete

A4.1 A Strukturális Alapok allokációja célkitűzésenként és országonként, 2000-2006

	BE	DK	DE	EL	ES	FR	IE	IT	LU	NL	AT	PT	FI	SE	UK	EU15
Allokációk 2000-2006 (millió euró 1999-es árakon)																
1. Célkitűzés	0	0	19229	20961	37744	3254	1315	21935	0	0	261	16124	913	722	5085	127544
Csökkenő közösségi támogatás	625	0	729	0	352	551	1773	187	0	123	0	2905	0	0	1167	8411
2. Célkitűzés	368	156	2984	0	2553	5439	0	2145	34	676	578	0	459	354	3989	19735
Csökkenő közösségi támogatás	65	27	525	0	98	612	0	377	6	119	102	0	30	52	706	2718
3. Célkitűzés	737	365	4581	0	2140	4540	0	3744	38	1686	528	0	403	720	4568	24050
Egyéb*	245	274	1748	858	2250	1273	159	1247	15	620	379	733	316	375	1061	11552
Strukturális Alapok összesen	2038	822	29797	21820	45137	15669	3247	29636	92	3223	1848	19762	2120	2223	16576	194010
Kohéziós Alap				3060	11160		556					3060				17836
Összes	2038	822	29797	24880	56297	15669	3803	29636	92	3223	1848	22822	2120	2223	16576	212010
Összes (a GDP %-ában 2000-ben 1999-es árakon)	0,1	0,1	0,2	2,9	1,4	0,2	0,6	0,4	0,1	0,1	0,1	2,9	0,2	0,1	0,2	0,0

A lefedett népesség (a teljes népesség %-ában)

1. Célkitűzés	0,0	0,0	17,3	100,0	58,5	2,7	26,6	33,6	0,0	0,0	3,4	66,6	21,0	10,6	8,6	22,3
Csökkenő közösségi támogatás	12,6	0,0	1,6	0,0	1,3	1,9	73,4	0,6	0,0	1,8	0,0	33,4	0,0	0,0	3,5	3,4
2. Célkitűzés	12,5	10,2	12,6	0,0	22,2	31,3	0,0	12,9	28,3	15,0	24,8	0,0	30,9	13,0	23,4	18,1
3. Célkitűzés	87,4	100,0	81,1	0,0	40,2	95,4	0,0	65,8	100,0	98,2	96,6	0,0	79,0	89,4	87,9	74,3

Éves egy lakosra jutó allokáció (euró)

1. Célkitűzés	:	:	194,1	285,8	232,2	282,7	194,7	162,3	:	:	135,3	348,2	121,1	104,1	143,0	217,4
Csökkenő közösségi támogatás	69,5	:	80,2	:	95,3	70,7	95,2	80,7	:	63,2	:	125,3	:	:	81,9	93,6
2. Célkitűzés	41,4	41,4	41,4	:	41,4	41,4	:	41,4	41,4	41,4	41,4	:	41,4	41,4	41,4	41,4
3. Célkitűzés	11,9	9,9	9,8	:	19,2	11,3	:	14,2	13,0	15,8	9,7	:	14,2	12,3	12,6	12,3

* Közöségi kezdeményezések, nem 1. Célk. keretbe tartozó régiók FIGG (Halászati Orientációs Pénzügyi Eszköz), Peace

Forrás: DG REGIO

A4.2 A Strukturális Alapok kiegyenlítő hatása az állami és magán kiadásokra az 1. Célkitűzés keretében 1994-1999 és 2000-2006

euró

	1994-1999*		2000-2006	
	A Strukturális Alap egy eurójára jutó nemzeti állami finanszírozás	A Strukturális Alap egy eurójára jutó magánfinanszírozás	A Strukturális Alap egy eurójára jutó nemzeti állami finanszírozás	A Strukturális Alap egy eurójára jutó magánfinanszírozás
BE	0,77	1,18	1,02	1,43
DE	0,37	1,53	0,58	0,02
EL	0,52	0,28	0,50	0,48
ES	0,51	:	0,52	0,04
FR	0,54	0,23	0,88	0,33
IE	0,43	0,34	0,76	0,25
IT	1,40	:	0,89	0,45
NL	2,49	1,42	2,15	0,55
AT	1,59	3,79	0,33	1,76
PT	0,42	0,30	0,60	0,46
UK	0,53	0,24	0,85	0,43
Összes EU11	0,62	0,36	0,63	0,29

* az 1994-2000 közötti összes ráfordítás alapján

ES, IT: 1994-1999 időszakban a nemzeti állami finanszírozásba beletartozik a magánfinanszírozás

EU11, kivéve FI, SE

Forrás: DG REGIO

A4.3 EIB hitelek, 1989-2002

milliárd euró

	1989-93	1994-99	2000-02
Az összes hitel az EU15-ben	70,9	128,9	95,3
Regionális fejlesztés, amiből	47,2	86,7	59,3
Egyéni hitelek	37,8	66,6	40,7
Globális hitelek	9,4	20,1	18,6
Éves átlag, amiből	9,4	14,4	19,8
1. Célkitűzés	5,0	6,8	10,5
2. Célkitűzés	3,4	5,5	6,6
Vegyes és egyéb	1,0	2,1	2,7
Az összes hitel a csatlakozás előtt álló országokban, amelyből	1,7	9,3	9,2
Egyéni hitelek	1,3	8,4	7,8
Globális hitelek	0,4	0,9	1,4
Éves átlag	0,3	1,6	3,1

Forrás: EIB és az Európai Bizottság

A4.4 1. Célkitűzés: a Strukturális alapok hozzávetőleges bontása kiadási kategóriánként, 2000-2006

	BE	DK	DE	EL	ES	FR	IE	IT	LU	NL	AT	PT	FI	SE	UK	Összes EU	Összes kategóriánként	%
																Millió euró		
Produktív környezet	368	0	8041	4587	10693	1298	910	9838	0	57	190	6368	596	457	2500	45903		33,8
Mezőgazdaság	30	0	869	985	1543	244	122	1609	0	1	17	1165	83	72	135	6874		5,1
Erdészet	3	0	98	127	884	55	32	249	0	0	5	391	23	6	33	1905		1,4
Vidékfejlesztés	8	0	2343	1099	2328	380	42	1552	0	11	14	773	80	53	205	8892		6,5
Halászat	2	0	0	293	0	68	99	185	0	6	1	210	6	11	102	984		0,7
Nagyvállalatok támogatása	38	0	602	133	1084	80	0	235	0	3	23	123	75	0	157	2553		1,9
SME és kézművesek támogatása	152	0	2370	953	2368	231	306	2103	0	22	76	2638	201	179	1248	12849		9,5
Turizmus	40	0	235	585	546	152	56	1404	0	8	36	389	8	42	206	3706		2,7
RTD	96	0	1524	410	1940	87	252	2501	0	6	19	678	119	94	412	8138		6,0
Humán erőforrások	190	0	5902	3975	8858	1237	844	4005	0	31	48	3868	259	149	2014	31378		23,1
Munkaerő-piaci politika	4	0	1994	766	4162	99	50	1140	0	17	29	397	67	13	493	9231		6,8
Társadalmi befogadás	27	0	1218	729	531	206	210	208	0	11	3	673	19	18	384	4237		3,1
A nők munkaerőpiaci helyzetének pozitív eszközökkel való javítása	0	0	546	345	240	25	10	384	0	1	2	51	19	19	96	1737		1,3
Oktatás és szakképzés	61	0	935	1411	1248	787	409	1552	0	1	1	2473	65	21	510	9473		7,0
Vállalkozás	99	0	1209	724	2678	120	165	722	0	3	12	273	89	77	530	6701		4,9
Infrastruktúra	62	0	5664	11841	18363	1216	1319	7470	0	30	16	8433	44	102	1608	56169		41,3
Közlekedés	9	0	3102	6497	9128	439	954	3134	0	3	0	3211	11	33	465	26986		19,8
A telekommunikációs és információs társadalom	6	0	177	1496	802	94	104	1103	0	7	8	496	11	56	363	4723		3,5
Környezet	43	0	2373	2190	6405	451	218	2721	0	18	4	2429	7	6	569	17433		12,8
Energia	5	0	11	411	287	43	44	269	0	1	4	469	7	3	109	1663		1,2
Szociális és egészségügy	0	0	0	1247	1740	189	0	243	0	3	0	1827	8	4	102	5363		3,9
Egyéb	5	0	353	559	182	54	15	809	0	3	7	360	14	14	130	2504		1,8
ÖSSZES	625	0	19959	20961	38096	3805	3088	22122	0	123	261	19029	913	722	6252	135955		100,0
Az 1. Célk-re fordított teljes összeg arányában (%)	0,5	0,0	14,7	15,4	28,0	2,8	2,3	16,3	0	0,1	0,7	0,2	0,5	4,6	14,0	100,0		

Forrás: DG REGIO

A4.5 A Strukturális Alapok közlekedési ráfordításai az 1. Célkitűzés keretében, 2000-2006

	az összes %-ában
Közutak	33,1
Vasút	29,4
Autópályák	16,5
Városi közlekedés	6,1
Kikötők	6,1
Multimodális közlekedés	3,9
Repülőterek	2,4
Egyéb	2,0
Víziutak	0,4
Intelligens Közlekedési Rendszerek	0,3
Összes	100,0
Forrás: DG REGIO	

A4.6 A strukturális politika ex post makroökonómiai hatásai 1994-1999: HERMIN szimulációs eredmények

	% -os eltérés az alapszinttől politika nélkül 1999-ben					
	Görögország	Spanyolország	Írország	Portugália	K.Németország	É.Írország
GDP	2,2	1,4	2,8	4,7	3,9	1,3
Feldolgozóipar outputja	3,4	3,7	4,7	10,6	3,2	0,6
Piaci szolgáltatások outputja	2,4	1,2	2,4	4,8	4,4	2,2
Állóeszköz beruházás*	18,1	9,1	12,1	24,8	7,8	1,2
Munkatermelékenység*	2,3	2,1	2,2	6,6	1,2	0,5
Foglalkoztatás*	1,0	1,5	4,7	3,7	2,0	0,1

* csak a feldolgozóipari szektor

Forrás: DG REGIO

A4.7 A strukturális politika hatása a fizikai infrastruktúrára és a humántőkére, 1994-2010: HERMIN szimulációs eredmények
%-os eltérés az alapszinttől politika nélkül 2010-ben

Év	Görögország		Spanyolország		Írország		Portugália		Kelet-Németország		Észak-Írország	
	Fizikai	Humán	Fizikai	Humán	Fizikai	Humán	Fizikai	Humán	Fizikai	Humán	Fizikai	Humán
1993	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
1994	1,1	1,0	1,2	0,7	1,1	1,5	3,5	3,8	0,9	0,4	0,1	0,3
1995	2,7	1,9	2,3	1,4	2,3	2,9	6,3	7,2	1,6	0,8	0,2	0,5
1996	3,9	2,7	3,3	2,0	3,3	4,1	8,8	11,0	2,3	1,2	0,4	0,8
1997	4,9	3,5	4,3	2,6	4,3	5,5	11,0	14,2	2,9	1,5	0,5	1,0
1998	6,0	4,1	5,4	3,4	5,1	6,6	13,2	17,4	3,5	1,8	0,6	1,2
1999	7,0	4,8	6,5	4,0	5,8	7,6	15,3	20,5	4,0	2,1	0,7	1,4
2010	4,8	2,8	4,6	2,1	2,5	4,1	8,7	11,5	2,0	1,2	0,6	0,8

Forrás: DG REGIO
A4.8 Az 1. Céltűzés intervenciójának hatása a kereskedelemre, 2000-2006

	Átszivárgás az EU országai* (az 1. Céltűzés intervenciójának %-ban)	Átszivárgás nem-EU országokba* (az 1. Céltűzés intervenciójának %-ban)
Görögország	42,6	3,8
Spanyolország	14,7	13,2
Írország	26,7	11,1
Portugália	35,2	6,7
Új tartományok	18,9	9,4
Mezzogiorno	17,4	8,6
Összes	24,3	9,1

A4.9 Nem 1. Célkitűzés: a Strukturális Alapok kiadási kategóriánkénti hozzávetőleges bontása, 2000-2006

	BE	DK	DE	EL	ES	FR	IE	IT	LU	NL	AT	PT	FI	SE	UK	Összes EU	Összes kategóriánként	%
Produkktív környezet	451	153	2806	294	2177	3361	70	1605	21	573	770	309	442	414	3469	16913	29,1	
Mezőgazdaság	29	0	28	45	30	42	3	18	0	0	3	26	11	12	0	246	0,4	
Erdészet	28	0	3	3	17	13	1	5	0	0	1	9	3	1	0	83	0,1	
Vidékfejlesztés	14	25	317	144	560	443	51	247	2	187	84	182	71	63	211	2601	4,5	
Halászat	3	0	0	8	0	18	2	3	0	1	0	5	1	2	5	46	0,1	
Nagyvállalatok támogatása	41	11	158	3	58	196	0	9	3	7	147	3	10	2	13	662	1,1	
SME és kézművesek támogatása	159	39	1489	50	621	1324	7	867	3	265	265	60	202	222	2884	8456	14,6	
Turizmus	103	43	344	30	58	785	1	328	3	92	137	9	40	56	139	2168	3,7	
RTD	73	35	467	11	832	511	6	104	10	21	132	15	103	56	219	2594	4,5	
Egyéb	0	0	0	0	0	30	0	25	0	0	0	0	0	0	0	53	0,1	
Humán erőforrások	683	597	5700	206	3280	5831	53	4367	46	2149	710	204	594	902	5641	30963	53,3	
Munkaerő-piaci politika	165	235	2387	45	1025	1074	7	1429	18	808	264	10	149	193	1269	9075	15,6	
Társadalmi befogadás	222	142	1145	30	441	1496	14	266	15	745	140	53	81	146	1634	6571	11,3	
A nők munkaerőpiaci helyzetének pozitív eszközökkel való javítása	108	0	581	20	298	342	2	451	2	21	83	19	41	63	366	2398	4,1	
Oktatás és szakképzés	84	54	542	48	216	1545	18	1191	5	505	102	60	136	152	1418	6076	10,5	
Vállalkozás	105	166	1046	63	1300	1373	11	1030	6	71	121	62	187	349	954	6843	11,8	
Infrastruktúra	225	41	998	327	1523	2259	32	1113	24	340	69	203	130	136	779	8198	14,1	
Közlekedés	22	5	191	169	501	593	21	251	1	38	8	73	29	52	82	2037	3,5	
A telekommunikációs és információs társadalom	94	20	74	40	68	287	3	98	1	58	15	11	32	40	165	1006	1,7	
Környezet	73	8	662	68	792	1123	7	696	16	228	29	60	65	35	478	4343	7,5	
Energia	7	4	34	14	32	70	1	28	5	0	11	11	2	4	8	229	0,4	
Szociális és egészségügy	9	3	15	36	130	72	0	40	0	15	6	46	1	6	45	424	0,7	
Egyéb	21	0	22	0	0	114	0	0	0	0	0	2	0	0	0	159	0,3	
Egyéb	55	32	334	32	61	414	4	429	2	38	38	18	42	49	435	1981	3,4	
ÖSSZES	1414	822	9838	858	7041	11864	159	7514	92	3101	1587	733	1208	1501	10324	58055	100,0	
A nem 1. Célk.-re fordított teljes összeg arányában (%)	2,4	1,4	16,9	1,5	12,1	20,4	0,3	12,9	0,2	5,3	2,7	1,3	2,1	2,6	17,8	100,0		

Forrás: DG REGIO

A4.10 A Strukturális Alapokból vidékfejlesztésre fordított összegek, 2000-2006

	EAGGF - Orientációs szekció		ERDF	
	Millió euró	az összes %-ában	Millió euró	az összes %-ában
Mezőgazdaság	6786	39,1	88	6,3
Erdészet	1842	10,6	27	1,9
A vidéki területek fejlesztése átalakításának elősegítése	8712	50,2	1276	91,8
ebből a mezőgazdaságon és erdészetén kívül	2588	14,9	664	47,8

Forrás: DG REGIO

A4.11 A Strukturális Alapokból finanszírozott kötelezettségvállalások az új tagállamokban, 2004-2006*

Millió euró, 1999-es árak

	CY	CZ	EE	HU	LT	LV	MT	PL	SI	SK	az összes %-ában
1. Céltűzés	0	1286	329	1765	792	554	56	7321	210	921	61,0
2. Céltűzés	25	63	0	0	0	0	0	0	0	33	0,6
3. Céltűzés (az 1. Céltűzésen kívül)	20	52	0	0	0	0	0	0	0	40	0,5
Halászati Orientációs Pénzügyi Eszköz (FIFG)	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,0
Interreg	4	61	9	61	20	14	2	196	21	37	2,0
Equal	2	28	4	27	11	7	1	119	6	20	1,0
Kohéziós Alap	48	836	276	994	544	461	20	3733	169	510	35,0
Összes	101	2328	618	2847	1366	1036	79	11369	405	1560	21708

* az országonkénti bontás hozzávetőleges

Forrás: DG REGIO

A4.12 A Strukturális Alapokból finanszírozott kötelezettségvállalások hozzávetőleges bontása az új tagállamokban, 2004-2006

az összes %-ában

	CY	CZ	EE	HU	LT	LV	MT	PL	SI	SK
Alapvető infrastruktúra		16,9	37,2	16,4	39,4	32,6		14,1		40,5
Versenyképesség/lpar és Vállalat		17,9	19,7	21,5	25,3	25,0	60,0	15,2	57,5	14,5
Humán erőforrások fejlesztése		21,9	20,5	28,2	18,3	21,2	17,0	17,8	31,9	27,2
Mezőgazdaság, vidékfejlesztés és halászat	67,5	12,0	18,7	15,9	15,3	18,5	11,0	16,7	9,9	17,7
Regionális fejlesztés		31,2		18,0			10,0	35,9		
Városi regenerálódás	30,0									
Egyéb*	2,5		3,9		1,7	2,7	2,0	0,3	0,8	
Összes	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

* tartalmazza a technikai segítségnyújtást

Forrás: DG REGIO

Főbb regionális mutatók

Főbb regionális mutatók

Régió*	Népesség		Gazdaság									Munkaerő-piac		
	1000 lakos, 2001	Népsűrűség (lakos/km ²), 2001	A GDP növekedése (éves átlagos %-os változás), 1995-2001	GDP / fő (PPS)			Szektoronkénti foglalkozta- tottság (a teljes foglalkozta- tottság %-ában), 2002			EPO szabadalmi kérvények / egymillió lakos, átlag 1999-2000-2001	Foglalkoztatottsági ráta (a 15-64 évesek a 15-64 éves teljes népesség %-ában), 2002			
				2001, EU15=100	átlag 1999-2000-2001, EU15=100	2001, EU25=100	Mezőgazdaság	Ipar	Szolgáltatások		Teljes	Nők	Férfiak	
EU15	379604	117,0	2,5	100,0	100,0	109,7	4,0	28,2	67,7	153,6	64,2	55,6	72,9	
N10	74745	101,7	4,8	46,1	45,5	50,5	13,2	32,1	54,7	6,9	55,9	50,1	61,9	
EU25	454349	114,2	2,6	91,1	91,0	100,0	5,4	28,8	65,8	128,6	62,8	54,6	71,1	
N12	105066	96,9	4,2	39,9	39,3	43,8	18,5	31,6	50,0	5,3	55,9	50,3	61,6	
EU27	484670	112,0	2,6	87,0	86,8	95,4	7,0	28,9	64,1	120,5	62,4	54,4	70,4	
Belgique-België	10281	336,9	2,4	106,9	106,4	117,3	1,7	25,4	72,9	151,5	59,9	51,4	68,2	
Reg. Bruxelles-Cap./Brussels Hfdst. Gew.	971	6015,5	2,6	217,3	217,8	238,5	0,1	13,1	86,9	161,4	54,5	48,2	61,0	
Vlaams Gewest	5960	441,0	2,5	105,5	104,9	115,8	1,8	28,1	70,2	163,2	63,5	55,1	71,6	
Antwerpen	1648	574,8	2,1	123,8	123,9	135,9	1,2	29,7	69,2	190,8	61,6	52,4	70,5	
Limburg	796	328,8	2,3	89,9	89,4	98,7	1,6	32,9	65,5	84,8	61,1	51,3	70,5	
Oost-Vlaanderen	1365	457,5	2,2	92,5	91,8	101,5	1,8	28,2	70,0	140,0	64,3	56,3	72,1	
Vlaams Brabant	1020	484,3	3,7	112,5	110,5	123,4	1,6	18,4	80,0	259,7	66,5	59,6	73,3	
West-Vlaanderen	1131	360,7	2,5	99,4	98,7	109,1	3,0	31,3	65,8	119,1	64,4	56,5	72,1	
Région Wallonne	3351	198,9	1,9	77,3	77,1	84,9	2,1	23,5	74,4	79,5	54,8	45,6	64,1	
Brabant Wallon	353	324,0	4,3	103,1	100,8	113,1	1,7	18,9	79,4	460,1	59,5	50,9	68,3	
Hainaut	1280	338,0	1,4	69,1	69,1	75,9	1,7	25,4	72,9	65,8	52,0	42,6	61,5	
Liège	1022	264,5	1,4	80,3	80,5	88,1	1,8	25,0	73,3	112,4	54,7	45,4	63,9	
Luxembourg	250	56,2	1,7	74,8	75,9	82,1	4,6	22,4	73,0	116,8	60,5	50,2	70,4	
Namur	447	121,8	2,5	75,2	74,8	82,5	2,2	20,0	77,8	85,2	56,4	47,5	65,2	
Danmark	5357	124,3	2,5	115,3	115,8	126,5	3,3	24,2	72,5	192,9	75,9	71,7	80,0	
Deutschland	82339	230,6	1,6	100,4	102,0	110,2	2,5	32,4	65,2	296,2	65,4	58,8	71,8	
Baden-Württemberg	10561	295,4	2,2	114,0	115,9	125,2	2,1	39,9	58,0	536,7	69,9	62,8	76,8	
Stuttgart	3950	374,1	2,4	125,6	127,1	137,8	2,1	41,7	56,2	655,8	70,7	63,2	78,0	
Karlsruhe	2692	389,1	1,8	115,9	118,1	127,1	1,1	36,5	62,4	464,8	68,1	61,6	74,6	
Freiburg	2146	229,4	2,3	99,4	100,9	109,1	2,7	39,2	58,1	475,0	69,6	62,7	76,5	
Tübingen	1772	198,7	2,0	103,3	105,5	113,4	2,6	42,0	55,4	455,6	71,2	64,1	78,1	
Bayern	12280	174,1	2,5	117,3	118,8	128,7	3,3	35,3	61,3	480,1	70,7	63,4	77,9	
Oberbayern	4112	234,6	3,6	147,9	148,7	162,3	3,1	30,6	66,3	781,6	72,3	65,0	79,5	
Niederbayern	1181	114,3	1,9	93,7	94,6	102,8	4,0	38,8	57,2	181,3	71,2	63,8	78,4	
Oberpfalz	1082	111,7	2,5	100,0	102,6	109,8	5,0	38,9	56,1	376,3	69,2	61,5	76,7	
Oberfranken	1113	154,0	1,1	96,7	98,6	106,2	3,0	42,0	55,0	241,6	69,2	64,2	74,1	
Mittelfranken	1694	233,8	2,2	117,7	119,6	129,2	2,3	34,8	63,0	486,7	68,6	61,5	75,7	
Unterfranken	1338	156,9	1,9	97,2	98,8	106,6	2,9	37,8	59,3	330,5	69,4	60,5	78,1	
Schwaben	1760	176,1	1,4	100,2	103,2	109,9	3,9	37,2	58,9	309,0	71,5	64,1	78,7	
Berlin	3386	3798,0	-1,0	89,9	92,5	98,6	0,6	19,3	80,1	193,0	60,1	57,6	62,6	
Brandenburg	2597	88,1	2,2	67,0	68,3	73,5	4,2	28,4	67,4	72,7	61,9	58,8	64,9	
Brandenburg — Nordost	1177	76,0	2,3	62,4	63,6	68,4								
Brandenburg — Südwest	1420	101,6	2,2	70,9	72,1	77,8								
Bremen	660	1633,6	1,5	135,7	136,5	149,0	1,1	25,2	73,7	92,4	60,7	55,0	66,5	
Hamburg	1721	2278,6	1,8	170,7	173,3	187,3	0,9	20,5	78,5	203,5	64,9	60,2	69,6	
Hessen	6073	287,6	2,0	123,6	125,2	135,7	1,6	30,3	68,1	362,9	67,5	61,0	73,8	
Darmstadt	3742	502,7	2,2	142,3	143,9	156,1	1,4	28,9	69,8	477,1	68,5	61,9	74,9	
Gießen	1064	197,7	1,8	91,1	92,0	100,0	2,0	32,9	65,1	259,5	66,4	59,8	73,0	
Kassel	1267	152,8	1,4	95,9	98,1	105,2	2,2	32,7	65,1	115,5	65,4	59,4	71,2	
Mecklenburg-Vorpommern	1768	76,3	1,2	65,9	67,3	72,3	7,4	25,8	66,8	39,7	58,9	55,8	61,9	
Niedersachsen	7940	166,7	1,6	90,7	92,3	99,6	3,4	30,9	65,7	202,5	64,6	57,0	72,0	
Braunschweig	1667	205,9	2,2	99,1	100,7	108,7	2,1	36,4	61,5	337,4	63,1	55,1	70,9	
Hannover	2161	238,9	0,6	97,6	100,8	107,1	2,3	28,5	69,2	233,6	64,9	58,9	70,9	

Munkaerő-piac					Korosztályi összetétel			Oktatás			Régió*
Munkanélküliségi ráta (%)					a teljes lakosság %-ában (2000)			A 25-64 évesek iskolai végzettsége (a teljes népesség %-ában), 2002			
Teljes, 1992	Teljes, 2002	Tartósan munkanélülők, 2002 (az összes munkanélküli %-ában)	Nők, 2002	Fiatalk, 2002	<15	15-64	65+	alacsony	közepes	magas	
8,9	7,8	40,2	8,8	15,2	16,8	66,9	16,3	35,4	42,9	21,8	EU15
:	14,9	54,5	15,6	32,4	18,3	68,7	12,9	18,9	66,3	14,8	N10
:	9,0	44,3	10,0	18,1	17,1	67,2	15,7	32,6	46,7	20,6	EU25
:	13,7	55,5	14,0	30,6	18,2	68,6	13,2	21,8	64,0	14,2	N12
:	9,1	45,4	10,0	18,6	17,1	67,3	15,6	32,4	47,5	20,1	EU27
6,9	7,5	48,8	8,6	17,7	17,6	65,6	16,8	39,2	32,6	28,1	Belgique-België
9,3	14,5	55,1	14,4	32,9	17,8	65,4	16,8	36,8	25,9	37,3	Rég. Bruxelles-Cap./Brussels Hfdst. Gew.
4,9	4,9	35,2	5,7	11,6	17,1	66,2	16,7	37,9	34,3	27,9	Vlaams Gewest
5,7	5,5	44,0	6,2	10,8	17,2	65,9	16,9	37,4	35,3	27,4	Antwerpen
7,1	5,3	32,5	6,7	13,2	17,4	68,8	13,8	42,4	33,4	24,2	Limburg
4,7	5,5	31,8	6,2	14,5	16,6	66,3	17,1	39,0	33,1	27,9	Oost-Vlaanderen
3,8	4,0	31,0	4,5	10,4	17,1	66,1	16,8	31,5	33,9	34,6	Vlaams Brabant
3,8	3,8	29,8	5,0	9,0	17,0	64,9	18,1	39,9	35,2	25,0	West-Vlaanderen
9,8	10,5	58,6	12,6	26,5	18,6	64,6	16,8	42,5	31,7	25,8	Région Wallonne
5,8	7,0	40,5	8,4	20,7	19,7	65,6	14,7	26,6	31,8	41,5	Brabant Wallon
12,1	12,6	63,6	15,1	32,5	18,2	64,6	17,3	46,1	32,4	21,5	Hainaut
10,0	10,8	58,1	12,6	22,0	18,1	64,6	17,2	44,6	29,4	25,9	Liège
5,2	6,5	38,3	8,7	18,7	20,4	63,4	16,2	42,9	31,0	26,1	Luxembourg
8,8	9,4	61,0	11,6	27,4	19,0	64,7	16,3	39,4	35,3	25,2	Namur
8,3	4,6	19,1	5,0	7,4	18,4	66,8	14,8	19,4	52,6	28,0	Danmark
6,3	9,4	47,9	9,1	10,7	15,7	68,1	16,3	17,0	60,7	22,3	Deutschland
2,7	4,7	37,5	4,6	6,0	16,8	67,7	15,5	20,6	55,6	23,8	Baden-Württemberg
2,5	4,5	38,3	4,3	5,9	16,8	68,0	15,3	21,0	55,2	23,8	Stuttgart
3,0	5,4	37,5	4,8	7,5	15,9	68,1	16,0	19,3	56,7	24,0	Karlsruhe
2,8	4,5	40,7	4,4	5,9	17,1	67,0	15,9	20,2	57,5	22,4	Freiburg
2,5	4,5	31,7	4,9	4,6	18,0	67,2	14,8	22,1	52,7	25,2	Tübingen
2,8	5,0	37,3	5,0	5,7	16,4	67,6	16,0	19,4	59,4	21,3	Bayern
2,3	3,8	31,0	3,8	3,9	15,7	69,0	15,4	17,2	56,6	26,2	Oberbayern
3,1	5,1	38,4	4,8	7,2	17,1	67,0	15,9	20,4	62,6	16,9	Niederbayern
3,7	5,5	39,7	5,5	6,1	17,2	67,0	15,9	20,7	63,9	15,5	Oberpfalz
3,4	7,8	40,3	7,8	8,3	16,1	66,4	17,4	22,3	60,3	17,4	Oberfranken
3,1	6,1	43,6	6,0	6,5	16,0	67,7	16,4	21,0	56,9	22,0	Mittelfranken
3,0	5,7	41,6	6,0	6,8	17,1	66,8	16,1	19,0	61,9	19,1	Unterfranken
2,5	4,4	31,8	4,5	5,0	17,5	66,5	16,1	19,9	61,1	19,0	Schwaben
9,9	18,7	50,8	15,9	24,7	13,8	72,1	14,2	16,0	53,6	30,4	Berlin
13,8	20,4	53,8	21,3	20,7	14,1	71,1	14,9	6,4	65,6	28,0	Brandenburg
											Brandenburg — Nordost
											Brandenburg — Südwest
7,1	11,2	46,6	8,7	19,3	14,0	67,9	18,1	21,9	59,9	18,1	Bremen
5,2	9,0	44,4	7,8	10,9	13,5	69,8	16,7	19,8	57,0	23,2	Hamburg
3,5	6,3	45,1	5,6	8,5	15,5	68,3	16,2	18,2	58,7	23,2	Hessen
3,0	6,0	46,0	5,4	7,9	15,1	69,3	15,7	18,9	56,0	25,1	Darmstadt
4,1	5,9	36,5	5,0	8,0	16,4	67,4	16,2	17,9	61,5	20,6	Gießen
4,6	7,9	48,3	6,8	10,4	16,0	66,1	17,8	16,1	64,6	19,3	Kassel
17,6	23,6	52,2	23,7	18,0	14,5	71,0	14,5	10,5	62,5	27,0	Mecklenburg-Vorpommern
5,0	7,9	51,1	6,9	10,3	16,6	66,8	16,6	17,1	64,0	18,9	Niedersachsen
5,9	10,0	59,9	9,8	11,3	15,5	66,8	17,7	17,8	63,5	18,7	Braunschweig
4,8	8,0	49,5	6,4	10,4	15,4	67,1	17,5	16,0	64,9	19,2	Hannover

Főbb regionális mutatók

Régió*	Népesség		Gazdaság								Munkaerő-piac		
	1000 lakos, 2001	Népsűrűség (lakos/km ²), 2001	A GDP növekedése (éves átlagos %-os változás), 1995-2001	GDP / fő (PPS)			Szektoronkénti foglalkoztatottság (a teljes foglalkoztatottság %-ában), 2002			EPO szabadalmi kérvények / egymillió lakos, átlag 1999-2000-2001	Foglalkoztatottsági ráta (a 15-64 évesek a 15-64 éves teljes népesség %-ában), 2002		
				2001, EU15=100	átlag 1999-2000-2001, EU15=100	2001, EU25=100	Mezőgazdaság	Ipar	Szolgáltatások		Teljes	Nők	Férfiak
Lüneburg	1677	108,2	1,3	75,2	76,6	82,5	4,0	28,2	67,7	165,4	66,4	58,5	74,2
Weser-Ems	2434	162,7	2,2	89,6	89,8	98,3	4,8	31,3	63,9	106,8	64,0	55,5	72,3
Nordrhein-Westfalen	18027	529,0	1,2	101,5	103,3	111,3	1,4	32,8	65,8	284,3	63,2	55,0	71,5
Düsseldorf	5254	993,2	1,5	114,2	115,1	125,3	1,4	31,4	67,2	338,9	63,4	55,1	71,9
Köln	4295	583,2	1,1	107,3	110,3	117,8	1,0	29,2	69,8	361,5	63,4	54,8	72,1
Münster	2615	378,7	0,9	82,6	84,4	90,7	2,0	32,7	65,4	200,2	62,9	54,4	71,4
Detmold	2059	315,9	1,4	97,6	99,8	107,2	1,9	38,0	60,2	231,5	65,5	58,0	73,1
Arnsberg	3804	475,3	1,0	92,2	94,0	101,2	1,2	36,1	62,8	208,6	61,7	53,7	69,7
Rheinland-Pfalz	4041	203,6	1,3	90,0	91,6	98,7	2,5	32,5	65,0	315,7	67,0	58,8	75,0
Koblenz	1522	188,5	1,2	84,0	85,8	92,1	2,1	32,8	65,1	189,2	67,2	58,4	75,8
Trier	512	104,1	1,1	80,9	82,0	88,7	3,2	28,6	68,2	91,9	66,5	58,8	73,7
Rheinhessen-Pfalz	2007	292,9	1,3	96,8	98,7	106,2	2,7	33,2	64,1	468,4	67,0	59,0	74,8
Saarland	1067	415,3	0,8	92,7	93,7	101,7	1,4	33,0	65,6	153,5	61,9	53,5	70,1
Sachsen	4405	239,2	1,0	67,3	68,1	73,9	2,4	32,8	64,9	99,4	61,0	57,8	64,0
Chemnitz	1612	264,5	1,3	63,9	64,5	70,1	2,3	38,1	59,6	57,6	61,1	56,7	65,5
Dresden	1704	214,9	1,3	68,4	68,9	75,1	2,6	31,0	66,4	173,1	61,3	59,0	63,5
Leipzig	1088	248,1	0,3	70,6	72,0	77,4	2,1	27,7	70,2	45,7	60,1	57,6	62,6
Sachsen-Anhalt	2598	127,1	1,6	65,3	65,9	71,7	4,0	31,0	65,0	47,8	59,5	56,2	62,7
Dessau	539	125,8	0,8	60,1	60,5	66,0	3,3	33,8	62,9	28,0	57,6	54,2	60,9
Halle	858	193,6	1,4	68,3	68,8	74,9	3,0	31,5	65,5	63,1	56,9	53,6	60,1
Magdeburg	1202	102,4	2,1	65,6	66,3	72,0	4,9	29,5	65,7	45,8	62,2	58,9	65,5
Schleswig-Holstein	2796	177,4	1,3	92,1	94,2	101,1	4,0	23,5	72,5	147,6	65,8	59,1	72,4
Thüringen	2421	149,7	2,1	66,2	66,9	72,6	3,1	35,1	61,9	88,2	62,5	58,3	66,6
Ellada	10938	83,1	3,5	67,1	66,3	73,7	16,1	22,5	61,5	7,3	56,7	42,5	71,4
Voreia Ellada	3516	62,3	3,8	63,4	63,1	69,6	22,8	23,4	53,8	4,8	55,2	40,5	70,8
Anatoliki Makedonia, Thraki	600	42,3	2,9	53,4	52,9	58,6	35,5	20,0	44,5	0,6	58,6	46,6	71,4
Kentriki Makedonia	1881	100,0	4,2	67,1	66,5	73,6	16,2	24,9	58,9	8,3	54,2	39,3	70,1
Dytiki Makedonia	294	31,1	3,5	68,7	68,1	75,4	20,4	33,5	46,1	1,1	53,6	39,0	68,4
Thessalia	741	52,8	3,4	60,2	60,5	66,1	29,7	18,8	51,5	0,9	55,9	38,9	72,8
Kentriki Ellada	2425	45,0	3,2	66,0	62,8	72,4	30,3	19,7	50,0	2,4	57,7	42,2	73,2
Ipeiros	336	36,5	5,0	54,0	50,6	59,3	25,8	21,1	53,1	0,4	56,1	41,0	71,9
Ionia Nisia	210	91,1	4,6	59,9	58,9	65,8	23,2	12,5	64,4	0,0	57,7	43,6	72,3
Dytiki Ellada	723	63,7	2,3	52,7	51,7	57,8	32,8	17,0	50,2	5,5	55,0	38,9	71,6
Stereia Ellada	558	35,9	2,1	94,9	86,7	104,2	24,8	29,9	45,3	0,5	55,7	38,4	72,4
Peloponnisos	598	38,6	4,3	63,9	61,2	70,2	36,5	15,7	47,8	2,8	63,5	50,1	76,7
Attiki	3904	1025,1	3,4	71,2	71,3	78,1	1,2	24,5	74,3	14,0	57,0	44,1	70,7
Nisia Aigaiou, Kriti	1094	62,7	4,1	67,2	67,2	73,8	25,5	17,1	57,4	4,8	58,0	43,4	73,2
Voreio Aigaio	202	52,7	4,8	62,0	61,8	68,1	22,4	18,0	59,6	0,0	51,9	34,2	69,8
Notio Aigaio	296	56,1	4,9	76,5	76,6	83,9	7,1	21,8	71,2	2,4	55,5	38,0	74,4
Kriti	595	71,4	3,4	64,4	64,3	70,7	34,9	14,7	50,4	7,4	61,6	49,7	73,8
España	40266	79,8	3,7	84,2	83,9	92,4	5,9	31,2	62,9	24,1	58,4	44,1	72,6
Noroeste	4307	95,1	2,9	69,9	69,5	76,7	10,8	32,6	56,6	3,2	55,7	42,9	68,6
Galicia	2726	92,6	2,8	66,5	66,3	73,0	12,9	32,8	54,3	5,0	57,1	45,0	69,3
Principado de Asturias	1052	99,5	2,4	72,4	71,9	79,4	7,2	31,4	61,4	9,3	51,5	38,2	65,0
Cantabria	530	100,0	4,2	82,7	81,3	90,7	6,6	33,9	59,5	7,5	56,7	41,3	72,0
Noreste	4044	57,5	3,6	100,5	99,3	110,3	4,5	37,3	58,2	27,0	61,8	47,5	75,8
Pais Vasco	2068	284,9	3,9	105,1	103,6	115,4	2,0	37,9	60,1	35,4	61,1	48,1	74,0
Comunidad Foral de Navarra	541	51,9	3,6	106,2	106,2	116,5	6,6	37,5	55,9	49,6	64,4	50,0	78,2

Munkaerő-piac					Korosztályi összetétel			Oktatás			Régió*
Munkanélküliségi ráta (%)					a teljes lakosság %-ában (2000)			A 25-64 évesek iskolai végzettsége (a teljes népesség %-ában), 2002			
Teljes, 1992	Teljes, 2002	Tartósan munkanélkülek, 2002 (az összes munkanélküli %-ában)	Nők, 2002	Fiatalk, 2002	<15	15-64	65+	alacsony	közepes	magas	
4,3	6,9	46,7	6,3	12,0	17,1	66,8	16,1	15,8	63,1	21,0	Lüneburg
5,0	7,1	47,3	6,0	8,4	18,3	66,5	15,2	18,5	64,3	17,2	Weser-Ems
5,3	7,9	45,5	6,8	9,5	16,3	67,1	16,6	20,1	61,2	18,7	Nordrhein-Westfalen
5,8	8,0	46,5	6,8	9,3	15,5	67,3	17,2	20,9	61,1	18,0	Düsseldorf
5,1	7,0	47,1	6,2	8,0	16,1	68,2	15,7	19,9	58,0	22,1	Köln
5,0	7,4	53,6	6,5	9,5	17,6	66,6	15,9	19,4	61,2	19,4	Münster
4,2	8,2	34,0	7,5	11,7	17,6	65,6	16,8	17,9	64,7	17,4	Detmold
5,6	8,8	44,1	7,6	10,3	16,1	66,8	17,1	21,1	62,9	16,0	Arnsberg
3,5	5,9	38,0	5,5	9,2	16,4	66,6	17,0	18,9	60,8	20,4	Rheinland-Pfalz
3,2	5,5	42,0	5,5	9,9	16,8	65,7	17,5	18,0	62,7	19,3	Koblenz
3,4	4,9	39,8	3,4	4,5	16,5	65,8	17,7	18,2	61,6	20,2	Trier
3,7	6,3	34,7	6,1	9,9	16,1	67,4	16,5	19,6	59,2	21,1	Rheinhessen-Pfalz
5,9	8,3	45,7	7,1	12,3	15,0	67,2	17,8	20,8	62,7	16,5	Saarland
13,7	21,3	53,2	21,8	17,7	13,0	69,1	18,0	4,7	66,4	28,9	Sachsen
13,7	20,6	56,5	23,6	13,7	12,7	68,2	19,1	3,9	69,1	27,1	Chemnitz
13,7	20,8	50,3	20,3	20,9	13,4	69,2	17,4	5,0	64,1	30,9	Dresden
13,7	23,1	52,8	21,4	19,0	12,8	70,0	17,2	5,3	66,2	28,4	Leipzig
15,5	23,5	59,9	26,1	18,4	13,5	69,7	16,9	8,2	66,4	25,3	Sachsen-Anhalt
:	25,9	62,3	28,4	24,1	13,1	69,8	17,1	10,1	65,3	24,6	Dessau
:	27,1	61,0	31,0	22,7	13,1	69,6	17,3	7,5	65,0	27,6	Halle
:	20,2	57,5	22,0	13,4	13,8	69,7	16,5	8,0	68,1	24,0	Magdeburg
4,4	8,5	44,7	7,7	12,7	16,1	67,6	16,4	16,0	53,2	30,9	Schleswig-Holstein
15,2	17,6	47,9	19,8	13,7	13,5	70,3	16,3	6,6	64,8	28,6	Thüringen
7,8	10,0	51,2	15,0	26,5	15,2	67,6	17,3	47,3	35,1	17,6	Ellada
6,7	11,3	52,8	17,6	29,5	15,4	67,6	17,0	53,6	30,1	16,3	Voreia Ellada
6,9	10,4	53,6	15,4	24,5	16,0	66,2	17,9	62,5	24,9	12,7	Anatoliki Makedonia, Thraki
6,4	11,5	48,6	17,5	29,4	15,3	68,6	16,1	48,4	33,1	18,5	Kentriki Makedonia
7,4	14,7	63,1	23,3	36,8	15,8	66,3	17,9	58,1	29,2	12,7	Dytiki Makedonia
7,3	10,6	58,3	17,6	32,4	15,2	66,7	18,2	58,4	27,0	14,5	Thessalia
8,0	9,3	57,1	14,5	29,7	14,0	66,6	19,4	60,3	28,5	11,2	Kentriki Ellada
7,4	10,6	54,4	16,9	36,4	13,2	67,2	19,6	58,8	26,2	15,0	Ipeiros
2,5	9,0	22,7	10,9	21,5	14,8	64,7	20,5	63,1	26,4	10,5	Ionia Nisia
8,6	10,5	67,6	16,8	32,6	15,5	67,1	17,4	61,1	27,0	11,9	Dytiki Ellada
10,8	9,8	67,5	17,1	28,8	13,2	67,7	19,1	63,1	29,1	7,8	Stereia Ellada
7,3	7,3	44,5	10,1	26,0	13,2	65,3	21,5	56,7	31,5	11,8	Peloponnisos
9,7	9,2	51,9	13,3	22,5	15,3	68,8	15,9	33,7	43,3	23,0	Attiki
3,6	9,7	31,3	14,4	27,2	16,8	65,6	17,6	56,4	30,8	12,8	Nisia Aigaion, Kriti
4,8	9,2	46,2	13,5	29,0	15,4	61,6	23,0	54,7	34,4	10,9	Voreio Aigaio
3,5	14,2	21,6	21,3	30,6	17,5	67,5	15,0	59,2	31,5	9,3	Notio Aigaio
3,3	7,7	34,7	11,5	24,3	16,9	66,1	17,1	55,5	29,1	15,5	Kriti
17,5	11,4	34,2	16,4	22,2	14,9	68,4	16,8	58,3	17,3	24,4	España
16,2	11,4	42,7	16,5	24,2	12,0	68,2	19,8	60,3	17,4	22,4	Noroeste
15,9	12,2	40,5	17,5	24,6	12,3	68,0	19,7	62,5	15,9	21,6	Galicia
17,4	9,8	46,9	13,8	23,1	10,9	68,3	20,8	56,6	20,2	23,1	Principado de Asturias
16,0	10,1	49,7	15,1	23,4	12,7	68,8	18,6	56,1	19,0	24,9	Cantabria
15,0	7,7	36,5	12,0	17,9	12,6	68,8	18,6	51,4	17,3	31,2	Noroeste
18,6	9,4	41,2	14,2	22,1	12,1	70,7	17,2	48,2	17,7	34,1	Pais Vasco
10,3	5,6	25,9	9,5	12,9	13,7	68,3	18,0	50,4	15,6	34,0	Comunidad Foral de Navarra

Főbb regionális mutatók

Régió*	Népesség		Gazdaság								Munkaerő-piac		
	1000 lakos, 2001	Népsűrűség (lakos/km ²), 2001	A GDP növekedése (éves átlagos %-os változás), 1995-2001	GDP / fő (PPS)			Szektoronkénti foglalkozta- tottság (a teljes foglalkozta- tottság %-ában), 2002			EPO szabadalmi kérvények / egymillió lakos, átlag 1999-2000-2001	Foglalkoztatottsági ráta (a 15-64 évesek a 15-64 éves teljes népesség %-ában), 2002		
				2001, EU15=100	átlag 1999-2000-2001, EU15=100	2001, EU25=100					Teljes	Nők	Férfiak
							Mezőgazdaság	Ipar	Szolgáltatások				
La Rioja	267	53,1	3,7	96,9	94,7	106,3	9,1	40,4	50,5	10,5	61,3	44,8	77,0
Aragón	1168	24,5	2,9	90,5	89,6	99,3	7,2	35,2	57,6	30,8	62,0	45,9	77,6
Comunidad de Madrid	5218	652,6	4,2	112,4	112,3	123,3	0,8	24,5	74,7	39,8	62,8	49,9	76,0
Centro	5265	24,5	2,8	69,4	69,4	76,2	10,0	30,9	59,1	7,2	56,1	38,9	72,6
Castilla y León	2465	26,2	2,4	78,0	77,5	85,6	9,2	30,9	59,9	9,9	57,4	41,4	72,9
Castilla-la Mancha	1722	21,7	3,1	67,1	67,5	73,7	9,5	33,6	56,9	6,0	57,6	38,5	75,9
Extremadura	1078	25,9	3,5	53,5	53,8	58,7	13,3	25,7	61,0	2,7	50,7	33,7	67,0
Este	11123	184,6	3,7	93,8	93,7	103,0	3,0	36,8	60,2	42,2	63,3	50,2	76,3
Cataluña	6220	194,8	3,3	100,7	101,2	110,5	2,5	38,5	58,9	57,5	64,7	52,0	77,2
Comunidad Valenciana	4094	175,7	4,3	81,1	80,8	89,0	4,1	36,7	59,2	27,0	60,8	46,9	74,6
Illes Balears	810	161,6	5,3	105,4	102,4	115,7	2,0	24,3	73,7	15,6	65,8	53,9	77,3
Sur	8573	86,9	4,0	64,3	63,7	70,5	10,3	25,6	64,1	5,6	50,7	34,6	66,7
Andalucía	7291	83,6	3,9	63,1	62,5	69,2	10,5	25,3	64,3	6,6	49,6	33,6	65,6
Región de Murcia	1140	100,8	4,4	71,2	70,5	78,2	10,7	28,9	60,4	11,7	57,8	41,4	74,0
Ceuta y Melilla	142	4571,0	3,9	68,0	69,6	74,7	0,8	7,7	91,5	0,0	49,7	31,5	65,8
Ciudad Autónoma de Ceuta	75	3952,6	:	:	:	:							
Ciudad Autónoma de Melilla	67	5550,0	:	:	:	:							
Canarias	1737	239,8	4,8	79,1	79,6	86,8	4,6	21,3	74,1	8,9	57,6	44,1	70,7
France	60912	96,2	2,6	104,8	104,4	115,0	4,1	25,4	70,5	140,3	62,9	56,4	69,6
Île de France	11055	920,3	2,8	164,6	163,7	180,7	0,3	17,3	82,4	309,1	66,4	61,7	71,2
Bassin Parisien	10486	72,0	1,9	92,4	92,5	101,4	5,6	30,3	64,0	90,4	63,2	56,0	70,5
Champagne-Ardenne	1339	52,3	2,0	96,1	97,1	105,4	8,9	28,7	62,4	70,0	62,6	54,5	70,9
Picardie	1866	96,2	1,5	84,1	84,6	92,3	5,1	32,0	62,9	88,3	62,3	54,5	70,1
Haute-Normandie	1786	145,0	2,4	98,6	97,5	108,2	3,0	31,9	65,1	106,2	61,1	53,9	68,6
Centre	2455	62,7	1,7	93,3	93,4	102,4	4,7	32,0	63,3	108,0	63,8	56,7	71,2
Basse-Normandie	1431	81,4	2,0	87,1	87,2	95,6	7,9	26,3	65,9	58,2	65,0	59,0	71,1
Bourgogne	1609	51,0	2,1	95,5	95,9	104,8	6,1	28,6	65,4	94,3	65,0	58,5	71,6
Nord — Pas-de-Calais	4014	323,3	2,2	83,0	82,4	91,1	2,4	29,7	67,9	46,3	54,1	44,2	64,1
Est	5202	108,3	1,8	94,1	93,9	103,3	3,1	33,4	63,5	121,9	64,8	57,2	72,4
Lorraine	2316	98,3	1,2	85,6	85,6	94,0	2,8	29,6	67,6	78,0	63,2	54,6	71,7
Alsace	1762	212,8	2,2	105,9	106,0	116,2	2,3	35,2	62,5	176,0	67,1	60,6	73,4
Franche-Comté	1124	69,4	2,4	93,1	92,3	102,2	4,9	38,5	56,6	128,2	65,0	57,8	72,2
Ouest	7884	92,6	3,0	90,6	89,8	99,4	6,5	29,0	64,5	69,4	64,9	59,3	70,4
Pays de la Loire	3277	102,1	3,1	93,4	92,7	102,5	6,4	32,2	61,5	62,2	65,9	60,1	71,5
Bretagne	2950	108,4	3,2	90,2	89,3	99,0	6,3	26,8	66,9	84,3	63,9	58,8	69,1
Poitou-Charentes	1657	64,2	2,3	85,6	85,3	93,9	7,2	26,9	65,9	57,2	64,8	58,7	70,9
Sud-Ouest	6267	60,5	2,8	92,2	91,6	101,1	6,4	23,8	69,8	71,3	62,9	56,0	69,9
Aquitaine	2956	71,5	3,0	94,5	93,9	103,6	7,4	22,5	70,1	48,6	61,4	53,6	69,3
Midi-Pyrénées	2602	57,4	2,7	91,3	90,8	100,1	4,8	25,5	69,8	103,3	64,5	57,9	71,0
Limousin	710	41,9	2,2	86,0	85,2	94,4	8,7	22,8	68,5	48,8	64,1	60,3	68,1
Centre-Est	7055	101,2	2,8	103,1	103,2	113,2	4,7	28,6	66,7	210,0	64,8	58,6	71,0
Rhône-Alpes	5743	131,4	2,9	106,6	106,6	116,9	4,1	28,6	67,3	233,7	64,8	58,7	71,0
Auvergne	1312	50,4	2,4	88,1	88,3	96,6	7,8	28,3	63,9	107,4	64,6	58,3	71,0
Méditerranée	7226	107,1	2,9	90,0	89,5	98,8	5,2	17,4	77,4	88,1	56,5	49,8	63,8
Languedoc-Roussillon	2361	86,2	3,2	80,2	80,5	88,1	7,7	17,7	74,6	60,7	54,8	47,7	62,4
Provence-Alpes-Côte d'Azur	4602	146,6	2,8	95,6	94,7	104,9	3,9	17,4	78,7	106,6	57,9	51,5	64,9
Corse	264	30,4	3,4	79,9	79,5	87,7	7,5	12,2	80,2	9,3	44,8	34,5	55,0
Départements d'Outre-Mer	1724	19,3	3,5	58,0	58,2	63,8	3,0	12,9	84,1	0,0	44,3	38,0	50,9

Munkaerő-piac					Korosztályi összetétel			Oktatás			Régió*
Munkanélküliségi ráta (%)					a teljes lakosság %-ában (2000)			A 25-64 évesek iskolai végzettsége (a teljes népesség %-ában), 2002			
Teljes, 1992	Teljes, 2002	Tartósan munkanélkülek, 2002 (az összes munkanélküli %-ában)	Nők, 2002	Fiatalok, 2002	<15	15-64	65+	alacsony	közepes	magas	
12,7	6,9	37,4	10,3	14,6	13,3	67,4	19,3	58,3	15,7	26,0	La Rioja
10,7	5,5	26,0	9,1	13,8	12,8	65,9	21,4	56,4	17,8	25,8	Aragón
12,3	7,1	39,7	10,3	15,0	14,6	70,1	15,4	45,9	20,1	34,0	Comunidad de Madrid
18,1	11,9	33,3	19,1	23,3	14,5	65,4	20,1	62,2	16,5	21,3	Centro
16,9	10,4	37,2	16,9	24,3	12,4	66,0	21,6	56,9	18,2	24,8	Castilla y León
15,0	9,4	30,8	16,4	17,4	16,1	64,7	19,2	66,9	15,2	18,0	Castilla-la Mancha
25,8	19,2	30,4	28,5	31,7	16,6	65,3	18,1	67,3	14,4	18,3	Extremadura
14,6	9,7	31,3	13,3	19,4	14,5	68,7	16,8	59,4	17,7	22,8	Este
12,8	9,6	37,1	13,1	19,5	13,9	68,6	17,5	56,6	18,4	25,0	Cataluña
18,3	10,3	24,9	14,4	20,1	15,1	68,9	16,1	63,7	15,9	20,4	Comunidad Valenciana
10,5	7,3	16,7	9,3	14,9	16,4	68,3	15,3	59,6	21,8	18,7	Illes Balears
25,4	18,3	32,6	26,6	30,0	17,9	68,1	14,1	64,4	15,4	20,2	Sur
26,4	19,6	33,1	28,5	31,5	17,8	68,1	14,1	65,1	15,1	19,9	Andalucía
19,0	11,3	27,1	16,6	22,2	18,0	67,8	14,3	61,8	16,0	22,2	Región de Murcia
25,0	5,3	41,3	8,5	13,1	21,4	66,5	12,2	53,4	26,4	20,2	Ceuta y Melilla
											Ciudad Autónoma de Ceuta
											Ciudad Autónoma de Melilla
24,3	11,1	32,1	15,4	19,8	17,1	71,0	11,9	60,9	17,1	22,0	Canarias
9,8	8,7	32,7	9,8	18,9	18,9	65,1	16,0	35,9	40,6	23,5	France
7,9	8,1	33,5	7,9	15,0	19,8	68,1	12,1	31,4	33,6	35,0	Île de France
10,0	8,6	32,7	10,0	19,6	19,2	64,4	16,4	41,3	40,9	17,7	Bassin Parisien
9,7	9,3	36,5	11,0	27,0	19,2	65,1	15,7	43,2	41,3	15,5	Champagne-Ardenne
10,1	8,5	30,6	9,9	20,6	20,6	65,2	14,2	44,8	38,9	16,3	Picardie
12,0	10,1	37,6	10,8	22,2	20,3	65,2	14,5	41,4	38,0	20,6	Haute-Normandie
9,7	8,6	27,2	10,4	16,0	18,4	63,8	17,8	41,0	42,4	16,6	Centre
9,4	7,9	25,1	9,4	15,9	19,1	63,6	17,3	38,5	41,7	19,7	Basse-Normandie
9,1	6,9	41,5	8,4	16,7	17,7	63,4	18,9	38,1	43,5	18,3	Bourgogne
12,5	13,4	39,7	16,0	29,4	21,3	64,8	13,9	44,3	38,2	17,5	Nord — Pas-de-Calais
7,4	7,5	24,0	8,7	18,0	19,1	65,9	15,0	34,9	45,3	19,8	Est
8,8	7,8	27,1	9,2	19,9	19,0	65,6	15,4	35,9	45,9	18,2	Lorraine
5,4	6,7	21,4	7,0	13,4	19,2	66,8	13,9	32,0	45,6	22,4	Alsace
8,0	8,3	21,3	10,0	21,8	19,1	65,0	15,9	36,9	43,7	19,3	Franche-Comté
10,1	7,4	27,6	9,0	15,6	18,4	63,9	17,7	33,5	45,4	21,1	Ouest
10,1	7,7	28,5	9,6	14,6	19,2	64,4	16,4	34,9	44,7	20,4	Pays de la Loire
9,6	6,7	23,4	8,2	16,0	18,3	63,8	18,0	30,9	45,8	23,2	Bretagne
11,2	8,0	33,0	9,4	17,0	17,0	63,1	19,9	35,8	46,0	18,1	Poitou-Charentes
9,8	8,5	31,6	10,3	18,3	16,6	63,8	19,6	33,5	44,0	22,4	Sud-Ouest
11,5	9,2	30,7	11,5	18,8	16,9	64,0	19,1	36,0	43,5	20,4	Aquitaine
8,4	8,1	32,1	9,9	17,6	16,7	64,1	19,2	30,1	43,4	26,5	Midi-Pyrénées
8,8	6,4	35,6	7,0	19,2	14,6	62,4	23,0	34,9	48,4	16,7	Limousin
9,5	6,9	25,5	7,8	16,5	18,9	65,3	15,8	32,3	42,1	25,6	Centre-Est
9,3	6,9	24,9	7,9	17,0	19,5	65,5	15,0	31,8	41,2	27,0	Rhône-Alpes
10,5	6,9	28,0	7,6	13,6	16,2	64,3	19,6	34,4	46,3	19,3	Auvergne
13,4	12,0	41,2	13,4	24,9	17,8	63,5	18,7	40,3	39,5	20,2	Méditerranée
14,9	13,1	42,7	15,0	31,3	17,5	63,2	19,3	40,7	39,4	19,9	Languedoc-Roussillon
12,9	11,4	39,9	12,4	21,4	18,0	63,7	18,4	39,4	40,1	20,6	Provence-Alpes-Côte d'Azur
10,8	13,3	56,6	18,3	44,2	16,9	64,4	18,7	58,9	26,1	15,0	Corse
:	26,5	76,1	29,4	51,3	27,6	64,3	8,1	:	:	:	Départements d'Outre-Mer

Főbb regionális mutatók

Régió*	Népesség		Gazdaság								Munkaerő-piac		
	1000 lakos, 2001	Népsűrűség (lakos/km ²), 2001	A GDP növekedése (éves átlagos %-os változás), 1995-2001	GDP / fő (PPS)			Szektoronkénti foglalkoztatottság (a teljes foglalkoztatottság %-ában), 2002			EPO szabadalmi kérvények / egymillió lakos, átlag 1999-2000-2001	Foglalkoztatottsági ráta (a 15-64 évesek a 15-64 éves teljes népesség %-ában), 2002		
				2001, EU15=100	átlag 1999-2000-2001, EU15=100	2001, EU25=100	Mezőgazdaság	Ipar	Szolgáltatások		Teljes	Nők	Férfiak
Guadeloupe	433	253,7	4,4	60,8	60,9	66,7	2,8	12,8	84,4	6,7	45,9	40,3	52,1
Martinique	387	343,3	3,6	67,8	67,9	74,5	5,7	12,5	81,9	0,6	48,2	43,6	53,2
Guyane	170	2,0	-0,4	48,2	48,9	52,9	2,4	13,9	83,7	0,7	44,0	35,2	52,8
Réunion	735	291,5	4,4	53,5	53,8	58,7	1,7	12,9	85,4	2,6	41,3	34,2	48,7
Ireland	3853	54,8	9,2	117,6	114,9	129,1	6,9	27,8	65,3	83,6	65,0	55,2	74,7
Border, Midland and Western	1016	30,5	8,1	85,4	83,8	93,7	11,4	31,4	57,3	62,1	62,2	51,7	72,4
Southern and Eastern	2837	76,7	9,5	129,2	126,2	141,8	5,5	26,6	67,9	91,3	65,9	56,4	75,5
Italia	57927	192,2	1,9	100,1	101,3	109,9	5,0	31,8	63,2	73,2	55,5	42,0	69,1
<i>Nord-Ovest</i>	<i>15180</i>	<i>262,0</i>	<i>1,8</i>	<i>124,2</i>	<i>125,9</i>	<i>136,3</i>							
<i>Nord Ovest</i>	<i>6030</i>	<i>176,9</i>	<i>1,5</i>	<i>113,4</i>	<i>115,1</i>	<i>124,5</i>	<i>3,5</i>	<i>34,0</i>	<i>62,5</i>	<i>98,9</i>	<i>61,1</i>	<i>50,4</i>	<i>71,7</i>
Piemonte	4291	168,9	1,3	115,1	117,5	126,3	3,4	38,1	58,4	115,9	62,0	51,6	72,2
Valle d'Aosta/Vallée d'Aoste	121	37,0	0,6	123,9	124,7	136,0	4,9	25,6	69,5	43,2	66,3	56,1	75,9
Liguria	1619	298,7	2,1	108,2	108,2	118,7	3,7	22,7	73,7	61,7	58,2	46,8	69,8
Lombardia	9150	383,4	1,9	131,3	133,1	144,0	1,9	40,1	58,0	158,5	63,2	51,8	74,5
<i>Nord-Est</i>	<i>10715</i>	<i>172,9</i>	<i>1,9</i>	<i>120,9</i>	<i>122,9</i>	<i>132,7</i>							
<i>Nord Est</i>	<i>6692</i>	<i>167,9</i>	<i>1,9</i>	<i>117,7</i>	<i>119,7</i>	<i>129,1</i>	<i>4,4</i>	<i>37,2</i>	<i>58,4</i>	<i>100,3</i>	<i>63,4</i>	<i>51,4</i>	<i>75,2</i>
<i>Trentino-Alto Adige</i>	<i>947</i>	<i>69,6</i>	<i>2,4</i>	<i>133,0</i>	<i>134,8</i>	<i>146,0</i>	<i>7,8</i>	<i>27,3</i>	<i>64,9</i>	<i>62,7</i>	<i>66,4</i>	<i>54,7</i>	<i>77,8</i>
<i>Provincia Autonoma Bolzano/Bozen</i>	<i>467</i>	<i>63,1</i>	<i>2,7</i>	<i>143,4</i>	<i>144,9</i>	<i>157,4</i>							
<i>Provincia Autonoma Trento</i>	<i>480</i>	<i>77,3</i>	<i>2,1</i>	<i>123,0</i>	<i>125,0</i>	<i>135,0</i>							
Veneto	4556	247,7	1,9	115,8	118,0	127,1	4,0	40,2	55,7	106,2	63,2	50,7	75,4
Friuli-Venezia Giulia	1190	151,5	1,4	112,5	114,3	123,5	3,1	33,5	63,3	107,9	62,0	51,7	72,2
Emilia-Romagna	4023	181,8	1,9	126,2	128,3	138,5	5,4	35,6	59,1	163,0	67,5	58,9	76,0
<i>Centro</i>	<i>11191</i>	<i>191,8</i>	<i>2,0</i>	<i>108,9</i>	<i>110,1</i>	<i>119,5</i>							
<i>Centro</i>	<i>5870</i>	<i>142,7</i>	<i>2,2</i>	<i>106,6</i>	<i>107,6</i>	<i>116,9</i>	<i>4,0</i>	<i>35,0</i>	<i>61,0</i>	<i>60,1</i>	<i>61,5</i>	<i>50,7</i>	<i>72,2</i>
Toscana	3553	154,6	2,2	111,1	112,0	121,9	3,9	33,0	63,2	64,2	61,5	50,6	72,6
Umbria	843	99,7	2,0	97,9	99,4	107,4	4,6	33,0	62,4	38,2	59,0	47,8	70,2
Marche	1473	152,0	2,2	100,7	101,7	110,5	4,1	40,7	55,2	62,9	62,7	52,7	72,6
Lazio	5322	309,2	1,8	111,4	112,9	122,2	3,3	19,9	76,7	44,2	55,0	41,1	69,3
<i>Sud</i>	<i>14123</i>	<i>192,7</i>	<i>2,1</i>	<i>66,9</i>	<i>67,5</i>	<i>73,4</i>							
<i>Abruzzo-Molise</i>	<i>1609</i>	<i>105,6</i>	<i>1,7</i>	<i>82,8</i>	<i>83,0</i>	<i>90,9</i>	<i>6,6</i>	<i>31,1</i>	<i>62,3</i>	<i>48,5</i>	<i>54,8</i>	<i>40,2</i>	<i>69,5</i>
Abruzzo	1282	118,8	1,6	84,0	84,3	92,2	5,8	31,6	62,6	58,6	55,6	41,1	70,1
Molise	327	73,6	2,2	78,1	78,1	85,7	10,0	29,1	60,9	9,1	51,8	36,8	66,8
Campania	5783	425,5	2,3	65,1	65,4	71,5	6,4	24,4	69,3	10,9	41,9	24,1	60,1
<i>Sud</i>	<i>6731</i>	<i>151,4</i>	<i>2,0</i>	<i>64,6</i>	<i>65,5</i>	<i>70,9</i>	<i>10,9</i>	<i>25,5</i>	<i>63,6</i>	<i>8,5</i>	<i>44,4</i>	<i>27,3</i>	<i>61,8</i>
Puglia	4087	211,0	1,9	65,0	66,1	71,3	10,3	26,9	62,8	9,1	45,3	27,5	63,7
Basilicata	604	60,4	2,1	70,5	72,5	77,3	10,4	33,2	56,4	8,7	46,1	29,4	62,8
Calabria	2040	135,3	2,2	62,1	62,2	68,1	12,4	19,9	67,7	7,1	41,9	26,4	57,5
<i>Isole</i>	<i>6717</i>	<i>134,9</i>	<i>2,1</i>	<i>67,9</i>	<i>68,0</i>	<i>71,5</i>							
<i>Sicilia</i>	<i>5071</i>	<i>197,3</i>	<i>2,1</i>	<i>65,3</i>	<i>65,4</i>	<i>71,6</i>	<i>9,3</i>	<i>20,4</i>	<i>70,3</i>	<i>14,2</i>	<i>41,9</i>	<i>24,2</i>	<i>60,2</i>
<i>Sardegna</i>	<i>1646</i>	<i>68,3</i>	<i>2,2</i>	<i>76,0</i>	<i>76,1</i>	<i>83,4</i>	<i>8,7</i>	<i>23,5</i>	<i>67,8</i>	<i>11,2</i>	<i>46,7</i>	<i>31,2</i>	<i>62,2</i>
Luxembourg (Grand-Duché)	442	170,9	6,1	194,0	194,4	212,9	2,0	20,1	77,9	203,5	63,6	51,5	75,5
Nederland	16043	473,6	3,3	113,3	111,5	124,3	3,0	20,8	76,2	222,9	74,4	66,2	82,4
Noord-Nederland	1678	201,1	2,8	105,9	102,1	116,3	4,1	23,8	72,1	76,8	72,1	63,7	80,1
Groningen	568	242,9	2,8	133,2	125,1	146,1	2,8	21,3	75,9	87,1	70,8	63,2	78,2
Friesland	633	188,6	3,2	93,8	91,9	103,0	4,3	25,6	70,1	64,6	72,7	64,3	80,7
Drenthe	477	179,9	2,4	89,5	87,9	98,3	5,4	24,5	70,2	80,8	72,8	63,5	81,8
Oost-Nederland	3367	345,6	3,2	95,5	94,1	104,8	3,6	22,7	73,7	131,3	74,5	65,9	82,7
Overijssel	1090	326,7	3,1	96,1	94,3	105,5	4,2	26,1	69,7	139,9	73,4	64,9	81,5

Munkaerő-piac					Korosztályi összetétel			Oktatás			Régió*
Munkanélküliségi ráta (%)					a teljes lakosság %-ában (2000)			A 25-64 évesek iskolai végzettsége (a teljes népesség %-ában), 2002			
Teljes, 1992	Teljes, 2002	Tartósan munkanélkülek, 2002 (az összes munkanélküli %-ában)	Nők, 2002	Fiatalk, 2002	<15	15-64	65+	alacsony	közepes	magas	
:	26,0	77,2	28,6	57,8	25,2	65,2	9,6	:	:	:	Guadeloupe
:	22,9	79,7	26,0	55,2	23,5	65,1	11,5	:	:	:	Martinique
:	24,4	74,6	29,0	46,5	35,6	60,6	3,8	:	:	:	Guyane
:	29,3	74,4	32,1	48,6	29,5	64,2	6,3	:	:	:	Réunion
15,3	4,3	29,3	3,8	7,8	21,9	66,9	11,2	39,7	34,9	25,4	Ireland
15,1	5,5	31,2	5,5	9,6	22,3	64,9	12,8	46,8	33,5	19,6	Border, Midland and Western
15,4	3,8	28,3	3,2	7,1	21,7	67,7	10,6	37,3	35,3	27,4	Southern and Eastern
	9,0	59,6	12,2	27,2	14,4	67,6	18,0	55,9	33,9	10,2	Italia
											Nord-Ovest
	5,4	50,0	7,6	17,0	11,5	67,0	21,5	56,5	33,7	9,8	Nord-Ovest
	5,1	47,5	7,3	15,5	11,9	67,7	20,4	57,6	33,0	9,4	Piemonte
	3,6	19,3	5,5	10,6	12,6	68,7	18,7	58,6	33,8	7,7	Valle d'Aosta/Vallée d'Aoste
	6,3	57,4	8,6	23,0	10,4	64,9	24,7	53,4	35,5	11,1	Liguria
	3,8	36,5	5,6	11,4	13,0	69,5	17,5	53,7	35,2	11,0	Lombardia
											Nord-Est
	3,3	26,2	5,1	7,5	13,3	68,5	18,2	55,6	35,5	8,9	Nord-Est
	2,6	11,7	3,8	5,0	15,9	67,5	16,6	52,4	38,5	9,1	Trentino-Alto Adige
											Provincia Autonoma Bolzano/Bozen
											Provincia Autonoma Trento
	3,4	28,6	5,2	7,6	13,3	69,0	17,8	57,4	33,9	8,7	Veneto
	3,7	25,8	5,6	9,4	11,2	67,7	21,1	51,3	39,0	9,7	Friuli-Venezia Giulia
	3,3	25,5	4,6	9,0	11,2	66,7	22,1	51,9	36,6	11,5	Emilia-Romagna
											Centro
	4,8	38,6	7,3	14,6	12,0	66,2	21,8	55,0	34,5	10,5	Centro
	4,8	38,8	7,3	16,2	11,5	66,6	21,9	56,5	33,3	10,2	Toscana
	5,7	44,9	8,9	16,5	12,2	65,6	22,2	48,1	40,4	11,5	Umbria
	4,4	33,8	6,4	10,5	12,9	65,8	21,3	55,1	34,1	10,7	Marche
	8,6	68,7	11,9	32,0	14,2	68,8	17,0	48,3	38,9	12,8	Lazio
											Sud
	7,5	56,5	11,7	23,0	14,4	65,7	19,9	52,6	36,6	10,8	Abruzzo-Molise
	6,2	54,1	10,0	20,1	14,4	65,9	19,8	52,2	36,9	10,9	Abruzzo
	12,6	61,0	18,7	34,3	14,7	64,8	20,5	54,4	35,2	10,4	Molise
	21,1	73,7	30,6	59,5	19,3	67,2	13,6	59,8	31,0	9,1	Campania
	17,4	63,8	25,8	44,4	17,2	67,1	15,7	60,6	30,2	9,1	Sud
	14,0	65,8	20,6	37,8	17,3	67,7	15,1	62,1	28,8	9,1	Puglia
	15,3	60,3	23,8	43,4	16,3	66,0	17,8	58,6	33,3	8,1	Basilicata
	24,6	62,2	35,6	58,2	17,4	66,3	16,3	58,2	32,2	9,6	Calabria
											Isole
	20,1	69,3	28,4	51,2	18,0	65,9	16,1	61,7	29,2	9,2	Sicilia
	18,5	58,5	26,4	48,3	14,6	70,2	15,3	62,8	29,0	8,2	Sardegna
2,0	2,6	27,4	3,6	7,0	18,9	66,8	14,3	38,4	43,0	18,7	Luxembourg (Grand-Duché)
5,4	2,8	26,5	3,1	5,0	18,6	67,9	13,6	32,2	42,8	25,0	Nederland
7,3	3,5	27,7	4,3	7,3	18,2	67,2	14,7	34,0	45,8	20,2	Noord-Nederland
7,8	4,2	29,2	5,2	8,3	16,8	68,7	14,5	32,2	43,6	24,2	Groningen
7,1	3,2	27,0	4,0	6,7	19,0	66,7	14,3	33,8	46,8	19,4	Friesland
7,0	3,1	26,0	3,6	6,6	18,6	66,1	15,3	36,4	47,1	16,5	Drenthe
5,1	2,7	24,6	3,2	4,6	19,6	67,3	13,2	32,6	44,7	22,6	Oost-Nederland
5,2	2,9	23,4	3,1	4,8	19,5	66,9	13,7	34,1	45,7	20,2	Overijssel

Főbb regionális mutatók

Régió*	Népesség		Gazdaság								Munkaerő-piac		
	1000 lakos, 2001	Népsűrűség (lakos/km ²), 2001	A GDP növekedése (éves átlagos %-os változás), 1995-2001	GDP / fő (PPS)			Szektoronkénti foglalkozta- tottság (a teljes foglalkozta- tottság %-ában), 2002			EPO szabadalmi kérvények / egymillió lakos, átlag 1999-2000-2001	Foglalkoztatottsági ráta (a 15-64 évesek a 15-64 éves teljes népesség %-ában), 2002		
				2001, EU15=100	átlag 1999-2000-2001, EU15=100	2001, EU25=100	Mezőgazdaság	Ipar	Szolgáltatások		Teljes	Nők	Férfiak
Gelderland	1941	389,6	3,0	97,4	96,1	106,9	3,1	21,9	75,0	148,0	74,9	66,6	83,1
Flevoland	335	235,9	5,8	82,4	81,3	90,4	4,0	16,8	79,2	107,8	75,1	65,5	84,6
West-Nederland	7473	859,6	3,4	125,8	123,9	138,0	2,5	16,2	81,3	117,7	74,9	67,0	82,8
Utrecht	1124	824,0	4,5	142,8	140,9	156,7	1,1	14,8	84,1	184,4	76,2	68,9	83,7
Noord-Holland	2542	956,7	3,5	132,5	131,4	145,5	2,0	15,3	82,7	130,8	76,1	68,5	83,6
Zuid-Holland	3431	1196,8	3,3	118,5	116,0	130,0	3,0	16,4	80,6	148,1	73,8	65,6	81,8
Zeeland	376	208,3	0,8	95,4	95,6	104,7	4,8	26,1	69,1	102,4	73,1	62,5	83,3
Zuid-Nederland	3525	497,0	3,3	107,3	106,3	117,7	3,3	27,4	69,2	535,2	74,4	65,9	82,6
Noord-Brabant	2383	483,4	3,6	111,5	110,4	122,3	3,2	27,6	69,3	697,8	75,9	67,6	83,9
Limburg	1143	528,2	2,7	98,5	97,8	108,1	3,7	27,2	69,2	199,9	71,3	62,4	79,8
Österreich	8032	95,8	2,4	111,9	113,5	122,8	5,7	29,4	65,0	157,6	69,0	61,5	76,5
Ostösterreich	3395	144,1	2,2	119,0	121,2	130,6	4,8	25,2	70,0	65,6	68,4	62,1	74,7
Burgenland	276	69,5	3,1	76,2	76,3	83,6	5,3	30,1	64,7	69,2	67,9	59,3	76,2
Niederösterreich	1531	79,9	2,9	92,3	94,5	101,3	8,8	30,6	60,6	133,3	70,0	62,2	77,7
Wien	1588	3827,5	1,7	152,2	154,7	167,0	0,9	19,1	80,0	146,0	67,0	62,5	71,6
Südösterreich	1744	67,3	2,6	96,2	97,0	105,6	8,0	32,6	59,4	141,5	67,5	58,7	76,4
Kärnten	556	58,3	2,3	96,3	97,5	105,6	6,5	30,6	62,9	124,4	66,9	56,9	77,1
Steiermark	1188	72,5	2,7	96,2	96,8	105,5	8,7	33,5	57,8	149,6	67,8	59,5	76,2
Westösterreich	2893	84,1	2,6	113,1	114,4	124,1	5,3	32,3	62,4	192,2	70,6	62,4	78,8
Oberösterreich	1367	114,1	2,7	108,2	108,9	118,7	6,8	35,3	57,9	189,7	70,9	62,9	78,8
Salzburg	513	71,7	2,0	123,6	126,5	135,7	4,5	24,9	70,7	139,5	71,8	65,1	78,8
Tirol	667	52,7	2,7	113,4	114,8	124,4	4,6	27,8	67,7	136,0	69,5	61,0	78,1
Vorarlberg	347	133,5	2,6	116,2	117,8	127,5	2,1	40,4	57,5	387,8	69,6	58,9	80,2
Portugal	10293	112,0	3,5	70,7	70,6	77,6	12,4	33,9	53,8	4,7	68,2	60,8	75,9
Continente	9811	110,5	3,5	70,9	70,8	77,8	12,3	34,1	53,6	4,7	68,5	61,3	75,9
Norte	3646	171,3	2,6	56,9	57,3	62,5	11,4	43,3	45,4	4,3	67,8	59,9	76,0
Centro	1784	75,4	3,4	56,9	56,8	62,5	26,9	30,8	42,3	4,8	73,6	67,3	80,1
Centro	2402	83,5	3,7	57,9	57,7	63,5							
Lisboa e Vale do Tejo	3462	290,1	4,1	94,7	94,4	103,9	4,5	29,1	66,5	6,3	67,1	60,7	73,8
Lisboa	2603	1011,2	3,9	105,1	105,0	115,4							
Alentejo	526	19,5	2,1	56,9	56,5	62,5	14,6	23,4	62,0	1,2	65,2	56,5	74,0
Alentejo	766	24,6	3,2	60,7	59,8	66,6							
Algarve	394	78,9	5,4	72,4	71,4	79,4	9,7	21,3	69,0	3,1	68,6	60,0	77,1
Açores	238	101,9	3,9	55,8	54,5	61,2	13,7	29,1	57,2	0,0	61,5	44,5	78,3
Madeira	244	313,6	5,0	78,4	77,4	86,0	12,8	27,4	59,8	2,7	65,1	56,5	74,5
Suomi/Finland	5188	17,0	4,1	103,9	103,4	114,1	5,4	27,0	67,6	325,2	68,1	66,2	70,0
Manner-Suomi	5162	17,0	4,1	103,7	103,2	113,8	5,4	27,1	67,6	326,2	68,0	66,1	69,9
Itä-Suomi	679	9,7	2,0	75,7	75,5	83,0	10,3	25,6	64,1	80,0	59,9	57,7	62,0
Väli-Suomi	704	16,4	3,1	85,8	86,0	94,1	9,7	29,7	60,6	171,9	65,9	62,4	69,3
Pohjois-Suomi	557	4,3	3,0	90,2	89,4	99,0	7,3	27,0	65,8	292,4	62,0	61,1	62,8
Uusimaa (Suuralue)	1401	153,8	5,9	140,3	139,4	153,9	1,1	20,6	78,4	588,0	75,3	74,4	76,2
Etelä-Suomi	1821	34,8	3,6	97,2	97,0	106,7	5,5	32,5	62,0	291,4	67,7	65,1	70,3
Etelä-Suomi	2537	62,1	5,0	121,5	120,9	133,3							
Länsi-Suomi	1319	22,6	3,5	91,1	91,0	99,9							
Pohjois-Suomi	628	4,7	3,1	89,0	88,2	97,7							
Åland	26	17,0	5,4	141,6	140,8	155,4	5,2	17,2	77,6	108,0	77,6	73,8	81,4
Sverige	8896	21,6	2,9	106,1	107,8	116,5	2,5	23,0	74,5	345,5	73,6	72,2	74,9
Stockholm	1831	282,1	4,7	144,9	148,2	159,0	0,6	13,7	85,8	582,1	78,4	77,5	79,4

Munkaerő-piac					Korosztályi összetétel			Oktatás			Régió*
Munkanélküliségi ráta (%)					a teljes lakosság %-ában (2000)			A 25-64 évesek iskolai végzettsége (a teljes népesség %-ában), 2002			
Teljes, 1992	Teljes, 2002	Tartósan munkanélkülek, 2002 (az összes munkanélküli %-ában)	Nők, 2002	Fiatalok, 2002	<15	15-64	65+	alacsony	közepes	magas	
5,0	2,4	23,6	2,9	4,0	19,0	67,5	13,6	32,3	43,5	24,1	Gelderland
6,2	3,7	30,8	5,4	7,4	23,8	67,3	8,9	29,7	48,5	21,8	Flevoland
5,2	2,6	27,3	2,8	4,7	18,4	68,0	13,6	30,1	41,3	28,6	West-Nederland
4,5	2,2	23,1	2,4	4,3	19,0	68,6	12,5	26,6	38,7	34,7	Utrecht
5,5	2,6	25,3	2,6	3,9	17,8	68,8	13,5	27,4	41,8	30,8	Noord-Holland
5,1	2,9	30,3	3,2	5,4	18,6	67,6	13,8	33,0	41,2	25,8	Zuid-Holland
5,7	2,3	22,0	2,8	4,2	18,5	65,2	16,4	33,9	46,9	19,1	Zeeland
5,0	2,7	25,9	3,1	5,0	18,2	68,5	13,4	35,2	42,8	21,9	Zuid-Nederland
5,0	2,4	23,0	2,8	4,3	18,6	68,6	12,8	34,0	42,9	23,0	Noord-Brabant
5,2	3,3	30,4	4,0	6,6	17,3	68,2	14,6	37,7	42,7	19,6	Limburg
3,3	4,0	28,1	3,9	6,2	16,8	67,7	15,5	21,7	62,6	15,7	Österreich
3,5	5,4	33,3	4,9	8,1	15,8	67,9	16,3	21,2	62,0	16,9	Ostösterreich
2,4	4,2	21,2	4,8	7,1	15,2	66,7	18,1	27,5	61,0	11,6	Burgenland
2,6	3,5	27,3	3,7	5,7	16,8	66,6	16,5	20,1	66,2	13,7	Niederösterreich
4,4	7,2	37,1	6,0	11,1	15,0	69,3	15,7	21,1	58,4	20,6	Wien
3,8	3,4	26,9	3,5	5,7	16,5	67,2	16,4	19,6	65,9	14,5	Südösterreich
3,8	2,7	24,6	3,2	5,5	16,9	66,9	16,2	14,2	70,9	14,9	Kärnten
3,8	3,8	27,6	3,7	5,8	16,2	67,3	16,5	22,0	63,6	14,3	Steiermark
2,7	2,7	17,0	2,9	4,7	18,2	67,7	14,0	23,7	61,3	15,1	Westösterreich
2,5	3,1	21,1	3,4	5,1	18,0	67,1	14,9	24,8	60,3	14,9	Oberösterreich
2,6	2,8	12,4	2,8	5,4	17,9	68,6	13,5	19,9	65,0	15,1	Salzburg
3,6	2,0	11,7	1,8	3,4	18,4	68,2	13,4	21,7	62,9	15,4	Tirol
2,3	2,5	12,6	2,8	4,4	19,2	68,4	12,4	28,7	56,3	15,0	Vorarlberg
4,1	5,1	34,5	6,1	11,6	16,0	67,6	16,4	79,6	11,1	9,3	Portugal
4,1	5,2	34,5	6,2	11,8	15,8	67,7	16,5	79,3	11,2	9,5	Continente
3,4	4,9	37,0	5,9	10,0	17,5	68,5	14,0	84,1	8,7	7,2	Norte
2,7	3,0	27,4	3,8	11,2	14,9	65,5	19,6	82,6	8,7	8,8	Centro
											Centro
5,2	6,5	36,9	7,6	13,6	14,9	68,8	16,3	72,8	14,8	12,4	Lisboa e Vale do Tejo
											Lisboa
8,0	6,6	21,0	9,2	16,9	13,6	62,9	23,5	79,8	10,1	10,1	Alentejo
											Alentejo
3,0	5,3	28,2	6,7	14,3	14,7	66,6	18,7	80,4	12,9	6,7	Algarve
3,7	2,5	38,6	4,3	7,9	21,9	65,8	12,4	86,3	8,9	4,9	Açores
3,3	2,5	33,4	3,0	5,2	19,4	67,2	13,4	85,9	9,3	4,8	Madeira
	9,1	24,9	9,1	21,0	18,2	66,9	14,8	25,0	42,6	32,4	Suomi/Finland
	9,1	25,0	9,1	21,0	18,2	66,9	14,8	25,0	42,6	32,4	Manner-Suomi
	13,3	26,4	13,7	29,3	17,6	65,4	17,0	27,0	46,6	26,3	Itä-Suomi
	9,3	27,4	10,4	20,4	18,8	64,9	16,4	26,7	43,8	29,4	Väli-Suomi
	14,1	19,7	13,1	28,0	20,7	66,2	13,2	24,4	47,4	28,2	Pohjois-Suomi
	5,8	22,6	5,0	14,7	18,6	69,9	11,5	22,3	37,2	40,5	Uusimaa (Suuralue)
	9,1	27,1	9,6	22,0	17,3	66,3	16,4	26,0	43,6	30,3	Etelä-Suomi
											Etelä-Suomi
											Länsi-Suomi
											Pohjois-Suomi
	2,9	0,0	2,8	17,7	18,8	65,2	16,0	31,0	43,0	26,1	Íland
	5,1	19,9	4,6	12,8	18,5	64,2	17,3	18,5	55,1	26,4	Sverige
	4,0	12,1	3,7	11,5	18,6	67,0	14,4	13,5	51,8	34,7	Stockholm

Főbb regionális mutatók

Régió*	Népesség		Gazdaság									Munkaerő-piac		
	1000 lakos, 2001	Népsűrűség (lakos/km ²), 2001	A GDP növekedése (éves átlagos %-os változás), 1995-2001	GDP / fő (PPS)			Szektoronkénti foglalkozta- tottság (a teljes foglalkozta- tottság %-ában), 2002			EPO szabadalmi kérvények / egymillió lakos, átlag 1999-2000-2001	Foglalkoztatottsági ráta (a 15-64 évesek a 15-64 éves teljes népesség %-ában), 2002			
				2001, EU15=100	átlag 1999-2000-2001, EU15=100	2001, EU25=100					Teljes	Nők	Férfiak	
							Mezőgazdaság	Ipar	Szolgáltatások					
Östra Mellansverige	1495	38,9	2,1	91,1	92,5	99,9	2,9	26,1	71,0	315,3	72,2	70,1	74,2	
Sydsverige	1283	91,9	3,3	98,3	99,7	107,9	2,8	23,7	73,6	402,5	70,7	68,6	72,8	
Norra Mellansverige	831	13,0	0,4	89,3	91,8	98,0	3,7	27,0	69,3	200,3	69,7	68,4	70,9	
Mellersta Norrland	375	5,3	0,8	98,8	98,7	108,4	3,8	21,2	75,0	132,6	68,9	69,0	68,7	
Övre Norrland	511	3,3	0,5	92,6	93,7	101,6	3,2	23,7	73,1	207,7	68,6	68,4	68,7	
Småland med Öarna	797	24,0	2,1	95,8	97,3	105,1	4,1	30,7	65,2	127,0	75,2	73,3	77,1	
Västsverige	1774	60,3	3,2	102,5	103,5	112,5	2,4	25,3	72,3	339,3	75,5	74,2	76,7	
United Kingdom	58837	241,3	3,0	105,4	103,1	115,7	1,4	24,3	74,3	124,4	71,7	65,3	78,0	
North East	2517	292,2	0,8	80,3	78,6	88,1	0,9	27,2	71,9	72,6	65,6	61,0	70,1	
Tees Valley & Durham	1133	371,9	0,0	76,1	75,0	83,5	0,8	30,8	68,4	66,1	64,0	58,6	69,4	
Northumberland and Tyne & Wear	1384	248,6	1,4	83,7	81,5	91,8	0,9	24,4	74,8	78,0	66,9	63,1	70,6	
North West (inc. Merseyside)	6732	475,2	2,3	94,8	92,4	104,0	0,8	26,0	73,2	96,0	69,4	63,8	74,9	
Cumbria	488	71,5	-0,9	79,1	80,0	86,8	3,6	30,9	65,5	75,7	69,3	62,6	76,0	
Cheshire	984	422,0	2,8	117,7	113,6	129,1	0,9	27,7	71,4	204,6	72,9	67,9	77,7	
Greater Manchester	2483	1930,8	3,2	102,6	99,3	112,6	0,3	25,4	74,3	68,7	69,4	63,7	75,0	
Lancashire	1416	461,1	1,8	90,0	87,9	98,8	1,0	28,1	70,8	69,2	72,1	66,6	77,4	
Merseyside	1362	2078,3	1,9	74,5	73,7	81,8	0,2	21,8	78,1	104,5	64,2	58,7	69,6	
Yorkshire & the Humber	4967	319,1	2,1	90,8	89,2	99,7	1,2	27,1	71,7	81,1	70,5	63,8	77,0	
East Riding & North Lincolnshire	869	237,6	0,3	87,1	86,3	95,6	2,0	29,5	68,5	63,3	68,6	60,7	76,5	
North Yorkshire	751	90,4	3,1	96,2	93,6	105,6	2,5	24,2	73,3	130,3	75,6	68,7	82,5	
South Yorkshire	1267	812,2	2,0	77,1	75,4	84,6	0,6	28,6	70,9	52,7	67,9	61,1	74,4	
West Yorkshire	2080	1022,6	2,5	98,7	97,4	108,3	0,6	26,5	72,9	88,5	71,1	64,9	77,0	
East Midlands	4175	267,2	2,5	96,6	95,6	106,0	1,4	30,3	68,3	104,9	73,5	66,8	80,1	
Derbyshire & Nottinghamshire	1972	411,9	2,5	95,8	93,9	105,1	0,5	31,8	67,6	111,3	71,3	65,3	77,3	
Leicestershire, Rutland & Northants	1555	316,2	3,0	104,4	104,4	114,6	1,3	29,8	69,0	139,1	76,6	68,7	84,3	
Lincolnshire	648	109,4	1,6	80,7	79,3	88,5	4,4	26,8	68,8	42,2	73,0	66,7	79,2	
West Midlands	5267	405,0	2,3	95,2	93,6	104,5	1,0	30,6	68,5	94,4	71,2	64,1	78,1	
Herefordshire, Worcestershire & Warks	1223	207,3	3,3	96,6	94,0	106,0	1,6	30,0	68,4	172,4	76,3	69,0	83,6	
Shropshire & Staffordshire	1489	240,1	1,4	79,7	81,0	87,4	1,5	30,6	67,9	73,6	74,2	67,6	80,3	
West Midlands	2554	2842,3	2,2	103,6	100,8	113,7	0,3	30,9	68,8	70,2	67,1	59,7	74,2	
Eastern	5395	282,2	3,3	101,4	98,8	111,3	1,5	25,0	73,5	238,6	76,1	69,0	83,1	
East Anglia	2177	173,2	2,0	95,7	92,8	105,1	2,6	25,3	72,1	310,9	75,5	68,4	82,5	
Bedfordshire, Hertfordshire	1601	557,0	4,8	122,6	119,3	134,5	0,6	23,8	75,6	213,7	78,3	71,5	84,8	
Essex	1616	439,8	3,2	88,2	86,4	96,7	1,0	25,9	73,1	165,2	74,9	67,5	82,2	
London	7188	4538,8	4,6	164,7	159,5	180,7	0,3	13,9	85,8	102,3	68,7	61,5	75,6	
Inner London	2772	8648,0	5,2	263,4	251,4	289,1	0,1	11,4	88,5	131,1	63,4	56,9	69,7	
Outer London	4416	3496,2	3,8	102,7	102,0	112,7	0,4	15,4	84,3	84,1	72,3	64,7	79,6	
South East	8007	419,0	4,1	115,9	112,9	127,2	1,4	22,4	76,2	209,8	77,0	70,0	83,8	
Berkshire, Bucks & Oxfordshire	2093	364,5	5,2	149,0	146,4	163,5	1,5	22,7	75,8	318,8	79,4	72,9	85,6	
Surrey, East & West Sussex	2555	467,9	3,8	113,6	110,5	124,6	1,3	19,6	79,2	151,7	76,4	69,4	83,4	
Hampshire & Isle of Wight	1778	426,1	3,9	103,0	100,4	113,0	1,0	24,4	74,6	233,5	78,1	71,2	84,8	
Kent	1581	423,3	3,0	90,3	86,4	99,1	2,2	24,3	73,5	133,0	73,4	65,8	81,1	
South West	4934	205,8	2,7	93,8	92,4	103,0	2,0	23,7	74,3	132,9	76,2	70,4	81,9	
Gloucestershire, Wiltshire & N Somerset	2163	284,5	3,3	112,1	110,4	123,0	1,3	23,0	75,6	228,8	78,3	72,5	84,0	
Dorset & Somerset	1192	195,3	2,1	82,8	83,0	90,9	2,1	24,3	73,6	80,6	76,6	70,9	82,2	
Cornwall & Isles of Scilly	502	141,1	1,9	59,5	57,1	65,3	3,0	22,5	74,5	65,5	71,3	64,2	78,2	
Devon	1077	160,6	1,9	85,3	82,0	93,6	2,9	25,0	72,1	57,1	73,6	68,4	78,8	
Wales	2903	139,8	1,8	83,0	81,5	91,1	2,6	26,2	71,2	69,7	66,3	59,4	73,2	

Munkaerő-piac					Korosztályi összetétel			Oktatás			Régió*
Munkanélküliségi ráta (%)					a teljes lakosság %-ában (2000)			A 25-64 évesek iskolai végzettsége (a teljes népesség %-ában), 2002			
Teljes, 1992	Teljes, 2002	Tartósan munkanélkülek, 2002 (az összes munkanélküli %-ában)	Nők, 2002	Fiatalk, 2002	<15	15-64	65+	alacsony	közepes	magas	
	5,2	23,0	4,9	13,6	18,7	64,0	17,3	19,8	55,9	24,3	Östra Mellansverige
	6,2	25,1	5,9	15,2	18,2	63,9	18,0	19,9	53,7	26,3	Sydsverige
	6,3	19,1	5,7	13,7	18,0	62,3	19,7	20,4	59,4	20,2	Norra Mellansverige
	5,9	19,3	4,5	13,7	17,5	62,5	20,0	20,2	58,5	21,3	Mellersta Norrland
	6,1	17,6	4,6	13,1	18,4	64,2	17,4	13,8	61,6	24,6	Övre Norrland
:	3,9	18,1	4,1	9,6	18,8	62,3	18,9	23,4	56,3	20,3	Smiland med Öarna
:	4,9	21,7	4,3	12,9	18,9	63,8	17,3	19,6	54,1	26,3	Västsverige
9,6	5,1	21,9	4,5	12,0	19,1	65,4	15,6	18,1	52,4	29,5	United Kingdom
	6,8	27,0	5,2	14,2	18,8	65,2	16,1	21,2	55,7	23,0	North East
	7,2	24,6	6,0	16,6	19,3	65,2	15,5	22,5	55,9	21,6	Tees Valley & Durham
	6,4	29,1	4,5	12,4	18,3	65,2	16,5	20,2	55,6	24,3	Northumberland and Tyne & Wear
	5,3	26,6	4,3	12,6	19,4	65,0	15,6	20,7	54,1	25,2	North West (inc. Merseyside)
	5,1	28,0	4,1	11,7	17,7	64,3	17,9	17,1	58,5	24,4	Cumbria
	4,2	20,3	3,2	11,8	19,0	65,6	15,5	14,4	54,9	30,6	Cheshire
	5,6	27,4	4,6	12,2	20,1	65,4	14,5	22,1	52,3	25,6	Greater Manchester
	4,4	21,7	3,7	12,4	19,3	64,3	16,4	20,1	55,9	24,0	Lancashire
	6,6	31,6	5,4	14,3	19,4	64,5	16,1	24,5	53,3	22,3	Merseyside
9,5	5,2	21,3	4,3	12,6	19,2	65,0	15,8	20,2	54,9	24,9	Yorkshire & the Humber
	6,3	26,3	5,2	15,5	19,3	64,2	16,5	19,0	58,1	22,9	East Riding & North Lincolnshire
	3,7	18,6	3,6	7,6	17,8	64,4	17,8	15,1	55,1	29,8	North Yorkshire
	5,2	24,6	3,7	12,4	18,9	65,3	15,8	21,5	56,2	22,3	South Yorkshire
	5,4	17,9	4,5	13,1	19,9	65,4	14,7	21,7	52,8	25,5	West Yorkshire
8,5	4,5	22,9	4,4	10,6	18,8	65,3	15,9	19,7	55,7	24,6	East Midlands
	5,1	28,9	4,5	11,2	18,6	65,4	16,0	20,7	55,7	23,6	Derbyshire & Nottinghamshire
	4,0	17,5	4,6	10,4	19,6	65,9	14,5	19,1	53,9	27,0	Leicestershire, Rutland & Northants
	4,3	13,2	3,4	9,5	17,7	63,3	19,0	17,7	60,1	22,2	Lincolnshire
10,3	5,6	20,7	5,2	14,2	19,5	64,9	15,6	21,4	53,3	25,2	West Midlands
	3,5	13,1	4,1	8,9	18,3	65,2	16,5	16,7	53,6	29,7	Herefordshire, Worcestershire & Warks
	4,6	21,8	4,0	11,2	18,7	65,8	15,6	18,0	56,6	25,5	Shropshire & Staffordshire
	7,4	22,1	6,7	18,2	20,5	64,2	15,3	26,1	51,2	22,8	West Midlands
	3,7	18,2	3,5	9,4	18,9	65,1	16,0	15,8	57,0	27,2	Eastern
7,4	3,7	16,5	3,3	9,8	18,4	64,4	17,2	16,6	56,9	26,5	East Anglia
	3,5	17,6	3,2	8,4	19,9	66,0	14,2	12,3	54,9	32,8	Bedfordshire, Hertfordshire
	4,0	20,8	4,0	10,0	18,7	65,0	16,3	18,2	59,1	22,7	Essex
11,9	6,7	23,6	6,0	14,2	19,3	68,2	12,5	17,5	41,1	41,4	London
:	9,0	27,1	7,7	18,4	19,2	69,8	10,9	20,4	31,6	48,0	Inner London
:	5,3	19,9	4,9	11,6	19,4	67,1	13,6	15,5	47,4	37,0	Outer London
	3,7	14,9	3,5	8,9	18,8	65,2	16,0	12,7	53,3	34,0	South East
	3,4	11,4	3,0	8,6	19,6	67,5	12,9	13,4	49,3	37,4	Berkshire, Bucks & Oxfordshire
	3,8	17,9	3,6	7,8	17,9	63,7	18,4	11,8	52,7	35,5	Surrey, East & West Sussex
	3,5	9,5	3,7	9,9	18,6	65,4	16,0	10,5	55,8	33,7	Hampshire & Isle of Wight
	4,2	19,7	3,9	9,8	19,3	64,4	16,4	15,9	57,3	26,8	Kent
8,8	3,7	14,0	3,3	9,1	18,0	63,6	18,4	12,8	57,1	30,1	South West
	3,6	9,2	3,3	8,5	18,7	65,2	16,1	12,5	55,1	32,4	Gloucestershire, Wiltshire & N Somerset
	3,6	13,3	3,4	8,5	17,4	61,9	20,7	13,1	57,0	29,9	Dorset & Somerset
:	4,2	20,9	3,2	11,0	17,4	62,6	20,0	13,8	58,3	27,9	Cornwall & Isles of Scilly
:	4,2	20,7	3,2	10,6	17,5	62,6	19,9	12,7	60,8	26,6	Devon
9,4	5,6	20,1	5,0	14,0	19,0	63,8	17,3	21,4	51,5	27,1	Wales

Főbb regionális mutatók

Régió*	Népesség		Gazdaság								Munkaerő-piac		
	1000 lakos, 2001	Népsűrűség (lakos/km ²), 2001	A GDP növekedése (éves átlagos %-os változás), 1995-2001	GDP / fő (PPS)			Szektoronkénti foglalkoztatottság (a teljes foglalkoztatottság %-ában), 2002			EPO szabadalmi kérvények / egymillió lakos, átlag 1999-2000-2001	Foglalkoztatottsági ráta (a 15-64 évesek a 15-64 éves teljes népesség %-ában), 2002		
				2001, EU15=100	átlag 1999-2000-2001, EU15=100	2001, EU25=100	Mezőgazdaság	Ipar	Szolgáltatások		Teljes	Nők	Férfiak
West Wales & the Valleys	1853	141,2	0,9	69,6	66,4	76,4	2,9	25,9	71,3	47,9	64,0	57,6	70,4
East Wales	1050	137,3	3,1	106,7	102,7	117,1	2,2	26,7	71,1	107,8	70,2	62,5	77,7
Scotland	5064	64,8	1,5	99,5	98,3	109,2	1,9	23,5	74,6	85,5	70,3	65,8	74,8
North Eastern Scotland	503	68,6	1,6	136,6	138,7	149,9	3,2	30,9	65,9	220,1	76,0	67,6	84,5
Eastern Scotland	1904	105,9	1,6	101,2	100,4	111,0	1,9	23,1	75,0	103,6	72,2	67,7	76,8
South Western Scotland	2287	175,5	1,5	94,3	91,9	103,5	0,9	23,1	76,0	52,0	66,5	62,5	70,7
Highlands & Islands	369	9,3	0,4	72,4	72,1	79,4	4,2	19,8	76,0	41,8	73,5	70,7	76,3
Northern Ireland	1689	119,3	2,7	82,4	81,2	90,4	4,5	26,0	69,5	35,4	64,8	57,5	72,2
Bálgarija	7913	71,3	0,0	26,0	24,9	28,6	9,6	32,7	57,7	3,1	50,6	47,5	53,7
Severozapadjen	535	50,5	-0,2	23,7	22,2	26,0	12,5	34,6	52,9	:	43,7	42,2	45,1
Severen Tsentralen	1201	67,0	0,2	22,4	21,5	24,6	10,0	37,2	52,9	:	49,3	46,5	52,1
Severoiztochen	1309	65,5	0,0	22,7	21,8	24,9	15,1	27,6	57,3	:	47,7	43,3	52,2
Yugozapaden	2097	103,4	1,0	36,3	33,9	39,9	3,3	31,4	65,2	:	56,4	53,9	58,9
Yuzhen Tsentralen	1975	71,8	-1,7	21,7	20,7	23,8	12,3	35,0	52,7	:	49,9	47,5	52,4
Yugoiztochen	796	54,4	0,0	22,1	23,9	24,3	11,4	31,6	57,0	:	47,4	42,0	52,9
Kypros	706	119,7	3,8	77,8	76,1	85,4	5,3	23,2	71,6	11,9	68,5	59,0	78,8
Česká Republika	10219	129,6	1,5	60,6	59,8	66,5	4,8	39,9	55,3	11,3	65,5	57,1	74,0
Praha	1164	2348,1	4,4	135,5	129,8	148,7	0,5	21,3	78,2	:	72,0	65,8	78,5
Střední Čechy	1124	102,0	3,0	50,0	49,6	54,9	5,1	38,9	56,0	:	68,6	58,1	79,0
Jihozápad	1175	66,7	0,9	55,1	55,0	60,5	8,1	41,6	50,3	:	68,0	59,5	76,5
Severozápad	1124	129,9	-1,2	47,9	48,6	52,6	3,6	41,4	55,0	:	62,4	53,8	70,9
Severovýchod	1486	119,5	1,0	50,8	50,6	55,7	5,0	46,3	48,8	:	67,0	57,9	76,1
Jihovýchod	1645	117,6	1,3	53,4	52,3	58,6	7,5	40,2	52,3	:	64,7	56,2	73,1
Střední Morava	1233	135,5	0,4	48,1	47,8	52,8	5,0	46,3	48,6	:	63,2	54,8	71,7
Moravskoslezsko	1268	228,4	-0,7	50,6	50,3	55,5	2,8	43,9	53,3	:	59,2	51,2	67,1
Eesti	1367	30,2	5,2	38,5	37,1	42,3	7,0	31,3	61,7	9,4	62,0	57,9	66,5
Magyarország	10188	109,5	4,0	51,5	49,5	56,5	6,0	34,2	59,8	17,1	56,6	50,0	63,5
Közép-Magyarország	2830	409,1	5,2	81,3	76,3	89,2	1,8	26,3	71,9	:	61,3	54,6	68,8
Közép-Dunántúl	1121	99,5	4,6	48,0	46,8	52,7	5,7	44,6	49,6	:	60,6	54,0	67,3
Nyugat-Dunántúl	1003	89,7	4,3	53,6	54,8	58,8	5,5	42,0	52,5	:	64,1	56,5	71,5
Dél-Dunántúl	996	70,3	2,6	38,7	37,6	42,5	9,8	33,8	56,3	:	51,9	46,1	58,0
Észak-Magyarország	1300	96,8	2,3	33,7	32,4	37,0	4,3	39,9	55,8	:	50,1	44,3	56,1
Észak-Alföld	1561	87,9	3,0	34,2	32,1	37,5	7,5	33,8	58,8	:	49,5	42,8	56,2
Dél-Alföld	1377	75,2	1,6	36,9	36,0	40,5	14,2	33,0	52,8	:	54,7	47,5	62,1
Lietuva	3481	53,3	5,1	37,2	35,6	40,8	17,9	27,5	54,6	1,4	59,9	57,2	62,7
Latvija	2355	36,5	5,7	33,4	31,8	36,6	15,3	25,8	58,9	5,4	60,4	56,8	64,3
Malta	393	1182,4	4,8	69,5	70,7	76,2	2,3	31,2	66,5	13,0	53,7	33,1	74,1
Polska	38641	123,6	6,3	40,9	41,1	44,9	19,3	28,6	52,0	2,3	51,5	46,2	56,9
Dolnośląskie	2971	148,9	5,8	41,6	42,1	45,6	9,5	32,4	58,2	:	47,6	43,9	51,4
Kujawsko-Pomorskie	2100	116,9	4,7	37,0	36,8	40,6	19,1	29,4	51,4	:	50,6	45,0	56,3
Lubelskie	2230	88,8	4,5	28,6	28,6	31,4	39,4	18,1	42,5	:	56,1	51,6	60,7
Lubuskie	1024	73,2	4,7	36,3	37,0	39,9	10,2	31,3	58,5	:	45,9	41,4	50,5
Łódzkie	2638	144,8	5,8	36,9	37,2	40,5	19,8	30,6	49,7	:	52,8	47,8	58,1
Małopolskie	3238	213,8	6,2	35,3	36,3	38,8	23,7	27,0	49,3	:	54,6	50,2	59,3
Mazowieckie	5075	142,6	10,4	63,7	62,2	69,9	20,4	21,6	58,0	:	57,1	52,9	61,4
Opolskie	1083	115,1	2,7	33,2	34,1	36,4	18,5	32,9	48,7	:	50,3	44,3	56,5

Munkaerő-piac					Korosztályi összetétel			Oktatás			Régió*
Munkanélküliségi ráta (%)					a teljes lakosság %-ában (2000)			A 25-64 évesek iskolai végzettsége (a teljes népesség %-ában), 2002			
Teljes, 1992	Teljes, 2002	Tartósan munkanélkülek, 2002 (az összes munkanélküli %-ában)	Nők, 2002	Fiatalok, 2002	<15	15-64	65+	alacsony	közepes	magas	
:	5,9	19,1	5,6	14,6	18,8	63,3	17,9	23,2	51,7	25,1	West Wales & the Valleys
:	5,1	21,9	4,1	13,0	19,4	64,6	16,1	18,5	51,2	30,3	East Wales
9,4	6,5	23,5	5,2	14,5	18,3	66,3	15,4	18,7	48,6	32,7	Scotland
:	3,6	10,0	4,1	7,2	18,4	67,4	14,2	17,8	45,8	36,4	North Eastern Scotland
:	5,8	21,4	4,9	13,7	18,0	66,4	15,7	15,3	49,4	35,2	Eastern Scotland
:	7,9	28,8	6,1	17,0	18,5	66,3	15,2	22,4	47,6	30,1	South Western Scotland
:	5,9	11,9	4,0	15,0	18,6	64,8	16,6	17,0	51,9	31,1	Highlands & Islands
15,1	5,8	37,5	5,0	11,8	22,5	64,5	13,0	27,2	47,8	25,0	Northern Ireland
:	18,2	66,0	17,3	37,2	15,9	67,9	16,2	28,4	50,5	21,2	Bálgarija
:	26,9	77,8	25,3	53,6	15,3	63,4	21,3	29,3	54,2	16,5	Severozapaden
:	18,1	62,1	16,9	36,5	14,8	66,5	18,7	25,7	53,4	20,8	Severen Tsentralen
:	22,3	63,2	22,6	40,0	16,9	68,6	14,5	37,6	45,1	17,3	Severoiztochen
:	13,3	65,2	12,4	28,3	14,9	69,6	15,5	18,0	52,5	29,5	Yugozapaden
:	17,2	67,1	15,7	38,5	16,4	68,2	15,4	32,7	49,5	17,8	Yuzhen Tsentralen
:	22,3	65,8	23,0	44,8	17,4	67,5	15,1	33,3	49,5	17,2	Yugoiztochen
:	3,3	20,1	4,2	7,7	23,2	65,5	11,3	33,5	37,4	29,1	Kypros
:	7,3	50,3	9,0	16,9	16,6	69,6	13,8	12,1	76,0	11,9	Česká Republika
:	3,6	28,1	4,5	9,4	13,9	69,8	16,3	4,4	68,4	27,1	Praha
:	5,0	45,1	7,4	8,5	16,3	69,3	14,4	13,7	77,8	8,5	Střední Čechy
:	4,9	44,1	5,9	8,9	16,6	69,6	13,8	12,1	77,1	10,7	Jihozápad
:	11,4	58,5	13,3	26,2	17,3	70,7	12,0	17,5	75,3	7,2	Severozápad
:	5,4	43,3	7,1	13,0	17,1	69,1	13,9	11,9	78,7	9,3	Severovýchod
:	6,8	47,1	7,9	17,0	16,9	69,0	14,1	11,1	76,0	12,9	Jihovýchod
:	8,8	51,1	10,8	21,4	17,0	69,5	13,6	13,1	77,4	9,5	Střední Morava
:	13,4	58,8	16,3	29,1	17,6	70,2	12,2	13,5	76,8	9,7	Moravskoslezsko
:	10,3	52,4	9,7	17,6	18,0	67,5	14,5	12,4	57,1	30,5	Eesti
:	5,9	43,6	5,4	12,4	17,1	68,3	14,6	28,4	57,3	14,3	Magyarország
:	4,0	51,1	3,9	8,8	15,5	69,3	15,2	20,7	57,8	21,5	Közép-Magyarország
:	5,0	39,6	4,7	10,3	17,4	69,5	13,2	28,9	59,2	12,0	Közép-Dunántúl
:	4,1	38,6	4,2	8,8	16,3	68,9	14,8	26,9	60,8	12,2	Nyugat-Dunántúl
:	7,9	44,9	7,1	15,9	17,1	68,3	14,7	32,7	56,5	10,8	Dél-Dunántúl
:	8,9	45,9	7,6	19,4	18,2	67,0	14,8	32,4	56,3	11,3	Észak-Magyarország
:	7,9	42,2	7,0	14,9	19,4	67,1	13,5	34,3	54,2	11,5	Észak-Alföld
:	6,3	35,5	6,5	13,9	17,1	67,5	15,5	32,4	57,0	10,5	Dél-Alföld
:	13,7	53,5	12,9	23,0	19,8	66,9	13,4	15,1	40,1	44,8	Lietuva
:	12,1	45,3	11,0	20,8	17,8	67,5	14,7	17,8	63,0	19,3	Latvija
:	5,2	:	6,1	11,0	20,8	67,2	12,0	:	:	:	Malta
:	19,9	54,8	20,9	42,5	18,8	68,9	12,3	19,1	68,3	12,5	Polska
:	26,1	52,7	25,6	50,2	17,2	70,4	12,4	17,8	69,6	12,6	Dolnośląskie
:	21,5	53,3	22,0	43,2	19,4	69,1	11,4	19,8	69,8	10,4	Kujawsko-Pomorskie
:	16,6	46,7	16,5	37,8	19,8	66,6	13,6	22,4	63,9	13,8	Lubelskie
:	26,3	47,7	26,7	50,1	19,4	69,8	10,8	16,7	72,7	10,5	Lubuskie
:	20,3	62,5	21,4	42,1	17,0	68,7	14,3	23,0	64,0	13,0	Łódzkie
:	16,2	58,6	16,5	37,5	20,0	67,7	12,3	16,8	69,2	14,0	Małopolskie
:	17,0	56,0	17,5	36,9	17,8	68,3	14,0	18,2	65,2	16,6	Mazowieckie
:	19,7	53,0	21,0	45,3	18,1	70,2	11,7	19,0	69,3	11,7	Opolskie

Főbb regionális mutatók

Régió*	Népesség		Gazdaság								Munkaerő-piac		
	1000 lakos, 2001	Népsűrűség (lakos/km ²), 2001	A GDP növekedése (éves átlagos %-os változás), 1995-2001	GDP / fő (PPS)			Szektoronkénti foglalkoztatottság (a teljes foglalkoztatottság %-ában), 2002			EPO szabadalmi kérvények / egymillió lakos, átlag 1999-2000-2001	Foglalkoztatottsági ráta (a 15-64 évesek a 15-64 éves teljes népesség %-ában), 2002		
				2001, EU15=100	átlag 1999-2000-2001, EU15=100	2001, EU25=100	Mezőgazdaság	Ipar	Szolgáltatások		Teljes	Nők	Férfiak
Podkarpackie	2130	118,8	5,1	29,2	29,5	32,0	30,8	28,2	41,1	:	53,2	47,9	58,3
Podlaskie	1221	60,5	6,3	31,0	30,5	34,0	36,5	18,6	45,0	:	54,8	50,0	59,6
Pomorskie	2202	120,4	6,5	40,6	41,3	44,6	9,5	31,1	59,4	:	50,2	42,9	57,9
Ślaskie	4840	393,7	3,9	44,6	45,2	49,0	4,1	39,5	56,4	:	46,9	40,1	54,0
Świętokrzyskie	1321	113,2	5,5	31,2	31,8	34,3	31,0	24,9	44,2	:	50,3	45,6	55,0
Warmińsko-Mazurskie	1469	60,7	4,8	29,6	30,8	32,5	17,9	28,1	54,0	:	46,0	40,9	51,0
Wielkopolskie	3363	112,8	7,8	43,4	43,5	47,6	20,3	32,7	47,0	:	52,9	46,0	59,9
Zachodniopomorskie	1735	75,8	5,8	40,5	41,1	44,5	8,3	29,6	62,2	:	45,8	41,2	50,7
România	22408	94,0	-0,1	24,4	23,7	26,8	36,8	29,7	33,5	0,9	57,6	51,8	63,6
Nord-Est	3836	104,1	-1,8	17,2	18,8	18,9	51,3	23,6	25,1	:	59,1	55,3	62,9
Sud-Est	2935	82,1	-2,0	21,3	20,8	23,4	38,1	26,1	35,9	:	54,7	46,3	63,4
Sud	3463	100,5	-2,3	20,6	19,5	22,6	44,3	28,0	27,7	:	57,9	51,0	65,0
Sud-Vest	2397	82,0	-1,6	21,6	20,5	23,7	51,3	23,2	25,5	:	61,3	56,4	66,2
Vest	2032	63,4	-0,4	26,4	25,3	29,0	27,9	34,7	37,4	:	57,5	50,5	64,8
Nord-Vest	2839	83,1	-1,2	21,6	21,3	23,7	34,2	32,3	33,5	:	57,8	53,2	62,4
Centru	2640	77,4	-2,0	23,5	24,0	25,8	26,1	41,1	32,8	:	55,8	50,5	61,2
Bucureşti	2269	1245,7	7,4	52,3	46,5	57,3	2,7	35,0	62,4	:	56,9	51,0	63,4
Slovenija	1992	98,3	5,1	67,8	67,1	74,4	9,2	38,7	52,1	30,5	63,4	58,6	68,2
Slovenská Republika	5403	110,2	3,9	44,7	43,9	49,0	6,2	38,5	55,4	5,7	56,8	51,4	62,4
Bratislavský	602	293,0	5,7	101,8	97,4	111,7	2,3	23,1	74,7	:	67,2	62,7	72,1
Západné Slovensko	1878	125,3	3,4	40,9	41,0	44,9	7,3	42,4	50,3	:	57,2	51,6	62,9
Stredné Slovensko	1360	83,7	3,2	36,9	36,1	40,5	6,5	40,7	52,8	:	55,4	50,0	60,8
Východné Slovensko	1564	99,3	3,5	34,0	33,1	37,3	6,5	39,4	54,1	:	53,2	47,4	59,2

N10: új tagállamok; N12: új tagállamok + Bulgária és Románia

* 1. és 2. szintű NUTS régiók (aláhúzva). A 2003 májusában kijelölt új régiók pirossal, a régiók dőlt betűvel szedve.

Az alábbi változtatások történtek: Németországban Brandenburgot két NUTS2 régióra osztották; Spanyolországban Ceuta y Melillát szintén ketté osztották; Olaszországban a Nord Ovest NUTS1 régió határait átrajzolták, s az most felöleli a korábban NUTS 1 régióként szereplő Lombardiát, a Nord Est-be most beletartozik Emilia-Romagna, Centro magába foglalja Laziót, és Sud felöleli Abruzzo-Molisét és Campagniót, az új NUTS1 régió, Isola pedig lefedi Szardíniát és Szicíliát; Portugáliában a korábbi Lisboa e Vale do Tejo elnevezésű NUTS 2 régiót felosztották Centro-ra (az új Lisboa régióra) és Alentejo-ra; Finnországban négy korábbi NUTS 2 régiót (mindegyiket az Itä-Suomi régión kívül) a Manner-Suomi NUTS 1 régióba átsoroltak, s azok most három NUTS 2 régiót alkotnak.

A GDP növekedése: FR(DOM): 1995-2000; GDP / fő: FR(DOM): 2000 és átlag 1999-2000

Szektoronkénti foglalkoztatottság: F(DOM): becsült adat; MT: nemzeti forrás

Tartós munkanélküliség: kivéve MT

Foglalkoztatottsági ráta: MT: nemzeti forrás

Népesség korosztály-szerkezete: F(DOM): 1998; MT: 1999

Forrás: Eurostat (REGIO, MEF), országos statisztikai hivatalok és a DG REGIO számításai

Munkaerő-piac					Korosztályi összetétel			Oktatás			Régió*
Munkanélküliségi ráta (%)					a teljes lakosság %-ában (2000)			A 25-64 évesek iskolai végzettsége (a teljes népesség %-ában), 2002			
Teljes, 1992	Teljes, 2002	Tartósan munkanélkülek, 2002 (az összes munkanélküli %-ában)	Nők, 2002	Fiatalok, 2002	<15	15-64	65+	alacsony	közepes	magas	
:	18,2	67,5	19,2	45,7	21,4	66,8	11,8	20,0	68,8	11,1	Podkarpackie
:	16,8	58,0	17,1	37,9	20,1	66,4	13,5	23,9	62,4	13,6	Podlaskie
:	21,5	39,5	23,7	45,1	19,8	69,4	10,7	19,4	67,5	13,1	Pomorskie
:	20,1	62,3	23,2	42,0	17,3	71,2	11,5	15,0	74,4	10,6	Ślaskie
:	18,8	53,9	19,4	48,7	18,8	67,4	13,8	20,2	67,1	12,6	Świętokrzyskie
:	25,9	59,2	27,7	52,2	20,7	69,0	10,4	25,9	63,2	10,9	Warmińsko-Mazurskie
:	18,2	45,3	20,2	38,0	19,8	68,9	11,3	17,9	71,5	10,6	Wielkopolskie
:	26,0	52,7	26,3	54,6	18,7	70,4	10,9	20,7	68,0	11,3	Zachodniopomorskie
:	8,4	54,0	7,7	23,2	18,5	68,3	13,2	28,9	61,2	9,8	România
:	7,8	50,8	7,1	19,6	21,2	66,2	12,6	32,8	60,2	7,0	Nord-Est
:	10,6	52,8	11,2	26,7	18,8	68,7	12,6	32,2	58,5	9,3	Sud-Est
:	9,8	53,4	9,1	29,8	18,2	67,0	14,7	31,1	61,8	7,1	Sud
:	6,7	55,6	6,2	22,4	18,5	67,0	14,5	27,5	64,0	8,5	Sud-Vest
:	7,2	51,5	6,8	18,6	17,7	69,4	12,9	28,7	60,8	10,5	Vest
:	7,6	55,2	6,6	19,4	19,0	68,6	12,4	31,7	58,9	9,4	Nord-Vest
:	8,4	53,7	7,0	22,8	18,5	69,2	12,3	26,5	65,6	7,9	Centru
:	8,8	61,3	7,3	26,1	14,3	72,1	13,6	16,9	60,9	22,1	Bucureşti
:	6,3	55,6	6,8	16,5	16,1	70,0	13,9	23,0	61,8	15,3	Slovenija
:	18,7	65,2	18,7	37,7	19,8	68,8	11,4	14,0	75,1	10,9	Slovenská Republika
:	8,7	53,3	9,2	18,4	16,4	71,6	12,0	9,1	66,6	24,3	Bratislavský
:	17,5	69,8	18,1	35,5	18,5	69,5	12,0	15,5	76,0	8,5	Západné Slovensko
:	21,4	61,9	21,3	40,6	20,2	68,4	11,5	15,2	75,2	9,7	Stredné Slovensko
:	22,2	65,7	21,7	44,4	22,4	67,2	10,4	13,2	77,6	9,2	Východné Slovensko

Ábrák listája

I	A kohéziós politika ráfordításai, 2000-2013.	xxxviii
1.1	Egy főre jutó GDP növekedése Spanyolországban, Portugáliában és Görögországban az EU15 átlagához viszonyítva, 1992-2002.	3
1.2	Foglalkoztatottsági ráta, 1998 és 2002.	9
1.3	Egy főre jutó GDP (PPS) országoként és a regionális szélsőségek, 2001.	11
1.4	Egy főre jutó GDP (PPS), 2002.	11
1.5	A szektorális foglalkoztatási ráták alakulása az EU15-ben, 1996-2002.	14
1.6	Az egy főre jutó GDP (PPS) szimulációja a csatlakozás előtt álló országokban, 2004-2040. ...	17
1.7	Az egy főre jutó GDP (PPS) szimulációja a csatlakozás előtt álló országokban, 2004-2040 ...	17
1.8	A munkavállalási korú népesség előrejelzett csökkenése, 2000-2025.	18
1.9	A szegénységi kockázatnak kitett népesség, 2000.	24
1.10	Bruttó belföldi energiafogyasztás, 1995 és 2001.	43
1.11	Az egységni GDP-re jutó bruttó belföldi energiafogyasztás változása, 1995-2001.	43
1.12	Tüzelőanyagból nyert energia bruttó belföldi fogyasztásának összetétele, 2001.	44
1.13	A szakmai továbbképzésben résztvevők aránya, 1999.	48
1.14	A telefon fővonalak száma és a mobilok elterjedtségi rátája, 2001/2002.	56
1.15	A háztartások internet hozzáférési szintje, 2002.	57
2.1	Közkidadások a tagállamokban, 1995 és 2002.	85
2.2	Kormányzati kiadások régióként az Egyesült Királyságban, átlag 2000-2001.	89
2.3	Közkidadások régióként Olaszországban, 2000.	90
2.4	Kormányzati kiadások régióként Spanyolországban, átlag 1992-1999.	91
2.5	Adó- és társadalmi hozzájárulási bevételek kormányzati szintenként, 2001.	92
2.6	FDI a tagállamokban és a csatlakozás előtt álló országokban, átlag 1999-2001.	98
3.1	Az EAGGF Garancia szekciójának kiadásai, 2002.	125
3.2	Állami támogatás a tagállamokban, 2001.	128
4.1	Strukturális Alapok (mindegyik célkitűzés) országoként, 2000-2006.	138
4.2	Kiegészítő finanszírozás – A Strukturális Alapok programjaihoz kötődő átlagos éves nemzeti ráfordítások alakulása 1989-93 és 1994-99 között.	140
4.3	A Strukturális Alapok allokációinak bontása az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban: minden tagállam, 2000-2006.	142
4.4	A Strukturális Alap allokációi és a GDP növekedése az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban, 1995-2001.	147
4.5	Becsült települési kiadások az 1. és 2. Célkitűzés programok keretében, 2000-2006.	159

Térképek listája

1.1	Egy főre jutó GDP (PPS), 2001.	5
1.2	Foglalkoztatási ráták, 2002.	8
1.3	Az eltartott idők aránya, 2000 és 2025.	19
1.4	Munkanélküliségi ráták, 2002.	21
1.5	Munkanélküliség, 2002.	22
1.6	A népesség alakulása, 1996-1999: főbb összetevők.	32
1.7	Területi diverzitás – a természeti területek töredezettségének mértéke.	35
1.8	Autópályák sűrűsége, 2001.	39
1.9	Végzettségi szintek, 2002.	46
1.10	Kutatói és fejlesztési kiadások, 2000.	52
1.11	Foglalkoztatás a high-tech szektorokban, 2002.	54
1.12	Hulladéklerakóban elhelyezett települési hulladék.	61
A1.1	Foglalkoztatás szektoronként, 2002.	73
A1.2	Egy foglalkoztatottra (15-64 éves) jutó GDP (euróban), 2001.	74
A1.3	A munkavállalási korú népesség (15-64 éves) alakulása, 2000-2025.	75
A1.4	Az időskorú népesség (65 évesnél idősebb) alakulása, 2000-2025.	76

A1.5	Közúti potenciális megközelíthetőség, 2001	77
A1.6	Vasúti potenciális megközelíthetőség, 2001	78
A1.7	Légi potenciális megközelíthetőség, 2001	79
A1.8	Korai iskolai lemorzsolódás, 2002	80
A1.9	EPO-hoz benyújtott szabadalmi kérelmek, átlag 1999-2001	81
3.1	Európai érdekű Transzeurópai Közlekedési Hálózat projektek	122
4.1	Strukturális Alapok, 2004-2006: az 1. és a 2. Célkitűzés támogatására jogosult területek	139

Táblázatok listája

A1.1	Foglalkoztatottság az EU15-ben, 1996 és 2002	66
A1.2	A GDP, a foglalkoztatottság, a termelékenység és a népesség alakulása az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiócsoportokban, 1994-2001	66
A1.3	A statisztikai hatás az 1. Célkitűzés keretébe tartozó régiókban (PPS-n kifejezett egy főre jutó GDP alapján, átlag 1999-2001)	66
A1.4	A foglalkoztatási ráták struktúrája a csatlakozás előtt álló országokban és az EU-ban, 2002	67
A1.5	Munkanélküliségi ráták az EU15-ben, 1996 és 2002	67
A1.6	A szegénységi kockázatnak kitett népesség, 2000	68
A1.7	A szegénységi kockázatnak kitett népesség háztartások szerinti összetétele, 2000	69
A1.8	Földrajzilag hátrányos helyzetű területek: főbb mutatók, 2001	70
A1.9	Állami segítség a kutatási és fejlesztési tevékenységekre és a feldolgozóiparnak, átlag 1999-2001	71
A1.10	Üvegház hatást okozó gázok kibocsátása, 2000	72
A1.11	Üvegház hatást okozó gázok kibocsátása nagyobb szektoronként, 2001	72
A2.1	Állami kiadások gazdasági kategóriánként, 1995 és 2002	102
A2.2	Állami ráfordítások öregségi nyugdíjakra és munkanélküli járadékra, 1995 és 2000	103
A2.3	Állami kiadások feladatonként, 1995 és 2001	104
A2.4	Állami kiadások régióként az Egyesült Királyságban, 2000-01	105
A2.5	Állami kiadások régióként Olaszországban, 2000	106
A2.6	Állami kiadások régióként Spanyolországban, átlag 1992-1999	107
A2.7	Adó és társadalmi hozzájárulási bevételek kormányzati szintenként, 1995 és 2001	108
A2.8	Az FDI megoszlása egyes tagállamokban régióként	109
A2.9	Az FDI az EU15-ben és a csatlakozás előtt álló országokban, átlag 1999-2001	110
A2.10	Az FDI megoszlása egyes tagállamokban NUTS2 régióként	111
3.1	Egy főre jutó állami támogatás a tagállamokban, 1997-2001	129
A4.1	A Strukturális Alapok allokációja célkitűzésenként és országonként, 2000-2006	180
A4.2	A Strukturális Alapok kiegyenlítő hatása az állami és magán kiadásokra az 1. Célkitűzés keretében 1994-1999 és 2000-2006	181
A4.3	EIB hitelek, 1989-2002	181
A4.4	1. Célkitűzés: a Strukturális alapok hozzávetőleges bontása kiadási kategóriánként, 2000-2006	182
A4.5	A Strukturális Alapok közlekedési ráfordításai az 1. Célkitűzés keretében, 2000-2006	183
A4.6	A strukturális politika ex post makroökonomiai hatásai 1994-1999: HERMIN szimulációs eredmények	183
A4.7	A strukturális politika hatása a fizikai infrastruktúrára és a humántőkére, 1994-2010: HERMIN szimulációs eredmények	184
A4.8	Az 1. Célkitűzés intervenciójának hatása a kereskedelemre, 2000-2006	184
A4.9	Nem 1. Célkitűzés: a Strukturális Alapok kiadási kategóriánkénti hozzávetőleges bontása, 2000-2006	185
A4.10	A Strukturális Alapokból vidékfejlesztésre fordított összegek, 2000-2006	186
A4.11	A Strukturális Alapokból finanszírozott kötelezettségvállalások az új tagállamokban, 2004-2006	186
A4.12	A Strukturális Alapokból finanszírozott kötelezettségvállalások hozzávetőleges bontása az új tagállamokban, 2004-2006	186
	Főbb regionális mutatók	188

Európai Bizottság

Harmadik jelentés a gazdasági és társadalmi kohézióról — COM(2004) 107, 2004. február 18.

Luxemburg: Az Európai Községek Hivatalos Kiadványainak Hivatala

2004 — 248 oldal — 21 x 29,7 cm

ISBN 92-894-4928-4

